

New Testament

Gor Language

Gor - Bible - New Testament

Matiye	3	
Marki	66	
Luki	106	
Jan	173	
Kulə'gi læ njekawkulə'gi kulə'gi	224	
Roman'gi	287	
1 Korenti'gi	315	
2 Korenti'gi	342	
Galati'gi	360	
Epeji'ti	370	
Pilipi'gi	380	
Kolosi'gi	387	
1 Tesaloniki'gi	394	
2 Tesaloniki'gi	400	
1 Timote	403	
2 Timote	411	
Titi	417	
Pilemon	421	
Ebirə'gi	423	
Jaki	445	
1 Piyər	452	
2 Piyər	460	
1 Jan	465	
2 Jan	472	
3 Jan	473	
Judi	474	
Ta nya'gi kikiyə ki tekido'a	476	

Gor - Bible - New Testament

Matiye

Matiye 1

- ¹Ginn kaw læ Jeju Kirisiti ki ngonnkaw Dabidi, ki ngonnkaw Abiraham ə to kin:
- ²Abiraham oji Isaki, Isaki oji Jakobi, Jakobi oji Juda ki ngannkon'a'gi.
- ³Juda in ki Tamar oji Peresi ki Jara, Peresi oji Esirom, Esirom oji Aram,
- ⁴Aram oji Aminadabi, Aminadabi oji Nason, Nason oji Salmon,
- ⁵Salmon in ki Rahabi oji Bowaji, Bowaji in ki Rutu oji Obedi, Obedi oji Jese,
- ⁶Jese oji ngar Dabidi. Dabidi taa ne Uri oji'n Salomon,
- ⁷Salomon oji Robowam, Robowam oji Abiya, Abiya oji Asa,
- ⁸Asa oji Jojapa, Jojapa oji Joram, Joram oji Ojiyasi,
- ⁹Ojiyasi oji Jowatam, Jowatam oji Akaji, Akaji oji Ejəkiyasi,
- ¹⁰Ejəkiyasi Oji Manasa, Manasa oji Amon, Amon oji Jojiyasi,
- ¹¹Jojiyasi oji Jekoniyasi ki ngannkon'a'gi. Dəkagilo'ə'ti kin ə uwəi de'gi ki Jerujalem awi se'de bər Babilon'ti.
- ¹²Loki awi se'de Babilon'ti, Jekoniyasi oji Salatiyel, Salatiyel oji Jorobabel,
- ¹³Jorobabel oji Abiyudi, Abiyudi oji Eliyakim, Eliyakim oji Ajər,
- ¹⁴Ajər oji Sadoki, Sadoki oji Akim, Akim oji Eliyudi,
- ¹⁵Eliyudi oji Eliyajar, Eliyajar oji Matan, Matan oji Jakobi,
- ¹⁶Jakobi oji Jisepi ki ngaw Mari. Ningə Mari oji Jeju ki bari'ə Kirisiti, De ki Luwə mbət'ə.
- ¹⁷Ulə ngirə də Abiraham'ti biti te'n də Dabidi'ti, ginn koji in dəgi gidə in sə, ə in də Dabidi'ti biti kaw bər Babilon'ti, in ginn koji dəgi gidə sə, taa in də kaw bər Babilon'ti biti koji Kirisiti'ti, in ginn koji dəgi gidə in sə tə.
- ¹⁸Gorow koji Jeju Kirisiti ə to kin. Kon'a Mari in njenduwə læ Jisepi ki uwə də'a. Ningə, loki ingəi nan dene ki dingəm el bay ə, Mari in səm ki təgi læ Ndil Luwə.
- ¹⁹Lo kin'ti non be, Jisepi ki njenduwə læ Mari, in de ki dana, ndigi kadi n'elta kin ki taga n'ulə'n rəsəl də Mari'ti el, adi oji me'ne'ti kadi n'inyəi nan ki Mari gidi kuwə par.

²⁰Loki ɔ̄ji ta kin be me'ne'ti ningə, malayka lə Burəbe te bus me nii'ti el'ə ene: «Jisepi, ngonnkaw Dabidi, ɓol el kadi taa Mari ne'i'ti, tado ngonn ki to me'i'ti kin, in ngonn ki re ki gorow lə Ndil Luwə.

²¹Mari a ɔ̄ji ngonn ki dingəm, ningə a ində tɔ'a nan Jeju, tado in ə in de ki a aji de'gi lə'ne me majel'gi'ti lə'de.”

²²Nya'gi kin pəti a rai nya be kadi ta ki Burəbe el ki ta njekeltakita'a'ti kete nu kin tɔlta'ne.

²³Burəbe el ene: «Oyi ngonn ki mandi ki gər dingəm el ɓay a in səm, A ɔ̄ji ngonn ki dingəm, Ningə a ɓari'ə Emanuwel, Ki kər ginn'ə nan: “Luwə in se'je.”

²⁴Loki Jisepi ndəl dɔ ɓi'ti, ra toki malayka lə Burəbe el'n'ə, adi taa Mari ne'ne'ti, re si'ə kəy.

²⁵Nan gər'ə ki dene ki dingəm'ti el, biti kadi Mari ɔ̄ji'n ngonn. Oji ngonn ki dingəm, adi Jisepi ində tɔ'a nan Jeju.

Matiye 2

¹Oji Jeju Betilehem, dɔnangi ki Jude'ti, dɔkagilo konbe'ti lə ngar Erodi. Go koj'o'ti, nje nyagər'gi ki dɔ mee'gi'ti, in lo kuwə kadi'ti rei Jerujalem,

²ningə dɔ̄ji eyina: «Ngar lə Juwipi'gi ki ɔ̄ji'ə kin in ra be ə? J'oo mee li'ə te lo kuwə kadi'ti ə ji re kadi j'osi məkəsi'je nanga non'a'ti.”

³Loki Ngar Erodi oo ta kin, me'ə gangi mann, nan'ti ki de'gi ki Jerujalem'ti ba pəti.

⁴Be ə, ngar kaw kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi ki njendo ndukun'gi lə Luwə, dɔ̄ji'de ke lo ki ra be ə a oji Kirisiti'ti ki in De ki Luwə mbət'ə wa?

⁵Ə eli'ə eyina: «A ɔ̄ji'ə Betilehem'ti, dɔnangi ki Jude'ti, tado ta ki njekeltakita Luwə'ti el ə to kin:

⁶“In de'gi ki Betilehem ki dɔnangi'ti ki Juda, Kadi in gəri toki rɔta'ti, 'Be lə'se in ki nda'a goto el jagi dann ɓebo'gi'ti ki dɔnangi ki Jude'ti, ki nda'de to'ti, Tado ngar ki njekərnon de'gi lə'm, Isirayel'gi a te dann'se'ti.”“

⁷Lo kin'ti, Erodi ɓar nje nyagər'gi ki dɔ mee'gi'ti gidi kuwə, dɔ̄ji'de ke dɔkagilo ki ra inbe bangi ə mee te'n wa?

⁸Ningə go'ti, ulə'de Betilehem'ti ene: «Ai dɔ̄ji ta ki rɔta'ti dɔ ngonn'ti kin. Loki ingəi'ə ningə, rei eli'm'in adi m'in kaa m'aw m'osi məkəsi'm nanga non'a'ti tɔ.”

⁹Go ta'ti lə ngar kin ningə, nje nyagər'gi osi dɔ row'ti isi awi. Ə loki isi awi ningə nyi oyi mee ki oyi'ə lo kuwə kadi'ti kakin ə ra njiyə non'de'ti. Njiyə re te dɔ kəy'ti ki ngonn to'ti ningə, ra lokati.

¹⁰Loki oyi mee kin, rɔ'de nəl'de ngayn.

- ¹¹ Ɖ uri me kəy'ti ningə, oyi ngonn in ki kon'a Mari, ningə ɔsi məkəsi'de nanga, piti'ə. Go'ti, tei ta ɓəl'gi lə'de, adi'ə ɔr, ki nduji kagi ki ətɪ maji, ki nom kagi.
- ¹² Go nya'gi'ti kin, Luwə el'de me nii'ti kadi tɛli gogi ki row ki dɔ Erodi'ti el. Be ə, tɛli awi be lə'de ki row ki rangi.
- ¹³ Loki nje nyagər'gi awi ningə, malayka lə Burəbe te me nii'ti el Jisepi ene: «Ində taa un ngonn in ki kon'a, ə anyi aw se'de Ejipiti. Aw si'ti non bitɪ kadi m'in m'el'i bay taa in tɛl re se'de, tado Erodi a sangi kadi n'tɔl ngonn kin.»
- ¹⁴ Jisepi ində taa kondɔ'ti non, un ngonn in ki kon'a, ningə anyi aw se'de Ejipiti'ti.
- ¹⁵ Si'ti non bitɪ koy Erodi, adi ta ki Burəbe el ki ndu njekeltakita'a'ti ene: «M'bar ngonn'm kadi te me be'ti ki Ejipiti kɔ» kin tɔlta'ne.
- ¹⁶ Loki Erodi oo kadi nje nyagər'gi ədi'ə, wongi ra'a ngayn. Wongi ra'a adi un ndu'ne kadi tɛli ngann'gi ki kasi ki in dɔ bal ki joo'ti tɛl ki nanga ne pɛti me be'ti ki Betilehem, ki ngann be'gi ki gidi'ti. Bal kin in kigo dɔkagilo'ti ki nje nyagər'gi ɔji'ə'n'ə.
- ¹⁷ Be ə, ta lə njekeltakita Luwə'ti Jeremi, ki el tɔl'n ta'ne. Jeremi ene:
- ¹⁸ «Ndu'de ɓar me be'ti ki Rama, non'gi ki ndingərɔ'gi ki ətɪ ɓol ngayn. Rasel non ngann'ne'gi, Ndigi kadi de sɔl me'ne el, Tado gotoi.»
- ¹⁹ Loki Erodi oy nga ningə, go koy'o'ti, malayka lə Burəbe te ki rɔ Jisepi'ti, Ejipiti'ti me nii'ti, el'ə ene:
- ²⁰ «Ində taa, un ngonn ki kon'a, ə tɛli awi dɔnangi Isirayel'ti gogi, tado de'gi ki isi sangi kadi n'tɔli ngonn kaa oyi nga.»
- ²¹ Jisepi ində taa, un ngonn ki kon'a, ə tɛli awi dɔnangi Isirayel'ti gogi.
- ²² Nan loki oo kadi Arkelosi onɓe dɔ Jude'ti tor baw'ne Erodi'ti, ɓol ra'a kadi aw Jude'ti. Be ə, Luwə el'ə me nii'ti ad'a aw Galile'ti yo.
- ²³ Aw isi me ɓebo'ti ki ɓari'ə Najareti. Be kadi ta ki de'gi ki njekeltakita Luwə'ti eli eyina: «A ɓari'ə de ki Najareti'ti kin tɔl'n ta'ne.»

Matiye 3

- ¹ Bal'gi dər go'ti, Jan Batisi te, iləmbər diləlo'ti ki Jude ene:
- ² «Inyɔi gorow njiyə'se'gi ki majel kɔ, tado Konɓe lə Luwə in ndəkba.»
- ³ Jan Batisi ə, in de ki njekeltakita Luwə'ti Ejay elta dɔ'a'ti ene: «Ndu de madi ɓar diləlo'ti ene: “Rai gorow lə Burəbe! Rai gorow li'ə adi ra njururu!”»
- ⁴ Jan ulə ku ki in ki ra ki bin jambal rɔ'ne'ti, ningə dɔ me'ne ki ndar tɔ. Nyakusɔ'a in giwiri'gi ki tɔji.

⁵De'gi ki bebo Jerujalem'ti, ki donangi Jude'ti pæti, ki donangi ki kadi ba Jurden'ti pæti, rei rɔ Jan'ti.

⁶Rei tɔri ndu'de dɔ majel'gi'ti lə'de, adi Jan ra'de batəm me ba Jurden'ti.

⁷Loki Jan oo adi Parisi'gi ki Sadusi'gi ngayn rei kadi ra'de batəm ningə, el'de ene: «Ingi ki mann'se majel to mann lii pir'gi be kam, nan ɔji'se row kadi anyinan wongi lə Luwə ki a re ə?»

⁸Maji kadi kulə ra'se tɔji kadi in de'gi ki inyæi gorow njiyə'se ki majel kɔ.

⁹Ningə, kadi inyæi ta kɔji me'se'ti kene: “J'in ngann kaw Abiraham.” Tado, adi m'el'se, Luwə asi kadi a təl gaji mbal'gi kam ngann kaw Abiraham'ti kare.

¹⁰Ki ngəsine kin, kungə in ndəkba kadi tugə kagi'gi ngirə'de'ti gangi nga. Kagi ki ra ki andi maji el ə, a tugəi'ə kadi iləi'ə me por'ti kɔ.

¹¹M'in, m'ra'se batəm me mann'ti, kadi tɔji toki inyæi gorow njiyə'se'gi ki majel kɔ, nan de ki a re go'm'ti, in nje tɔgi ki utə'm sanyi. M'asi kadi sa ki nja'a'ti kaa m'ɔr el. In a ra'se batəm me Ndil Luwə'ti, ki me por'ti.

¹²Uwə keh to nya ji'ne'ti kadi to'n kandi ko ki maji, ɔy me dam'ti, ningə ulə tisə por. In por ki a oy el ratata.”

¹³Lo kin'ti non, Jeju in Galile'ti, re ta ba Jurden'ti rɔ Jan'ti, kadi ra'a batəm.

¹⁴Nan Jan ge kodi el, adi el ene: «In m'in ə kadi in, ra'm batəm, ningə in yo ta in təl re rɔ'm'ti kadi m'ra'i batəm bay tɔ wa?”

¹⁵Nan Jeju el'ə ene: «Ki ngəsine kin, in ra be, tado in kigo'ə kin ə j'a ji təl'n ta ndigi lə Luwə.» Be ə, Jan ndigi dɔ'ti, ra'a'n'ə batəm.

¹⁶Loki Jeju ra batəm taa par, ə te me mann'ti ningə, low'ə'ti non, dɔran te ta'ne, adi oo Ndil Luwə risi to dər dum be re isi dɔ'a'ti.

¹⁷Ningə, ndu ta madi te dɔran'ti, ene: «In kam in Ngonn'm njendigi lə'm, ki rɔ'm nəl'm dɔ'a'ti ngayn.»

Matiye 4

¹Go'ti, Ndil Luwə ɔnon Jeju aw si'ə diləlo'ti, kadi Su nan'a.

²Jeju ɔgi rɔ'ne nyakusə, kondɔ dɔsɔ ki kadi, dɔsɔ, ə go'ti bo ra'a.

³Lo kin'ti, Su, njenan de'gi ɔti re rɔ'a'ti, el'ə ene: «Re in Ngonn lə Luwə ə, adi mbal'gi kin təli mapa adi m'oo.”

⁴Ə Jeju ilə'ti ene: «Ndangi me makitu'ti lə Luwə eyina: De a isi ki dɔ'ne taa ki takul nyakusə par el, nan ki takul ta'gi pæti ki tei ta Luwə'ti tɔ.”

⁵Go'ti, Su aw ki Jeju me bebo'ti ki Jerujalem, ki in bebo ki to ta dangi tado Luwə, aw si'ə jam dɔ Kəy'ti lə Luwə taa,

⁶ningə el'ə ene: «Re in Ngonn lə Luwə ə, inyə ji'i taa osi adi m'oo. Tado ndangi me makitu'ti lə Luwə eyina: “Luwə a adi ndu'ne malayka'gi lə'ne kadi a lai'nu dala ji'de'ti, kadi nja'i tugə mbal el'.”»

⁷Jeju təl el'ə ene: «Ndangi me makitu'ti lə Luwə tə eyina: A nan Burəbe Luwə lə'i el'»

⁸Su təl aw ki Jeju də mbal'ti ki ngal taa ngayn bay, əj'ə konbe'gi ki dənangi'ti ne pəti, ki nyakingə'gi ki me'ti,

⁹ningə el'ə ene: «M'a m'ad'i nya'gi kin pəti, loki re əsi məkəs'i nanga non'm'ti ə ulə təji də'm'ti.»

¹⁰Jeju təl el'ə ene: «In Satan, əti kə sanyi. Tado ndangi me makitu'ti lə Luwə eyina: “A əsikurə Burəbe Luwə'ti lə'i, ningə in ki kar'ne ba par ə a re non'a'ti kadi in gos'o.”»

¹¹Be ə, Su inyə Jeju ə əti aw. Ningə malayka'gi rei rə Jeju'ti, rai si'ə.

¹²Dəkagilo madi, uwəi Jan dangay'ti, ə Jeju oo ta'a ningə, təl ə rə'ne aw Galile'ti.

¹³Nan kin ə, inyə bebo ki Najareti, ə aw isi Kapernayim'ti yo. Kapernayim ki in bebo ki ra kadi ba'ti ki Galile, dənangi'ti lə Jabulon ge ki Nepitali ge.

¹⁴Be kadi telta ta ki njekeltakita Luwə'ti Ejay el ene:

¹⁵«In de'gi ki Dənangi Jabulon'ti ki dənangi Nepitali'ti, Ki sii ndəkba kadi babo'ti, Gidi ba Jurden'ti, In de'gi ki dənangi Galile'ti, Ki in de'gi ki in Juwipi'gi el! Uri mbi'se oyi:

¹⁶De'gi ki kete sii lo ki ndul'ti, Oyi kunji kibo, Ningə de'gi ki kete sii be lə yo, Ki in lo ki ndul kururu, Lo kunji te də'de'ti.»

¹⁷Də gangi lowə'ti kin, Jeju ulə ngirə kiləmbər ene: «Inyəi gorow njiyə'se'gi ki majel kə, tado Konbe lə Luwə in ndəkba rə'se'ti.»

¹⁸Ndə kare, Jeju ra njiyə kadi babo'ti, ki Galile ningə oo ngannkon'a'gi joo: adi in Simon ki bari'ə Piyər ingi ki ngonnkon'ne Andire ki in njendon kanji'gi, a iləi bandi me mann'ti.

¹⁹Jeju el'de ene: «Rei go'm'ti adi m'ndo'se, kadi in təli nje sangi de'gi adi m'in kadi ingəi kaji.»

²⁰Kalangiba, inyəi bandi'gi lə'de, ə awi uni go Jeju.

²¹Jeju əti ki kete nden ningə, oo ngannkon'nan'gi ki rangi joo: Jaki in ki Jan ki in ngann lə Jebede, sii me to'ti ki baw'de, isi rai go bandi'gi lə'de, ə bar'de.

²²Loki Jeju bar'de ningə, kalangi ba, inyəi baw'de Jebede ki to, ə awi uni go Jeju.

²³Jeju njiyɛ dɔnangi Galile'ti ba pɛti, ndo nya de'gi me kɛykawnan'gi'ti lɛ Juwipi'gi, ilɔmbɛr Poyta ki maji ki ɔjido Konbe lɛ Luwɛ, taa aji njemonyi'gi ki njerɔto'gi ki dann de'gi'ti tɔ.

²⁴Tɔbar li'ɛ sanan dɔnangi'ti ki Siri ba pɛti, adi rei ki de'gi pɛti ki rɔ'de ra'de, njerɔto'gi ki dangi dangi, nje ki ndil'gi ki majel rai'de ge, njedamsil'gi ge ki njerokoy njururu'gi ge, adi aji'de.

²⁵Bulɛ de'gi ngayn rei go Jeju'ti. Nje kin dɔnangi Galile'ti ge, dɔnangi Bebo'gi'ti ki Dɔgi ge, bebo Jerujalem ge, ki dɔnangi Jude'ti ge, ki dɔnangi ki gidi ba Jurden'ti ge.

Matiye 5

¹Loki Jeju oo bulɛ de'gi kin ningɛ, ɔti aw isi dɔ mbal'ti, adi njendo'gi li'ɛ rei rɔ'a'ti.

²Lo kin'ti, Jeju ilɛ rɔ'ne ndo nya de'gi ene:

³«Majikur in lɛ nje ki oyi rɔ'de kadi n'asi el takum Luwɛ'ti, tado Konbe lɛ Luwɛ in yan'de.

⁴Majikur in lɛ nje ki isi nonyi bone, tado lo ti ɛ Luwɛ a sɔl me'de.

⁵Majikur in lɛ nje ki sɔli lɔm lɔm, tado Luwɛ a adi'de dɔnangi kadikare'ti.

⁶Majikur in lɛ nje ki bo ki kundɛ ra nya kigo ndu Luwɛ'ti in me de'ti, tado lo ti ɛ a ndanni.

⁷Majikur in lɛ nje ki isi oyi kumtondoo lɛ de'gi, tado Luwɛ a ra se'de maji.

⁸Majikur in lɛ nje ki me'de in kare dɔ Luwɛ'ti, tado a oyi Luwɛ ki kum'de.

⁹Majikur in lɛ nje ki isi sangi row lapiya, tado a bari'de ngann'gi lɛ Luwɛ.

¹⁰Majikur in lɛ nje ki de'gi isi adi'de kon tado nyara ki dana, tado Konbe lɛ Luwɛ in yan'de.

¹¹Majikur in lɛ'se loki de'gi isi taji'se ge, isi adi'se kon ge, isi tɛtita dɔ'se'ti ge tado lɛ'm.

¹²Rai rɔnel, tilɛi kole, tado nyakugɛ goji'se in ngayn dɔran'gi'ti. Njekeltakita Luwɛ'ti, ki rai kulɛ kete non'se'ti, ingɛi kon kin be tɔ.

¹³«Ingi ɛ in kati ki dɔnangi'ti. Ningɛ kin ɛ mbann kati goto ɛ, de a ra bann ɛ kadi kati tɛl mbann gogi bay wa? Maj'a goto nga; a buki'ɛ kɔ gidi lo'ti kadi de'gi njiyɛi dɔ'ti par nga.

¹⁴«Ingi ɛ in kunjɛi ki dɔnangi'ti. Ningɛ bebo ki indɛi'ɛ dɔ mbal'ti taa, asi kadi a iyɛ rɔ'ne el.

¹⁵De a indɛ por lambi'ti re'n kɛy ɛ dow ngo dɔ'ti el. A indɛ dɔ nya'ti taa kadi de'gi ki me kɛy'ti pɛti oyi lo.

- 16** Be tɔ ə, kadi de'gi pɛti oyi kunji lə'se me nyara ki maji'ti. Loki oyi nya ra'se ki maji ningə, a uləi toji dɔ Baw'se Luwə'ti ki isi dɔran'ti.
- 17** «Maji kadi in məri toki m're kadi m'bujɪ ndukun'gi lə Moji eke ta lə njekeltakita Luwə'ti el. M're tado buji'de el, nan m're tado tɔl ta'de yo.
- 18** Toki rɔta'ti, m'el'se, kete non kadi dɔran in ki dɔnangi kin a gotoi kɔ, ngonn kur ta ki nden be, eke ngonn ndaja madi ki me ndukun'ti lə Luwə ki ndangi ki a ɔr kɔ goto. A to be bitɪ kadi nya'gi pɛti ki ndangi me'ti rai nya.
- 19** De ki aldo ngonn mbɛrkikində ki nden be dann mad'a'gi'ti, ə ndo de'gi kadi rai toki in ra'n be tɔ ningə, a in ki du ngayn me Konbe'ti lə Luwə tɔ. Nan de ki tɔl rɔ'ne go'ti, ə ndo de'gi, a in kibo me Konbe'ti lə Luwə.
- 20** Adi m'el'se: kin ə nyara ki dana lə'se utə nya njendo ndukun'gi lə Luwə ki Parisi'gi el ə, a uri me Konbe'ti lə Luwə el.
- 21** «Ingi, in gəri maji toki ndu ta el kaw'je'gi ene: “A tɔl de el, de ki tɔl madi'ne ningə, maji kadi awi si'ə non njegangi ta'gi'ti.”»
- 22** Nan m'in m'el'se: «De ki ra wongi ki ngonnkon'ne, maji kadi awi si'ə non njegangi ta'gi'ti; de ki taji ngonnkon'ne “mbo”, maji kadi awi si'ə non njegangi ta'gi'ti kibo lə Juwipi'gi; ə de ki ɓar ngonnkon'ne “man”, maji kadi iləi'ə me por'ti ki bitɪ ki non'ti.
- 23** Kin ə aw ki kadikare lə'i ringiri lo kilə kadikare'ti kadi Luwə, ə me'i olo dɔ'ti kadi ngonnkon'i aw sə'i ki ta madi ningə,
- 24** maji kadi inyə kadikare kin non ringiri'ti, ə in re aw ulə noji nan'ti si'ə ɓay taa in tɔl re un kadikare lə'i adi Luwə.
- 25** «Kin ə isi awi lo gangita'ti ki nje ta lə'i ə, loki in dɔ row'ti ɓay kin ə, in sangi row kadi ndu'se osi go nan'ti si'ə kalangi, nan to aw sə'i uləi ji njegangita'ti, adi njegangi ta uni uləi ji njerɔ'gi'ti, adi njerɔ'gi awi sə'i iləi'nu dangay'ti.
- 26** Toki rɔta'ti adi m'el'i, a te lo kin'ti el bitɪ kadi ugə dɔboy sisi ɓay taa a inyəi'nu taa.
- 27** «In gəri ndu ki el ene: “A uwə marum el,” kin maji.
- 28** Nan m'in m'el'se: “De ki gon dene ki kumnda ə, uwə si'ə marum me'ne'ti nga.”
- 29** Kin ə kum'i ki dɔjikəl'i'ti rai adi osi me majel'ti ə, ɔr'ɔ ilə kɔ sanyi. Tado in soti kadi ngonn rɔ'i kare goto, utə kadi iləi darɔ'i ba pɛti me por'ti ki bitɪ ki non'ti.
- 30** Kin ə ji kəl'i rai adi osi me majel'ti ə, in gang'a ilə kɔ sanyi. Tado, in soti kadi ngonn darɔ'i kare goto, utə kadi iləi darɔ'i ba pɛti me por'ti ki bitɪ ki non'ti.
- 31** «In gəri kadi ndukun el ɓay tɔ ene: “Re de tuwə ne'ne ningə, kadi ad'a makitu gangi nan.”»

³²Nan m'in m'el'se toki: "Re de tuwə ne'ne tado nya ki rangi, um in ta lə kaya ki ra el ə, de'ə kin sur'ə ta kuwə marum'ti. A re de ta dene ki ngaw'a tuwə ningə, de'ə kin təl njekuwə marum tə."

³³«Ndu ta el kaw'je'gi kete bay tə ene: "Re iw rə'i də nya madi'ti ə, ra də'ti, kadi in ra nya ki iw rə'i də'ti non Burəbe'ti."

³⁴Nan m'in m'el'se toki a iw rə'i el to kiw el. A iw rə'i ki dəran el, tado in kumbər kisi Luwə;

³⁵a iw rə'i ki dənangi el, tado in kumbər kində nja'a; a iw rə'i ki Jerujalem el, tado in bebo lə Ngar kibo;

³⁶a iw rə'i ki jam də'i el, tado in asi kadi in təl bin də'i kare be kaa ki nda'ti eke ki ndul'ti el.

³⁷Re ta lə'se in oyo ningə, rai də oyo'ti, re ta lə'se in jagi ningə, rai də jagi'ti par tə, ə ndəgi ta pəti ki a re go'ti kin in rə Su'ti.

³⁸«In gər kadi ndu ta el ene: "Re de tə kum madi'ne ningə, in kadi toki tə kum'ə tə, a re de tətə ngang'i madi'ne ningə, in kadi toki tətə ngang'a tə."

³⁹Nan m'in m'el'se kadi in tanyi rə nje mendul el. Re de ində dow kət'i ki kəl ə, in yəti dowə ki gəl ad'a ində bay.

⁴⁰Re de aw sə'i non njegangita'ti kadi taa ku ki goji lə'i ə, ad'a in ki ngal də'ti.

⁴¹Re de ində təgi də'i'ti kadi njiyə nja'i dər ə, njiyə si'ə njay dər joo.

⁴²De ki ra ki dəj'i nya ə ad'a, ningə re de tunəi nya ə əg'ə el tə.

⁴³«In gəri toki ndu ta el ene: "A in ndigi de mad'i, nan a əsi ta njeban lə'i."

⁴⁴Nan, m'in m'el'se: In ndigi njeban'gi lə'se, elita ki Luwə tado lə nje ki isi adi'se kon.

⁴⁵In rai be kadi in ngann lə Baw'se Luwə ki nje kisi dəran'ti. Tado adi kadi əsi də nje memaji'ti ki nje memajel. Adi ndi ədi də njera nya'ti ki dana, ki njera nya'ti ki dana el.

⁴⁶Kin ə in ndigi nje ki ndigi'se tə par ə, nyakugə goji ri ə Luwə a adi'se wa? Njetalambo'gi kaa rai be tə.

⁴⁷Kin ə rai lapiya ngannkon'se'gi par ə, ri ə to ta dangi ə rai wa? Tado nje gər Luwə el kaa rai be tə.

⁴⁸Ningə ingi, maji kadi in ndigi de'gi adi əsi taga panyi toki Baw'se Luwə ki dəran'ti ndigi de'gi adi əsi taga panyi kin be tə.»

Matiye 6

- ¹«Kadi oyi maji, kin ə re isi rai nya ki ndu Luwə ndigi kadi rai ningə, maji kadi rai takum de'gi'ti ki kadi oyi'se el. Re rai be ningə, Baw'se ki isi dōran'ti, a adi'se nyakugə goji lə'se el.
- ²Kin ə in ra ki njendoo ə, kadi tugə gəngi dō'ti kadi de'gi oyi el. In rai toki njekədikum de'gi isi rai ginn kəykawnan'gi'ti lə Juwipi'gi kigo row'gi'ti kin el. Rai be kadi de'gi piti'de. Nan ki rōta'ti, adi m'el'se, ingəi nyakugə goji lə'de nga.
- ³Nan in, loki in ra maji ki njendoo'gi, maji kadi ji gəl'i gər nya ki ji kəl'i adi el.
- ⁴Be ningə, nya lə'i ki adi kin to lo kiyə'ti, ningə Luwə ki oo nya'gi ki to lo kiyə'ti, a ugəi bang'a.”
- ⁵«Loki sii elita ki Luwə ningə, ononyi'se kadi rai toki njekədikum de'gi sii rai kin be el. Njekədikum de'gi ki ndigi ngayn kadi rai taa me kəykawnan'gi'ti lə Juwipi'gi ki ngangi row'gi taa elita ki Luwə. Ingi rai be kadi de'gi oyi'de. Nan ki rōta'ti, adi m'el'se, ingəi nyakugə goji lə'de nga.
- ⁶Nan in, loki ge kelta ki Luwə ningə, maji kadi ur kəy to'i'ti, uti takəy dō'i'ti, elta ki Luwə lo kiyə'rō'ti kin, ningə Baw'i Luwə ki isi lo kiyə'rō'ti, a oo, ə a adi nya ki in dəj'ə.
- ⁷«Loki isi elita ki Luwə ningə, elita ki dōnan'ti, dōnan'ti to de'gi ki nje gər Luwə el be el. Ingi oyi eyina, me ta'ti ki kel ngayn kin ə Luwə a oo'n dō ndu'de.
- ⁸Maji kadi rai toki ingi isi rai kin be el, tado Baw'se Luwə gər nya'gi ki awi ki ndoo'ə, kete bay taa kadi eli si'ə ta dō'ti.
- ⁹«Ingi ə, kadi elita ki Luwə eli eyina: “Baw'je ki isi me dōran'ti taa, Kadi de ki ra gər tō'i toki in Luwə,
- ¹⁰Kadi Konbe lə'i re. Kadi de'gi rai ndigi lə'i dōnangi'ti ne Toki nje ki dōran'ti isi rai kin be tō.
- ¹¹Adi'je nyakusō'je ki asi ta'je me ndō'ti ki bone.
- ¹²Inyə go majel'gi lə'je kō, Toki j'in kaa j'inyəi'n go majel'gi lə nje ki rai se'je majel kō kin be tō.
- ¹³Inyə'je adi j'osi me nyanan'ti el, Nan kadi ər'je ji Su'ti kō. [Tado in ə, konbe, ki tōgi, ki tōbar in lə'i biti ki non'ti.]”
- ¹⁴«Kin ə inyəi go majel'gi lə de'gi kō ningə, Baw'se ki isi dōran'ti a inyə go majel'gi lə'se kō tō.
- ¹⁵A kin ə re inyəi go majel'gi ki de'gi rai sese kō el ningə, Baw'se a inyə go majel'gi lə'se kō el tō.
- ¹⁶«Loki ōgi rō'se nyakusō ningə, maji kadi in sikiti kum'se sikiti sikiti to njekədikum de'gi kin be el. Ingi, sikiti kum'de kadi de'gi oyi'de toki n'ōgi rō'de nyakusō. Nan toki rōta'ti, adi m'el'se, ingəi nyakugə goji lə'de nga.

- 17Ningə in, loki ɔgi rɔ'i nyakusɔ ningə, maji kadi togi takum'i suki suki, ə ndu dɔ'i bulu bulu.
- 18Tadɔ kadi de'gi gəri, toki ɔgi rɔ'i nyakusɔ, el. Ningə, Baw'i ki isi lo kiyərɔ'ti par ə oo, in ki gər nya ki to lo kiyərɔ'ti a adi'se nya ki in dɔji'ə.
- 19«In mbonyi nyakingə'gi tadɔ lə'se dɔnan'ti dɔnan'ti dɔnangi'ti ne el. Dɔnangi ki in loki nya ki sɔm'ti a ndusi ge, yon'gi a onyi ge, taa njebogɔ'gi a mbuti bolo bɔr kadi bogi ge.
- 20Nan kadi in sangi kadi awi ki nyakingə'gi lə'se dɔran'ti taa ki in lo ki nya ki sɔm'ti a ndusi el num, yon'gi a onyi el num, taa njebogɔ'gi a mbuti bolo bɔr kadi bogi el num tɔ.
- 21Tadɔ lo ki nyakingə lə'i in sɔm'ti, me'i a in sɔm'ti tɔ.»
- 22«Kum de ə in lambi lə darɔ'a. Kin ə re kum'i oo lo maji ningə, darɔ'i pəti in me kunjɔ'ti.
- 23A kin ə re kum'i oo lo maji el tɔ ningə, darɔ'i pəti in me lo ki diw'ti tɔ. A kin ə re kunjɔ ki to rɔ'i'ti kin təl diw ningə, a in diw ki dum kelta'a.»
- 24«De ki a ra kuləbər lə ngar'gi joo goto: eke ɔsi ta ki kare ə, a ndigi ki nungi, eke kidi ki kare ə a uwə ki nje ki nungi tɔ. A asi kadi rai bər lə Luwə num, bər lə nar num el.»
- 25In tadɔ kin ə, m'el'se kadi adi me'se ra sururu dɔ nyakusɔ'se'ti ki mann kanyi'se'ti ki kadi sii ki dɔ'se taa el, taa dɔ ku kɔ'se'ti el num tɔ. Tadɔ kisikidɔtaa utə nyakusɔ, taa darɔ de utə ku ki kɔ tɔ.
- 26Gonyi yəl'gi ki ra nali dann nəl'ti kin oyi, duwi ko el num, təti ko el num, taa kawɔ nya me dam'ti el num tɔ, nan Baw'se ki isi dɔran'ti taa, adi'de nya soi maji. Eke, ingi, utəi yəl'gi kin gidi banyi banyi el wa?
- 27Nan dann'se'ti ə asi kadi a ilə ngonn kadi ki nden be dɔ ndɔ kisikidɔtaa'ti ki takul me ki ra sururu lə'ne wa?
- 28Asi el, nga ra bann be ə me'se ra sururu dɔ ku kɔ'se'ti wa? Gonyi puti kam'gi ki rai me mu'ti kin oyi. Rai kulə madi el num, oji ku el num tɔ, nan
- 29ngar Salomon ki tɔ'a bər ngayn me nyakingə'ti kin kaa ɔɔ ku ki ndole asi nan ki ki kare dann'de'ti el.
- 30Ə kin ə Luwə ulə ku rɔ ngann mu'gi'ti ki j'oo'de bone, ə lo ti par ə a onyi por kin be ningə, ra bann ə in de'gi taa a ulə ku rɔ'se'ti el wa? In ton'gi me kunme'ti.
- 31Adi me'se ra sururu kadi eli eyina: «Ri ə j'a j'usɔi wa? Ri ə j'a j'anyi wa? J'a j'ingəi ku ra ə j'a j'ɔi wa?» el.
- 32Nya'gi kin pəti, in de'gi ki gəri Luwə el, ə sii sangi ki non kum de'ti. Ningə Luwə ki Baw'se ki isi dɔran'ti gər maji kadi awi ki ndoo'ə tɔ.

³³Sangi Konbe lə Luwə ki ra nya ki dana takum'ə'ti kete, ningə a adi'se ndəgi nya'gi kin pəti də'ti.

³⁴Adi me'se ra sururu ɔjidə ndə ki lo ti'ti el. Tado ndə ki lo ti'ti aw ki me ki ra sururu lə'ne. Ndə'gi pəti awi ki nya torə ki səw də'de, um awi ki mad'a də'ti el.

Matiye 7

¹Gangita də de'ti el, kadi Luwə gangi ta də'se'ti el tə.

²Tado Luwə gangi ta də'se toki in gangi də madi'se'gi'ti be tə. Ningə kadi gəri toki nya ki mbəji adi de'gi kin ə Luwə a mbəji'n adi'se tə.

³Ra bann be ə, oo bunə mu ki to kum ngonkon'i'ti yo, ə oo kagi ki boi ki to yan'i'ti kin el wa?

⁴Kagi ki boi ə to kum'i'ti ne tə kin, nga ki gorow ki bann ə a el ngonkon'i ene: «Ngonkon'm, adi m'un bunə mu ki to kum'i'ti kin» wa?

⁵In njekədikum de'gi, un kagi ki boi ki kum'i'ti kin ningə to, a oo lo ar njay kadi un'n bunə mu ki kum ngonkon'i'ti.

⁶«Ononyi'se kadi adi nya ki ar njay busi'gi, nan be el ə a təli ki də'se'ti to tonyi'se. Be tə'a in buki mədikəsi'gi lə'se non kəsongi'gi'ti el, nan be el ə a in njiyəi də'ti, mbisəi ki nja'de.»

⁷«Dəji ə a adi'se, sangi ə a ingəi, indəi takəy ə a tei adi'se.

⁸Tado de ki dəji ə a adi'ə, de ki sangi ə a ingə, de ki ində takəy ə a tei adi'ə tə.

⁹Nan dann'se'ti ə ngonon'o dəj'ə mapa ningə un mbal taa ad'a wa?

¹⁰Eke dəj'ə kanji ningə un lii taa ad'a wa?

¹¹A kin ə, ingi ki in de'gi ki majel kin mindi ə gəri row kadi nya ki maji ngann'se'gi ningə ra bann be ə, Baw'se ki isi me dəran'ti taa kin taa a adi nya ki maji de'gi ki dəji'ə el wa?

¹²«Nya'gi pəti ki in ndigi kadi de'gi rai adi'se kin ə rai adi'de tə. Tado inbe kin ə in nyando ki to me ndukun'gi'ti lə Moji num, me ta'gi'ti ki njekeltakita Luwə'ti ndangi num tə.

¹³«Uri ki tarow ki mbəngirə, tado tarow ki tati panyi te row'ti ki tati panyi'ti ki kun'ə on el, ki nje kaw ki de'gi tuji'ti. Nga ningə, in row'ə kin ə de'gi ngayn uni.

¹⁴Ningə tarow ki nje kaw ki de'gi kaji'ti ta'a in mbəngirə ba, uwə de'gi. Ningə row'ə kin, njekun'ə'gi in ngayn el.

¹⁵«Indəi kumkədi də rə'se'ti ki rə nje bar rə'de njekeltakita Luwə'ti nan ingi el. A rei rə'se'ti, a oyi gidi'de taga ne in bati'gi, nan me de'ti kəy, in jagum'gi ki njetoko nyakul'gi.

¹⁶A in kigo kulə ra'de'ti nga ə a gəri'de. De a ujə kandi nju dɔ konn par'ti el, taa de a ujə kandi mbaykote dɔ konn ngan'ti el tɔ.

¹⁷Kagi ki maji, ningə a andi kandi ki maji, ə kagi ki majel, a andi kandi ki majel tɔ.

¹⁸Kagi ki maji ki kadi a andi kandi ki majel goto, taa kagi ki majel ki kadi a andi kandi ki maji kaa goto tɔ.

¹⁹Kagi ki ra ki andi kandi ki majel, a tugəi'ə kadi iləi'ə me por'ti kɔ.

²⁰Adi, a in kigo kuləra nje ngom'gi ki nje k'el k'ene n'in njekeltakita Luwə'ti ə a gəri'de.”

²¹«In nje ki sii bari m'in “Burəbe, Burəbe!” ta'de'ti ne par kin ə a uri pəti Konbe'ti lə Luwə el, nan in nje ki sii rai go ndigi'ti lə Bai ki isi me dɔran'ti taa.

²²Ndɔ gangita'ti ə, de'gi ngayn a eyina: “Burəbe, Burəbe! in me tɔ'i'ti el ə j'eli'n ta ki ta Luwə'ti wa? In me tɔ'i'ti el ə ji tuwə'n ndil'gi ki majel wa? In me tɔ'i'ti el ə ji ra'n nyakoji'gi ngayn ki əti bol bol wa?”

²³Ningə lo kin'ti, m'a m'el'de ki taga wangi m'ene: “Ōri rɔ'se sanyi nu, m'gər'se nja kare el, in ki in njeramajel'gi!”

²⁴«Be ə, de ki ra ki oo ta'gi ki m'el kin, ə təl rɔ'ne go'ti ningə, to to de ki njekumkar, ki ra kəy lə'ne dɔ gadi'ti be.

²⁵Adi loki ndi ədi ningə, mann kon lo re un kəy kakin, taa nəl kaa ulə ki dɔ'ti tɔ, nan kəy budi nanga el, tadɔ ngirə in dɔ gadi'ti.

²⁶Nan de ki ra ki oo ta'gi ki m'el kin, ə təl rɔ'ne go'ti el ningə, to to de ki mbo, ki ra kəy lə'ne dɔ nangira'ti be.

²⁷Adi loki ndi ədi ningə, mann kon lo re un kəy kakin, num taa nəl kaa ulə ki dɔ'ti tɔ, ningə kəy budi nanga mur mur, adi tor'o to dilə yiw.”

²⁸Loki Jeju tɔlta ta lə'ne, nyando li'ə əti bulə de'gi bol ki dum.

²⁹Tadɔ ndo nya to de ki aw ki tɔgi ki in rɔ Luwə'ti, um ndo nya to njendo'de ndukun'gi lə Luwə el.

Matiye 8

¹Loki Jeju in ki dɔ mbal'ti isi ur ki nanga, bulə de'gi ngayn in go'ə'ti.

²Njebanji kare te re rɔ Jeju'ti, əsi məkəsi'ne nanga non'a'ti, ningə el'ə ene: «Burəbe, re in ndigi ə, a adi banji lə'm ur kadi rɔ'm ar njay.”

³Jeju ulə ji'ne, ədi'n'ə, ningə el'ə ene: «M'ndigi, ə kadi banji lə'i ur, adi rɔ'i ar njay.» Tanan'ti non, banji li'ə ur, adi rɔ'a ar njay.

- ⁴Go'ti Jeju el'ə ene: «Ononyi kadi el ta'a de madi, ə aw ɔji rɔ'i njekujənyamosi kadikare ningə adi kadikare kujənyamosi kar rɔ toki ndukun lə Moji dɔji'n. Ra be kadi gəri toki banji lə'i ur adi ingə lapiya.»
- ⁵Jeju isi ur ki me be'ti ki Kapernayim ningə, de ki Rəm'ti kare ki in kibo lə kuti njerɔ'gi ki bu, re rɔ'a'ti, non ki dɔ'a'ti ene:
- ⁶«Burəbe, njekulə lə'm kare to monyi be non, nja'a oy njururu, adi ingə kon ngayn.»
- ⁷Ə Jeju el'ə ene: «M'a m'aw kadi m'aj'a.»
- ⁸Nan kibo lə kuti njerɔ'gi ki bu təl el'ə ene: «Burəbe, m'in m'asi kadi ində nja'i ta kəy'ti lə'm el, ə elta kare par ə ngonn njekulə lə'm a ingə lapiya.
- ⁹M'el be tado, m'in ki dɔ'm m'in ginn tɔgi'ti lə nje ki dɔ'm'ti, ningə m'aw ki njerɔ'gi ginn tɔgi'ti lə'm tɔ. Adi re m'el njerɔ kare m'ene: “Aw!”, ningə aw; re m'el ki nungɔ m'ene: “Re!”, ningə re; kin ə m'el ngonn njekulə lə'm m'ene: “In ra nya kin be!”, ningə ra nya'a kakin tɔ.”
- ¹⁰Loki Jeju oo ta kin ta'a'ti, pit'ə, ə el nje ki ra njiyəi go'ə'ti ene: «Toki rɔta'ti adi m'el'se, ko kunme ki be kin m'ingə rɔ de madi'ti dɔnangi ki Isirayel'ti el bay.
- ¹¹Nga ningə, m'el'se bay tɔ, de'gi ngayn in Juwipi'gi el, a in ki lo kuwə kadi'ti, lo kurkadi'ti kadi rei sii ta nyakusɔ'ti ki Abiraham, Isaki ki Jakobɔ me Konbe lə Luwə.
- ¹²Nan nje'gi ki kete ki Konbe ki dɔran'ti sɔw dɔ'de, a buki'de kɔ taga, me lo ki diw'ti. Lo ki a nonyi'ti ge, a ngori ngangide'ti ge.»
- ¹³Ningə, Jeju təl el kibo lə kuti njerɔ'gi ki bu kakin ene: «Maji, aw! Ningə kadi ngonn njekulə lə'i aji kigo kunme'ti lə'i kin.» Ningə dɔ kad'a'ti non, ngonn njekulə li'ə ingə lapiya tɔ.
- ¹⁴Go'ti, Jeju aw me kəy'ti lə Piyər ningə, oo məm'ə ki dene to nanga, rɔ'a on por rigi rigi.
- ¹⁵Ə Jeju ɔdi ji'ə, ningə, rɔ'a ki kete tingə ngayn kakin, təl səl, adi ingə lapiya. Go'ti, ində taa ra nyakusɔ adi Jeju.
- ¹⁶Loki lo səl, de'gi rei ki njemonyi'gi ngayn ki ndil'gi ki majel rai'de, rɔ Jeju'ti. Adi Jeju tuwə ndil'gi ki majel kakin dɔ'de'ti kɔ ki ta ki ta'ne'ti, taa aji njemonyi'gi pəti tɔ.
- ¹⁷Be kadi ta ki njekeltakita Luwə'ti Ejay el kakin tɔlta'ne. Ejay ene: «Oy tujj'gi, Ki monyi'gi lə'je ki dɔ'ne'ti.»
- ¹⁸Ndɔ kare, Jeju oo bulə de'gi ngayn iləi nan gugɔ gid'ə, ilə ndu'ne adi njendo'gi lə'ne kadi n'gangi ba, nanyi dowə'ti ki kare.
- ¹⁹Lo kin'ti, njendo ndukun lə Luwə kare re rɔ Jeju'ti el'ə ene: «Njendo de'gi, m'a m'un go'i lo'gi pəti ki a aw'ti.»

²⁰Θ, Jeju el'ə ene: «Njan'gi ai ki be to'de, taa yəl'gi ai ki kəy lə'de tə, nan m'in Ngonn de m'aw ki lo ki kadi m'ulə də'm'ti el.»

²¹De kare dann njendo'gi'ti lə Jeju el'ə ene: «Burəbe adi'm tarow adi m'aw m'duw bai bay taa.»

²²Ningə Jeju el'ə ene: «Un go'm, ə inyə njekoy'gi adi duwi njekoy'gi lə'de.»

²³Jeju ala me to'ti, ningə njendo'gi li'ə alai go'ə'ti.

²⁴Ningə nyi, nəl kibo ngayn uwə'de bus də ba'ti, adi to aw to nduyi mann. Lo'ti kin, Jeju isi to bi.

²⁵Nga a, njendo'gi li'ə rei rə'a'ti, ndəli'ə ki non ta de'ti eyina: «Burəbe, aji'je, nan j'a j'oyi.»

²⁶Θ Jeju el'de ene: «Ra bann ə boli be wa? In de'gi ki kunme lə'se in nden ba.» Ningə Jeju ində taa, ndangi nəl ingi ki ba, adi lo təl to jijiji.

²⁷Nya kin əti de'gi bol ngayn, adi eli eyina: «De'ə inbe kam in de ki bann ə, nəl'gi ki ba'gi kaa təli rə'de go ta'ti li'ə be wa?»

²⁸Loki Jeju re te gidi ba'ti, dənangi'ti lə de'gi ki Gadara, dingəm'gi joo, ki ndil'gi ki majel rai'de tei ki dəbadi'gi'ti rei ingəi'ə. De'gi kin rai nya majel ngayn, adi de ki kadi un row kin goto.

²⁹Lo kin'ti, iləi rə'de uri kəl eyina: «Ngonn lə Luwə, in ri ə in ge rə'je'ti wa? In re ne kadi adi'je kon kete non dəkagilo'ə'ti wa?»

³⁰Nga ningə, bulə kəsongi'gi ngayn ra səi nya kadi lo'ti non sanyi nden.

³¹Θ ndil'gi ki majel nonyi də Jeju'ti eli'ə eyina: «Re in tuwə'je ə, adi j'aw j'ur me kəsongi'gi'ti kam.»

³²Nga anyi, Jeju el'de ene: «Awi!» Ningə tei, awi uri me kəsongi'gi'ti, adi bulə kəsongi'gi bingəi nan kadi mbal'ti taa, tosi me ba'ti, anyinan mann oyi.

³³Nje ngəm kəsongi'gi anyinan awi me bebo'ti, əri poy nya ki ra nya, ki nya ki te də dingəm'gi'ti ki joo ki ndil'gi ki majel rai'de kakin, pəti adi de'gi oyi.

³⁴De'gi pəti ki me bebo'ti tei awi kadi ingəi Jeju, ə loki oyi'ə ningə, dəji'ə kadi inyə dənangi lə'de ə aw.

Matiye 9

¹Jeju al me to'ti, ində ba gangi, aw me bebo'ti lə'ne.

²De'gi madi oti de ki rə'a oy njururu ki to me nya koti njemonyi'gi'ti, rei si'ə rə Jeju'ti. Loki Jeju oo kunme lə'de ningə, el de ki rə'a oy njururu kakin ene: «Ngonn'm, un me'i, majel'gi lə'i in ki kinyə go kə.»

- ³Lo kin'ti, njendo ndukun'gi læ Luwə ki nungi elita me de'ti eyina: «De kam, elta ki mal dō Luwə'ti!»
- ⁴Nan Jeju gər mərta læ'de, adi el'de ene: «Tadō ri ə isi məri ta'gi ki majel ki be me'se'ti wa?»
- ⁵Kel de kene: “Majel'gi læ'i in ki k'inyə go kō” ə ngan ngayn el, eke kel'ə kene: “Ində taa, ə njiyə” ə ngan ngayn el wa?
- ⁶Re in be, m'a m'əji'se kadi gəri toki m'in Ngonn de, m'aw ki tōgi dōnangi'ti ne, kadi m'inyə'n go majel'gi læ de'gi kō.» Ningə, Jeju el njerəkoy njururu ene: «Ində taa, un tuwə læ'i, ə aw be.”
- ⁷Ningə dingəm ində taa, ə un row, aw be.
- ⁸Loki kum bulə de'gi oo nya kin, ra'de bol ki dum, adi uləi tōji dō Luwə'ti, ki adi de'gi tōgi ki əti bol be kin.
- ⁹Loki Jeju əti non isi aw ningə, lo dər'ti ki isi dər, oo dingəm ki bari'ə nan Matiye, isi me kəy taa lambo'ti. Ə Jeju el'ə ene: «Un go'm.» Ningə Matiye ində taa, un go Jeju.
- ¹⁰Goti, Jeju isi ta nyakusə'ti me kəy'ti læ Matiye. Nga ningə njetalambo'gi ki ndəgi njeramajel'gi, ngayn rei, sii nan'ti ki Jeju ki njendo'gi li'ə ta nyakusə'ti.
- ¹¹Loki Parisi'gi oyi Jeju isi sō nya ki de'gi kin ningə, eli njendo'gi li'ə eyina: «Ra bann ə Njendo'se nya isi sō nya ki njetalambo'gi ki njeramajel'gi wa?»
- ¹²Ə Jeju oo ndu'de, adi el'de ene: «In de'gi ki njemonyi'gi ə a sangi de ki njera de monyi, um in nje rō ngan'gi ə a sangi de ki njera de monyi, el.
- ¹³Ai sangi kadi gəri me ta kin: Luwə el ene: “In koo kumtondoo ə m'ge, um in kujə mosi kadikare par el. Tadō, m're tadō bar nje ki ra dana'gi el, nan m're tadō njeramajel'gi yo”.”
- ¹⁴Njendo'gi læ Jan Batisi rei ingəi Jeju eli'ə eyina: «Ra bann ə j'in ki Parisi'gi j'əgi rō'je nyakusə, ə njendo'gi læ'i əgi rō'de nyakusə el wa?»
- ¹⁵Ə Jeju ilə'de'ti ene: «Oyi kadi de'gi ki bari'de lo nyakusə taa nan'ti, a in ki rōnel el, dəkagilo'ti ki nje taa dene isi'n se'de nan'ti wa? Ndō a re non kadi a uni njetaa dene dann'de'ti ningə, dəkagilo'ti kin ə a əgi rō'de nyakusə.
- ¹⁶De a un ta ku ki sigi kadi ilə'n kum ku ki kəkō el. Re in be ə, ta ku ki sigi kakin a in ki ki kəkō raki raki, kadi bolo a to wororo utə ki kete bay.
- ¹⁷Taa, de a un yiwi kandi nju ki in el bay uti me mbu ndar'gi'ti ki kəkō el tō. Re in be ningə, loki yiwi kandi nju a in ningə, mbu ndar'gi a nduwi, kadi yiwi kandi nju a lo kō num, taa mbu ndar kaa tēli nya ki tuji kō num tō. Be ə, re yiwi kandi nju in el bay ningə, maji kadi mbu ndar in ki sigi taa. Be ningə, mbu ndar a ndu el num, yiwi kandi nju ki me'ti kaa a lo kō el num tō.”

- ¹⁸Loki Jeju ra el'de ta kin ningə, kibo lə Juwipi'gi kare, re əsi məkəsi'ne nanga non'a'ti, el'ə ene: «Ngonn'm ki dene ki du oy tanan'ti ne bay. Nan re in re ində ji'i də'a'ti ə, a təl təsi ndəl.»
- ¹⁹Jeju ində taa, un go'ə in ki njendo'gi lə'ne.
- ²⁰Ningə, dene kare ki monyi mosi ad'a kon bal dəgi gidə in joo, re ndəkba rə Jeju'ti, ki row ki gidə'ti, ədi ta ku li'ə.
- ²¹Tadə el me'ne'ti ene: «Kin ə re ku li'ə inbe par mindi ə m'ədi kaa, rə'm a ingə lapiya.»
- ²²Jeju ilə rəti oo'ə, ningə el'ə ene: «Uwə təgi ba, ngonn'm, kunme lə'i aj'i.» Ningə də kad'a'ti inbe kin par ə dene ingə lapiya.
- ²³Loki Jeju re te me kəy'ti lə kibo lə Juwipi'gi kakin ningə, oo nje kəl nal'gi ki bulə de'gi singəi səkitə dənan'ti, ə el'de ene:
- ²⁴«Ori rə'se gogi, ngonn dene oy el, nan to bi kare.» De'gi uwəi Jeju kogi.
- ²⁵Loki adi bulə de'gi tei taga ningə, Jeju ur kəy, uwə ji ngonn, ningə ngonn dene ində taa.
- ²⁶Poy nya kin sanan ki dənangi ki non ba pəti.
- ²⁷Loki Jeju isi aw, njekumtə'gi joo uni go'ə, elita ki ndu'de ki boi eyina: «Ngonnkaw Dabidi, oo kumtəndoo lə'je.»
- ²⁸Jeju re be ningə, njekumtə'gi ki joo kakin rei rə'a'ti ndəkba, ə Jeju el'de ene: «Oyi kadi uwəi kul'm toki m'asi ra nya kin inbe kare wa?» Ə njekumtə'gi iləi'ə'ti eyina: «Oyo, j'oo kadi asi, Burəbe.»
- ²⁹Lo kin'ti, Jeju ədi kum'de, ə el'de ene: «Maji, kadi nya'gi rai nya kigo kunme'ti lə'se!»
- ³⁰Ningə, kum'de oo lo. Ningə, go'ti, Jeju ndəji'de ki təgi'ne ene: «Oyi maji, kadi de madi gər nya ki ra nya kin el.»
- ³¹Nan loki tei ki taga be par ə, uləi ngirə kelta ki də'a'ti ki go dənangi ki non pəti.
- ³²Loki njekumtə'gi tei awi ningə, de'gi rei ki de kare ki ndil ki majel ra'a adi elta el.
- ³³Jeju tuwə ndil ki majel ningə, dingəm ki kete elta el kakin təl elta. Ningə nya kin ra adi ndil bulə de'gi ngayn te saw, adi eli eyina: «J'oo nya ki be kin dənangi Isirayel'ti nja kare el bay!»
- ³⁴Nan Parisi'gi eli eyina: «In ki təgi lə ngar lə ndil'gi ki majel, ə isi tuwə'n ndil'gi ki majel.»
- ³⁵Jeju aw ki ngann be'gi ki bebo'gi, ndo nya me kəykawnan'gi'ti lə Juwipi'gi, iləmbər Poyta ki maji də Konbe'ti lə Luwə, taa ajə njemonyi'gi ki njerəto'gi pəti tə.

³⁶Loki Jeju oo bulə de'gi, oo kumtondoo lə'de, tado kər ra'de, tɔgi'de goto, rai to bati'gi ki njekul'de goto be.

³⁷Be ə, Jeju el njendo'gi lə'ne ene: «Ko ki asi kujə, dilə in ngayn, nan njekujə'gi in ngayn el.

³⁸Ə elita ki Be nje ko, adi ulə ki nje ra ko'gi me ndoo'ti lə'ne.»

Matiye 10

¹Jeju ɓar njendo'gi lə'ne ki dɔgi gidə in joo, adi'de tɔgi kadi tuwəi ndil'gi ki majel'gi, aji njemonyi'gi ki nje rɔto'gi, pəti.

²Tɔ njekawkulə'gi ki dɔgi gidə in joo ə to kin: In ki dəkete in Simon, ki ɓari'ə nan Piyər in ki ngonnkon'ne Andire; Jaki in ki Jan ki ngann lə Jebede;

³Pilipi in ki Batilemi, Tomasi in ki Matiye, ki njetalambo; Jaki, ki ngonn lə Alpe in ki Tade;

⁴Simon, ki in mbunə nje rɔ tado kingə dɔ lə be lə'de in ki Judasi Isikariyoti, ki njekundo Jeju.

⁵Jeju ulə njekawkulə'gi lə'ne ki dɔgi gidə in joo ki ndu kin ene: «Ai rɔ de'gi'ti ki in Juwipi'gi el, el, taa ai me bebo'gi'ti lə de'gi ki Samari el tɔ.

⁶Ai ki rɔ ginn koji'ti ki Isirayel, ki toi to bati'gi ki ndəmi be kin yo.

⁷Dɔ row'ti, iləi mbər toki Konbe lə Luwə in ndəkba.

⁸Ə aj'i njemonyi'gi, adi njekoy'gi indəi taa lo koy'ti, adi banji ur kɔ rɔ njebanji'gi ti adi rɔ'de ar njay, ə tuwəi ndil'gi ki majel dɔ de'gi'ti tɔ. In nya ki ingəi kare, ə adi de'gi kare tɔ.

⁹Uni ɔr, eke nar, eke silə, iləi dɔ ndar'ti ki ɓədi'se'ti el.

¹⁰Taa, uni ɓəl kaw mbah el num, ɔyi ku joo el num, ɔyi sa el num, uni kagi tɔsi el num tɔ. Tado maji kadi nje ra kulə ingə nyakusə'ne ji de'gi'ti ki ra kulə dann'de'ti.

¹¹Loki uri me ngonn ɓe'ti, eke me bebo'ti ə, dɔji ta, ə re ingəi de ki asi kadi uwə'se rɔ'ne'ti ningə, sii be li'ə non biti kadi awi.

¹²Loki uri me kəy'ti ningə, rai de'gi ki me'ti lapiya.

¹³Kin ə re uwəi'se ki rɔ'de'ti ningə, kadi lapiya lə'se aw ki dɔ'de'ti, a kin ə re uwəi'se ki rɔ'de'ti el tɔ ningə, kadi təli tai lapiya lə'se gogi.

¹⁴Loki uwəi'se ki rɔ'de'ti el, mbeti koo ta lə'se, ə sii awi, ə inyəi me kəy kin, eke bebo kin ningə, kadi indəi bu ki nja'se'ti kɔ, kadi tɔji toki nya kare ki dɔɔ'se nan'ti se'de goto.

¹⁵M'el'se toki rɔta'ti, ndɔ gangi ta'ti ə, ta ki gangi ki dɔ ɓe'ti kin a utə yan ɓe ki Sɔdɔm ki Gɔmər ɓay.

- 16 «Oyi, m'a m'ulə'se to bati'gi dann jagum'gi'ti. Maji kadi indəi kumkədi də rə'se'ti to lii'gi be, ə səli ləm ləm to dər'gi be tə.
- 17 Adi kum'se ədi də rə'se'ti ki rə de'gi'ti, tado a awi sese lo gangi ta'gi'ti, a tindəi'se ki ndəy hawlay me kəykawnan'gi'ti lə Juwipi'gi.
- 18 A awi sese non nje konbe'gi'ti, ki ngar'gi ki boi tado lə'm. Lokin'ti, ingi ki de'gi ki in Juwipi'gi el, a in tarow ki te kadi a ingəi mannaji ki də'm'ti ki rə'se'ti.
- 19 Loki a uwəi'se kadi a awi sese lo gangita'ti, ononyi'se kadi me'se bol, kene ke ta ri ə a eli'de wa, eke a eli'de ki kujji ki bann wa? Ta ki kadi a eli'de ningə, Luwə a ində ta'se'ti low'ə'ti non.
- 20 Tado in inbe'gi ə a elita el, nan in Ndil Baw'se Luwə ə a un'se kadi el'n ta.
- 21 «Ngannkon'a'gi a uni də nan awi lo təl nan'ti, baw ngonn a aw ki ngonn kadi təli'ə kə, ningə ngann'gi a əsi ta njekoji de'gi, ə a uni də'de awi kadi təli'de tə.
- 22 De'gi pəti a əsi'se ta tado lə'm, nan de ki uwə təgi'ne ba bitə dəboy'ti, ə a ingə kajji.
- 23 Loki a adi'se kon me bebo'ti ki kare ə, anyinan awi ki nungi'ti. Ningə toki rəta'ti, adi m'el'se, a anyinan uləi ta nja bebo'gi ki Isirayel'ti nan'ti el bay ə Ngonn de a re.
- 24 Njendo utə njendo'ə nya el, taa bər utə be'ne el tə.
- 25 Njendo, re asi ki njendo'ə nya be ningə, in ngayn; ə bər, re asi ki be'ne ningə in ngayn tə. Kin ə, be nje kəy inbe mindi ə, de'gi bari'ə Beljəbul ki in ngar lə ndil'gi ki majel ningə, nje ki me kəy'ti li'ə yan'de a to bann?
- 26 «Boli'de el, tado nyara ki gidi kuwə ki ginn'ə a te el goto, taa nya ki to lo kiyə'ti, ki de a gər el kaa goto tə.
- 27 Nya ki m'el'se me lo ki diw'ti, eli taa kada wangi, ə nya ki de'gi eli kətirə mbi'se'ti nyəm nyəm, iləi mbər'ə jam də kəy'ti taa tə.
- 28 Boli de'gi ki nje təl darə'se par, um asi təl ndil'se el kin, el. Nan kadi in boli Luwə ki asi kadi tujji ndil'se in ki darə'se nan'ti me por'ti ki bitə ki non'ti kin.
- 29 Ke de ndogi yəl'gi joo ki silə kare el wa? Nan in ki kare dann'ti ki kadi osi nanga ki kanji kadi Baw'se Luwə ndigi goto.
- 30 Ki oji də'se, bin də'se inbe kin kaa in ki tudə kare kare gər kər'ə.
- 31 Ə ingi boli nya madi el: ingi, utəi ngann yəl'gi nja banyi banyi.
- 32 «De ki ra ra ki un ndu'ne takum de'gi'ti wangi, toki n'in de lə'm, m'in kaa m'a m'un ndu'm non Bai'ti, ki isi dəran'ti, toki in de lə'm tə.
- 33 Nan de ki ra ra ki manji ta gəri'm non de'gi'ti, m'in kaa m'a manji ta gər'ə non Bai'ti, ki isi dəran'ti tə.»

³⁴«Məri me'se'ti toki m're ki lapiya donangi'ti el; m're ki lapiya el, nan m're ki ro dann de'gi'ti.

³⁵M're ki ganginan dann ngonn ki dingəm'ti ki baw'ne, ngonn ki dene'ti ki kon'ne, ngonn ki dene'ti ki məm'ne ki dene.

³⁶De madi, de'gi ki me kəy'ti li'ə inbe, a təli njeban'gi li'ə.»

³⁷De ki ndigi baw'ne, eke kon'ne utəm, de'ə kin asi kadi in de ləm el. De ki ndigi ngonn'ne ki dingəm, eke ki dene utəm, de'ə kin asi ta kadi in de ləm el.

³⁸De ki un kagidəsi lə'ne do'ne'ti el, ə un go'm el tə, de'ə kin asi ta kadi in de ləm el.

³⁹De ki ge kaji rə'ne ə, a il'ə kə, nan de ki isi ilə rə'ne kə tado ləm ə, a ingə'ə.

⁴⁰«De ki uwə'se ki rə'ne'ti, in m'in ə de'ə uwə'm ki rə'ne'ti. Ningə de ki uwə'm ki rə'ne'ti, in njekuləm ə uwə'ə ki rə'ne'ti tə.

⁴¹De ki uwə njekeltakita Luwə'ti ki rə'ne'ti, tado kin ki in njekeltakita Luwə'ti ningə, a ingə nyakugə goji ki asi nan ki yan njekeltakita Luwə'ti inbe kin be tə. De ki uwə de ki dana ki rə'ne'ti, tado kin ki in de ki dana ningə, a ingə nyakugə goji ki asi nan ki yan de ki dana inbe kin be tə.

⁴²M'el'se toki rəta'ti, de ki adi mann ki sol me ngonn kala mann'ti, ki kare dann nje ki du'ti, ki dann njendo'gi'ti ləm kin, tado kin ki in njendo ləm ningə, a ingə nyakugəgoji'ne um a to kare el.»

Matiye 11

¹Loki Jeju adi ndu kin njendo'gi lə'ne ki dəgi gidə in joo, ginn'ə gangi ningə, ətə non, aw ndo nya'gi, iləmbər Poyta ki maji me bebo'gi'ti ki donangi'ti ki non.

²Lo kin'ti, Jan Batisi ki to kəy dangay'ti, oo poy nya'gi ki Kirisiti ra, adi ulə njendo'gi lə'ne, kadi dəji ta Jeju eyina:

³«In ə in de ki Luwə mbət'ə ki kadi re kakin eke, de ki rangi in non bay kadi ji nginə'ə wa?»

⁴Ə Jeju ilə'de'ti ene: «Ai eli Jan nya'gi ki oyi ki mbi'se ge ki kum'se ge kin:

⁵Njekumtə'gi oyi lo, nje mote'gi njiyəi maji, njebanji'gi rə'de ar njay, nje mbiboy'gi oyi ta, ə njekoy'gi indəi taa lo koy'ti tə, taa njendoo'gi kaa, in ki kilə'de mbər Poyta ki maji tə.

⁶Majikur in lə de ki m'təl ginn kosi li'ə el.»

⁷Loki ətə awi, Jeju el bulə de'gi ta ki do Jan'ti ene: «In ri ə ai isi oyi diləlo'ti wa? In gakira ki nəl isi aw si'ə ki yo ge ki ne ge kin wa?

⁸Eke in ri inbe par ə awi oyi wa? De ki əə ku ki ndole ngayn ə ai oyi'ə wa? Nga nje ki oyi ku ki ndole ngayn kaa, sii me kəy'ti lə ngar'gi tə.

- ⁹Eke in ri inbe ə awi oyi wa? In njekeltakita Luwə'ti ə awi oyi'ə wa? Re in in ə, m'el'se m'ene oyo in njekeltakita Luwə'ti ki utə njekeltakita Luwə'ti bay.
- ¹⁰In ə makitu lə Luwə elta ki də'a'ti kete ene: “M'a m'ulə ki njekawkita lə'm kete kadi ra gorow nonyi'ti.”
- ¹¹Toki rəta'ti, m'el'se, dann de'gi'ti pəti ki dene'gi oji'de kin, de kibo utə Jan Batisi goto. Nga ningə, de ki du ngayn me Konbe lə Luwə bo utə.
- ¹²Lo kulə ngirə dəkagilo'ti lə Jan Batisi, biti bone, Konbe lə Luwə in ginn nyara ki ki təgi'ti, ningə nje təgi'gi sangi kadi n'taai'ə ginn təgi'de'ti.
- ¹³Makitu'gi lə njekeltakita Luwə'ti pəti, ki ndukun'gi lə Moji, elita ki də nya'gi'ti ki a rai nya biti tei də Jan Batisi'ti.
- ¹⁴Re in ndigi kadi in gəri ginn'ə maji ningə, Jan in njekeltakita Luwə'ti, Eli ki kadi a təl re.
- ¹⁵De ki aw ki mbi'ne tadə koo'n də ta ningə, kadi oo ta kin maji!
- ¹⁶«Nan ə m'a m'un'ə kadi m'oji'n de'gi ki ngə sine kin wa? De'gi ki ngə sine kin, toi to ngann'gi ki du ki sii tambalo'ti, bari madi de'gi eyina:
- ¹⁷“Ji kəl nal kadi ndami, ə mbəti ndam, j'osi pa yo kadi nonyi, ə mbəti non.”
- ¹⁸In be ə, Jan re, sə nya el num, anyi mann el num ningə, de'gi eli eyina: “Də'a majel”.
- ¹⁹Nga a, Ngonn de re, sə nya ge, anyi mann ge ningə, de'gi eli eyina: “In nje kusə nya kədi, in nje kanyi yiwi, in madi njetalambo'gi ki njeramajel'gi,” nan kum kar lə Luwə təji rə'ne kadi in nya ki dana ki gorow kuləra'a.”
- ²⁰Lo kin'ti, Jeju ilə rə'ne, kəl ki de'gi ki me bebo'gi'ti, ki in ə in de'gi ki, ra nyakəji'gi dann'de'ti ngayn utə ndəgi lo'gi, nan inyəi gorow njiyəi ki majel kə el, ene:
- ²¹«Kumtondoo in lə'se, in de'gi ki Korajen! Kumtondoo in lə'se de'gi ki Betisayda! Nyakəji'gi ki əti bol, ki Luwə oji dann'se'ti kin, re nya'gi kin rai nya me bebo Tir'ti ki bebo Sidon be ə, re de'gi ki me'ti a inyəi kuləra'de'gi ki majel mayinu. Re a inyəi row nyara'de'gi ki majel kə ki gorow kə saki, ki kəy bu por ki də'ti, uwəi ndoo.
- ²²In be ə, m'el'se kadi in gəri toki, ndə gangi ta'ti ə, ta ki gangi ki də Tir'ti ki Sidon a ngan to yan'se be el.
- ²³Nga ningə in de'gi ki Kapernayim'ti, oyi ene Luwə a un'se aw sese taa kadi dəran'ti wa? Jagi, a təl sese ki nanga, lo ki koo'ti. Tadə nyakəji'gi ki rai nya dann'se'ti kin, re rai nya Sədom'ti be ə, re bone kin bebo ki Sədom'ti a ra ki də' ne taa ne bay.
- ²⁴In be ə, m'el'se kadi in gəri toki, ndə gangi ta'ti ə, ta ki gangi ki də de'gi ki Sədom'ti a ngan ngayn to yan'se be el.”

²⁵Dɔ gangi low'ə'ti kin, Jeju un ta el ene: «Bai, ki in 'Be nje dɔran ki dɔnangi, m'ulɔ tɔji dɔ'i'ti, toki iyə'n nya'gi kin njetər'gi ki nje nyagər'gi, ə in te ki dɔ'a adi de'gi ki de'gi gəri dɔ'de el.

²⁶Oyo, Bai, in ndigi lə'i kadi nya kin to be.”

²⁷Jeju el de'gi ki rai non ene: «Bai adi'm nya'gi pəti, ningə de kare ki gər Ngonn goto, in Baw ki kar'ne ba par, taa de kare ki gər Baw kaa goto tɔ, in Ngonn ki kar'ne ba par, ningə in de'gi ki Ngonn inbe ə ndigi kadi n'adi gəri'ə par tɔ.

²⁸«Rei ki rɔ'm'ti, in pəti ki ɔri rɔgi ginn nyakoti'ti ki ɔy, ə m'a m'adi'se ɔri kon.

²⁹Uni jugi lə'm, ə tai nyando lə'm, tado m'in de ki sɔl lɔm lɔm, taa m'in njekulə dɔ'm nanga num tɔ. Re rai be ə, a ingəi lo kərkon lə ndil'se.

³⁰M'in, jugi lə'm ɔy el, taa nya ki madi'se kadi oti kaa ɔlɔ kəl kəl tɔ.»

Matiye 12

¹Ndɔ kare, Jeju ində dər me ndɔɔ geme'gi'ti, ndɔ kərkon'ti lə Juwipi'gi. Njendo'gi li'ə ki in si'ə, bo ra'de adi gangi dɔ ko'gi dɔ njiyə'ti sɔi.

²Ə loki Parisi'gi oyi'de ningə, eli Jeju eyina: «Oo njendo'gi lə'i rai nya ki gorow'ə'ti el ndɔ kərkon'ti.”

³Ə Jeju təl el'de ene: «In tudəi nya ki ngar Dabidi ra loki bo ra'de ki de'gi ki go'ə'ti kin el biti wa?

⁴Dabidi ur me Kəyku'ti lə Luwə, in ki de'gi ki go'ne'ti, sɔi mapa ki de'gi adi Luwə kadikare'ti. In mapa ki kusɔ'a in gorow'ə'ti el ki rɔ'a'ti num, ki rɔ nje ki go'ə'ti num, nan in njekujənyamosi kadikare par ə in gorow'ə'ti kadi sɔi.

⁵Eke ta ki ndukun lə Moji ki ndangi el ene: ndɔ kərkon'ti, njekujənyamosi kadikare'gi isi rai nya ki kadi de ra ndɔ kərkon'ti el, ginn Kəy'ti lə Luwə, nan de tudə dɔ'de'ti kadi in majel el kin, tudəi el wa?

⁶Nga ningə kadi m'el'se, loki ji ra'ti ne kin, nya kibo ngayn utə Kəy lə Luwə to'ti ne.

⁷Ningə kin ə re in gəri me ta ki ene: “In koo kumtondoo ə m'ge, um in kujə mosi kadikare par el” kin ə, re a in gangi ta dɔ de'gi'ti ki ta lə'de goto kin el.

⁸Tado Ngonn de aw ki tɔgi dɔ ndɔ kərkon'ti.”

⁹Jeju in non, aw kəykawnan'ti lə Juwipi'gi.

¹⁰Ningə dingəm kare ki ji'ə oy njururu in me kəykawnan'ti lə Juwipi'gi non. Ningə, de'gi sangi row kadi n'indəi ta dɔ Jeju'ti, adi dəji'ə ta eyina: « Ndukun lə Moji adi tarow kadi de aji madi'ne ndɔ kərkon'ti eke aj'a el wa?”

¹¹Ə Jeju ilə'de'ti ene: «Nan dann'se'ti ə, aw ki bati kareba, ə bati kakin osi be'ti ndɔ kərkon'ti, ə aw un'ə te si'ə taga el wa?

- 12Nga ningə re in de ningə, utə batı nja banyi banyi! M'el'se tokı ndukun adi tarow kadi de ra maji ndo karkon'ti."
- 13Lo kin'ti non, Jeju el dingəm kakin ene: «Surə ji'i». Ə dingəm surə ji'ne ningə, ji'ə təl to maji asi nan ki ki nungi.
- 14Ə loki Parisi'gi tei taga ningə, ai elinan ta ki do Jeju'ti, ke kadi n'rai bann ə n'a n'toli'ə wa?
- 15Loki Jeju oo poy nya ki gei ra si'ə, əti lo kin'ti non ko. De'gi ngayn uni go'ə, ningə aji njemonyi'gi pəti tə.
- 16Ningə, ndəji'de ki tōgi'ne, kadi rai adi de gər'ne el.
- 17Tado kadi ta ki Luwə el ki ta njekeltakita Luwə'ti, Ejay telta'ne. Luwə el ene:
- 18«Oyi njekulə lə'm ki m'mbət'ə, Njendigə lə'm, ki rə'm nəl'm ngayn kadi m'ulə ji'm do'a'ti. M'a m'ində Ndil'm do'a'ti, Kadi a iləmbər nyara ki dana rə ginn be'gi'ti ki dangi dangi.
- 19A kəli nan ki de el num, a ində ndu el, De a oo ndu'ə elta tambalo'ti el.
- 20A təti gakira ki to se ki kəti'ne nanga el, Taa, a təl lambi ki isi oy el num tə. A ra be bitı kadi to nyara ki dana onbe.
- 21Ginn be'gi ki dangi dangi a indəi me'de do'a'ti."
- 22De'gi rei ki dingəm kare ki ndil ki majel ra'a adi kum'ə oo lo el num, elta el num ə, Jeju ad'a lapiya adi kum'ə oo lo ningə elta tə.
- 23Nya kin əti bulə de'gi bol ngayn, adi dəjınan ta eli eyina: «De kam in Ngonn kaw Dabidi el wa?"
- 24Nan loki Parisi'gi oyi ta kin ningə, eli eyina: «In kam isi tuwə ndil'gi ki majel ki tōgi lə Beljəbul, ki in ngar lə ndil'gi ki majel."
- 25Jeju gər mərta lə'de adi el'de ene: «Kin ə de'gi ki me konbe'ti ki kareba, təli dənən'ti rəi nan ningə, konbe'ə kin a tuji. Taa, bebo eke me kəy ki de'gi ki me'ti təli dənən'ti, rəi nan, ki kadi a ra taa kaa goto tə.
- 26Kin ə re Satan inbe tuwə de'gi lə Satan, inbe adi de'gi li'ə təli dənən'ti rəi nan ə, lo kadi konbe li'ə a aw ki kete goto.
- 27Re in ki tōgi lə Beljəbul ə m'tuwə'n ndil'gi ki majel ə, de'gi ki go'se'ti tuwəi'de ki tōgi lə nan wa? De'gi ki go'se'ti inbe a tōji kadi ta lə'se in ta ki gorow'ə'ti el.
- 28A re in ki tōgi lə Ndil Luwə ə m'tuwə'n ndil'gi ki majel tə ningə, Konbe lə Luwə re tə rə'se'ti nga.
- 29«Ningə re de uwə de ki nje tōgi do'a kete el ə, a asi kur me kəy'ti li'ə, kadi kər nyakingə li'ə el. Loki do'a nga ningə, a kər nya ki me kəy'ti li'ə.

- 30**De ki in sə'm el, in nje kosi'm ta, taa de ki kaw sə'm nya ki nan'ti el, in nje tində sanan tə.
- 31**Be ə, m'el'se toki, majel'gi pəti ki de'gi a rai'de, eke kelta ki mal ki ra ki de'gi a eli də Luwə'ti, Luwə a inyə go'ə kə adi'de, nan kelta ki mal də Ndil Luwə'ti, Luwə a inyə go kə adi'de el ratata.
- 32**Kin ə re de elta ki majel əsi'n ta Ngonn de ə, Luwə a inyə go kə ad'a, nan re elta ki mal əsi'n ta Ndil Luwə ə, Luwə a inyə go kə ad'a ki bone'ti el num, ki lo ti'ti el num, ratata.
- 33**«Kin ə re kagi maji ningə, kanda maji tə, a re kagi majel ningə, kanda majel tə. Tado in ki kandi kagi ə de a gər'n kagi.
- 34**In nje mann majel to lii'gi be kam, a rai bann be ə ta ki maji a te ta'se'ti, ingi ki in de'gi ki majel wa? Tado in nya'gi ki rosi me'de kin ə sii tei ta'a'ti.
- 35**De ki maji, kuləra'a te me nya ra'ti ki maji ki uwə me'ə. Ningə de ki majel, kuləra'a ki majel te me nya ra'ti ki majel ki uwə me'ə tə.
- 36**M'el'se, ngann ta'gi ki galala pəti ki isi te ta de'gi'ti kin, a ɔri ginn'ə ndə gangi ta'ti.
- 37**Tado in ki ta ki ta'i'ti ki dana ə a ɔri ta də'i'ti, ə in ki ta ki ta'i'ti ki dana el tə ə ta a uwəi.”
- 38**Njendo ndukun'gi ki Parisi'gi madi'gi uni ta eli eyina: «Njendo de'gi, ji ndigi kadi in ra nyakəji madi kare adi j'oo.”
- 39**Ə Jeju ilə'de'ti ene: «De'gi ki dəkagilo'ti ki bone, in de'gi ki majel, ki njekuwə marum, ndigi kadi n'oyi nyakəji, nan nyakəji madi ki rangi ki kadi a oyi ore də nyakəji lə njekeltakita Luwə'ti Jonasi, goto nga.
- 40**Tado, to ki kaa ki Jonasi ra kadi mutə, kondə mutə me kanji'ti ki boi kakin ə, Ngonn de a ra'n kondə mutə, kadi mutə ginn dənangi'ti tə.
- 41**Ndə gangi ta'ti ə, de'gi ki Ninibi'ti a indəi taa takum de'gi'ti ki dəkagilo'ti ki bone kin kadi a iləi ta də'de'ti. Tado, loki Jonasi iləmbər Poyta ki maji, de'gi ki Ninibi'ti inyəi gorow njiyə'de'gi ki majel kə. Nga ningə, ki ngəsine kin, de ki utə Jonasi sanyi in ne.
- 42**Ndə gangi ta'ti ə, ngar ki dene ki in holo, a ində taa takum de'gi'ti ki dəkagilo'ti ki bone kin kadi a ilə ta də'de'ti. Tado, in dəboy dənangi'ti nu ə ndəki re kadi oo gosita lə Salomon. Nga ningə, ki ngəsine kin, de ki utə Salomon sanyi in ne.
- 43**«Loki ndil ki majel te me de'ti, aw ilə ki diləlo ki tuti kadi n'ingə lo kisi ki rangi kadi n'ɔr kon'ti, nan ingə el ningə,
- 44**el ene: “M'a m'təl kadi m'aw lo kisi'm'ti ki kete m'nji'ti ə m'te kakin gogi.” Loki təl aw gogi ningə, ingə me lo kakin to kare, utəi, rai adi maji.

⁴⁵Nga a, təl aw, ɔy ndil'gi ki majel utəi'ə inbe bay siri, ningə rei uri me de'ti kakin sii'ti. Lo kin'ti, ji kisi de kin ki dɔ'a taa a majel ngayn utə in ki kete bay. Be ə, de'gi ki majel ki dəkagilo'ti ki bone kaa a toi be tɔ."

⁴⁶Jeju isi elta bulə de'gi' ba bay ningə, kon'a ki ngannkon'a'gi rei rai taga, sangi kadi n'eli'ə ta.

⁴⁷Nga a de madi el'ə ene: «Oo kon'i ki ngannkon'i'gi rai taga non, ra sangi kadi n'eli nu ta."

⁴⁸Ə Jeju təl el de kakin ene: «Nan'gi ə in kon'm ki ngannkon'm'gi wa?"

⁴⁹Ningə un ji'ne tɔji'n njendo'gi lə'ne, ə ene: «Oyi kon'm ki ngannkon'm'gi ə sii kin.

⁵⁰Tadɔ de ki njera ndigi lə Bai ki isi me dɔran'ti ə, in ngonkon'm, in konnann'm, ki kon'm.»

Matiye 13

¹Ndɔ'a'ti kin, Jeju te me kəy'ti, aw isi kadi babo'ti.

²Bulə de'gi ngayn kawinan gugɔ dɔ'a, adi aw al isi me to'ti. Ningə bulə de'gi pəti, rai ngangɔ ba'ti ne.

³Jeju el'de nya'gi ngayn me kujita'gi'ti ene: «Oyi, njendɔɔ kare aw kadi duw nya.

⁴Ningə, dəkagilo'ti ki a ilə ko nya, kandi ko'gi madi tosi ngangɔ row'ti adi yəl'gi rei turi pəti.

⁵Kandi ko madi'gi, tosi dɔnangi wor'ti, adi lo kadi ingəi dɔnangi asi ta'm uləi ngirə'de'ti goto. Nan kin ə, tɔgi kalangi ba, tadɔ ngirə'de to taa ne.

⁶Loki kadi ɔsi ningə, ngann ko'gi kakin ndolei mbaw. Ningə go'ti, tuti kurum, tadɔ ngirə'de aw nanga boi el.

⁷Kandi ko'gi ki nungi, tosi dann konn'gi'ti, adi konn'gi tɔgi ndəmi'de mbəl.

⁸Nan kandi ko'gi madi, tosi dɔnangi'ti ki maji, adi andi. Ki nan'gi andi asi bu kare, nje ki nungi andi asi dɔ mehen, ə nje ki nungi bay andi asi dɔ mutə tɔ."

⁹Jeju ilə dɔ'ti ene: «Re de ki aw ki mbi'ne tadɔ koo'n dɔ ta ningə, kadi oo dɔ ta kin maji!"

¹⁰Njendo'gi lə Jeju rei rɔ'a'ti dəji'ə eyina: «Tadɔ ri ə el'de ta ki kujita'gi wa?"

¹¹Ə Jeju el'de ene: «M'el'se ta ki kujita tadɔ ingi, Luwə te ki dɔ nya ki to lo kiyə'ti ki ɔjido Konbe lə Luwə li'ə adi in gəri, nan ingi, Luwə te ki dɔ'a adi'de el.

¹²Tadɔ de ki aw ki nya ji'ne'ti, a adi'ə dɔ'ti bay kadi to mbar mbar ji'ə'ti, nan de ki nya li'ə goto, in ki ndikiri inbe ki awi'n ji'ne'ti kin kaa, a tai ji'ə'ti inbe bay."

- 13**In tado kin ə, m'el'n'de ta ki kujita, tado gonyi lo maji kaa, oyi nya el num, oyi ta maji kaa, gəri me'ə el num.
- 14**In be kadi ta ki Luwə el ki njekeltakita'a'ti Ejay kin tɔlta'ne. Ejay el ene: A oyi do ta maji, nan a gəri me'ə el num, A gonyi lo maji, nan a oyi lo el num,
- 15**Tado me de'gi kin təl ngan ngororo. Uti mbi'de, Ndəmi kum'de, Ndigi kadi kum'de oo lo el num, Kadi mbi'de oo ta el num, Taa kadi n'gəri nya madi kare el num tɔ, Nan be el ə təli rei rɔ'm'ti, Adi m'aji'de.
- 16**«Nan ingi, in nje majikur, tado kum'se oo nya'gi maji num, mbi'se oo ta maji num.
- 17**Toki rɔta'ti, m'el'se, de'gi ki njekeltakita Luwə'ti, ngayn, ki njera nya'gi ki dana ngayn, ndigi kadi kum'de oo nya ki ingi oyi, nan asi koo el, ndigi kadi mbi'de oo ta ki ingi oyi, nan asi koo el tɔ.”
- 18**«Ingi, maji kadi gəri me kujita lə nje kilə ko kin maji.
- 19**Ngangi row ki kandi ko'gi tosi'ti, in de ki oo ta ki do Konbe'ti lə Luwə, nan gər me'ə el, ə Su re ɔr ta ki duw me de'ti kakin kɔ.
- 20**Dɔnangi wor ki kandi ko'gi tosi'ti, in de ki oo ta lə Luwə ningə, taa kalangi ba ki ronel,
- 21**nan ta kin, ulə ngirə'ne me'ə'ti el. In de ki njekuwa ki ta lə Luwə dəkagilo ki nden be par. Dəgagilo ki nya torə'gi eke kindəkumndoo tado ta lə Luwə re ningə, inyəi kunme lə'de kɔ kalangi ba.
- 22**Kandi ko'gi ki tosi dann konn'ti, in de ki oo ta lə Luwə, nan me ki ra sururu do nya'gi'ti ki dɔnangi'ti, ki ra ta nya maji'gi uti do ta ki oyi, adi lo kadi andi goto.
- 23**Ningə, dɔnangi ki maji ki kandi ko'gi tosi'ti, in de ki oo ta lə Luwə, gər me'ə adi andi maji. Do'de ki madi'gi andi bu kare ge ki nungi andi do mehen ge, do mutə ge.”
- 24**Jeju ində kujita ki rangi non'de'ti bay ene: «Konbe lə Luwə, to to de ki duw kandi nya ki maji me ndoo'ti lə'ne,
- 25**ə kondə, loki de'gi toi bi ningə, njeban li'ə re duw jene do nya'ti ki maji ki duw kakin, ningə ɔti aw.
- 26**Loki kandi nya ki maji kakin uwə tɔgi, ə kanda'gi sii tei ningə, jene kaa kanda te tɔ.
- 27**Lo kin'ti, nje ra kulə'gi ai eli be'de eyina: “Be'je, in kandi nya ki maji ə ji duw me ndoo'ti lə'i tɔ, nga jene'gi kin tei ra wa?”
- 28**Ə be'de el'de ene: “In njeban ə ra nya kin.” Nga a nje ra kulə'gi dəji'ə eyina: “In ndigi kadi ji tɔri'de kɔ wa?”
- 29**Nan be nje ndoo el'de ene: “Jagi, lo tɔr jene'gi'ti kin, a tɔri ki ko ki maji ba.

- ³⁰ Ɖ inyɛi'de adi tɔgi nan'ti bitɪ kagilo kujɔ ko'ti, ningɔ ndɔ kuj'ɛ'ti ningɔ, m'a m'el nje kuj'ɛ'gi m'ene: Tɔri jene'gi kin dɔi ki dɔ'a dɔ'a kadi to ulɛi por bay taa, ujɛi inbe ki maji me dam'ti lɔ'm.”“
- ³¹ Jeju indɔ kujita ki rangi non'de'ti bay ene: «Konbe lɔ Luwɔ to to kandi kagi madi ki bari'ɛ nan mutardɔ ki de madi un duw me ndɔɔ'ti lɔ'ne kin be.
- ³² Kandi mutardɔ ɔ in kandi nya ki du utɔ ndɔgi kandi nya'gi pɛti, nan loki tɔgi ningɔ, tɔl kagi tanyi kibo utɔ kam tanyi'gi pɛti ki me ndɔɔ'ti. Tɔl kagi kibo, adi yɛl'gi rei rai kɛy to'de baji'ɛ'gi'ti.”
- ³³ Jeju el'de kujita ki rangi bay ene: «Konbe lɔ Luwɔ to tanan ki hum ki dene madi un lɔy'n nduji ki me keh mutɔ, adi nduji ki lɔy ba pɛti in kin be.”
- ³⁴ Ta'gi kin pɛti, Jeju el bulɔ de'gi ki kujita. Ta ki kadi el'de ki kujita el goto.
- ³⁵ In be kadi ta'gi ki Luwɔ el ki ta njekeltakita'a'ti kin tɔlta'ne. Njekeltakita Luwɔ'ti el ene: «M'a m'te ta'm kadi m'el kujita'gi, m'a m'ilɔmbɔr nya'gi ki toi lo kiyɛ'ti lotum ginn dɔran'ti ki dɔnangi'ti nu kin.”
- ³⁶ Jeju inyɔ bulɔ de'gi adi'de awi ɔ aw be. Loki rei be, njendo'gi li'ɛ rei rɔ'a'ti, dɔji'ɛ eyina: «Ɖr'je ginn kujita ki dɔ jene'ti ki ra me ndɔɔ'ti kin adi j'oo.”
- ³⁷ Ɖ Jeju ilɔ'de'ti ene: «De ki njeduw ko nya ki maji kin, in Ngonn de,
- ³⁸ ningɔ ndɔɔ, in dɔnangi; ɔ kandi ko ki maji, in nje'gi ki ndigi kadi Luwɔ onbe dɔ'de'ti; jene, in nje'gi ki uni go Su;
- ³⁹ njeban ki njeduw'ɛ, in Su; kagilo kujɔ ko in dɔboy ndɔ; ningɔ nje kujɔ ko'gi in malayka'gi tɔ.
- ⁴⁰ To ki kaa ki, in ki tɔri'n jene buki por'o, dɔboy ndɔ a to be tɔ.
- ⁴¹ Ngonn de a ulɔ ki malayka'gi lɔ'ne kadi ɔr de'gi pɛti ki nje kɔsi madi de'gi kadi osi me majel'ti, ki de'gi ki njeramajel kɔ Konbe'ti lɔ'ne.
- ⁴² Malayka'gi a buki'de me por'ti ki dum kelta'a, ki in lo ki a nonyi ge a ngori ngangɪ'de ge sɔm'ti.
- ⁴³ Lo kin'ti, njera nya ki dana a unji to kadi be me Konbe'ti lɔ Baw'de Luwɔ. De ki aw ki mbi'ne kadi oo'n dɔ ta ningɔ, kadi oo dɔ ta kin maji.
- ⁴⁴ «Konbe lɔ Luwɔ to to nyakingɔ ki iyɛi me ndɔɔ'ti, ɔ de madi aw te dɔ'ti kin be. De kakin tɔl iyɔ gogi, ningɔ rɔ'a nɛl'ɛ ngayn, adi aw ra gati ki nya maji'gi lɔ'ne pɛti, ɔ inyɔ nar'a re ndogɪ'n ndɔɔ kakin.
- ⁴⁵ Konbe lɔ Luwɔ ki dɔran'ti to to njera gati ki isi sangi mɛdikɔsi ki ndole be.
- ⁴⁶ Loki ingɔ in ki gat'a in ngayn, tɔl aw ra gati ki nyakingɔ'gi lɔ'ne pɛti, ɔ inyɔ nar'a re ndogɪ'n mɛdikɔsi kakin.”

⁴⁷«Konbe læ Luwə to to bandi ki de a ilə me ba'ti ə a oy dəkər kanji'gi ki dangi dangi kam be.

⁴⁸Loki bandi kakin rosi ningə, njendon ndər re'n ngangı ba'ti, isi nanga, ningə tər nje ki maji maji me sukim'ti, ə inyə nje ki tei nya el buki'de kə.

⁴⁹Kah'a'ti kakin ə, dəboy ndə a in be tə. Malayka'gi a rei kadi ərı kum de'gi ki njera nya'gi ki dana ki njera nya'gi ki dana el, nan'ti.

⁵⁰A buki de'gi ki njera nya'gi ki majel me por'ti ki dum kelta'a, ki in lo ki a nonyi ge a ngori ngangı'de ge səm'ti.”

⁵¹Lo kin'ti non, Jeju dəji njendo'gi lə'ne ene: «In gəri me ta'gi kin pəti wa?» Ə iləi'ə'ti eyina: «Oyo, ji gər.”

⁵²Ningə Jeju el'de ene: «In be ə, njendo de'gi ndukun ki təl nje taa nyando ki də Konbe'ti læ Luwə, to to be nje kəy ki ingə nya'gi ki sigi ki me nya'gi'ti ki kəkə lo ngəm nya'ti lə'ne kin be.”

⁵³Loki Jeju el kujita'gi ginn'ə gangı ningə, ətı lo ki ra'ti kin kə.

⁵⁴Əti non, aw be ki təgi səm'ti. Jeju ndo nya de'gi ginn kəykawnan'ti læ Juwipi'gi. Ndo'de nyando ki ətı'de bol, adi eli eyina: «Gosi ta'gi ki nyakoji'gi kin in'n ra wa?

⁵⁵Man! Ngonn læ njeragi kagi də kəy'ti inbe kaa am wa? Kon'a el ə in Mari wa? Ə Jaki ge ki Jisepi ge, ki Simon ge ki Judi ge tə el ə in ngannkon'a'gi wa?

⁵⁶Taa, konnann'a'gi kaa sii se'je ne tə el wa? Nga nya'gi kin pəti ingə ra dana?”

⁵⁷Ta ki dəji kin ətı'de kadi uni me'de, təl nya tugə jigi'ti rə'de'ti. Ə Jeju el'de ene: «Njekeltakita Luwə'ti ningə, in me be koj'o'ti, ki dann noj'o'gi'ti par ə de'gi a kidi'ə'ti.”

⁵⁸Lo kin'ti, Jeju ra nyakoji'gi ngayn ki dum kadi de ra el tado mbeti kuni me'de kadi'ə.

Matiye 14

¹Dəkagilo'ə'ti kin Erodi ki nje konbe də dənangi'ti ki Galile oo ta təbar læ Jeju.

²Ə el nje ra kulə'gi lə'ne ene: «De kin in Jan Batisi! In in ə ində taa dann njekoy'gi'ti. Ginn'ə kin ə, awi'n ki təgi tado ra'n nyakoji'gi ki ətı bol.”

³Erodi el be, tado ndə ki inbe adi uwəi Jan, dəi'ə ki kulə gindi, iləi'ə dangay'ti, tado læ Erodiyadi, ki ne ngonnkon'a Pilipi,

⁴ki Jan el'ə ta də'ti ene: «In gorow'ə'ti el kadi in ta'a ne'i'ti.”

⁵Me ta'ti kin, Erodi ndigi təl Jan, nan bol bulə de'gi, tado bulə de'gi oyi Jan kadi in njekeltakita Luwə'ti.

⁶Nga a, ndo ronel koji Erodi'ti, ngonn la Erodiyadi ki dene, te la non de'gi'ti ki bari'de lo nyakuso'ti, a nel Erodi ngayn,

⁷adi Erodi un ndu'ne ki kiwro kadi n'a n'ad'a nya'gi pæti ki dæji'ne.

⁸Lo kin'ti, kon'a sul'a, adi el ene: «Adi'm, toki ji ra'n ne inbe kin, do Jan Batisi me supira'ti.»

⁹Me ngar tuji oji'n do nya ki ngonn ki dene dæj'a kin, nan tado kun mindi ki un ki kiwro, taa tado de'gi ki bar'de lo nyakuso'ti kin to ninga, un ndu'ne kadi adi'a do Jan.

¹⁰Be a, adi de madi aw gangi do Jan me kay dangay'ti,

¹¹re'n me supira'ti, adi ngonn ki dene kakin, adi awi'n adi kon'ne.

¹²Njendo'gi la Jan rei uni ninn'a awi duwi, ninga awi ori poy'o Jeju ad'a oo.

¹³Loki Jeju oo ta kin ninga, un to a aw asi ro'ne ngarangi ki kar'ne ba loki de'gi gotoi'ti. Loki bulo de'gi oyi ta'a ninga, in ki bebo'gi ki dangi dangi awi ki nja'de go'a'ti.

¹⁴Loki Jeju ur nanga me to'ti, oo bulo de'gi ngayn, loki oo'de, oo kumtondoo la'de, adi aji njemonyi'gi la'de.

¹⁵Loki kadi aw to ur ninga, njendo'gi oti ki ro Jeju'ti eli'a eyina: «Lo ki ji rai'ti ne kin, in lo ki de'gi gotoi'ti, ninga kadi isi ur nga to, a inyæ bulo de'gi kam adi awi ki ngannbe'gi'ti, ndogi nyakuso soi.»

¹⁶Nan Jeju el'de ene: «Awi ki ndo kadi ai lo el, inbe'gi adi'de nya soi.»

¹⁷Æ eli Jeju eyina: «Ki ji ra'n ne kin, j'aw ki mapa mi a kanji joo to par.»

¹⁸Ninga Jeju el'de ene: «Rei se'de ne adi'm'in m'oo.»

¹⁹Ninga go'ti, adi ndu'ne kadi bulo de'gi kakin sii nanga do mu'gi'ti. Ninga oy mapa'gi ki mi ki kanji'gi ki joo kakin, un kum'ne ki taa, elta ki Luwæ kadi njangi'n do nyakuso kin, ninga uwæ gangi'de nan'ti, adi njendo'gi, kadi adi bulo de'gi.

²⁰De'gi pæti soi nya ndanni maji. Ninga, oyi ndægi mapa ki nanyi, kara dægi gidæ in joo.

²¹De'gi ki soi nya kin asi dingam'gi dær mi, de tudæ dene'gi ki ngann'gi ki soi nya se'de sëm'ti el.

²²Nden ba go'ti, Jeju asi njendo'gi la'ne adi ali me to'ti, kadi awi gidæ ba'ti kete non'ne'ti, dokagilo'ti ki in a inyæ'n bulo de'gi.

²³Loki Jeju inyæ'de adi awi ninga, oti al aw do mbal'ti, asi ro'ne ki kar'ne ba tado kelta ki Luwæ. Loki kadi ur, Jeju isi low'a'ti non ki kar'ne ba.

²⁴Do gangi low'a'ti kin, to in dann bati, sanyi ki nganggi ba nga. Nel ulæ sur to ki gogi gogi, adi pungum babo ra'de majel.

- ²⁵Taginnlo'ti, Jeju in ra njiyə dɔ mann'ti, isi aw ki rɔ njendo'gi'ti lə'ne.
- ²⁶Ə loki njendo'gi oyi'ə ra njiyə dɔ mann'ti ningə, dɔ'de majel, adi eli eyina: «In muwə de,» ningə ɓol tɔl'de, adi uri kɔl.
- ²⁷Nan kalangi ba, Jeju el'de ene: «Adi me'se osi nanga nan in m'in, ə ɓoli el!»
- ²⁸Lo kin'ti, Piyər ilə Jeju'ti ene: «Burəbe, re in in ə, adi'm ndu'i adi m'njiyə dɔ mann'ti m'aw rɔ'i'ti.»
- ²⁹Ə Jeju el ene: «Re!» Ningə Piyər in me to'ti, ur dɔ mann'ti, njiyə dɔ'ti isi re ki rɔ Jeju'ti.
- ³⁰Nan loki Piyər oo nəl ki isi ulə ningə, ɓol ra'a adi ulə ngirə ndu'i mann, adi non ene: «Burəbe, aji'm!»
- ³¹Ə kalangi ba, Jeju ilə ji'ne uwə'n Piyər, ningə el'ə ene: «In de ki kunme lə'i in ndikiri ba, ra bann ə in tadi wa?»
- ³²Ningə loki ali taa me to'ti ə, ginn nəl gangi.
- ³³Ə nje ki sii me to'ti ɔsi məkəsi'de nanga non'a'ti, ningə eli'ə eyina: «Toki rɔta'ti, in Ngonn lə Luwə inbe!»
- ³⁴Loki Jeju in ki njendo'gi lə'ne indəi babo gangi ningə, tei dɔnangi Genejareti'ti.
- ³⁵De'gi ki low'ə'ti gəri Jeju, adi uləi kulə ki lo lo, dɔnangi ki Genejareti'ti ba pəti, ə de'gi rei ki njemonyi'gi pəti rɔ'a'ti.
- ³⁶De'gi nonyi dɔ Jeju'ti kadi inyə njemonyi'gi adi ɔdi ta ku li'ə, ningə de'gi pəti ki ɔdi ta ku li'ə ingəi lapiya tɔ.

Matiye 15

- ¹Parisi'gi ki njendo ndukun'gi lə Luwə ki madi'gi in Jerujalem'ti, rei ingəi Jeju dəji'ə eyina:
- ²«Tadɔ ri ə njendo'gi lə'i təli rɔ'de go nyajibəlbe'ti lə kaw'je'gi el wa? Ji dəji be tadɔ togi ji'de kigo nyajibəlbe'gi el par ə ɔsi nya.»
- ³Ə Jeju ilə'de'ti ene: «Nga ingi, tadɔ ri ə in təli rɔ'se go mbərkikində'ti lə Luwə el tadɔ nyajibəlbe lə'se wa?»
- ⁴Toki rɔta'ti, Luwə el ene: “Ɔsi kurə baw'i ki kon'i.” Taa el ɓay ene: “De ki elta ki majel baw'ne eke kon'ne asi ta koy.”
- ⁵Nan ingi, eli eyina: “De ki el baw'ne eke kon'ne ene: «Nya maji'gi ki re m'a m'ɔsi'n kɔyi in kadikare ki m'ində ta dangi tadɔ Luwə nga,» ningə,
- ⁶de'ə kin aw ki ndoo kadi ɔsikurə baw'ne el nga. Lo kin'ti, sii tuji ki ta lə Luwə tadɔ nyajibəlbe lə'se.»

⁷Ingi in njekədikum de'gi, ta ki Luwə el ki ta njekeltakita'ne'ti Ejay dō'se'ti in ta ki rōta'ti. Luwə el ene:

⁸“Ginn de'gi kin əsikurə'm ki ndar ta'de kare, Nan me'de in sanyi sə'm.

⁹Tōji ki isi uləi dō'm'ti, nda'a goto, Tado nyando'gi ki isi ndoi de'gi kaa, In mbərkikində'gi ki in rō de'gi'ti.”

¹⁰Go'ti ningə, Jeju bar bulə de'gi ki rō'ne'ti, ə el'de ene: «Uri mbi'se maji oyi ta lə'm, ə kadi in gəri me'ə tō.

¹¹Nya madi ki in taga aw ta de'ti ki a təl'ə nya ki to njen takum Luwə'ti goto. Nan nya ki te ta de'ti ə a təl de nya ki to njen'ti.”

¹²Lo kin'ti, njendo'gi lə Jeju rei rō'a'ti eli'ə eyina: «Ta ki el kin to me Parisi'gi ngayn, kin in gər wa?”

¹³Ə Jeju ilə'de'ti ene: «Kagi ki ra ki Bai man el, a ɔri'ə kō.

¹⁴Inyəi'de, in njekumtə'gi ə isi ndəri njekumtə'gi. Nga ningə, re njekumtə ndər njekumtə ə, joo pəti a osi be'ti.”

¹⁵Ə Piyər un ta el'ə ene: «Ɔr me kujita kin adi j'oo.”

¹⁶Ningə Jeju el ene: «Adi inbe'gi kaa in gəri nya el tō wa?

¹⁷Adi m'el'se, nya'gi pəti ki ɔdi ta de, a aw te kanda'a'ti, ningə go'ti ə, te kō, aw be sin'ti.

¹⁸Nan nya ki te ta de'ti, in nya ki in ngarme de'ti, ningə in kin ə in nya ki nje təl de ki to njen'ti.

¹⁹Ngarme'de ə in lo ki mərta'gi ki majel isi tei'ti, ki təl nan, ki kuwə marum, ki kaya ki ra, ki bogi, ki mannaji ki ngom, ki kelta ki majel dōnan'ti.

²⁰Ingi kin ə in nya'gi ki isi təli de nya ki to njen'ti, nan kusə nya par, um togi ji el, a təl de nya ki to njen'ti el.”

²¹Jeju in low'ə'ti non, ɔr rō'ne aw dōnangi'ti ki Tir'ti ki Sidon.

²²Ningə nyi, dene ki Kana'ti kare te non re, ningə un ndu'ne ki taa el ene: «Burəbe, Ngonnkaw Dabidi, oo kumtondoo lə'm! Tado ndil ki majel adi kon ngonn'm ki dene ngayn.”

²³Nan Jeju ilə ta'ti el. Ningə njendo'gi li'ə rei rō'a'ti, eli'ə eyina: «In tuwə kō go'je'ti, tado a ində ndu go'je'ti.”

²⁴Ə Jeju ilə'de'ti ene: «In ngann Isirayel'gi ki toi to bati'gi ki nanyinan be kam par ə Luwə ulə'm ki rō'de'ti.”

²⁵Nan dene re əsi məkəsi'ne nanga non'a'ti ene: «Burəbe, re ra sə'm!”

²⁶Θ Jeju ilə'ti ene: «In gorow'ə'ti el kadi de un nyakusə lə ngann'gi, ilə adi ngann busi'gi.»

²⁷Ningə dene el Jeju ene: «In rəta'ti Burəbe, nga k'in ə, ngann busi'gi ki ai ginn tabilə'ti a səi bunə nya'gi ki in də tabilə'ti tosi nanga tə.»

²⁸Lo kin'ti, Jeju el'ə ene: «Dene, kunme lə'i bo ngayn! Ningə kadi ingə nya ki to rə'i kin, toki dəji'n.» Ningə ngonn'o ki dene kakin, ingə lapiya nga də kad'a'ti inbe kin non tə.

²⁹Jeju əti low'ə'ti non, aw ta ba'ti ki Galile. Al aw də mbal'ti, isi nanga.

³⁰Bulə de'gi ngayn rei rə Jeju'ti ki nje mote'gi ki njekumtə'gi, ki nje kingə tuji'gi ki nje mbiboy'gi ki elita el, taa njemonyi'gi ki rangi ngayn non bay. Rei ki njemonyi'gi kin buki'de non Jeju'ti, ningə Jeju aji'de.

³¹In nya ki əti bulə de'gi bol ngayn, kadi nje mbiboy'gi elita num, nje kingə tuji'gi ingəi lapiya nga num, nje mote'gi njiyəi num, taa njekumtə'gi kaa oyi lo num tə, adi uləi təji də Luwə'ti lə Isirayel'gi.

³²Jeju bar njendo'gi lə'ne el'de ene: «M'oo kumtondoo lə bulə de'gi kin, tadə ndə mutə bone ə in sə'm nan'ti, ningə, nya ki kadi səi goto. Ningə m'ge kadi m'inyə'de ki me'de ki bo ba el, nan to bo ində taa təgi'de row'ə.»

³³Θ njendo'gi li'ə dəji'ə eyina: «J'a j'in ki mapa ra dilələ'ti ne, ə bulə de'gi ki əti bol be kin a səi asi'de wa?»

³⁴Ningə Jeju dəji'de ene: «Mapa ki ji'se'ti in bann wa?» Θ eli'ə eyina: «Mapa in siri ki ngann kanji'gi nden də'ti.»

³⁵Θ Jeju ilə ndu'ne adi bulə de'gi kadi sii nanga.

³⁶Ningə əy mapa ki siri ki ngann kanji'gi kakin ji'ne'ti, ra oyo Luwə də'ti, ningə gangi nan'ti, adi njendo'gi lə'ne, adi adi bulə de'gi səi.

³⁷De'gi pəti səi nya ndanni, adi njendo'gi kawı gındə'gi ki nanyi rosi kara siri.

³⁸De'gi ki səi nya, asi dingəm'gi dər sə, de tudə dene'gi ki ngann'gi ki səi nya səm'ti el.

³⁹Go'ti, Jeju inyə bulə de'gi adi awi, ningə al me to'ti, aw dənangi Magadan'ti.

Matiye 16

¹Parisi'gi ki Sadusi'gi, rei rə Jeju'ti dəji'ə kadi ra nyakəji ki in dəran'ti adi'de n'oyi. Dəji'ə be, to kuləkikiyə tadə kuwə'n'ə.

²Θ Jeju ilə'de'ti ene: «Loki kadi aw to ur ningə eli eyina: “Lo a to maji, tadə dəran kər njoo.”

- ³Loki lo ti ki sin ba ningə, eli eyina: “Bone ndi a ədi, tado dōran kər wuu.” In be ə, asi kadi gəri bal kum dōran, nga ra bann be ə nyakōji’gi ki isi rai nya dōkagilo’ti ki bone taa asi gər el wa!
- ⁴De’gi ki dōkagilo’ti ki bone, in de’gi ki majel, ki njekuwə marum, ndigi kadi n’oyi nyakōji, nan nyakōji madi ki rangi ki kadi a oyi ore dō nyakōji lə Jonasi goto nga.» Ningə inyə’de, ə ətə aw.
- ⁵Loki isi awi dow ba’ti ki kare, me njendo’gi oy dō mapa’ti ki kadi oyi.
- ⁶Nga ningə Jeju el’de ene: «Oyi maji! Indəi kumkədi dō rə’sə’ti, ɔji’n dō hum lə Parisi’gi, ki hum lə Sadusi’gi.»
- ⁷Nan ingi isi mərta kin yo dō’de’ti eyina: «In tado kəy ki j’oyi mapa el!”
- ⁸Nan Jeju gər mərta lə’de, adi el’de ene: «In de’gi ki kunme lə’sə in ndikiri ba, tado ri ə isi mərta ki dō mapa’ti ki oyi el wa?
- ⁹In gəri me nya’gi el kaa bay wa? Me’sə olo dō mapa’ti ki mi ki dingəm’gi dər mi sōi kin el wa? Ndəki oyi ndəgə ki nanyi kara bann ə in təli wa?
- ¹⁰Taa mapa ki siri ki dingəm’gi dər sō sōi kin kaa me’sə olo dō’ti el num tō wa? Ndəki oyi ndəgə ki nanyi kara bann ə in təli wa?
- ¹¹Ta ki m’el m’ene: Indəi kumkədi dō rə’sə’ti, ɔjido hum lə Parisi’gi, ki hum lə Sadusi’gi kin, in ta ki sōw dō mapa el, kin ra bann be ə asi kadi gəri me’ə el wa?”
- ¹²Lo kin’ti nga a gəri toki el’de kadi n’indəi kumkədi dō rə’de’ti, ɔjido hum ra mapa el, nan ɔjido nyando lə Parisi’gi ki Sadusi’gi.
- ¹³Loki Jeju aw te dōnangi Sejare’ti ki Pilipi, dəji njendo’gi lə’ne ta ene: «De’gi isi elita ki dō’m’ti toki, m’in Ngonn de m’in nan wa?”
- ¹⁴Ə Njendo’gi eli’ə eyina: «De’gi madi eli eyina in Jan Batisi; nje ki nungi eyina in njekeltakita Luwə’ti Eli, nje ki rangi bay eyina in njekelta ki ta Luwə’ti Jeremi eke ki kare dann de’gi’ti ki njekeltakita Luwə’ti.»
- ¹⁵Lo kin’ti, Jeju el’de ene: «Nga inbe’gi ki dō’sə, eli eyina m’in nan wa?”
- ¹⁶Ə Simon Piyər ilə’ti ene: «In Kirisiti, De ki Luwə mbət’ə, Ngonn lə Luwə ki nje kisi kum ba!”
- ¹⁷Ningə Jeju el Simon ene: «In nje majikur, Simon ki ngonn Jonasi, tado in de ə te ki dō nya kin adi in gər el, nan in Bai ki nje kisi me dōran’ti taa ə te ki dō’a adi.
- ¹⁸Nga ningə m’a m’el’i m’ene in Piyər (ki kər me’ə nan Mbal), ningə dō mbal’ti kin ə m’a m’ində ngirə Njekawnan’gi lə’m dō’ti. Təgi koy a ra si’ə nya madi el.
- ¹⁹M’a m’ad’i lakele Konbe lə Luwə. Ningə nya’gi pətə ki a dō dōnangi’ti ne, a dōi dōran’ti tō, ə nya’gi pətə ki a tuti dōnangi’ti ne, a tuti dōran’ti tō.”

²⁰Ningə ndəji njendo'gi ki təgi'ne toki k'in ne Kirisiti, de ki Luwə mbət'ə kin, kadi eli taa de madi el.

²¹In dəkagilo'ə'ti non, Jeju ulə ngirə təji njendo'gi adi gəri toki, maji kadi n'aw Jerujalem, n'ingə kon ngayn ji ngatəgi'gi'ti lə Juwipi'gi, ki kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi, ki njendo ndukun'gi. A təli'ne, nan ndə ki kon mutə tum ginn'ə ndə koy'ne'ti, ə n'a n'te lo koy'ti.

²²Nan də ta'ti kin, Piyər ər Jeju aw si'ə gədikare, ningə ulə ngirə ndang'a ene: «Luwə a ngəmi, jagi Burəbe, a adi nya kin te də'i'ti el!»

²³Nan Jeju təl rə'ne, el Piyər ene: «Təl gogi Satan, ər rə'i kə sanyi rə'm'ti! In jigi ki nje tugə'm, tado mərta lə'i in mərta ki in rə Luwə'ti el, nan in mərta lə de'gi.»

²⁴Ningə go'ti, Jeju el njendo'gi lə'ne ene: «Re de madi ndigi njiyə go'm'ti ningə, kadi oo rə'ne to nya madi el, kadi in be un kagidəsi koy lə'ne, ə re un go'm.

²⁵Be ə toki rəta'ti, de ki ge kaji rə'ne inbe dənangi'ti ne a ilə rə'ne kə. Nan de ki ilə rə'ne kə tado lə'm, a isi ki də'ne taa gogi.

²⁶Kin ə re de ingə nyamaji'gi ki dənangi'ti ne pəti tigə, nan ndil'ə tuji ə, maj'a to ra be wa? Nya madi ki de a adi ər'n tor ndil'ne to non wa?

²⁷M'in Ngonn de m'a m're ki malayka'gi lə'm me təji'ti lə Bai Luwə, ningə m'a m'ugə goji de ki ra kigo kulə ra'a'ti.

²⁸Toki rəta'ti, adi m'el'se: de'gi madi dann'se'ti ne a oyi el bay ə a oyi m'in Ngonn de ki a re to Ngar kin taa.»

Matiye 17

¹Ndə mehen go'ti, ningə Jeju ər Piyər num, Jaki num, taa Jan ki ngonnkon Jaki num tə, ə aw se'de, də mbal'ti ki ngal sanyi ki ndəgə'gi.

²Low'ə'ti non, Jeju mbəl takum'ne. Ta kum'ə unji to kadi be, taa ku ki rə'a'ti kaa unji to kadi be tə.

³Ningə low'ə'ti non, Moji ingi ki Eli tei ki rə'de'ti bus, ra elita ki Jeju.

⁴Ə Piyər un ta el Jeju ene: «Burəbe, kin ə j'isi lo kin'ti ne be par ə maji ngayn. Re in ge ə, m'a m'ra kəyku'gi lo mutə: kare in yan'i, kare in nya Moji, ə ki kare in nya Eli tə.»

⁵Loki Piyər ra elta ta'ne'ti ba bay ningə nyi, kilndi ki kunj'ə to, in dow də'de bigum. Ningə ndu ta madi te me kilndi'ti ene: «In kam in Ngonn'm, m'ndig'ə ngayn, in ki nəl'm ngayn kadi m'mbət'ə, ə oyi ta li'ə.»

⁶Loki njendo'gi oyi də ta kin ningə, osi ki takum'de nanga, bol təl'de.

⁷Ə Jeju re rə'de'ti, ədi'de ə el'de ene: «Indəi taa, ə adi bol ra'se el.»

⁸Nga ningə, loki eyina n'uni kum'de ki taa ningə, oyi de madi ki rangi el, oyi Jeju ki kar'ne ba par.

⁹Loki in do mbal'ti isi uri nanga ningə, Jeju ində ndu kin non'de'ti ene: «Eli nya ki ra nya adi oyi kin de madi el, biti kadi m'in Ngonn de m'te dann njekoy'gi'ti.»

¹⁰Go'ti, njendo'gi daji'ə eyina: «Tado ri inbe ə, njendo ndukun'gi eyina maji kadi Eli re kete taa wa?»

¹¹Ə ilə'de'ti ene: «In ki rəta'ti kadi Eli a re kadi ra go nya'gi pəti adi asi nan gogi.»

¹²Ningə m'in, adi m'el'se madi oyi, Eli re ə binəm, ə de'gi gəri el, adi rai si'ə nya ki me'de ge. Be tə a, Ngonn de kaa a ingə'n kon ji'de'ti.

¹³Lo kin'ti, njendo'gi gəri kadi ta ki Jeju el'de kin səw do Jan Batisi.

¹⁴Loki təli isi rei ki rə bulə de'gi'ti, dingəm madi kare re rə Jeju'ti, əsi məkəsi'ne nanga non'a'ti, el'ə ene:

¹⁵«Burəbe, oo kumtondoo lə ngonn'm ki dingəm, ki damsil ra'a adi ingə kon ngayn kin. Dəkagilo'gi madi, isi tosi ki por'o ge ki me mann'ti ge.

¹⁶M're si'ə rə njendo'gi lə'i, nan asi kadi adi'ə ingə lapiya, el.»

¹⁷Lo kin'ti Jeju un ta el ene: «In de'gi ki dəkagilo'ti ki bone ki in nje me ngan, njera nya ki majel, kadi to m'nji sese biti kagilo bann bay taa kadi uni me'se adi m'in wa? Ke kadi m'a m'əsi ginn'se biti kagilo bann taa wa? Rei si'ə rə'm'ti ne.»

¹⁸Ningə Jeju ndangi ndil ki majel ad'a te rə ngonn'ti, par ə tanan'ti non, ngonn ingə lapiya nga.

¹⁹Go'ti, njendo'gi rei rə Jeju'ti, loki in si'ə ki kar'de ba, daji'ə eyina: «Tado ri ə kete j'in j'asi kadi ji tuwə ndil kin el wa?»

²⁰Ə Jeju ilə'de'ti ene: «Asi el, tado kunme lə'se in ndikiri ba. Ningə kadi m'el'se toki rəta'ti, re awi ki kunme ki in ndikiri ba to kandi kagi ki bari'ə mutardə kin be mindi kaa, a eli mbal kam eyina: “Əti, aw ra nu be” ə, a əti kadi aw ra. Nya ki a dum do'se goto.»

[²¹Taa, ko ndil'gi ki be kin, de a tuwə'de ki takul kelta ki Luwə ki kəgi rə nyakuso ta.]

²²Ndo kare njendo'gi sii nan'ti pəti Galile'ti, ə Jeju el'de ene: «A uləi m'in Ngonn de ji de'gi'ti.

²³Kadi a təli m'in, nan ndo ki kon mutə go koy'm'ti, ə m'a te lo koy'ti.» Ta kin ər təgi njendo'gi ə təl ər bay.

²⁴Loki Jeju in ki njendo'gi rei tei Kapernayim'ti, nje ki isi taai lambo me Kəy'ti lə Luwə rei rə Piyər'ti daji'ə eyina: «Njendo'se nya ugə lambo ki me Kəy'ti lə Luwə el wa?»

²⁵ Ɖ Piyər ilə'de'ti ene: «Oyo, ugə lambo.» Ningə Piyər re te be ningə, Jeju un ta kete el'ə ene: «Mərta lə'i in ri ə Simon? Nan'gi ə in njetalambo'gi ki nje taa nyagangi'gi də de'gi'ti ki ngar'gi ki dənangi'ti ne gangi wa? In ngann nje be'gi eke in mbah'gi wa?»

²⁶ Ɖ Piyər el'ə ene: «In mbah'gi.» Loki ene: «Mbah'gi», Jeju ene: «Re in be ə, ngann nje be'gi, rai kare ənn.

²⁷ Nan re in be kaa, kadi j'in ə ji təl jigi tugə de'gi kam el, ə aw babo'ti, ilə kuy, uwə'n kanji ki dəkete ki a re un kuy, ningə te ta'a, ə a ingə silə kare ta'a'ti, kadi ugə'n lambo lə'i, lə'm tə.»

Matiye 18

¹ Də kad'a'ti inbe kin, njendo'gi rei dəji Jeju eyina: «Nan ə in kibo me Konbe'ti lə Luwə wa?»

² Ɖ Jeju ɓar ngonn ki du ad'a re ra dann'de'ti,

³ ningə el'de ene: «Toki rəta'ti, adi m'el'se, re in mbəli təli toi to ngann'gi be el ə, a uri me Konbe'ti lə Luwə el.

⁴ De ki səl də'ne ləm ləm to ngonn be ə, de'ə kin a in kibo ngayn me Konbe'ti lə Luwə.

⁵ Re de uwə ngonn ki be kin rə'ne'ti, me tə'm'ti ə, in m'inbe ə de'ə kin uwə'm rə'ne'ti.

⁶ «Kin ə toki de madi ra adi ki kare dann nje ki du'ti kam ki uni me'de adi m'in, osi me majel'ti ə, in soti ngayn ɓay tadə li'ə kadi dəi mbal kibo ngayn mində'ti, ə əsi'ə iləi'ə ɓul ba'tg

⁷ Kumtondoo ki də de'gi'ti ki dənangi'ti ki nje re ki nya'gi ki isi tugəi madi de'gi jigi'ti adi osi. Toki rəta'ti, maji kadi nya'gi ki nje tugə de'gi jigi'ti toi, nan kumtondoo in lə de ki njera kadi de osi.

⁸ Kin ə ji'i eke nja'i rai nu adi osi me majel'ti ə, gangi'de ilə'de kə sanyi. Tadə, in soti kadi ingə kaji ki ji'i ki kare eke nja'i kare, utə kadi in ngəm ji'i'gi joo pəti, eke nja'i'gi joo pəti, ə iləi nu me por'ti ki biti ki non'ti.

⁹ Kin ə kum'i kare rai adi osi majel'ti ə, ɔr'ə ilə kə sanyi. Tadə, in soti kadi ingə kaji ki kum'i ki kare, utə kadi in ngəm kum'i'gi joo pəti, ə iləi nu me dilə por'ti ki biti ki non'ti.

¹⁰ Oyi maji! Kadi kidi ki kare dann ngann'gi'ti kin el, tadə, toki rəta'ti, malayka'gi lə'de sii ki dəkagilo'gi pəti, takum Bai'ti ki isi dəran'ti taa.

[¹¹ Tadə m'in Ngonn de m're tadə kaji de'gi ki nanyinan.]

- 12 «De madi aw ki bati'gi bu, ə in ki kare nanyi, ningə, inyə ndəgə'gi ki dɔjikara gidə in jikara dɔ mbal'ti, ə aw sangi in ki nanyi kakin. Eke kigo ko'ə'ti lə'se, ta ri ə a eli dɔ lo kin'ti wa?
- 13 Toki rɔta'ti, adi m'el'se, re ingə bati ki nanyi kin ə, rɔ'a a nəl'ə ngayn dɔ'a'ti utə nje ki dɔjikara gidə in jikara ki nanyinan el kin.
- 14 Be tɔ ə, Baw'se ki isi me dɔran'ti, ge kadi ki kare dann ngann'gi'ti kaa nanyi kɔ el.”
- 15 «Loki ngonkon'i ra majel ə, aw ingə, in si'ə joo ba, ningə ulə ji'i dɔ majel'ti li'ə ki ra, ad'a gər. Re oo ta lə'i ningə, in ingə ngonkon'i gogi.
- 16 A re oo ta lə'i el ningə, aw un de ki rangi kare, eke de'gi joo sə'i, aw ingə'n'ə bay. In ra be kadi “nya'gi pəti in ki kun ndu dɔ'ti kigo ta'ti lə de'gi joo eke mutə ki kadi manyinaj'a”.
- 17 Kin ə re mbəti koo ta lə'de ə, el njekawnan'gi. Ə re mbəti koo ta lə Njekawnan'gi bay tɔ ningə, kadi oo'ə to de ki gər Luwə el, eke to njetalambo be.
- 18 Toki rɔta'ti, adi m'el'se: nya'gi pəti ki a dɔi dɔnangi'ti ne, a dɔi dɔran'ti tɔ, ə nya'gi pəti ki a tuti dɔnangi'ti ne, a tuti dɔran'ti tɔ.”
- 19 «Toki rɔta'ti, m'el'se m'adi in gəri bay: re de'gi joo dann'se'ti, indəi ndu'de nan'ti dɔnangi'ti ne, kadi dəji nya ri ki uwə me'de ə, Bai ki isi me dɔran'ti a adi'de.
- 20 Tadɔ loki de'gi joo eke mutə kawinan, me tɔ'm'ti ə, m'in dann'de'ti non.”
- 21 Lo kin'ti, Piyər ɔti ki rɔ Jeju'ti dəj'ə ene: «Burəbe, kin ə ngonkon'm ra sə'm majel ə, kadi m'inyə go kɔ nja bann m'ad'a wa? Kadi m'inyə go kɔ biti nja siri wa?”
- 22 Ə Jeju el'ə ene: «M'el m'ene biti nja siri el, nan biti nja dəsiri nja siri.”
- 23 «In be ə, Konbe lə Luwə to to ta kin be: Ndɔ kare ngar madi ge kadi nje ra kulə'gi lə'ne udəi kər nya'gi lə'ne non'ne'ti adi n'oo.
- 24 Ə ulə ngirə, adi rei ki in ki kadi a ad'a nar ki dum kudə kər'ə.
- 25 Nan dingəm kakin aw ki nya ki kadi ugə'n bəngi kin el, adi be'ə un ndu'ne kadi ndogi'ə, ne'ə ki ngann'a'gi, ki nya maji'gi li'ə ba pəti tor bəngi'ti kin.
- 26 Ə nje ra kulə osi nanga non be'ne'ti, non uwə nja'a ene: “Si sə'm dɔ'ti, ə m'a m'ugə'i bəngi kin pəti.”
- 27 Nga a, lo kin'ti, be'ə oo kumtondoo li'ə, adi inyə bəngi ki dɔ'a'ti kin kɔ, ə inyə'ə adi aw kare.
- 28 «Loki de ki bəngi in dɔ'a'ti kakin ene n'te ki taga ningə, ingə madikulə li'ə kare ki in, aw ki bəngi lə'ne ki nden be par dɔ'a'ti, ə osi si'ə uwə, səkirə mind'ə, ningə el'ə ene: “Ugə'm bəngi ki dɔ'i'ti!”

²⁹Ə mad'a osi nanga non'a'ti, non do'a'ti ene: "Si sə'm do'ti, ə m'a m'ugə'i bangi kin."

³⁰Nan mbəti, adi aw si'ə bitı ilə dangay'ti, nginə'n ta bangi ki kadi ugə'n'ə.

³¹Loki madikulə'gi oyi nya ki ra kin ningə, to rə'de ngayn adi ai əri poy nya'gi kin pəti be'de adi'ə oo.

³²Ə ngar ɓar'a ad'a re, ningə el'ə ene: "In nje ra kulə ki majel, m'inyə go bangi ki do'i'ti pəti kə tado non ki in non do'm'ti.

³³Nga in, ri ə ɔgi kadi oo kumtondoo lə mad'i toki m'in m'oo'n kumtondoo lə'i kin be tə el wa?

³⁴Lo kin'ti, wongi ra be'ə do'a'ti ngayn, adi ilə dangay'ti, lo ra kulə'ti ki kon, bitı kadi ugə'n bangi ki do'ne'ti pəti tigə.

³⁵Ningə Jeju ilə do'ti ene: In be tə ə, Bai ki isi doran'ti taa, a ra'n'se, loki de madi dann'se'ti, inyə go majel kə k'inyə ki in ngarme'ə'ti adi ngonnkon'ne, el."»

Matiye 19

¹Loki Jeju telta ta'gi ningə, ɔti Galile'ti, aw donangi Jude'ti, gidi ba Jurden'ti.

²Bulə de'gi ngayn uni go'ə, adi aji'de do monyi'gi'ti lə'de.

³Parisi'gi ɔti rei rə Jeju'ti, dəji'ə ta to kuləkikiyə tado kuwə'n'ə eyina: «Ndukun lə'je adi tarow kadi dingəm tuwə ne'ne, ɔjidə nya ki ra ki ra adi nəl'ə el eke adi tarow el wa?"

⁴Ə Jeju ilə de'ti ene: «In tudəi Makitu lə Luwə ki ndangi kin el bitı wa? "Lo kulə ngirə kində nya'gi'ti Luwə ra dingəm ki dene',

⁵ningə el ene: in be ə, dingəm a inyə baw'ne ki kon'ne, ningə a tinyəi nan ki ne'ne kadi təli darə ki kare.

⁶Lo kin'ti, a in joo el nga, nan in darə ki kareba. Ningə nya ki Luwə dəɔ nan'ti, maji kadi de gangi nan'ti el."»

⁷Ə eli Jeju eyina: «Nga ra bann be ə Moji adi ndu ene re dingəm tuwə ne'ne ningə maji kadi ad'a makitu gangi nan ji'ə'ti wa?"

⁸Jeju təl el'de ene: «In tado me ngan lə'se ə Moji adi'n'se tarow kadi tuwəi ne'se'gi, nan lo kulə ngirə nya'gi'ti, in be el.

⁹Nga ningə, adi m'el'se, re de tuwə ne'ne, tado nya ki rangi um in ta lə kaya ki ra el, ə taa dene ki rangi ə, de'ə kin təl njekuwə marum."»

¹⁰Lo kin'ti, njendo'gi li'ə eli'ə eyina: «Re in kin ə in ndu ki to do dingəm'ti ki rə dene'ti ə, taa dene el in soti."»

¹¹Ə Jeju el'de ene: «De'gi pəti gəri me ta kin el, nan nje ki Luwə adi'de ta row'ə par.

- ¹²De'gi madi in non, taai dene el, tado tɔgi'de sangi dene goto, ningə in nya ki tei me kon'de'ti nu; nje ki madi'gi in tado kər ki ɔri'de kuji, ə nje ki nungi, mbeti taa dene tado Konbe lə Luwə tɔ. De ki asi kadi gər me ta kin ningə kadi gər.”
- ¹³De'gi rei ki ngann'gi ki du rɔ Jeju'ti kadi njangi dɔ'de, ə elta ki Luwə tado lə'de, nan njendo'gi ndangi'de.
- ¹⁴Ə Jeju el ene: «Inyəi ngann'gi ki du adi rei ki rɔ'm'ti, um ɔgi'de tarow el, tado Konbe lə Luwə in yan de'gi ki toi to ngann'gi ki du be.”
- ¹⁵Go'ti, Jeju njangi dɔ'de, ə ɔti ilə dɔ'ne aw lo ki rangi'ti.
- ¹⁶Ndɔ kare, dingəm kare re rɔ Jeju'ti, ningə dəj'ə ene: «Njendo de'gi, in ri ki maji, ə kadi m'ra, ə m'a m'ingə'n kaji ki to biti ki non'ti wa?”
- ¹⁷Ə Jeju el'ə ene: «Tado ri ə dəji'm ta dɔ nya ki maji'ti wa? De ki maji in kareba. Re in ge kur me kumngayira'gi ningə, in təl rɔ'i go mbərkikində'gi'ti.”
- ¹⁸Ə dingəm kakin dəji Jeju ene: «Mbərkikində'gi ki ra wa?» Ningə Jeju ilə'ti ene: «A təl de el, a uwə marum el, a bogi el, a mannaji ki ngom dɔ mad'i'ti el,
- ¹⁹Ɔsi kurə baw'i ki kon'i, taa a ndigi de mad'i to darɔ'i in be be.”
- ²⁰Ningə ngonn ki basa ene: «Nya'gi kin pəti, m'təl rɔ'm go'ti nga. Nga ki ne kin, in ri bay ə nanyi'm kadi m'ra wa?”
- ²¹Ə Jeju el'ə ene: «Re ge kadi asi nan tapi takum Luwə'ti ningə, aw, adi ndogi sə'i nya maji'gi lə'i pəti, lowə nar'a njendoo'gi, ningə a aw ki nyakingə ngayn dɔran'ti, ə un go'm.”
- ²²Nan loki ngonn ki basa oo ta'gi kin ningə, ɔti aw ki rɔnel el, tado in de ki aw ki nyakingə'gi ngayn.
- ²³Ə Jeju el njendo'gi lə'ne ene: «Toki rɔta'ti, adi m'el'se, a ngan ngayn ki rɔ njenyakingə'ti kadi ur me Konbe'ti lə Luwə,
- ²⁴ningə m'təl m'el'se bay, in nya ki ngan ngayn kadi jambal ur bolo konn kur nya'ti, nan a ngan ngayn utə in kin bay kadi njenyakingə ur me Konbe lə Luwə.”
- ²⁵Ta kin ɔti njendo'gi bol ngayn, adi eli eyina: «Nga kin ə in be ningə, nan ə asi kadi ingə kaji wa?”
- ²⁶Ə Jeju ində manji'de ba ningə el'de ene: «Ki rɔ de'gi'ti lowə goto, nan ki rɔ Luwə'ti lo ra nya'gi pəti to.”
- ²⁷Ə Piyər un ta el'ə ene: «Nga oo, j'in ki j'inyə nya'gi lə'je pəti, ə j'un go'i kin, ri ə j'a j'ingə wa?”
- ²⁸Ə Jeju ilə'ti ene: «Toki rɔta'ti, adi m'el'se: ndɔ ki nya'gi pəti a indəi ngirə'de kində ki sigi, ə m'in Ngonn de m'a m'nji dɔ kumbər konbe'ti lə'm, ki de'gi a tɔji'm'in kin

ningə, ingi ki uni go'm kin, ingi kaa a isi dɔ kumbər konbe'ti ki dɔgi gidə in joo kadi gangi ta dɔ ginn kaw Isirayel'ti ki dɔgi gidə in joo.

²⁹Ningə re de madi, inyə kəy lə'ne, ki ngannkon'ne'gi, ki konnann'ne'gi, ki kon'ne, ki baw'ne, ki ngann'ne'gi eke dɔnangi lə'ne tado lə'm ə, a ingə nya'gi kin dɔ'ti nja bu, taa a ingə kaji ki a to biti ki non'ti tɔ.

³⁰Nga ningə, de'gi ngayn ki kete, a tɔli nje ki gogi, ə de'gi ngayn ki gogi, a tɔli nje ki kete tɔ.»

Matiye 20

¹«Konbe lə Luwə to to be nje kəy, ki te ki sin ba kadi n'ɔy nje ra kulə'gi kadi rai kulə me ndɔɔ nju'ti lə'ne kin be.

²Ndu'de osi nan'ti ki nje ra kulə'gi, kadi adi'de nar ki lo ra kulə'ti ki ndɔ kare, ningə adi'de awi me ndɔɔ nju'ti.

³Loki te ki kadi ki jikara ki sin ningə, oo nje ra kulə'gi ki rangi bay, ki rei rai tambalo'ti ki kanji ra kulə,

⁴ə el'de ene: “Ingi kaa, ai me ndɔɔ nju'ti lə'm rai kulə, ə m'a m'adi'se nyakugə goji ki asi gorow'ə'ti.”

⁵Ningə ɔti awi. Loki te taga ki kadi ki jam dɔ be'ti num, ki kadi ki kɔti be'ti num ningə, ra kah'a'ti kakin bay.

⁶Go'ti, te re ki kadi ra binyə bilə ningə, oo nje ra kulə'gi ki rangi bay, ki rei rai non, ə el'de ene: “Ra bann ə sii lo kin'ti lo sɔl, ki kanji ra kulə wa?”

⁷Ə iləi'ə'ti eyina: “De ki unn'je kulə'ti goto.” Ə el'de ene: “Ingi kaa, awi me ndɔɔ nju'ti lə'm rai kulə tɔ.”

⁸«Loki kadi ur ningə, njendɔɔ nju el njengəm nya li'ə ene: “In bar nje ra kulə'gi, ə adi'de nyakugə goji'de, ulə ngirə dɔ nje re gogi'ti, tɔl taa dɔ nje re kete'ti.”

⁹Nje re ki kadi ra binyə bilə, nan nan kaa ingə nar ki lo kulə'ti ki ndɔ kare.

¹⁰Lo kin'ti, nje re dɔ kete rei yan'de nga ningə, məri kadi n'a n'ingəi nar ki utə yan madi'de'gi, nan ingi kaa, ingəi nar ki lo kulə'ti ki ndɔ kare inbe kakin tɔ.

¹¹Loki isi taai nar kin, barita ki njendɔɔ

¹²eli eyina: “Nje ki rei gogi ne kin, rai kulə kadi kareba par, ningə in adi'de nar ki asi nan ki yan'je, j'in ki ji ra kulə sin biti kadi ur, adi kadi ndaw'je.”

¹³Lo kin'ti, nje ndɔɔ elta ki kare dann'de'ti ene: “Madi'm, nya madi kare ki low'ə'ti el ki m'ra sə'i goto. Ndu'je sə'i osi nan'ti dɔ nar'ti ki lo kulə'ti ki ndɔ kare el wa?”

¹⁴Taa nya lə'i, ə aw. M'ge kadi m'adi in ki re gogi nya kin, toki m'ad'i kin be tɔ.

- 15 In gorow'ə'ti kadi nya ki me'm ndigi ə m'ra ki nyakingə lə'm el wa? Eke in ta lə'i kadi me'i tuji tado maji ki m'ra wa?"
- 16 Nga ningə Jeju ilə'ti ene: In be ə, nje ki gogi a təli nje ki kete, ə nje ki kete a təli nje ki gogi tə."
- 17 Ta kaw ki Jerujalem'ti, loki in do row'ti, Jeju ujə rə'ne ki njendo'gi ki dōgi gidə in joo gədi kare, ningə el'de ene:
- 18 «Oyi, j'isi j'awi ki Jerujalem'ti, ningə a uləi m'in Ngonn de ji kibo'gi'ti lə njekujənyamosi kadikare'gi ki njendo ndukun'gi lə Luwə. A gangi ta koy do'm'ti,
- 19 ningə a uləi m'in ji de'gi'ti ki in Juwipi'gi el, kadi kogi do'm'ti ge, tindəi m'in ki ndəy hawlay ge, bəri m'in kagidəsi'ti ge. Nan ndo mutə tum ginn'ə ndo koy'm'ti ə, m'a m'te lo koy'ti."
- 20 Go'ti, kon ngann lə Jebede re ki ngann'ne'gi rə Jeju'ti, ningə kon ngann'gi əsi məkəsi'ne nanga non Jeju'ti tado dəj'ə nya kare.
- 21 Ə Jeju dəj'ə ene: «In ri ə in ge wa?» Ningə, el'ə ene: «Un ndu'i kadi ngann'm'gi ki joo kam, de kare isi dōjikəl'i'ti, ə in ki nungi isi dōjigəl'i'ti tə, loki a isi do kumbər Konbe'ti lə'i."
- 22 Lo kin'ti non, Jeju ilə'ti ene: «In gəri me nya dəji lə'se kin el. A asi kadi ingəi kəpi kon ki m'aw to m'ingə kam kare mindi wa?» Ningə eli eyina: «Oyo, j'a j'asi kare."
- 23 Ə Jeju el'de ene: «Kon ki m'aw to m'ingə kam, ə rəta a ingəi kare, nan ta ki əjido kisi dōjikəl'm'ti eke dōjigəl'm'ti; in ta lə'm kadi m'in ə m'adi'se el; lo'gi kin to tado de'gi ki Bai Luwə ra go'ə kete nu tado lə'de."
- 24 Ndəgi njendo'gi ki dōgi, loki oyi ta'gi kin, rə'de nəl'de ki ngann lə Jebede ki joo kin el.
- 25 Be ə, Jeju bar'de pəti ki rə'ne'ti, el'de ene: «In gəri kadi nje konbe'gi do ginn de'gi'ti ki dangi dangi ki dənangi'ti ne, sii uwəi'de ginn tōgi'de'ti adi'de kon, taa de'gi ki njetəbar kaa, onyibe do'de'ti bay tə.
- 26 Nan maji kadi to be dann'se'ti el. Re de madi dann'se'ti, ndigi kadi n'in kibo ningə, kadi təl nje ra kulə lə'se pəti.
- 27 Taa re de madi ndigi kadi n'in de ki dəkete dann'se'ti ningə, kadi təl njekuləbər lə'se tə.
- 28 In be tə ə m'in Ngonn de kin m're kadi de'gi taa rai kulə adi m'in el, nan kadi m'in ə m'ra kulə m'adi'de, taa m'adi rə'm kadi m'ugə'n do bulə de'gi ngayn m'ilə'de taa tə."
- 29 Loki Jeju in ki njendo'gi lə'ne isi tei me be'ti ki Jeriko ki taga, bulə de'gi ngayn njiyəi go'de'ti muki muki.

³⁰Ningə njekumtə'gi joo sii ngangı row'ti. Loki oyi kadi in Jeju ə isi ində dər ningə, uni ndu'ne ki taa eyina: «Burəbe, Ngonnkaw Dabidi, oo kumtondoo lə'je!»

³¹Bulə de'gi ndangi'de kadi uti ta'de, nan njekumtə'gi uni ndu'de ki taa inbe bay eyina: «Burəbe, Ngonnkaw Dabidi, oo kumtondoo lə'je!»

³²Lo kin'ti, Jeju ra lokati, bar'de, ningə dəji'de ene: «In ri ə, gei kadi m'ra madi'se wa?»

³³Ə iləi'ə'ti eyina: «Burəbe, ji ge kadi kum'je te adi j'oo'n lo!»

³⁴Jeju oo kumtondoo lə'de, ə ədi kum'de, par ə tanan'ti non, kum'de oo lo, adi uni go'ə.

Matiye 21

¹Loki Jeju in ki njendo'gi lə'ne indəi də be ki Jerujalem ndəkba ki be ki Betipaje, ki kadi mbal kagi buni'gi'ti, ulə njendo'gi joo,

²el'de ene: «Awi me ngonnbə'ti ki ra non'se'ti kam. Lo kur inbe ki a uri ki me be'ti par ə, a ingəi kon koro ki dəi'ə, ngonnn koro ra gəd'ə'ti, ningə tuti'ə, ə rei se'de adi'm'in.

³Re de madi el'se nya madi ə, iləi'ə'ti eyina: “Burəbe ə ge'de,” ə a inyə'de kalangi ba kadi tuti'de.”

⁴Nya kin a ra nya be kadi ta ki Luwə el ki njekeltakita Luwə'ti el kin təlta'ne:

⁵«Eli de'gi ki Siyon'ti eli eyina: Oyi ngar lə'se a re də'se'ti, In de ki səl ləm ləm, Isi də kon koro'ti, in ki ngonnn koro.”

⁶Njendo'gi ai, rai toki Jeju el'n'de.

⁷Rei ki kon koro in ki ngonnn koro kakin ningə, ləwi ku'gi lə'de gidə'ti, ningə Jeju ala isi də'ti.

⁸Bulə de'gi ngayn ləwi ku'gi lə'de go row'ti. Nje ki nan'gi tətəi mbi kam'gi, tiləi də row'ti.

⁹Bulə de'gi nje njiyə non Jeju'ti ki nje njiyə go'ə'ti uni ndu'de ki taa eyina: «Ojana, Ngonnkaw Dabidi! Kadi Luwə njangi də de ki re me tə Burəbe! Ojana, toji in ki də Nje kisi dəran'ti taa!»

¹⁰Loki Jeju ur Jerujalem'ti, loki me be'ti ba pətəi ndigi bir bir. Adi de'gi dəji rə'de ta eyina: «In de ki bann wa?»

¹¹Ə bulə de'gi iləi'de'ti eyina: «In Jeju, njekeltakita Luwə'ti, ki Najareti, dənangi Galile'ti.”

¹²Go'ti, Jeju aw ur nati Kəy'ti lə Luwə, ningə tuwə njelaw nya'gi ki njendo'gi nya'gi nati Kəy'ti lə Luwə kə. Jeju sur tabilə'gi lə njembəl nar ki be'ne ki nje ki dəbe'gi'ti tilə, nan'ti ki nya kisi lə njelaw dər dum'gi.

¹³Ningə el'de ene: «Ndangi me makitu'ti lə Luwə eyina: Kəy lə'm a bari'ə kəy kelta ki Luwə, nan ingi, təli'ə lokiyərə lə njebogi'gi yo!»

¹⁴Lo kin'ti non, njekumtə'gi ki mote'gi, rei rə'a'ti nati Kəy'ti lə Luwə, adi adi'de lapiya.

¹⁵Loki kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi ki njendo ndukun'gi oyi nya'gi ki əti bol ki Jeju ra'de, ki ndu ngann'gi ki isi bar nan'ti Kəy lə Luwə ene: «Ojana Ngonnkaw Dabidi!» kin ningə, me'de on'de,

¹⁶adi eli Jeju eyina: «Oo ta ki ngann'gi ra eli kam wa?» Ə Jeju ilə'de'ti ene: «Oyo, m'oo, nan ke in tudəi ndu Luwə ki ndangi eyina: “Ra adi ngann'gi ki du, ki nje to ta mba'ti kaa, ta'de ulə təji də'i'ti” kin el wa?»

¹⁷Ningə lo kin'ti, Jeju inyə'de non, ə te me bebo'ti kə, aw Betani'ti, aw isi nu.

¹⁸Lo ti go'ti ki sin, Jeju təl isi re me bebo'ti, bo ra'a.

¹⁹Ə oo kagi mbaykote ki ra kadi row'ti, tə kadi n'aw ginn'ti, nan loki re ndəkba ningə, oo mbi'ə'gi par um oo kanda el. Ə Jeju el mbaykote kakin ene: «A andi gogi el biti ki non'ti.» Ningə low'ə'ti non, mbaykote tuti.

²⁰Loki njendo'gi oyi nya kin, əti'de bol ngayn, adi dəji ta eyina: «Ra bann ə low'ə'ti ne par ə kagi tuti wa?»

²¹Ə Jeju ilə'de'ti ene: «Toki rəta'ti, adi m'el'se, re awi ki kunme, ə me'se təsi el ə, in nya ki m'ra ki mbaykote kin par ə a rai el, nan re eli mbal kam eyina: “Əti lo kin'ti rangi, aw osi me ba'ti,” kaa nya kin a ra nya.

²²Nga ningə, nya'gi pəti ki a dəji ki kunme, me kelta'ti ki Luwə ə, a ingəi.”

²³Jeju ur me Kəy'ti lə Luwə, isi ndo nya de'gi ningə, kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi ki ngatəgi'gi lə Juwipi'gi, rei ki rə'a'ti, dəji'ə eyina: «Nan adi tarow kadi ra'n nya'gi kin be wa? Ə nan tə ə adi ndu'ne ə isi ra'n wa el'je adi j'oo?»

²⁴Ə Jeju təl el'de ene: «M'in kaa m'a m'dəji'se ta kareba be tə. Re iləi m'in'ti ningə, m'in kaa m'a m'el'se de ki adi'm tarow kadi m'ra'n nya'gi kin tə.

²⁵Nan ə ulə Jan kadi ra de'gi batəm wa? In Luwə eke in de'gi wa?» Nan təli ra elinan ta dann'de'ti eyina: «Re j'eli'ə j'ene: “In Luwə ə ulə'ə”, a dəji'je ene ke ra bann ə j'uni me'je j'adi Jan el wa?

²⁶A kin ə re j'eli j'ene: “In de'gi ə uləi Jan” ə a in ta ki rə bulə de'gi'ti tə, tado de'gi pəti oyi Jan kadi in njekeltakita Luwə'ti.”

²⁷Be ə təli eli Jeju eyina: «Ji gər el.» Ə Jeju təl ilə'de'ti ene: «Re in be ə m'in kaa m'a m'el'se təgi ki m'nji m'ra'n nya'gi kin el tə.”

- ²⁸Jeju elta ki rangi bay ene: «Eli'm'in ta lə'se dɔ ta'ti kin adi'm'in m'oo. Dingəm kare aw ki ngann dingəm'gi joo, ə un ta el ki dɔkete ene: “Ngonn'm, aw ra kulə me ndoo nju'ti bone.”
- ²⁹Ningə ngonn kakin ilə baw'ne'ti ene: “M'a m'aw el,” ə isi ba biti ningə me'ə uwə ki ta, adi ində aw.
- ³⁰Dingəm re rə ngonn'ti ki nja joo, el'ə kaa ta ki el ngonnkon'a kakin, ningə in el ene: “Oyo, m'a m'aw bay,” ə aw el.
- ³¹Eke dann ngann'gi'ti ki joo kin in ki ra ə ra go ndigi'ti lə baw'ne wa?» Ningə iləi Jeju'ti eyina: «In ki dɔkete.» Ə Jeju el'de ene: «Toki rɔta'ti, adi m'el'se, njetalambo'gi ki dene'gi ki njera kaya a tei Konbe'ti lə Luwə non'se'ti.
- ³²Tadɔ Jan Batisi re rə'se'ti, tɔji'se row ki dana, nan in taai me'ə el, nan njetalambo'gi ki dene'gi ki njera kaya'gi uni me'de. Ə ingi, oyi nya kin be kaa, me'se uwə'se ki ta go gogi ə adi inyəi gorow njiyə'gi ki majel kɔ, ə uni me'se el.”
- ³³Go'ti, Jeju el'de ene: «Uri mbi'se oyi kujita ki rangi bay. De kare ki njendoo nju in non, ningə ində singə gugi'n gidə gugi. Ur be kadi to mborei nju'ti, ningə ra ngonn kəy ngəmlo səm'ti. Ningə go'ti dɔi ta nan'ti ki de'gi ki nje ra kulə nju, kadi to rai kulə ningə a kanyinan nya'a, ningə ɔti aw mbah.
- ³⁴Loki kagilo kujə kandi nju asi ningə, ulə bər'gi lə'ne kadi awi taai kandi nya ndoo kakin, ki in yan'ne ji nje ra kulə nju'ti adi'ne.
- ³⁵Nan loki bər'gi rei tei ningə, nje ra kulə'gi uwəi'de tindəi ki kare ngayn, tɔli ki nungi, ningə ki kon mutə, tiləi'ə ki mbal tɔ.
- ³⁶Njendoo təl ulə ki bər'gi ki rangi, ngayn utə in ki kete inbe kin bay. Nan rai se'de ko nya inbe ki rai ki nje ki kete kakin bay.
- ³⁷Ta təl ta'a'ti, dingəm təl ulə ngonn ne inbe rə'de'ti, ene: “A bɔli gidi ngonn'm.”
- ³⁸Nan nje ra kulə nju, loki oyi ngonn kakin ningə elinan dann'de'ti eyina: “Darə'a inbe kam ə a in nje nya nduwə! Rei adi ji tɔli'ə, ningə nya nduwə li'ə, j'a tɔli'ə yan'je'ti.”
- ³⁹In be ə, uwəi ngonn kakin ndəri'ə, awi si'ə gidi lo ndoo'ti taga, tɔli'ə.
- ⁴⁰Lo'ti kin Jeju dɔji'de ene: Ndɔ ki dingəm ki be nje ndoo kin a re ə, ri ə a ra ki nje ra kulə nju kin wa?”
- ⁴¹Ə eli'ə eyina: «A tɔko de'gi ki majel kin ki tɔko ki ki kon ngayn, ə a adi ndoo lə'ne nje ki rangi, ki kadi a adi'ə kanda ki dɔkagilo'ə'ti ki ɔji.”
- ⁴²Ningə Jeju el'de ene: «In tudəi me makitu'ti lə Luwə oyi el wa? “Mbal ki njera kəy'gi mbəti'ə, In ə təl mbal ki in tɔgi kəy. In kin in kuləra Burəbe. In nyakɔji ki ɔti bɔl ə to takum'je'ti kin.”“

⁴³Ningə adi m'el'se bay tɔ: «A taai Konbe lə Luwə ji'se'ti, kadi tɔli adi ginn de'gi ki rangi ki kadi a rai kulə ki maji.

⁴⁴Nga ningə, de ki osi dɔ mbal'ti kin ə, a tɔti njeki njeki, a re in ə mbal kin osi dɔ'a'ti tɔ ningə, a rəkitə'ə rəkitə rəkitə.”

⁴⁵Loki kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi ki Parisi'gi oyi kujita kin ningə, gəri me'ə kadi in ta ki dɔ'de'ti ə Jeju ra el.

⁴⁶Ə sangi row kadi n'uwəi'ə, nan bɔli bulə de'gi, tadɔ bulə de'gi oyi Jeju tɔ njekeltakita Luwə'ti.

Matiye 22

¹Jeju ilə rɔ'ne el'de ta ki kujita bay ene:

²«Konbe lə Luwə to to ngar ki ra nyakusɔ kibo tadɔ ngonn'o ki aw to taa dene kin be.

³Ngar ulə njekulə'gi lə'ne adi awi eli de'gi ki bari'de lo nyakusɔ'ti, kadi rei, nan de'gi kakin mbəti.

⁴Ngar təl ində taa ta njekulə'gi'ti ki rangi bay ene: “Ki ngəsine kin, nyakusɔ oy nga, m'tɔl baw mangi'gi, ki binyə'gi ki bati'gi lə'm, ki boi mbul mbul maji, nya'gi pəti asinan, ə rei lo nyakusɔ taa nan'ti.”

⁵Nan de'gi ki bari'de kakin, usi'de dɔ ta'ti li'ə kin el, ki kare aw lo ndɔɔ'ti lə'ne, ki nungi aw lo gati'ti lə'ne ndəgə'gi, uwəi njekulə'gi adi'de kon ningə tɔli'de.

⁶Ə nje ki nungi bay, uwəi njekulə'gi adi'de kon ge, tɔli'de ge.

⁷«Lo kin'ti, wongi tɔl ngar, adi ulə ki njerɔ'gi lə'ne adi awi tɔi ko njetɔl nya'gi kakin num, tuləi bebo lə'de por num tɔ.

⁸Ningə go'ti, ngar el njekulə'gi lə'ne ene: “Nyakusɔ taa nan oy nga, nan de'gi ki in ki bari'de, in de'gi ki asi ta te low'ə'ti el.

⁹Awi ki tətɔrow'gi, bari de'gi pəti ki ngəi'de, adi'de rei lo nyakusɔ taa nan'ti.”

¹⁰Njekulə'gi awi ki gorow'gi, kawɔ de'gi pəti ki ngəi'de, ki maji ge, ki majel ge, adi de'gi rosi me kəy kadi de'gi sɔi nya taa nan'ti.

¹¹Loki ngar ene n'ur kəy kadi n'oo de'gi ki bari'de kakin ningə, oo dingəm madi kare ki isi ki ku kusɔ nya taa nan rɔ'ne'ti el.

¹²Ə ngar el'ə ene: “Madi'm, in ra bann ə ur kəy ne ki kanji ku kusɔ nya taa nan rɔ'i'ti wa?” Ningə dingəm kakin ilə'ti el.

¹³Nga a ngar el njekulə'gi lə'ne ene: “Dɔi ji'ə'gi ki nja'a'gi, ə iləi'ə taga lo ki diw'ti, ki in lo ki a non'ti ge, a ngor ngang'i'ne'ti ge.”

¹⁴Toki rɔta'ti, Luwə bar de'gi ngayn, nan nje ki mbəti'gi in ngayn el.”

- 15 Parisi'gi ingəi nan, elinan ta, kadi n'iyəi kulə n'uwəi Jeju me ta'ti ki n'a dəji'ə ə a te ta'a'ti.
- 16 Be ə, uləi njendo'gi lə'de in ki de'gi madi ki me kuti'ti lə Erodi, adi awi eli'ə eyina: «Njendo, ji gər kadi in nje kelta ki rəta'ti, in njendo de'gi row ki rəta'ti ki nəl Luwə num, in bol kum'de el num, tado in bol k'in kibo eke kəti bol lə de'gi el.
- 17 Ə el'je adi j'oo ta ki me'i'ti: In gorow'ə'ti eke in gorow'ə'ti el kadi de ugə lambo nje konbe kibo Sejar wa?»
- 18 Nan Jeju gər me majel lə'de, adi el'de ene: «In njekədikum de'gi! Tado ri ə iyəi kulə kadi uwəi m'in wa?
- 19 Oji'm'in silə ki kadi de a ugə'n lambo adi'm'in m'oo.» Ningə oji'ə silə kare.
- 20 Nga ə dəji'de ene: «Də nan ə indəi, ə tə nan tə ə ndangi silə'ti kin wa?»
- 21 Ə iləi'ə'ti eyina: «In Sejar.» Ə Jeju təl el'de ene: «Nya lə Sejar ə adi Sejar, nya lə Luwə ə adi Luwə tə.»
- 22 Ta ki Jeju el'de kin dum də'de, adi inyəi'ə ə ətə awi.
- 23 Ndə'a'ti non, Sadusi'gi ki in de'gi ki oyi kadi njekoy'gi a indəi taa lo koy'ti el, rei rə Jeju'ti dəji'ə eyina:
- 24 «Njendo, Moji el ene: “Re de madi oy, ki kanji k'inyə ngann'gi tor'ne'ti, maji kadi ngonkon'a taa dene nduwə kin, oji'n ngann'gi, kadi tei tor ngonkon'a'ti.”
- 25 Ki ojidə ta kin, toki dann'je'ti, ngannkon nan'gi in siri ge be. Ki dəkete taa dene, ningə oji'n ngonon el bay ə oy, adi inyə dene nduwə adi ngonkon'ne.
- 26 Nya kin ra nya be, in də ki nja joo'ti, ki ki nja mutə'ti, bitə te'n də ki nja siri'ti.
- 27 Go'de'ti pəti, darə dene inbe re oy tə.
- 28 Eke ndə ki njekoy'gi a indəi taa lo koy'ti ə, nan dann'de ə a in ngaw dene kin wa? Tado in siri pəti taai'ə ne'de'ti.”
- 29 Ə Jeju el'de ene: «In de'gi ki indəmi row, tado in gəri Makitu lə Luwə el num, taa in gəri təgi lə Luwə el num tə.
- 30 Ndə ki njekoy'gi a indəi taa lo koy'ti, dingəm'gi ki dene'gi a taai nan el nga. Pəti a toi to malayka'gi be me dəran'ti.
- 31 Ki ojidə kində taa lo koy'ti lə njekoy'gi, tudəi ta ki Luwə el'se kin el wa?
- 32 Luwə el ene: “M'in Luwə lə Abiraham, m'in Luwə lə Isaki, ki Luwə lə Jakobi.” Luwə in Luwə lə de'gi ki nje kisi kumngayira, um in Luwə lə njekoy'gi el.”
- 33 Bulə de'gi ki oyi ta lə Jeju, nyando li'ə əti'de bol ngayn.
- 34 Loki Parisi'gi oyi kadi Jeju dum də Sadusi'gi ningə, ingi kawinan.

- ³⁵ Ɖ ki kare dann'de'ti, ki in njendo ndukun'gi, iyə kulə me ta'ti, dəji Jeju ene:
- ³⁶ «Njendo, dann mbərkikində'gi'ti lə Luwə pəti me ndukun'ti, in ki ra ə in do madi'ne'gi'ti wa?»
- ³⁷ Ɖ Jeju ilə'ti ene: «A in ndigi Burəbe Luwə lə'i ki ngarme'i ba pəti, ki ndil'i ba pəti, taa ki mərta lə'i ba pəti tə.
- ³⁸ In kin ə in ndukun ki dəkete ki utə mbərkikində'gi pəti.
- ³⁹ Ningə ndukun ki nja joo ki maj'a to'ti tə ə to kin: A ndigi de mad'i to darə'i inbe be tə.
- ⁴⁰ Ndukun'gi lə Moji ba pəti, ki ta'gi lə njekeltakita Luwə'ti, ngirə'de in do mbərkikində'gi'ti ki joo kin.”
- ⁴¹ Loki Parisi'gi kawinan kakin, Jeju dəji'de ta ene:
- ⁴² «Ki go mərta'ti lə'se do Kirisiti'ti ki in De ki Luwə mbət'ə kin, oyi kadi in ginn koji'ti lə nan wa?» Ɖ eli'ə eyina: «In ngonnkaw Dabidi.”
- ⁴³ Ɖ Jeju el'de ene: «Ra bann be ə Dabidi loki Ndil Luwə ra kulə me'ə'ti bar'a “Be'm” wa?
- ⁴⁴ Tado Dabidi el ene: “Burəbe Luwə el Burəbe lə'm ene: «In re isi dəjikəl'm'ti ne, biti kadi m'təl njeban'gi lə'i nyakində nja'i'ti ginn təgi'ti.”
- ⁴⁵ «Ɖ re Dabidi bar'a Burəbe ə, ra bann taa Kirisiti, ki in de ki Luwə mbət'ə a in ngonnkaw Dabidi wa?»
- ⁴⁶ Lo kin'ti, de ki asi kadi ilə ta'ti kare be goto. Ningə in do ndə'a'ti kin nu, de kaa sangi kadi n'dəj'ə ta el nga.

Matiye 23

- ¹ Jeju el bulə de'gi ki njendo'gi lə'ne ene:
- ² «Njendo ndukun'gi ki Parisi'gi, kulə lə'de in kər ginn ndukun lə Moji.
- ³ Nga ningə ingi, maji kadi in təli rə'se go nya'gi'ti ki eli'se, nan ndaji kulə ra'de'gi el, tado rai nya ki inbe'gi sii eli ki ta'de kin, el.
- ⁴ Dəi nya ki əy indəi do de'gi'ti, nan inbe'gi mbeti kun ngonni ji'de nden be kuwə'n se'de taa.
- ⁵ Kulə ra'de'gi pəti, rai ki kadi de'gi oyi gidi'de. Ngann ndukun'gi ki ndangi uləi me ngann buwati'gi'ti, ə de'gi dəi nati non'de'ti ə isi ji'de'ti inbe kin, rai yan'de adi boi, taa kulə'gi ki de'gi əsi sil ku'gi'ti kin kaa, rai yan'de adi ngal tə.
- ⁶ In de'gi ki gei lo kisi ki kete non de'gi'ti lo nyakusə'ti num ki nya kisi ki kete non de'gi'ti ginn kəykawnan'gi'ti lə Juwipi'gi num tə.

⁷Taa gei kadi de'gi rai'de lapiya ki buki nan'ti lo kingənan'gi'ti lə bulə de'gi'ti num, taa kadi de'gi bari'de “Njendo de'gi” num tə.

⁸Nan ingi, adi de bar'se “Njendo”, el, tado pəti, in ngannkon'nan'gi, ningə Njendo'se in kareba tə.

⁹Bari de madi dənangi'ti ne “Baw'se” el, tado Baw'se in kareba, ə isi dəran'ti.

¹⁰Taa adi de bari'se “De'gi kibo”, el tə, tado De kibo lə'se in kareba, ə in Kirisiti ki in de ki Luwə mbət'ə.

¹¹De kibo dann'se'ti, a in nje ra kuləbər lə'se.

¹²De ki un də'ne ki taa, a uləi də'a ki nanga, ə de ki ulə də'ne ki nanga, a uni də'a taa tə.

¹³«Kumtondoo in lə'se, in njendo ndukun'gi ki Parisi'gi, in njekədikum de'gi! Sii uti tarow ki kaw Konbe'ti lə Luwə də de'gi'ti. Inbe'gi uri me'ti el, ningə de'gi ki gei kur me'ti kaa, ɔgi'de num tə.

[¹⁴«Kumtondoo in lə'se, in njendo ndukun'gi ki Parisi'gi. Tai nya maji'gi lə njengawkoy'gi pəti pəti ji'de'ti, ningə ədi kum de'gi ki kelta ki Luwə ki ginn'ə gangi el, kadi de'gi oyi'se, toki in de'gi ki maji. Go kulə ra'gi'ti ki be kin, Luwə a gangi'n ta ki ngan ngayn də'se'ti.]

¹⁵«Kumtondoo in lə'se, in njendo ndukun'gi ki Parisi'gi, in njekədikum de'gi! Awi mbah, anyinan ngodi dənangi ray'gi'ti ki lo lo, də ba'gi'ti kadi ingəi de kare go'se'ti. Ə loki ingəi'ə ningə, rai'ə adi təl asi ta kaw me por'ti ki biti ki non'ti nja joo utə inbe'gi bay tə.

¹⁶«Kumtondoo in lə'se, in nje kər de'gi tarow, ki kum'se tə! Sii eli eyina: “Re de iw rə'ne ki Kəy lə Luwə ningə, to kare, a re iw rə'ne ki lər ki Kəy lə Luwə ə, maji kadi ra nya ki iw'n rə'ne.”

¹⁷In mbo de'gi, njekumtə'gi! Lər in nya ki Kəy lə Luwə, adi in yan Luwə. Eke lər ə in kibo ngayn eke, Kəy lə Luwə ki təl lər nya ki kində ta dangi'ti kin wa?

¹⁸Təli eli bay eyina: “Re de iw rə'ne ki ringiri lo kində kadikare ə, to kare, a re iw rə'ne ki kadikare ə, maji kadi ra nya ki iw'n rə'ne.”

¹⁹In njekumtə'gi! In ri ə in kibo ngayn wa? In kadikare eke in ringiri lo kində kadikare ki təl kadikare nya ki kində ta dangi'ti kin wa?

²⁰De ki iw rə'ne ki lo kində kadikare ningə, iw rə'ne ki ringiri lo kində kadikare num, ki nya'gi pəti ki isi də'ti num tə.

²¹De ki iw rə'ne ki Kəy lə Luwə ningə, iw rə'ne ki Kəy lə Luwə num, ki Luwə ki isi me'ti num.

²²De ki iw rə'ne ki dəran ə, iw rə'ne ki kumbər ngar lə Luwə num, ki Luwə ki isi də'ti num.

²³«Kumtondoo in lə'se in njendo ndukun'gi ki Parisi'gi, in njekədikum de'gi. Ori nya kare dann ki dəgi'ti, me mbi kam'gi'ti ki əti maji, ki me mbi kam ndir tanyi'gi'ti, ki me ngann nya ndir tanyi'gi'ti, adi Luwə, ningə indəi nja'se də nya'gi'ti ki maji'de to me ndukun'ti lə Luwə, to nyara ki dana, ki koo kumtondoo, ki nyara ki low'ə'ti. Ki rəta'ti in kin ə in nya'gi ki kadi re a indəi kum'se go'ti rai, ə inyəi ndəgə'gi ki kə non be el.

²⁴In nje kər de'gi tarow, ki kum'se tə! Sii uləi nya ta ngoo mann'ti lai mann tado ngann kur'gi ki du, ə isi turi jambal me'se'ti.

²⁵«Kumtondoo in lə'se, in njendo ndukun'gi ki Parisi'gi, in njekədikum de'gi! Togi gidi kala mann ki gidi kaa kusə nya adi ar, nan me kəy rosi ki nya bogi'gi ki nya ki ingəi ki gorow nyənn nyara ki majel.

²⁶In Parisi ki njekumtə! Togi me kala mann, ningə gidə a ar njay tə.

²⁷«Kumtondoo in lə'se, in njendo ndukun'gi ki Parisi'gi, in njekədikum de'gi! Toi to dəbadi'gi ki de'gi rai pon gidi'ti adi ndai kam be: re oo gidə taga ne ə, ndolo, nan me'ə ki kəy rosi ki singə de'gi, ki nya'gi ki ndum ki dangi dangi.

²⁸In be tə ə, gidi'se'ti taga ne, təji adi de'gi oyi toki in nje təl rə'se go ndu Luwə'ti, nan me'se'ti kəy ə, kədi kum de'gi ki majel ki ra, rosi.

²⁹«Kumtondoo in lə'se, in njendo ndukun'gi ki Parisi'gi, in njekədikum de'gi! Indəi dəbadi de'gi ki njekeltakita Luwə'ti adi maji, rai dəbadi de'gi ki dana adi ndolo,

³⁰ningə eli eyina: “Re dəkagilo'ti lə kaw'je'gi kin j'in non ə, re j'a j'ində rə'je nan'ti se'de kadi ji təl'n de'gi ki njekeltakita Luwə'ti, el.”

³¹Lo kin'ti, inbe'gi isi təji kadi in ngannkaw nje təl de'gi ki njekeltakita Luwə'ti.

³²In ene, rai ki non'se'ti, təli ta nya ki kaw'se'gi uləi ngirə!

³³«In de'gi ki mann'se majel to lii pir'gi be, ra bann ə in məri kadi a anyinan, ta ta ki gangi'ti me por'ti ki biti ki non'ti wa?

³⁴In tado kin ə, m'a m'ulə'n ki de'gi ki njekeltakita Luwə'ti, ki nje gosi'gi ki njendo de'gi ta lə Luwə, rə'se'ti. A təli'de ge, a bəri'de kagidəsi'gi'ti, a tindəi'de ki ndəy hawlay ginn kəykawnan'ti lə Juwipi'gi, taa a ngodi'de, in se'de bebo'ti ki kare ə a gangi se'de bebo'ti ki nungi ki kete kete.

³⁵Lo kin'ti, de'gi ki dana ki mosi'de in ki bukə kə, ulə ngirə də Abel'ti, te'n də Jakari'ti ki ngonn lə Barasi kin, ta mosi'de a in də'se'ti. In Jakari ki ndə ki təli'ə ngawdann lo'ti ki in Kəy'ti lə Luwə re lo ringiri kadikare'ti kin.

³⁶Toki rəta'ti, adi m'el'se, ta nya təl'gi kin pəti a in də de'gi'ti ki dəkagilo'ti ki bone.

³⁷«Wah! in de'gi ki Jerujalem'ti, in de'gi ki Jerujalem'ti, in ki nje təl njekeltakita Luwə'ti, in nje tilə de'gi ki Luwə ulə'de adi'se ki mbal təli'de. Nja bann ə, m'ge kaw'se toki konkunjə a kaw'n ngann'ne'gi ginn bagi'ne'ti kin be, nan ədi el ə.

³⁸Be ə ki ne kin, m'in Luwə m'a m'inyə Kəykawnan lə Luwə lə'se kə.

³⁹Tado adi m'el'se madi oyi, a oyi m'in gogi el nga, biti ndo ki a eli eyina: “Njangi do in do de'ti ki re me to Burəbe'ti”.»

Matiye 24

¹Jeju te me Kəy'ti lə Luwə ki taga, isi aw ningə, njendo'gi li'ə, rei rə'a'ti, eli'ə kadi oo Kəy lə Luwə ki de'gi indəi adi əti bol kin!

²Ə Jeju un ta el'de ene: «Nya'gi kin pəti, kum'se oo maji, nan toki rəta'ti, adi m'el'se m'adi oyi, mbal kare ki a nanyi kadi isi do mad'a'ti ne goto, a budi'de mur mur nanga.”

³Loki Jeju aw isi do mbal kagi buni'gi'ti, njendo'gi li'ə rei rə'a'ti, dəji'ə ta ki kar'de ba eyina: «El'je adi j'oo, dəkagilo ki ra'ti ə nya'gi kin a rai nya wa? Ə nyakəji ki bann ə a təji kadi ji gər toki in dəkagilo ki kadi to re'n num, in dəboy ndo num to wa?”

⁴Ə Jeju ilə'de'ti ene: «Indəi kumkədi do rə'se'ti, adi de ədi'se el.

⁵Tado de'gi ngayn a rei ki tə'm, a eli eyina: “M'in ə m'in Kirisiti ki in De ki Luwə mbət'ə”, ningə a buki de'gi ngayn mu to.

⁶A oyi kaa rə'gi ki in sese ndəkba ki ngann ta'gi ki do rə'gi ki in sanyi, nan oyi maji! Adi bol ra'se el. Kadi nya'gi kin a rei, nan in dəboy ndo el bay.

⁷Ginn be madi a aw rə do ginn be madi'ne'ti, konbe madi a aw rə do konbe madi'ne'ti. Bo a on ge, dənangi a yəki ge, ki lo'gi ki dangi dangi.

⁸Nan nya'gi kin a toi to lo kulə ngirə to ndo ki a ra dene kin be bay.

⁹De'gi a uni do'se, awi sese kadi ingəi kon ge, kadi təli'se ge. De'gi pəti ki in Juwipi'gi el a əsi'se ta tado lə'm.

¹⁰Lo kin'ti, de'gi ngayn a inyəi kunme'gi lə'de kə. A uni do nan ki yo ge ki ne ge, a əsi nan ta.

¹¹Nje bar rə'de njekeltakita Luwə'ti nan ingi el, a tei, ədi de'gi ngayn buki'de mu.

¹²Majel a taa dənangi taa kadi, de'gi ngayn ndiginan lə'de a təl gogi.

¹³Nan de ki uwə təgi'ne ba biti dəboy'ti, a ingə kaji.

¹⁴Poyta ki maji ki do Konbe'ti lə Luwə kin, de'gi a iləi mbər'ə ki dənangi pəti, kadi de'gi pəti ki gəri Luwə el oyi mannaji ki do'ti. Ningə go'ti, dəboy ndo a re.

¹⁵«Ningə loki a oyi de ki Njeranyakəw Njetuji lo, ki njekeltakita Luwə'ti Daniyel elta li'ə kin, a uwə lo kisi loki ar njay'ti ə, maji kadi de ki nje tudə nya'gi kin, gər ginn'ə maji.

¹⁶Ningə nje ki sii Jude'ti a anyinan ki do mbal'gi'ti.

- 17De ki isi dɔ kɛy'ti a ur nanga kadi aw me kɛy'ti un nya madi te'n el.
- 18De ki a in me ndɔ'ti a asi kadi tɛl re be un ku rɔ'ne el tɔ.
- 19Kumtondoo ki gara goto a in lɛ dene'gi ki nje sɛm ki nje kadi mba ngann'gi ili ndɔ'a'ti non kin.
- 20Elita ki Luwɛ kadi anyinan ngodi kin ɓar'a el, taa kadi in ndɔ kɔrkon'ti el tɔ.
- 21Tadɔ dɔkagilo'ɔ'ti kin, kon ki de'gi a ingɔi, in kon ki de oo nja kare el ɓay. Lo kulɔ ngirɛ dɔran ki dɔnangi'ti ki Luwɛ indɔ'n nya'gi kin, biti bone, de oo ko kon kin nja kare el, taa de a oo ko kon kin gogi el ratata tɔ.
- 22Re Burɔbe uwɛ ta ndɔ'gi kin gangi el ɔ, de kare ki a isi ki dɔ'ne ta goto. Nan tadɔ lɛ de'gi ki inbe mbɛti'de ɔ, a uwɛ'n ta ndɔ'gi kin gangi.
- 23Nga ningɔ, re de el'se ene: "Oyi Kirisiti, De ki Luwɛ mbɛt'ɔ ɔ in yo am eke in ne am ɓo" ɔ, ononyi'se kunme'se kad'a rɔta.
- 24Tadɔ de'gi ki ɓari rɔ'de toki n'in kirisiti'gi be ki nje ki ɓari rɔ'de njekeltakita Luwɛ'ti nan ingi el, a rei non to rai nya'gi ki ɛti ɓol ɓol, ki nyakɔji'gi ki ra ɓol kadi n'ɓuki de'gi mu'ti. A sangi kadi to nje ki Luwɛ mbɛti'de inbe kin kaa, n'ɓuki'de mu ɓay, toki ingɔi tarow.
- 25In be ɔ, m'el'se nya'gi kin kete be kadi gɛri.
- 26«Kin ɔ re de el'se ene: "De ki Luwɛ mbɛt'ɔ ɔ a dilɛlo'ti yo am" ɔ, ai el. Re el'se ene: "In ɔ iyɔ rɔ'ne mbunɔ lo'ti gogi nu am" ɔ uni me'se adi'ɔ rɔta el.
- 27Ningɔ, toki ndi tɛl in'n lo kuwɛ kadi'ti, awi'n lo kurkadi'ti kakin ɔ, ki re'm m'in Ngonn de kaa in be tɔ.
- 28Loki ninn to'ti, mal'gi a kawinan sɛm'ti.
- 29Go nya kumtondoo'gi'ti ki dɔkagilo'ɔ'ti kin, kadi a te kum'ne el, nanyi a nda el, mee'gi a in ki dɔran'ti tosi ki nanga, ningɔ tɔgi'gi ki dɔran'ti a yɛki.
- 30Lo kin'ti, nyakɔji ki dɔ'm'ti m'in Ngonn de a te dɔran'ti, ningɔ ginn kaw'gi pɛti ki dɔnangi'ti ne a ndingɔi rɔ'de. Lo kin'ti, a oyi m'in Ngonn de m'a m're me kilndi ki dɔran'ti ki tɔgi, me kunjɔ'ti ki ɛti ɓol.
- 31M'a m'ulɔ ki malayka'gi lɛ'm ki tow ki ɓar ɔr lo hɔm dɔ kum dɔnangi'ti ki sɔ kadi kawi nje ki Luwɛ mbɛti'de ki nan'ti. A kawi'de k'in ngangɔ dɔnangi'ti ki kare tei in ki nungɔ'ti.
- 32«Maji kadi in gɛri nyando ki dɔ kagi mbaykote'ti kin. Loki baji'ɔ'gi indɔi rungirungɔ, ɔ mbi'ɔ iti kin ningɔ, in gɛri kadi nanyi ɓar in ndɔkba nga.
- 33Be tɔ ɔ, loki oyi nya'gi kin pɛti rai nya ningɔ, maji kadi in gɛri toki Ngonn de in takɛy'ti ndɔkba kadi re rɔ'se'ti.

- ³⁴Ningə toki rōta'ti, adi m'el'se, de'gi ki sii ki dō'de taa ne kin a oyi tigə el bay ə nya'gi kin pəti a rai nya.
- ³⁵Dōran ki dōnangi a gotoi ndō madi, nan ta'gi lə'm a toi lo to de'ti ba biti ki non'ti.
- ³⁶«De kare ki gər ndō eke dō kadi ki nya'gi kin a rai nya'ti goto: Malayka'gi ki dōran'ti el num, Ngonn lə Luwə inbe el num, nan Luwə ki Baw ki kar'ne ba par ə gər.
- ³⁷Ningə, nya ki ra nya dōkagilo'ti lə Nuwe kin ə, nya'a a ra nya ndō re'm'ti m'in Ngonn de tō.
- ³⁸Tadō kete non kadi mann kon kibo kin re, de'gi sōi nya ge, anyinan ge, taai nan ge, adi ngann de'gi taai nan ge, biti ndō'ti ki Nuwe ur'n me tokibo'ti.
- ³⁹Usi de'gi el, biti kadi mann kon kibo re tujin'de. Ndō ki m'in ngonn de m'a te'n bus kaa be tō'a nya'gi a rai nya tō.
- ⁴⁰In be ə, dingəm'gi joo a rai me ndō'ti ningə, a uni kare ə a inyəi ki nungi.
- ⁴¹Dene'gi joo a uri nya nan'ti ə, a uni ki kare ə a inyəi ki nungi.
- ⁴²Ə maji kadi isi dō nja'se'ti, tadō in gəri ndō ki Burəbe lə'se a re'n'ti el.
- ⁴³In gəri maji kadi re be nje kəy gər dō kadi ki njebogī a re'n kondō'ti ə a isi dō nja'ne'ti ba, um a inyə adi mbuti bər kəy li'ə el.
- ⁴⁴In tadō kin ə, ingi kaa, kadi sii dō nja'se'ti tō. Tadō m'in Ngonn de m'a m're dō kadi'ti ki in gəri el.
- ⁴⁵«Njekulebər ki nje ra nya ki low'ə'ti, ki kum'ə ədi, ə in de ki be'ə a ində dō de'gi'ti ki me kəy'ti lə'ne kadi adi'de nyakusō ki dō kadi ki kadi adi'n'de.
- ⁴⁶Nje ra kulə kin a in nje majikur, loki be'ə təl ə ingə ta kulə'ti kin, ra ra.
- ⁴⁷Toki rōta'ti adi m'el'se, a ində dō nya maji'gi'ti lə'ne pəti.
- ⁴⁸A kin ə re in nje ra kulə ki majel ə, a el me'ne'ti ene: “Be'm a re kalangi el bay”,
- ⁴⁹Ningə ra ta kində madikulə'nə'gi'ti, ra sō ge, ra anyi ge ki nje ki yiwi ra'de.
- ⁵⁰Lokin'ti, be nje kəy a re ki ndō ki in ində me'ne dō'ti el, ki dō kadi ki gər el.
- ⁵¹Be'ə a o'j'ō kum'ə, kadi oo nya kon ki a ra de'gi ki njekədikum de'gi, lo non'ti ki lo ngor ngangī'ti.»

Matiye 25

- ¹«Konbe lə Luwə a to to ta lə ngann mandī'gi ki dōgi ki oyi lambi'gi lə'de ə awi kadi tiləi kum de ki aw to taa dene kin be.
- ²Nje ki mi in mbo'gi ə nje ki mi in njekumkar'gi tō.
- ³Nje ki mbo'gi oyi lambi'gi lə'de nan uni hu'ə ki rangi dō mad'a'ti el,

- ⁴nan njekumkar'gi, oyi lambi'gi lə'de ki hu ki rangi dɔ mad'a'ti.
- ⁵Nga ningə, loki de ki aw to taa dene kakin re kalangi el, bi ra'de adi toi bi.
- ⁶Ə dann lo'ti, ndu de bar ene: “Oyi nje taa dene kaa am, ə tei tiləi kum'ə.”
- ⁷Lo kin'ti, ngann mandı'gi kakin pəti ndəli dɔ bi'ti, indəi dɔ lambi'gi lə'de dana.
- ⁸Ningə nje ki mbo'gi eli njekumkar'gi eyina: “Adi'je hu lambi lə'se nden, nan lambi'gi lə'je isi oyi.”
- ⁹Ə njekumkar'gi eli'de eyina: “Jagi, a asi kadi j'ingi sese dɔ'ti el, ə awi rɔ nje kində nya ndogi'ti ndogi yan'se.”
- ¹⁰Ə loki mbo'gi awi lo ndogi hu lambi'ti nu ningə, nje taa dene re te. Nje ki sii dɔ nja'de'ti, uri si'ə kəy taa nan'ti, adi uti takəy dɔ'de'ti.
- ¹¹Go'ti gogi bay taa nje ki nungi kakin in non rei yan'de, eli eyina: “Burəbe, Burəbe, in te takəy adi'je!”
- ¹²Nan nje taa dene ilə'de'ti ene: “Toki rɔta'ti, adi m'el'se, m'gər'se el.”“
- ¹³Lo kin'ti, Jeju ilə dɔ'ti ene: «Be ə, maji kadi sii dɔ nja'se'ti, tado in gəri dɔ ndɔ'a eke dɔ kad'a el.
- ¹⁴«Ta ki dɔ konbe'ti lə Luwə to to ta lə dingəm ki isi aw mbah ə bar njekulə'gi lə'ne adi'de nyakingə lə'ne kadi oyi go'ə adi'ne kin be.
- ¹⁵Adi de kare saki nar mi, adi ki nungi saki nar joo, ningə adi ki nungi bay saki nar kare tɔ. Adi de ki ra kigo tɔg'ɔ'ti, ə ɔti aw mbah.
- ¹⁶Be ə, njekulə ki ingə saki nar mi, aw ra'n gati ə ingə saki nar mi dɔ'ti.
- ¹⁷Be tɔ ə, in ki ingə joo, ra, ingə joo dɔ'ti.
- ¹⁸Nan in ki ingə saki nar kare, aw ur be, duw nar'ti ki be'ə ad'a kakin.
- ¹⁹«Nga ningə, dəkagilo ngayn go'ti ningə, be nje ra kulə'gi kakin in non re. Loki re ningə, dəji'de kadi oji kandi kulə'gi lə'de ki rai non'ne'ti kadi n'oo.
- ²⁰Lo kin'ti, in ki ingə saki nar mi kakin, re non be'ne'ti ki saki nar ki rangi mi dɔ'ti ningə el'ə ene: “Be'm, saki nar ki mi ki adi'm kaa, nyi m'ra be m'ingə mi dɔ'ti kin.”
- ²¹Ə be'ə el'ə ene: “Maji ngayn, in njekulə ki maji ki nje ra nya ki low'ə'ti. Ningə toki ra'n nya ki low'ə'ti me nya'ti ki nden be, m'a m'indəi dɔ nya'gi'ti ki ngayn. Re, ra sə'm ronel.”
- ²²In ki ingə saki nar joo kakin, re non be'ne'ti ki saki nar ki rangi joo dɔ'ti ningə el'ə ene: “Be'm, saki nar ki joo ki adi'm kaa, nyi m'ra be m'ingə joo dɔ'ti kin.”

- 23 Ɖ Be'ə el'ə ene: “Maji ngayn, in njekulə ki maji ki nje ra nya ki low'ə'ti. Ningə toki ra'n nya ki low'ə'ti me nya'ti ki nden be, m'a m'indəi dō nya'gi'ti ki ngayn. Re, ra sə'm ronel.”
- 24 Ta tolta'a'ti, in ki ingə saki nar kare kakin, re non be'ne'ti el'ə ene: “Be'm, m'gər kadi in de ki ngan ngayn: lo ki duw nya'ti el kaa tətəi num, lo ki naji nya'ti el kaa əy num.
- 25 Nya kin ə m'bol, adi m'aw m'iyə nar ki adi'm kakin nanga. Ningə ki ngəsine, nya lə'i ə to kin.”
- 26 Lo kin'ti be'ə el'ə ene: “In njekulə ki majel, in njedaw! In gər maji kadi lo ki m'duw nya'ti el kaa m'ujə num, lo ki m'naji nya'ti el kaa m'əy num.
- 27 Nga a re be kin ningə, re a ində nar lə'm lo ngəm nar'ti, ə toki m'təl kin ningə, re m'a m'taa ki mann'a dō'ti.
- 28 Tai saki nar ki kare ki ji'ə'ti kin adi in ki aw ki saki nar dōgi kin.”
- 29 Tado de ki aw ki nya ji'ne'ti, a adi'ə dō'ti kadi to'ə mbar mbar, nan de ki awi'n el, in ki nden ki awi'n kaa a taai ji'ə'ti.
- 30 Ningə in ki in njekulə ki nda'a goto, iləi'ə taga lo ki diw'ti ki kadi a non'ti ge ngor ngangi'ne'ti ge.”
- 31 Jeju el bay ene: «Loki m'in Ngonn de m'a m're me tōji'ti ki əti bol, ki malayka'gi pəti go'm'ti kin ningə, m'a m'nji dō kumbər ngar'ti lə'm me tōbar'ti.
- 32 Ningə ginn be'gi ki dangi dangi a kawinan ki non'm'ti. M'a m'ər kum de'gi nan'ti toki nje nyakul'gi a ər'n kum bati'gi ki binyə'gi nan'ti kin be.
- 33 M'ində bati'gi dōjikəl'm'ti, ə binyə'gi dōjigəl'm'ti tō.
- 34 Lo kin'ti, ngar a el nje ki dō ji kəl'ne'ti ene: “Rei, ingi ki Bai ində ji'ne dō'se'ti kin, ə tai Konbe ki Luwə ində dō'a dana tado lə'se lo kulə ngirə dərən ki dənangi'ti nu kin.
- 35 Tado bo ra'm ə adi'm'in nya m'njə; kundə ra'm ə adi'm'in mann m'anyi; m'in mbah ə uwəi'm'in ki rō'se'ti;
- 36 m'ra ki rō'm kare ə adi'm'in ku m'ulə rō'm'ti; rō'm to'm ə rai sə'm; m'to dangay'ti ə rei oyi'm'in.”
- 37 Nga ə njera go ndu Luwə'ti a iləi'ə'ti eyina: “Burəbe, kadi bann'ti ə j'oo'i bo rai ə j'ad'i nya sə wa? Kində rai ə j'ad'i mann anyi wa?
- 38 In mbah ə j'uwəi ki rō'je'ti wa? Ra ki rō'i kare ə j'ad'i ku ulə rō'i'ti wa?
- 39 Rō'i to'i ə ji ra sə'i wa? To dangay'ti ə ji re j'oo'i wa?”
- 40 Ɖ ngar el nje rago'ti'gi ene: “Toki rōta'ti, adi m'el'se, dōkagilo'gi pəti ki rai nya'gi kin ki ki du ngayn dann ngannkon'm'gi'ti ki oyi'de kam ningə, in m'in ə rai sə'm.”

⁴¹«Ningə go'ti, ngar a el nje ki rai dɔ ji gəl'ne'ti ene: “Ōti sanyi kɔ rɔ'm'ti, in de'gi ki ndɔl in dɔ'se'ti! Ai me por'ti ki bitɪ ki non'ti, ki Luwə ində dɔ'a dana tadɔ lə Su in ki malayka'gi li'ə kin.

⁴²Tadɔ bo ra'm, ə adi'm'in nya m'njɔ el; kundə ra'm, ə adi'm'in mann m'anyi el;

⁴³m'in mbah ə uwəi'm'in ki rɔ'se'ti el; m'ra ki rɔ'm kare ə adi'm'in ku m'ulə rɔ'm'ti el; rɔ'm to'm ə rai sə'm el; m'to dangay'ti ə in rei oyi'm'in el.”

⁴⁴Ningə ingi kaa a iləi'ə'ti eyina: “Nga Burəbe, kadi bann'ti ə j'oo'i bo rai ə j'ad'i nya sɔ el, eke kində rai ə j'ad'i mann anyi el wa? In mbah, eke ra ki rɔ'i kare, eke rɔ'i to'i, eke to dangay'ti ə ji mbəti ra sə'i wa?”

⁴⁵Ō ngar a ilə'de'ti ene: “Tokɪ rɔta'ti, adi m'el'se, dɔkagilo'gi pəti ki rai nya'gi kin ki ki du ngayn dann ngannkon'm'gi'ti ki oyi'de kam, el ə, m'in kaa rai sə'm el jagi tɔ.”

⁴⁶Lo kin'ti, njera go'ti el, a ai lo kon'ti ki ginn'ə a gangi el, ə njera go ndu Luwə'ti a awi lo kaji'ti ki bitɪ ki non'ti.»

Matiye 26

¹Loki Jeju tɔlta kelta dɔ nya'gi ningə, el njendo'gi lə'ne ene:

²«In gəri kadi ndɔ joo par ə ndɔ ra nanyi Paki a asi, kadi de'gi a uləi m'in Ngonn de ji de'gi'ti kadi a bəri m'in kagidəsi'ti.”

³Lo kin'ti non, kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi, ki ngatəgi'gi lə Juwipi'gi, kawinan nati lo'ti lə Kayipi ki in kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi.

⁴Ningə indəi ndu'de nan'ti kadi n'uwəi Jeju gidi kuwə n'toli'ə.

⁵Ningə elinan eyina: «Adi j'uwəi'ə ndɔ ra nanyi'ti el, nan to de'gi a indəi ki wongi.”

⁶Jeju in Betani'ti, me kəy'ti lə Simon ki kete in njebanji,

⁷ningə dene madi re rɔ Jeju'ti ki ku mbal ki hu ki əti maji rosi. In hu ki gat'a in ngayn. Ningə loki Jeju isi sɔ nya ə, ur hu kakin dɔ Jeju'ti.

⁸Ō loki njendo'gi oyi nya kin be ningə, nəl'de el, adi eli eyina: «Ginn ra hu kin kɔ be in ri wa?

⁹Asi kadi de taa'n nar ki ngayn ə ra'n ki njendoo'gi.”

¹⁰Jeju oo ta ki isi eli be, ningə el'de ene: «Tadɔ ri ə isi njuwəi dene kin be wa? Nya ki ra dɔ'm'ti kin in kulə ki maji.”

¹¹Njendoo'gi kam, sii sese ne ki ndɔ'gi pəti, nan m'in m'a m'nji sese ki non'ti el.

¹²Hu ki əti maji ki ur dɔ'm'ti kin, ur ra'n go darɔ'm ki a aw badi'ti.

¹³Ningə toki rɔta'ti adi m'el'se: lo'gi pəti dɔnangi'ti ne, ki de'gi a iləi mbər Poyta ki maji səm'ti, a ɔri poy nya ki dene ra kin kadi me'de olo'n dɔ'a'ti.

- 14**De kare ki mbunə njendo'gi'ti lə Jeju ki dɔgi gidə in joo, ki tɔ'a nan Judasi Isikariyoti aw be lə kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi,
- 15**el'de ene: «Kin ə m'ulə Jeju ji'se'ti ə a adi'm'in ri wa?» Ningə ingi tudəi nar silə dɔ mutə adi'ə.
- 16**Ulə ngirə low'ə'ti kin non, Judasi isi sangi dɔkagilo ki to kadi ulə'n Jeju ji'de'ti.
- 17**Ndɔ ki dɔkete lə ra nanyi kusɔ mapa ki hum ɔd'ɔ el, njendo'gi lə Jeju rei dɔji'ə eyina: «Lo ki ra be ə in ndigi kadi j'aw ji ra nyakusɔ Paki sɔm'ti j'ad'i wa?»
- 18**Θ Jeju el'de ene: «Ai me bebo'ti kam, kəy lə de ki be, ə eli'ə eyina: “Njendo de'gi ene: dɔkagilo lə'm in ndəkba, ningə in be lə'i ə m'a m'ra Paki'ti ki njendo'gi lə'm.”»
- 19**Njendo'gi awi rai toki Jeju el'n'de, adi rai nyakusɔ Paki.
- 20**Loki kadi ur, Jeju isi ta nyakusɔ'ti ki njendo'gi lə'ne ki dɔgi gidə in joo.
- 21**Loki isi sɔi nya, Jeju el'de ene: «Toki rɔta'ti, adi m'el'se, de kare dann'se'ti a ulə'm ji de'gi'ti.”
- 22**Lo kin'ti, me njendo'gi tɔsi, adi dɔji ta Jeju kare kare eyina: «In m'in be, Burəbe?»
- 23**Θ Jeju təl el'de ene: «De ki ulə ji'ne sɔ'm nan'ti me ngo kusɔ nya'ti kin ə, de'ə a ulə'm ji de'gi'ti.
- 24**Tadɔ Ngonn de a oy toki ndangi me makitu'ti lə Luwə ɔji dɔ'a, nan kumtondoo in lə de ki a ulə ji de'gi'ti. De'ə kin, re oji'ə el kaa in soti.”
- 25**Judasi ki a ulə Jeju ji de'gi'ti kakin, dɔji Jeju ene: «Njendo, in m'in be?» Θ Jeju ilə'ti ene: «Te ta'i'ti.”
- 26**Loki sii ta nyakusɔ'ti, Jeju un mapa, njangi dɔ'a, uwə tətəi nan'ti, adi njendo'gi, ningə el'de ene: «Tai sɔi, in kin in darɔ'm.”
- 27**Go mapa'ti, Jeju un kɔpi yiwi kandi nju, ra oyo Luwə dɔ'ti, ningə təl'n adi njendo'gi ene: «Tai, anyinan pəti.
- 28**In kin in mosi'm, mosi Kunmindɔ ki sigi ki a anyi tadɔ bulə de'gi, tadɔ k'inyə'n go majel'gi lə'de kɔ.
- 29**Ningə adi m'el'se, m'a m'anyi yiwi kandi nju gogi el, biti kadi m'a m'anyi sese ki sigi me Konbe'ti lə Bai.”
- 30**Osi pa kulə tɔji dɔ Luwə'ti ningə tei awi dɔ mbal kagi Buni'gi'ti.
- 31**Ningə Jeju el njendo'gi ene: «Kondɔ'ti ne inbe kin, ingi a mbeti m'in pəti, tadɔ ndangi me makitu'ti lə Luwə eyina: “M'a m'təl njekul bati'gi, ningə bulə bati'gi a sananyinan ki lo lo.”
- 32**Nan loki m'a m'ində lo koy'ti, m'a m'aw kete non'se'ti, to nginə'se Galile'ti.”

- 33 Lo kin'ti, Piyər un ta el Jeju ene: «Re de'gi pəti inyəi nu kə kaa, m'in m'a m'inyə'i kə el ratata.»
- 34 Ə Jeju təl el'ə ene: «Toki rəta'ti adi m'el'i: me kondə'ti ne inbe kin, kete bay taa kadi kunə kunjə non, a manji ta nja mutə ene in gəri'm el.»
- 35 Nan Piyər el'ə ene: «Re in koy kaa m'a m'oy sə'i, um m'a manji ta gəri el biti.» Ningə ndəgi njendo'gi pəti eli ko ta inbe ki Piyər el kakin tə.
- 36 Go'ti, Jeju in ki njendo'gi lə'ne ətə rei lo'ti madi ki bari'ə Getisemane. Jeju el'de ene: «Sii lo kin'ti ne be in nginəi m'in, dəkagilo'ti ki m'a m'aw nu kadi m'elta ki Luwə.»
- 37 Jeju adi Piyər in ki ngann lə Jebede ki joo awi si'ə. Lo kin'ti, mekon ki metuji kibo ulə ngirə ra Jeju,
- 38 adi el'de ene: «Me'm rosı ki metuji ki asi koy, sii lo kin'ti ne be, sii kum ba um toi bi el nan'ti sə'm.»
- 39 Jeju ətə ki kete nden ningə, osi ki ta kum'ne nanga, elta ki Luwə ene: «Bai, re to bann ə, ətə kəpi kon kin ngərəngi rə'm'ti! Nan k'in ə kadi in kigo ndigi'ti lə'm el, nan kigo ndigi'ti lə'i yo taa.»
- 40 Jeju təl re rə njendo'gi'ti ningə ingə'de, isi toi bi, adi el Piyər ene: «Kin kaa asi kadi sii sə'm kum də kadi ki kare be el biti be?»
- 41 Sii kumngayira ba, elita ki Luwə, kadi osi me nyanan'ti el. Ndil de ki me'ə'ti ge ra nya ki maji, nan darə in ki ton.»
- 42 Təl ər rə'ne sanyi se'de ki nja joo, ningə elta ki Luwə ene: «Bai, kin ə re kəpi kon kin, maji kadi m'anyi um lo kəs'ə ngərəngi rə'm'ti goto ə, kadi ra ndigi lə'i.»
- 43 Loki təl re rə njendo'gi'ti ningə, ingə'de isi toi bi bay, kum'de ətə diriri.
- 44 Jeju inyə'de ə təl ər ndan'ne bay, elta ki Luwə ki nja mutə, un go mindi'ne ki kete kakin bay.
- 45 Go'ti, təl re rə njendo'gi'ti el'de ene: «In toi ta bi'ti ne, isi ətə kon bay wa? Asi be nga! Də kadi kulə'm m'in Ngonn de ji njeramajel'gi'ti asi nga.
- 46 Indəi taa adi j'awi, njekulə'm ji'de'ti ə re am!»
- 47 Loki ta nanyi ta Jeju'ti ba bay ningə, Judasi, ki in ki kare dann njendo'gi'ti ki dəgi gidə in joo re. Re ki kuti de'gi ngayn go'ne'ti. De'gi ki njekuwə kiyərə'gi ge, njekuwə gəl'gi ji'de'ti ge. Bulə de'gi kin, in kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi, ki ngatəgi'gi lə Juwipi'gi ə uləi'de.
- 48 Judasi ki njekundə Jeju, el'de nya ki n'a n'ra kadi to gəri Jeju ene: «De ki m'a m'ində kəti'm yan'ti kin ə, in darə'a inbe, ənn ə, uwəi'ə səm.»

- 49 In be ə, tanan'ti ne ɔti re ki rɔ Jeju'ti el'ə ene: «M'uwə ji'i, Njendo de'gi!» Ningə, ində kɔti'ne yan'a'ti.
- 50 Ө Jeju el'ə ene: «Madi'm, in ra nya ki in re kadi in ra.» Ningə low'ə'ti non, de'gi indəi ji'de dɔ Jeju'ti uwəi'ə.
- 51 Ningə nyi, ki kare dann nje ki in nan'ti ki Jeju, ində ji'ne dɔ kiyərɔ lə'ne, tugə'n mbi paja lə kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi bati gangi.
- 52 Nan Jeju el'ə ene: «Ulə kiyərɔ lə'i saw'a'ti gogi, tado de'gi ki nje rɔi ki kiyərɔ a tuji'de ki kiyərɔ tɔ.
- 53 Ke oo kadi m'asi kadi m'dəji tɔgi Bai, ə tanan'ti ne a ulə ki bulə malayka'gi dər dɔgi banyi banyi kadi rei rɔ lə'm el wa?
- 54 Nan kin ə re in be ə, bann ə Makitu lə Luwə ki el ene nya'gi a rai nya be kin tɔlta'ne wa?"
- 55 Go'ti, Jeju el bulə de'gi ene: «Rei ki kiyərɔ'gi ki gəl'gi taa kadi uwəi m'in to nya ki m'in njebogi be! Ndo'gi pəti, m'in sese nan'ti nati Kəy'ti lə Luwə, m'ndo de'gi nya, kaa, uwəi m'in el.
- 56 Nan nya'gi kin rai nya be kadi ta ki njekeltakita Luwə'ti ndangi, tɔlita'de.» Lo kin'ti, njendo'gi li'ə pəti anyinan ə inyəi'ə.
- 57 Nje kuwə Jeju, awi si'ə non kibo'ti lə njekujənyamosi kadikare'gi ki tɔ'a nan Kayipi. In lo kin'ti ə njendo ndukun'gi ki ngatɔgi'gi lə Juwipi'gi kawin nan'ti.
- 58 Piyər ra njiyən go'de'ti sanyi nden nden, biti re ur'n go'de'ti, nati lo'ti lə kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi kakin. Re isi nan'ti ki paja'gi kadi n'oo ke nya kin a tɔlta'ne bann wa.
- 59 Kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi ki njegangita'gi lə Juwipi'gi ba pəti, sangi row kadi n'ingəi de'gi ki nje tətɔ ta ki ngom dɔ'a'ti, kadi n'gangi ta koy dɔ Jeju'ti,
- 60 nan ingəi el. De'gi ngayn ki nje tətɔ ta rei elita ki ngom dɔ'a'ti, nan asi nan'ti el. Ta tɔlta'a, de'gi joo rei eli eyina:
- 61 «Dingəm kin el ene: “M'asi kadi m'tuji Kəy lə Luwə kɔ, ə m'təl m'ində gogi me ndo'ti ki mutə.”“
- 62 Ө kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi indəi taa el Jeju ene: «A elta madi dɔ ta'ti ki de'gi a indəi dɔ'i'ti kin el wa?"
- 63 Nan Jeju ilə'de'ti el. Lo kin'ti, kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi el Jeju ene: «Ki tɔ Luwə ki nje kisi kumngayira, m'dəj'i kadi el'je ke in, ə in Kirisiti ki in De ki Luwə mbət'ə, ki in Ngonn lə Luwə wa?"
- 64 Ө Jeju el'ə ene: «Te ta'i'ti! Nga ningə m'el'se taga wangi, m'adi oyi toki kaw ki kete non, a oyi m'in Ngonn de m'nji dɔjikəl Luwə'ti ki nje tɔgi, m'a m'ində dɔran'ti m're me kilndi'ti.”

⁶⁵Ə kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi til ku'gi ki rə'ne'ti, ə el ene: «Elta ki mal dō Luwə'ti. In kin, ji sangi kadi de madi ki rangi taa elta dō'a'ti el nga. Inbe'gi oyi ndu'ə ki el'n ta ki mal dō Luwə'ti ki mbi'se ne.

⁶⁶Ta lə'se ki dō'a'ti in ri wa?» Ningə de'gi iləi'ə'ti eyina: «In de ki sōw dō koy.»

⁶⁷Ningə tuwi mannta'de kum'ə'ti ge, biri ji'de əsi'ə'n'ə ge. Taa nje ki nan'gi tindəi kət'ə tə,

⁶⁸ningə eli'ə eyina: «J'in ə ji dəji, in Kirisiti ki in De ki Luwə mbət'ə, el'je ke nan ə ndəi wa.»

⁶⁹Loki Piyər isi nanga tambalo'ti, taga ne ningə, dene kare ki dann dene'gi'ti ki nje ra kulə me kəy'ti lə kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi re rə Piyər'ti el'ə ene: «In kaa, in ki Jeju, dingəm ki Galile'ti kin tə»

⁷⁰Nan Piyər manji takum de'gi pəti ene: «Jagi, m'gər me ta lə'i ki in ge kel kin el.»

⁷¹Go'ti, Piyər əti isi aw ki ta ndogit'be, ningə dene ki rangi kare, ki nje ra kulə me kəy'ti lə kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi oo'ə, ningə el nje ki rai low'ə'ti non ene: «De kam in ki Jeju ki Najareti'ti tə.»

⁷²Ə nja kare bay Piyər manji ene: «Jagi, toki rəta'ti, m'gər dingəm kin el!»

⁷³Njaba go'ti ningə, de'gi ki rai se'de non, əti ki rə Piyər'ti eli eyina: «Tokit rəta'ti, in kaa, in ki kare dann de'gi'ti li'ə tə, taa ndu'i ki isi el'n ta inbe kin kaa toji kadi in de li'ə.»

⁷⁴Ə Piyər ilə rə'ne el'de ene: «M'iw rə'm kadi Luwə ra sə'm nya ki ngan, re m'elta ki ngom. M'gər dingəm kin el.» Ningə tanan'ti non, kunə kunjə kare non.

⁷⁵Nga ningə me Piyər olo dō ta'ti ki Jeju el'ə ene: «Kete taa kadi kunə kunjə non, a manji ta gəri'm nja mutə» kakin. Piyər te taga non ki mann kum'ne.

Matiye 27

¹Ki sin ba, kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi pəti, ki ngatəgi'gi lə Juwipi'gi, indəi ndu'de nan'ti kadi adi təli Jeju.

²Be ə, dōi Jeju, awi si'ə uləi'ə ji Pilati'ti, de ki Rəm'ti ki in nje konbe dənangi Jude'ti.

³Loki Judasi ki njekundə Jeju kadi'de oo kadi gangi ta koy dō Jeju'ti ningə, me'ə uwə ki ta adi təl ki nar ki silə dō mutə awi'n adi kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi ki ngatəgi'gi lə Juwipi'gi, kakin,

⁴ningə el'de ene: «M'ra majel, m'un dō de ki ra nya madi el.» Ə ingi eli'ə eyina: «Ta kare ki usi'je'ti non goto. In kin in ta lə'i in.»

⁵Lo kin'ti non, Judasi əti ilə nar ki adi'ə kakin me Kəy'ti lə Luwə, ə aw ilə kulə.

- ⁶Kibo'gi læ njekujənyamosi kadikare'gi əyi nar kakin ningə eli eyina: «In gorow'ə'ti el kadi ji buki nar kin dō mad'a'ti ki me Kəy'ti læ Luwə gogi, tado in nar mosi.»
- ⁷Be ə, go ndu'de'ti ki osi go nan'ti, uni nar kakin ndogi lo ndoo læ njekuwə ngoo, rai to lo duw mbah'gi.
- ⁸In tado kin ə, biti bone kaa isi bari lo kakin «lo mosi».
- ⁹Lo kin'ti, ta ki njekeltakita Luwə'ti Jeremi el toltə'ne. El ene: «Taai silə dō mutə ba par to nar ki ngann Isirayel'gi oji dō'a'ti.
- ¹⁰Adi nar kin ndogi lo læ njekuwə ngoo, toki Burəbe el'm.»
- ¹¹Jeju ra non nje konbe, Pilati'ti, ə nje konbe dəj'ə ene: «In ngar læ Juwipi'gi wa?» Ə Jeju el'ə ene: «In ta ki te ta'i'ti.»
- ¹²Kibo'gi læ njekujənyamosi kadikare'gi ki ngatəgi'gi təti ta dō Jeju'ti, nan Jeju ilə'de'ti el.
- ¹³Ə non be, Pilati el Jeju ene: «Oo ta'gi pəti ki de'gi a indəi dō'i'ti kam el wa?»
- ¹⁴Ka Jeju te ta'ne ilə'ti el, adi ndəj'ə ngayn.
- ¹⁵Dō bal'gi pəti, lo ra nanyi Paki'ti, nje konbe a ər dangay kare ilə taa, adi in de ki bulə de'gi dəji'ə kadi ər'ə dangay'ti.
- ¹⁶Ningə dəkagilo'ə'ti kin, dangay madi kare ki de'gi elita li'ə ngayn ki tə'a nan Barabasi in non.
- ¹⁷Pilati dəji bulə de'gi ki kawinan non ene: «Nan ə in gei kadi m'inyə taa m'adi'se wa? Barabasi eke Jeju ki in De ki Luwə mbət'ə wa?»
- ¹⁸Pilati dəji ta be tado gər maji kadi in jangi ə ra'de dō Jeju'ti ə uləi'ə ji'ne'ti.
- ¹⁹Loki Pilati isi lo gangi ta'ti, ne'ə adi eli'ə ene: «Ində rə'i me ta'ti læ de ki dana kam el, tado kondə ne m'ingə kon ngayn me nii'ti tado li'ə.»
- ²⁰Kibo'gi læ njekujənyamosi kadikare'gi ki ngatəgi'gi læ Juwipi'gi suləi bulə de'gi adi dəji Pilati kadi ər Barabasi adi'de ə təl Jeju kə.
- ²¹Nje konbe təl un ta dəji'de ene: «Nan dann de'gi'ti ki joo kin ə gei kadi m'ər'ə dangay'ti m'adi'se wa?» Ningə iləi'ti eyina: «Barabasi!»
- ²²Ə Pilati, dəji'de ene: «Nga ri ə kadi m'ra ki Jeju ki bari'ə De ki Luwə mbət'ə wa?» Ningə pəti eli eyina: «Bər'ə kagidəsi'ti par!»
- ²³Ə Pilati təl dəji'de ene: «In ri ki majel ə ra wa?» Nan uləi bilə ngayn bay eyina: «Sow dō bər'ə kagidəsi'ti!»
- ²⁴Loki Pilati oo kadi nya madi ki kadi n'a n'ra goto, taa de'gi isi rai adi ngan ki dō mad'a'ti bay, un mann togi'n ji'ne takum bulə de'gi'ti, ningə el'de ene: «Ta mosi de ki dana kam in dō'm'ti el. In ta lə'se.»

- ²⁵Ningə de'gi pəti iləi'ə'ti eyina: «Kadi ta mos'o in də'je'ti ki də ngann'je'gi'ti!»
- ²⁶Be ə, Pilati ɔr Barabasi adi'de, nga ningə Jeju taa adi indəi'ə ki ndəy hawlay, ə uləi'ə ji njerə'gi'ti kadi bəri'ə kagidəsi'ti.
- ²⁷Njerə'gi lə Pilati ɔri Jeju awi si'ə me kəy'ti lə ngar Pilati, natilo'ti ki bəri'ə piretuwar, ningə in njerə'gi pəti ə kawinan ki də'a'ti.
- ²⁸Tadə kadi to uwəi'ə kogi, ɔri ku li'ə, ə uləi ku ki kər rə'a'ti.
- ²⁹Oji jəgi konn uləi də'a'ti ə uləi gakira ji kəl'ə'ti tə, ningə ɔsi məkəsi'de nanga non'a'ti ə mboi si'ə eyina: «Lapiya ngar lə Juwipi'gi!»
- ³⁰Tuwi mann ta'de də'a'ti, taai gakira ji'ə'ti, indəi də'a.
- ³¹Loki uwəi'ə kogi asi'de ningə, ɔri ku ngal ki kər kakin rə'a'ti kə, ə təli uləi ku'gi li'ə inbe rə'a'ti gogi, ə awi si'ə kadi bəri'ə kagidəsi'ti.
- ³²Loki njerə'gi isi tei me bebo'ti ki taga ningə, ingəi dingəm kare ki Sirenn'ti, ki tə'a nan Simon. Uwəi'ə, indəi təgi də'a'ti adi oti kagidəsi lə Jeju.
- ³³Awi tei lo madi'ti kare to non, bəri'ə nan Golgota, ki kər me'ə nan: «Lo kadə.»
- ³⁴Adi'ə yiwi kandi nju ki buri nan'ti ki nya ki ati kadi Jeju anyi, ə loki ɔdi ta'a'ti ə, mbəti kanyi.
- ³⁵Njerə'gi kakin bəri Jeju kagidəsi'ti, ningə tugəi kiri mbara də ku'gi'ti li'ə, lowəi nan.
- ³⁶Go'ti, təli sii non, isi ngəmi ta'a.
- ³⁷Ndangi me bar'ti, nya ki ra ə n'bəri'ə'n'ə kagidəsi'ti, indəi də'a'ti taa eyina: «De kam in Jeju, ngar lə Juwipi'gi.»
- ³⁸Low'ə'ti non, bəri njebogi'gi joo kagidəsi'ti. Ki kare dəji kəl'ə'ti ə ki nungi dəji gəl'ə'ti tə.
- ³⁹De'gi ki nje dər row'ə, tugəi də'de roke roke, ningə taji'ə,
- ⁴⁰eyina: «In ki nje tujj Kəy lə Luwə, ə təl ra in ki rangi me ndə'ti ki mutə kakin, re in Ngonn lə Luwə ə, aji rə'i inbe, ə in də kagidəsi'ti ur nanga adi j'oo!»
- ⁴¹Be tə ə, kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi ki njendo ndukun, ngatəgi'gi lə Juwipi'gi uwəi Jeju kogi eyina:
- ⁴²«Aji de'gi ki rangi, nan inbe asi kajj rə'ne el! Ngar lə Isirayel'gi kaa kam! Ki ra'je inbe ki ji ra ne kin, kadi in də kagidəsi'ti ur nanga adi j'oo, ningə j'a j'un me'je j'ad'i rəta!
- ⁴³Uwə kul Luwə ənn ə, re Luwə ndig'ə ə, kadi taa'a ilə taa adi j'oo. Tadə el ene: “M'in Ngonn lə Luwə.”“

- 44 Taa baw kaya'gi ki bəri'de kagidəsi'ti ki kare dójikəl'ɔ'ti ki nungi dójigəl'ə'ti kaa taji'ə kah'a'ti inbe kin tɔ.
- 45 Ulə ngirə kadi'ti ki ra jam dɔ be'ti, lo diw ndul kururu dɔnangi'ti ba pəti, bitɪ kadi ki mutə ki losəl'ɔ.
- 46 Dɔ kadi'ti ki mutə, Jeju non ki ndu'ne kibo ene: «Eli, Eli, lama sabakitani?» Kɔr me'ə nan: «Luwə lə'm, Luwə lə'm, tado ri ə inyə'm kɔ wa?»
- 47 De'gi madi dann nje'gi'ti ki rai non, oyi ndu'ə, ningə eli eyina: «Oyi de kaa nyi, ra bar Eli!»
- 48 Ningə kalangi ba, de kare dann'de'ti anyi ngodi, un nya ki to hɔm hɔm, ulə me mann kandi nju'ti ki masi, ningə ulə ta gakira'ti adi Jeju kadi anyi.
- 49 Nan ndəgə'gi eli eyina: «In nginə adi j'oo ke Eli a re aj'a wa?»
- 50 Lo kin'ti non be, Jeju ur koo ki ndu'ne kibo bay, ningə kon'a te.
- 51 Ningə go'ti, ku gangi lo ki ra me Kəy'ti lə Luwə, til dana joo, ində taa nu bitɪ re nanga. Dɔnangi yəki, taa mbal'gi kaa tanyi dana tɔ.
- 52 Ta dɔbadi'gi tei, adi de'gi ngayn ki uni me'de adi Luwə indəi taa lo koy'ti.
- 53 Go'ti gogi, loki Jeju te lo koy'ti ə, ingi awi me be'ti ki Jerujalem ki in bebo ki ar njay. De'gi ngayn oyi'de ki kum'de.
- 54 Loki kibo ki dɔ kuti njerɔ'gi'ti ki bu in ki njerɔ'gi ki njengəm Jeju ki in si'ə oyi dɔnangi ki yəki, ki nya ki ra nya kin ə, bɔl təl'de adi eli eyina: «Tokɪ rɔta'ti, de kin in Ngonn lə Luwə.»
- 55 Dene'gi ngayn in non, rai sanyi, indəi kum'de ra oyi nya'gi ki isi rai nya. In dene'gi ki uni go Jeju Galile'ti nu, kadi rai si'ə.
- 56 Dann de'ti, Mari ki Magidala num, Mari ki kon Jaki in Jisepi num, taa kon ngann lə Jebede num tɔ.
- 57 Loki kadi aw to ur, dingəm ki njenyakingə kare ki Arimate'ti, ki tɔ'a nan Jisepi in non re. In kaa in de ki təl rɔ'ne njendo'ti lə Jeju tɔ.
- 58 Jisepi aw rɔ Pilati'ti dəj'ə ninn Jeju, ə Pilati adi ndu'ne kadi adi'ə.
- 59 Jisepi un ninn Jeju, dolo ki ta ku dolo ninn ki nda ki sigi ba,
- 60 ə ilə me be ninn'ti ki adi uri kadi mbal'ti ngəsine bay tado lə'ne n'inbe, ningə nduguru mbal kibo ilə ta'ti, ə ɔti aw.
- 61 Low'ə'ti kin, Mari ki Magidala in ki Mari ki kare in non, sii nanga turi kum'de par ki dɔbadi'ti.
- 62 Lo ti go'ti, ki in ndɔ ki re go ndɔ kində dɔ nya'gi dana tado ndɔ kɔrkon ə, kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi ki Parisi'gi awi nan'ti be lə Pilati,

⁶³eli'ə eyina: «De kibo lə'je, me'je olo dɔ'ti toki ndɔ ki nje ngom de'ə kin el, dɔkagilo'ti ki ra'n ki dɔ'ne taa ɓay el ene: “Ndɔ ki kon mutə lə ndɔ koy'm ə, m'a m'ində taa lo koy'ti.”

⁶⁴Ə ilə ndu'i adi de'gi ngəmi dɔɓadi biti ndɔ ki kon mutə, nan to njendo'gi li'ə rei ɓogi ninn'ə, ə təli eli eyina: “Ində lo koy'ti.” Lo kin'ti, a rai kadi ta ngom kin a utə ki kete ɓay.”

⁶⁵Ə Pilati el'de ene: «Njerɔ'gi ki kadi ngəmi ta dɔɓadi ə rai am, ə awi se'de adi ngəmi ta'a toki in gei.”

⁶⁶Lo kin'ti, awi dɔɓadi'ti, tinyəi ta'a, ningə indəi njerɔ'gi kadi ngəmi taa.

Matiye 28

¹Go ndɔ kɔrkon'ti, adi in ndɔ Dɔmasi ki ginn lo, Mari ki Magidala in ki Mari ki nungi awi kadi n'oyi dɔɓadi.

²Lo kin'ti non be, dɔnangi yəki yəki ki əti ɓol ngayn, tado malayka lə Burəɓe kare re nduguru mbal ta ɓadi'ti kə, ə təl isi dɔ'ti.

³Rɔ'a unji to kadi, taa ku ki rɔ'a'ti nda to buy be tɔ.

⁴Loki njerɔ'gi ki njengəm dɔɓadi oyi'ə, ɓol təl'de adi təli toi to ninn'gi be.

⁵Nan malayka un ta el dene'gi ene: «Boli el, tado m'gər kadi isi sangi Jeju ki de'gi ɓəri'ə kagidəsi'ti.

⁶Goto ne, ində taa lo koy'ti toki inɓe el'n. Rei oyi loki iləi'ə'ti ə to kare kin.

⁷Ningə kadi awi kalangi eli njendo'gi li'ə toki “Ində taa dann njekoy'gi'ti, ə aw kadi nginə'se Galile'ti. Lo kin ə a oyi'ə'ti.” In kin ə in ta ki kadi m'el'se.”

⁸Dene'gi ɔti ta ɓadi'ti ki ngodi nja'de'ti, ɓol ra'de, nan rɔ'de nəl'de ngayn. Awi ɔri poy nya ki ra nya kin adi njendo'gi li'ə oyi.

⁹Nden ba go'ti, Jeju aw ingə'de, el'de ene: «M'uwə ji'se!» Ningə ingi ɔti ki rɔ Jeju'ti, uwəi nja'a, ɔsi məkəsi'de nanga non'a'ti.

¹⁰Ə Jeju el'de ene: «In boli el; ə ai eli ngannkon'm'gi kadi awi Galile'ti. Lo kin ə a oyi m'in'ti.”

¹¹Loki dene'gi njiyəi dɔ row'ti isi ai, njerɔ'gi madi ki dann njengəm dɔɓadi'ti, awi me ɓebo'ti, eli kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi nya'gi pəti ki ra nya kin adi oyi.

¹²Be ə, kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi kawinan ki ngatɔgi'gi lə Juwipi'gi, uni ndu'de. Ningə go kun ndu'ti, adi njerɔ'gi nar ngayn,

¹³ə eli'de ene: «Ta ki kadi eli ə to kin, eli eyina: “Njendo'gi li'ə ə rei ɓogi ninn'ə kondɔ'ti ne, loki j'isi ji to bi.”

14 Ɖ re ta kin osi mbi nje konbe ki bebo'ti ə, j'inbe j'a gər lo ta ki kadi j'el'ə kadi j'ər'n ta dɔ'se'ti.”

15 Be ə, njerɔ'gi taai nar kakin, ə rai kigo ndu'ti ki adi'de. In be ə, ta kene njendo'gi bogi ninn Jeju kin, isi njiyə dann Juwipi'gi'ti biti bone.

16 Njendo'gi ki dɔgi gidə in kare awi Galile, dɔ mbal'ti ki Jeju el'de kadi awi'ti.

17 Loki awi ə oyi'ə ningə, osi məkəsi'de nanga non'a'ti, nan ki madi'gi tadi kadi in Jeju.

18 Ɖ Jeju ɔti ndəkba ki rɔ'de'ti, el'de ta'gi kin ene: «Luwə adi'm tɔgi'gi pəti me dɔran'ti, ki dɔ dɔnangi'ti ə binəm.

19 Awi ki rɔ ginn de'gi'ti ki dɔnangi'ti ne pəti, təli'de njendo'gi'ti lə'm, rai'de batəm me tɔ Baw'ti, ki Ngonn'ti, ki Ndil Luwə'ti.

20 Ningə ndoi'de kadi ngəmi go nya'gi pəti ki m'dəji'se kadi rai. Nga ningə, m'in, m'a m'in sese nan'ti ki ndɔ'gi pəti, biti dɔboy ndɔ'ti.»

Marki

Marki 1

- ¹Poyta ki maji ki ojido Jeju Kirisiti, ki Ngonn la Luwa, a kulə ngirə to kin.
- ²Ndangi me makitu'ti la njekeltakita Luwa'ti, Ejay, eyina: «M'in Luwa m'a m'ulə ki njekawkita lə'm kete non'i'ti, Kadi ra gorow non'i'ti.
- ³Ndu de madi bar diləlo'ti ene: Rai gorow la Burəbe! Rai gorow li'ə adi ra njururu.”
- ⁴Jan Batisi te diləlo'ti, el de'gi ene: «Inyəi gorow njiyə'se'gi ki majel kə, adi rai'se batəm, kadi Luwa inyə'n go majel'gi lə'se kə.”
- ⁵De'gi pəti ki dənangi Jude'ti ki bebo Jerujalem'ti, rei rə Jan'ti, tərindu'de do majel'gi'ti lə'de, adi Jan ra'de batəm me ba Jurden'ti.
- ⁶Ku ki Jan ulə rə'ne'ti, in ki ra ki bin jambal, ningə do me'ne ki ndar tə. Nyakusə'a in giwiri'gi ki təji.
- ⁷Jan el bulə de'gi ene: «De madi ki nje təgi ki əti bol, ki utə'm sanyi, a re go'm'ti non. In de ki kulə sa li'ə kaa m'asi kulə do'm bo m'tuti el.
- ⁸M'in, m'ra'se batəm me mann'ti, nan in a ra'se batəm, me Ndil Luwa'ti.”
- ⁹Dəkagilo'ə'ti kin, Jeju in Najaretit'i, ki in ngonn bekon ki Galile'ti, re adi Jan ra'a batəm, me ba Jurden'ti.
- ¹⁰Loki Jeju isi te me mann'ti, oo dəran til, ningə oo Ndil Luwa, risi to dər dum be re isi do'a'ti.
- ¹¹Ningə, ndu ta madi te dəran'ti, ene: «In Ngonn'm, m'ndig'ə, ki in nya rənel lə'm kibo ngayn.”
- ¹²Kalangi ba go'ti, Ndil Luwa əsi Jeju aw si'ə diləlo'ti.
- ¹³Jeju ra ndə dəsə diləlo'ti. Satan re rə'a'ti, nan'a. Jeju in nan'ti ki da'gi ki mu, malayka'gi rai si'ə.
- ¹⁴Go kuwə'ti ki uwəi Jan dangay'ti, Jeju aw Galile'ti, iləmbər Poyta ki maji la Luwa ene:
- ¹⁵«Dəkagilo ki Luwa əji kaa re nga, ningə Konbe la Luwa kaa, in ndəkba rə'se'ti tə. Inyəi gorow njiyə'se'gi ki majel kə, ə uni me'se adi Poyta ki maji.”
- ¹⁶Ndə kare, Jeju a dər kadi babo'ti ki Galile ningə, oo Simon in ki ngonnkon'ne Andire ki in njekuwə kanji'gi, ra iləi bandi me mann'ti.
- ¹⁷Jeju el'de ene: «Rei go'm'ti adi m'ndo'se, kadi in təli nje sangi de'gi adi m'in kadi ingəi kajj.”
- ¹⁸Kalangi ba, inyəi bandi'gi lə'de, ə awi uni go'ə.

- ¹⁹Jeju ɔti nden kete ningə, oo Jaki in ki Jan ki in ngann lə Jebede, sii me to'ti, isi rai go bandi'gi lə'de.
- ²⁰Kalangi ba, Jeju ɓar'de, ningə inyəi baw'de Jebede ki nje ra si'ə kulə'gi, me to'ti, ə ai ki Jeju.
- ²¹Jeju in ki njendo'gi lə'ne awi Kapernayim'ti. Jeju ur kəykawnan'ti lə Juwipi'gi ki ndo kərkon lə'de, ningə ulə ngirə ndo nya.
- ²²Nyando li'ə, ɔti de'gi ki isi oyi dɔ'a ɓol ki dum, tado ndo nya ki tɔgi ki ingə rə Luwə'ti, um ndo nya to njendo ndukun'gi lə Luwə el.
- ²³Ningə, de madi kare ki ndil ki majel ra'a, isi me kəykawnan'ti lə Juwipi'gi non, non ki ndu'ne kibo ene:
- ²⁴«Jeju ki Najareti, ri ə, ge rə'je'ti wa? In re kadi tujj'je wa? M'gər'i maji: in ki Kar njay lə Luwə.»
- ²⁵Jeju ndangi ndil ki majel ki tɔgi'ne ene: «Uti ta'i, ə in te kə rə dingəm'ti kam.»
- ²⁶Lo kin'ti, ndil ki majel, ndaji dingəm rururu, ki tɔgi'ne, ningə te rə'a'ti ki non ta'ne'ti.
- ²⁷Nya kin ɔti de'gi ɓol, adi daji nan ta dann'de'ti eyina: «Ri ə ra nya be wa? Oyi nyando ki sigi, ki aw ki tɔgi'ne ngayn kin! Ningə, ndil'gi ki majel kaa, ulə'de ginn tɔgi'ne'ti, adi tɔli rə'de go ndu'ə'ti ɓay tɔ.»
- ²⁸In be ə, de'gi sananyinan ki tɔbar lə Jeju, dɔnangi ki Galile'ti kalangi ba.
- ²⁹Loki tei kəykawnan'ti lə Juwipi'gi kakin ningə, Jeju in ki Jaki ki Jan num, awi me kəy'ti lə Simon in ki Andire.
- ³⁰Məm Simon ki dene, rə'a on por rigi rigi adi to nanga. Be ə, loki Jeju ur me kəy'ti ningə, kalangi ba, eli'ə ta rɔto li'ə.
- ³¹Jeju re rə'a'ti, uwə ji'ə, un'ə ki taa, ningə, rə'a ki kete tingə ngayn kakin, tɔl sɔl, adi ingə lapiya nga. Go'ti, ra nyakusɔ adi'de.
- ³²Loki lo sɔl, go kadi kur'ti, de'gi rei ki njemonyi'gi ki de'gi pəti ki ndil'gi ki majel, rai'de, rə Jeju'ti.
- ³³De'gi pəti ki me ɓebo'ti kawinan ki takəy'ti, takəy'ti.
- ³⁴Jeju adi lapiya de'gi ngayn ki monyi ki dangi dangi ra'de, ta tuwə ndil'gi ki majel ngayn dɔ'de'ti kə tɔ. Ningə, adi tarow, ndil'gi ki majel kadi eli ta'a el, tado gəri'ə ɓəti.
- ³⁵Taginnlo'ti, loki lo tujə el ɓay, Jeju ində taa, te me kəy'ti aw dilələ'ti, ningə low'ə'ti non, ulə ngirə kelta ki Baw'ne.
- ³⁶Simon in ki ndəgi de'gi ki in si'ə, awi sangi Jeju.
- ³⁷Loki ingəi'ə ningə, eli'ə eyina: «De'gi pəti ra sangi nu».

³⁸Jeju el'de ene: «Adi j'awi ngann be'gi'ti, ki kadi'ti kin nga, tado, maji kadi m'ilambər Poyta ki maji nu tɔ. Tado, m're kadi m'ra kulə kin.»

³⁹In be ə, Jeju njiyə dɔnangi Galile'ti ba pəti, ndo ta me kəykawnan'gi'ti lə Juwipi'gi, ningə tuwə ndil'gi ki majel tɔ.

⁴⁰Njebanji ɔti re rɔ Jeju'ti, ɔsi məkəsi'ne nanga non'a'ti, ningə non dɔ'a'ti ene: «Re in ndigi ə, asi kadi banji lə'm ur adi rɔ'm ar njay.»

⁴¹Jeju oo kumtondoo li'ə, adi ulə ji'ne ɔdi'n'ə, ningə, el'ə ene: «M'ndigi, ə kadi banji lə'i ur adi rɔ'i ar njay.»

⁴²Tanan'ti non banji li'ə ur, adi rɔ'a ar njay.

⁴³Ningə kete bay ta kadi Jeju inyə'ə adi aw, ndəj'ə ki tɔgi'ne ngayn,

⁴⁴ə el'ə ene: «Ononyi kadi el ta'a de madi, ə aw ɔji rɔ'i njekujənyamosi kadikare, ningə adi nya kar rɔ njay toki ndukun lə Moji dəji'n. Ra be kadi gəri toki banji lə'i ur adi ingə lapiya.»

⁴⁵Nan loki dingəm kakin ɔti aw ningə, ilambər dɔ nya'ti ki Jeju ra si'ə kin, adi de'gi pəti oyi. Nya kin ra adi Jeju asi kadi ur me bebo'ti ki rangi, takum de'gi'ti jaja el nga. Be ə, isi gidi be'ti, diləlo'ti, ningə de'gi in ki lo'gi ki dangi dangi, rei rɔ'a'ti.

Marki 2

¹Ndɔ ngayn el go'ti, Jeju təl aw Kapernayim'ti. De'gi gəri kadi in me kəy'ti non.

²De'gi kawinan ngayn, adi lo uwə'de ndingi ndingi, loki kadi de ulə nja'ne'ti kaa goto, biti ki ta kəy'ti taga. Ə, Jeju ndo'de Poyta ki maji lə Luwə.

³De'gi madi rei ki de ki njerəkoy njururu rɔ'a'ti. Dingəm'gi sɔ, ə oti'ə.

⁴Lo kadi awi si'ə, iləi'ə non Jeju'ti goto, tado, de'gi uwəi lo ndingi ndingi. In be ə, ali taa, ndu'i dow dɔ kəy, sɔw dɔ lo ki Jeju si'ti, ningə ki bolo kakin ə, iləi nje monyi ki nya koti njemonyi'gi ki dɔi kulə'ti, non Jeju'ti.

⁵Loki Jeju oo kunme lə'de ningə, el de ki rɔ'a oy njururu kakin ene: «Ngonn'm, majel'gi lə'i in ki k'inyə go kɔ.»

⁶Njendo ndukun'gi lə Luwə ki nan'gi sii me kəy'ti non, isi mərta eyina:

⁷«Tado ri ə de'ə kam, elta be wa? Elta ki mal dɔ Luwə'ti. Luwə ki kar'ne ba par ə asi k'inyə go majel'gi lə de'gi kɔ, de ki rangi goto.»

⁸Tanan'ti non, Jeju gər mərta'gi lə'de kin, adi el'de ene: «Tado ri ə isi mərta ki be kin me'se'ti wa?»

⁹Kel njerəkoy njururu kene: “Majel'gi lə'i in ki k'inyə go kɔ” ə ngan ngayn el eke, kel'ə kene: “Ində taa un tuwə lə'i, ə njiyə”, ə ngan ngayn el wa?

10Re in be ə, m'a m'ɔji'se kadi in gəri toki m'in Ngonn De, m'aw ki tɔgi dɔnangi'ti ne, kadi m'inyə'n go majel'gi lə de'gi kɔ.» Ningə, Jeju el njerəkoy njururu ene:

11«Ində taa, un tuwə lə'i, ə aw ɓe.»

12Ningə, dingəm indəi taa tanan'ti non, un tuwə lə'ne, ə te takum de'gi'ti pəti aw. Bol ra de'gi pəti, adi uləi tɔji dɔ Luwə'ti, eyina: «Jagi, j'oo nya ki be kin kete el!»

13Jeju təl aw kadi babo'ti gogi. De'gi pəti rei rə'a'ti, ningə ndo'de nya.

14Loki Jeju isi dər ningə, oo Lebi ki ngonn lə Alpe, isi me kəy taa lambo'ti. Jeju el'ə ene: «Un go'm.» Ningə Lebi ində taa, un go Jeju.

15Go'ti, Jeju isi ta nyakusɔ'ti me kəy'ti lə Lebi. Njetalambo'gi ki njeramajel'gi ngayn, sii nan'ti ki Jeju ki njendo'gi li'ə, ta nyakusɔ'ti, tado ko de'gi ki be kin ngayn ə njiyəi go'ə'ti, muki muki.

16Loki njendo ndukun'gi lə Luwə ki me kuti'ti lə Parisi'gi oyi Jeju isi sɔ nya ki njetalambo'gi ki njeramajel'gi ningə, eli njendo'gi li'ə eyina: «To, Be'se isi sɔ nya ki njetalambo'gi ki njeramajel'gi wa?»

17Jeju oo ndu'de, adi el'de ene: «In de'gi ki njemonyi'gi ə a sangi de ki njera de monyi, um in nje rə ngan'gi ə a sangi de ki njera de monyi el. Ningə, m're tado bar de'gi ki dana el, nan m're tado de'gi ki njeramajel'gi yo.»

18Ndɔ kare njendo'gi lə Jan Batisi in ki Parisi'gi ɔgi rə'de nyakusɔ. Dɔkagilo'ti kin ə de'gi rei rə Jeju'ti dɔji'ə eyina: «Ra bann ə njendo'gi lə Jan in ki njendo'gi lə Parisi'gi isi ɔgi rə'de nyakusɔ, ə nje ki yan'i'gi ɔgi rə'de nyakusɔ el wa?»

19Jeju ilə'de'ti ene: «Ke de'gi ki bari'de lo nyakusɔ taa nan'ti, a ɔgi rə'de nyakusɔ ki mann kanyi wa? Dɔkagilo'ti ki nje taa dene isi'n se'de nan'ti kin asi kɔgi rə'de nyakusɔ el.

20Nan ndɔ'gi a rei non kadi a uni'ə ta'de'ti ningə, dɔkagilo'ə'ti kin ə a ɔgi rə'de nyakusɔ.»

21De a un ta ku ki sigi kadi ilə'n kum ku ki kɔkɔ el. Re in be ə, ta ku ki sigi kakin a in ki ki kɔkɔ raki raki, kadi bolo a to wororo utə ki kete bay.

22Taa, de a un yiwi kandi nju ki in el bay uti me mbu ndar'gi'ti ki kɔkɔ el tɔ. Re in be ningə, loki yiwi a in ningə mbu ndar'gi a nduwi. Ningə mbu ndar'gi ki yiwi kandi nju'gi pəti a tɔli nya ki tujɔ kɔ. Be ə, re yiwi kandi nju in el bay ningə, maji kadi mbu ndar'gi in ki sigi taa.

23Jeju ində dər me ndɔɔ geme'gi'ti, ndɔ kərkon'ti lə Juwipi'gi. Njendo'gi li'ə ki in si'ə, gangi dɔ ko'gi dɔ njiyə'ti.

24Parisi'gi eli Jeju eyina: «Oo nya ki to kin: njendo'gi lə'i rai nya ki gorow'ə'ti el ndɔ kərkon'ti.»

²⁵Jeju el'de ene: «In tudəi nya ki ngar Dabidi ra loki bo ra'a ki de'gi ki go'ə'ti kin el biti wa?

²⁶Dabidi ur me Kəyku'ti lə Luwə, dəkagilo'ti ki Abiyatar ə in kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi. Dabidi un mapa ki de'gi adi Luwə kadikare'gi'ti, ki njekujənyamosi kadikare'gi par ə in gorow'ə'ti kadi səi, sə ə adi de'gi ki go'ne'ti səi tə.”

²⁷Jeju təl el'de bay ene: «Luwə ər ndə kərkon ində taa dangi tadə maji lə de, um ra de tadə ndə kərkon el.

²⁸In be ə, Ngonn de in be nje ndə kərkon.»

Marki 3

¹Jeju təl aw me kəykawnan'ti lə Juwipi'gi gogi bay. Ningə dingəm kare ki ji'ə oy njururu in me kəykawnan'ti non.

²De'gi sii keke isi indəi kum'de kadi n'oyi ke Jeju a adi dingəm kin lapiya ndə ta kon'ti lə Juwipi'gi aw? In ta bolo ki isi sangi kadi n'indəi ta də'a'ti.

³Jeju el dingəm ki ji'ə oy njururu kakin ene: «Ində taa re dana ne, takum de'gi'ti pəti.”

⁴Ningə Jeju təl dəji ndəgi de'gi ene: «Ri ə in gorow'ə'ti kadi de ra ndə kərkon'ti wa? Ra maji eke ra majel? Kadi de nagi madi'ne ta yo'ti eke kadi inyə adi tuji kə wa?» Lo to jijiji, de kare kaa elta el.

⁵Jeju gon'de ki wongi, me'ə tingə də'de'ti ngayn tadə me ngan lə'de. Ningə el dingəm kakin ene: «Surə ji'i». Dingəm surə ji'ne ningə, ji'ə təl to maji kare.

⁶Loki Parisi'gi tei kəykawnan'ti lə Juwipi'gi kakin ningə, awi kalangi ba ingəi nje ki kuti lə Erodi'ti tadə sangi row təl Jeju.

⁷Jeju ətə aw ki njendo'gi lə'ne ta babo Galile'ti. Ningə bulə de'gi ngayn rei go'ə'ti. Bulə de'gi kakin in dənangi Galile'ti ge, dənangi Jude'ti ge,

⁸bebo Jerujalem'ti ge, dənangi Idume'ti ge, dənangi ki gidə ba Jurden'ti ge, ta de'gi ki sii gugi gidə bebo ki Tir ki Sidon ba pəti kaa rei rə'a'ti tə. Bulə de'gi kin rei rə Jeju'ti, tadə oy poy nya'gi ki ra'de.

⁹Jeju el njendo'gi lə'ne kadi indəi də to madi dana dangi adi'ne, kadi bulə de'gi mborei'ne el.

¹⁰Toki rəta'ti, Jeju adi lapiya de'gi ngayn, adi de'gi pəti ki ai ki monyi rə'de'ti, nagi rə'de kadi n'ədi rə'a.

¹¹Loki de'gi ki ndil'gi ki majel uwəi'de ginn təgi'de'ti oyi'ə ningə, ɔsi məkəsi'de nanga non'a'ti, uni ndu'de taa ə nonyi eyina: «In Ngonn lə Luwə!”

¹²Nan, ndəji'de ki təgi'ne kadi rai adi de'gi gəri'ne el.

¹³Go nya'gi'ti kin, Jeju aw də mbal'ti, bar nje ki ge'de, ningə rei rə'a'ti.

- 14 Mbunə de'gi'ti ki ɓar'de kin ə Jeju mbəti njendo'gi lə'ne ki dɔgi gidə in joo ki kadi in si'ə nan'ti ki dɔkagilo'gi pəti. In si'ə nan'ti, kadi ulə'de adi awi iləi mbər Poyta ki maji.
- 15 Ta awi ki tɔgi kadi tuwəi ndil'gi ki majel tɔ.
- 16 Tɔ de'gi ki dɔgi gidə in joo ki Jeju mbəti'de ə to kin: Simon, ki Jeju ində tɔ'a nan Piyər,
- 17 Jaki, ki ngonn lə Jebede in ki ngonnkon'ne Jan, ki Jeju ɓar'de joo pəti ene Bowanerjesi, ki kər me'ə nan «ngonn lə ndangindi»,
- 18 Andire, Pilipi, Batilemi, Matiye, Tomasi, Jaki, ki ngonn lə Alpe, Tade, Simon, ki in mbunə nje rɔ tado kingə dɔ lə ɓe lə'de,
- 19 ningə Judasi Isikariyoti, ki njekundo Jeju.
- 20 Jeju aw ɓe ningə, bulə de'gi rei uti kum lo mbuki mbuki ɓay, adi lo kadi in ki njendo'gi lə'ne ingəi dɔkagilo kadi sɔi nya kaa goto.
- 21 Loki noj'o'gi oyi poyta kin ningə, rei kadi n'ɔri'ə n'awi si'ə ɓe, tado eli eyina: «Dɔ'a isi dana el.»
- 22 Njendo ndukun'gi lə Luwə ki in Jerujalem'ti eli eyina: «Beljəbul isi me'ə'ti. Ningə in ki tɔgi lə ngar lə ndil'gi ki majel ə isi tuwə'n ndil'gi ki majel.»
- 23 Be ə Jeju ɓar'de ki rɔ'ne'ti ningə, ɔr'de ginn nya'gi me kujita'gi'ti ene: «Oyi kadi Satan a tuwə de'gi lə Satan bann wa?»
- 24 Kin ə, de'gi ki me konɓe'ti ki kareba, təli dɔnan'ti rɔ'i nan ə, konɓe kin a ra taa el.
- 25 Loki de'gi ki me kəy'ti ki kareba təli dɔnan'ti, rɔi nan, me kəy'ə kin a ra tɔgi kaw kete el.
- 26 Re Satan inɓe təl dɔ'ne'ti ki rɔ, adi re gangi rɔ'ne ə, tɔg'ɔ a aw ki kete el, ginn'ə a gangi.
- 27 Adi m'el'se, kin ə re de uwə de ki nje tɔgi dɔ'a kete el ə, a asi kur me kəy'ti li'ə, kadi kər nyakingə li'ə el. Loki dɔ'a nga a, a kər nya ki me kəy'ti li'ə.
- 28 M'el'se toki rɔta'ti: Majel'gi pəti ki de'gi rai, kelta ki mal'gi pəti ki a te ta de'ti ki dɔ Luwə'ti, Luwə a inyə go'ə kɔ adi de.
- 29 Nan re de elta ki mal dɔ Ndil Luwə'ti ningə, Luwə a inyə go kɔ ad'a el ratata. De kin a oti kəy majel lə'ne kin biti ki non'ti.»
- 30 Jeju el'de ta kin be tado njendo ndukun'gi lə Luwə eli eyina: «Aw ki ndil ki majel rɔ'ne'ti.»
- 31 Kon Jeju ki ngannkon'a'gi rei rai taga, ningə adi de kare ɓar'a adi'de.

³²Bulə de'gi sii nanga gugi dɔ'a gugi. Loki rei eli'ə eyina: «Oo kon'i ki ngannkon'i'gi rai taga non, ra sangi nu.»

³³Ningə Jeju təl el'de ene: «Nan'gi ə in kon'm ki ngannkon'm'gi wa?»

³⁴Ningə gon de'gi ki sii gugi dɔ'a gugi kakin, ningə el ene: «Oyi ingi ki sii kin ə in kon'm ki ngannkon'm'gi.

³⁵Tadɔ, de ki njera ndigi lə Luwə ə in ngonkon'm, konnann'm ki kon'm.»

Marki 4

¹Jeju ulə ngirə kadi ndo de'gi nya kadi babo'ti bay. Bulə de'gi ngayn kawinan gugi gidə, adi al aw isi me to'ti, bo dɔ ba'ti. Bulə de'gi rai ngangɪ ba'ti ne təli kum'de ki dɔ'a'ti.

²Jeju ndo'de nya'gi ngayn me kujita'gi'ti. Me nyando'ti li'ə, el'de ene:

³«Oyi, njendɔɔ kare aw kadi duw nya.

⁴Ningə, dɔkagilo'ti ki a ilə ko, kandi ko'gi madi tosi ngangɪ row'ti adi yəl'gi rei onyi maki.

⁵Kandi ko madi'gi tosi dɔnangi wor'ti, adi lo kadi ingəi dɔnangi asi tam uləi ngirə'de'ti goto. Nan k'in ə tɔgi kalangi ba, tadɔ ngirə'de to taa'ne.

⁶Loki kadi ɔsi ningə, ngann ko'gi kakin ndolei mbaw. Go'ti ningə tuti kurum, tadɔ ngirə'de aw nanga boi el.

⁷Kandi ko'gi ki nungi tosi dann konn'gi'ti. Konn'gi kakin tɔgi ndəmi'de mbəl adi lo kadi andi goto.

⁸Nan kandi ko'gi madi tosi dɔnangi'ti ki maji. Be ə, tɔgi kalangi ba adi andi. Ki nan'gi andi asi dɔ mutə, nje ki nungi andi asi dɔ mehen, ta nje ki nungi bay andi asi bu tɔ.»

⁹Go'ti ningə, Jeju el'de ene: «De ki aw ki mbi'ne tadɔ koo'n dɔ ta ningə kadi oo dɔ ta kin maji.»

¹⁰Loki bulə de'gi ai ningə, nje ki nje nanyi si'ə, ki njendo'gi li'ə ki dɔgi gidə in joo, dɔji'ə kadi ɔr'de ginn kujita'gi ki ndo'n nya kadi n'gəri.

¹¹Ə el'de ene: «Ingi, Luwə te ki dɔ nya ki to lo kiyə'ti ki ɔjido Konbe li'ə adi'se. Nan ndəgi de'gi ki rai taga, ingəi nyando'gi pəti ki kujita.

¹²In be kadi, “Re gonyi lo maji kaa oyi nya el num, Re oyi dɔ ta maji kaa gəri me'ə el num, Tadɔ re gəri me'ə ningə, A təli rɔ'de go Luwə'ti kadi Luwə inyə go majel'gi lə'de kɔ.”“

¹³Jeju el'de ene: «In gəri me kujita kin el wa? A re in gəri me kujita kin el ə a rai bann ə a gəri ndəgə'gi wa?»

¹⁴Njekilə ko, nya kilə li'ə in Poyta ki maji lə Luwə.

- ¹⁵Kandi ko ki tosi ngangì row'ti, ojido de'gi madi ki oyi ta la Luwə, ningə Satan re ɔr ta ki oyi kakin me'de'ti kalangi ba kɔ.
- ¹⁶Nga ningə, ingi ki tosi donangi wor'ti, in de'gi ki oyi ta la Luwə ningə, taai kalangi ba ki ronel.
- ¹⁷Nan ta kin ulə ngirə'ne me'de el. In de'gi ki njekuwə ki ta Luwə dɔkagilo ki nden be par. Dɔkagilo ki nya toro'gi eke kindakumndoo tado ta la Luwə, re ningə, inyəi kunme lə'de kɔ kalangi ba.
- ¹⁸Kandi ko ki tosi dann konn'gi'ti, in de'gi ki oyi ta la Luwə,
- ¹⁹nan me ki ra sururu dɔ nya'gi'ti ki donangi'ti, ki ra ta nya maji ki donangi'ti, ta bo nya'gi ki rangi ki dangi dangi uti dɔ taa ki oyi, adi lo kadi andi goto.
- ²⁰Ningə, ndəgi kandi ko'gi ki tosi donangi'ti ki maji, ojido de'gi ki oy Poyta ki maji, ningə tai me'de'ti, ə tei ki kandi'de tɔ. Ki madi'gi andi dɔ mutə ge, dɔ mehen ge, bu kare ge.
- ²¹Ningə Jeju təl el'de bay ene: «De a re ki lambi kəy ə dow ngo dɔ'ti, eke ində ginn tirə'ti wa? A ində dɔ nya'ti taa.
- ²²Nya ra ki gidi kuwə, ki ginn'ə a te el goto. Nya kira ki to lo kiyə'ti, ginn'ə a te taga wangi.
- ²³Re de aw ki mbi'ne tado koo dɔ ta, ningə kadi oo'n maji.”
- ²⁴Jeju təl el'de bay ene: «Maji kadi uri mbi'se maji oyi dɔ ta, um oyi ki non be el. Ə kadi in gəri toki nya ki mbɔji adi de'gi kin ə Luwə a mbɔji'n adi'se tɔ taa a adi'se ngayn dɔ'ti bay.
- ²⁵Be ə de ki aw ki nya ji'ne'ti, a adi'ə dɔ'ti bay. Nan de ki nya li'ə goto kaa, in ki ndikiri inbe ki awi'n ji'ne'ti kin kaa, a tai ji'ə'ti bay.”
- ²⁶Jeju təl el'de bay ene: «Konbe la Luwə to to de ki aw duw nya me ndɔɔ'ti lə'ne be.
- ²⁷Go nya duw'ti kin, re nje ndɔɔ to bi eke, to bi el kaa, kondɔ ki kada, nya ki duw, uwə ə isi tɔgi tɔ, ki kanji kadi njeduw'ə gəri'n row ki isi tɔgi'n.
- ²⁸Nan inbe ki dɔrɔ'ne, ra adi ko uwə ə tɔgi, kand'a te, ningə go'ti gogi, ɔr dɔ'ne, ə andi.
- ²⁹Ningə dɔkagilo ki dɔ ko gəsirə asi lo kuji'ə'ti, de re ujə ko tado nanyi'a asi.”
- ³⁰Jeju el'de bay ene: «Ri ə j'a j'uni kadi j'ɔji Konbe la Luwə wa? Eke kujita ki bann ə j'a j'uni kadi j'eli'n ta ki dɔ'ti wa?
- ³¹Konbe la Luwə to to kandi nya ki bari'ə mutardə be. In kandi nya ki du utə kandi nya'gi pəti ki de isi duw donangi'ti ne.

³²Loki de duw'ə ningə, tɔgi ə təl kagi tanyi kibo, utə ndəgi kagi tanyi'gi pəti. Baji'ə'gi ki tɔi, boi ngayn, adi yəl'gi uwəi lo kisi kum ndil'ə'ti.”

³³Ki kujita'gi ngayn ki toi tanan be ə Jeju ndo'n de'gi ta, ra be kigo lə gər'ə'ti ki de'gi asi gəri me'ə.

³⁴Ta ki kadi el'de ki kujita el goto. Nan dəkagilo ki nanyi ki njendo'gi lə'ne inbe'gi ki kar'de par ə, ɔr'de me'ə pəti.

³⁵Me ndə'a'ti non, dɔji losəl'ti ningə, Jeju el njendo'gi lə'ne ene: «Adi ji gangi babo j'awi dowə'ti ki kare.”

³⁶Inyəi bulə de'gi, ningə njendo'gi awi ki Jeju me to'ti ki re in'ti kete. To'gi ki rangi dani'ə.

³⁷Ningə, nəl kibo ngayn uwə'de bus dɔ ba'ti. Pungum mann'gi indəi kadi to mbingum mbingum adi mann isi rosi to.

³⁸Jeju lə nya gət'i'n dɔ'ne, ə to bongi to'ti, isi to bi. Njendo'gi li'ə ndəli'ə ki non ta de'ti eyina: «Njendo, j'isi j'oyi be kaa oo el wa?”

³⁹Jeju ndəl dɔ bi'ti, ndangi nəl, ə el mann ba ene: «Ra lokati! Adi lo to jijiji!» Low'ə'ti non nəl yogiro adi lo to jijiji.

⁴⁰Ningə, Jeju el njendo'gi lə'ne ene: «Ra bann ə boli be wa? Biti bone kaa uni me'se el bay wa?”

⁴¹Bol ra'de ngayn, adi dɔji nan ta dann'de'ti eyina: «De'ə inbe kam in nan ə, nəl ki ba'gi kaa oyi ta li'ə be wa?»

Marki 5

¹Jeju in ki njendo'gi lə'ne tei gidi ba'ti, dɔnangi'ti lə de'gi ki Gerasa'ti.

²Loki Jeju in me to'ti ur nanga ningə, tanan'ti non, de madi kare ki aw ki ndil ki majel rɔ'ne'ti, te dɔbadi'gi'ti re ingə'ə.

³De kakin ra be dɔbadi'gi'ti. Re in ki kulə gindi kaa, de kare ki asi dɔ'a lokati goto.

⁴Dɔi'ə ki kulə gindi nja banyi banyi, ta ləi kangila gindi nja'a'ti tɔ. Nan gangi kulə gindi riw riw ta, tətɔ gindi nɔsi nɔsi tɔ. De ki asi kuwə ginn tɔgi'ne'ti goto.

⁵Dəkagilo'gi pəti, kondɔ'ti ki kada, lo njiyə in dɔbadi'gi'ti ki dann mbal'gi'ti ki wuyi ki kur ta'ne'ti. Ningə tujə rɔ'ne gangi bati bati ki gaji mbal'gi.

⁶Loki oo Jeju sanyi nu bay ningə, anyi ki ngodi re ɔsi məkəsi'ne nanga non'a'ti.

⁷Ningə ur kəl ki tɔgi'ne ngayn ene: «Jeju ki Ngonn lə Luwə ki Nje kisi dɔ nya'gi'ti pəti, ri ə ge rɔ'm wa? Nja'i ba! me tɔ Luwə'ti, adi'm kon el!”

⁸El ta kin be tadɔ ta ki Jeju el'ə ene: «In ndil ki majel, te kɔ rɔ dingəm'ti kin.”

- ⁹Jeju dɔj'ə ene: «Tɔ'i nan nan?» In təl el'ə ene: «Tɔ'm nan “bulə njerɔ'gi”, tado ji banyi ngayn.”
- ¹⁰Non ki dɔ Jeju'ti ki nja nan'ti nan'ti kadi tuwə'de kɔ me be'ti kin el.
- ¹¹Dɔkagilo'ə'ti kin, bulə kɔsongi'gi ngayn ra soi nya kadi mbal'ti non.
- ¹²Ndil'gi ki majel nonyi dɔ Jeju'ti eli'ə eyina: «Tuwə'je adi j'aw dann kɔsongi'gi'ti kam, j'ur me de'ti.”
- ¹³Jeju ndigi se'de dɔ'ti, adi tei me dingəm'ti kakin, ə awi uri me kɔsongi'gi'ti. Tanan'ti non, bulə kɔsongi'gi ki asi dər joo kare, bingəi nan kadi mbal'ti taa, tosi me ba'ti, adi anyinan mann oyi.
- ¹⁴Njengəm kɔsongi'gi anyinan awi me bebo'ti, ki me ndɔɔ'gi, ɔri poy nya ki ra nya de'gi, adi de'gi awi kadi n'oyi nya ki ra nya kakin.
- ¹⁵Loki de'gi kakin rei tei rɔ Jeju'ti ningə, oy dingəm ki aw ki ndil'gi ki majel kakin isi rɔ'a'ti. Oyi'ə kadi isi ki hangal ki maji, taa isi ki ku rɔ'ne'ti tɔ. Nya'gi kin ra adi bol ra'de ngayn.
- ¹⁶Ningə de'gi ki awi lo nya'gi'ti ki Jeju ra, ɔri madi de'gi poy nya ki te dɔ dingəm'ti ki aw ki ndil'gi ki majel, ki nya ki te dɔ kɔsongi'gi'ti.
- ¹⁷Be ə, uləi ngirə kadi nonyi dɔ Jeju eyina: «Nja'i ba, inyə dɔnangi lə'je, ə aw.”
- ¹⁸Dɔkagilo'ti ki Jeju ra ala me to'ti gogi ningə, dingəm ki Jeju tuwə ndil'gi ki majel me'ə'ti kakin dɔj'ə kadi n'aw si'ə.
- ¹⁹Nan Jeju ɔdi el, ə el'ə ene: «Oti aw be dann noj'i'gi'ti, ɔr'de poy nya ki Burəbe ra sə'i ki koo kumtondoo ki ətɔ bol ki ɔji dɔ'i'ti kin.”
- ²⁰In be ə, dingəm kakin ɔti aw dɔnangi 'Bebo'gi'ti ki Dɔgi, ɔr poy nya'gi ki Jeju ra si'ə. De'gi pəti ki oyi ta kin, ətɔ'de bol.
- ²¹Loki Jeju təl aw gidə ba'ti ki to ningə, bulə de'gi ngayn kawinan rɔ'a'ti kadi ba'ti.
- ²²Ningə dingəm kare ki dann njekundɔ kəykwannan'ti lə Juwipi'gi ki, tɔ'a nan Jayrusi re. Loki oo Jeju ningə, osi nanga nja'a'ti,
- ²³non dɔ'a'ti ki tɔgi'ne ene: «Ngonn'm ki dene ki du isi oy. Nja'i ba kadi aw ində ji'i dɔ'a'ti adi ingə kaji, ə oy el.”
- ²⁴Jeju ɔti aw si'ə, ningə bulə de'gi ngayn njiyəi go'ə'ti, mborei'ə ki yo ge ki ne ge.
- ²⁵Dene kare ki monyi mosi ad'a kon bal dɔgi gidə in joo in dann bulə de'gi'ti non.
- ²⁶Monyi kin ad'a kon ngayn, adi anyi ngodi ngayn tɔ go de'gi'ti ki njera de'gi monyi, nan tuji nyakingə lə'ne dɔ'ti kɔ kare, ningə ingə kon ji'de'ti to kingə yo. Monyi aw ki kete kete to kaw par, nya ki to soti goto.

- ²⁷Dene kakin oo ta lə Jeju. Be ə, dann bulə de'gi'ti, re ki row ki gidi Jeju'ti, ɔdi ta ku li'ə.
- ²⁸Tado el me'ne'ti ene: «Kin ə re ku li'ə par ə m'odi ə rə'm a ingə lapiya.»
- ²⁹Ningə tanan'ti non par ə ginn mosi li'ə gangi, adi gər me darə'ne'ti toki darə'ne ingə lapiya nga.
- ³⁰Low'ə'ti non, Jeju gər me hangal'ne'ti toki tɔgi te rə'ne'ti. Be ə, təl kum'ne gogi dann bulə de'gi'ti, dəji'de ene: «Nan ə ɔdi ta ku lə'm wa?»
- ³¹Ə Njendo'gi li'ə eli'ə eyina: «Inbe in gər maji kadi bulə de'gi mborei nu ki yo ge ki ne ge, ə in təl dəji ene: “Nan ɔdi'm bay wa?”»
- ³²Nan Jeju nanyi ki lo gon lo'ti gugi gidi'ne kadi n'oo dene inbe ki ra nya kin.
- ³³Bol ra dene kakin ngayn, adi dadi par par, tado gər nya ki ra'a me rə'a'ti. Be ə, re osi nanga nja Jeju'ti, el'ə ta'gi ki rəta'ti pəti ki to me'ə'ti.
- ³⁴Nan Jeju el'ə ene: «Ngonn'm, kunme lə'i aj'i. Aw ki lapiya, ə kadi ingə lapiya do monyi'ti lə'i.»
- ³⁵Loki Jeju ra elta ba bay ningə, de'gi madi in me kəy'ti lə Jayrusi, ki in ki njekundo kəykawnan lə Juwipi'gi, rei eli Jayrusi eyina: «Ngonn'i oy, in ndəji Njendo, el nga.»
- ³⁶Loki Jeju oo ta kel'de be ningə, usə dɔ'ti el, ə elta ki njekundo kəykawnan lə Juwipi'gi ene: «Adi bol rai el, un me'i par!»
- ³⁷Jeju ɔgi kadi de'gi dani'ə, nan inyə Piyər num, Jaki num, Jan ki ngonnkon Jaki num par ə adi dani'ə.
- ³⁸Loki rei tei be lə njekundo kəykawnan lə Juwipi'gi ningə, Jeju oo de'gi ki isi singəi səkitə, isi nonyi ge uri wuyi ge.
- ³⁹Jeju ur me kəy'ti ningə, el'de ene: «Ra bann ə de'gi singəi dɔnan'ti səkitə ki non be wa? Ngonn oy el, nan to bi kare.»
- ⁴⁰De'gi kogi do Jeju'ti, soki'ə'n'ə. Be ə, Jeju adi de'gi pəti tei taga, ningə baw ngonn num, kon ngonn num, njendo'gi li'ə ki dani'ə num par ə ai si'ə me kəy'ti ki ngonn to'ti.
- ⁴¹Jeju uwə ji ngonn, el'ə ene: «Talita kumi!» Adi kər me'ə nan: «ngonn ki dene, m'el'i m'ene, ində taa!»
- ⁴²Tanan'ti non, ngonn ki dene ində taa, njiyə, tado bal'a in dɔgi gidə in joo. Nya ki Jeju ra kin əti de'gi bol ki dum.
- ⁴³Lo kin'ti, Jeju ndəji'de kadi elita nya ki ra nya kin de madi el. Ningə, el'de kadi uni nyakusə adi ngonn ki dene kakin sə.

Marki 6

- ¹Jeju in low'ə'ti non aw be ki tɔgi'ti, nan'ti ki njendo'gi li'ə awi go'ə'ti.
- ²Loki ndo karkon lə Juwipi'gi asi ningə, Jeju ulə ngirə ndo de'gi nya me kəykawnan'ti lə Juwipi'gi. De'gi ngayn oyi dɔ ta li'ə, adi əti'de bol, ningə eli eyina: «De kam, ingə nyando kin ra? Ə nan ə ad'a gosi ki əti bol be kin wa? Tɔgi ki ra'n nyakoji'gi ki əti bol be kin ingə ra wa?»
- ³Man! Njeragi kagi dɔ kəy'ti inbe ki in ngonn lə Mari el wa? Jaki ge, ki Joje ge, ki Judi ge, ki Simon ge, in ngannkon'a'gi el wa? Taa, konnann'a'gi kaa sii se'je ne tɔ el wa?» Nya'gi kin ra nya adi Jeju təl jigi non'de'ti um lo kadi uni me'de adi'ə goto.
- ⁴Be ə, Jeju el'de ene: «Lo kadi de'gi a əsikurə njekeltakita Luwə'ti, me be koj'o'ti, dann noj'o'gi'ti, ki me kəy'ti li'ə goto.»
- ⁵Lo kadi Jeju ra nyakoji ki əti bol me be'ti ki Najareti'ti goto, nan ndə ji'ne dɔ njemonyi'gi'ti ki nan'gi gandi gandi par, adi'de ingəi lapiya.
- ⁶Ndɔji Jeju ngayn tado mbəti ki mbəti kun me'de kad'a. Jeju njiyə ki ngann be'gi ki gugɔ dɔ Najareti, ndo de'gi nya.
- ⁷Ningə, Jeju bar njendo'gi lə'ne ki dɔgi gidə in joo ki rə'ne'ti, ə ulə'de joo joo. Adi'de tɔgi dɔ ndil'gi'ti ki majel tɔ.
- ⁸Jeju adi'de ndu kadi uni nya kare tado dɔ row el, nan gəl kareba par. El'de ene: «A uni nyakusə el num, bəl el num, ta a biri nar me kulə dɔ bədi'se'ti el num tɔ.
- ⁹Uləi sa nja'se'ti, ə ai ki ku kareba.»
- ¹⁰Jeju el'de ene: «Lo ki tei lo madi'ti me kəy ki uwə'se rə'ne'ti, ə si'ti biti ndo kaw'se'ti.
- ¹¹Ə re me bebo'ti madi, ə de'gi mbeti kuwə'se rə'de'ti, eke mbeti koyi dɔ ta lə'se, loki isi tei me be'ti kin ki taga ningə, indəi bu sa'gi ki nja'se'ti, kadi to to nya ndəji ndu'de.»
- ¹²Njendo'gi ai iləi mbər Poyta ki maji kadi de'gi inyəi gorow njiyə'de ki majel kə.
- ¹³Tuwəi ndil'gi ki majel ngayn ta uri hu dɔ njemonyi'gi'ti ngayn, adi'de lapiya tɔ.
- ¹⁴Ngar Erodi oo ta lə Jeju, tado tɔbar li'ə asi lo'gi naki naki. De'gi ki nan'gi eyina: «In Jan Batisi ə ində taa dann njekoy'gi'ti. Ginn'ə kin ə, awi'n ki tɔgi tado ra'n nya'gi ki əti bol bol.»
- ¹⁵Nje ki nungi eli eyina: «In Eli ki njekeltakita Luwə'ti.» Nje ki nan'gi bay eli eyina: «In njekelta ki ta Luwə'ti to nje ki rei kete kin be tɔ.»
- ¹⁶Loki Erodi oo ta kin ningə, el ene: «In Jan ki ndo ki madi gangi dɔ'a kaa ə ində lo koy'ti.»
- ¹⁷Erodi el be, tado ndəki inbe adi uwəi Jan, doi'ə ki kulə gindi, iləi'ə dangay'ti, tado Erodiyadi, ki ne ngonnkon'a Pilipi, ki ində taa'a ne'ne'ti,

- 18° Jan el'ə ta dɔ'ti ene: «In go'ti el kadi ində taa ne ngonkon'i ne'i'ti.»
- 19° Erodiyadi uwə Jan me'ne'ti ngayn, adi sangi row təl'ɔ, nan asi el.
- 20° Tado Erodi bol Jan, gər kadi in de ki njera nya ki dana, taa in de ki ar njay tɔ. Be ə, Erodi ngəm'ə maji. Loki Erodi oo ta kel Jan ningə, ta kin uwə ki ta, nan be kaa, Erodi ge koo ta kel Jan par par.
- 21° Ndo ki maji ki Erodiyadi isi sangi kete kete kaa re nga. Adi in ndo ronel koji Erodi, ə Erodi adi rai nyakuso. Ningə ndo'a'ti kin, Erodi bar kibo'gi lə'ne num, bar njekundo njero'gi lə'ne num, taa bar njetɔbar'gi ki dɔnangi Galile'ti tɔ.
- 22° Dɔgagilo kuso nya'ti, ngon lə Erodiyadi ki dene, ur kəy go'de'ti, te la. La lə ngon ki dene kin nəl Erodi ngayn, taa nəl de'gi ki bar'de lo nyakuso'ti ngayn tɔ, adi ngar el ngon ki dene kakin ene: «Dəji'm nya ki me'i ge par ə m'a m'ad'i.»
- 23° Erodi aw biti un ndu'ne ki kiwrɔ ad'a ene: «Nya'gi pəti ki dəji'm, ə m'a m'ad'i. Re in dow konbe lə'm kaa a ingə.»
- 24° Ngonn ki dene te aw taga, aw dəji kon'ne ene: «In ri ə kadi m'dəj'ə wa?» Ə kon'a el'ə ene: «Dəj'ə dɔ Jan Batisi.»
- 25° Ngonn ki dene təl kalangi ba aw rɔ ngar'ti el'ə ene: «Toki ji ra'n tanan'ti ne inbe kin, kadi adi'm dɔ Jan Batisi me supira'ti.»
- 26° Me ngar tuji, ɔjido nya'ti ki ngonn ki dene dəj'ə kin, nan lo kadi ɔg'ɔ goto tado kun ndu ki un ki kiwrɔ, taa tado de'gi ki bar'de lo nyakuso'ti tɔ kin.
- 27° Be ə tanan'ti non, ngar un ndu'ne adi njero kare ki njengəm'ə kadi aw kəy dangay'ti gangi dɔ Jan re'n.
- 28° Njero aw gangi dɔ Jan me supira'ti, re'n adi ngonn ki dene. Ningə ngonn ki dene kakin təl'n adi kon'ne.
- 29° Loki njendo'gi lə Jan oyi poyta kin ningə, rei uni ninn'ə awi duwi.
- 30° Loki njekawkulə'gi təli lo kulə'gi'ti lə'de ningə, kawinan rɔ Jeju'ti, ɔri'ə poy nya'gi ki rai ki nya'gi ki ndoi de'gi adi'ə oo.
- 31° Bulə de'gi ngayn awi num, təli num adi lo kadi njendo'gi ingəi ngonn dɔkagilo nden be kadi soi nya kaa goto. Be ə, Jeju el'de ene: «In rei adi j'awi lo ki de'gi gotoi'ti kin kadi ɔri kon nden.»
- 32° Be ə, ali me to'ti tado kaw kəsi rɔ'de ngərangi, lo ki de'gi gotoi'ti.
- 33° De'gi ngayn oyi'de lo kaw de'ti, ə gəri'de bəti tɔ. De'gi in bebo'gi'ti ki dangi dangi, anyinan ki nja'de bur bur awi kete, lo ki Jeju ki njendo'gi isi awi'ti.
- 34° Loki Jeju ur nanga me to'ti ningə, oo bulə de'gi ngayn. Loki oo'de, oo kumtondo lə'de, tado rai to bati'gi ki njekul'de goto be. In be ə, Jeju tumginn ndo'n'de nya'gi ngayn.

- ³⁵Loki kadi yəti rə'ne ə binəm taa njendo'gi ɔti ki rə Jeju'ti eli'ə eyina: «Lo ki ji rai'ti ne kin, in lo ki de'gi gotoi'ti, ningə kadi isi ur tə.
- ³⁶Maji kadi inyə bulə de'gi kam adi awi ki lo ndoo'gi'ti ki ngannbe'gi'ti ndogi nyakusə səi.”
- ³⁷Nan Jeju təl el'de ene: «Inbe'gi adi'de nya səi.» Ningə, njendo'gi dəji'ə eyina: «Kadi j'aw ji ndogi mapa asi silə bujo j'adi'de səi wa?”
- ³⁸Jeju təl el'de ene: «Mapa ki ji'se'ti in bann wa? Ai dann de'gi'ti oyi.» Loki ai dann de'gi'ti, dəji ningə, təli eli'ə eyina: «Mapa in mi, ə kanji joo tə.”
- ³⁹Jeju un ndu'ne adi'de kadi adi de'gi sii nanga ki kut'ə kut'ə də mu'ti ki mbol.
- ⁴⁰Be ə, de'gi uwəi nan bu bu ge, dəmi dəmi ge, ə sii nanga ki bara bara.
- ⁴¹Jeju un mapa ki mi ki kanji ki joo kakin, un kum'ne ki taa, elta ki Luwə kadi njangi də nyakusə kin. Go'ti, uwə mapa'gi kakin gangi'de nan'ti ə adi njendo'gi kadi lowəi bulə de'gi. Kanji'gi ki joo kaa, lowə de'gi pəti tə.
- ⁴²De'gi pəti səi nya ndanni maji.
- ⁴³Ningə, njendo'gi ɔyi ndəgi mapa ki kanji ki nanyi, kara dəgi gidə in joo.
- ⁴⁴De'gi ki səi mapa kin asi dingəm'gi dər mi.
- ⁴⁵Nden ba go'ti, Jeju ɔsi njendo'gi lə'ne kadi ali me to'ti, ai gidi ba'ti kete non'ne'ti, ki kaw ki bebo Betisayda'ti nu. Ningə dəkagilo'ə'ti kin inbe inyə bulə de'gi kadi awi.
- ⁴⁶Loki Jeju adi'de awi ningə, ɔti aw də mbal'ti tadə kelta ki Luwə.
- ⁴⁷Loki lo ndul nga ningə, to in dann ba'ti, ə Jeju in ki kar'ne ba ə nanyi nanga gogi.
- ⁴⁸Jeju oo kadi njendo'gi lə'ne ingəi kon ngayn lo kəsi to'ti, tadə nəl ulə, sur to ki gogi gogi. Taginnlo'ti ningə, Jeju in ra njiyə də mann'ti, isi aw ki rə'de'ti, ningə ge kadi dər ta'de bay.
- ⁴⁹Ə loki oyi'ə ra njiyə də mann'ti ningə, oyi kadi in muwə de yo, adi uri kəl.
- ⁵⁰Inbe'gi pəti oyi'ə, adi bol təl'de. Nan kalangi ba, Jeju el'de ene: «Adi me'se ɔsi nanga nan in m'in! Ə boli el!”
- ⁵¹Jeju al go'de'ti me to'ti, ningə nəl yokiro. Loki oyi nya'gi kin ningə ndil'de te saw.
- ⁵²Tadə ki rəta'ti, njendo'gi gəri kum nya ki Jeju ra ɔjido mapa kin el, tadə me ngan lə'de.
- ⁵³Loki Jeju in ki njendo'gi lə'ne ali gidi babo ningə, tei dənangi Genejaretit'ti. Indəi to lə'de ngangi ba'ti.
- ⁵⁴Loki uri nanga taa par ə, de'gi gəri Jeju ə binəm.

⁵⁵Adi, anyinan ngodi asi be'gi ki donangi'ti kin non naki, naki. De'gi ilai ro'de, oyi njemonyi'gi la'de me tuwa to de'ti, rei se'de ro'a'ti, loki oyi kadi Jeju si'ti.

⁵⁶Lo'gi pæti ki awi'ti, ngann be'gi ki bebo'gi ki lo ndoo'gi, de'gi rei ki njemonyi'gi buki'de tambalo'ti, æ nonyi do Jeju'ti kadi inyæ njemonyi'gi adi odi ta ku li'æ. Ningæ, nje ki odi ta ku li'æ ingæi lapiya to.

Marki 7

¹Parisi'gi ki njendo ndukun'gi la Luwæ madi in Jerujalem'ti, kawinan do Jeju'ti.

²Oyi kadi njendo'gi li'æ ki ki madi'gi soi nya ji'de yoro um togi ji'de kigo row ragoti el.

³Toki røta'ti, Parisi'gi ki Juwipi'gi ba pæti, togi ji'de æ binæm taa soi nya, um soi nya ki ji'de ki yoro el. Adi in kindæ kum go nyajibælbe'ti la kaw'de'gi.

⁴Be to æ, re tæli suki'ti ningæ, a ndogi mann ro'de suki suki bay ta a soi nya. Awi ki nyajibælbe'gi ki rangi ngayn ki isi tæli ro'de go'ti bay to togi nya kaynmann'gi ki ngo'gi ki ngoo ningæ kasi, ki gorow ra'a'ti.

⁵Parisi'gi ki njendo ndukun'gi la Luwæ dæji Jeju eyina: «Tadæ ri æ njendo'gi la'i tæli ro'de go nya jibælbe'ti la kaw'je'gi el wa? Ra bann æ togi ji'de el par æ soi nya ki ji'de ki yoro ba wa?»

⁶Jeju ila'de'ti ene: «Ta ki Luwæ el ki ta njekeltakita'ne'ti Ejay do'se'ti in ta ki røta'ti. In njekædikum de'gi, tadæ Luwæ adi Ejay ndangi ene: “Ginn de'gi kin æsikuræ'm ki ndar ta'de kare, Nan me'de in sanyi sæ'm.»

⁷Tøjji ki isi ulæi do'm'ti, nda'a goto, Tadæ nyando'gi ki isi ndoi de'gi kaa, In mbærkikindæ'gi ki in ro de'gi'ti.”

⁸Jeju el'de ene: «Inyæi mbærkikindæ la Luwæ dow kare, æ in tæli ro'se go nya jibælbe'ti la de'gi yo.”

⁹Ningæ, Jeju el bay ene: «To ro'se el kadi inyæi go mbærkikindæ la Luwæ kalangi ba kadi ngæmi go nyajibælbe la'se!»

¹⁰Tadæ, Moji ene: “Æsi kuræ baw'i ki kon'i.” Taa el bay ene: “De ki elta ki majel baw'ne eke kon'ne asi ta koy.”

¹¹Nan ingi, eli eyina: “Re de madi el baw'ne eke kon'ne ene: «Nya maji'gi ki re m'a m'æsi'n køyi æ in kørban» (kør me'æ nan kadikare la Luwæ).”

¹²In kin oji kadi uti tarow kadi de madi ra nya æsi'n køy baw'ne eke kon'ne.

¹³Gonyi row tuji ki isi tuji ta la Luwæ ki nyajibælbe la'se kin oyi! Nya ki isi ndoi de'gi ki kete kete. Ta nya'gi ki rangi ki toi be ngayn ki isi rai in non bay.”

¹⁴Go'ti ningæ, Jeju bar bulæ de'gi ki ro'ne'ti bay æ el'de ene: «Ingi pæti uri mbi'se maji kadi oyi do ta la'm, kadi gæri me'æ to.”

- ¹⁵Nya madi ki in taga aw me de'ti ki a təl'ə nya ki to njen'ti goto. Nan nya ki in me de'ti te taga ə a təl'ə nya ki to njen'ti.
- ¹⁶[Re de madi aw ki mbi'ne kadi oo'n dō ta ningə, kadi oo.]
- ¹⁷Loki Jeju inyə bulə de'gi, ə təl aw me kəy'ti ningə, njendo'gi li'ə dəji'ə kadi ər'de ginn kujita kakin.
- ¹⁸Jeju el'de ene: «Adi inbe'gi kaa gəri nya el tō wa? In gəri me ta ki m'ge kel kin el wa? Nya pəti ki in taga ki aw me de'ti, nya kare ki a təl'ə ki njen'ti goto.
- ¹⁹Toki rōta'ti, nya'gi kin pəti awi ngarme'ə'ti el, nan awi kanda'a'ti yo, ningə go'ti tei kō awi be sin'ti. Ta lə Jeju kin tōji kadi nyakusō'gi pəti in ki kar njay.»
- ²⁰Ningə Jeju el'de bay ene: «Nya ki te rō de'ti ki taga ə in nya ki nje təl de nya ki to njen'ti.
- ²¹In me de'ti kəy, in ngarme de'ti ə, mərta'gi ki majel sii tei'ti, ki kaya ki ra, ki bogi, ki təl nan,
- ²²ki kuwə marum, ki ra kumnda nya, ki mendul, ki kədinan, ki nyara ki gorow'ə'ti el, ki kōjirō, taa kulə ra'gi ki to mbo tō.
- ²³Nya'gi ki majel kin pəti in me de'ti ə təli'ə nya ki to njen'ti.»
- ²⁴Jeju in low'ə'ti non ningə aw dōnangi'ti ki Tir. Aw ur me kəy'ti madi, ge kadi de'gi gəri go'ne el, nan lowə goto.
- ²⁵Re inbe ki Jeju re te bay par ə, dene madi ki ndil ki majel isi adi kon ngonn'o ki dene oo ta li'ə, ə anyi re osi nanga nja'a'ti.
- ²⁶In dene ki in Juwipi el, be koj'o in Penesi, dōnangi Siri'ti. Non ki dō Jeju'ti kadi tuwə ndil ki majel ki isi adi kon ngonn'o kin kō.
- ²⁷Nan Jeju el'ə ene: «Inyə adi ngann'gi ki me kəy'ti sōi asi'de bay ta. Tado in go'ti el kadi de un nyakusō lə ngann'gi, ilə adi ngann busi'gi.»
- ²⁸Ə dene kakin ilə'ti ene: «In rōta'ti Burəbe, nan k'in ə ngann busi'gi ki rai ginn tabilə'ti a sōi bunə nya'gi ki tei ta ngann'gi'ti tosi nanga tō.»
- ²⁹Ningə Jeju el'ə ene: «Takul ta ki te ta'i'ti kin, ətə aw be lə'i, tado ndil ki majel te me ngonn'i'ti ki dene kō nga.»
- ³⁰Dene kakin təl aw be ningə, ingə ngonn'ne, to dō tirə'ti kare, tado ndil ki majel kakin te rō'a'ti kō.
- ³¹Jeju in dōnangi Tir, gangi Sidon, ningə ində dōnangi Bebo'gi'ti ki Dōgi gangi bay ta re te ta mann ba Galile'ti.
- ³²De'gi rei ki dingəm kare ki mbi'ə boy, ki lo kelta ngan si'ə, rō Jeju'ti, dəji'ə kadi ində ji'ne dō'a'ti, kadi ingə lapiya.

³³Jeju ɔr'ɔ ki kar'a ba aw si'ə sanyi ki bulə de'gi. Loki tulə ngann ji'ne'gi mbi njemonyi'ti ningə, tuw mann ta'ne ɔdi'n ndonn dingəm kakin.

³⁴Go'ti ningə, Jeju un kum'ne ki dɔran'ti, ilə kon puu, ə el ene: «Epata» (kɔr me ta kin nan: mbuti).

³⁵Tanan'ti non par ə mbi dingəm kakin mbuti, ə ndonn'o tuti adi elta ar njay njay.

³⁶Jeju ndɔr mbi de'gi ki oyi nya kin kadi de el ta'a kete adi de ki rangi oo el. Loki ndɔr mbi'de ki nja nan'ti nan'ti kadi de ɔr poy nya kin el ningə, kadibe bay ə de'gi ɔri poy nyara'a ki kete kete.

³⁷Nya ra Jeju ətɪ bulə de'gi ɓol ngayn adi eli eyina: «Nya ra'a'gi pəti maji: Ra nje'gi ki mbi'de boy adi oyi dɔ ta, ta ra mbiki'gi adi elita tɔ.»

Marki 8

¹Me ndɔ'gi'ti kin, bulə de'gi ngayn kawinan toki rangi bay dɔ Jeju'ti. Ningə, nya ki kadi sɔi goto. Be ə Jeju ɓar njendo'gi lə'ne el'de ene:

²«M'oo kumtondoo lə bulə de'gi kin, tado ndɔ mutə ɓone ə in sə'm nan'ti, ningə, nya ki kadi sɔi goto.

³Re m'inyə'de m'adi awi be ki me'de ɓo ba a, ɓo a taa tɔgi'de row'ə, tado nje ki madi dann'de'ti in sanyi ə rei.»

⁴Njendo'gi li'ə tɔli eli'ə eyina: «J'a j'ingəi mapa ra dilələ'ti ne, ə a asi kadi'de sɔi wa?»

⁵Jeju dəji'de ene: «Mapa ki ji'se'ti in bann wa?» Ə eli'ə eyina: «Mapa in siri.»

⁶Go'ti ningə, Jeju ilə ndu'ne adi bulə de'gi kadi sii nanga. Ɔy mapa ki siri kakin ji'ne'ti, ra oyo Luwə dɔ'ti ningə, gangi'de nan'ti, ə adi njendo'gi lə'ne kadi adi bulə de'gi. Be ə, njendo'gi tai adi bulə de'gi tɔ.

⁷Ai ki ngann kanji'gi ji'de'ti tɔ. Jeju njangi dɔ'a ə adi njendo'gi lə'ne kadi lowəi de'gi tɔ.

⁸De'gi sɔi nya ndanni, adi, njendo'gi kawɪ gində'gi ki nanyi kara siri.

⁹De'gi ki sɔi nya, asi dər sɔ. Go'ti ningə, Jeju inyə'de adi awi.

¹⁰Kalangi ba go'ti, Jeju in ki njendo'gi lə'ne ali me to'ti, awi dɔnangi Dalmanuta'ti.

¹¹Parisi'gi in non rei ningə, uləi ngirə manjɪnan ta'ti ki Jeju. Ə dəji'ə kadi ra nyakɔji madi ki in dɔran'ti adi n'oyi. Dəji'ə be to kuləkikiyə tado kuwə'n'ə.

¹²Jeju ilə me'ne hmm, ə el'de ene: «Tado ri ə de'gi ki dɔkagilo'ti ki ɓone kin dəji kadi n'oyi nyakɔji wa? Toki rɔta'ti, adi m'el'se madi oyi! nyakɔji madi ki kadi de a ra tado lə'de goto.»

¹³Be ə, Jeju inyə'de, ə al me to'ti tado kaw dow ba'ti ki kare.

- 14 Me njendo'gi oy dɔ mapa'ti ki kadi ɔyi. In ki ji'de'ti ki sii me to'ti in kareba par.
- 15 Jeju ndəji'de, ə el'de ene: «Oyi maji! Oyi go rɔ'se maji dɔ hum'ti lə Parisi'gi, ki yan Erodi tɔ.»
- 16 Njendo'gi manjinan ta dann'de'ti eyina: «Jeju el be tado j'aw ki mapa el!»
- 17 Jeju gər ta ki me'de'ti, adi el'de ene: «Tado ri ə isi manjinan ta dann'se'ti dɔ mapa'ti ki ɔyi el wa? In gəri me nya'gi el kaa bay wa? Ngarme'se ngan kaa bay wa?»
- 18 Awi ki kum'se eke ɔyi lo el wa? Awi ki mbi'se ke ɔyi dɔ ta el wa? Me'se olo dɔ nya'gi'ti el wa?
- 19 Ndɔki m'lowə mapa mi, de'gi dər mi, eke ndəgi gindi mapa ki nanyi, ɔyi rosi kara bann wa?» Eli eyina: «J'ɔyi rosi kara dɔgi gidə in joo.»
- 20 «Nga ndɔki, m'lowə mapa siri dingəm'gi dər sɔ kin, gində'gi ki nanyi, ndɔki ɔyi kara bann tɔ wa?» Ningə eli'ə eyina: «J'ɔyi kara siri.»
- 21 Lo kin'ti Jeju el'de ene: «In gəri el bay wa?»
- 22 Loki Jeju in ki njendo'gi lə'ne rei tei me be'ti ki Betisayda'ti ningə, de'gi rei ki njekumtɔ kare rɔ Jeju'ti. De'gi kakin nonyi dɔ Jeju'ti kadi ɔd'ɔ.
- 23 Jeju uwə ji njekumtɔ kakin, ə aw si'ə gidi be'ti. Loki nyom kum'ə ki mann ta'ne ningə, ində ji'ne dɔ'a'ti ə dɔj'ə ene: «Oo nya madi wa?»
- 24 Njekumtɔ gon lo ningə ene: «M'oo de'gi, nan to ə toi to kagi'gi ə ra njiyəi be.»
- 25 Jeju təl ində ji'ne dɔ kum'ne'ti nja kare bay adi oo lo ar njay njay nga. Ingə lapiya, ta oo nya'gi pəti ar njay njay tɔ.
- 26 Go'ti ningə, Jeju inyə adi aw be lə'ne, ə el'ə ene: «Ononyi təl kaw me be'ti kin gogi.»
- 27 Jeju ɔti low'ə'ti non ningə, awi ki njendo'gi lə'ne ngann be'gi'ti ki gidi Sejare'ti, ki Pilipi. Loki in dɔ row'ti, Jeju dəji'de ene: «De'gi isi elita dɔ'm'ti toki m'in nan wa?»
- 28 Ə njendo'gi eli'ə eyina: «De'gi madi eyina in Jan Batisi; nje ki nungi eyina in njekeltakita Luwə'ti Eli; nje ki rangi bay eyina in ki kare dann de'gi'ti ki njekeltakita Luwə'ti.»
- 29 Ningə, Jeju təl re dəji'de inbe'gi ene: «Nga inbe'gi ki dɔ'se, eli eyina m'in nan wa?» Ə Piyər ilə'ti ene: «In Kirisiti, De ki Luwə mbət'ə!»
- 30 Jeju ndəji'de ki tɔgi'ne kadi elita kete kadi de ki rangi oo el.
- 31 Go ta'gi'ti kin ningə, Jeju ulə ngirə kadi ndo'de toki n'in Ngonn de n'a n'ingə kon ngayn. Ngatogi'gi lə Juwipi'gi ki kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi, ki njendo ndukun'gi mbəti'ə. De'gi tɔli'ə, nan ndɔ ki kon mutə tum ginn'ə ndɔ koy'ɔ, a te lo koy'ti.

- ³²El'de ta'gi kin pəti ar njay. Piyər ər Jeju aw si'ə gədikare, ningə ulə ngirə ndang'a.
- ³³Nan Jeju təl rə'ne, gon njendo'gi lə'ne ningə ndangi Piyər ki tōgi'ne ngayn ene: «In təl gogi Satan! Ɔr rə'i kə sanyi rə'm'ti, tado mərta lə'i in mərta ki in rə Luwə'ti el, nan in mərta lə de'gi.»
- ³⁴Go'ti ningə, Jeju bar bulə de'gi ki njendo'gi lə'ne, ningə el'de ene: «Re de madi ndigi njiyə go'm'ti ningə, kadi oo rə'ne to nya madi el, kadi inbe un kagidəsi koy lə'ne, ə re un go'm.
- ³⁵Toki rəta'ti, de ki ge kaji rə'ne n'inbe dənangi'ti ne a ilə rə'ne kə. Nan de ki ilə rə'ne kə tado lə'm, eke tado Poyta ki maji, a aji rə'ne.
- ³⁶Kin ə re de ingə nyamaji'gi ki dənangi'ti ne pəti tigə, nan ndil'ə tuji, ə maj'a to ra be wa?
- ³⁷Nya madi ki de a adi ər'n tor ndil'ne to non wa?
- ³⁸Toki rəta'ti, re rə de madi sol'ə tado lə'm, eke tado ta lə'm takum de'gi'ti ki nje ra kaya ki njeramajel ki dəkagilo'ti kin, m'in Ngonn de m'a m'ra rəsəl də'a'ti tə, ndə'a'ti ki m'a m're'n me tōji'ti lə Bai, nan'ti ki malayka'gi ki ari njay.»

Marki 9

- ¹Jeju el'de bay ene: «Toki rəta'ti adi m'el'se: De'gi madi dann'se'ti ne, a oyi el bay ə, a oyi Konbe lə Luwə ki a re ki tōgi'ne kam taa.»
- ²Ndə mehen go'ti, ningə Jeju ər Piyər num, Jaki num, taa Jan num tə, ə al aw se'de də mbal'ti ki ngal, ki kar'de ba, sanyi ki ndəgə'gi. Low'ə'ti kin non, Jeju mbəl takum'ne.
- ³Ku'gi li'ə ndoloi kənyi kənyi, taa ndai nda ki de ki dənangi'ti ne ki kadi a togī ku adi nda be goto.
- ⁴Ningə lo kin'ti non, Eli in ki Moji tei ki rə'de'ti bus, isi elita ki Jeju.
- ⁵Ə Piyər un ta el Jeju ene: «Njendo de'gi, kin ə j'isi lo kin'ti ne be par ə maji ngayn. J'a ra kəyku'gi lo mutə: kare in yan'i, kare in yan Moji, ə kare in yan Eli tə.»
- ⁶Toki rəta'ti, Piyər gər ta inbe ki kadi el el, tado, inbe ki madi'ne'gi ki joo, bol ra'de ngayn.
- ⁷Ningə, tanan'ti non, kilndi re dow də'de bigum. Ndu ta madi te me kilndi'ti ene: «In kam in Ngonn'm, m'ndig'ə ngayn, ə oyi ta li'ə.»
- ⁸Ki kum ki kində jipi, njendo'gi gonyi lo gugi gidi'de, nan de kare kaa oyi'ə el. Jeju ki kar'ne ba par ə oyi'ə rə'de'ti.
- ⁹Loki in də mbal'ti isi uri nanga ningə, Jeju ndəji'de kadi əri poy nya ki ra nya ə oyi kin de madi el, biti kadi n'in Ngonn de n'te dann njekoy'gi'ti.

- ¹⁰Njendo'gi tɔli rɔ'de go ta'ti ki Jeju el'de, nan k'in ə, gəri me ta ki nan: «Kində taa dann njekoy'gi'ti» kin el, adi manji nan ta dɔ'ti dann'de'ti.
- ¹¹Go'ti, njendo'gi dɔji'ə eyina: «Tadɔ ri ə njendo ndukun'gi lə Luwə eyina maji kadi Eli re kete ta wa?»
- ¹²Jeju ilə'de'ti ene: «In rɔta'ti kadi Eli a re kete bay taa, kadi ra go nya'gi adi asi nan gogi. Nga ra bann ə, ndangi me makitu'ti lə Luwə, sɔw dɔ'm m'in “Ngonn de bay toki m'a m'ingə kon ngayn, ta de'gi a kidi m'in tɔ” ə?»
- ¹³Toki rɔta'ti adi m'el'se madi oyi, Eli re, ə de'gi rai si'ə nya ki me'de ge, toki ndangi me makitu'ti sɔw'n dɔ'a.”
- ¹⁴Loki tɔli rei rɔ njendo'gi'ti ningə, oyi bulə de'gi iləi nan gugi dɔ'de gugi, ningə njendo ndukun'gi ə isi manjinan ta'ti se'de tɔ.
- ¹⁵Loki bulə de'gi oyi Jeju, ningə ndɔji'de ngayn, adi anyinan bur bur ki rɔ'a'ti, uwəi ji'ə rai'ə lapiya.
- ¹⁶Jeju dɔji njendo'gi lə'ne ene: «Ta ri ə isi manjinan ta dɔ'ti se'de wa?»
- ¹⁷De madi kare dann bulə de'gi'ti el'ə ene: «Njendo de'gi, kete m're ki ngonn'm rɔ'i'ti, tadɔ in ginn tɔgi'ti lə ndil ki ra'a adi elta el.
- ¹⁸Lo'gi pəti ki ndil kin in si'ə'ti ningə, ugə ilə nanga, adi pulum taa uwə jugi jugi, ngor ngang'i'ne guru guru, ningə ndaj'a ranyi, ad'a to to kagi be. Be ə, m'dɔji njendo'gi lə'i kadi tuwəi ndil ki majel kin dɔ'a'ti kɔ, nan ingəi tɔgi ra'a el.”
- ¹⁹Lo kin'ti Jeju un ta el ene: «In de'gi ki dɔkagilo'ti ki bone in nje me ngan kadi to m'nji sese kagilo bann taa uni me'se adi m'in wa? Kadi m'a m'osi ginn'se kagilo bann bay taa wa? In rei si'ə rɔ'm'ti ne.”
- ²⁰Loki rei ki ngonn rɔ'a'ti ningə, tanan'ti non inbe ki ndil ki majel oo Jeju par ə, dadi ngonn kakin nangi nangi, ə mann taa in pulum jugi jugi, ningə bi'ə ilə nanga, ad'a nduguru nanga.
- ²¹Jeju dɔji Baw'a ene: «Dɔkagilo ki ra'a'ti ə nya kin ulə si'ə ngirə wa?» Baw ngonn ilə'ti ene: «Ulə ngirə loki ngonn to du ba bay.
- ²²Ningə, kagilo'gi madi ndil ki majel kin, isi sur'ə tilə por'o ge ki me mann'ti ge kadi tɔl'ɔ, ə re asi ra nya madi ə, oo kumtondoo lə'je, in ra se'je.”
- ²³Jeju tɔl el'ə ene: «Re asi! ... kin tadɔ ri wa? De ki un me'ne, asi ra nya'gi pəti.”
- ²⁴Tanan'ti non, baw ngonn elta ki ndu'ne kibo ene: «M'un me'm, nan kunme lə'm ə in ngayn el, ə in ra sə'm!”
- ²⁵Loki Jeju oo kadi bulə de'gi isi anyinan bur bur ki rɔ'a'ti ningə, ndangi ndil ki majel ene: «In ndil ki majel ki nje boy mbi de'gi ki nje kadi de'gi elita el, m'un ndu'm kadi in te rɔ ngonn'ti kin kɔ, ə re gogi el ratata!”

26Ndil ki majel kakin ur kɔl, ra ngonn adi dadi nangi! nangi! ki tɔgi'ne ngayn, ningə te rɔ'a'ti kɔ. Ngonn tɔl to toki oy be, adi de'gi pɛti ki oyi nya ki ra nya eli eyina: «Oy nga.»

27Nan Jeju uwə ji ngonn un'ə ur'ə taa.

28Loki Jeju tɔl re be ə, njendo'gi li'ə sii si'ə ki kar'de ba, dəji'ə eyina: «Tadɔ ri ə kete j'in j'asi kadi ji tuwə ndil kin el wa?»

29Jeju tɔl el'de ene: «Ko ndil'gi ki be kin, de a tuwə'de ki takul kelta ki Luwə ta.»

30Ɔti low'ə'ti non ningə, indəi dɔnangi Galile gangi. Jeju ge kadi de madi gər go'ne el.

31Tadɔ un dɔkagilo kadi ndo'n nya njendo'gi lə'ne. Be ə el'de ene: «A uləi m'in m'in Ngonn de ji de'gi'ti kadi a tɔli m'in, ningə loki tɔli m'in, ndɔ ki kon mutə tum ginn'ə ndɔ koy'm'ti ə, m'a te lo koy'ti.»

32Njendo'gi gəri me ta li'ə kin el, ningə boli kadi dəji'ə ta dɔ'ti tɔ.

33Loki rei tei me be'ti ki Kapernayim, ə uri me kəy'ti ningə, Jeju un ta dəji'de ene: «Ta ri ə kete isi manjinan ta dɔ'ti dɔ row'ti wa?»

34Nan tɔli sii keke, tadɔ, dɔ row'ti, manjinan ta, kadi n'gəri ke nan ə in kibo wa?

35Jeju isi nanga, ningə bar njendo'gi lə'ne ki dɔgi gidə in joo, el'de ene: «Re de madi ge kadi n'in de ki dɔkete ningə, maji kadi tɔl rɔ'ne dɔboy de'gi'ti num, nje ra kuləbər kadi ndəgə'gi pɛti num tɔ.»

36Go'ti, Jeju un ngonn ki du, ur'ə dann'de'ti, ə loki uwə rɔ'ne'ti ningə, el'de ene:

37«Re de madi uwə ngonn ki be kin rɔ'ne'ti me tɔ'm'ti ningə, in m'inbe ə de'ə kin uwə'm rɔ'ne'ti. Ningə, de ki uwə'm ki rɔ'ne'ti, in m'in ə uwə'm ki rɔ'ne'ti el, nan in njekulə'm ə uwə ki rɔ'ne'ti.»

38Jan el Jeju ene: «Njendo de'gi, j'oo de madi ki ra tuwə ndil'gi ki majel me tɔ'i'ti, ningə ji ndigi kadi j'ɔg'ɔ dɔ ra nya kin, tadɔ in njiyə se'je go'i'ti el.»

39Jeju ilə'de'ti ene: «Ononyi'se kadi ɔgi'ə dɔ, tadɔ de kare ki a ra nya ki əti bol me tɔ'm'ti ki kadi a tɔl kalangi ba elta ki majel dɔ tɔ'm'ti goto.

40Tokɔ rɔta'ti, de ki ɔsi'je ta el in de lə'je.

41Taa re de madi adi mann kanyi me ngonn kala mann'ti par, tadɔ kin ki in de'gi lə Kirisiti kaa, tokɔ rɔta'ti, de'ə kin a nal nyakugə goji lə'ne el.

42«Kin ə tokɔ de madi ra adi ki kare dann nje ki du'ti ki uni me'de adi m'in, osi me majel'ti ə, in soti ngayn bay tadɔ li'ə kadi dɔi mbal kibo ngayn mində'ti, ə iləi'ə me ba'ti.

⁴³Kin ə ji'i rai adi osi me majel'ti ə, in gang'a ilə kə. Tado, in soti kadi ingə kaji ki ji'i ki kare, utə kadi in ngəm ji'i'gi joo pəti, ə iləi'nu me por'ti ki biti ki non'ti, me por'ti ki a oy el ratata kin.

[⁴⁴Lo ki kur ki nje kində de'gi yəngi yəngi oy'ti el num taa por kaa oy'ti el num tə.]

⁴⁵Kin ə nja'i kare rai adi osi majel'ti ə, in gang'a ilə kə. Tado, in soti kadi ingə kaji ki nja'i ki kare, utə kadi in ngəm nja'i'gi joo pəti, ə iləi'nu me dilə por'ti ki biti ki non'ti.

[⁴⁶Lo ki kur ki nje kində de'gi yəngi yəngi oy'ti el num taa por kaa oy'ti el num tə.]

⁴⁷Kin ə kum'i kare rai adi osi me majel'ti ə, ɔr'ə kə. Tado, in soti kadi ur Konbe'ti lə Luwə ki kum'i ki kare, utə kadi in ngəm kum'i joo pəti, ə iləi'nu me por'ti ki biti ki non'ti.

⁴⁸Lo'ti ki kode'gi oyi el, ta por ki səm'ti kaa oy el ratata tə.

⁴⁹Toki rəta'ti, de ki ra kaa por kon'gi a ra'a adi ar njay, toki kati a ra'n nyakusə adi nəl be.

⁵⁰Kati in nya ki maji, nan loki nəl'ə goto ə, ri ə a rai kadi a təl nəl gogi wa? Nya ki kadi de a ra'n goto. Ningə maji kadi təji hal ki maji ki rə nan'ti, ə sii ki nan ki lapiya dann'se'ti.»

Marki 10

¹Jeju in low'ə'ti non aw dənangi Jude'ti, gidi ba Jurden'ti. Bulə de'gi kawinan gugi gidə gugi bay. Ki go jibəl ra'a'ti lə Jeju, ulə ngirə ndo'de nya.

²Parisi'gi madi ɔti rei rə Jeju'ti, ningə kadi to iyəi kulə uwəi'ə'n'ə me ta'ti, dəji'ə eyina: «Ndukun lə'je adi tarow kadi dingəm tuwə'n ne'ne eke adi tarow el wa?»

³Jeju dəji'de ene: «Ndukun ri ə Moji adi'se də'ti wa?»

⁴Ingi təli eli'ə eyina: «Moji ndəki adi tarow kadi dingəm tuwə ne'ne, nan k'in ə, kadi ad'a makitu gangi nan ji'ə'ti.»

⁵Jeju təl el'de ene: «In tado me ngan lə'se ə Moji ndangi'n mbərkikində kin adi'se.

⁶Nan lo kulə ngirə kində nya'gi'ti, Luwə ra dingəm ki dene.

⁷In be ə, dingəm a inyə baw'ne ki kon'ne, ningə a tinyəi nan ki ne'ne,

⁸təli darə ki kare. Lo kin'ti a in joo el nga, nan a in darə ki kareba.

⁹Ningə nya ki Luwə dəə nan'ti, maji kadi de gangi nan'ti el.»

¹⁰Loki təli rei be, njendo'gi li'ə dəji'ə ta də'ti bay.

¹¹Ə Jeju el'de ene: «Re de tuwə ne'ne, ə ta in ki rangi, in njekuwə marum par ki rə ne'ne'ti.

¹²A re in dene ə mbəti ngaw'ne ə ta dingəm ki rangi kaa, in njekuwə marum tə.»

- 13De'gi rei ki ngann'gi ki du rō Jeju'ti kadi njangi dō'de, nan njendo'gi ndangi'de.
- 14Loki Jeju oo kulēra njendo'gi lē'ne ningə, nəl'ə el adi el'de ene: «Inyəi ngann'gi ki du adi rei rō'm'ti, ononyi'se kadi ŋgi'de tarow, tadō Konbe lə Luwə in yan de'gi ki toi to ngann'gi ki du be.
- 15Toki rōta'ti, adi m'el'se, de ki ndigi kadi Luwə onbe dō'a'ti to ngonn ki du be el ə, a ur konbe'ti lə Luwə el ratata.”
- 16Go'ti, Jeju ŋy ngann'gi ki du kadi'ne'ti, ində ji'ne dō'de'ti, ə njangi dō'de.
- 17Loki Jeju ŋti osi dō row'ti ningə, dingəm madi kare anyi re osi nanga ŋsi məkəsi'ne non'a'ti, dēj'ə ene: «Njendo ki nje hal ki maji, in ri ə m'a m'ra ə m'a m'ingə'n kaji ki to biti ki non'ti wa?”
- 18Jeju el'ə ene: «Tadō ri ə bari'm de ki maji wa? De kare ki maji goto, nan Luwə ki kar'ne ba par ə in de ki maji.
- 19In gər mbərkikində'gi lə Luwə ki ene: “A təl de el, a uwə marum el, a bogi el, a mannaji ki ngom dō mad'i'ti el, a ra nya ki majel ki de madi el, ŋsi kurə baw'i ki kon'i.”“
- 20Dingəm kakin el'ə ene: «Njendo, m'ra nya'gi kin pəti, m'təl rō'm go'ti lo kulə ngirə basa'm'ti nu.”
- 21Jeju gon dingəm kakin ki rōnel, ningə el'ə ene: «Nya kare be ə nanyi kadi in ra. Aw, adi ndogi sə'i nya maji'gi lə'i pəti, lowə nar'a njendoo'gi, ningə a aw ki nyakingə ngayn me dōran'ti, ə un go'm.”
- 22Nan loki dingəm kakin oo ta'gi kin ningə, kum'ə diw kururu, ə ŋti aw ki rōnel el, tadō in de ki aw ki nyakingə ngayn.
- 23Jeju gon lo gugi dō'ne ningə el njendo'gi lē'ne ene: «A in nya ki ngan ngayn rō nje nyakingə'ti kadi ur me Konbe lə Luwə!”
- 24Ta lə Jeju kin ndōji'de, nan Jeju ra dō'ti gərərə ba ene: «Ngann'm'gi, in nya ki ngan ngayn kadi de ur Konbe'ti lə Luwə.
- 25In nya ki ngan ngayn kadi jambal ur bolo konn kur nya'ti, nan a ngan ngayn utə in kin bay kadi njenyakingə ur me Konbe'ti lə Luwə.”
- 26Ta kin, əti'de bol dō mad'a'ti bay, adi dōji nan dann'de'ti eyina: «Nga kin ə in be ningə, nan ə asi kadi ingə kaji wa?”
- 27Jeju ində manji'de ba ningə el'de ene: «Ki rō de'gi'ti lowə goto, nan ki rō Luwə'ti, lo ra'a to. Tadō ki rō Luwə'ti lo ra nya'gi pəti to.”
- 28Piyər ilə rō'ne el'ə ene: «Nga oo, j'in ki j'inyəi nya'gi lə'je pəti kə, ə j'un go'i kin.”

²⁹Jeju ilə'ti ene: «Toki rəta'ti adi, m'el'se, re de madi, inyə kəy lə'ne, konnann'gi ki ngannkon'ne'gi, kon'ne ki baw'ne, ngann'ne'gi eke dənangi lə'ne tado lə'm, tado Poyta ki maji ningə,

³⁰de'ə kin, kagilo ki bone, a ingə kəy'gi, konnann'gi ki ngannkon'gi, kon'gi, ngann'gi, ki lo ndə nja bu də'ti, nan'ti ki kindəkumndoo dəkagilo'ti ki bone, ta dəkagilo'ti ki a re, a ingə kaji ki to biti ki non'ti.

³¹Nga ningə, de'gi ngayn ki kete, a təli ki gogi, ə de'gi ngayn ki gogi, a təli ki kete tə.”

³²Jeju in ki njendo'gi lə'ne in də row'ti isi awi ki Jerujalem'ti. Jeju njiyə non'de'ti non'de'ti. Lo kin'ti bol ra njendo'gi li'ə ngayn, taa nje njiyə go'de'ti kaa bol ra'de tə. Jeju təl bar njendo'gi ki dəgi gidə in joo rə'ne'ti, ningə ulə ngirə kadi el'de nya'gi ki a ra'a Jerujalem'ti.

³³«Oyi, j'isi j'awi ki Jerujalem, ningə a uləi m'in m'in Ngonn de ji kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi ki njendo ndukun'gi. A gangi ta koy də'm'ti ningə go'ti, a uləi m'in ji de'gi ki in Juwipi'gi el.

³⁴A kogi də'a'ti num, a tuwi mann ta'de kum'ə'ti num, a tindəi'ə num, ningə a təli'ə tə. Nan ndə mutə go'ti ə a ində taa lo koy'ti.”

³⁵Go ta'gi'ti kin ningə, ngann lə Jebede, Jaki in ki Jan rei rə Jeju'ti ndəkba, eli'ə eyina: «Njendo, ji ndigi kadi in ra nya ki j'aw to dəj'i kam adi'je.”

³⁶Jeju dəji'de ene: «Ri ə in gei kadi m'ra madi'se wa?”

³⁷Ningə, təli eli'ə eyina: «Re in ndigi də'ti se'je ə, adi de kare isi dəjikəl'i'ti, ə in ki nungi isi dəjigəl'i'ti tə, loki a isi də konbe'ti ə de'gi a uləi təji də'i'ti kin.”

³⁸Jeju el'de ene: «In gəri me nya dəji lə'se kin el. Adi a asi kadi ingəi batəm kon ki m'aw to m'ingə kam kare mindi wa? Taa, kəpi ki to kon ngayn ki m'aw to m'ingə kam a ingəi kare tə wa?”

³⁹Ningə eli eyina: «Oyo, j'a j'asi kare.» Ə Jeju el'de ene: «Toki rəta'ti, a ingəi kon ki m'aw to m'ingə kam kare, taa batəm ki to kon ngayn ki m'aw to m'ingə kam a ingəi kare tə.

⁴⁰Nan ta ki əjido kisi dəjikəl'm'ti eke dəjigəl'm'ti; in ta lə'm kadi m'in ə madi'se el; lo'gi kin to tado de'gi ki rai go'ə kete nu tado lə'de.”

⁴¹Loki ndəgi njendo'gi ki dəgi oyi ta'gi kin ningə, rə'de nəl'de ki Jaki in ki Jan el.

⁴²Be ə, Jeju bar'de pəti ki rə'ne'ti, el'de ene: «In gəri kadi nje'gi ki indəi'de to nje konbe'gi də ginn de'gi'ti ki dangi dangi ki dənangi'ti ne, sii uwəi'de ginn təgi'de'ti adi'de kon, taa de'gi ki njetəbar kaa, onyibe də'de'ti bay tə.

⁴³Nan maji kadi to be dann'se'ti el. Re de madi dann'se'ti, ndigi kadi n'in kibo ningə, kadi təl nje ra kulə lə'se pəti.

⁴⁴Taa re de madi ndigi kadi n'in de ki dokete dann'se'ti ningə, kadi təl njekuləbər lə'se pəti tə.

⁴⁵Tadə m'in Ngonn de kin, m're kadi de'gi taa, rai kulə adi m'in el, nan kadi m'in ə m'ra kulə m'adi'de num taa m'adi rə'm kadi m'ugə'n də bulə de'gi ngayn m'ilə'de taa num tə.”

⁴⁶Jeju in ki njendo'gi lə'ne rei tei Jeriko'ti. Loki isi tei me bebo'ti ki taga ki bulə de'gi ngayn go'de'ti. Njekumtə kare ki tə'a nan Bartime, in ngonn lə Time, isi ngang'i row'ti non isi kəy nya.

⁴⁷Loki oo kadi in Jeju ki Najareti'ti, ə isi ində dər ningə, un ndu'ne ki taa non ene: «Jeju ki Ngonnkaw Dabidi, oo kumtondoo lə'm.”

⁴⁸De'gi ngayn ndangi'ə kadi uti ta'ne, nan njekumtə un ndu'ne ki taa inbe bay ene: «Ngonnkaw Dabidi, oo kumtondoo lə'm!”

⁴⁹Lo kin'ti Jeju ra lokati, ene: «Bari'ə adi'm'in.» Ningə bari njekumtə kakin, ə eli'ə eyina: «Uwə rə'i ba, ində taa, nan isi bar'i.”

⁵⁰Loki oo də ta'gi kin ningə, bi ku lə'ne ilə kə, ə ində rati aw rə Jeju'ti.

⁵¹Jeju dəj'ə ene: «Ri ə, ge kadi m'ra mad'i wa?» Njekumtə ilə'ti ene: «Njendo, m'ge kadi kum oo lo!”

⁵²Ə Jeju el'ə ene: «Aw! tadə kunme lə'i aj'i nga». Par ə, tanan'ti non kum'ə oo lo, adi un go Jeju də row njiyə'ti.

Marki 11

¹Jeju in ki njendo'gi lə'ne indəi də be ki Jerujalem ndəkba, gidi ngann be'gi'ti ki Betipaje ki Betani, ki kaw kadi mbal kagi buni'gi'ti. Jeju ulə njendo'gi lə'ne joo.

²Jeju el'de ene: «Awi me ngonn be'ti ki ra non'se'ti kam. Lo kur inbe ki a uri ki me be'ti par ə, a ingəi ngonn koro ki dəi'ə adi ra. In ngonn koro ki de ala gidə'ti nja kare el bay. Tuti'ə, in rei si'ə adi'm'in.

³A re de madi dəji'se ene: “Tadə ri ə ra rai nya be wa?” Ə eli'ə eyina: “Burəbe ə ge'ə, ə a təl ulə si'ə ne be kalangi ba.”“

⁴Njendo'gi awi ningə nyi ingəi ngonn koro ki de də'a taga takəy'ti, kadi row'ti. Adi tuti'ə.

⁵De'gi madi ki oyi'de lo tuti koro'ti dəji'de eyina: «In ri ə ra rai be wa? Tuti ngonn koro kin tadə ri wa?”

⁶Ningə njendo'gi iləi'de'ti toki Jeju el'n'de, ə inyə'de adi rai.

⁷Loki rei ki ngonn koro kakin ningə, ləwi ku'gi lə'de gidə'ti adi Jeju ala isi də'ti.

⁸De'gi ngayn ləwi ku'gi lə'de go row'ti. Nje ki nan'gi in mbikam'gi ki mu ə təti tiləi.

⁹Nje njiyə non Jeju'ti ki nje njiyə go'ə'ti uni ndu'de ki taa eyina: «Ojana! Ningə kadi Luwə njangi dō de ki re me tō Burəbe'ti.

¹⁰Kadi Luwə njangi dō konbe ki a re, adi in konbe lə kaw'je Dabidi. Ojana, njangi dō in ki dō Nje kisi dōran'ti taa.”

¹¹Jeju ur Jerujalem'ti, aw me Kəy'ti lə Luwə. Loki ində kum'ne oo nya'gi pəti ki gugi gidə ningə, in ki njendo'gi lə'ne ki dōgi gidə in joo tei awi Betani'ti, tado lo səl nga.

¹²Loki lo ti go'ti, te'de Betani'ti ki taga, bo ra Jeju.

¹³Ningə oo kagi mbyakote ki mbi'ə to dō'ti sanyi nu, ningə ətə aw ginn'ti kadi n'oo ke n'a ningə kanda dō'ti kadi n'uso wa? Nan loki re ndəkba rə kagi'ti ningə, oo mbi'ə'gi par, um de oo kand'a el, tado in nanyi kandi mbyakote el bay.

¹⁴Be ə Jeju el kagi mbyakote ene: «Kadi de sō kand'i gogi el biti ki non'ti.» Njendo'gi li'ə oyi ndu ta ki el.

¹⁵Təli rei tei Jerujalem'ti, nati Kəy'ti lə Luwə, ningə ilə rə'ne tuwə njelaw nya'gi ki njendo'gi nya'gi nati Kəy'ti lə Luwə kə. Jeju sur tabilə'gi lə njembəl nar ki be'ne ki nje ki dōbe'gi'ti tilə, nan'ti ki nya kisi lə njelaw dər dum'gi.

¹⁶Inyə de madi adi un nya re'n me Kəy'ti lə Luwə el.

¹⁷Ningə ndo'de nya ene: «Ke ndangi me makitu'ti lə Luwə eyina: Kəy lə'm a bari'ə kəy kelta ki Luwə ki to tado ginn de'gi pəti el wa? Nan ingi, təli'ə lokiyərə'ti lə njebogi'gi yo.”

¹⁸Loki kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi ki njendo ndukun'gi oyi ta'gi kin ningə, sangi row kadi n'təli Jeju, nan bəli tado bulə de'gi ndigi nyando li'ə ngayn.

¹⁹Loki lo səl ningə, Jeju in ki njendo'gi tei me bebo'ti taga.

²⁰Loki lo ti ki sin, Jeju in ki njendo'gi isi indəi dər ningə, njendo'gi oyi kagi mbyakote ki tuti dō'a'ti ratata ki ngirə'ti.

²¹Low'ə'ti non, me Piyər olo dō nya'ti ki ndō ki ra nya, adi el Jeju ene: «Njendo kibo, oo kagi ki ndōki in mann'a kaa tuti am.”

²²Ningə Jeju təl el'de ene: «Maji kadi, uni me'se adi Luwə.

²³Toki rəta'ti, adi m'el'se, re de un me'ne adi Luwə um tadi el, re un me'ne toki nya ki dōji kin a ra nya, re el mbal kam ene: “Əti lo kin'ti rangi, aw osi me babo'ti,” Luwə a ra ad'a

²⁴In be ə, m'el'se kadi in gəri toki nya'gi pəti ki dōji Luwə me kel si'ə ta'ti, maji kadi uni me'se toki ingəi ə binəm, ningə Luwə a ra adi'se.

²⁵Loki sii elita ki Luwə, re ta to dann'se'ti ki de madi ə, maji kadi inyəi go'ə kə adi'ə, kadi Baw'se ki isi dōran'ti, inyə'n go majel'gi lə'se kə adi'se tō.

[²⁶Tadó, re inyæi go majel'gi læ de'gi ki rangi kə el ningə, Baw'se ki isi me dōran'ti, a inyə go majel'gi læ'se kə el tə.]”

²⁷Jeju in ki njendo'gi læ'ne tæli rei Jerujalem'ti bay. Loki Jeju isi njiyə natɪ Kəy'ti læ Luwə, kibo'gi læ njekujənyamosi kadikare'gi ki njendo ndukun'gi læ Luwə ki ngatəgi'gi, rei rə'a'ti.

²⁸Rei dəji'ə eyina: «Nan adi tarow kadi ra'n nya'gi kin be wa? Ə nan tə ə adi ndu'ne kadi in ra'n'de wa el'je adi j'oo?»

²⁹Jeju təl el'de ene: «M'a m'dəji'se ta kare be par. Re iləi m'in'ti ningə m'a m'el'se de ki adi'm tarow kadi m'ra'n nya'gi kin tə.

³⁰Nan ə ulə Jan kadi ra de'gi batəm wa? In Luwə eke in de'gi wa eli m'in adi m'oo.”

³¹Nan tæli elinan ta dann'de'ti eyina: «Re j'eli'ə j'ene: “In Luwə ə ulə” ə a dəji'je ene ke ra bann ə j'uni me'je j'adi Jan el wa?

³²Ke j'a j'eli j'ene: In de'gi ə uləi Jan el tə.» Toki rəta'ti, boli bulə de'gi tə, tadó de'gi pəti gəri də'de'ti kadi Jan in njekeltakita Luwə'ti ki rəta'ti.

³³Be ə tæli eli Jeju eyina: «Ji gər el.» Ə Jeju təl ilə'de'ti ene: «Re in be ə, m'in kaa m'a m'el'se təgi ki m'nji m'ra'n nya'gi kin el tə.»

Marki 12

¹Go'ti Jeju ilə rə'ne el'de ta ki kujita ene: «Dingəm kare uwə ndəə nju, ningə ində singə gugi'n gidə gugi. Ur be kadi to mborei nju'ti, ningə ra ngonn kəy ngəmlo səm'ti. Ningə də'i tanan'ti ki de'gi ki nje ra kulə nju, kadi to rai kulə adi'ə, ə kagilo'ə'ti ningə a kanyi nan nya'a, ningə əti aw.

²Loki kagilo kujə kandi nju asi ningə, ulə bər læ'ne kare kadi aw taa kandi nya ndəə nju kakin, ki in yan'ne ji nje ra kulə nju'ti adi'ne.

³Nan loki bər aw ningə, nje ra kulə'gi uwəi'ə tindəi'ə ngayn, ə tuwəi'ə adi təl ki ji'ne kare.

⁴Njendəə təl ulə bər ki rangi bay. In kaa, tindəi də'a mbuki mbuki ge, taji'ə ge tə.

⁵Be kaa dingəm kakin təl ulə bər ki rangi bay. Bər kin uwəi'ə təli'ə, ta nje ki go'ə'ti kaa, tindəi ki madi, ə təli nje ki nungi tə.

⁶Lo kin'ti, ngonn'o ki dingəm ki ndig'ə ngayn, in par ə nanyi ki kar'ne ba ji'ə'ti. Un'ə ulə to dəboy de rə'de'ti, ningə mərta me'ne'ti ene: “In kin in ngonn'm, adi a boli gidə.”

⁷Nan nje ra kulə nju kakin elinan dann'de'ti eyina: “Darə'a inbe kam ə a in nje nya nduwə, ə adi ji təli'ə, ningə ndəə nju a təl nya læ'je.”

⁸In be ə, uwəi ngonn kakin təli'ə, iləi ninn'ə gidi ndəə'ti taga.

- ⁹Lo'ti kin Jeju daji'de ene: Dingam ki in nje ndoo nju kin a ra bann wa? A re kadi toko nje ra kulə kin kə ə a ində nje ki rangi ta ndoo nju'ti.
- ¹⁰Ndoo kare in tudai ta kin me makitu'ti lə Luwə oyi el wa? "Mbal ki njera kəy'gi mbəti'ə, In ə təl mbal ki in təgi kəy.
- ¹¹In kin in kuləra Burəbe. In nyakəji ki əti bol ə to takum'je'ti kin.""
- ¹²Lo kin'ti kibo'gi ki də Juwipi'gi'ti sangi row kadi n'uwəi Jeju, tado gəri maji kadi kujita ki Jeju el kin oji də'de, nan boli bulə de'gi, adi inyəi'ə ə əti awi lo lə'de.
- ¹³Kibo ki də Juwipi'gi'ti uləi Parisi'gi madi ki de'gi ki kuti'ti lə Erodī'ti rə Jeju'ti kadi to n'iyəi kulə n'uwəi'ə'n'ə ki ta ki ta'a'ti.
- ¹⁴Rei eli'ə eyina: «Njendo, ji gər kadi in nje kelta ki rəta'ti, ta in bol kum'de el num, in bol k'in kibo eke kəti bol lə de'gi el, in njendo de'gi row lə Luwə kigo'ə ki rəta'ti. Ə el'je adi j'oo: In gorow'ə'ti eke in gorow'ə'ti el kadi de ugə lambo nje konbe kibo Sejar wa? Kadi j'ugəi lambo eke j'ugəi el wa?"
- ¹⁵Nan Jeju gər kadi in de'gi ki nje kelta ndar ta'de'ti ne, ki me'de'ti in dangi, adi el'de ene: «Tado ri ə iyəi kulə kadi uwəi'm'in wa? Rei ki silə kare adi'm'in m'oo."
- ¹⁶Rei ki silə kare adi'ə, ningə daji'de ene: «Də nan ə indəi, ə tə nan tə ə ndangi silə'ti kin wa?» Eli eyina: «In ngar Sejar."
- ¹⁷Jeju təl el'de ene: «Nya lə Sejar ə adi Sejar, nya lə Luwə ə adi Luwə tə.» Ta ki Jeju el'de əti'de bol ki dum.
- ¹⁸Sadusi'gi ki oyi kadi njekoy'gi a indəi taa lo koy'ti el, ki mad'i'gi dann'de'ti rei rə Jeju'ti daji'ə eyina:
- ¹⁹«Njendo, Moji ndangi ndu kin me makitu'ti adi'je ene: "Re de madi, ngonkon'a taa dene, ə ngonkon'a kakin oji ngonni ki dene kakin el bay ə oy ningə, kadi taa dene nduwə kin oji'n ngann'gi kadi tei tor ngonkon'a'ti."
- ²⁰Ki ojido ta kin, ngannkon nan'gi in siri, ki dəkete ta dene, ningə oji'n ngonni el bay ə oy.
- ²¹Ki nja joo re ta dene nduwə kakin, ningə oji si'ə ngonni el bay ə re oy kaa bay. Ki nja mutə re ə kah'a'ti inbe kakin bay.
- ²²Adi ngannkon'a'gi ki siri kin, taai dene ki kare kin pəti tigə, kaa de kare ki dann'de'ti ki oji si'ə ngonni bay ta oy goto. Go'de'ti pəti, darə dene inbe re oy tə.
- ²³Eke ndoo ki njekoy'gi a indəi taa lo koy'ti, nan dann'de'ti ə a in ngaw dene kin wa? Tado in siri pəti taai dene kin ne'de'ti."
- ²⁴Jeju el'de ene: «In de'gi ki indəmi row, tado in gəri Makitu lə Luwə el taa in gəri təgi lə Luwə el tə.

²⁵Ndɔ ki njekoy'gi a indɛi taa lo koy'ti, dingɛm'gi ki dene'gi a taai nan el nga. Pɛti a toi to malayka'gi be me dɔran'ti.

²⁶Ta ki ɔjido kindɔ ki njekoy'gi a indɛi taa lo koy'ti, ke in tudɛi ta me makitu'ti lɔ Moji kin el wa? Ki ɔjido por ki on me ngan'ti, ɔ in ki kelta'a me makitu'ti lɔ Moji kin el wa? Kagilo'ɛ'ti kin, Luwɛ el Moji ene: "M'in Luwɛ lɔ Abiraham, lɔ Isaki, ki lɔ Jakobi."

²⁷Luwɛ in Luwɛ lɔ de'gi ki nje kisi kumngayira, um in Luwɛ lɔ njekoy'gi el. Indɛmi row ndɛm ki uri mu sulɔ."

²⁸Njendo ndukun kare ki oo ndu'de lo manjinan ta'ti, loki oo adi Jeju ilɔ ta Sadusi'gi'ti maji ngayn, ɔti aw rɔ Jeju'ti dɔj'ɛ ene: «Dann mbɛrkikindɔ'gi'ti pɛti, in ki ra ɔ in dɔ madi'ne'gi'ti wa?"

²⁹Jeju el'ɛ ene: «Ndukun ki dɔkete ki utɔ ndukun'gi pɛti ɔ to kin: "Oo Isirayel! Burɛbe Luwɛ lɔ'je in Burɛbe ki in kar'ne ba.

³⁰A in ndigi Burɛbe Luwɛ lɔ'i ki ngarme'i ba pɛti, ki ndil'i ba pɛti, ki mɛrta lɔ'i ba pɛti, taa ki tɔgi ba pɛti tɔ."

³¹Ningɛ mbɛrkikindɔ ki nja joo ɔ to kin: "A ndigi de mad'i to darɔ'i inbe be tɔ." Ndukun ki rangi ki utɔ mbɛrkikindɔ'gi ki joo kin goto."

³²Njendo ndukun'gi lɔ Luwɛ el Jeju ene: «Maji ngayn Njendo! ta ki el in ta ki rɔta'ti: Burɛbe Luwɛ lɔ'je in kar'ne ba par ɔ in Luwɛ, Luwɛ ki rangi goto.

³³Ningɛ, kadi de ndig'ɛ ki ngarme'ne ba pɛti, ki mɛrta lɔ'ne ba pɛti, taa ki tɔgi'ne ba pɛti, ɔ kadi de ndigi de madi'ne to darɔ'ne inbe be tɔ. In kin in soti ngayn utɔ kujɛnyamosi kadikare'gi ki on row raki num kujɛnyamosi kadikare'gi pɛti ki kadi Luwɛ."

³⁴Loki Jeju oo kadi njendangi makitu kin ilɔ ta'ti ki kumkɛdi, ningɛ el'ɛ ene: «in sanyi el ki Konbe lɔ Luwɛ.» Go ta'gi'ti kin, de ki rangi kare ki ɔji me'ne'ti kadi n'dɔji ta Jeju bay goto nga.

³⁵Loki Jeju isi ndo de'gi nya me Kɛy'ti lɔ Luwɛ, dɔji'de ta ene: «Ra bann be ɔ njendo ndukun'gi lɔ Luwɛ eli eyina Kirisiti, De ki Luwɛ mbɛt'ɛ in ngonnkaw Dabidi wa?

³⁶Dabidi inbe ki dɔ'ne, loki Ndil Luwɛ ra kulɔ me'ɛ'ti, el ene: "Burɛbe Luwɛ el Burɛbe lɔ'm ene: «In re isi dɔjikɔl'm'ti ne, Biti kadi m'tɔl njeban'gi lɔ'i nyakindɔ nja'i'ti» ginn tɔg'i'ti."

³⁷«Dabidi inbe ki dɔ'ne ɓar'a Burɛbe, nga ki gorow ki bann taa Kirisiti De ki Luwɛ mbɛt'ɛ in ngonnkaw Dabidi wa?» Bulɔ de'gi ngayn oyi ta lɔ Jeju ki rɔnel.

³⁸Me nyando'ti lɔ Jeju ki isi ndo bulɔ de'gi, el'de ene: «Indɛi kumkɛdi dɔ rɔ'se'ti ki rɔ njendo ndukun'gi'ti. In de'gi ki gei njiyɔ ki ku ngal, taa gei kadi de'gi rai'de lapiya ki ɓuki nan'ti lo kingɛnan'gi'ti lɔ bulɔ de'gi tɔ.

³⁹Me kəykawnan'ti lə Juwipi'gi, eke lo nyakusə'ti, a gei lo kisi kibo, kete non de'gi'ti.

⁴⁰Taai nyamaji'gi lə njengawkoy'gi pəti pəti ji'de'ti, ningə ədi kum de'gi ki kelta ki Luwə ki ginn'ə gangi el, kadi de'gi oyi'de toki n'in de'gi ki maji. Go kulə ra'de'gi'ti ki be kin, Luwə a gangi'n ta ki ngan ngayn də'de'ti utə ndəgi de'gi."

⁴¹Jeju isi səw non lo kilə kadikare, isi oo kilə ki de'gi isi iləi kadikare. Njenyakingə'gi ngayn adi nar ngayn ngayn.

⁴²Ningə njengawkoy ki njendoo kare re ki ngann silə joo, to nya ki te nya el ilə tə.

⁴³Adi Jeju ɓar njendo'gi lə'ne el'de ene: «M'el'se toki rəta'ti, njengawkoy ki njendoo kam re ilə kadikare utə ndəgi de'gi pəti.

⁴⁴Tadə ndəgi de'gi pəti adi bunə nar'gi lə'de, nan njengawkoy kin me ndoo'ti li'ə adi nyakingə ki me kəy'ti lə'ne ba pəti. In ə, ɓay nya ki nanyi ji'ə'ti kadi ra'n ki rə'ne ə un pəti adi kin.»

Marki 13

¹Loki Jeju isi te me Kəy'ti lə Luwə ki taga, njendo li'ə kare el'ə ene: «Njendo, oo mbal'gi ki rai kəy, ki kəy'gi ki boi boi ki əti ɓol ki dum kam!"

²Jeju təl el'ə ene: «Oo kəy'gi ki boi boi kam maji, mbal kare ki a nanyi kadi isi də mad'a'ti goto; a budi'de mur mur nanga."»

³Go'ti, loki Jeju aw isi də mbal kagi buni'gi'ti, səw də Kəy lə Luwə. Piyər num, Jaki num, Jan num, Andire num, dəji'ə ta loki in si'ə ki kar'de eyina:

⁴«El'je adi joo, dəkagilo ki ra'ti ə nya'gi kin a rai nya wa? Ə nyakəji ki bann ə a təji kadi ji gəri'n toki nya'gi kin pəti a indəi ngang'i'de wa?"

⁵Lo kin'ti Jeju ilə rə'ne el'de ene: «Indəi kumkədi də rə'se'ti, adi de ədi'se el.

⁶De'gi ngayn a rei ki tə'm, a eli eyina: "M'in ə m'in Kirisiti", ningə a ɓuki de'gi ngayn mu tə.

⁷Loki a oyi kah rə'gi ki in sese ndəkba ki poy rə'gi ki in sanyi, adi ɓol ra'se el. Kadi nya'gi kin a rei, nan a in dəboy ndə el ɓay.

⁸Ginn ɓe madi a aw rə də ginn ɓe madi'ne'ti, konbe madi a aw rə də konbe madi'ne'ti. Dəngi a yəki ki lo lo, ta ɓo a on ki lo pəti tə, nan nya'gi kin a toi to lo kulə ngirə to ndo ki a ra dene be.

⁹Ningə ki əji də'se inbe'gi, maji kadi sii də nja'se'ti maji, tadə de'gi a awi sese lo gangi ta'gi'ti, a tindəi'se ginn kəykawnan'ti lə Juwipi'gi. A awi sese kadi rai non nje konbe'gi'ti, ki non ngar'gi'ti ki boi tadə lə'm. Lokin'ti a in tarow ki te kadi a ingəi mannaji ki də'm'ti ki rə'se'ti.

- 10** Nga ningə, nya ki dəkete, maji kadi Poyta ki maji osi mbi de'gi'ti ki dɔnangi'ti ne pəti.
- 11** Loki a uwəi'se kadi a awi sese lo gangi ta'ti, ononyi'se kadi me'se bol, kene ke ta ri ə a eli non njegangita'gi'ti wa? Ta inbe ki Luwə a ində ta'se'ti low'ə'ti non kin ə eli'de par. Tado ingi ə a elita el, nan in Ndil Luwə ə a ində ta'se'ti kadi eli.
- 12** Ngannkon nan'gi a uni dɔ nan awi lo tɔl nan'ti, baw ngonn a aw ki ngonn kadi tɔli'ə kɔ, ningə ngann'gi a əsi ta nje koji'de'gi, ə a uni dɔ'de awi se'de kadi tɔli'de tɔ.
- 13** De'gi pəti a əsi'se ta tado lə'm, nan de ki uwə tɔgi'ne ba bitɔ dɔboy'ti a ingə kaji.
- 14** «A oyi de ki Njeranyakow Njetuji lo, ki a in lo'ti ki maji kadi in'ti el. Maji kadi de ki nje tudə nya'gi kin gər ginn'ə maji. Ningə nje ki sii Jude'ti a anyinan ki dɔ mbal'gi'ti.
- 15** Ndɔ'a'ti kin de ki isi dɔ kəy'ti a ur nanga kadi aw me kəy'ti un nya madi te'n el.
- 16** De ki a in me ndɔɔ'ti a asi kadi tɔl re be un ku rɔ'ne el.
- 17** Kumtondoo ki gara goto a in lə dene'gi ki nje səm ki nje kadi mba ngann'gi ili ndɔ'a'ti non kin.
- 18** Elita ki Luwə kadi nya kin ra nya bar'a el.
- 19** Tado dəkagilo'ə'ti kin, kon ki de'gi a ingəi, in kon ki de oo nja kare el bay. Lo kulə ngirə dɔnangi'ti ki Luwə ində'n nya'gi kin, bitɔ bone de oo ko kon kin nja kare el. Taa de a oo ko kon kin gogi el ratata tɔ.
- 20** Re Burəbe uwə ta ndɔ'gi kin gangi el ə, de kare ki a isi ki dɔ'ne ta goto. Nan ndigi be kadi n'uwə ta ndɔ'gi kin gangi tado de'gi ki inbe mbəti'de.
- 21** Nga ningə, re de el'se ene: “Oyi, Kirisiti De ki Luwə mbət'ə ə in yo am eke in ne am”, ə ononyi'se kun me'se kad'a rɔta.
- 22** Tado de'gi ki bari rɔ'de toki n'in kirisiti'gi be ki nje ki bari rɔ'de to njekeltakita Luwə'ti nan ingi el a rei non to rai nya'gi ki əti bol bol, ki nyakɔji'gi ki kadi n'buki de'gi mu'ti. A sangi kadi to nje ki Luwə mbəti'de inbe kin kaa n'buki'de mu bay, re ingəi row ra'a.
- 23** In be ə, kadi, in sii dɔ nja'se'ti. M'el'se nya'gi kin pəti kadi gəri kete taa.
- 24** «Ningə, dəkagilo'ə'ti kakin, go nya kumtondoo'gi'ti kin, kadi a te kum'ne el, nanyi a nda el.
- 25** Mee'gi a in dɔran'ti tosi ki nanga, ningə tɔgi'gi ki me dɔran'ti a yəki.
- 26** Lo kin'ti anyi de'gi a oyi m'in Ngonn de m'a m're me kilndi'ti. M'a m're ki tɔgi pəti, me kunjɔ'ti ki əti bol.

- ²⁷M'a m'ulə malayka'gi lə'm kadi to dō kum dōnangi'ti ki sō, a kawi nje ki mbəti'de ki nan'ti. A kawi'de in ngangi dōnangi'ti ki kare tei in ki nung'i'ti.
- ²⁸«Maji kadi in gəri nyando ki dō kagi mbaykote'ti kin. Loki baji'ə'gi indəi rungirungi, ə mbi'ə iti kin ningə, in gəri kadi nanyi bar in ndəkba nga.
- ²⁹Be tō ə, loki oyi nya'gi kin pəti rai nya ningə, maji kadi in gəri toki Ngonn de in ta kəy'ti, ndəkba kadi re rō'se'ti.
- ³⁰Ningə toki rōta'ti, adi m'el'se, de'gi ki sii ki dō'de taa ne kin a oyi tigə el bay ə nya'gi kin pəti a rai nya.
- ³¹Dōran ki dōnangi a gotoi ndō madi, nan ta'gi lə'm a toi lo to'de'ti ba biti ki non'ti.
- ³²«De kare ki gər ndō eke dō kadi ki nya'gi kin a rai nya'ti goto: Malayka'gi ki dōran'ti el num, Ngonn lə Luwə inbe el num, nan Luwə ki Baw ki kar'ne ba par ə gər.
- ³³Maji kadi oyi go rō'se, sii dō nja'se'ti, tado in gəri dō kad'a kin el.
- ³⁴A to to ta lə dingəm kare ki inyə me kəy lə'ne ə aw mbah kin be. Kete bay ta kadi aw, adi tōgi kulə'gi ki me kəy'ti ji njekuləbər'gi'ti lə'ne. Adi nan nan kulə ki sōw dō'a kadi ra, ningə ndəji njengəm takəy kadi isi dō nja'ne'ti.
- ³⁵Ə maji kadi sii dō nja'se'ti, tado in gəri dō kadi ki be nje kəy a təl'n el. A təl lo səl'ə, eke danlo'ti, eke ndu non kunjə'ti, eke ki sin kaa, in gəri el.
- ³⁶Re te pati ningə, kadi ingəi dō bi'ti el.
- ³⁷Ta ki m'el'se kin, in de'gi pəti ə m'el'de: Sii dō nja'se'ti.»

Marki 14

- ¹Nanyi ndō joo kete kadi ndō ra nanyi Paki ki nanyi mapa ki hum əd'ə el asi. Kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi, ki njendo ndukun'gi lə Luwə, sangi row kadi n'uwəi Jeju gidi kuwə n'toli'ə.
- ²Be'ə, elinan eyina: «Adi j'uwəi'ə ndō ra nanyi'ti el nan de'gi a indəi ki wongi.»
- ³Jeju in me be'ti ki Betani, me kəy'ti lə Simon ki njebanji. Loki Jeju isi sō nya, dene madi re ki ku mbal ki bari'ə albatir ki hu ki əti maji in me'ti. Hu kin gat'a in ngayn, rai ki mann kagi ki bari'ə «nar» inbe dōrō'a. Dene tō ku hu, ningə təti hu kakin dō Jeju'ti.
- ⁴De'gi madi dann nje ki in low'ə'ti non, rō'de nəl'de el adi elinan dann'de'ti eyina: «Tuji hu kin kō be ginn'ə in ri wa?»
- ⁵Asi kadi de taa'n nar ki asi silə bu mutə, ə ra'n ki njendoo'gi!» To rō'de adi elita dene kakin ngayn.
- ⁶Nan Jeju el'de ene: «Inyəi dene kin keke. Tado ri ə isi njuwəi'ə wa? Nya ki ra dō'm'ti in kulə ki maji.»

- ⁷Njendoo'gi a in sese ki ndo'gi pəti, adi ndo ki me'se ndigi par ə a rai se'de, nan m'in, m'a m'in sese ki ndo'gi pəti el.
- ⁸Dene kin ra nya ki asi go tōgi'ne: O y hu rō'm'ti kete nginə'n ninn'm ki a aw badi'ti.
- ⁹Ningə adi m'el'se ta ki rōta'ti: lo'gi pəti dōnangi'ti ne ki de'gi a iləi mbər Poyta ki maji sēm'ti, a ɔri poy nya ki dene ra kin, kadi me'de olo'n dō'a'ti.
- ¹⁰Judasī Isikariyoti ki in ki kare mbunə njendo'gi'ti lə Jeju ki dōgi gidə in joo, aw ində ta'ne nan'ti ki kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi kadi ulə'n Jeju ji'de'ti.
- ¹¹Loki kibo'gi oyi ta ki ta Judasi'ti, rō'de nəl'de ngayn adi uni ndu'de kadi n'adi'ə nar. Low'ə'ti non, Judasi sangi row ki kadi ulə'n Jeju ji'de'ti.
- ¹²Ndo ki dōkete lə ra nanyi kusə mapa ki hum ɔd'ɔ el, adi in ndo təl ngann bati'gi tado nyakusə Paki, njendo'gi lə Jeju dəji'ə eyina: «Lo ki ra be ə ndigi kadi j'aw ji ra nyakusə Paki sēm'ti kadi sə wa?»
- ¹³Ningə Jeju ulə njendo'gi lə'ne joo, el'de ene: «Ai me bebo'ti kam, a tōri tanan'ti ki dingəm kare ki oti mann me mbu ndar'ti dō'ne'ti, ningə uni go'ə.
- ¹⁴Me kəy ki ur'ti ə eli nje kəy kin eyina: “Njendo ene: Kəy ki ra ə kadi m're m'njo nya Paki'ti ki njendo'gi lə'm wa?”
- ¹⁵A ɔji'se me kəy ki boi. Me kəy kin to taa, in ki ra go'ə ə binəm, ki nya'gi ki me'ti pəti. Lo kin ə a rai nyakusə Paki sēm'ti kadi j'usoi.
- ¹⁶Njendo'gi indəi, awi me bebo'ti kakin, ningə, ingəi nya'gi pəti asi nan toki Jeju eli'n'de, adi rai nyakusə Paki indəi dō'a dana.”
- ¹⁷Loki kadi ur, Jeju re ki njendo'gi lə'ne ki dōgi gidə in joo.
- ¹⁸Loki sii ta nyakusə'ti, Jeju el'de ene: «M'el'se toki rōta'ti: de kare dann'se'ti ki isi sə sə'm nya, a ulə'm ji de'gi'ti.”
- ¹⁹Me njendo'gi ulə ngirə tuji, adi dəji ta Jeju kare kare eyina: «In m'in be?»
- ²⁰Jeju el'de ene: «In de kare dann'se'ti in ki dōgi gidə in joo inbe kin. In ki ulə ji'ne sə'm nan'ti me ngo kusə nya'ti.”
- ²¹Tado Ngonn de a oy toki ndangi me makitu'ti lə Luwə ɔji dō'a, nan kumtondoo in lə de ki a ulə Ngonn de ji de'gi'ti. De'ə kin, re ɔji'ə el kaa in soti.
- ²²Loki sii ta nyakusə'ti, Jeju un mapa, njangi dō'a, ningə uwə təti nan'ti, adi njendo'gi, ningə el'de ene: «taai, in kin in darə'm.”
- ²³Go mapa'ti, Jeju un kəpi yiwi kandi nju, ra oyo dō'ti, ningə təl'n adi njendo'gi anyinan pəti dann'de'ti.
- ²⁴Jeju el'de ene: «In kin in mosi'm, mosi Kunmindi ki sigi ki a anyi tado bulə de'gi.

- 25 Ningə m'el'se toki rəta'ti, m'a m'anyi yiwi kandi nju ki rangi el, biti kadi m'a m'anyi ki sigi me Konbe lə Luwə.”
- 26 Osi pa kulə taji də Luwə'ti, ningə tei awi də mbal kagi Buni'gi'ti.
- 27 Jeju el njendo'gi lə'ne ene: «Ingi a mbəti m'in pəti, tado ndangi me makitu'ti lə Luwə eyina: “M'a m'təl njekul bati'gi, ningə bati'gi a sananyinan ki lo lo.”
- 28 Nan loki m'a m'ində lo koy'ti, m'a m'aw kete non'se'ti, to nginə'se Galile'ti.”
- 29 Piyər el Jeju ene: «Re de'gi pəti inyəi nu kə kaa, m'in m'a m'inyə'i kə el.”
- 30 Jeju təl el'ə ene: «Tokı rəta'ti, adi m'el'i, in, bone, me kondə'ti inbe kin, kunə kunjə a non nja joo el bay ə a manji ta nja mutə ene in gəri'm el.”
- 31 Nan Piyər ra də ndu'ne'ti ene: «Re in koy kaa m'a m'oy sə'i, um m'a manji ta gəri el biti.» Ningə ndəgi njendo'gi pəti eli ko ta inbe ki Piyər el kakın tə.
- 32 Go'ti, Jeju in ki njendo'gi lə'ne ətı rei lo'ti madi ki tə'a nan Getisemane. Jeju el'de ene: «Sii lo kin'ti ne be in nginəi m'in, dəkagilo'ti ki m'a m'elta ki Luwə.”
- 33 Jeju adi Piyər num, Jaki num, Jan num awi si'ə. Lo kin'ti, dadi ki bol ki metuji kibo ulə ngirə ra Jeju.
- 34 Adi Jeju el'de ene: «Me'm rosi ki metuji ki asi koy, sii ne be, sii kum ba um, in toi bi el.”
- 35 Jeju ətı ki kete nden, ningə osi ki takum'ne nanga, dəji Luwə kadi re, to lo ra'ti ə, ətı də kadi kon kin ngərəngi rə'ne'ti.
- 36 Jeju ene: «Aba! Bai, nya ki dum təgi goto, ə ətı kəpi kon kin ngərəngi kə rə'm'ti, nan k'in ə kadi in kigo ndigi'ti lə'm el, nan kigo ndigi'ti lə'i yo taa.”
- 37 Jeju təl re rə njendo'gi'ti ki mutə, ningə ingə'de, isi toi bi, adi el Piyər ene: «Simon, isi to bi inbe biti wa? Asi kadi isi kum də kadi'ti ki kare be el biti wa?
- 38 Sii də nja'se'ti ba, elita ki Luwə, kadi osi me nyanan'ti el. Ndil de ki me'ə'ti ge ra nya ki maji, nan darə in ki ton.”
- 39 Təl ər rə'ne se'de ki rangi bay, elta ki Luwə, un go mindi'ne ki kete inbe kakın bay.
- 40 Loki təl re rə'de'ti ningə, ingə'de isi toi bi bay. Kum'de ətı diriri, lo ta ki kadi eli'ə kaa gəri el.
- 41 Jeju təl aw, re ki nja mutə, el'de ene: «In toi ta biti ne, isi ətı kon bay wa? Asi be nga! Dəkagilo re. Ngəsine a uləi m'in Ngonn de ji njeramajel'gi'ti nga.
- 42 Indəi taa adi j'awi, njekulə'm ji'de'ti ə a re am!”
- 43 Lowə ti non loki ta nanyi ki ta Jeju'ti ba bay ningə, Judasi, ki in ki kare dann njendo'gi'ti ki dəgi gidə in joo ə isi re. Re ki kuti de'gi ngayn go'ne'ti. De'gi ki

njekuwə kiyəro'gi ge, njekuwə gəl'gi ji'de'ti ge. Bulə de'gi kin, in kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi, ki njendo ndukun'gi lə Luwə, ki ngatəgi'gi, ə uləi'de.

⁴⁴Judasī ki njekundo Jeju, elinan se'de nya ki n'a n'ra kadi to gəri Jeju ene: «De ki m'a m'ində ta'm kət'ə kin ə, in darə'a inbe, ənn ə, uwəi'ə səm, indəi kum'se go'ə'ti maji ai si'ə!»

⁴⁵In be ə, te inbe ki Judasī te par ə, ətə re rə Jeju'ti el'ə ene: «Njendo de'gi!» Ningə, ində ta'ne kət'ə'ti.

⁴⁶Nje ki nungi indəi ji'de də Jeju'ti uwəi'ə.

⁴⁷Loki uwəi'ə, ki kare dann nje ki in si'ə nan'ti, ər kiyəro lə'ne tugə'n mbi paja lə kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi, bati gangi.

⁴⁸Jeju un ta el'de ene: «To to nya ki m'in kaya de ə, in rei ki kiyəro'gi ki gəl'gi ta kadi uwəi m'in be?

⁴⁹Ndə'gi pəti, m'in sese nan'ti nati Kəy'ti lə Luwə, m'ndo de'gi nya, kaa, uwəi m'in el, nan in kin to be bəne kadi ta'gi ki ndangi me makitu'ti lə Luwə tōli ta'de.»

⁵⁰Lo kin'ti, njendo'gi li'ə pəti anyinan ə inyəi'ə.

⁵¹Ngonn ki basa kare, ki dolo rə'ne ki ta ku inbe par, un go Jeju. De'gi uwəi ngonn ki basa kakin,

⁵²nan, inyə ta ku ki dolo'n rə'ne kakin ji'de'ti, ə anyi ki rə'ne kare aw.

⁵³Nje kuwə Jeju, awi si'ə non kibo'ti lə njekujənyamosi kadikare'gi. In lo kin ə kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi ki ngatəgi'gi ki njendo ndukun'gi lə Luwə, pəti kawinan'ti.

⁵⁴Piyər ra njiyə go'de'ti sanyi, nden nden, re ur go'de'ti, nati lo'ti lə kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi kakin. Re isi nan'ti ki paja'gi ta por'ti, isi nduwi.

⁵⁵Kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi ki nje gangi ta'gi lə Juwipi'gi, ba pəti, sangi row təti ta madi kadi n'gangi ta koy də Jeju'ti, nan ingəi el.

⁵⁶De'gi ngayn təti ta ki ngom də'a'ti, nan ta ki tətə'gi lə'de aw go nan'ti el.

⁵⁷Nje ki nagi indəi rai taa, taa təti ta ki ngom də'a'ti eyina:

⁵⁸«J'oo ta'a'ti ene: “M'a m'tuji Kəy lə Luwə ki de'gi rai ki ji'de kam kə, ningə me ndə'ti ki mutə, m'a m'ra in ki rangi ki de ra ki ji'ne el.”»

⁵⁹Də ta'ti inbe kin kaa, ndu nje tətə ta'gi osi go nan'ti el.

⁶⁰Ə kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi ində taa dann de'gi'ti ki kawinan, dəji Jeju ene: «A elta madi də ta'gi'ti ki de'gi ra eli də'i'ti kam el wa?»

⁶¹Nan Jeju ra ta'ne mbo, te ta'ne ilə'de'ti el. Kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi dəji Jeju ta ki rangi bay ene: «In, ə in Kirisiti De ki Luwə mbət'ə, ki in Ngonn lə Luwə ki de'gi isi uləi tōji dō'a'ti kin wa?»

⁶²Ə Jeju el'ə ene: «In m'inbe, ningə a oyi m'in Ngonn de m'nji dōjikəl Luwə'ti ki nje tōgi, a oyi m'in m'ində dōran'ti m're me kilndi'ti.»

⁶³Kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi til ku'gi ki rə'ne'ti, ə el ene: «In kin, ji sangi kadi de madi ki rangi elta dō'a'ti bay wa?»

⁶⁴Inbe'gi oyi ndu'ə ki el'n ta ki mal dō Luwə ki mbi'se ne. Ta ri ə in məri dō'a'ti wa?» Ə de'gi pəti ki in low'ə'ti kin gangi ta dō Jeju'ti, kadi in de ki sōw dō koy.

⁶⁵Nje ki nan'gi, uləi ginn tuw mannta'de dō'a'ti, ndəmi takum'ə, ningə biri ji'de əsi'ə'n'ə, ə eli'ə eyina: «in ra rə'i to njekeltakita Luwə'ti be ə oji'je de ki əsi adi j'oo!» Low'ə'ti non, paja'gi uwəi Jeju, agi ki rə'a'ti tindəi kət'ə.

⁶⁶Loki Piyər in tambalo'ti, nanga ne bay, dene kare ki dann dene'gi'ti ki nje ra kulə'gi'ti me kəy'ti lə kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi in non re.

⁶⁷Oo Piyər isi nduw por ningə, ində manj'a ba, ə el'ə ene: «In kaa, in ki Jeju ki Najareti'ti tō el wa?»

⁶⁸Nan Piyər el'ə ene: «Jagi m'gər'ə el, ta m'gər me ta lə'i inbe ki ra el kam el tō.» Go'ti Piyər əti aw ra ta ndogi'ti, ningə kunə kunjə non.

⁶⁹Dene kakin ilə kum'ne oo'n Piyər, ningə təl re dō ta'ti kakin bay, el de'gi ki rai se'de non ene: «Dingəm kam in ki kare dann de'gi'ti li'ə tō.»

⁷⁰Piyər təl manji nja kare bay, ene n'gər'ə el. Ningə njaba go'ti, ə de'gi ki rai se'de non, rei eli Piyər bay eyina: «Toki rəta'ti, in kaa, in ki kare dann de'gi'ti li'ə tō, tado in de ki Galile'ti.»

⁷¹Ə lo kin'ti Piyər iw rə'ne ki ta ki ngan ngayn ene: «Kadi Luwə ra sə'm nya ki ngan, re m'elta ki ngom. M'gər dingəm ki a elita li'ə kam el.»

⁷²Ningə tanan'ti non, ki nja joo, kunə kunjə non. Nga ningə, me Piyər olo dō ta'ti ki Jeju el'ə ene: «Kete taa kadi kunə kunjə non ki nja joo a manji ta ki nja mutə ene gəri'm el,» adi Piyər non ki mann kum'ne.

Marki 15

¹Ki sin ba, kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi, ingəi nan ki ngatōgi'gi ki njendo ndukun'gi, ki nje gangi ta'gi lə Juwipi'gi ba pəti, uni ndu'de ningə dōi Jeju, awi si'ə uləi'ə ji Pilati'ti.

²Ə Pilati dəji Jeju ene: «in ngar lə Juwipi'gi wa?» Jeju el'ə ene: «In ta ki te ta'i'ti.»

³Kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi təti ta'gi ngayn dō Jeju'ti.

- ⁴Ə, Pilati təl dəji Jeju ta ki rangi bay ene: «A elta madi el wa? oo ta'gi pəti ki de'gi a indəi dō'i'ti kam!»
- ⁵Nan Jeju te ta'ne ilə'ti el, adi ndəji Pilati ki dum.
- ⁶Də bal'gi pəti, lo ra nanyi Paki'ti, Pilati ər dangay kare ilə taa, adi in de ki bulə de'gi dəji'ə kadi ər'ə dangay'ti adi'de.
- ⁷Dingəm kare ki bari'ə nan Barabasi in dangay'ti. Uwəi'de dangay'ti in ki madi'ne'gi əjidə təl ki təli de, lo wongi'ti ki təji taga də nje konbe'gi'ti.
- ⁸Bulə de'gi awi rə Pilati'ti, ningə dəji'ə kadi ra nya ki isi ra kete kete kakin adi'de.
- ⁹Nga a Pilati dəji'de ene: «Gəi kadi m'inyə ngar lə Juwipi'gi taa madi'se wa?»
- ¹⁰Pilati dəji ta kin be, tadə gəri maji kadi in jangi ə ra kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi də Jeju'ti ə uləi'ə ji'ne'ti.
- ¹¹Nan kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi suləi bulə de'gi adi dəji Pilati kadi ər Barabasi yo adi'de um Jeju el.
- ¹²Pilati dəji'de bay ene: «In gei kadi m'ra ri ki in ki in bari'ə ngar lə Juwipi'gi wa?»
- ¹³Ningə təli uləi bilə eyina: «In bər'ə kagidəsi'ti!»
- ¹⁴Pilati dəji'de ene: «In ri ki majel ə ra wa?» Ningə uləi bilə ngayn bay eyina: «In bər'ə kagidəsi'ti!»
- ¹⁵In be ə, kadi rə bulə de'gi nəl'n'de, Pilati ər Barabasi adi'de. Ningə go'ti, adi indəi Jeju ki ndəy hawlay, ə uləi'ə ji njero'gi'ti kadi bəri'ə kagidəsi'ti.
- ¹⁶Njero'gi əri Jeju awi si'ə me kəy'ti lə ngar Pilati, nati lo'ti ki bari'ə nan piretuwar, me lo'ti lə Pilati inbe non, ə bari ndəgi njero'gi pəti adi'de rei.
- ¹⁷Low'ə'ti non, uləi ku ki kər njir njir rə Jeju'ti, ə oji jəgi konn uləi dō'a'ti tə.
- ¹⁸Ningə, iləi rə'de rai'ə lapiya eyina: «Lapiya ngar lə Juwipi'gi!»
- ¹⁹Tindəi dō'a ki kagi gakira, tuwi mann ta'de dō'a'ti, ə əsi məkəsi'de nanga, eyina n'isi n'əsi dō'de nanga non'a'ti.
- ²⁰Loki uwəi'ə kogi asi'de ningə, əri ku ki kər njir njir kakin rə'a'ti kə, ə təli uləi ku'gi li'ə inbe rə'a'ti gogi. Go'ti, tei awi si'ə taga kadi bəri'ə kagidəsi'ti.
- ²¹Dingəm kare ki Sirenn'ti, tə'a nan Simon, in baw Alegijandir ki Rupusi, in mu, ningə njero'gi uwəi'ə ki təgi adi oti kagidəsi lə Jeju.
- ²²Awi ki Jeju lo madi'ti kare to non, bari eyina Golgota, kər me'ə nan: «Lo kado de.»
- ²³Adi'ə yiwi kandi nju ki buri nan'ti ki nya ki bari eyina mir, kadi Jeju anyi, nan mbəti kanyi.

- ²⁴Go'ti, njerɔ'gi bəri Jeju kagidəsi'ti. Tugəi kiri mbara dɔ ku'gi'ti li'ə, lowəi nan dann'de'ti.
- ²⁵In ki kadi ki jikara, ə bəri'ə'n'ə kagidəsi'ti.
- ²⁶Ndangi me bar'ti, nya ki ra ə n'bəri'ə'n'ə kagidəsi'ti eyina: «Ngar lə Juwipi'gi.»
- ²⁷Bəri njebogi'gi joo nan'ti si'ə kagidəsi'ti. Ki kare dɔjikəl'ɔ'ti, ki nungi dɔjigəl'ə'ti.
- [²⁸Be kadi ta ki ndangi me makitu'ti lə Luwə tɔl'n ta'ne: «Tudəi'ə dann njeramajel'gi'ti» kin tɔl'n ta'ne.]
- ²⁹De'gi ki nje dər row'ə, ra indəi dɔ'de roke roke, ningə taji'ə, ə eli eyina: «Man, in ki nje tuji Kəy lə Luwə, ə təl ra in ki rangi me ndɔ'ti ki mutə kam!
- ³⁰Aji rɔ'i inbe, ə in dɔ kagidəsi'ti ur nanga be!»
- ³¹Be tɔ ə nyi, kibo'gi lə njeɔjənyamosi kadikare'gi ki njendo ndukun'gi lə Luwə, uwəi Jeju kogi dann'de'ti eyina: «Aji de'gi ki rangi, nan inbe asi kajj rɔ'ne el!
- ³²Kirisiti, De ki Luwə mbət'ə, Ngar lə Isirayel'gi kaa kam, ki ra'je inbe ki ji ra'n ne kin, kadi in dɔ kagidəsi'ti ur nanga adi j'oo, adi to j'un me'je j'ad'a rɔta!» Nje ki bəri'de kagidəsi'ti ki kare dɔjikəl'ɔ'ti ki nungi dɔjigəl'ə'ti kaa taji'ə kah'a'ti inbe tɔ.
- ³³Loki kadi ra jam dɔ be'ti, lo diw, ndul kururu dənangi'ti ba pəti, biti kadi ki mutə ki losɔl'ɔ.
- ³⁴Ningə kadi'ti ki mutə, Jeju non ki ndu'ne kibo ene: «Eloyi, Eloyi, lama sabakitani?» Kɔr me'ə nan: «Luwə lə'm, Luwə lə'm, tado ri ə inyə'm kɔ wa?»
- ³⁵De'gi madi dann nje'gi'ti ki rai non, oyi ndu'ə, ningə eli eyina: «Oyi de kaa nyi, ra bar Eli!»
- ³⁶De kare dann'de anyi ngodi, un nya ki to hem hem, ulə me mann kandi nju'ti ki masi, ningə ulə ta gakira'ti adi Jeju kadi anyi, ə el ene: «In nginəi adi j'oyi ke Eli a re ris'ə nanga dɔ kagidəsi'ti wa?»
- ³⁷Lo kin'ti non be, Jeju ur koo ki ndu'ne kibo, ningə kon'a te.
- ³⁸Go'ti ku gangi lo ki ra me Kəy'ti lə Luwə, til dana joo, in ta nu biti re nanga.
- ³⁹Kibo lə kuti njerɔ'gi ki bu, ki ra takum Jeju'ti, oo'ə lo koy'ti ki oy, el ene: «Ki rɔta'ti, dingəm kin in Ngonn lə Luwə.»
- ⁴⁰Dene'gi madi rai non tɔ, rai sanyi, indəi kum'de ra oyi nya'gi ki isi rai nya. Dann'de'ti, Mari ki Magidala num, Mari ki kon Jaki ki bəri'ə ngonn ki in kon Joje num, ta Salome num, rai non tɔ.
- ⁴¹In ingi kin ə ndolei go Jeju, ta rai si'ə me nya'gi'ti li'ə loki in Galile'ti. Ningə, dene'gi ki rangi ngayn ki rei si'ə Jerujalem'ti kaa in non bay tɔ.

⁴²Ndɔ'a'ti kin, in ndɔ ki de'gi a ɔsi nja nya'gi nan'ti indɔi, adi in ndɔ ki non ndɔ kɔrkɔn'ti.

⁴³Loki lo sɔl, Jisepi ki Arimate'ti, ki in ki kare dann njegangi ta'gi'ti lɔ Juwipi'gi, in de ki de'gi buki'ɔ'ti ngayn, uti mosi'ne ku'ti in non re. In inbe kaa isi nginɔ Konbe lɔ Luwɔ ki kadi a re kin tɔ. Bol ra'a el, adi aw rɔ Pilati'ti dɔj'ɔ ninn Jeju.

⁴⁴Loki Pilati oo kadi Jeju oy ɔ, ɔt'ɔ bol, adi ulɔ go nje kisi dɔ kuti njerɔ'gi ki bu, ad'a re, ningɔ dɔj'ɔ ene ke Jeju oy mayinu wa?

⁴⁵Loki oo ta ki ta nje kisi dɔ njerɔ'gi'ti ningɔ, adi tarow Jisepi kadi un ninn Jeju.

⁴⁶Jisepi ndogi ta ku dolo ninn, risi ninn Jeju dɔ kagidasi'ti re'n nanga, dolo ki ku dolo ninn, ilɔ me be ninn'ti ki uri kadi mbal'ti, ningɔ nduguru mbal ilɔ ta'ti.

⁴⁷Mari ki Magidala in ki Mari ki kon Joje awi, ra oyi loki ilɔi Jeju'ti.

Marki 16

¹Loki ndɔ kɔrkɔn dɔr, Mari ki Magidala num, ki Mari, ki kon Jaki num, Salome num ndogi hu kagi ki ɔti mbin, tadɔ kaw kɔy rɔ ninn Jeju'ti.

²Ndɔ Dɔmasi, ki sin ba, loki kadi isi uwɔ, anyi awi dɔbadi'ti.

³Loki isi awi ningɔ, elinan dann'de'ti eyina: «Nga kin, nan ɔ to nduguru mbal ta'a'ti rangi adi'je wa?»

⁴Nan loki uni kum'de ningɔ, oyi kadi kɔkirɔ mbal kakin, de nduguru'ɔ rangi.

⁵Dene'gi kin uri be ninn'ti ningɔ, nyi, oyi ngonni ki basa madi kare, ulɔ ku ngal ki nda rɔ'ne'ti, si'n ki dɔjikɔl'ti. Lo kin'ti, bol ra dene'gi.

⁶Nan, ngonni ki basa kakin el'de ene: «In boli el, m'gɔr kadi isi sangi Jeju ki Najareti'ti, ki de'gi bɔri'ɔ kagidasi'ti. Jeju indɔ taa lo koy'ti, goto ne. Oyi loki ilɔi'ɔ'ti ɔ to kare kin.

⁷Ningɔ ki ngɔsine kin, awi eli Piyɔr ki ndɔgi njendo'gi toki a aw kadi nginɔ'se Galile'ti. Lo kin ɔ a oyi'ɔ'ti, toki el'n'se kete.»

⁸Dene'gi tei ki ngodi nja'de'ti ta badi'ti, dadi par par ki bol, gɔri row rɔ'de el. Ta kaa eli de el, tadɔ bol tɔl'de.

⁹[Jeju indɔ taa lo koy'ti ki ndɔ Dɔmasi, sin ba. Loki indɔ lo koy'ti, de ki dɔkete ki tɔji rɔ'ne rɔ'a'ti in Mari ki Magidala, ki ndɔki tuwɔ ndil'gi ki majel siri dɔ'a'ti kɔ.

¹⁰Ningɔ, Mari ɔ in nje kaw kel njendo'gi li'ɔ ki sii ta kuwɔ ndoo'ti ki ta non'ti.

¹¹Nan loki Mari el'de toki Jeju indɔ lo koy'ti, adi n'inbe n'oo'ɔ ki kum'ne, njendo'gi tai me'ɔ el.

¹²Go'ti, Jeju ɔji rɔ'ne kɔji ki to ta dangi njendo'gi joo ki in dɔ row'ti, isi awi ki ngannbe'gi'ti.

- ¹³Loki Jeju ingə'de, təli awi ɔri poy'o ndəgə'gi, nan ndəgə'gi uni me'de, el to.
- ¹⁴Ta tɔlta'a'ti, Jeju ɔji rə'ne njendo'gi ki dɔgi gidə in kare loki isi sɔi nya. Lo kin'ti, Jeju kɔl se'de dɔ kunme'ti el lə'de, ki kum kuti lə'de, tadɔ mbeti kun me'de nje ki ɔyi'ə toki ində lo koy'ti.
- ¹⁵Go'ti, el'de ene: «Ai ki dɔ be'gi ki dɔnangi'ti ne pəti, iləi mbər Poyta ki maji mbi de'gi'ti pəti.
- ¹⁶De ki un me'ne, ə rai'ə batəm, ningə a ingə kaji, nan de ki mbəti kunme'ne, ta ki gangi a in dɔ'a'ti.
- ¹⁷Nyakɔji'gi ki nje ki uni me'de adi Luwə a ɔji ə to kin: me tɔ'm'ti, a tuwəi ndil'gi ki majel, a eli ndonnta'gi ki mbah.
- ¹⁸A uwəi lii'gi ki ji'de, ningə re anyinan nya ki nje tɔl de kaa, a ra se'de nya madi el. A indəi ji'de dɔ njemonyi'gi'ti, adi nje monyi'gi ingəi lapiya.”
- ¹⁹Go ta'gi'ti ki Burəbe Jeju el'de, uni'ə awi si'ə dɔran'ti, adi isi dɔjikɔl Luwə'ti.
- ²⁰Go kaw'a dɔran'ti, njendo'gi awi iləi mbər Poyta ki maji. Burəbe in se'de nan'ti, adi'de tɔgi adi rai nya'gi ki əti ɓol ɓol. Nyakɔji'gi kin to be, tɔji kadi ta lə njendo'gi in ta ki rɔta'ti.]

Luki

Luki 1

- ¹Tewopil, de'gi ngayn adi rɔ'de, ndangi nya'gi ki rai nya dann'je'ti ne kin ki go'ə go'ə.
- ²Ndangi toki, nje ki oyi nya'gi kin ki kum'de eli'je. Oyi ki kum'de lo kulə ngirə'ti nu, ə təli nje kiləmbər Poyta ki maji lə Luwə.
- ³Be ə, m'in kaa, m'sangi ginn nya'gi pəti ki rai nya kin, lo kulə ngirə'ti nu maji maji kadi m'oo. Ningə go sang'a'ti ki m'sangi, m'oo maji ngayn kadi, m'ndangi me makitu'ti ki go'ə go'ə mad'i in kibo Tewopil.
- ⁴Lo kin'ti, a gər kadi nyando'gi ki ingə'de in nyando ki rɔta'ti.
- ⁵Dəkagilo'ti ki Erodi in ngar ki Jude'ti, dingəm kare isi non tɔ'a nan Jakari. Jakari in ki kare me kuti'ti lə njekujənyamosi kadikare'gi ki bari'ə Abiya. Tɔ ne'ə nan Elijabeti. In ngonn ki dene ki ginn koji'ti lə Aron.
- ⁶Jakari ingi ki Elijabeti joo pəti in de'gi ki dana takum Luwə'ti. Təli rɔ'de maji ngayn go mbərkikində'gi'ti ki gorow'gi'ti lə Burəbe pəti.
- ⁷Nan ingəi ngonn el, tado Elijabeti in kuji. Ningə in dəkagilo ki, ingi joo pəti, bugəi nga.
- ⁸Ndɔ kare Jakari isi ra kulə kujənyamosi kadikare takum Luwə'ti, tado in ndɔ ra kulə lə kuti li'ə.
- ⁹Ningə, kigo ra'a'ti lə njekujənyamosi kadikare'gi, kagilo osi dɔ Jakari'ti kadi ur me Kəy'ti lə Luwə. Ur kəy kadi buki nduji kagi ki əti mbin por'o.
- ¹⁰Loki Jakari a buki nduji kagi ki əti mbin por'o kin, bulə de'gi ngayn rai taga ne ra elita ki Luwə.
- ¹¹Low'ə'ti non, malayka lə Burəbe te bus ki rɔ Jakari'ti, dɔjikəl'ti lə lo buki nduji kagi'ti.
- ¹²Loki Jakari oo malayka kakin ningə, ndil'ə te anyi ur kaki, bol tɔl'ɔ.
- ¹³Nan malayka el'ə ene: «Bol el Jakari, tado Luwə oo dɔ ndu ta ki el si'ə, ne'i Elijabeti a oji ngonn adi, a ində tɔ'a nan Jan.
- ¹⁴A in nya rɔnel lə'i kibo ngayn, taa de'gi ngayn a rai rɔnel dɔ koj'o'ti tɔ.
- ¹⁵Tado a in de kibo takum Burəbe'ti. A anyi yiwi kandi nju el num, a anyi ndəgi yiwi'gi ki hum ɔd'ɔ el num tɔ. Loki to'n me kon'ne'ti bay, Ndil Luwə a ros'o.
- ¹⁶A təl ki ngann Isirayel'gi ngayn re se'de rɔ Burəbe Luwə'ti lə'de.
- ¹⁷A njiyə takum Burəbe'ti ki Ndil num, ki tɔgi lə njekeltakita Luwə'ti Eli num tɔ. A njiyə ki Ndil num ki tɔgi num kadi ulə ngann'gi ki baw'de'gi noji nan'ti. Taa kadi

njedongan'gi teli nje kaw ki hal la de'gi ki dana, kadi de'gi indai do ro'de dana tado la Burabe."

¹⁸Jakari daji malayka ene: «Ki gorow ki bann e m'a m'gar'n kadi in ta ki rota'ti wa? Tado m'in ki do'm m'buga, ta ne'm kaa bal'a al do lo to nga."

¹⁹Malayka tel el'e ene: «M'in Gabiriyel, ki nje ra kulə takum Luwə'ti. Luwə ulə'm kadi m'el'i ta, m'ilə Poyta ki maji kin mbi'i'ti.

²⁰Oo maji, a tel mbiki, adi a asi kelta madi el, biti kadi ndo ki nya'gi ki m'el'i ta'a kin rai nya bay taa. A in be, tado kunme la'i goto do ta'gi'ti ki m'el'i kin. Nya'gi kin a rai nya dokagilo'e'ti ki Luwə oji."

²¹Me lo kin'ti, bulə de'gi toi ta nginə Jakari'ti, ta ndaji'de, tado Jakari un dokagilo ngayn me Kay'ti la Luwə.

²²Loki ində lo te ki taga ki ro bulə de'gi'ti ningə, asi kadi el'de ta el. Loki el'de ta el, gəri kadi oo nya me ndil'ti me Kay'ti la Luwə. Jakari el'de ta ki ji'ne par, e isi to mbiki be par.

²³Loki tolta kulə ningə, tel aw me kay'ti la'ne.

²⁴Ningə ngayn el go'ti, ne'e Eljabeti in səm. Eljabeti iyə ro'ne kay, adi de oo'e el, asi nanyi mi, e el ene:²⁵«Oyi maji ki Burabe ra sə'm kin. Burabe ində kum'ne go'm'ti, or rosol do'm'ti dann de'gi'ti."

²⁶Me nanyi'ti ki mehen, Luwə ulə malayka Gabiriyel me bebo'ti ki to'a nan Najareti, donangi'ti ki Galile.

²⁷Ulə ro ngonn mandi'ti madi ki gar ngaw el bay, ki dingəm kare ki to'a nan Jisepi, ki ginn koji'ti la Dabidi ki njenduwa li'e. To ngonn mandi kakin nan Mari.

²⁸Malayka ur kay go Mari'ti el'e ene: «M'uwə ji'i Mari, in ki ingə memaji la Luwə, Burabe in nan'ti sə'i."

²⁹Ta kin eti Mari bol, adi daji ro'ne ta ene ke ginn kuwəji kin in ri wa?

³⁰Malayka el'e ene: «Bol el Mari, tado ingə maji takum Luwə'ti.

³¹A in sə'm, a oji ngonn ki dingəm, a ində to'a nan Jeju.

³²A in kibo, a bari'e Ngonn la Njekisi do nya'gi'ti pəti. Ningə, Burabe Luwə a ad'a kumbər ngar la kaw'a Dabidi.

³³A onbe do ginn koji'ti la Jakobi biti ki non'ti. Ningə Konbe li'e a ində ngang'i'ne el to."

³⁴Mari el malayka ene: «Gorow ki bann e nya'gi kin a rai nya wa? Tado m'gar ngaw el bay."

- ³⁵Malayka el'ə ene: «Ndil Luwə a re dɔ'i'ti, Njekisi dɔ nya'gi'ti pəti a buki tɔgi'ne dɔ'i'ti. In tado kin ə, ngonn ki a oj'o in rɔ Luwə'ti, a bari'ə Ngonn lə Luwə.
- ³⁶Oo noj'i Elijabeti ki bugə inbe kin kaa in sə'm tɔ. In ki de'gi bari'ə kuji kaa nyi in sə'm ra nanyi mehen kin.
- ³⁷In sə'm tado nya ki dum Luwə goto.”
- ³⁸Mari ene: «M'in bər lə Burəbe, maji kadi Luwə ra sə'm toki te'n ta'i'ti.» Low'ə'ti kin, malayka inyə Mari ə ɔti aw.
- ³⁹Me ndɔ'gi'ti ki go'ti, Mari ində taa, aw kalangi kalangi ki dɔnangi ki mbal'gi in səm'ti, me be'ti ki dɔnangi Juda.
- ⁴⁰Aw ur me kəy'ti lə Jakari, uwə ji Elijabeti.
- ⁴¹Loki Elijabeti oo ndu Mari ningə, Ngonn ki me'ə'ti ɔdi rɔ'ne ndur kuti kuti. Ningə Ndil Luwə ros'o tɔ.
- ⁴²Lo kin'ti, Elijabeti un ndu'ne ki taa, el Mari ene: «Luwə adi njangi dɔ in dɔ'i'ti dann dene'gi'ti pəti. Ningə Ngonn ki to me'i'ti kaa maji ur'ə tɔ.
- ⁴³Ra bann ə m'in kin par, Luwə buki'm'ti kədi be biti, adi kon Be'm re me kəy'ti lə'm?
- ⁴⁴Loki m'oo ndu'i ki uwə'n ji'm, ngonn ki me'm'ti ɔdi rɔ'ne ndur ki rɔnel.
- ⁴⁵In nje majikur, tado kunme lə'i adi nya'gi ki Burəbe el'i taa a tɔli ta'de.”
- ⁴⁶Be ə Mari ene: «Ngarme'm osi pa ulə tɔji dɔ Burəbe'ti.
- ⁴⁷Ndil'm ra rɔnel dɔ Luwə'ti ki Njekaji'm.
- ⁴⁸Tado Luwə təl kum'ne oo'n bər lə'ne ki dene ki asi nya madi el. In be ə, kaw ki kete non, De'gi pəti a bari'm'in nje majikur ki dɔ lo'gi'ti ki dangi dangi.
- ⁴⁹Tado Luwə ki nje tɔgi pəti, Ra nya'gi ki ɔti bol bol tado lə'm. Maji kadi tɔ'a in ki kar njay.
- ⁵⁰Ningə, kadi memaji li'ə to ki dɔ bal'gi dɔ bal'gi dɔ de'gi'ti ki nje bol Ndil'ə.
- ⁵¹Luwə ɔji tɔgi'ne pəti ki taga, Nje ki ngarme'de rosi ki kɔjirɔ, Luwə tində'de sanan'de.
- ⁵²Sur njetɔgi'gi tilə'de dɔ kumbər ngar'gi'ti lə'de, Ningə nje sɔl dɔ'de, un dɔ'de ki taa tɔ.
- ⁵³Adi nyakingə rosi ji njendoo'gi, Ə tuwə njenyakingə'gi ji'de kare adi awi.
- ⁵⁴Ɔsi kɔy Isirayel ki njekulə li'ə, Adi me'ə olo dɔ memaji'ti tado de'gi li'ə.
- ⁵⁵Me'ə olo dɔ'ti toki un'n mindi'ne adi kaw'je'gi kete nu. Un adi Abiraham ki ginn kɔji li'ə ba biti ki non'ti.”

- 56Mari isi ki Elijabeti asi nanyi mutə, ningə təl aw be.
- 57Dəkagilo koji ngonn lə Elijabeti asi, ə oji ngonn ki dingəm.
- 58Nje gədi kəy'gi li'ə ki noji'gi oyi poy maji ki Luwə ra si'ə adi rai si'ə rənel.
- 59Loki ndə ki jijoo go koji ngonn'ti asi ningə, rei kadi ujəi mət'ə. De'gi ndigi kadi n'bari'ə ki tə baw'a ki Jakari.
- 60Nan kon'a el'de ene: «Jagi, a bari'ə Jan.»
- 61Ə de'gi eli Elijabeti eyina: «De ki ginn koji'ti lə'i ki tə'a to be goto.»
- 62Lo kin'ti, dəji baw'a ta ki ji'de eyina ke ge kadi n'bari ngonn kakin nan nan wa?
- 63Jakari dəji adi rei ki bar ndangi nya adi'ə, ningə ndangi nya'ti: «Tə'a in Jan.» Lo kin'ti, ta ndəji de'gi pəti.
- 64Low'ə'ti non, ta Jakari te, ndonn'o tuti adi elta ulə'n təji də Luwə'ti.
- 65Nya kin ra bol de'gi pəti ki me be'gi'ti ki də lo'ti ki non, taa go dənangi mbal'gi'ti ki Jude pəti, de'gi eli ta'a ki lo lo.
- 66De'gi ki oyi poyta kin ngəmi me'de'ti, ə eli eyina: «Ngonn kin a təl ri wa?» toki rəta'ti, ji Burəbe in də'a'ti.
- 67Ndil Luwə rosi Jakari ki baw ngonn, adi eltakita Luwə'ti ene:
- 68Təji ki də Burəbe'ti, ki Luwə lə Isirayel, Tado re oo de'gi lə'ne, taa'de ilə'de taa.
- 69In ə te ki Njekaji ki nje təgi ginn koji'ti lə Dabidi ki njekulə li'ə adi'je.
- 70Te si'ə toki ilə'n mbər ki ta de'gi ki njekeltakita'a'ti ar njay, dəkagilo'ti ki mayinu.
- 71Njekaji ki a taa'je ji njeban'gi'ti lə'je pəti, ki ji njekəsi'je ta'gi'ti pəti.
- 72In be ə, Luwə təji'n memaji lə'ne ki rə kaw'je'gi'ti, Num taa, me'ə olo də kunmind'i'ti ki ar njay num tə.
- 73Kunmind'i kigo mində'ti ki un adi kaw'je Abiraham.
- 74Kunmind'i ki a ra kadi ji ra kulə li'ə ki kanji bol, Loki a ta'je ji njeban'gi'ti lə'je.
- 75Kadi ji njiyə takum'ə'ti, me kar njay'ti num, me ki ra dana'ti num, Dəkagilo pəti ki j'isi'n ki də'je taa.
- 76In ngonn'm, a bari'nu njekeltakita Luwə'ti ki in nje kisi də nya'gi'ti pəti, Tado a njiyə non Burəbe'ti kadi in ra row li'ə.
- 77Lo kin'ti, de'gi li'ə a gəri kaji ki aji'de ki gorow k'inyə go majel'gi'ti lə'de kə.
- 78Luwə in nje memaji. Ki takul memaji ki koo kumtondoo li'ə ə, Kunji ki dəran'ti unji'n də'je'ti to kadi be.

⁷⁹Kunji kin unji dɔ de'gi'ti ki sii me lo ki diw'ti num, Me ndil koy'ti num. Tado kadi ndɔr'je tarow, aw se'je dɔ row kisimaji'ti.

⁸⁰Ngonn kakin tɔgi, tɔl de ki gəsirə me ndil'ti. Ra be dilə mbo'ti, biti ndɔ ki te'n taga takum Isirayel'ti.

Luki 2

¹Dɔkagilo'ə'ti kin, nje konbe kibo Sejar Ogusiti un ndu'ne kadi ndangito de'gi ki dɔnangi'ti pəti me makitu'ti.

²Ndangito ki dɔkete kin in dɔkagilo'ti ki Kiriniwusi in nje konbe dɔnangi'ti ki Siri.

³De'gi pəti awi kadi ndangito'de, Nan nan kaa aw be koji'ne'ti.

⁴In be ə, Jisepi kaa in bebo Najaretit'i, dɔnangi Galile'ti, isi aw bebo'ti lə Dabidi, ki bari'ə Betilehem, dɔnangi Jude'ti. Tado Jisepi in de ki ginn koji'ti lə Dabidi.

⁵Awi kadi ndangito'de nan'ti ki Mari ki njenduwə li'ə, ki ra ki sə'm.

⁶Loki in Betilehem'ti non bay ningə, ndɔ koji ngonn lə Mari asi.

⁷Mari oji ngonn'ne ki dɔkete to ngonn ki dingəm. Bir ngonn kakin ki ku, ilə me nya ngəm nya kusɔ'ti lə da'gi, tado lo ki kadi ingəi to'i'ti me kəy to mbah'gi'ti goto.

⁸Njekul da'gi in me mu'ti dɔ lo'ti kin non, indəi bi taa isi ngəmi da'gi lə'de kondɔ.

⁹Ningə nyi oyi malayka lə Burəbe te bus ki rɔ'de'ti. Tɔji lə Burəbe unji gugi dɔ'de, adi bol tɔl'de.

¹⁰Nan malayka el'de ene: «Boli el, tado m're ki Poyta ki maji kadi madi'se. Poyta ki maji kin a in nya rɔnel kibo ngayn tado lə de'gi pəti ki dɔnangi'ti ne.

¹¹In bone ə oji nje kaji me be'ti lə Dabidi adi'se. Njekaji ki in Kirisiti ki in De ki Luwə mbət'ə, Burəbe.

¹²Ningə nyakoji ki in a gəri'ə ə to kin: A ingəi ngonn ki kasi ki biri'ə ki ku, ə iləi'ə me nya ngəm nya kusɔ'ti lə da'gi.”

¹³Tanan'ti non, bulə de'gi njerɔ'gi ki dɔran'ti, tei, indəi rɔ'de nan'ti ki malayka ki kare kakin, ningə osi pa piti Luwə eyina:

¹⁴Tɔji in ki dɔ Luwə'ti ki nje kisi dɔran'ti taa nu. Taa, kisimaji ki dɔ dɔnangi'ti, ki rɔ de'gi'ti ki Luwə ndigi'de tɔ.

¹⁵Loki malayka'gi inyəi'de ə təli awi dɔran'ti gogi, njengəm da'gi elinan dann'de'ti eyina: «Adi j'awi biti ki Betilehem'ti j'oyi nya ki ra nya ə Burəbe te ki dɔ'a adi'je kin.”

¹⁶Indəi kalangi awi ningə nyi, ingəi Mari ingi ki Jisepi, nan'ti ki ngonn ki kasi ki iləi'ə me nya ngəm nya kusɔ'ti lə da'gi.

- ¹⁷Loki oyi ngonn ki kasi kakin ningə, go'ti ɔri ginn nya'gi ki eli'de ɔjido ngonn ki kasi kin.
- ¹⁸De'gi pəti ki oyi ta ki njengəm da'gi ɔri go'ə, əti'de bol.
- ¹⁹Mari ngəm nya'gi kin pəti me'ne'ti, mərta dɔ'ti kigo'ə go'ə.
- ²⁰Nje ngəm da'gi təli gogi ki pa, ki kulə tɔji dɔ Luwə'ti ta'de'ti. Tado Luwə adi'de oyi nya'gi ki mbi'de ge, ki kum'de ge. Ningə nya'gi kakin rai nya ki gorow'ə inbe ki malayka ilə'n'de mbər'ə kakin tɔ.
- ²¹Loki ndɔ ki nja jijoo go koji ngonn'ti asi, ujei mət'ɔ, ningə indəi tɔ'a nan Jeju. In tɔ ki malayka el'de, loki kon'a ra ki səm'ə el bay, kadi to bari'ə'n'ə.
- ²²Ningə, loki ndɔ ki in ndɔ kar rɔ kigo ndukun'ti lə Moji asi, Jisepi ingi ki Mari ai ki ngonn kakin Jerujalem'ti kadi tɔji'ə Burəbe,
- ²³kigo ndang'a'ti ki ndangi me ndukun'ti lə Burəbe eyina: «Ngann dər'gi ki dingəm pəti a in ki kində ji dɔ'de'ti tado lə Burəbe.»
- ²⁴Num taa, rei kadi adi'de kərmosi'gi joo eke ngann dər dum'gi joo kadikare'ti, kigo ndang'a'ti ki ndangi me ndukun'ti lə Burəbe.
- ²⁵Dingəm kare in Jerujalem non tɔ'a nan Simeyon. In de ki dana taa in de ki njera go ndigi'ti lə Luwə tɔ. Isi nginə ta nje kaji Isirayel mayinu ba. Ningə Ndil Luwə in dɔ'a'ti tɔ.
- ²⁶Ndil Luwə el kete ad'a gər toki a oy el biti kadi oo Kirisiti De ki Burəbe mbət'ə, ki kum'ne bay taa a oy.
- ²⁷Ndil Luwə ɔs'ɔ kadi aw me Kəy'ti lə Luwə, ningə toki nje koji Jeju awi si'ə me kəy'ti kadi rai kigo ndukun'ti lə Burəbe.
- ²⁸Simeyon taa Jeju ji'ne'ti, ningə ulə tɔji dɔ Luwə ene:
- ²⁹«Ngə sine, Burəbe, inyə bər lə'i ad'a aw ki lapiya, kigo ta'ti lə'i nga,
- ³⁰Tado kankum'm oo njekaji de'gi nga.
- ³¹Kaji ki ində dɔ'a dana takum bulə de'gi'ti pəti.
- ³²In kunji ki kadi unji dɔ ginn de'gi'ti pəti, taa a in tɔji ki dɔ de'gi'ti lə'i, Isirayel tɔ.»
- ³³Ta ki Simeyon el dɔ Jeju'ti əti kon'a'gi ki baw'a'gi bol.
- ³⁴Simeyon njangi dɔ'de, ningə el Mari ene: «Maji kadi in gər maji, ngonn ki oj'o kin a in row kosi lə bulə de'gi num, row kində taa lə de'gi ngayn dənangi Isirayel'ti tɔ. Taa, re to nyakɔji ki nje re ki takasinan el tɔ.
- ³⁵A adi mərta ki ngarme de'gi'ti ngayn, ginn'ə a te taga. Ningə rə'i'ti inbe, in kiyərə ki a gangi ndil'i dana.»

- ³⁶Dene kare ki njekeltakita Luwə'ti isi non, tə'a nan Ann. In ngonn lə Panuwel, ginn koji'ti lə Aser. Loki taa dingəm mandı'ne'ti, isi si'ə asi bal siri ba par ə ngaw'a oy. Ningə ki ngəsine kin, Ann təgi ngayn nga.
- ³⁷Bal'a in dōjjoo gidə in sɔ. Njengawkoy kin in me Kəy'ti lə Luwə ki dəkagilo'gi pəti gos'o. Kondɔ ki kada in me Kəy'ti lə Luwə, el si'ə ta, ɔgi rɔ'ne nyakusɔ.
- ³⁸In be ə, dəkagilo'ə'ti kin, in kaa te non re tɔ. Osi pa ulə'n tɔji dɔ Luwə'ti, taa elta ki dɔ ngonn'ti kin de'gi pəti ki isi nginəi kadı Luwə taa Jerujalem ji njeban'gi'ti ilə taa tɔ.
- ³⁹Loki nje koji Jeju rai nya'gi pəti kigo ndukun'ti lə Burəbe ningə, təli awi Galile me bebo'ti lə'de ki Najareti'ti gogi.
- ⁴⁰Ningə, ngonn kakın təgi, aw ki singə'ne. Rosi ki tər, taa memaji lə Luwə in si'ə nan'ti tɔ.
- ⁴¹Dɔ bal'gi pəti, njekoji Jeju awi Jerujalem'ti lo ra nanyi'ti ki bari'ə nanyi Paki.
- ⁴²Loki Jeju ra bal dɔgi gidə in joo ningə, aw ki nje koji'ne'gi lo ra nanyi'ti toki sii rai kete kete go kuji ra'a'ti.
- ⁴³Ningə, loki ndɔ ra nanyi tigə ə, nje koji'gi lə Jeju isi təli gogi, nan Jeju nanyi gogi Jerujalem ti. Nje koj'o'gi gəri toki nanyi gogi el.
- ⁴⁴Njekoji'gi lə Jeju oyi eyina Jeju nanyi nja madi'de'gi'ti ki uni se'de row, adi njiyəi ndɔ kare bay taa uləi ngirə sang'a dann noji'de'gi'ti ki madi'de'gi.
- ⁴⁵Sangi'ə, nan sangi'ə pi ingəi'ə el. Loki ingəi'ə el, təli tuwi dɔ'de awi Jerujalem'ti gogi sang'a'ti.
- ⁴⁶Sangi'ə biti ndɔ ki kon mutə ningə nyi, ingəi'ə, isi me Kəy'ti lə Luwə dann njendo ndukun'gi lə Luwə. Si dann'de'ti, sii ur mbi'ne oo'n ta'gi ki isi eli tɔ, dɔji'n'de ta tɔ.
- ⁴⁷De'gi pəti ki oyi ta kel Jeju kin, nyagər li'ə, ki ta ki tur li'ə, əti'de bol ngayn.
- ⁴⁸Loki njekoj'o'gi oyi, əti'de bol ngayn, adi kon'a el'ə ene: «Ngonn'm, ra bann be in ra se'je nya be wa? Oo, j'in ki baw'i, ji ra ta sangi'ti ki non kum'je'ti.»
- ⁴⁹Ningə el'de ene: «Sangi m'in tadɔ ri wa? Maji kadı m'ra kulə me kəy'ti lə Bai kin, in gəri eke in gəri el wa?»
- ⁵⁰Nan njekoj'o'gi gəri me ta li'ə kin el.
- ⁵¹Ningə go'ti, Jeju təl aw se'de Najareti'ti gogi. Jeju təl rɔ'ne go ta'ti lə nje koji'ne'gi. Kon'a ngəm nya'gi pəti ki rai nya kin me'ne'ti.
- ⁵²Jeju təgi darə'ne'ti num, me gosi'ti num tɔ, adi ingə maji takum Luwə'ti num, takum de'gi'ti num pəti.

Luki 3

- ¹Dokagilo'ə'ti kin, nje konbe kibo Sejar, ki bari'ə Tiber onbe bal dɔgi gidə in mi. Ningə Ponsi Pilati ə in nje konbe dɔnangi'ti ki Juda, Erodi in ngar dɔnangi'ti ki Galile, Pilipi ki ngonkon Erodi in ngar dɔnangi'ti ki Iture ki dɔnangi ki Tirakonitidi, ningə Lisaniyasi in ngar dɔnangi'ti ki Abilen tɔ.
- ²Hann ingi ki Kayipi ə in kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi ki rai kulə dokagilo'ə'ti non. Ningə, dokagilo'ə'ti non kin, Jan ki ngonn lə Jakari in diləlo'ti ə Luwə el'ə ta.
- ³Jan aw dɔnangi Jurden'ti pəti, iləmbər ene: «Inyəi gorow njiyə'se'gi ki majel kɔ, adi rai'se batəm, kadi Luwə inyə'n go majel'gi lə'se kɔ.»
- ⁴Ra toki ndangi me makitu'ti lə njekeltakita Luwə'ti, Ejay, eyina: «Ndu de madi bar diləlo'ti ene: Rai gorow lə Burəbe! Rai gorow li'ə adi ra njururu.
- ⁵Uti bolo be'gi adi asi nan, Kusi dɔ mbal'gi ki dɔ gadi'gi adi asi ta nangi rerere; Rai row'gi ki rugi gondi gondi adi ra njururu; Rai row wor'gi adi osi nan'ti lay.
- ⁶Lo kin'ti, de'gi pəti a gəri kaji ki Luwə aji'je.»
- ⁷Jan el bulə de'gi ki rei rə'a'ti kadi ra'de batəm ene: «In nje mann majel to lii pir be kam, nan ɔji'se row kadi anyinan wongi lə Luwə ki a re wa?»
- ⁸Maji kadi kulə ra'se'gi tɔji kadi in de'gi ki inyəi gorow njiyə'se'gi ki majel kɔ. Ningə, ononyi'se kadi eli me'se'ti eyina: “J'in ngann kaw Abiraham”. Tado adi m'el'se, Luwə asi kadi a təl gaji mbal'gi kam ngann kaw Abiraham'ti kare.
- ⁹Ki ngəsine kin, kungə in ndəkba kadi tugə kagi'gi ngirə de'ti. Kagi ki ra ki andi maji el ə, a tugəi'ə kadi iləi'ə me por'ti kɔ.»
- ¹⁰Bulə de'gi dɔji Jan eyina: «In ri ə kadi ji ra wa?»
- ¹¹Jan el'de ene: «De ki aw ki ku joo ə, maji kadi adi kare de ki awi'n el, ningə de ki aw ki nyakusə ə, maji kadi ra'n ki in ki awi'n el tɔ.»
- ¹²Njetalambo'gi kaa, rei kadi Jan ra'de batəm tɔ. Ningə dɔji Jan eyina: «Njendo, in ri ə kadi ji ra wa?»
- ¹³Jan el'de ene: «Tai nar aldɔ in ki dɔji'se kadi tai kin el.»
- ¹⁴Njerɔ'gi kaa dɔji eyina: «Nga j'in, in ri ə kadi ji ra wa?» Jan el'de ene: «Indəi tɔgi dɔ de'ti tai nar li'ə el, ta, təti ta ngom indəi dɔ'a'ti el tɔ. Rai dɔ nar nanyi'ti lə'se inbe kin par.»
- ¹⁵Dokagilo'ə'ti kin, de'gi isi nginəi de ki a re, adi dɔji rə'de ta ke Jan in Kirisiti ki in De ki Luwə mbət'ə el biti wa?
- ¹⁶Ə Jan el de'gi pəti ene: «M'in, m'ra'se batəm me mann'ti, nan de madi a re go'm'ti non, a ra'se batəm me Ndil Luwə, ki me por'ti. In de ki Tɔg'ɔ utə'm sanyi kulə sa li'ə kaa, m'asi tuti el.

- ¹⁷Uwə keh to nya ji'ne'ti kadi to'n kandi ko ki maji, oy me dam'ti, ningə ulə tisə por. In por ki a oy el ratata.”
- ¹⁸Jan adi de'gi ta kəji'gi ki rangi ngayn, iləmbər Poyta ki maji.
- ¹⁹Nya kare bay, Jan kəl ki Erodī ki in nje konbe dənangi'ti ki Galile, tadə taa ki taa Erodiyadi ki ne ngonnkon'ne, taa ra nya'gi ki rangi ki majel ngayn num tə.
- ²⁰Nan, nya'gi ki go'ti el pəti ki Erodī ra kin kaa, təl uwə Jan dangay'ti də'ti bay.
- ²¹Loki de'gi pəti rai batəm ningə, Jeju kaa ra batəm tə. Loki isi elta ki Luwə ningə, dəran til.
- ²²Ndil Luwə, risi to dər dum be isi də'a'ti. Ningə, ndu ta madi te dəran'ti, ene: «In Ngonn'm ki njendigi lə'm, ki in nya rənel lə'm kibo ngayn.”
- ²³Jeju ulə ngirə kulə lə'ne, loki bal'a in də mutə. Ki go gər'ə'ti ki de'gi gəri, Jeju in ngonn lə Jisepi, Jisepi ki ngonn lə Eli,
- ²⁴Ningə Eli in ngonn lə Mata, Mata in ngonn lə Lebi, Lebi in ngonn lə Melsi, Melsi in ngonn lə Yanay, Yanay in ngonn lə Jisepi,
- ²⁵Jisepi in ngonn lə Matatiyasi, Matatiyasi in ngonn lə Amosi, Amosi in ngonn lə Nahum, Nahum in ngonn lə Esili, Esili in ngonn lə Nagay,
- ²⁶Nagay in ngonn lə Mati, Mati in ngonn lə Matatiyasi, Matatiyasi in ngonn lə Semeyinn, Semeyinn in ngonn lə Yosəki, Yosəki in ngonn lə Yoda,
- ²⁷Yoda in ngonn lə Yowanan, Yowanan in ngonn lə Resa, Resa in ngonn lə Jorobabel, Jorobabel in ngonn lə Salatiyel, Salatiyel in ngonn lə Neri,
- ²⁸Neri in ngonn lə Melki, Melki in ngonn lə Adi, Adi in ngonn lə Kosam, Kosam in ngonn lə Elmadam, Elmadam in ngonn lə Er,
- ²⁹Er in ngonn lə Jeju, Jeju in ngonn lə Eliyəjar, Eliyəjar in ngonn lə Yorim, Yorim in ngonn lə Mata, Mata in ngonn lə Lebi,
- ³⁰Lebi in ngonn lə Simeyon, Simeyon in ngonn lə Juda, Juda in ngonn lə Jisepi, Jisepi in ngonn lə Yonam, Yonam in ngonn lə Eliyakim,
- ³¹Eliyakim in ngonn lə Meleya, Meleya in ngonn lə Mena, Mena in ngonn lə Matata, Matata in ngonn lə Natan, Natan in ngonn lə Dabidi,
- ³²Dabidi in ngonn lə Jese, Jese in ngonn lə Obedi, Obedi in ngonn lə Bowaji, Bowaji in ngonn lə Sala, Sala in ngonn lə Nason,
- ³³Nason in ngonn lə Aminadabi, Aminadabi in ngonn lə Adimin, Adimin in ngonn lə Arni, Arni in ngonn lə Esirom, Esirom in ngonn lə Peresi, Peresi in ngonn lə Juda,
- ³⁴Juda in ngonn lə Jakobi, Jakobi in ngonn lə Isaki, Isaki in ngonn lə Abiraham, Abiraham in ngonn lə Tera, Tera in ngonn lə Nawor,

³⁵Nawor in ngonn læ Serugi, Serugi in ngonn læ Rewu, Rewu in ngonn læ Pelegi, Pelegi in ngonn læ Eber, Eber in ngonn læ Sala,

³⁶Sala in ngonn læ Kaynam, Kaynam in ngonn læ Arpasadi, Arpasadi in ngonn læ Səm, Səm in ngonn læ Nuwe, Nuwe in ngonn læ Lemeki,

³⁷Lemeki in ngonn læ Matusalem, Matusalem in ngonn læ Enəki, Enəki in ngonn læ Yərədi, Yərədi in ngonn læ Malelel, Malelel in ngonn læ Kaynam,

³⁸Kaynam in ngonn læ Enosi, Enosi in ngonn læ Seti, Seti ki ngonn læ Adam, Adam ki ngonn læ Luwə.

Luki 4

¹Go Ndil Luwə'ti ki rosi Jeju, Jeju təl ta ba Jurden'ti re. Təl re ningə, Ndil Luwə ər'ɔ aw si'ə diləlo'ti.

²Su nan'a ndɔ dɔsɔ diləlo'ti. Ndɔ ki Jeju ra dɔsɔ kin, sɔ nya madi el, adi bo ra'a.

³Non be, Su el'ə ene: «Re in Ngonn læ Luwə ə, adi mbal kin təl mapa adi m'oo.»

⁴Ə Jeju təl el'ə ene: «Ndangi me makitu'ti læ Luwə eyina: De a isi ki dɔ'ne taa ki takul nyakusɔ par el.»

⁵Su aw ki Jeju dɔ lo'ti taa, ningə ki kum ki kində jipi, ɔj'ɔ konbe'gi ki dɔnangi'ti ne pəti ad'a oo.

⁶Loki ɔj'ɔ ningə, təl el'ə ene: «M'a m'ad'i tɔgi dɔ konbe'gi'ti kin ki nyakingə'gi ki me'ti pəti. Tado in nya ki adi'm'in me ji'm'ti, ningə de ki me'm ndigi ə m'ad'a.

⁷Re in, ɔsi məkəs'i nanga non'm'ti ə, m'a m'ad'i ba pəti to yan'i.»

⁸Jeju təl el'ə ene: «Ndangi me makitu'ti læ Luwə eyina: “A ɔsikurə Burəbe Luwə'ti læ'i, ningə in ki kar'ne ba par ə a re non'a'ti kadi gos'o.”“

⁹Go'ti gogi, Su aw ki Jeju Jerujalem'ti, aw si'ə jam dɔ Kəy'ti læ Luwə taa. Loki aw si'ə taa, ningə el'ə ene: «Re in Ngonn læ Luwə ə, inyə ji'i taa ɔsi adi m'oo,

¹⁰tado ndangi me makitu'ti læ Luwə eyina: “Luwə a adi ndu'ne malayka'gi læ'ne kadi to indəi kum'de go'i'ti.”

¹¹Bay taa, a lai'nu dala ji'de'ti, kadi nja'i tugə mbal el.”

¹²Jeju təl el'ə ene: «Ndangi me makitu'ti læ Luwə eyina: A mbəji Burəbe Luwə læ'i oo el.”

¹³Loki Su tigə ki nyanan'gi ki kadi n'nan'n Jeju ningə, ər rɔ'ne gogi sanyi rɔ'a'ti. Ɔr rɔ'ne nginə'n dɔkagilo ki rangi.

¹⁴Lo kin'ti, Jeju təl re Galile. Re ki tɔgi ki in rɔ Ndil Luwə'ti. Tɔ Jeju bar ki dɔ lo'gi ki non pəti.

- ¹⁵Ndo nya me kəykawnan'ti lə Juwipi'gi. De'gi pəti uləi təji də'a'ti.
- ¹⁶Jeju aw Najareti'ti, ki in be ki təgi'ti. Toki isi ra'n kete kete, loki ndo kərkon asi ningə, Jeju aw kəykawnan'ti lə Juwipi'gi. Jeju ində taa kadi n'tudə makitu.
- ¹⁷Loki ində taa, adi'ə makitu lə njekeltakita Luwə'ti Ejay ki koi. Jeju rirə makitu kakin ningə, ingə ta ki ndangi eyina:
- ¹⁸«Ndil Burəbe in də'm'ti, Burəbe mbəti'm kadi m'iləmbər Poyta ki maji njendo'gi. Burəbe ulə'm kadi m'el dangay'gi ta te'de kəy dangay'ti, Kadi m'el njekumtə'gi toki, kum'de a oo lo. Kadi m'taa nje ki de'gi isi indəi kum'de ndoo m'ilə'de taa.
- ¹⁹Kadi m'iləmbər bal memaji lə Burəbe kin.”
- ²⁰Go'ti, Jeju ko makitu kakin, ningə təl'n adi njekulə, ə isi nanga kadi elta. De'gi pəti ki me kəykawnan'ti lə Juwipi'gi buki kum'de ki də'a'ti.
- ²¹Lo kin'ti, Jeju el'de ene: «Ta ki oyi kin, təlta'ne də'se'ti bone.”
- ²²De'gi pəti manyinaji lə Jeju, taa mbər memaji ki te ta'a'ti əti'de bol ki dum tə adi elinan eyina: «M'a in ngonn lə Jisepi rə'je'ti ne el wa?”
- ²³Be ə Jeju el'de ene: «M'gər kadi a eli'm'in kujita ki ene: “In njera de'gi monyi, aji rə'i inbe,” kin. A eli'm'in eyina: “J'oo poy nya'gi pəti ki in ra Kapernayim'ti kin, ə in ra be koji'ti ne be tə adi j'oo.”“
- ²⁴Jeju təl el'de bay ene: «Toki rəta'ti adi m'el'se, njekeltakita Luwə'ti, ki bekoj'o uwə rə'ne'ti maji goto.
- ²⁵Ki rəta'ti, dəkagilo'ti lə njekeltakita Luwə'ti Eli, njengawkoy'gi in ngayn Isirayel'ti. Nan loki ndi ədi dənangi'ti el bal mutə ki nanyi mehen, ə bo on ki dənangi pəti,
- ²⁶de kare dann'de'ti ki Luwə ulə Eli rə'a'ti goto. In njengawkoy ki Sarepta'ti, dənangi ki Sidon'ti yo ə Luwə ulə Eli ki rə'a'ti.
- ²⁷Njebanji'gi kaa in ngayn Isirayel'ti dəkagilo'ti lə Elije tə, nan in ki kare ki kadi Luwə ər banji rə'a'ti ar njay goto. In Naman ki Siri'ti yo ə Luwə ər banji rə'a'ti.”
- ²⁸Loki de'gi ki sii me kəykawnan'ti lə Juwipi'gi oyi ta kin, wongi təl'de pəti.
- ²⁹Lo kin'ti, indəi taa tuwəi Jeju me bebo'ti kə, ningə ai si'ə jam də mbal'ti ki indəi bebo'ti. Rai'ti si'ə kadi n'suri'ə n'iləi'ə n'təli'ə kə.
- ³⁰Nan Jeju ur dann'de'ti aw.
- ³¹Jeju aw Kapernayim'ti, ki in bebo ki dənangi Galile'ti. Jeju ndo nya de'gi ndo kərkon'ti.
- ³²Nyando li'ə əti de'gi bol ki dum. Əti'de bol ki dum tadə elta ki təgi ki in rə Luwə'ti.
- ³³Ningə, de madi kare ki ndil ki majel ra'a, isi me kəykawnan'ti lə Juwipi'gi non, non ki ndu'ne kibo ene:

³⁴«Jeju ki Najareti, ri ə ge rə'je'ti wa? Re kadi tuji'je wa? M'gər'i maji: in ki Kar njay lə Luwə.»

³⁵Jeju ndangi ndil ki majel ki tōgi'ne ene: «Uti ta'i, ə te kə rə dingəm'ti kin.» Lo kin'ti, ndil ki majel bi dingəm ilə dann'de'ti, ningə te rə'a'ti um ad'a kon madi kare el.

³⁶Nya kin əti de'gi pəti bol, adi dəji nan ta dann'de'ti eyina: «Ta kin in ta ki bann ə əti bol be wa? De kam aw ki tōgi konbe də ndil'gi'ti ki majel, ndangi'de ki tōgi ki in rə Luwə'ti adi tei kə!»

³⁷In be ə, tōji lə Jeju sanan ki dənangi ki non pəti.

³⁸Loki Jeju in kəykawnan'ti lə Juwipi'gi, aw me kəy'ti lə Simon. Məm Simon ki dene, rə'a tingə ngayn. Be ə, dəji Jeju kadi ra nya madi tado li'ə.

³⁹Jeju rugi rə'ne də'a'ti, ndangi rə ki tingə ngayn kakin adi yokiro. Kalangi ba go'ti, məm Simon ində taa ra nyakusə adi'de.

⁴⁰Lo səl'ə, go kurkadi'ti, de'gi pəti ki awi ki de'gi ki monyi'gi ki dangi dangi rai'de, rei se'de rə Jeju'ti. Jeju ində ji'ne də'de'ti kare kare pəti adi ingəi lapiya.

⁴¹Ndil'gi ki majel kaa tei rə de'gi'ti ngayn ki non ta'de'ti eyina: «In Ngonn lə Luwə!» Nan Jeju ndangi'de ki tōgi ki ngan ngayn, adi'de tarow kadi eli ta'a el, tado gəri'ə bəti kadi in Kirisiti, De ki Luwə mbət'ə.

⁴²Loki lo ti, Jeju te me bebo'ti aw diləlo'ti. Bulə de'gi ngayn sangi'ə, awi ingəi'ə. Loki ingəi'ə, ndigi kadi n'uwəi'ə nanga rə'de'ti kadi to aw lo el.

⁴³Nan Jeju el'de ene: «Maji kadi m'iləmbər Poyta ki maji ki ojidə Konbe lə Luwə ndəgi bebo'gi'ti tə, tado in ta kin ə Luwə ulə'm.»

⁴⁴In be ə, Jeju ndo ta me kəykawnan'gi'ti lə Juwipi'gi dənangi Galile'ti.

Luki 5

¹Ndə kare, loki Jeju in sanyi el ki kadi babo'ti ki Genejareti'ti. Bulə de'gi uwəi nan: a gugi gidə kadi n'oyi ta lə Luwə.

²Lo kin'ti, Jeju oo to'gi joo ki sii ngangı ba'ti. In to'gi ki mbaw'gi ki me'ti indəi'de ə ai to togi bandi'gi lə'de.

³Jeju ala me to'ti ki kare ki in yan Simon, ningə el Simon ad'a inyə ngangı ba ə aw ki dana nden. Go'ti, Jeju isi nanga me to'ti ndo nya bulə de'gi.

⁴Loki elta tigə ningə, el Simon ene: «Aw ki dana lo'ti ki mann ur'ti, ə iləi bandi'gi lə'se uwəi kanji'gi»

⁵Simon təl el'ə ene: «Burəbe, j'ilə bandi kondə'ti biti lo ti, nan kanji kare kaa j'ingə el. Nan toki in in ə dəji'm, m'a m'ilə bandi toki el'm.»

- ⁶Loki iləi bandi'gi lə'de, ɔyi kanji kɔy ki ɔti bol, adi bandi'gi lə'de kaa ge gangi.
- ⁷Lo kin'ti, dəji madi'de'gi ki in me to'ti ki nungi kadi rei rai se'de. Madi'de'gi rei, adi ɔyi kanji kakin rosi to'gi ki joo. Kanji rosi to'gi adi to'gi ai to nduyi mann.
- ⁸Loki Simon Piyər oo nya kin, osi, ɔsi məkəsi'ne nanga non Jeju'ti el'ə ene: «Burəbe, ɔsi rə'i ngərəngi rə'm'ti, tado m'in njeramajel.»
- ⁹Simon ki mad'a'gi ki in si'ə, bol ra'de ɔji go kanji ki ɔyi me bandi'ti ɔti bol ngayn.
- ¹⁰Jaki ki Jan ki ngann lə Jebede ki in madi nan ki Simon kaa bol ra'de tɔ. Jeju el Simon ene: «Adi bol rai el, kaw ki kete non, in de'gi nga ə a sangi'de.»
- ¹¹Lo kin'ti, təli rei ki to'gi ngangi ba'ti, ningə inyəi nya'gi pəti ə uni go Jeju.
- ¹²Ndɔ ki rangi, Jeju in me bebo'ti kare, ningə dingəm kare ki banji rosi rə'a te non re. Loki oo Jeju ningə, osi ki takum'ne nanga non'a'ti, non ki dɔ'a'ti ene: «Burəbe re in ndigi ə a adi banji lə'm ur, kadi rə'm ar njay.»
- ¹³Jeju ulə ji'ne ɔdi'n'ə ningə el'ə ene: «M'ndigi ə, kadi banji lə'i ur adi rə'i ar njay.» Ningə tanan'ti non par ə banji ur adi rə'a ar njay.
- ¹⁴Go'ti, Jeju ad'a ndu'ne ene: «Ononyi kadi elta'a de madi ə aw ɔji rə'i njekujənyamosi kadikare, ningə adi kadikare kujənyamosi kar rə toki ndukun lə Moji dəji'n. Ra be kadi gəri toki banji lə'i ur adi ingə lapiya.»
- ¹⁵Təbar lə Jeju sanan ki lo lo adi de'gi rei kadi n'oyi ta li'ə ge kadi aji'n'de do monyi'gi'ti lə'de ge.
- ¹⁶Nan Jeju ɔr rə'ne aw lo'gi'ti ki to dilə tado kelta ki Luwə.
- ¹⁷Ndɔ kare Jeju isi ndo nya de'gi ningə, Parisi'gi ki njendo ndukun'gi lə Luwə sii dann de'gi'ti non tɔ. De'gi in ki ngann be'gi pəti ki dɔnangi Galile'ti, ki dɔnangi Jude, ki bebo Jerujalem. Burəbe ɔji tɔgi'ne me kaji nje monyi'gi'ti.
- ¹⁸Lo kin'ti, de'gi madi oti de kare ki rə'a oy njururu me nya koti njemonyi'gi'ti rei si'ə rə Jeju'ti. Sangi row kadi n'awi si'ə kəy n'iləi'ə non Jeju'ti.
- ¹⁹Nan gəri row ki kadi awi si'ə el, tado de'gi in ngayn. Be ə, alai taa, rai bolo dɔ kəy'ti ningə, tuyi njemonyi ki nya koti njemonyi'gi ki kulə, iləi'ə dann bulə de'gi'ti non Jeju'ti.
- ²⁰Loki Jeju oo kunme lə'de ningə, el dingəm ene: «Majel'gi lə'i in ki k'inyə go kɔ.»
- ²¹Njendo ndukun'gi lə Luwə ki Parisi'gi iləi rə'de mərta ningə eli eyina: «De'ə kam in nan ə elta ki mal dɔ Luwə'ti be wa? Luwə ki kar'ne ba par ə asi k'inyə go majel'gi lə de'gi kɔ. De ki rangi goto.»
- ²²Jeju gər mərta'gi lə'de ki me'de'ti adi el'de ene: «Tado ri ə isi mərta ki be kin me'se'ti wa?»

- 23**Nya ki ra ə ngan ngayn el wa? Kel de kin kene: “Majel’gi lə’i in ki k’inyə go kə” ə ngan ngayn el eke kel’ə kene “Ində taa ə njiyə ə ngan ngayn el wa?”
- 24**Re in be ə, m’a m’oji’sə kadi in gəri toki m’in Ngonn De, m’aw ki təgi dənangi’ti ne, kadi m’inyə’n go majel’gi lə de’gi kə.» Ningə, Jeju el njerəkoy njururu ene: «Ində taa, un tuwə lə’i, ə aw be.”
- 25**Tanan’ti non, dingəm kakin ində taa takum de’gi’ti pəti, un tirə ki kete to’ti, ə te aw be ki kulə təji də Luwə’ti ta’ne’ti.
- 26**De’gi pəti, nya kin əti’de bol adi uləi təji də Luwə’ti. Bol rosi me’de adi eli eyina: «J’oo nya ki mbah bone.”
- 27**Go’ti Jeju te ningə nyi oo de kare ki njetalambo kadi nje konbe’gi ki bari’ə Lebi isi me kəy taa lambo’ti. Loki oo Lebi ningə el’ə ene: «Un go’m.”
- 28**Ningə Lebi inyə nya’gi pəti ə ində taa un go Jeju.
- 29**Go’ti, Lebi ra nyakusə kibo ngayn me kəy’ti lə’ne bari’n Jeju. Lo nyakusə’ti kin, njetalambo’gi ki ndəgi de’gi ki rangi in se’de nan’ti non.
- 30**Parisi’gi ki njendo ndukun’gi lə’de barita, eli njendo’gi li’ə eyina: «Ra bann ə isi səi nya ge anyinan nya ge ki njetalambo’gi ki ndəgi njeramajel’gi wa?”
- 31**Jeju un ta el’de ene: «In de’gi ki njemonyi’gi ə a sangi de ki njera de monyi, um in nje rə ngan’gi ə a sangi de ki njera de monyi el.
- 32**Ningə, m’re tadə bar de’gi ki dana el, nan m’re tadə bar de’gi ki njeramajel’gi yo kadi inyəi gorow njiyə’de ki majel.”
- 33**Nje ki madi’gi eli Jeju eyina: «Taa taa, njendo’gi lə Jan Batisi in ki njendo’gi lə Parisi’gi isi əgi rə’de nyakusə taa isi elita ki Luwə tə, ə nje ki yan’i’gi isi səi nya ge, anyinan mann ge.”
- 34**Ə Jeju el’de ene: «Ke de’gi ki bari’de lo nyakusə tanan’ti a əgi rə’de nyakusə ki mann kanyi wa? Dəkagilo ki nje taa dene isi’n se’de nan’ti kin, asi kəgi rə’de nyakusə el.”
- 35**Ndə’gi a re non kadi a uni’ə ta’de’ti ningə to, a əgi rə’de nyakusə.
- 36**Jeju el’de kujita kare ene: «De a gangi ta ku ki sigi kadi ilə’n kum in ki kəkə el. Re in be ə, ku ki sigi in ki gangi kə, ningə ta ku ki sigi kakin uwəi nan ki ki kəkə el bay tə, adi joo pəti təl nya ki tuji.
- 37**Taa de a un yiwi kandi nju ki in el bay uti me mbu ndar’gi’ti ki kəkə el. Re in be ningə, loki yiwi a in ningə mbu ndar’gi a nduwi, kadi yiwi lo kə. Ningə mbu ndar’gi təli nya ki tuji kə.
- 38**Be ə, re yiwi kandi nju in el bay ningə, maji kadi mbu ndar’gi in ki sigi taa.

³⁹Loki de anyi yiwi kandi nju ki in mayinu ningə, a ge in ki in ngosine bay el nga. Tado de'gi eli eyina: “Yiwi ki in mayinu ə maji”.»

Luki 6

¹Ndo kare Jeju ra dər me ndoo geme'gi'ti. In ndo kərkon lə Juwipi'gi. Ningə, njendo'gi li'ə ki in si'ə, gangi do ko'gi ji'de'ti təmi soi.

²Parisi'gi madi eli'de eyina: «Ra bann ə rai nya ki kadi de ra ndo kərkon'ti el be wa?»

³Jeju el'de ene: «Ingi tudəi nya ki ngar Dabidi ra loki bo ra'a ki de'gi ki go'ə'ti kin adi gəri maji.

⁴Dabidi ur me Kəyku'ti lə Luwə, un mapa ki de'gi adi Luwə kadikare'ti sə, ningə təl'n adi de'gi ki go'ə'ti soi tə. Soi mapa ki in nya ki maji kadi njekujənyamosi kadikare'gi par ə soi.”

⁵Jeju təl el'de bay ene: «Ngonn de in be nje ndo kərkon.”

⁶Ndo kərkon ki rangi, Jeju aw kəykawnan'ti lə Juwipi'gi, ndo nya de'gi. Ningə dingəm kare ki ji'ə oy njururu in me kəykawnan'ti non.

⁷Njendo ndukun'gi ki Parisi'gi sii keke isi indəi kum'de kadi n'oyi ke Jeju a adi dingəm kin lapiya ndo kərkon'ti lə Juwipi'gi wa? In ta bolo ki isi sangi kadi lə'i ta do'a'ti.

⁸Nan Jeju gər merta'gi lə'de, adi el dingəm ki ji'ə oy njururu kakin ene: «Ində taa, ra dana ne be takum de'gi'ti pəti.» Dingəm ində ra taa.

⁹Ningə Jeju təl dəji ndəgi de'gi ene: «Ri ə in gorow'ə'ti kadi de ra ndo kərkon'ti wa? Kadi de ra maji eke kadi ra majel? Kadi de nagı madi'ne ta yo'ti eke kadi inyə adi tujı kə wa?»

¹⁰Jeju ində kum'ne gon'n'de ba pəti, ningə el dingəm kakin ene: «Surə ji'i». Dingəm surə ji'ne, ningə ji'ə təl to maji kare.

¹¹Wongi təl njendo ndukun'gi ki Parisi'gi, adi elinan ta dann'de'ti do nya'ti ki kadi n'rai ki Jeju.

¹²Me ndo'a'gi'ti kin, Jeju aw do mbal'ti tado kelta ki Luwə. Elta ki Luwə kondə'ti biti lo ti.

¹³Loki lo ti, Jeju bar njendo'gi lə'ne. Ningə mbunə njendo'gi'ti kin ə, mbəti'de dəgi gidə in joo, bar'de njekawkulə'gi.

¹⁴Adi in Simon, ki ində tə'a nan Piyər, ki ngonnkon'a Andire, ki Jaki, ki Jan, ki Pilipi, ki Batilemi,

¹⁵ki Matiye, ki Tomasi, ki Jaki, ki ngonn lə Alpe, ki Simon ki bari'ə nje rə tado kingə do lə be lə'ne,

- 16**ki Judi ki ngonn læ Jaki, taa Judasi Isikariyoti, ki njekundo Jeju tɔ.
- 17**Jeju in ki njendo'gi dɔ mbal'ti re te lo'ti ki gidɔ asi nan maji ningɔ, ingɔ bulɔ de'gi njendo'gi læ'ne, ki bulɔ de'gi ngayn ki in dɔnangi Jude'ti ge, nje k'in bebo Jerujalem'ti ge, nje k'in bebo'gi'ti ki kadi ba'ti ki Tir ge, ki Sidon ge. Rei tado koo ta læ Jeju ge kadi aji'de dɔ monyi'gi'ti læ'de ge.
- 18**Nje ki ndil'gi ki majel yɔti hangal'de ingɔi lapiya tɔ.
- 19**Ningɔ bulɔ de'gi pɔti sangi kadi n'ɔdi rɔ'a, tado tɔgi madi isi te rɔ'a'ti adi'de lapiya.
- 20**Jeju un kum'ne oo'n njendo'gi læ'ne ningɔ el'de ene: Majikur in læ njendo'gi, tado Konbe læ Luwɔ in yan'se.
- 21**Ingi ki bo isi ra'se bone, in nje majikur, tado lo ti ə a ndanni. Ingi ki sii nonyi bone, in nje majikur, tado lo ti ə a kogi.
- 22**Majikur in læ'se loki de'gi isi mbɔti'se, de'gi isi tuwɔi'se, de'gi isi taji'se, de'gi isi eli ta'gi ki majel dɔ'se'ti, tado læ'm m'in Ngonn de.
- 23**Ndɔ ki nya'gi kin tei dɔ'se'ti ə, maji kadi rai rɔnel, turi jagira, tado nyakugɔ goji'se in ngayn dɔran'ti. Tado in be ə kaw'de'gi adi kon njekeltakita Luwɔ'ti kete.
- 24**Nan in njenyakingɔ, in nje kumtondoo. In nje kumtondoo tado ingɔi nya sɔlme læ'se nga.
- 25**Ingi ki bone ndanni, in nje kumtondoo, tado lo ti ə bo a ra'se. Ingi ki bone isi kogi, in nje kumtondoo, tado lo ti ə a uwɔi ndoo ge a nonyi ge.
- 26**Ingi ki de'gi isi elita ki maji maji dɔ'se'ti, in nje kumtondoo, tado in be ə kaw'de'gi rai ki nje bar rɔ'de njekeltakita Luwɔ'ti nan ingi el.
- 27**Ningɔ ingi ki isi oyi ta læ'm, nan m'in m'el'se kadi in ndigi njeban'gi læ'se, rai maji ki nje ki isi ɔsi'se ta.
- 28**Njangi dɔ nje ki isi manni'se, ə elita ki Luwɔ tado nje ki isi eli ta'gi ki majel dɔ'se'ti.
- 29**Re de indɔ dow kɔt'i ki kare ə, yɔti dowɔ ki rangi ad'a bay. Re de taa ku ki ngal læ'i ə, ad'a in ki goji dɔ'ti.
- 30**De ki ra ki dɔj'i nya ə ad'a, ningɔ de taa nya læ'i ə dɔji go'ə el tɔ.
- 31**Nya'gi ki in ndigi kadi de'gi rai adi'se kin ə, rai kah'a'ti inbe kin adi'de tɔ.
- 32**Kin ə in ndigi nje ki ndigi'se tɔ par ə, oyo ri ə kadi de ra'se wa? De a ra'se oyo el, tado njeramajel'gi kaa ndigi nje ki ndigi'de tɔ.
- 33**Kin ə rai maji ki nje ki rai'se maji par ningɔ, oyo ri ə kadi to de ra'se wa? De a ra'se oyo el, tado njeramajel'gi kaa rai toki rai kin be tɔ.

³⁴Kin ə adi nje ki gəri maji kadi a ugəi'se bang'a par gogi ə tunəi'se nya ningə, oyo ri ə kadi de ra'se wa? De a ra'se oyo el, tado njeramajel'gi kaa, adi nje ki gəri maji kadi a ugəi'de kər nya lə'de gogi par ə tunəi'de nya tə.

³⁵Nan ingi, maji kadi in ndigi njeban'gi lə'se, rai maji ki non par, ə adi de'gi tunəi'se nya nan kanji kadi indəi me'se də kingə'ti gogi el. In be ə a ingəi nyakugə goji kibo, taa a in ngann lə Njekisi də nya'gi'ti pəti tə. Tado in njera maji ki de'gi ki gəri ra oyo el ki de'gi ki nje me majel.

³⁶Maji kadi in njera maji ki ngayn toki Baw'se Luwə in njera maji ki ngayn kin be tə.

³⁷Gangi ta də de'ti el, ningə Luwə a gangi ta də'se'ti el tə. Uwəi de ki ta el, ningə Luwə a uwə'se ki ta el tə. Inyəi go majel lə'de kə, ningə Luwə a inyə go majel lə'se kə tə.

³⁸Adi, ə Luwə a adi'se tə. Luwə a buki bəl ku'ti lə'se kadi rosi maji: a yəki, mbisə jigi jigi, buki kadi rosi re puu kə. Tado nya ki mbəji'n adi de'gi kin ə Luwə a mbəji'n adi'se tə.

³⁹Ningə Jeju təl el'de ta kare me kujita'ti bay ene: «Njekumtə a ndər njekumtə madi'ne bann wa? A ndər'ə el, tado re ndər'ə ə a osi joo pəti me be'ti.

⁴⁰Njendo in də be'ne'ti el, re in njendo ki be'ə ndə'ə nya berere berere maji ningə, a to to be'ne be.

⁴¹«Ra bann be ə, oo bunə mu ki to kum ngonkon'i'ti yo, ə oo kagi ki boi ki to yan'i'ti inbe kin el wa?

⁴²Nan in, oo kagi ki boi ki to kum'i'ti kin el par ə, ki gorow ki bann ə a asi kadi el ngonkon'i ene: “Ngonkon'm, adi m'un bunə mu ki to kum'i'ti kin” wa? In njekədikum de'gi, un kagi ki boi ki kum'i'ti kin ningə to, a oo lo ar njay kadi un'n bunə mu ki kum ngonkon'i'ti.

⁴³«Kagi ki maji ki kadi a andi kandi ki majel goto, taa kagi ki majel ki kadi a andi kandi ki maji kaa goto tə.

⁴⁴In ki kandi kagi ki səw də kaga kin ə a gəri'ə'n'ə. De a ujə kandi mbay də konn par'ti el, taa de a ujə kandi kom kagi də dole'ti el tə.

⁴⁵De ki maji, ingə kulə ra'ne ki maji me nyara ki maji'ti ki to me'ə'ti. Ningə de ki majel, ingə kulə ra'ne ki majel me nyara ki majel'ti ki to me'ə'ti tə. Tado ta'gi ki te ta de'ti in nya'gi ki rosi ngarme'ə.

⁴⁶«Ra bann ə bari'm'in “Burəbe, Burəbe” ə rai nya ki m'el'se el wa?

⁴⁷De ki ra ki re rə'm'ti, oo ta lə'm, ə təl rə'ne go'ti ningə, in de ki to to de ki m'a m'el'se ta li'ə kam be.

⁴⁸To to de ki njera kəy, ki ur be dɔ gadi'ti adi ow maji, bay taa, ində ginn kəy'ti kin be. Loki mann in ningə, mann kon lo re un kəy kakin, nan asi kadi tɔ kəy kakin el, tado ində adi ngan maji.

⁴⁹Nan de ki oo ta lə'm, ə təl rɔ'ne go'ti el, to to de ki ində kəy lə'ne dɔnangi'ti taa ne kare, ki kanji kur be kində ginn'ə'ti be. Loki mann kon re un kəy kakin ningə, nden ba bay par ə kəy budi nanga mur mur kɔ.»

Luki 7

¹Loki Jeju el ta'gi kin pəti bulə de'gi ningə, ɔti aw Kapernayim'ti.

²Me be'ti kin, kibo dɔ njero'gi'ti ki bu aw ki njekulə lə'ne kare ki in monyi, to ta koy'ti. Ningə in ngonn njekulə ki be'ə ge ta li'ə ngayn.

³Be ə, loki kibo lə njero'gi kakin oo ta lə Jeju ningə, ulə ngatɔgi'gi madi, ki in ngatɔgi, lə Juwipi'gi, adi'de awi ingəi Jeju kadi dəji'ə adi re se'de aji ngonn njekulə lə'ne kin.

⁴Loki rei ingəi Jeju ningə, nonyi dɔ'a'ti ki nja nan'ti nan'ti eyina: «Dingəm kin, in de ki asi kadi in ra si'ə me nya dəji'ti li'ə kin,

⁵tado ndigi'je j'in Juwipi'gi ngayn, taa in tɔ ə ra kəykawnan lə Juwipi'gi adi'je.»

⁶Ə Jeju ɔti aw se'de. Awi, loki indəi dɔ kəy ndəkba ningə, kibo lə njero'gi kakin ulə madi'ne'gi madi adi awi eli Jeju eyina: «Burəbe, in ndəji rɔ'i el. M'in m'asi kadi ur me kəy'ti lə'm el.

⁷In tado kin ə, m'inbe m'oo rɔ'm kadi m'asi kaw rɔ'i'ti el. Nga ningə, m'dəj'i kadi elta kare par ə ngonn njekulə lə'm a ingə lapiya.

⁸M'el be tado, m'in ki dɔ'm m'in ginn tɔgi'ti lə nje ki dɔ'm'ti, ningə m'aw ki njero'gi ginn tɔgi'ti lə'm tɔ. Adi re m'el ki kare m'ene: “Aw!” ningə aw; re m'el ki nungi m'ene: “Re!” ningə re; kin ə m'el ngonn njekulə lə'm m'ene: “In ra nya kin be!” ningə ra nya'a kakin tɔ.”

⁹Loki Jeju oo ta'gi kin ningə, piti kibo lə njero'gi kakin, ningə təl kum'ne ki dɔ bulə de'gi'ti ki a njiyəi go'ə'ti, el'de ene: «Adi m'el'se, ko kunme ki be kin, dɔnangi ki Isirayel'ti inbe kaa, m'ingə el bay.»

¹⁰Loki njekawkulə'gi eyina n'təli be ningə nyi ingəi ngonn njekulə kakin, ingə lapiya adi isi kare.

¹¹Jeju ɔti non aw bebo'ti ki tɔ'a nan Nayim. Njendo'gi li'ə ki bulə de'gi ngayn uni go'ə ai si'ə.

¹²Loki rei tei ndəkba ki tarow ki ur ki me be'ti kakin ningə, de'gi isi ai ki de ki oy kadi duwi'ə. De ki oy kakin in ngonn lə dene ki njengawkoy kare be. In ngonn'o ki dingəm ki kareba be, adi bulə de'gi ngayn ki me be'ti, isi dani dene kakin lo duw ngonn'o'ti.

- 13**Loki Jeju oo dene kakin ningə, to rə'a ngayn adi oo kumtondoo li'ə, adi el ene: «Non el.»
- 14**Jeju aw kadi kəsi ninn'ti, ulə ji'ne ədi'n. Njekoti ninn'gi rai nangi, ningə Jeju el ene: «Basa, m'el'i kadi ində taa!»
- 15**Ningə njekoy in sii taa, ə ulə ngirə kelta. Jeju təl ulə ji kon'a'ti.
- 16**De'gi pəti, nya'gi kin əti'de bol, adi uləi təji də Luwə'ti eyina: «Njekeltakita Luwə'ti kare kibo te dann'je'ti ne: Luwə re ra ki de'gi lə'ne.»
- 17**Nya ki ra nya kin, poy'o asi dənangi ki Jude pəti ki ngann be'gi ki gugi də'a.
- 18**Njendo'gi lə Jan ər'i'ə poy nya ki ra nya kin adi'ə oo, ə Jan bar njendo'gi lə'ne joo,
- 19**ulə'de rə Burəbe'ti adi dəji'ə eyina: «In ə in Kirisiti De ki Luwə mbət'ə ki maji kadi a re kakin eke, in nanyi non bay kadi to ji nginə wa?»
- 20**Loki rei tei rə Jeju'ti, eli'ə eyina «In Jan Batisi ə ulə'je ki rə'i'ti kadi ji dəji ke “in in ə in Kirisiti ki maji kadi a re kakin wa ke, in nanyi non bay kadi to ji nginə wa?”»
- 21**Dəkagilo'ə'ti inbe ki isi dəji'ə ta kin, Jeju isi aji njemonyi'gi ngayn num, nje mote'gi num, isi tuwə ndil'gi ki majel də de'gi'ti num, taa adi njekumtə'gi ngayn oyi lo num tə.
- 22**Ningə ulə njekulə'gi lə Jan ene: «Ai eli Jan nya'gi ki kum'se ki mbi'se oo kin. Oyi ne kadi njekumtə'gi oyi lo, nje mote'gi njiyəi maji, njebanji'gi ingəi rə ki ar njay, nje mbiboy'gi oyi ta, njekoy'gi indəi taa lo koy'ti, taa Poyta ki maji osi mbi njendoo'gi'ti tə.
- 23**De ki inyə ta kunme'ne el, in nje majikur.»
- 24**Loki njekawkita'gi lə Jan təli awi, Jeju ulə ngirə kelta ki də Jan'ti bulə de'gi. Jeju dəji'de ene: «In ri ə awi gonyi diləlo'ti wa? In gakira ki nəl isi aw si'ə ki yo ge ki ne ge kin wa?»
- 25**A re in in el ə, in ri ə ai gonyi wa? In dingəm ki ɔ ku ki ndole maji kin wa? Nga nje ki oyi ku təbar, ə sii lo'gi'ti ki səl ləm, sii ginn kəy'ti lə ngar'gi.
- 26**Eke in ri ə ai gonyi wa? Re in njekeltakita Luwə'ti ə ai oyi'ə ə, m'ene oyo, in de ki utə njekeltakita Luwə'ti bay.
- 27**Tadə in ə in de ki njekawkita ki Makitu lə Luwə elta ki də'a'ti ene: “M'a m'ulə ki njekawkita lə'm nonyi'ti. M'ulə kadi te tarow nonyi'ti.”
- 28**M'el'se kadi in gəri toki dann de'gi'ti pəti ki dene oji'de kin, de kibo utə Jan goto. Nan ki ngəsine kin, de ki in ki du ngayn me Konbe lə Luwə bo utə Jan.
- 29**De'gi pəti ki oyi ta li'ə, nan'ti ki njetalambo'gi gəri kadi Luwə ra nya ki dana, adi adi Jan ra'de batəm.

- 30 Nan Parisi'gi ki njendo ndukun'gi asi nya ki Luwə ində dɔ'a dana tado lə'de ngərəngi, adi mbeti kadi Jan ra'de batəm.
- 31 M'oo de ki kadi m'un'ə m'ɔji'n de'gi ki dɔkagilo'ti ki bone kin el, taainan ki nan wa kaa m'gər el.
- 32 M'oo kadi taainan nan ki ngann'gi ki du ki sii tambalo'ti, bari nan ki yo ge ki ne ge eyina: “Ji kəl nal kadi ndami ə mbəti ndam, j'osi pa yo kadi nonyi ə mbəti non.”
- 33 Jan Batisi re, ə sɔ mapa el num anyi yiwi kandi nju el num, ningə eli eyina: “Dɔ'a majel.”
- 34 Ə Ngonn de re, sɔ nya num, anyi num, ningə tɔli eli eyina: “In ki nje kusɔ nya kadi ki nje nya kanyi, ki uwə madi ki njetalambo'gi ki njeramajel'gi,” bay tɔ.
- 35 Nan nje taa gosi lə Luwə, gəri kadi gosi lə Luwə in gosi ki dana.”
- 36 Parisi kare bar Jeju kadi aw sɔ sɔ'ne nya. Be ə, Jeju aw isi si'ə ta nya kusɔ'ti.
- 37 Lo kin'ti, dene kare ki me bebo'ti kin te non re. In dene ki njera kaya, ə gər kadi Jeju isi kəy lə Parisi ki bari'ə Simon kin non. Re ki ku mbal ki hu ki əti maji rosi.
- 38 Dene isi go Jeju'ti, nja'a'ti, ki mann non kum'ne'ti. Yom nja Jeju ki mann kum'ne, ningə bər ki bisi dɔ'ne. Go'ti, təl njuw nja Jeju, ningə ɔy hu ki əti maji kakin səm'ti.
- 39 Lo kin'ti, Parisi ki bar Jeju be lə'ne kakin el me'ne'ti ene: «Kin ə re dingəm kin in njekeltakita Luwə'ti toki rɔta'ti ə, asi kadi a gər dene ki isi ɔd'ɔ kin, asi kadi a gər toki in njera kaya.”
- 40 Ə Jeju el'ə ene: «Simon, m'aw ki ta kare ne kadi m'el'i.» Nga a Simon ilə Jeju'ti ene: «Njendo de'gi, el'm.”
- 41 Ningə Jeju el'ə ene: «Dingəm kare adi nar de'gi joo, ində kirə'ti. Ki kare kadi a ugə kirə ki lo kulə ki ndɔ bu mi, ə ki nungi kadi in kadi a ugə kirə ki lo kulə'ti ki ndɔ dɔ mi tɔ.
- 42 Nan loki asi kadi ugəi kirə kakin dɔ'de'ti el, dingəm ki nje nar kakin inyə kɔ kigo memaji'ti adi'de joo pəti. Eke dann de'gi'ti ki joo kin, in ki ra a ndigi dingəm ki nje nar kin ngayn wa?”
- 43 Ningə Simon ilə Jeju'ti ene: «Ta lə'i in rɔta. M'oo kadi in in ki nar ki dɔ'a'ti in ngayn ə be'ə inyə kɔ kigo memaji'ti kin ə a ndigi nje nar kin ngayn.» Ə Jeju el'ə ene: «Ta lə'i in rɔta.”
- 44 Ningə təl kum'ne ki dɔ dene'ti kakin, ningə el Simon ene: «Oo dene kin wa? M're be lə'i, ə mann ki kare kaa mbəl dɔ nja'm'ti el, nan in, nyom nja'm ki mann kum'ne, taa bər ki bisi dɔ'ne bay.
- 45 In uwə'm ki rɔ'i'ti ki kində kɔtinan nan'ti el, nan in, loki m'ur kəy nu, ra kulə kində kɔti'ne yan'm'ti togi'n nja'm uwə'm ki rɔ'ne'ti.

⁴⁶In uri hu ki ɛti maji dɔ'm'ti el, nan in mbɛl hu ki ɛti maji gidi njam'gi'ti.

⁴⁷Be ningə, m'a m'el'i toki in ki gorow majel'gi li'ə ki ngayn ki k'inyə kin ə, ɔji'n ndiginan ki ɛti ɓol kin. Ningə de ki majel'gi li'ə in ki k'inyə go kɔ ngayn el, a tɔji ndiginan ki ngayn el tɔ.”

⁴⁸Ə Jeju el dene kakin ene: «Majel'gi lə'i in ki k'inyə go kɔ kad'i.”

⁴⁹Lo kin'ti, de'gi madi ki sii si'ə ta nyakusɔ'ti uləi ngirə kel me de'ti eyina: «De kin in nan ə aw biti kadi inyə go majel lə de'gi kɔ wa?”

⁵⁰Nan Jeju el dene ene: «Kunme lə'i aj'i, aw ki lapiya.»

Luki 8

¹Go'ti, Jeju aw ki bebo'gi ki bebo'gi, ki ngann be'gi ki ngann be'gi, elta, iləmbər Poyta ki maji ki ɔjido konbe lə Luwə. Njendo'gi li'ə ki dɔgi gidə in joo in si'ə nan'ti.

²Taa, dene'gi madi ki ndɔki Jeju tuwə ndil'gi ki majel dɔ'de'ti kɔ ge, in ki adi'de lapiya dɔ monyi'gi'ti lə'de ge kin kaa in non tɔ. Adi in Mari ki Magidala ki ndɔki Jeju tuwə ndil'gi ki majel siri dɔ'a'ti kɔ kin num,

³Jann ki ne Suja, ki in dingəm ki njengəm nya lə Erodi kin num, Sujann num, taa ndɔgi dene'gi ki rangi ngayn ɓay tɔ. In kin ə in dene'gi ki njera ki Jeju ki nyakingə'gi lə'de.

⁴Bulə de'gi ki in ki bebo'gi ki dangi dangi kawinan ki dɔ Jeju'ti, ə Jeju el'de kujita madi ene:

⁵«Njendɔ kare aw kadi duw ko nya. Ningə dɔkagilo ki a ilə'n ko nya, kandi ko'gi madi tosi dɔ row'ti, adi de'gi njiyəi dɔ'ti, yəl'gi turi kaki.

⁶Kandi ko'gi madi tosi dɔnangi wor'ti, adi loki mbi'ə'gi ene n'tei ningə tɔli tuti kurum, tado loki sɔl ki kadi uləi ngirə'de'ti goto.

⁷Kandi ko'gi ki nungi tosi dann konn'gi'ti, adi konn'gi tɔgi se'de nan'ti, tɔli ndəmi'de mbɛl.

⁸Nan kandi ko'gi madi, tosi dɔnangi'ti ki maji, adi tɔgi, kandi'de tei. Dɔ'a ki kare andi asi ɓu ɓu.» Nga ningə Jeju tɔlta ta lə'ne kin ene: «De ki aw mbi'ne tado koo'n dɔ ta ningə, kadi oo dɔ ta kin maji!”

⁹Njendo'gi lə Jeju dɔji'ə eyina ke kujita kin me'ə in ri wa?

¹⁰Ə Jeju ilə'de'ti ene: «Ingi, Luwə te ki dɔ nya ki to lo kiyə'ti ki ɔjido Konbe lə Luwə adi in gəri, nan ndəgə'gi, nya kin in ki kɔji'de ki kujita, tado kadi: “Re kum'de oo lo maji kaa oyi nya el, Mbi'de oo dɔ ta maji kaa gəri me'ə el.”“

¹¹Jeju el njendo'gi lə'ne ene: «Kujita kin, me'ə ə to kin: Kandi ko, in ta lə Luwə.

- ¹²In ki tosi dɔ row'ti, in de'gi madi ki oyi ta lə Luwə, ningə Su re ɔr ta ki oyi kakin me'de'ti kɔ, nan to panyata in uni me'de adi Jeju kadi ingəi kaji.
- ¹³Kandi ko ki tosi dɔnangi wor'ti, in de'gi ki oyi ta lə Luwə ningə, taai ki ronel, nan lo kadi ta kin ulə ngirə'ne me'de ngan goto. Uni me'de ngonn kagilo ki nden be par, nan loki kon'gi rei ningə, inyəi go kunme lə'de kɔ.
- ¹⁴Kandi ko ki tosi dann konn'ti, in de'gi ki oyi ta, nan go'ti, me ki ra sururu, ki nya maji'gi, ki koo maji rɔ ki dɔnangi'ti ne ɔgi'de kadi tɔgi gangi me kunme'ti lə'de ə gəsirəi.
- ¹⁵Ningə kandi ko ki tosi dɔnangi'ti ki maji, in de'gi ki oyi ta lə Luwə ki ngar me'de ki maji, ngarme ki rɔta'ti, ningə ngəmi me'de'ti, uwəi tɔgi'de ba, adi kandi kulə lə'de te.
- ¹⁶«De a ində por lambi'ti kadi dow ngo dɔ'ti el, taa ində ginn tirə'ti el tɔ. A ində dɔ nya'ti taa, kadi de'gi uri kəy ningə, oyi lo ki kunj'ə.
- ¹⁷Nya ra ki gidi kuwə, ki ginn'ə a te el goto. Tado nya ki to lo kiyə'ti, ki ginn'ə a te el goto tɔ.
- ¹⁸Maji kadi uri mbi'se maji oyi dɔ ta ki isi oyi, um kadi oyi ki non be el. Tado de ki aw ki nya ji'ne'ti, a adi'ə dɔ'ti bay. Nan de ki nya li'ə goto kaa, in ki ndikiri inbe ki ində me'ne dɔ'ti kin kaa, a tai ji'ə'ti inbe bay.»
- ¹⁹Kon Jeju ki ngannkon'a'gi rei kadi n'oyi'ə, nan lo kadi tei rɔ'a'ti goto tado bulə de'gi ki in ngayn.
- ²⁰Ə eli'ə taa eyina: «Kon'i ki ngannkon'i'gi rai taga non, gei koyi nu.»
- ²¹Ningə Jeju təl el'de ene: «Kon'm ki ngannkon'm'gi ə in de'gi ki oyi ta lə Luwə, ningə təli rɔ'de go'ti, ə rai kulə.»
- ²²Ndɔ kare, Jeju ala me to'ti in ki njendo'gi lə'ne, ningə el'de ene: «Adi ji gangi babo j'awi dowə'ti ki kare.» Ningə awi.
- ²³Loki isi ɔsi to isi gangi ba kin ningə, Jeju to bi kanum. Ə nəl kibo ngayn ɔsi dɔ ba'ti, ra adi mann rɔsi to, in ta koy'ti.
- ²⁴Lo kin'ti, njendo'gi rei ki rɔ Jeju'ti, ndəli'ə ki non ta'de'ti eyina: «Njendo de'gi, Njendo de'gi, j'isi j'oyi!» Loki Jeju ndəl, ndangi nəl'gi ki pungum mann'gi adi təli toi keke, lo to jijiji.
- ²⁵Ningə el njendo'gi ene: «Kunme lə'se to ra be tɔ bay ə?» Nga ningə bol ra'de, nya kin əti'de bol ngayn adi dəji nan ta dann'de'ti eyina: «De inbe kam in nan ə nəl ki mann kaa el'de ta par ə təli rɔ'de go'ə'ti be wa?»
- ²⁶Jeju ingi ki njendo'gi lə'ne rei tei dɔnangi'ti ki Gerasa, ki ra ta be'ti ki Galile.
- ²⁷Loki Jeju in me to'ti ur ki nanga ningə, dingəm kare ki me be'ti ki Gerasa, in non re ki rɔ Jeju'ti. In dingəm ki ndil'gi ki majel rai'ə. Asi dɔkagilo ngayn, dingəm kin ulə ku rɔ'ne'ti el num, isi be me kəy'ti el num. Lo kis'ə in dɔbadi'gi'ti par.

- 28**Loki oo Jeju ningə, osi nangi nja'a'ti, ningə elta ki ndu'ne ki boi ene: «Jeju, ki Ngonn læ Luwə ki njekisi dɔ nya'gi'ti pəti, in ri ə ge rə'm'ti wa? Nja'i ba, adi'm kon el.»
- 29**El be tado Jeju adi ndu'ne ndil ki majel kadi te rɔ dingəm'ti kin kɔ. Nja ngayn ndil ki majel kin in ki dingəm kakin ningə ra'a. De'gi dɔi'ə ki kulə gindi ge, uləi kangila gindi nja'a'ti ge, nan gangi kulə gindi'gi kin riw riw ə tətəi kangila gindi'gi kin nɔsi nɔsi rə'ne'ti kɔ, ningə ndil'gi ki majel ɔsi'ə adi aw ki diləlo diləlo.
- 30**Ə Jeju dəj'ə ene: «Tɔ'i nan nan?» Anyi ilə Jeju'ti ene: «Tɔ'm nan bulə njero'gi.» Tado ndil'gi ki majel ngayn uri me'ə'ti.
- 31**Lo kin'ti, ndil'gi ki majel kakin nonyi dɔ Jeju'ti kadi adi'de n'awi bolobe'ti ki dɔboy'o goto.
- 32**Bulə kɔsongi'gi rai lo'ti kin non ra sɔi nya dɔ mbal'ti, ə ndil'gi ki majel kakin nonyi dɔ Jeju'ti kadi adi'de n'awi me'de'ti. Anyi Jeju adi'de tarow kadi awi me'de'ti.
- 33**Ndil'gi ki majel tei me dingəm'ti, awi uri me kɔsongi'gi'ti kakin. Ningə nyi, kɔsongi'gi bingəi nan kadi mbal'ti taa, tosi me ba'ti, anyinan mann oyi.
- 34**Loki de'gi ki njengəm kɔsongi'gi oyi nya ki ra nya kin ningə, anyinan awi me bebo'ti ki ngann be'gi, ɔri poy nya ki ra nya kin de'gi.
- 35**De'gi tei ai kadi n'oyi nya ki ra nya kin. Be ə, loki rei tei rɔ Jeju'ti ningə, oyi dingəm ki ndil'gi ki majel tei me'ə'ti kakin, isi nja Jeju'ti. Oyi'ə kadi isi ki ku rə'ne'ti, ki hangal ki maji, adi ətə'de bol.
- 36**Nje ki rai lo nya'ti ki ra nya kin, ɔri madi'de'gi poy'o, tɔji row ki dingəm ki aw ki ndil'gi ki majel kin ingə'n lapiya.
- 37**Lo kin'ti non be, de'gi ki dɔnangi Gerasa'ti, bol təl'de, adi dəji Jeju kadi inyə dɔnangi lə'de ə aw. Ə Jeju al me to'ti, təl gogi.
- 38**Dingəm ki Jeju tuwə ndil'gi ki majel dɔ'a'ti kɔ kakin dəji Jeju kadi n'aw si'ə, nan Jeju tuwə.
- 39**Ene: «In təl aw be, ɔr poy nya'gi pəti ki Luwə ra sə'i kin adi de'gi oyi.» Be ə, dingəm aw iləmbər nya ki Jeju ra si'ə kin me bebo'ti ba pəti.
- 40**Loki Jeju təl re, bulə de'gi uwəi'ə ki rə'de maji, tado pəti isi nginəi'ə.
- 41**Ningə nyi dingəm kare ki tɔ'a nan Jayrusi, ki in njekundɔ kəykawnan læ Juwipi'gi in non re. Re osi nja Jeju'ti, non dɔ'a'ti kadi re aw be lə'ne.
- 42**Kadi aw be lə'ne tado ngonn'o ki dene ki in kareba, bal'a in dɔgi gidə in joo to ta koy'ti. Loki Jeju isi aw, bulə de'gi mborei'ə ki yo ge ki ne ge, lo kərkon goto.
- 43**Dann bulə de'gi'ti kin, dene kare ki monyi mosi ad'a kon bal dɔgi gidə in joo in non. Dene kin tuji nyakingə lə'ne kɔ pəti ji njera de'gi monyi'ti, nan de ki kadi ad'a lapiya goto.

⁴⁴Dene re ndəkba rō Jeju'ti, ki row ki gidə'ti, ɔdi ta ku lə Jeju par ə, tanan'ti non, mosi gangi rō'a'ti.

⁴⁵Low'ə'ti non Jeju dəji ene: «Nan ə ɔdi'm wa?» Ningə de'gi pəti manji'ə'ti eyina n'ɔdi'ə el. Nga ə Piyər el'ə ene: «Burəbe, in de'gi ki rosi gid'i, ə mborei nu ki yo ge ki ne ge kin ə ɔdi nu.»

⁴⁶Nan Jeju ene: «De madi ɔdi'm, m'gər kadi tōgi te rō'm'ti.»

⁴⁷Loki dene oo kadi nya ki n'ra kin Jeju gər ningə, dadi par par, osi nja Jeju'ti. Ningə takum de'gi'ti pəti, ɔr go nya ki ra adi n'ɔd'n Jeju kin. Taa, ɔr'de go kingə ki ingə lapiya tanan'ti non par kin tō.

⁴⁸Ə Jeju el'ə ene: «Ngonn'm, kunme lə'i aj'i. Aw ki lapiya.»

⁴⁹Loki Jeju ra elta ba bay ningə, de kare in be lə njekundə kəykawnan lə Juwipi'gi re. Re el Jayrusi ene: «Ngonn'i oy, in ndəji Njendo de'gi el nga.»

⁵⁰Nan Jeju ki oo dō ta kin el Jayrusi ene: «Adi əti bol el, un me'i par, ə a ajj.»

⁵¹Loki rei tei me kəy'ti, Jeju inyə tarow adi de ur kəy go ngonn'ti el. Adi Piyər num, Jan num, Jaki num, baw ngonn ingi ki kon ngonn num tō par ə uri si'ə kəy go ngonn'ti.

⁵²De'gi pəti nonyi ge ndingəi rō'de ge tado ngonn, nan Jeju el'de ene: «Nonyi el, ngonn oy el, to bi to to.»

⁵³Anyi uwəi Jeju kogi, tado gəri kadi ngonn oy.

⁵⁴Nan Jeju uwə ji ngonn, ningə bar'a ene: «Ngonn'm ki dene, ində taa.»

⁵⁵Lo kin'ti, ngonn ki dene tōsi ndəl, ndil'ə re rō'a'ti adi ində taa tanan'ti non. Anyi Jeju dəji'de kadi adi'ə nya sō.

⁵⁶Nya kin ra bol njekoj'o'gi ngayn. Nan Jeju un ndu'ne kadi eli taa de madi el.

Luki 9

¹Jeju bar njendo'gi ki dōgi gidə in joo, adi'de tōgi konbe dō ndil'gi ki majel'ti pəti, taa kadi aji nje monyi'gi tō.

²Jeju ulə'de kadi iləi mbər Poyta ki maji ki ɔjido konbe lə Luwə, taa kadi adi lapiya de'gi tō.

³Ningə el'de ene: «Uni nya madi tado dō row el num, uni kagi tōsi el num, uni bəl el num, uni mapa el num, uni nar el num, taa kadi ai ki ku rō'se joo el num tō.

⁴Ə me kəy ki ra ki uri'ti ningə, a si səm'ti non biti kadi awi.

⁵A re de'gi ki me be'ti pəti uwəi'se ki rō'de'ti el ningə, loki isi tei me be'ti kin ki taga ningə, indəi bu sa'gi ki nja'se'ti, kadi to to nya ndəji ndu'de.»

- ⁶Njendo'gi iləi dɔ'de ai ki dɔbe dɔbe, iləi mbər Poyta ki maji taa aji njemonyi'gi ki lo lo tɔ.
- ⁷Erodi ki in nje konbe dɔnangi'ti ki Galile, oo poy nya'gi ki isi rai nya. Loki oo ningə, ta ndɔj'ɔ dɔ Jeju'ti, tado de'gi madi eli eyina: «In Jan Batisi ə ində taa dann njekoy'gi'ti.»
- ⁸Nje ki nungi eli eyina: «In Eli ki njekelta ki ta Luwə'ti ə te.» Nje ki rangi bay eli eyina: «In de'gi ki njekeltakita Luwə'ti ki kete'gi kin ə ki kare ində taa dann njekoy'gi'ti.»
- ⁹Lo kin'ti Erodi el ene: «Jan, in m'inbe ə ndɔki madi gangi dɔ'a, nga in nan bay ə m'nji m'oo ta'gi ki be kin dɔ'a'ti wa kaa m'gər el.» Anyi sangi kadi n'oo Jeju.
- ¹⁰Loki njekawkulə'gi tɔli non rei ningə, ɔri Jeju poy nya'gi ki rai adi'ə oo. Ə Jeju ɔr'de, aw se'de gədikare kadi bebo'ti ki bari'ə Betisayda.
- ¹¹Nan bulə de'gi gəri go'de, adi ai go'de'ti. Jeju uwə'de ki rɔ'ne'ti, el'de ta ki dɔ Konbe'ti lə Luwə, taa aji nje'gi ki sangi lapiya lə rɔ'de tɔ.
- ¹²Ningə loki kadi aw to ur, njendo'gi ki dɔgi gidə in joo, rei rɔ Jeju'ti eli'ə eyina: «Inyə bulə de'gi kam adi awi ki ngannbe'gi'ti ki lo ndɔɔ'gi'ti sangi lo to ge ki nyakusɔ ge, tado lo ki ji rai'ti ne kin, in lo ki de'gi gotoi'ti.»
- ¹³Nan Jeju el'de ene: «Inbe'gi adi'de nya sɔi.» Ə njendo'gi eli eyina: «J'aw ki mapa mi ə kanji joo inbe be tɔ par, adi re in be el wa ningə kadi j'inbe j'aw ji ndogi mapa tado lə bulə de'gi kin pəti wa ta.»
- ¹⁴Dingəm'gi asi dər mi low'ə'ti non. Nan Jeju el njendo'gi ene: «Adi'de sii nanga, uwəi nan asi dɔ mi dɔ mi be.»
- ¹⁵Njendo'gi rai toki Jeju el'n'de, adi adi'de sii nanga pəti.
- ¹⁶Ə Jeju un mapa ki mi ki kanji ki joo kakin, ningə un kum'ne ki taa, elta ki Luwə kadi njangi dɔ nyakusɔ kin. Go'ti, Jeju uwə mapa'gi kakin gangi nan'ti, ə təl'n adi njendo'gi kadi lowəi bulə de'gi.
- ¹⁷De'gi pəti sɔi nya ndanni maji. Ningə, njendo'gi ɔyi ndəgi mapa ki kanji ki nanyi, kara dɔgi gidə in joo bay.
- ¹⁸Ndɔ kare Jeju isi elta ki Luwə gədikare, njendo'gi li'ə in si'ə nan'ti, ə Jeju dɔji'de ene: «Bulə de'gi isi elita ki dɔ'm'ti toki m'in nan wa?»
- ¹⁹Ə iləi'ə'ti eyina: «De'gi madi eli eyina in Jan Batisi, nje ki nungi eyina in njekeltakita Luwə'ti Eli, nje ki rangi bay eyina in njekeltakita Luwə'ti ki kete kin, ə in ki kare dann'de'ti ində taa dann njekoy'gi'ti.»
- ²⁰Ningə Jeju el'de ene: «Nga inbe'gi ki dɔ'se, eli eyina m'in nan wa?» Anyi Piyər ilə'ti ene: «In Kirisiti ki in De ki Luwə mbət'ə.»
- ²¹Jeju ilə ndu'ne ki tɔgi'ne kadi elita kin de madi el.

- 22 Jeju ilə də ta'ti kin ene: «Maji kadi Ngonn de ingə kon ngayn, ngatəgi'gi lə Juwipi'gi, ki kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi, ki njendo ndukun'gi a mbəti'ə. De'gi a təli'ə, nan ndə ki kon mutə tum ginn'ə ndə koy'o ningə, a te lo koy'ti.»
- 23 Go'ti, Jeju el de'gi pəti ene: «Re de madi ndigi njiyə go'm'ti ningə, kadi oo rə'ne to nya madi el, kadi ndə'gi kare kare pəti inbe un kagidəsi koy lə'ne, ə re un go'm.»
- 24 Toki rəta'ti, de ki ge kaji rə'ne n'inbe dənangi'ti ne a ilə rə'ne kə. Nan de ki ilə rə'ne kə tadə lə'm, a aji rə'ne tə.
- 25 Kin ə re de ingə nyamaji'gi ki dənangi'ti ne pəti tigə, nan kadi inbe ilə rə'ne kə eke tuji rə'ne ningə, maj'a to ra be wa?
- 26 Toki rəta'ti, re rə de madi səl'ə tadə lə'm, eke tadə ta lə'm ningə, m'in Ngonn de kaa, m'a m'ra rəsəl də'a'ti tə, ndə'a'ti ki m'a m're'n me təji'ti lə'm, ki me təji'ti lə Bai, ki me təji'ti lə malayka'gi ki ari njay.»
- 27 Toki rəta'ti adi m'el'se, de'gi madi dann'se'ti ne a oyi el bay ə, a oyi Konbe lə Luwə taa.
- 28 Ndə jijoo go ta'gi'ti kin ningə, Jeju ər Piyər num, Jan num, taa Jaki num tə, ə al aw se'de də mbal'ti kadi n'elita ki Luwə.
- 29 Loki Jeju isi elta ki Luwə ningə, takum'ə mbəl, taa ku li'ə təl nda bal bal tə.
- 30 Ningə low'ə'ti non, dingəm'gi joo a eli si'ə ta. Dingəm'gi kakin in Moji in ki Eli.
- 31 Tei me təji'ti, a eli si'ə ta əjido kaw ki a aw Jerujalem'ti kadi oy, təl'n ta kulə lə'ne.
- 32 Piyər in ki madi'ne'gi, bi təl'de kanum. Ə loki ene n'ndəli ningə, oyi təji lə Jeju ki dingəm'gi ki joo ki rai si'ə.
- 33 Loki dingəm'gi kakin inyəi Jeju ə isi awi ningə, Piyər el Jeju ene: «Njendo, kin ə j'isi lo kin'ti ne be par ə maji ngayn. J'a ra kəyku'gi lo mutə: kare in yan'i, kare in yan Moji, ə ki kare in yan Eli tə.» Piyər gər me ta ki isi el kin el.
- 34 Ə loki a elta to kel ba bay ningə, kilndi in re dow də'de bigum. Lo ki kilndi isi dow də'de kin, bol təl njendo'gi.
- 35 Lo kin'ti, ndu ta madi te me kilndi'ti ene: «In kam in Ngonn'm, in ə in de ki m'mbət'ə, ə oyi ta li'ə.»
- 36 Go ndu ta'ti kin, Jeju təl nanyi ki kar'ne ba, de oo de madi ki rangi kad'a'ti el. Njendo'gi ngəmi ta'de, taa de madi kare ki dann'de'ti non, ki ndə'a'ti kin elta də nya'gi'ti ki oyi kin goto.
- 37 Lo ti go'ti, Jeju in ki njendo'gi lə'ne ki mutə in də mbal'ti isi uri ki nanga ningə, bulə de'gi ngayn tiləi kum'ə.
- 38 Ningə dann bulə de'gi'ti kakin, dingəm kare un ndu'ne ki taa ene: «Njendo de'gi, m'non ki də'i'ti kadi gon ngonn'm kin adi'm, tadə in ki kar'ne ba ji'm'ti.

- ³⁹Dokagilo'gi madi ningə, ndil ki majel a uwə, ra'a adi ur kol, ə yək'ə ki tōgi'ne, adi pulum taa uwə jugi jugi. A ad'a kon ratata, to nya ki a inyə el be bay taa təl inyə.
- ⁴⁰Be ə, m'dəji njendo'gi lə'i kadi tuwəi ndil ki majel kin dō'a'ti kə, nan asi el."
- ⁴¹Lo kin'ti Jeju un ta el ene: «In de'gi ki dokagilo'ti ki bone ki in nje me ngan, njera nya ki majel, ke kadi to m'nji sese biti kagilo bann bay taa kadi uni me'se adi m'in wa? Ke kadi m'a m'osi ginn'se biti kagilo bann bay taa wa? Re ki ngonn'i rō'm'ti ne."
- ⁴²Loki ngonn isi re ndəkba ki rə Jeju'ti ningə, ndil ki majel kakin un'ə, ot'ə nanga, yək'ə ki tōgi'ne, nan Jeju ndangi ndil ki majel ki tōgi'ne ad'a te rə ngonn'ti, adi ngonn ingə lapiya, ningə təl si'ə adi baw'a.
- ⁴³Lo kin'ti, de'gi pəti, ndil'de te anyi ur kaki ojido tōgi Luwə ki əti bol kin. Loki de'gi pəti, nya'gi pəti ki Jeju ra, əti'de bol, Jeju el njendo'gi lə'ne ene:
- ⁴⁴«Oyi ta ki m'aw to m'el'se kin maji: A uləi m'in Ngonn de ji de'gi'ti."
- ⁴⁵Nan njendo'gi gəri me ta kin el. Ta kin to ki ndəmə ba kadi gəri me'ə el. Ningə boli kadi dəji ta Jeju dō'ti tə.
- ⁴⁶Njendo'gi uləi ngirə manjinan ta'ti kadi n'gəri ke nan dann'de'ti ə in kibo wa?
- ⁴⁷Jeju gər ta ki me'de'ti, adi un ngonn ki du, ur'ə ad'a ra gədi'ne'ti,
- ⁴⁸ningə el'de ene: «Re de madi uwə ngonn ki be kin ki rō'ne'ti me tō'm'ti ningə, in m'inbe ə de'ə kin uwə'm ki rō'ne'ti. Ningə, de ki uwə'm ki rō'ne'ti, in njekulə'm ə uwə ki rō'ne'ti.» Toki rōta'ti, de ki in ə in ki du ngayn dann'se'ti, in de'ə kin ə in kibo dann'se'ti.
- ⁴⁹Jan un ta el Jeju ene: «Njendo de'gi, j'oo de madi ki a tuwə ndil'gi ki majel me tō'i'ti, ningə ji ndigi kadi j'og'ə dō ra nya kin, tado in njiyə se'je go'i'ti el."
- ⁵⁰Nan Jeju ilə'ti ene: «Ogi'ə dō el, tado de ki əsi'se ta el in de lə'se."
- ⁵¹Loki dokagilo nanyi ndəkba kadi a uni Jeju ai si'ə dōran'ti, Jeju ilə ndu'ne kadi ri ri kaa n'aw Jerujalem'ti.
- ⁵²Be ə, ulə njekawkulə'gi non'ne'ti kete. Njekawkita'gi awi, uri me ngonnbe'ti ki Samari kadi rai go re lə Jeju kete.
- ⁵³Nan de'gi ki ngonn be'ti kakin mbeti kuwə Jeju ki rō'de'ti tado isi aw ki Jerujalem.
- ⁵⁴Loki njendo'gi li'ə, Jaki ingi ki Jan oyi ta kin ningə, eli Jeju eyina: «Burəbe, in ndigi kadi ji dəji por j'ad'a in dōran'ti, osi dō'de'ti, row'de kə wa?"
- ⁵⁵Ə Jeju təl kum'ne rō'de'ti, ndangi'de ene: Ndil ki ində ta me'se'ti kin ke in gəri in ndil ki to tanan bann wa?
- ⁵⁶[Tado Ngonn de re kadi to kaji de'gi um kadi tuji de'gi el.] Ningə uni row, ai ngonn be'ti ki rangi.

⁵⁷Loki in do row'ti, de madi el Jeju ene: «M'a m'un go'i lo'gi pæti ki a awi'ti.»

⁵⁸Θ Jeju el'ə ene: «Njan'gi ai ki be to'de, ə yəl'gi ai ki kəy lə'de tə, nan m'in Ngonn de m'aw ki lo ki kadi m'ulə do'm'ti el.»

⁵⁹Go'ti, Jeju el de ki rangi ene: «Un go'm.» Ningə de kakin el ene: «Burəbe, adi'm tarow adi m'aw m'duw bai bay taa.»

⁶⁰Θ Jeju el'ə ene: «Inyə njekoy'gi adi duwi njekoy'gi lə'de, nan in aw iləmbər Konbe lə Luwə.»

⁶¹In ki rangi bay el ene: «Burəbe, m'a m'un go'i, nan m'dəj'i kadi adi'm tarow adi m'aw m'elta ki kadi j'inyəi'n nan ki nje ki me kəy'ti lə'm bay taa.»

⁶²Θ Jeju el'ə ene: «De ki uwə do kəsi mangi, ə təl ilə rəti gogi ningə, de'ə kin Konbe lə Luwə in ki ta tə'a el.»

Luki 10

¹Go nya'gi kin, Jeju mbəti njendo'gi ki rangi do siri gidə in joo, ningə ulə'de joo joo ki bebo'gi ki lo'gi ki dangi dangi ki ɔji kadi re inbe a awi'ti.

²Ningə el'de ene: «Ko ki asi kujə, dilə in ngayn, nan Njekujə'gi in ngayn el. Θ dəji be nje ko kadi ulə ki njekujə ko'gi me ndoo'ti.

³Ningə ki ngəsine kin, osi row'ə ai! M'ulə'se to ngann bati'gi be dann jagum'gi'ti.

⁴Uni nar el num, uni bəl el num, uni sa nja'se el num tə. Taa rai row'ə ta lapiya ki ra'ti el num tə.

⁵Kin ə ai kadi uri me kəy'ti madi ningə, nya ki dəkete, eli eyina: “Lapiya ki do me kəy'ti kin.”

⁶Ningə kin ə re de ki nje ndigi lapiya isi me kəy'ti kin non ningə, lapiya lə'se a aw ki do'a'ti. A re de goto ningə, lapiya lə'se a təl ki rə'se'ti tə.

⁷Sii me kəy'ti ki uwə'se ki rə'ne'ti kin non, nyakusə ki adi'se ə soi, mann ki adi'se ə anyinan. Tado de ki ra kulə, maji kadi ingə nyakugəgoji lə'ne. Uri kəy joo el.

⁸Kin ə re uri me be'ti, ə be uwə'se ki rə'ne'ti be nje nya ki adi'se ə soi par.

⁹Re de'gi ki monyi ra'de in me be'ti kin non ə, aji'de. Θ eli de'gi ki me be'ti eyina: “Konbe lə Luwə in ndəkba ki rə'se'ti.”

¹⁰A re uri me be'ti, ə de'gi ki me be'ti kin uwəi'se ki rə'de'ti el ningə, tei ki taga tambalo'ti, ə eli eyina:

¹¹“Bu ki me be'ti lə'se ki nanyi ginn sa nja'je'ti kaa, j'ində ko gogi j'adi'se. Ningə kadi in gəri toki Konbe lə Luwə in ndəkba.”

¹²Θ kadi m'el'se toki rəta'ti m'adi in gəri toki ndo gangi ta'ti ə, ta ki gangi ki do be'ti kin a utə yan Sədom sanyi.

13 «Kumtondoo in lə'i in bebo ki Korajen! Kumtondoo in lə'i in bebo ki Betisayda! Nyakəji'gi ki rai nya be lə'se kin, re in Tir'ti ki Sidon'ti ə nya'gi kin rai nya me'ti be ə, de'gi ki me'ti, a inyəi kuləra'de'gi ki majel kə mayinu. Re a uləi ku kuwə ndo rə'de'ti, sii bu'ti.

14 In tado kin wa, ndo gangi ta'ti ə, ta ki gangi ki do'se'ti a utə Tir ki Sidon.

15 Nga ningə in Kapernayim, oo kadi a un do'i taa biti kadi ədi dōran, nan Luwə a təl sə'i biti kaw'se'i koo.”

16 Jeju təl el njendo'gi lə'ne bay ene: «De oo ta lə'se, in m'in ə de'ə kin oo ta lə'm. Ə de ki əsi'se ngərangi ningə, in m'in ə de'ə kin əsi'm ngərangi tə. Ningə de ki əsi'm ngərangi ə, in njekulə'm tə ə əs'ə ngərangi.”

17 Njendo'gi ki do siri gidə in joo ki Jeju ulə'de, təli lo kulə'ti ki rənel, ningə eli Jeju eyina: «Burəbe, ndil'gi ki majel kaa, loki ji bar təi ningə, uləi do'de ginn təgi'je'ti.”

18 Jeju el'de ene: «M'oo Satan in dōran'ti əsi ki dōnangi'ti to təl ndi be.

19 Ningə m'adi'se təgi kadi njiyəi do lii'gi'ti, do nii'gi'ti, ki do təgi'gi'ti pəti ki njeban awi'n. Nya madi kare ki kadi a tuji'se goto.

20 Nga ningə kadi rai rənel tado kulə ki ndil'gi ki majel uləi do'de ginn təgi'se'ti kin el, nan kadi rai rənel tado t'se ki in ki ndangi me dōran'ti taa.”

21 Dəkagilo'ə'ti non, Ndil Luwə ra adi rənel rəsi me Jeju, adi el ene: «M'ulə təji do'i'ti, Bai, in Burəbe ki nje dōran ki dōnangi. M'ulə təji do'i'ti tado iyə kum nya kin njetər'gi ki nje nyagər'gi, ningə in te kum'ə adi nje ki de'gi gəri do'de el. Bai, in inbe ə in ndigi kadi to to be.

22 Nya'gi pəti, in Bai ə adi'm'de, ningə de ki kadi gər Ngonn goto, Baw'a ki kar'ne ba par ə gər'ə, taa de ki gər Baw kaa goto tə, Ngonn'o ki kar'ne ba par ə gər'ə, ə de ki Ngonn inbe te ki do Baw'ne ad'a tə par ə a gər'ə.”

23 Go'ti, Jeju təl kum'ne ki do njendo'gi el'de ki kar'de ba ene: «In nje majikur tado nya ki kum'se oo kin!

24 De'gi ki njekeltakita Luwə'ti ngayn ki ngar'gi ngayn ndigi kadi n'oyi nya ki kum'se oo kin, nan lo kadi kum'de oo goto, ndigi kadi mbi'de oo do ta ki mbi'se oo kin, nan lo kadi oyi do'a goto.”

25 Njendo ndukun kare ində taa, ningə dəji ta kare Jeju to ta kuwə nan ki ta ene: «Njendo de'gi, in ri ə maji kadi m'ra kadi to m'ingə'n kaji ki biti ki non'ti wa?”

26 Ə Jeju el'ə ene: «In ta ri ə ndangi me ndukun'ti wa? Ə go gər'ə lə'i in bann wa?”

27 Ningə njendo ndukun kakin ilə Jeju'ti ene: «A in ndigi Burəbe Luwə lə'i ki ngarme'i ba pəti, ki ndil'i ba pəti, ki təgi ba pəti, ki ta mər lə'i ba pəti. Ningə a ndigi de mad'i to dar'ə inbe be tə.”

28 Ə Jeju el'ə ene: «Ta ki m'dəj'i, ilə'm'ti maji ki dum. Ə in ra be, ningə a ingə kaji.”

²⁹Njendo ndukun sangi kadi n'toji toki n'in de ki dana, adi təl dəji Jeju ene: «Nan ə in de madi'm wa?»

³⁰Ə Jeju el'ə ene: «Dingəm kare in Jerujalem isi aw Jeriko, ningə osi ji kaya'gi'ti ki nje gangi row, adi taai nya'gi li'ə pəti ji'ə'ti, tindəi'ə adi to ta koy'ti, ningə inyəi'ə ə ət awi.

³¹Go'ti ningə, njekujənyamosi kadikare in non re te də'a'ti, nan loki oo'ə, gangi sanyi aw lo lə'ne.

³²Go'ti, de ki ginn koji'ti lə Lebi kare in non re tə, nan loki oo dingəm kakin ningə, gangi sanyi aw lo lə'ne.

³³Go'ti ningə, de ki Samari'ti kare ki isi aw mbah in non re te də dingəm'ti kakin. Loki oo'ə, oo kumtondoo li'ə ki rəta'ti.

³⁴Be ə, re rə'a'ti, ur hu ki yiwi kandi nju ta də'ti, də'n do li'ə, ningə un'ə ində də koro'ti lə'ne, aw si'ə lo to mbah'gi'ti, ində kum'ne go'ə'ti.

³⁵Lo ti go'ti, dingəm ki Samari'ti kakin ər nar ki asi ra kulə ndə joo adi nje kində kum'ne go kəy to mbah'gi'ti, ningə el'ə də'ti ene: “Ində kum'i go'ə'ti maji, a re nya ki ində'n kum'i go'ə'ti, aldə in ki mad'i kin ningə, ndə təl'm ə, m'inbe m'a m'ugə'i.”“

³⁶Ningə Jeju dəj'ə ta də'ti ene: «Dann de'gi'ti ki mutə kin, in ki ra ə in madi dingəm ki kaya'gi ki nje gangi row gangi'ə kin wa?»

³⁷Ningə, njendo ndukun ene: «In in ki oo kumtondoo li'ə kin.» Nga ningə Jeju el'ə ene: «Re in be ningə, in kaa kadi aw, ə in ra be tə.”

³⁸Jeju in ki njendo'gi lə'ne in də row'ti rei tei ngonn be'ti kare be ningə, dene madi ki tə'a nan Marti uwə Jeju rə'ne'ti me kəy'ti.

³⁹Marti aw ki ngonnkon'ne ki dene ki tə'a nan Mari non. Ə ngonnkon'a kakin re isi nangi nja Burəbe Jeju'ti, sii oo də ta ki Jeju isi el.

⁴⁰Nan Marti ra ta ngann kulə'gi'ti, nja'a ɔdi nangi el, aw yo ge ki ne ge. Ningə te pati, re el Jeju ene: «Burəbe, ra bann ə ngonnkon'm ki dene Mari inyə'm adi m'ra ta kulə'gi'ti ki kar'm ba be kaa usi el par wa? El'ə adi re ra sə'm kulə'gi.”

⁴¹Ə Burəbe el Marti ene: «Marti, Marti, me'i osi nanga el, adi aw ki yo ge ki ne ge tadə nya'gi ngayn.

⁴²Nan nya ki soti in kareba. Ningə Mari mbəti nya ki maji utə nya'gi pəti. In nya ki de a taa ji'ə'ti el.»

Luki 11

¹Ndə kare Jeju isi elta ki Luwə lo madi'ti. Loki elta ki Luwə ginn'ə gangi ningə, njendo li'ə kare el'ə ene: «Burəbe, ndə'je kelta ki Luwə toki Jan Batisi ndə'n njendo'gi lə'ne kin be tə.”

- ² Ɖ Jeju el'de ene: «Loki sii elita ki Luwə ningə, kadi eli eyina: “Baw’je, Kadi de ki ra gər tō’i toki in Luwə, Kadi Konbe lə’i re.
- ³ Adi’je nyakusə’je ki asi ta’je ki ndə’gi ndə’gi.
- ⁴ Inyə go majel’gi lə’je kə, tado j’inbe kaa, J’inyə’n go majel lə de’gi pəti ki rai se’je majel kə tə. Inyə’je adi j’osi me nyanan’ti el.”“
- ⁵ Anyi Jeju təl el'de bay ene: «Kin ə, de kare dann’sə’ti ge be, aw ki madi’ne non, ə in dann lo’ti aw ində takəy də’a’ti ene: “Madi’m, tunə’m mapa mutə,
- ⁶ tado madi’m kare in mbah’ti re te də’m’ti, nan nya ki kadi m’ra’n’ə mbah goto.”
- ⁷ Ɖ re mad’a kakin to ki kəy non ene: “Ndəji’m el, takəy in ki kuti nga, ningə j’in ki ngann’m’gi ji to nanga tə, um lo kadi m’a m’ində taa m’ad’i mapa goto.”
- ⁸ M’el’sə kadi in gəri, kin ə re ində taa ad’a mapa kin tado k’in madi nan lə’de el kaa, a ində taa kadi ad’a nya’gi pəti ki ge, tado takəy ki a ində ki nja nan’ti nan’ti kin.
- ⁹ Ningə m’in, m’el’sə: Dəji ə a adi’sə, sangi ə a ingəi, indəi takəy ə a tei adi’sə.
- ¹⁰ Tado de ki dəji ə a adi’ə, de ki sangi ə a ingə, de ki ində takəy ə a tei adi’ə tə.
- ¹¹ Baw ngonn ki ra dann’sə’ti ə ngonn’o dəj’ə kanji ningə a un lii yo taa ad’a wa?
- ¹² Eke kadi ngonn’o dəj’ə kaw, ə a un nii yo ad’a kaa goto tə.
- ¹³ Kin ə ingi ki in de’gi ki kuləra’sə majel kin mindi ə in gəri kadi nya ki maji ngann’sə’gi ningə, ra bann be ə, Baw’je ki isi doran’ti taa kin taa, a adi Ndil Luwə de’gi ki dəji’ə el wa?”
- ¹⁴ Ndə kare Jeju tuwə ndil ki majel ki in me dingəm’ti ningə ra’a adi elta el. Loki ndil ki majel te ningə, dingəm ki kete elta el kakin təl elta, adi əti bulə de’gi bol ngayn.
- ¹⁵ Ningə de’gi madi eli eyina: «In ki tōgi lə Beljəbul ki in ngar lə ndil’gi ki majel, ə isi tuwə’n ndil’gi ki majel.”
- ¹⁶ Ɖ nje ki nungi, kadi nanyi’ə’n’ə ningə, dəji’ə kadi ra nyakəji madi kare ki in doran’ti adi’de n’oyi.
- ¹⁷ Nan Jeju gər mərta lə’de bəti, adi el’də ene: «Kin ə, de’gi ki me konbe’ti ki kareba, təli dōnan’ti rōi nan ə, konbe’ə kin a tuji, ningə kəy’gi a budi dōnan’ti mur mur tə.
- ¹⁸ Kin ə re Satan inbe adi de’gi li’ə təli dōnan’ti rōi nan ə, lo kadi konbe li’ə a aw ki kete goto. M’el be tado eli eyina in ki tōgi lə Beljəbul ki in ngar lə ndil’gi ki majel ə m’nji m’tuwə’n ndil’gi ki majel.
- ¹⁹ Kin ə re m’in m’nji m’tuwə ndil’gi ki majel ki tōgi lə Beljəbul ə, de’gi ki go’sə’ti isi tuwəi’de ki tōgi lə nan nga? Ingi ə a gangi ta lə’sə kin.
- ²⁰ Re in ki tōgi lə Luwə ə m’nji m’tuwə’n ndil’gi ki majel ningə, tōji kadi konbe lə Luwə re te rə’sə’ti.

- 21** Kin ə de ki tɔg'ɔ in ngayn, ki aw ki nya rɔ'gi, ngəm takəy lə'ne ə, nya kare ki a ɔdi kadi nyakingə li'ə goto.
- 22** A re de madi ki tɔg'ɔ utə re ur go'ə'ti ə tət'ə rɔ ə, a ɔy nya rɔ'gi li'ə ki uwə kul'de kin pəti, taa a kanyi nyakingə'gi li'ə ki taa ji'ə'ti tɔ.
- 23** De ki in sə'm el ningə, in nje ta lə'm, taa de ki kaw sə'm nya ki nan'ti el, in nje sanan nya kɔ tɔ.”
- 24** «Loki ndil ki majel te me de'ti ningə, aw ki yo ge ki ne ge diləlo'ti tadɔ sangi lo kisi. Loki ingə lo el ningə, təl el ene: “M'a m'təl kadi m'aw lo kisi'm'ti ki m'te'ti gogi.”
- 25** Loki təl re ningə, ingə lo ki in ki ra maji, ndolo.
- 26** Ə təl aw, ɔy ndil'gi ki majel utəi'ə inbe bay siri, rei sii. Lo kin'ti, ji kisi lə de'ə kin a majel utə in ki kete inbe bay.”
- 27** Loki Jeju a elta kin ba ningə, dene kare ilə ndu'ne dann bulə de'gi'ti ene: «Majikur in dɔ dene'ti ki nje koj'i ki nje kad'i mba.”
- 28** Nan Jeju ilə'ti ene: «Majikur in dɔ de'gi'ti ki nje koo ndu Luwə ki nje təl rɔ'de go'ti yo taa.”
- 29** De'gi uwəi nan muki muki gidi Jeju'ti, adi Jeju el'de ene: «De'gi ki dɔkagilo'ti ki bone kin in de'gi ki maji el. Dəji kadi to n'oyi nyakɔji madi, nan nyakɔji madi ki rangi ki de a ra ore'n dɔ nyakɔji lə Jonasi, goto nga.
- 30** Tadɔ, toki Jonasi in nyakɔji tadɔ lə de'gi ki Ninibi'ti kakin ə, Ngonn de a in nyakɔji tadɔ lə de'gi ki bone tɔ.
- 31** Ndɔ gangi ta'ti ə, ngar ki dene ki holo a in ki de'gi ki dɔkagilo'ti ki bone kin kadi a gangi ta dɔ'de'ti. Tadɔ, in sanyi dɔnangi'ti nu ə re kadi oo gosita lə Salomon. Nga ningə, ki ngɔsine kin, de ki utə Salomon sanyi in ne
- 32** Ndɔ gangita'ti ə, de'gi ki Ninibi'ti a indəi taa non de'gi'ti ki dɔkagilo'ti ki bone kin kadi a gangi ta dɔ'de'ti. Tadɔ, loki Jonasi iləmbər Poyta ki maji, de'gi ki Ninibi'ti inyəi gorow njiyə'de'gi ki majel kɔ. Nga ningə, ki ngɔsine kin, de ki utə Jonasi sanyi in ne.
- 33** «De a ində por lambi'ti kadi iyə eke dow ngo dɔ'ti el, nan a ində dɔ nya'ti taa, kadi de'gi uri kəy ningə, oyi lo ki kunj'ə.
- 34** Kum de ə in lambi lə darɔ'a, re kum'i oo lo maji ningə, darɔ'i ba pəti in me kunji'ti. A kin ə re kum'i oo lo maji el ningə, darɔ'i in me lo ki diw'ti tɔ.
- 35** Ə ində manji rɔ'i adi kunji ki awi'n rɔ'i'ti təl diw el.
- 36** Kin ə re darɔ'i pəti in me kunji'ti ki kanji kadi ngonn lo ki diw ndəti kad'a ningə, darɔ'i a unji njay njay toki lambi a unji'n dɔ'i'ti kin be tɔ.”

- ³⁷Loki Jeju elta tigə ningə, Parisi kare bar'a kadi aw so nya be lə'ne. Be ə, Jeju aw isi si'ə ta nyakuso'ti.
- ³⁸Lo kin'ti, ta ndo'ji Parisi kakin ngayn kadi Jeju togi ji'ne kete non nyakuso'ti el.
- ³⁹Nan Jeju el'ə ene: «In Parisi'gi, ki ne kin isi togi gidi kala mann ki gidi supira kuso nya adi ar, nan nyənn bogi ki mendul rosi me'se.
- ⁴⁰In de'gi ki mbo, Luwə ra gidi nya, ə ra me nya to.
- ⁴¹Maji kadi adi ngarme'se ki kəy kərəki kadikare'ti Luwə, ə nya'gi pəti a ari njay ki rə'se'ti.
- ⁴²«Kumtondoo in lə'se in Parisi'gi, tado ɔri nya kare dann ki dɔgi'ti, me mbi kam'gi'ti ki ətə maji, ki me mbi kam'gi ki dangi dangi kadi ndiri tanyi, adi Luwə, ningə indəi nja'se dɔ nyara ki dana'ti ki dɔ ndigi'ti lə Luwə. Ki rəta'ti, in kin ə in nya'gi ki maji kadi indəi kum'se go'ti rai, ə inyəi ndəgə'gi ki kɔ non be el.
- ⁴³Kumtondoo in lə'se, in Parisi'gi, tado ndigi lo kisi ki kete non de'gi'ti me kəykwannan'gi'ti lə Juwipi'gi, taa gəi kadi de'gi rai'de lapiya lo kingənan'gi'ti lə bulə de'gi to.
- ⁴⁴Kumtondoo in lə'se ingi, tado toi to dɔbadi'gi ki nya ki tɔji kadi de gər'n'de goto, adi de'gi njiyəi ki dɔ'de'ti non be par kin be.”
- ⁴⁵Lo kin'ti, njendo ndukun kare el Jeju ene: «Njendo de'gi, me ta'ti lə'i ki a el kin, in to ə isi taji'je.”
- ⁴⁶Ə Jeju ilə'ti ene: «Kumtondoo in lə'se, in njendo ndukun'gi to, tado indəi nya ki ɔy ngayn dɔ de'gi'ti, nan ngonn ji'se ki nden be kaa uni taa uwəi se'de nya ki kəy kin el.
- ⁴⁷Kumtondoo in lə'se ingi ki isi indəi badi'gi lə de'gi ki njekeltakita Luwə'ti ki in baw'se'gi inbe'gi ə tɔli'de.
- ⁴⁸Lo kin'ti, isi tɔji toki in ndigi ki baw'se'gi dɔ kulə ra'de'ti ki rai, tado ingi tɔli njekelta ki ta Luwə'ti, ningə ingi in nje kində dɔbadi'de'gi to.
- ⁴⁹In tado kin ə, Luwə elta me tər'ti lə'ne ene: “M'a m'ulə ki njekeltakita'm'ti ki njekawkulə'gi m'adi'de, ningə a tɔli'de ge, a adi'de kon ge.”
- ⁵⁰In be kadi dɔji de'gi ki dɔkagilo'ti ki bone, mosi njekeltakita ki ta'm'ti ki buki kɔ lo kulə ngirə dɔnangi'ti nu bitɔ bone.
- ⁵¹Mosi ki ulə ngirə dɔ Abel'ti nu bitɔ te'n dɔ Jakari'ti, ki tɔli'ə ngawdann lo'ti ki in ringiri kadikare'ti re Kəy'ti lə Luwə. In ki rəta'ti kadi de'gi ki dɔkagilo'ti ki bone a udəi kər nya'gi ki rai nya kin non Luwə'ti.
- ⁵²Kumtondoo in lə'se, ingi njendo ndukun'gi ki, tarow nyagər in ji'se'ti, ə inbe'gi uri me'ti el num, taa de'gi ki ndigi kur me lo'ti ki kadi gəri nya kaa, ɔgi'de num to.”

⁵³Loki Jeju te me kəy'ti kakin ningə, njendo ndukun'gi ki Parisi'gi uləi ngirə ra tōgi dō Jeju'ti ge, dōji ta'gi ki dangi dangi ge.

⁵⁴Sangi row me ta'gi kadi to n'ingəi ta ki go'ti el ta'a'ti ningə n'uwəi'ə'n'ə.

Luki 12

¹Dokagilo'ə'ti kin, de'gi ki dər banyi banyi ə kawinan dō Jeju'ti, adi mbisəi nan ki yo ge ki ne ge. Lo kin'ti, Jeju el njendo'gi lə'ne ene: «Nya ki dəkete, maji kadi indəi kumkədi dō rō'se'ti oji'n dō hum lə Parisi'gi, adi in kədikumnan lə'de.

²Tadō nyara ki gidi kuwə ki ginn'ə, a te el goto taa nya ki to lo kiyə'ti ki de a gər el goto tō.

³In tadō kin ə, ta'gi pəti ki a eli lo ki ndul'ti, de'gi oyi dō'a dann kadi nda'ti; ta'gi ki uwəi ta'se mbi nan'ti taa eli, de'gi a rai dō kəy'ti to iləi mbər'ə.”

⁴Ingī ki in madi'm'gi, m'el'se kadi in boli de'gi ki a tōli darə'se par, ə go'ti asi ra nya ki rangi el, kin el.

⁵M'a m'tōji'se de ki maji kadi in boli'ə. De ki maji kadi in boli'ə in de ki a tōl darə'se, ningə təl aw ki tōgi dō'ti non kadi ilə'se me por'ti ki biti ki non'ti bay kin. Toki rōta'ti, in ə maji kadi in boli'ə.

⁶De'gi isi gati ki yəl'gi mi ə silə joo adi oyi ne, nan ki kare dann'de'ti ki kadi me Luwə oy dō'a'ti goto.

⁷Ki əti bol ngayn inbe bay ki kadi in gəri, bin dō'se inbe kin kaa, Luwə tudə'de kare kare gər kər'de, um kadi in boli nya madi el. Ingī kin, Luwə oo tor'se utə tor yəl'gi pəti.

⁸M'el'se ta ki rōta'ti kadi in gəri toki, de ki elta takum de'gi'ti wangī toki n'in de lə'm, Ngonn de a elta wangī takum malayka'gi'ti lə Luwə toki in de lə'ne.

⁹Nan de ki manji ta takum de'gi'ti toki n'gər'm el, Ngonn de a manji ta takum malayka'gi lə Luwə toki n'gər'ə el tō.

¹⁰De ki elta ki majel əsi'n ta Ngonn de ə, Luwə a inyə go majel'gi li'ə kō, nan de ki elta ki mal əsi'n ta Ndil Luwə, Luwə a inyə go majel li'ə kō el ratata.

¹¹Loki a uwəi'se kadi awi sese ta kəykawnan'gi'ti lə Juwipi'gi, non nje konbe'gi'ti ki non njekərnon'gi'ti, ononyi'se kadi me'se bol ko kene ke a asi kadi manji ta dō'se'ti wa, ke ta ri ə a eli wa.

¹²Tadō, low'ə'ti inbe non kin, Ndil Luwə a ndo'se ta ki kadi eli.

¹³De kare dann bulə de'gi'ti el Jeju ene: «Njendo de'gi, el ngonkon'm adi, nya nduwə ki baw'je inyə adi'je kin, kadi kanyi yan'm adi'm.”

¹⁴Ə Jeju el'ə ene: «De ki ində'm kadi to m'in njegangī ta dann'se'ti eke kadi to m'in nje kanyi'se nya goto.”

- ¹⁵Ningə təl el de'gi pəti ene: «Maji kadi indəi kumkədi dō rō'se'ti ɔji'n dō mal nyakingə ki dənangi'ti. Tado re de ingə'n nya to ri, to ri kaa, nyakingə li'ə kin ə a ra adi si'n ki dō'ne taa el.»
- ¹⁶Ningə Jeju təl el'de kujita madi ene: «Dingəm madi kare ki njenyakingə isi non, lo ndoo'gi li'ə, kandi nya te'ti maji ngayn.
- ¹⁷Ə dəji rō'ne ta ene: “In ri ə kadi to m'ra dana? Loki kadi to m'kaw nya ndoo'ti lə'm goto.”
- ¹⁸Ningə təl el ene: “Maji, nya ki m'a m'ra ə to kin: m'a m'ndu dam'gi lə'm ki kete kin kō, ningə m'a m'ur dam'gi ki boi ngayn kadi to m'kaw nya kō'gi'ti lə'm pəti pəti, nan'ti ki ndəgi nya maji'gi lə'm.
- ¹⁹Ningə m'a m'el me'm'ti m'ene: «Ngosine m'aw ki nyakingə ki to mbar mbar kadi m'ra'n bal banyi banyi, ə kadi m'uwə kər rō'm, m'njə ge, m'anyi ge, m'oo'n maji rō'm.»”
- ²⁰Nan Luwə el'ə ene: “In mbo de ki isi elta kin, kondō'ti ne inbe kin ndō'i a asi. Eke nya'gi ki isi kaw ki dnan'ti kin, a in yan nan wa?”
- ²¹In kin ə in nya ki a te dō de'ti ki nje kaw nyakingə'gi ki nan'ti tado lə rō'ne inbe, um tado lə Luwə el.”
- ²²Jeju el njendo'gi lə'ne ene: «In tado kin ə, m'el'se kadi adi me'se ra sururu dō nyakusō'se'ti ki kadi isi ki dō'se taa el, taa dō ku kō'se'ti el num tō.
- ²³Tado kisikidōtaa utə nyakusō, taa darō de utə ku ki kō tō.
- ²⁴Gonyi kagan'gi oyi, duwi ko el num, təti el num, taa awi ki lo madi ki kadi ngəmi nya'ti tado ndō ki lo ti'ti el num, dam lə'de kaa goto num tō, nan Luwə isi adi'de nya sōi maji. Ningə ingi, oyi kadi Luwə oo nda'se utə yəl'gi el wa?
- ²⁵Nan dann'se'ti ə asi kadi a ilə ngonn kadi ki nden be dō ndō'ne'ti ki takul me ki ra sururu lə'ne wa?
- ²⁶Kin ə nya ki nden be kin kaa asi kadi rai dōrō'se el ə, maji kadi adi me'se osi nanga dō ndəgi nya'gi'ti.
- ²⁷Gonyi puti kam'gi ki rai me mu'ti kin oyi, rai kulə madi el num, oji ku el tō, nan ngar Salomon ki tō'a bar ngayn me nyakingə'ti kin kaa, ɔ ku ki ndolo asi nan se'de el.
- ²⁸Ə kin ə, Luwə ulə ku rō ngann mu'gi'ti ki j'oo'de bone, ə lo ti par ə por a on'de kin be ningə, ra bann ə in de'gi taa a ulə ku rō'se'ti el wa? In ton'gi me kunme'ti.
- ²⁹Adi mərta aldō'se ɔjido nyakusō'se eke mann kanyi'se el.
- ³⁰Nya'gi kin pəti, in de'gi ki gəri Luwə el ki dənangi'ti ne kin ə isi sangi ki non kum'de'ti, nan ingi, Baw'se gər maji kadi awi ki ndoo'ə tō.

- 31 Nya ki kadi sangi, in Konbe li'ə yo, ningə a adi'se ndəgi nya'gi kin dō'ti.
- 32 Adi ɓol ra'se el, ingi ki toi to ngann nyakul'gi ki isi uni go ɓe'de be kin. Tado Baw'se oo maji ngayn kadi adi'se Konbe.
- 33 «Indəi nya maji'gi lə'se ndogi'ti, ə adi nar'a njendoo'gi. Rai ɓol nar ki a tuji el, indəi nyakingə'gi lə'se ki a tuji el dɔnan'ti dɔnan'ti dɔran'ti, ki in lo ki njebogi a te'ti el num, in lo ki yon ki njetuji nya kaa goto'ti num kin.
- 34 Tado, lo ki nyakingə lə'se in səm'ti ə me'se a in səm'ti tɔ.
- 35 «Sii dɔ nja'se'ti ki ku ra kulə, adi por lambi'gi lə'se on maji.
- 36 Ningə kadi toi to de'gi ki isi nginəi ta təl ɓe'de ki aw lo taa nan'ti be. Isi nginəi taa kadi re təl taa, ə ində takəy ningə tei adi'ə.
- 37 Majikur in dɔ njekuləɓər'gi'ti ki, ɓe'de təl ningə ingə'de sii dɔ nja'de'ti. Toki rɔta'ti, adi m'el'se, ɓe'de a un ku kulə lə'ne ulə rɔ'ne'ti, ə a adi'de sii nangi kadi adi'de nya sɔi.
- 38 Kin ə re təl dann lo'ti, eke ta ginn lo'ti, ə ingə de sii dɔ nja'de'ti ə, maji a ur'de.
- 39 «In gəri maji kadi re ɓe nje kəy gər dɔ kadi ki njebogi a re'n'ti ə, a inyə njebogi adi mbuti ɓər kəy li'ə el.
- 40 Ə ingi kaa, sii dɔ nja'se'ti tɔ, tado m'in Ngonn de m'a m're dɔ kadi'ti ki in gəri el.”
- 41 Lo kin'ti, Piyər dəji Jeju ene: «Burəbe, kujita ki el kin sɔw dɔ'je eke sɔw dɔ de'gi pəti wa?”
- 42 Ə Burəbe el'ə ene: «Njengəm nya ki in de ki nje ra nya ki low'ə'ti, ki kum'ə ədi ə in de ki ɓe'ə a ində dɔ me kəy'ti kadi lowə nyakusɔ de'gi ki dɔ kadi ki kadi adi'n'de.
- 43 Njerakulə kin a in nje majikur, loki ɓe'ə təl ə ingə ta kulə'ti kin, ra ra.
- 44 Toki rɔta'ti adi m'el'se, a ində dɔ nya maji'gi'ti lə'ne pəti.
- 45 A kin ə re nje ra kulə kin el me'ne'ti ene: “Be'm a re kalangi el ɓay”, ə ra ta tində ndəgi nje ra kulə'gi'ti ki dene ki ki dingəm, ra ta kusɔ'ti ki ta kanyi'ti, adi yiwi ra'a ningə,
- 46 Lokin'ti ɓe nje kəy a re ki ndɔ ki in ində me'ne dɔ'ti el, ki dɔ kadi ki in gər el. ɓe'ə a ɔj'ɔ kum'ə, kadi oo nya kon ki a ra de'gi ki njera nya ki dana el.
- 47 Njekuləɓər ki gər ndigira lə ɓe'ne maji, nan ində rɔ'ne ta ndigira'ti kin ra el, a ndəi'ə ngayn.
- 48 Nga ningə, njekuləɓər ki gər ndigira lə ɓe'ne el, ə ra nya ki asi ta kində wa, a ingə kində ngayn el. De ki adi'ə ngayn, a dəji'ə ngayn ngayn tɔ, de ki adi'ə me'de adi adi'ə nya ngayn, a gei nya ngayn ji'ə'ti tɔ.
- 49 «M're ki por dɔnangi'ti; ningə k'in ə, m'ndigi kadi por kakin on nga!

⁵⁰maji kadi m'a m'osi me kon'ti to de ki osi me mann batəm'ti be. Ningə in nya ki adi'm kon me ndil'm'ti, biti kadi nya kin ra'n nya.

⁵¹Kadi in məri me'se'ti toki m're ki lapiya dənangi'ti el. M'el'se, m're ki lapiya el jagi, nan m're ki gangi nan yo.

⁵²Ki ngəsine kin, de'gi mi ki sii me kəy'ti ki kare a gangi nan, de'gi ki mutə a ɔsi ta nje ki joo, ə de'gi ki joo a ɔsi ta nje ki mutə.

⁵³Baw ngonn a ɔsi ta ngonn'ne ki dingəm, ngonn'o ki dingəm a ɔsi ta baw'ne; kon ngonn a ɔsi ta ngonn'ne ki dene, ngonn ki dene a ɔsi ta kon'ne; kon ngonn ki dingəm a ɔsi ta məm'ne; ngonn ki dene a ɔsi ta məm'ne ki dene.”

⁵⁴Jeju el bulə de'gi ene: «Loki oyi ndi in lo kuwə kadi'ti ningə, tanan'ti non eli eyina: “ndi a ədi”, ningə ndi ədi tə.

⁵⁵A re oyi nəl ki in holo ə sii ulə ningə, eli eyina: “Lo a tingə”, ningə lo tingə kaa tə.

⁵⁶In de'gi ki njekedikum de'gi, asi gəri kum nya'gi ki isi rai nya dənangi'ti ne, eke dərən'ti, ningə ra bann be ə nyakəji'gi ki isi rai nya dəkagilo'ti ki bone taa, asi kadi indəi manji nya'gi ki isi rai nya səm'ti el wa!

⁵⁷«Ra bann be ə inbe'gi, nya ki to kadi gangi ta dana dɔ'ti ə, gangi el wa?

⁵⁸Kin ə isi awi lo gangi ta'ti ki nje ta lə'i ə, loki in dɔ row'ti bay ə, in sangi row kadi ndu'se osi go nan'ti si'ə, nan to aw sə'i uləi ji njegangita'ti, adi njegangi ta uni uləi ji njerə'gi'ti, adi njerə'gi iləi'nu dangay'ti.

⁵⁹Ningə adi m'el'i, a in te lo kin'ti el biti kadi ugə dɔboy sisi bay taa a inyəi'nu taa.»

Luki 13

¹Dəkagilo'ə'ti non ə, de'gi madi rei eli Jeju eyina: Pilati adi tɔli de'gi ki Galile'ti dəkagilo'ti ki isi ujəi mosi kadikare adi Luwə.

²Jeju el'de ene: Məri kadi de'gi ki Galile'ti ki ingəi nya ki to ki əti ɓol be kin in tado k'in ə in njeramajel'gi ki ngayn utəi ndəgi de'gi ki Galile'ti wa?

³Jagi nan inbe'gi kaa adi m'el'se, re mbəli panjiyə'se el ə a oyi pəti tigə tə.

⁴Ke oyi kadi de'gi ki dəgi gidə in jijoo ki ndogi bər ki Silowe osi dɔ'de'ti ə tɔl'de kin, majel lə'de utə ndəgi de'gi ki Jerujalem'ti pəti tigə wa?

⁵Jagi! Inbe'gi kaa adi m'el'se, re mbəli panjiyə'se el ə, a oyi pəti tigə tə.

⁶Go ta'gi'ti kin, Jeju el kujita kin: «Dingəm kare aw ki kagi mbaykote kare ki man me ndɔ kagi nju'ti lə'ne. Ndɔ kare, re kadi ujə kanda ningə ingə el.

⁷Be ə, el nje ra kulə me ndɔ nju'ti lə'ne ene: “Oo ɓal asi mutə nga ə m'sangi kadi m'ujə kandi mbay kam m'njɔ, nan m'ingə el. Maji kadi tugə kɔ, tado ri ə a uti'n kum lo kare wa?”

- ⁸Nje ra kulə me ndoo nju'ti kakin el'ə ene: “Be'm, maji kadi inyə adi ra bal kare bay. M'a m'or ginn'ə ə m'buki sin binyə nja'ti.
- ⁹Re bal ki a re kam ə andi ə, maji! A re andi el ə, a tugə kə mindi.”“
- ¹⁰Jeju ndo nya de'gi ndo karkon'ti, me kəykawnan'ti lə Juwipi'gi kare.
- ¹¹Dene kare ki ndil ki majel budi nja'a asi bal dōgi gidə in jijoo isi səm'ti non. Ndil kakin dō'a ngonni adi lo kadi surə ta goto.
- ¹²Loki Jeju oo'ə ningə bar'a ə el'ə ene: «Dene in ki ta k'inyə ta dō rə koy njururu'ti lə'i.”
- ¹³Jeju ində ji'ne dō'a'ti, ningə tanan'ti non par ə, dene ndaji ə in ra ta, ə ulə ngirə kadi ulə tōji dō Luwə'ti.
- ¹⁴Ningə njekundə kəykawnan'ti lə Juwipi'gi kakin rə'a nəl'ə el tado Jeju adi lapiya de ndo karkon'ti, adi el bulə de'gi ene: Ndo ra kulə in mehen. Rei adi adi'se lapiya me ndo'gi'ti kin um ndo karkon'ti el!
- ¹⁵Burəbe el'ə ene: In njekədikum de'gi! de ki ra dann'se'ti ə tuti mangi lə'ne eke koro lə'ne ndo karkon'ti, lo kusə nya'ti aw si'ə lo kanyi mann'ti el wa?
- ¹⁶Nga dene kam ki in ngonnkaw Abiraham, ki Satan uwə ginn tōgi'ti lə'ne asi bal dōgi gidə in jijoo be kin ə, kadi m'tut'ə m'ilə ta el tado k'in ki in ndo karkon wa?
- ¹⁷Dokagilo'ə'ti ki Jeju isi elta kin ningə, rə njeban'gi li'ə sol'de ngayn. Nan rə bulə de'gi nəl'de ngayn tado nya'gi ki maji maji ki Jeju isi ra.
- ¹⁸Go'ti ningə Jeju ene: «Ri ə tanan ki Konbe lə Luwə wa? Ri ə m'a m'un m'oji'n wa?
- ¹⁹To tanan ki kandi kagi madi ki a bari'ə mutardə ki de madi un duw me ndoo'ti lə'ne. Kandi kagi kakin uwə ə tōgi ningə təl kagi, adi yəl'gi uwəi lo kisi baji'ə'gi'ti.”
- ²⁰Jeju təl el bay ene: «Ri ə m'a m'un m'oji'n Konbe lə Luwə wa?
- ²¹To tanan ki hum ki dene madi un lōy'n nduji ki me keh mutə, ki ra adi nduji ki lōy ba pəti in kin be.”
- ²²Dō row kaw'a Jerujalem'ti, Jeju ndo nya de'gi bebo'gi'ti ki ngann be'gi ki ində dana gangi səm'ti.
- ²³De madi dəj'ə ene: «Burəbe, de'gi nden ba par ə a aji wa?» Jeju el'de ene:
- ²⁴«Uwəi tōgi'se ba kadi uri kəy ki tarow ki mbəngirə, tado adi m'el'se, de'gi ngayn a sangi kadi n'uri nan a asi el.
- ²⁵Loki be nje kəy a ində taa ə a uti takəy. Ningə ingi ki nanyi taga, a uləi ngirə kində takəy eyina: “Burəbe te takəy adi'jel”, ningə a el'de ene: “Ingi m'gər lo ki in səm'ti el.”

²⁶Ningə a eli'ə eyina: “J'uso nya sə'i num, j'anyi sə'i num, ta ndo nya de'gi tambalo'gi'ti me bebo'gi'ti lə'je tə.”

²⁷Ningə, a el'se ene: “M'gər lo ki in səm'ti el, ɔri rə'se kə rə'm'ti. Ingi pəti in njeramajel'gi.”

²⁸Low'ə'ti kin, a nonyi ge, a ngori ngang'i'se ge, loki a oyi Abiraham ge, Isaki ge, Jakobi ge, ki njekeltakita Luwə'ti pəti me Konbe'ti lə Luwə. Ningə ingi a buki'se kə taga.

²⁹De'gi a indəi lo kuwə kadi'ti ge, ki lo kurkadi'ti ge, manga ge, holo ge, kadi rei sii ta nyakuso'ti Konbe'ti lə Luwə.

³⁰Nan, toki rəta'ti, nje ki madi ki in nje ki gogi a təli nje ki kete nje ki madi ki in nje ki kete a təli nje ki gogi.”

³¹Dəkagilo'ə'ti inbe kin ə, Parisi'gi madi rei rə Jeju'ti eli'ə eyina: «Oti kə rangi lo kin'ti, tado Erodi ge təli.”

³²Jeju el'de ene: «Ai eli tal busi kam, toki bone ki lo ti, m'nji m'tuwə ndil'gi ki majel ə m'nji madi de'gi lapiya tə. Ningə ndo ki nja mutə ə m'a təta kulə lə'm.

³³Nan in gorow'ə'ti kadi m'un tarow lə'm me ndo'ti ki bone, ndo ki lo ti'ti ki ndo ki nja mutə, tado in nya ki gorow'ə'ti el kadi njekeltakita Luwə'ti, oyi Jerujalem'ti el.

³⁴«In de'gi ki Jerujalem'ti, in de'gi Jerujalem'ti, in ki nje təl de'gi ki njekeltakita Luwə'ti, in nje tilə de'gi ki Luwə ulə'de adi'se ki mbal təli'de. Nja bann ə m'ge kaw'se toki konkunjə a kaw'n ngann'ne'gi ginn bagi'ne'ti kin be nan ədi el.

³⁵Ningə ki ne kin, m'in Luwə m'a m'inyə kəykawnan lə Luwə lə'se kə. Tado adi m'el'se madi oyi, a oyi m'in el nga, biti ndo ki a eli eyina: “Njangi də in də de'ti ki a re me tə Burəbe'ti.”»

Luki 14

¹Ndo kare, Jeju aw me kəy'ti lə njekundo Parisi'gi kare tado kusə nya, ndo kərkon'ti. Parisi'gi isi ndəi manji Jeju.

²Dingəm kare ki nje monyi rə ti ə ra non'a'ti.

³Jeju dəji njendo ndukun'gi ki Parisi'gi ene: «Ta row to kadi de adi lapiya de ndo kərkon'ti eke goto?”

⁴Nan təli rai keke, de elta el. Jeju təl rə'ne rə nje monyi rə ti'ti, ad'a lapiya ə el'ə ad'a aw.

⁵Ningə el'de ene: «Nan dann'se'ti anyi ngonn'o eke mangi li'ə osi bolo be'ti ndo kərkon'ti ə un'ə tanan'ti non el wa?”

⁶Ningə lo kadi iləi'ə ta'ti kin goto.

- ⁷Loki Jeju oo kadi de'gi ki bari'de mbəti lo kisi ki kete ningə el'de kujita ene:
- ⁸«Loki de madi bar'i lo nyakusə tanan'ti, ononyi kadi sangi lo ki kete isi'ti, dōmaji ə, bari de ki kəsigon li'ə utə yan'i səm'ti tō!
- ⁹Ningə kadi nje bar'se joo pəti kakin re, el'i ene: “Ində taa ə inyə lo kisi kin adi mad'i.” Ningə ki rəsəl ki ngayn ə a aw kadi isi'n lo ki gogi'ti.
- ¹⁰Nan loki de madi bar'i, maji kadi aw isi lo ki gogi'ti, adi nje bar'i inbe ə re el'i ene: “Madi'm ində taa re isi kete yo.” Be ə a in kəsikurə lə'i takum mad'i'gi'ti pəti ki bari'de lo nyakusə'ti sə'i.
- ¹¹Toki rəta'ti, de ki un də'ne ta, ə a uləi də'a nanga. Ningə de ki nje səl də'ne ə, a uni də'a ta tō.”
- ¹²Go'ti ningə Jeju el de ki nje bar'a ene: «Loki ra nyakusə rənel ki ngayn be kin, ki kada eke ki losəl'ə, ononyi kadi bar mad'i'gi ki ngannkon'i'gi ki noj'i'gi, eke nje gədi kəy be lə'i ki njenyakingə'gi. Tado ingi kaa a bari'nu ndə madi'ti ə a adi'nu nya ki ndə ki ra adi'de kin gogi tō.
- ¹³Nan loki ra nyakusə rənel ki ngayn be kin, maji kadi bar njendoo'gi ki nje'gi ki ta rə'de asi nan el ki nje mote'gi, ki njekumtə'gi.
- ¹⁴Ningə rə'i a nəli tado a ingəi nya kadi ugəi'nu gogi el. Toki rəta'ti, Luwə a ugəi ndə ki a te ki njera nya ki dana lo koy'ti.”
- ¹⁵Loki oyi ta kin ningə, ki kare dann de'gi'ti ki sii lo nyakusə'ti el Jeju ene: «Rənel a in ki de ki a sə nya me Konbe'ti lə Luwə!”
- ¹⁶Jeju təl el'ə ene: «Ndə kare, dingəm madi ra nyakusə kibo bari'n de'gi ngayn.
- ¹⁷Dəkagilo kusə nya'ti, ningə ulə njekulə lə'ne adi el de'gi ki bar'de kakin ene: “Rei! Nyakusə oy nga.”
- ¹⁸Nan de'gi pəti ki bari'de kakin, kare kare, uləi ngirə kadi dəji mesəl. In ki dəkete el'ə ene: “M'ndogi lo ndəə ngəsine bay ə kadi m'aw m'oo. Nja'i ba adi me'i səl də'm'ti.”
- ¹⁹In ki rangi ene: “M'ndogi mangi'gi dəgi ngəsine bay, m'a m'aw kadi m'nan'de m'oo. Nja'i ba, adi me'i səl də'm'ti.”
- ²⁰In ki rangi ene: “M'taa dene ngəsine bay, lo kadi m'a m'aw goto.”
- ²¹Njekulə təl aw rə be'ne'ti, el'ə ta'gi pəti ki eli'ə kin ad'a oo. Lo kin'ti wongi təl be nje kəy kakin adi el njekulə lə'ne ene: “Ində taa kalangi aw tambalo'gi'ti ki go row'gi bar njendoo'gi, ki de'gi ki ta rə'de asi nan el, ki njekumtə'gi, ki de'gi ki nje mote'gi, re se'de.”
- ²²Nden go'ti ningə njekawkulə re el ene: “Be'm, ji ra nya'gi ki dəji kakin pəti, nan lo kisi nanyi bay.”

²³Be'ə el'ə ene: “Ōti aw taga dō row'gi'ti ki lo ndōō'gi'ti, ində tōgi dō de'gi'ti adi'de rei kadi me kəy lə'm rosi.”

²⁴Toki rōta'ti adi m'el'se, de kare mbunə de'gi'ti ki m'bar'de kete kin ki, a ɔdi nyakusə lə'm kin ta'ne'ti goto.”

²⁵Bulə de'gi ngayn isi njiyə ki Jeju dō row'ti. Təl ilə rəti ningə el'de ene:²⁶«Re de madi re rō'm'ti ə ge'm utə baw'ne ki kon'ne el, ne'ne ki ngann'a'gi el, ngannkon'ne'gi ki konnann'ne'gi eke darə'ne inbe el, a asi k'in njendo lə'm el.”

²⁷Taa de ki un kagidəsi lə'ne ə njiyə go'm'ti el, a asi k'in njendo lə'm el tō.

²⁸Toki rōta'ti, nan dann'se'ti ə loki aw to kində ndogī bər ki ngal ningə, isi nanga ulə kər nyara kulə'gi nan'ti, kadi n'oo ke n'a n'asi kadi n'tolta kulə kin kare inbe el wa?

²⁹Nan re ində ginn kəy ə tōlta'a el ə, de'gi pəti ki a oy ginn kəy kin, a kogi dō'a'ti.

³⁰A eli eyina: «Oyi, dingəm ki tunginn kadi ində kəy, nan tōg'ɔ asi kadi tōlta'a el kin!”

³¹Eke ngar ki ra ə loki isi aw kadi rō ki ngar madi'ne ki rangi ningə, isi nanga ə dəji ta rō'ne oo ke ki njerə'gi lə'ne ki dər dōgi kare kin n'a n'aw n'ilə'n rō madi'ne ki isi re ki njerə'gi lə'ne ki in dər dō joo kin kare inbe el wa?

³²Re oo kadi tōgi'ne a asi el ningə, a ulə dəji ta ngar madi'ne, tadə sangi row lapiya, loki ndan ngal bay.

³³Ta lə'se kaa to be tō. De ki in ndəkba tadə k'inyə nyakingə'gi lə'ne el, a asi k'in njendo lə'm el.

³⁴«In gəri kadi kati in nya ki maji, nan loki nəl'ə goto, eke ri ə de a ra'n adi təl nəl gogi wa?

³⁵Nya ki kadi de a ra'n goto. A maji tadə dənangi el num, a maji tadə nya ki a adi tōgi dənangi kin el num tō. A buki'ə kə gidi lo'ti. De ki aw ki mbi'ne kadi oo'n ta, ningə kadi oo ta kin maji.»

Luki 15

¹Njetalambo'gi ki njeramajel'gi, ɔti ki rō Jeju'ti kadi n'oyi dō ta li'ə.

²Parisi'gi ki njendo ndukun'gi barita, eli eyina: «uwə njeramajel'gi rō'ne'ti num sō nya se'de num!”

³Ningə, Jeju el'de kujita kin:

⁴Nan dann'se'ti ə re aw ki bati'gi bu ə ki kare nanyi ningə, a inyə ndəgə'gi ki dōjikara gidə in jikara dō mu'ti, ə aw sangi in ki nanyi kin, biti kadi ingə bay taa el wa?

⁵Loki təl ingə ningə, ki ronel un'ə ilə dam'ne'ti.

- ⁶Ningə təl aw be. Bar madi'ne'gi ki nje gədi kəy lə'ne, el'de ene: «Rei rai rənel sə'm tado m'ingə bati lə'm ki nanyi!»
- ⁷Be tə ə adi m'el'se, rənel a in ngayn me dəran'ti tado njeramajel kare ki inyə gorow njiyə'ne ki majel kə, utə nje'gi ki dana ki dəjikara gidə in jikara ki awi ki ndoo mbəl panjiyə'de el kin.
- ⁸Ke, dene ki ra ə aw ki silə asi dəgi, ə ki kare nanyi, ningə ində por ta ngəl'ti eke utə me kəy sangi'n silə lə'ne, biti kadi ingə ta el wa?
- ⁹Loki ingə nga ningə, bar madi'ne'gi, ki nje gədi kəy be lə'ne ə el'de ene: «Rai rənel sə'm tado m'ingə silə lə'm ki nanyi!»
- ¹⁰Be tə ə, adi m'el'se, rənel in ngayn mbunə malayka'gi'ti lə Luwə tado njeramajel kare ki inyə gorow njiyə'ne ki majel kə.
- ¹¹Jeju təl el bay ene: «Dingəm kare aw ki ngann'gi joo.
- ¹²In ki du el baw'ne ene: “Bai, adi'm nya nduwə lə'm.” Be ə baw'a lowə nyakingə lə'ne ngann'ne'gi ki joo.
- ¹³Ndə ngayn el go'ti ningə, in ki du adi ndogi si'ə nya'gi pəti ki ingə, ə aw mbah me be'ti ki sanyi. Me be'ti kakin ə tuji ki nar lə'ne kə me kaya'ti ki ra.
- ¹⁴Loki tuji ki nar lə'ne kakin pəti tigə ningə, bo bo osi me be'ti kakin. Ningə ulə ngirə kadi nya'gi pəti toi rə'a nga.
- ¹⁵Aw ra kulə be lə de madi kare me be'ti kin non. Dingəm kakin ad'a kulə ngəm kəsongi'gi mu.
- ¹⁶Bo kusə nyakusə lə kəsongi'gi to me'ə'ti, nan de ki ad'a goto.
- ¹⁷Be ə ulə ngirə kadi mərta, ningə el rə'ne ene: “Nje ra kulə'gi in bann be lə bai ə səi nya dum'de dum'de, ə m'in taa m'nji m'oy koy bo be wa!
- ¹⁸M'a m'ində taa ə m'aw rə bai'ti m'a m'el'ə m'ene: «M'ra majel m'əsi'n ta Luwə, ta m'əs'i ta tə.
- ¹⁹Masi kadi bari'm ngonn'i el. Ra'm toki kare mbunə nje ra kulə'gi'ti lə'i be.»
- ²⁰Be ə, ində taa osi row'ə təl kaw rə baw'ne'ti. Loki n'anyi sanyi ki kəy bay ningə baw'a oo ə, oo kumtondoo li'ə, ə ta on me'ə ngayn tado li'ə. Anyi ki ngodi tilə kum'ə, uwə rututu ə njuw ta'a.
- ²¹Ngonn el baw'ne ene: “Bai m'ra majel m'əsi'n ta Luwə num m'əs'i inbe ta num tə, m'asi ta kadi bari'm ngonn'i el.”
- ²²Nan baw'a el nje ra kulə'gi ene: “In rei ki ku ki maji utə ndəgə'gi kalangi uləi rə ngonn'm'ti. Uləi ningə ngonn ji'ə'ti ə uləi sa nja'a'ti tə.
- ²³Rei ki ngonn mangi kibo mbul mbul təli'ə adi j'usəi ji rai rənel.

²⁴Tado ngonn'm kin oy ə təl isi ki dō'ne taa. Nanyi ə in ki kingə!" Ningə uləi ngirə kadi rai rōnel.

²⁵Dokagilo'ə'ti kin, ngonnkon'a ki ngatōgi in mu. Loki isi təl mu ə in ndəkba ki kəy ningə oo ndu nyakində'gi ki ndam'gi.

²⁶Bar nje ra kulə kare, ə dəj'ə ene ke ri ə ra nya wa.

²⁷Nje ra kulə kakin el'ə ene: "Ngonnkon'i ə re ə baw'i adi tōli ngonn mangi kibo mbul mbul tado təl ki lapiya."

²⁸Ngonn ki ngatōgi ra wongi adi mbəti kaw kəy. Baw'a te taga kadi səl me'ə ad'a ur kəy.

²⁹Nan el baw'ne ene: "Oo bal ngayn ə m'nji m'ra kulə mad'i, ndo kare ki m'mbəti təl rō'm go ta'ti lə'i goto. Nan ndo kare ki adi'm ngonn binyə be kaa m'ra'n rōnel ki madi'm'gi goto.

³⁰Nan loki ngonn'i ki tujji nyakingə lə'i dō kaya dene'gi'ti kin re ningə, təl ngonn mangi kibo mbul mbul ad'a."

³¹Ningə baw'a el'ə ene: "In, ngonn'm, in sə'm ne nan'ti, adi nya'gi pəti ki in yan'm in yan'i.

³²Nan in low'ə'ti kadi ji ra nyakusə ji ra'n rōnel, tado ngonnkon'i kam oy ə təl isi ki dō'ne taa, nanyi ə in ki kingə!"»

Luki 16

¹Go'ti ningə Jezu el njendo'gi lə'ne ene: «Dingəm kare ki njenyakingə aw ki njekində kum'ne go nya'gi'ti ki me kəy'ti lə'ne non. De'gi rei eli'ə eyina: "Njengəm nya'gi lə'i isi tujji ki nyakingə lə'i tigə."

²Nje kəy bar nje ra kulə lə'ne el'ə ene: "Ta ri ə m'nji m'oo dō'i'ti am wa? Ōji'm go nya'gi ki ōjido kulə lə'i ki me kəy'ti adi'm m'oo. Tado lo kadi m'a mad'i ində kum'i go nya'gi'ti lə'm ki me kəy'ti goto nga!"

³Njengəm nya el rō'ne ene: "Be'm ge kadi m'ində kum go nyakingə'gi'ti ki me kəy'ti el nga kam, m'a m'ra ri nga am wa? Ndoə dōnangi ə, tōgi'm asi el. Kaw kəy nya ə rō'm a səl'm.

⁴M'gər nya ki m'a m'ra kadi de'gi a uwəi m'in ki rō'de'ti me kəy'ti lə'de loki be'm adi m'ində kum'm go nya'ti el."

⁵Be ə, be nje bāngi ulə bər'gi lə'ne kare kare. El nje bāngi ki dəkete ene: "Bāngi lə be'm in bann dō'i'ti wa?"

⁶Nje bāngi ki dəkete kakin ene: "Ku hu bu kare." Ningə el'ə ene: "Ta makitu bāngi lə'i ə isi nanga kalangi, ndangi me'ti dō mi."

⁷Go'ti ningə el ki nungi ene: “In yan'i in bann wa?” Nje bangi ki nja joo el'ə ene: “Madi'm in saki geme bu kare.” Ningə el'ə ene: “Un makitu bangi lə'i ə ndangi me'ti dajjoo.”

⁸Be njengəm nya ki ngom ulə təji də'a'ti tado ra nya ki kumkədi. De'gi ki gəri Luwə el rai nya ki kumkədi ngayn me kulə ra'de'ti dann'de'ti utə ngann'gi lə kunjji.”

⁹Ningə adi m'el'se: «Rai madi nan ki de'gi ki nyakingə ki ngom kin, kadi ndə ki goto ji'se'ti ningə, uwəi'se rə'de'ti lo kisi ki biti ki non'ti.”

¹⁰De ki ra ki asi ta kadi de uwə kul'ə də nya ki nden'ti, a asi kadi de uwə kul'ə də nya ki boi'ti tə. De ki njera nya ki dana el me nya ki nden'ti, a ra nya ki dana el me nya ki boi'ti tə.

¹¹In be ə, re de asi ra nya ki low'ə'ti el tado Mamon lə nyara ki dana el, eke nan a adi nyakingə ki rəta'ti wa?

¹²Re de ra nya ki low'ə'ti el də nya'ti lə de ki rangi, eke nan a adi yan'i ki səw də'i inbe?

¹³Nje ra kulə madi, ki a asi ra kuləbər lə ngar'gi joo goto: re əsi ta ki kare ə, a ndigi ki nungi, re kidi ki kare ə, a uwə ki ki nungi tə. A asi kadi rai bər lə Luwə num bər lə nar num el.

¹⁴Parisi'gi ki njendigi ta lə nar, uwəi Jeju kogi loki oyi ta'gi kin pəti.

¹⁵Ningə Jeju el'de ene: «Rai rə'se to de'gi ki njera nya ki dana be takum de'gi'ti. Nan Luwə gər me'se. Tado nya ki de'gi əsikurə ngayn takum'de'ti kin in nya kəw takum Luwə'ti.

¹⁶«Biti dəkagilo'ti lə Jan Batisi, in dəkagilo lə ndukun lə Moji ki de'gi ki njekeltakita Luwə'ti. De'gi iləi mbər Konbe lə Luwə to Poyta ki maji. De ki ra'a, ra ki təgi'ne tado kandi me'ti.

¹⁷On el kadi dəran in ki dənangi a dəri kə utə kadi de ər ngonn kur ta ki me ndukun'ti lə Luwə kə.

¹⁸Dingəm ki ra ki tuwə ne'ne ə ta in ki rangi, in njekuwə marum. Taa de ki nje taa dene ki ngaw'a tuwə kaa in njekuwə marum tə.

¹⁹«Dingəm kare ki njenyakingə ki njekulə ku ki ndole kas yəl ki gat'a in ngayn in non. Ndə'gi kare kare pəti, isi ra rənel tado isi maji.

²⁰Njendoo kare ki tə'a nan Lajar ki dobay ta rə'a, re to ta kəy'ti li'ə.

²¹Ndigi kadi n'usə bunə nyakusə'gi ki tosi nanga ta tabilə'ti lə njemaji. Nan busi'gi kaa rei tonni ta dobay li'ə.

²²Ndə kare njendoo kakin oy, adi malayka'gi rei uni'ə awi si'ə kadi Abiraham'ti. Njemaji kaa re oy tə, adi duwi'ə.

²³Njemaji ingə kon me lo ki koo'ti ngayn, un kum'ne taa ningə oo Abiraham sanyi nu ki Lajar kad'a'ti tə.

²⁴Njemaji kakin un ndu'ne ki taa ningə non ene: “Bai Abiraham, oo kumtondoo lə'm! Ulə Lajar adi ulə ta ngonn ji'ne mann'ti, kadi re'n sol'i'n ndonn'm tado m'ingə kon ngayn me por'ti kin.”

²⁵Abiraham el'ə ene: “Ngonn'm, adi me'i olo do'ti toki ndoki ingə maji me donangi'ti, ə Lajar ingə nya ki to to. Ngosine, bəri mann non kum'ə'ti, nan in, in me nya ki to'ti.

²⁶Ningə kibo utə, ngosine bolo be kibo to dann'je'ti sese, adi re ji ge kaa, lo kadi j'a dər səm'ti j'aw rə'se'ti goto. Taa, ingi kaa, a asi kadi dəri rei rə'je'ti el tə.”

²⁷Njemaji el ene: “Re in be ningə, nja'i ba, bai, ulə Lajar ad'a aw me kəy'ti lə bai.

²⁸Tado ndəgi ngannkon'm'gi nanyi non in mi bay, ə kadi aw ndər mbi'de kadi rei, tei lo kon'ti kin el nga.”

²⁹Abiraham el'ə ene: “Ngannkon'i'gi rai ki ndukun ki Moji ndangi ki ta'gi ki njekeltakita Luwə'ti ndangi non. Maji kadi oyi do ndu'de!”

³⁰Nje maji ene: “In kin asi el bai Abiraham. Nan re, de madi in dann nje koy'gi'ti ne ə aw ingə'de ə a inyəi gorow njiyə'de ki majel kə.”

³¹Nan Abiraham təl el'ə ene: “Re oyi ta lə Moji el num, ta lə njekeltakita Luwə'ti el num ə, kin ə de in dann njekoy'gi'ti ə aw rə'de'ti kaa, a oyi ta li'ə to ta ki rəta'ti el bay!”»

Luki 17

¹Jeju el njendo'gi lə'ne ene: «Lo kadi de'gi a osi me majel'ti el goto. Kumtondoo in do de'ti ki majel re ki takul'ə.

²A in soti ngayn bay tado li'ə kadi do'i mbal kusi ko mində'ti, ə iləi'ə me ba'ti, utə kadi ra adi ki kare dann ngann'gi'ti ki du kin osi.”

³Indəi kumkədi do rə'se'ti! Re ngonnkon'i ra majel ə, maji kadi ndang'a do'ti, re inyə kuləra'ne ə, inyə go majel li'ə kə ad'a.

⁴Re ra majel sə'i nja siri me ndə'ti ki kare kaa, re rə'i'ti nja siri dəji k'inyə go kə ə, inyə go kə ad'a.

⁵Njekawkulə'gi eli Burəbe eyina: «Ilə kunme do mad'a'ti lə'je adi'je.”

⁶Ə Burəbe el'de ene: «Toki rəta'ti, re awi ki kunme ki in ndikiri ba to kandi kagi, ki bari'ə mutardə kin be mindi kaa, asi kadi eli kagi mbyakote kam eyina: Or ki ngirə'i ba ə aw man rə'i me ba'ti» ə a təl rə'ne go ta'ti lə'se.

⁷«Re de madi dann'se'ti aw ki nje ra kulə madi ki in nje ndə eke in njengəm bati'gi. Luki təl mu re ningə, ke a el'ə ene: “Re kalangi isi nanga, sə nya wa?”

- ⁸Jagi, a el'ə ene: “Ra go nyakusə lə'm ki kad'a. Ningə mbəl ku ki rə'i'ti, ə re adi'm nyakusə. Loki m'njə nya num, manyi nya num ningə, sə yan'i num, anyi yan'i num tə.”
- ⁹A ra oyo njekulə lə'ne tadə təl rə'ne go ndu'gi'ti lə be'ne? Jagi a in be el!
- ¹⁰Ta lə'se kaa to be tə. Loki rai nya'gi pəti ki Luwə un ndu'ne kadi rai ningə maji kadi eli eyina: “J'in nje ra kulə'gi ki nda'je goto, ji ra kulə ki maji kadi ji ra.”“
- ¹¹Də row kaw'a Jerujalem'ti, Jeju dər mbunə bebo Samari ki Galile'ti.
- ¹²Loki isi ur me ngonn be'ti to kur bay ə, njebanji'gi dəgi iləi ta'a. Adi ndan'de ngal si'ə jə, ə rai lokati.
- ¹³Uləi ngirə kadi nonyi də'a'ti ki ndu'de kibo eyina: «Jeju, njendo, oo kumtondoo lə'je!”
- ¹⁴Loki oo'de ningə el'de ene: «Ai əji rə'se njekujənyamosi kadikare'gi!» Də row kaw de'ti ne bay par ə, ingəi rə'de ar njay.
- ¹⁵Ki kare dann'de'ti loki oo kadi ingə lapiya nga ningə, təl də nja'ne'ti, ki kulə təji də Luwə'ti, ki ndu'ne kibo.
- ¹⁶Osi nja Jeju'ti, əsi nati non'ne nanga, ra'a oyo. Dingəm kakin in de ki Samari'ti.
- ¹⁷Jeju el ene: «Njebanji'gi ki dəgi pəti ki rə'de ar njay, eke nje ki jikara awi ra wa?”
- ¹⁸Mbunə'de'ti pəti, de kare ki təl re ulə təji də Luwə'ti goto, nan de ki in Juwipi el kin ki kar'ne ba par!
- ¹⁹Ningə Jeju el de ki Samari'ti kakin ene: «Ində taa aw, tadə kunme lə'i aj'i.”
- ²⁰Ndə kare Parisi'gi dəji Jeju ta ki əjidə dəkagilo re Konbe lə Luwə. Jeju el'de ene: «Konbe lə Luwə a re to nya ki de'gi a oyi'ə ki kum'de jaja el.
- ²¹A in ki k'el k'ene: “Oyi in yo ɓo”, eke: “In ne ɓo el.” Toki rəta'ti Konbe lə Luwə in dann'se'ti nga.”
- ²²Go'ti ningə el njendo'gi ene: «Ndə madi a re non ki a ndingəi ngayn kadi oyi ndə kare me ndə'gi'ti lə Ngonn De, nan lo kadi a oyi goto.
- ²³Ningə a eli'se eyina: “Kirisiti in ne”, eke “Kirisiti in nu!” kadi ai! Ononyi'se kadi anyinan ngodi ki low'ə'ti!
- ²⁴Ningə, toki ndi təl ə lo ar njay njay in dow dərən'ti ki kare te'n dowə'ti ki nungi kakin ə, ndə re'm m'in Ngonn de kaa a to be tə.
- ²⁵Nan kete non təl'ə'ti, maji kadi Ngonn De ingə kon ngayn, kadi de'gi ki dəkagilo'ti ki ɓone kin mbəti m'in bay taa.
- ²⁶Ningə, ko nya'a ki ra nya dəkagilo'ti lə Nuwe kin ə, be tə'a a ra'n nya ndə re'm'ti m'in Ngonn de tə.

²⁷De'gi soi nya ge, anyinan nya ge, taai nan ge, adi ngann de'gi taai ngaw ge, biti ndo'ti ki Nuwe ur'n me tokibo'ti. Go'ti ningə mann kon kibo re tuji de'gi pəti.

²⁸A to to nya ki ra nya dəkagilo'ti lə Loti be tō: De'gi soi nya num, anyinan nya num, ndogi nya'gi num, lawi nya'gi num, manyi kagi'gi num ə rai kəy'gi num tō.

²⁹Nan ndo ki Loti te'n me bebo'ti ki Sodom, Luwə adi ndi por ki babur ki in dōran'ti on de'gi təl'de pəti.

³⁰Ndo ki m'in Ngonn de m'a te'n bus kaa, be tō'a nya'gi a rai nya tō.

³¹Me ndo'a'ti kin de ki in dō kəy'ti ə, a ur nanga tado kəy nya'gi lə'ne ki me kəy'ti te'n taga el. Be tō ə, de ki ra me ndo'ti kaa a təl re be el tō.

³²Adi me'se olo dō nya'ti ki te dō ne Loti'ti, ki ilə rəti ə ingə koy kin.

³³De ki sangi kadi n'aji rō'ne ki non'ti, a ilə rō'ne kō. Nan de ki ilə rō'ne kō tado lə'm ə, a ngəm rō'ne ki non'ti tō.

³⁴Adi m'el'se, me kondō'a'ti kin, de'gi joo toi dō tirə'ti ki kareba ningə, a uni ki kare, a inyəi ki nungi.

³⁵Dene'gi joo, a uri nya nan'ti, a uni ki kare ə, a inyəi ki nungi.

³⁶[Dingəm'gi joo, a rai kulə me ndo'ti ki kare ə, a uni ki kare ə a inyəi ki nungi.]”

³⁷Ningə, njendo'gi dəji'ə eyina: «Burəbe, lo ki ra'ti ə, nya'gi kin a rai nya'ti wa?» El'de ene: «Lo ki ninn to'ti ə, mal'gi a kawinan səm'ti.»

Luki 18

¹Jeju el kujita njendo'gi lə'ne kadi ndo'n'de, kadi elita ki Luwə ta ta, um kadi wongi ra'de go'ti el.

²El ene: «Njegangi ta kare isi bebo'ti madi non. Njegangi ta kakin bol Luwə el num, ta ilə koji dō de'ti el num tō.

³Me bebo'ti kakin ə, dene kare ki njengawkoy si'ti non tō. Dene kakin re ki dəkagilo'gi pəti el'ə ene: “Gangi ta lə'm ki to mbunə'm'ti ki nje ta lə'm kin adi'm.”

⁴Njegangi ta kakin mbəti Dəkagilo ngayn. Nan təl elta rō'ne ene: “Re m'bol Luwə el num, ta m'ilə koji dō'de madi'ti kare el kaa,

⁵dene ki njengawkoy kam njuwə'm ngayn. Maji kadi m'gangi ta li'ə mad'a, kadi təl re gogi ndo ki rangi'ti, to dō'm bay el nga.”“

⁶Burəbe el dō'ti ene: «Maji kadi oyi dō ta ki njengangi ta ki gorow'ə'ti el kin maji.

⁷Ke oyi kadi Luwə a gangi ta ki dana adi nje ki mbəti'de, ki sii nonyi dō'a'ti kada ge kondō ge kin el wa? A isi gərərə ba dō ra se'de'ti wa?

- ⁸Adi m'el'se, a gangi ta læ'de kalangi ba. Nan ndo ki Ngonn De a re, ke a inge kunme donangi'ti bay wa?"
- ⁹Jeju el kujita ki do nje'gi ki oyi ro'de to de'gi ki dana e kidi ndogi de'gi.
- ¹⁰Ene: «Dingem'gi joo, rai Kay'ti læ Luwə tado kelta ki Luwə; ki kare in Parisi, ki nungi in njetalambo to.
- ¹¹Parisi in ra ta e elta ki ojido ro'ne me'ne'ti ene: "Luwə læ'm, m'ra'i oyo tado m'in to to ndogi de'gi ki nje bogi'gi eke njera nya'gi ki dana el, ki njekuwa marum, taa to njetalambo kam el.
- ¹²Me ndo'ti ki siri, m'ogi ro'm nyakuso nja joo. Madi Luwə ki kare me ki dogi'ti, me nyakinge'gi'ti læ'm pəti tigə."
- ¹³Nan njetalambo asi ro'ne ngərangi nu, kun kaa ge kun kum'ne ki doran'ti el. Ningə ində kadi'ne ray ray ə, el ene: "Luwə læ'm oo kumtondoo læ'm tado m'in njeramajel!"
- ¹⁴Adi m'el'se, in njetalambo e təl aw be læ'ne ningə Luwə tudə de'ti ki dana, um Parisi el. Tado de ki un do'ne ta, e a uləi do'a nanga; nan de ki səl do'ne ə, a uni do'a ta to."
- ¹⁵Ngann'gi ki kasi inbe kin kaa de'gi rei se'de ro Jeju'ti kadi njangido'de. Nan loki njendo'gi oyi nya kin ningə, ndangi'de.
- ¹⁶Nan Jeju adi rei ki ngann'gi ki du ro'a'ti ningə el ene: «Inyəi ngann'gi ki du adi rei ro'm'ti, ononyi'se kadi ogi'de tarow, tado Konbe læ Luwə in nya de'gi ki toi to ngann'gi ki du be.
- ¹⁷Toki rəta'ti adi m'el'se, de ki taa Konbe læ Luwə to ngonn ki du be el ə, a ur me'ti el ratata."
- ¹⁸Kibo læ Juwipi'gi kare, dəji Jeju ene: «Njendo ki nje hal ki maji, in ri e m'a m'ra e m'a m'ingə'n kaji ki to biti ki non'ti wa?"
- ¹⁹Jeju el'ə ene: «Tado ri e bari'm de ki maji wa? De kare ki maji goto, nan Luwə ki kar'ne ba par e in de ki maji.
- ²⁰In gər mbərkikində'gi læ Luwə ki ene: "A uwə marum el, a təl de el, a bogi el, a mannaji ki ngom do mad'i'ti el, a osikurə baw'i ki kon'i.""
- ²¹Ningə dingəm təl el Jeju ene: «Nya'gi kin pəti m'təl ro'm go'ti dəkagilo kulə ngirə basa'm'ti nu biti bone."
- ²²Go ta'gi'ti kin Jeju el'ə ene: «Nya kare be e nanyi kadi in ra bay: Aw adi ndogi sə'i nyakinge'gi læ'i pəti tigə, e lowə nar'a njendoo'gi, e a aw ki nyakinge'gi ngayn me doran'ti, e un go'm!"
- ²³Nan loki dingəm oo ta kin, kum'ə diw kururu, tado in de ki nyakingə li'ə in ngayn.

- ²⁴Loki Jeju oo'ə, un kum'ne oo'n'ə ningə el ene: «In nya ki ngan ngayn ki rə njenyakingə'gi kadi uri me Konbe lə Luwə.
- ²⁵In nya ki ngan ngayn inbe kadi jambal ur bolo konn kur nya'ti, nan a ngan ngayn utə in kin bay kadi njenyakingə ur Konbe lə Luwə.”
- ²⁶Nje ki si oyi də ta lə Jeju eli eyina: «Nga kin ə in be ningə, nan ə asi kadi ingə kaji wa?”
- ²⁷Jeju ilə'de'ti ene: «Nya ki de asi ra el, Luwə asi kadi ra.”
- ²⁸Piyər el'ə ene: «Nga j'in, ki j'inyə nyakingə'gi lə'je pəti ə j'un go'i.”
- ²⁹Jeju el'de ene: «Toki rəta'ti adi m'el'se, re tadə Konbe lə Luwə, de madi, inyə kəy lə'ne, ne'ne, ki ngannkon'ne'gi, ki baw'ne kon'ne, ki ngann'ne'gi,
- ³⁰ə, a ingə də'ti ngayn utə ki kete bay, dəkagilo'ti ki bone, taa dəkagilo'ti ki a re, a ingə kaji ki a to biti ki non'ti.”
- ³¹Jeju bar njendo'gi lə'ne ki dəgi gidə in joo ki rə'ne'ti, ningə el'de ene: «Oyi, j'isi j'awi ki Jerujalem'ti, nya'gi pəti ki de'gi ki njekeltakita Luwə'ti, ndangi əjido'm m'in Ngonn de, a təlita'de.
- ³²Tadə, a uləi m'in ji de'gi'ti ki in Juwipi'gi el, kadi to kogi də'm'ti ge, a taji m'in ge, taa a tuwi mann ta'de də'm'ti num tə.
- ³³Go'ti, loki indəi'ə ki ndəy ningə, a təli'ə. Ndə mutə tum ginn'ə ndə koy'o'ti a te lo koy'ti.”
- ³⁴Nan nya kare ki njendo'gi gəri me ta'ti kin goto. In ta ki to lo kiyəro'ti rə'de'ti. Gəri me ta ki Jeju ge kel'de el.
- ³⁵Loki Jeju in ndəkba ki bebo Jeriko ningə, njekumtə madi isi ngangi row'ti non, isi kəy nya.
- ³⁶Loki njekumtə oo kah bulə de'gi ki isi indəi dəri bur bur ningə, dəji ta ke ri ə ra nya wa.
- ³⁷Eli'ə eyina: «Jeju ki Najareti ə isi ində dər.”
- ³⁸Njekumtə ulə ngirə kadi un ndu'ne ki ta, ə non ki təgi'ne, ene: «Jeju ki Ngonnkaw Dabidi, oo kumtondoo lə'm!”
- ³⁹De'gi ki nje njiyə kete non de'gi'ti ndangi'ə kadi uti ta'ne, nan kadibe bay ə njekumtə un ndu'ne ki taa də mad'a'ti ene: «Ngonnkaw Dabidi, oo kumtondoo lə'm!”
- ⁴⁰Jeju ra lokati ə un ndu'ne kadi rei si'ə rə'ne'ti. Loki re rə'a'ti ndəkba ningə, Jeju dəj'ə ene:
- ⁴¹«In ri ə ge kadi m'ra mad'i wa?» Njekumtə el'ə ene: «Burəbe, m'ge kadi kum oo lo!”

⁴²Jeju el'ə ene: «Oo lo! Kunme lə'i aj'i nga.»

⁴³Par ə, low'ə'ti non kum'ə oo lo adi un go Jeju ki kulə tɔji dɔ Luwə'ti ta'ne'ti. Loki bulə de'gi oyi nya kin ningə, uləi ngirə kəsikurə Luwə.

Luki 19

¹Loki Jeju ur me be'ti ki Jeriko ə isi ində dər ningə,

²dingəm ki njenyakingə kare ki tɔ'a nan Jaka, ki in ki boi lə njetalambo'gi isi non.

³Dingəm kin sangi kadi n'oo ke Jeju in nan dana wa, nan lo kadi oo Jeju goto, tado bulə de'gi, taa in de ki gɔji tɔ.

⁴Be ə, anyi ngodi kete, aw ala dɔ kagi mbaykote'ti, kadi n'oo Jeju ki a dər ki row ki low'ə'ti kin.

⁵Loki Jeju re te low'ə'ti kakin ningə, un kum'ne ki taa, el Jaka ene: «Jaka, ur nanga ne kalangi, tado m'in m'a m'nji me kəy'ti lə'i bone.»

⁶Lo kin'ti, Jaka ur nanga kalangi, uwə Jeju rɔ'ne'ti ki rɔnel.

⁷De'gi pəti ki oyi nya kin, barita dɔ Jeju'ti eli eyina: «Aw isi be lə njeramajel.»

⁸Nan Jaka ra taa, el Burəbe ene: «Burəbe, m'a m'adi nusi nyakingə lə'm njendoo'gi. A kin ə re m'taa nya lə'de ki aldo maji ə, m'a m'təl m'ugə bang'a gogi nja sɔ.»

⁹Lo kin'ti Jeju ene: «Bone Njekaji de'gi ur me kəy'ti lə'i, tado in kaa in ngonn kaw Abiraham tɔ.

¹⁰Tado ki rɔta'ti, Ngonn de re kadi sangi de'gi ki nanyinan, aji'de.»

¹¹Loki de'gi uri mbi'de sii oyi ta ki Jeju isi el'de ba bay ningə, Jeju un kujita kare ta'ne'ti kadi el'de. Jeju in ndəkba ki Jerujalem adi de'gi oyi kadi konbe lə Luwə a ɔdi rɔ'ne low'ə'ti non.

¹²El'de ene: «Dingəm kare ki oji'ə me maji'ti isi aw be madi'ti ki sanyi kadi indəi jɔgi konbe dɔ'a'ti bay taa to təl.

¹³Be ə, kete bay taa kadi aw, bar njekulə'gi lə'ne dɔgi, adi de ki ra dann'de'ti mbal ɔr kare, ningə el'de ene: “Tai, təli ji'se bitɔ kadi m'təl m're m'ingə'n'se.”

¹⁴Nan de'gi ki me be'ti li'ə mbəti go'ə'ti, in ginn'ə'ti kan, ə uləi de'gi go'ə'ti eli eyina: “Ji ndigi el kadi de kin re isi ngar dɔ'je'ti.”

¹⁵Be kaa, indəi jɔgi ngar dɔ'a'ti. Be ə, loki təl re be ningə, bar nje ra kulə'gi lə'ne ki adi'de nar kakin kadi n'oo ke in ri ə rai wa.

¹⁶De ki dɔkete re, ningə el ene: “Be'm, nar ɔr ki kare ki adi'm kaa, nyi m'ingə dɔgi dɔ'ti kin.”

- 17 Ɖ ngar el ene: “Maji ngayn, in njekulə ki maji. Ningə toki ra’n nya ki low’ə’ti me kində kum go nya’ti ki nden be, m’indəi nje konbe də bebo’gi’ti ki dɔgi.”
- 18 De ki nja joo re, ningə el ene: “Be’m, nar ɔr ki kare ki adi’m kaa, nyi m’ingə mi də’ti kin.”
- 19 Ɖ ngar el’ə ko ta inbe kakin ene: “In isi to nje konbe də bebo’gi’ti mi.”
- 20 In ki rangi re ningə el ene: “Be’m, oo nar ɔr lə’i ki kare ki adi kaa nyi to kin, m’aw m’ngəm ta ku’ti dangi m’ad’a to.
- 21 Tado m’bol’i, in de ki ngan ngayn: nya ki ində el kaa un num, nya ki duw el kaa uje num.”
- 22 Lo kin’ti ngar el’ə ene: “In njekulə ki majel. Ningə m’a m’gangi ta də’i’ti ki ta ki te ta’i’ti inbe. In gər maji kadi m’in de ki ngan ngayn: nya ki m’ində el kaa m’un num, nya ki m’duw el kaa m’ujə num.
- 23 Nga ra bann be ə re a ində nar lə’m lo ngəm nar’ti el wa? Re ində lo ngəm nar’ti ə, m’təl m’re kin ə m’a m’ingə mann’a də’ti.”
- 24 Go’ti ngar el de’gi ki rai low’ə’ti non ene: “Tai nar ɔr ki kare ki ji’ə’ti kin adi in ki awi’n dɔgi kin.”
- 25 Ɖ de’gi eli ngar eyina: “In kam aw ki nar ɔr dɔgi nga.”
- 26 Nan ngar el’de ene: “M’el’sə toki, de ki aw ki nya, a adi’ə də’ti, nan de ki awi’n el, in ki nden inbe ki awi’n kin kaa a tai ji’ə’ti bay.
- 27 Ningə njeban’gi lə’m, ki mbeti kadi m’in ngar də’de’ti, rei se’de, tɔli’de takum’ti ne.”“
- 28 Go ta’gi’ti kin, Jeju gangi kete non bulə de’gi, un row ki kaw ki Jerujalem.
- 29 Loki Jeju re te ndəkba ki be ki Betipaje in ki be ki Betani, ki kaw ki kadi mbal’gi’ti ki bari’de mbal kagi Buni’gi kin ningə, ulə njendo’gi joo.
- 30 El’de ene: «Awi me ngonn be’ti ki ra non’sə’ti kam. Loki a uri ki me be’ti, a ingəi ngonn koro ki də’i’ə adi ra. In ngonn koro ki de ala gidə’ti nja kare el bay. Tuti’ə, in rei si’ə adi’m’in.
- 31 Ɖ re de madi dɔji’sə ene: “Tado ri ə isi tuti ngonn koro kin wa?” Ɖ a eli’ə eyina: Tado “Burəbe ə ge’ə.”“
- 32 Nje ki Jeju ulə’de kakin awi ningə nyi, ingəi nya’gi inbe toki Jeju el’n’de.
- 33 Be ə, tuti ngonn koro kakin ningə, be nje koro’gi dɔji’de eyina: «Tado ri ə tuti ngonn koro kin wa?”
- 34 Ningə njendo’gi iləi’de’ti eyina: «Burəbe ə ge’de.”

- ³⁵Loki rei ki ngonn koro kakin adi Jeju ningə, ləwi ku'gi lə'de gidə'ti ə adi Jeju ala isi də'ti.
- ³⁶Kəti inbe ki isi ət aw kete kete kin ningə, de'gi mbalayi ku'gi lə'de də row njiyə'ti.
- ³⁷Loki Jeju isi re ndəkba ki Jerujalem'ti ki row ki in ki də mbal kagi Buni'gi'ti kin ningə, bulə njendo'gi li'ə pəti, rə'de nəl'de ngayn adi uni ndu'de ki taa, piti Luwə tado nyakəji'gi pəti ki ra adi oyi ki kum'de.
- ³⁸Piti Luwə eyina: «Kadi Luwə njangi də ngar ki re me tə Burəbe'ti! Kadi lapiya re ki də dəran'ti, ə təji in ki də Luwə'ti ki nje kisi dəran'ti tə.»
- ³⁹Parisi'gi madi ki in dann bulə de'gi'ti eli Jeju eyina: «Burəbe, ndangi njendo'gi lə'i adi uti ta'de.»
- ⁴⁰Ə Jeju el'de ene: «M'el'se m'adi oyi, re ingi uti ta'de kaa, gagi mbal'gi a singəi səkitə.»
- ⁴¹Loki Jeju ində də be ki Jerujalem ndəkba ə un kum'ne oo'n'ə ningə mann non re kum'ə'ti.
- ⁴²Mann non re kum'ə'ti adi el ene: «Kin ə re dəkagilo'gi ki, bone kin, in kaa in gər row lapiya kin ə re a in soti sə'i, nan kum'i te də'ti el.
- ⁴³Ndə'gi ki ngan a rei non kadi njeban'gi lə'i a uləi nan gugi də'i, a iləi nan ki ta tə row'gi pəti, a uti nu nguy lo kadi a te goto.
- ⁴⁴A budi'nu nanga mur mur ki de'gi lə'i. Mbal madi ki kadi de a inyə adi isi də mad'a'ti goto. Tado kum'i te də dəkagilo'ti ki Luwə re'n kadi ra'n sə'i kin el.»
- ⁴⁵Go'ti, Jeju aw ur nati Kəy'ti lə Luwə, ilə rə'ne tuwə njelaw nya'gi səm'ti kə.
- ⁴⁶Ningə el'de ene: «Ndangi me makitu'ti lə Luwə eyina: “Kəy lə'm a in kəy kelta ki Luwə, nan ingi, təli'ə lokiyə'ə'ti lə njebogi'gi yo.”“
- ⁴⁷Ndə'gi pəti, Jeju ndo de'gi nya me Kəy'ti lə Luwə. Lo kin'ti, kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi ki njendo ndukun'gi, ki njekundo de'gi me be, sangi row kadi n'təli Jeju,
- ⁴⁸nan gəri row'ə el, tado bulə de'gi indəi mbi'de maji ngayn go ta'ti li'ə.

Luki 20

- ¹Ndə kare, Jeju sii ndo de'gi nya me Kəy'ti lə Luwə, ilə'n mbər Poyta ki maji ningə, kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi ki njendo ndukun'gi ki ngatəgi'gi, tei non rei.
- ²Loki rei ningə dəji'ə eyina: «El'je adi j'oo, in ki təgi ki in ra ə isi ra'n nya'gi kin be wa? Ə nan tə a adi ndu'ne ə isi ra'n wa?»
- ³Ə Jeju təl el'de ene: «M'in kaa m'a m'dəji'se ta kare kadi eli m'in.
- ⁴In nan ə ulə Jan kadi ra de'gi batəm wa? In Luwə eke in de'gi?»

- ⁵Nan tæli mærita dann'de'ti eyina: «Re j'eli'ə j'ene: “In Luwə ə ulə” a dəji'je ene ke ra bann ə j'un me'je j'ad'a el wa?
- ⁶A kin ə re j'eli j'ene: “In de'gi ə uləi Jan” ə, bulə de'gi ba pəti a tiləi'je ki mbal tæli'je, tado gəri maji ngayn kadi Jan in njekeltakita Luwə'ti.”
- ⁷Be ə tæli eli Jeju toki n'gəri de ki ulə el.
- ⁸Ə Jeju ilə de'ti ene: «Re in be ə, m'in kaa m'a m'el'se tōgi ki m'nji m'ra'n nya'gi kin el tə.”
- ⁹Go'ti, Jeju ilə rə'ne elta bulə de'gi me kujita'ti kin ene: «Dingəm kare uwə ndoo nju ningə; do'i tanan'ti ki de'gi ki nje ra kulə nju kadi to rai kulə adi'ə, ə kagilo'ə'ti ə kanyi nan nya'a ningə, əti aw mbah ki go'ə ngal.
- ¹⁰Loki kagilo kujə kandi nju asi ningə, ulə bər lə'ne kare kadi aw taa kandi nya ndoo nju kakin, ki in yan'ne ji njerakulə'ti adi ne. Nan loki bər aw ningə, nje ra kulə'gi, tindəi'ə ngayn, ə tuwəi'ə adi təl ki ji'ne kare aw.
- ¹¹Njendoo təl ulə bər ki rangi bay. Nan in kaa, tindəi'ə ge taji'ə ge, ə tuwəi'ə adi təl ki ji'ne kare aw.
- ¹²Be kaa dingəm kakin təl ulə bər ki nja mutə bay. Ningə in ki nja mutə kin, in kaa nje ra kulə'gi kakin tindəi'ə, adi'ə do, ə tuwəi'ə adi'ə aw.
- ¹³Lo kin'ti, be njendoo dəji ta rə'ne ene: “In ri ə kadi m'ra wa. M'a m'ulə ki ngonn'm ki dingəm ki njendigi lə'm ngayn kin. Dəmaj, a boli gid'ə.”
- ¹⁴Nan nje ra kulə nju loki kum'de osi do ngonn'on'ti ningə, elinan ta kin dann'de'ti eyina: “Darə'a inbe kam ə a in nje nya nduwə. Ji tæli'ə j'adi ndoo nju kin təl nya lə'je!”
- ¹⁵Be ə, ndəri ngonn kakin uwəi'ə awi si'ə gidi ndoo'ti taga, tæli'ə. Lo kin'ti Jeju dəji'de ene: Eke dingəm ki be nje ndoo kin a ra se'de bann wa?
- ¹⁶A re kadi tōko nje ra kulə nju kin kə, ə ində nje ki rangi ta ndoo nju'ti.» Loki de'gi oyi ta ki Jeju el kin ningə, eli eyina: «Jagi, nya kin a ra nya be el.”
- ¹⁷Nan Jeju gon'de ba ningə el'de ene: «Ta ki makitu lə Luwə el ene “Mbal ki njera kəy'gi mbəti'ə, In ə təl mbal ki in tōgi kəy,” kin me'ə in ri ə?
- ¹⁸De ki ra ki osi do mbal'ti kin ə, a təti njəki njəki. A re mbal kin ə osi do'a'ti ningə, de'ə kin a rəkitəi'ə rəkitə rəkitə».
- ¹⁹Njendo ndukun'gi ki kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi sangi row kadi n'uwəi Jeju low'ə'ti ne, tado gəri maji kadi kujita ki Jeju el kin oji do'de, nan boli bulə de'gi.
- ²⁰Be ə, indəi kum'de go Jeju'ti, ningə uləi de'gi madi ki rai rə'de to de'gi ki dana be rə'a'ti. Uləi de rə'a'ti kadi to me ta'ti ki a te ta'a'ti kin ningə, n'uwəi'ə'n'ə n'uləi'ə ji nje konbe'ti ki aw tōgi do'a'ti.

- 21 Ɖ de'gi kakin daji Jeju eyina: «Njendo de'gi, ji gər kadi in njekelta ki rōta'ti taa in njendo nya ki rōta'ti tō. Kər kum'de dana goto rō'i'ti, isi ndo de'gi row ki rōta'ti ki nəl Luwə.
- 22 Ɖ el'je adi j'oo: In gorow'ə'ti eke in gorow'ə'ti el kadi j'ugə lambo nje konbe kibo Sejar wa?»
- 23 Nan Jeju gər kadi ədi kum'ə kare, adi el'de ene:
- 24 «Tōji m'in silə kare adi'm'in m'oo, ke dō nan ə si'ti, ə tō nan tō ə ndangi'ti wa?» Ningə eli eyina: «In ngar Sejar.»
- 25 Nga a Jeju el'de ene: «Nya lə Sejar ə adi Sejar, nya lə Luwə ə adi Luwə tō.»
- 26 Lo kin'ti, lo kadi uwəi Jeju ki ta ki ta'a'ti non bulə de'gi'ti goto. Ta ki ilə'de'ti əti'de bol to kəti yo, adi rai ta'de mbo.
- 27 Sadusi'gi ki madi rei rō Jeju'ti. Sadusi'gi in de'gi ki nje k'el k'ene njekoy'gi a indəi taa lo koy'ti el. Rei rō'a'ti daji'ə eyina:
- 28 «Njendo, Moji ndangi ta kin me makitu'ti adi'je ene: “Re de madi, ngonkon'a taa dene, ə ngonkon'a kakin oji ngonn ki dene kakin el bay ə oy ningə, kadi taa dene nduwə kin oji'n ngann'gi kadi tei tor ngonkon'a'ti.”
- 29 Ningə ki ojido ta kin, ngannkon nan'gi in siri. Ki dəkete ta dene, oji'n ngonn el bay ə oy.
- 30 Ki nja joo re ta dene nduwə kakin, ningə kah'a'ti inbe kakin.
- 31 Ki nja mutə re in kah'a'ti inbe kakin bay. Adi ngannkon nan'gi ki siri kin, taai dene ki kare kin pəti, ningə oyi adi lo koji ngonn si'ə goto.
- 32 Ta tolta'a'ti, darə dene inbe re oy tō.
- 33 Nga ke ndə ki njekoy'gi a indəi taa lo koy'ti, nan dann'de'ti ə dene kakin a in ne'ə wa? Tado in siri pəti taai'ə ne'de'ti.”
- 34 Jeju el'de ene: «Dəngangi'ti ne ə dingəm'gi ki dene'gi isi taai nan.
- 35 Nan de'gi ki Luwə oo'de kadi asi kadi a indəi taa lo koy'ti, kadi sii me bekon'ti ki sigi, a taai nan dene'ti ki dingəm el nga.
- 36 Taa a oyi el tō, tado a toi to malayka'gi be. In ngann Luwə tado Luwə adi'de indəi taa lo koy'ti.
- 37 Ningə ta k'el k'ene njekoy'gi a indəi taa lo koy'ti, Moji inbe elta ar njay dō'ti kadi njekoy'gi a indəi taa lo koy'ti. Loki elta oji'n dō por ki on me ngan'ti, Moji bar Luwə ene: “Luwə lə Abiraham, Luwə lə Isaki, ki Luwə lə Jakobi.”
- 38 Ningə Jeju ilə dō'ti toki Luwə in Luwə lə de'gi ki nje kisi kumngayira, um in Luwə lə njekoy'gi el. Tado takum Luwə'ti de'gi pəti sii ki dō'de taa.”

³⁹Lo kin'ti, njendo ndukun'gi ki nan'gi eli Jeju eyina: «Njendo de'gi, elta maji ngayn.»

⁴⁰Tado sangi kadi n'daji'ə ta ki rangi el nga.

⁴¹Jeju daji'de ta ene: «Ra bann be ə de'gi eli par eyina Kirisiti ki in De ki Luwə mbət'ə, in ngonkaw Dabidi wa?»

⁴²Tado Dabidi inbe ki d'ne el me makitu Pa'gi'ti ene: “Burəbe Luwə el Burəbe lə'm ene: «Re isi dajikəl'm'ti ne,

⁴³biti kadi m'təl njeban'gi lə'i nyakində nja'i'ti ginn təg'i'ti.»

⁴⁴«Ə re Dabidi bar Kirisiti De ki Luwə mbət'ə Burəbe ə, ra bann taa Kirisiti ki in De ki Luwə mbət'ə a in ngonkaw Dabidi ba par wa?»

⁴⁵Jeju el njendo'gi lə'ne takum bulə de'gi'ti ki isi oyi də nyando li'ə ene:

⁴⁶«Indəi kumkədi də rə'se'ti ki rə njendo ndukun'gi'ti. In de'gi ki ndigi njiyə ki ku ngal, taa ndigi kadi de'gi rai'de lapiya ki bukinan'ti lo kingənan'gi'ti lə bulə de'gi tə. Me kəykawnan'gi'ti lə Juwipi'gi, eke lo nyakusə'ti, a ndigi lo kisi kibo, kete non de'gi'ti.

⁴⁷Taai nyamaji'gi lə njengawkoy'gi pəti pəti ji'de'ti, ningə ədi kum de'gi ki kelta ki Luwə ki ginn'ə gangi el, kadi de'gi oyi'de toki n'in de'gi ki maji. Go kulə ra'de'gi'ti ki be kin, Luwə a gangi'n ta ki ngan ngayn də'de'ti utə ndəgi de'gi.»

Luki 21

¹Jeju un kum'ne isi oo'n njenyakingə'gi ki isi iləi kadikare lə'de me nya kadikare'ti.

²Ningə oo njengawkoy ki njendoo kare re ki ngann silə joo ilə tə.

³Ə Jeju el ene: «M'el'se toki rəta'ti, njengawkoy ki njendoo kam ilə kadikare utə ndəgi de'gi pəti.

⁴Tado ndəgi de'gi pəti kam, adi bunə nar'gi lə'de, nan njengawkoy kin, me ndoo'ti li'ə, nya ki nanyi ji'ə'ti kadi ra'n ki rə'ne ə un ba pəti adi.»

⁵Go'ti, de'gi madi isi elita də Kəy'ti lə Luwə eli eyina in nya ki əti bol ki dum, tado mbal'gi ki ndolo ki rai, ki nya'gi ki de'gi adi Luwə. Nan Jeju el ene:

⁶«Nya'gi pəti ki oyi'de kin, ndə madi a re non ki mbal kare ki a nanyi kadi isi də mad'a'ti goto; a budi'de mur mur nanga.»

⁷Lo kin'ti, de'gi kakin daji Jeju eyina: «Njendo, dəkagilo ki ra'ti ə nya kin a ra nya wa? Nyakəji ki bann ə a təji kadi de'gi gəri dəkagilo'ə ki a ra'n nya wa?»

⁸Jeju ilə'de'ti ene: «Indəi kumkədi də rə'se'ti, adi de ədi'se el. Tado de'gi ngayn a rei ki tə'm, a eli eyina: “M'in ə m'in Kirisiti”, ningə dəkagilo'ə kaa re nga, nan maji kadi uni go'de el.

- ⁹Loki a oyi kah rɔ'gi, de'gi a in ki nan ki rɔ'gi kin, adi bol ra'se el. Tado kadi nya'gi kin a rei kete bay taa, nan a in doboy ndo tanan'ti non el bay."
- ¹⁰Θ Jeju el'de bay ene: «Ginn be madi a aw rɔ do ginn be madi'ne'ti, konbe madi a aw rɔ do konbe madi'ne'ti.
- ¹¹Dɔnangi a yeki, yeki ki eti bol, taa me lo'gi ki dangi dangi, monyi kosi'gi ki nje toko de'gi a osi ge, bo a on ge. Ningə nya'gi ki eti bol ngayn a in ki dɔran'ti rei, ki nyakoji'gi ki eti bol.
- ¹²«Nan kete non nya'gi'ti kin pəti, de'gi a indəi ji'de do'se'ti, a adi'se kon. A awi sese lo kəykawnan'gi'ti lə Juwipi'gi, buki'se dangay'ti a awi sese non ngar'gi'ti ki boi, ki non nje konbe'gi'ti tado lə'm.
- ¹³Lo kin'ti, in tarow ki te kadi ingəi ə manyinaji lə'm ki rɔ'de'ti.
- ¹⁴Ningə nya ki kadi indəi do'se'ti ə to kin. Ononyi'se kadi sangi ta madi indəi do'se'ti kete kadi to eli'de manji ta do'se'ti.
- ¹⁵Tado m'inbe m'a m'adi'se ta ki gosi ki kadi eli'de. Ningə njekosi'se ta a asi kadi awi ki ta madi ki kadi osi kum yan'se eke kadi manji el.
- ¹⁶A oyi kadi baw'se'gi ki kon'se'gi, ki ngannkon'se'gi, noji'se'gi ba pəti, ki madi'se'gi a uni do'se kadi adi de'gi. Ningə a gangi ta koy do de'gi ngayn dann'se'ti.
- ¹⁷De'gi pəti a osi'se ta tado lə'm.
- ¹⁸Nan bisi do'se kare kaa a osi kə el.
- ¹⁹Ningə in me kuwətəgiba'ti anyi a ingəi kaji.
- ²⁰«Loki a oyi njerɔ'gi iləi nan gugi do Jerujalem kin ningə, kadi in gəri toki dokagilo tuj'ə in ndəkba.
- ²¹Be ə, de'gi ki sii Jude'ti, kadi anyinan boi ki do mbal'gi'ti, ə kadi nje ki sii me bebo'ti, tei ki taga rangi, ningə kadi de'gi ki isi mu, kadi uri me bebo'ti el.
- ²²Tado a in ndo gangi ta ki kadi j'in pəti ki Makitu lə Luwə el ta'a a ra nya.
- ²³Kumtondoo ki gara goto a in lə dene'gi ki nje səm ki nje kadi mba ngann'gi ili ndo'a'ti non kin. Tado kumtondoo ki ngayn a ra de'gi me be'ti, ki wongi lə Luwə ki a re do de'gi'ti ki me be'ti kin tɔ.
- ²⁴De'gi a tɔli'de ki kiyəɔ, a uwəi'de awi se'de bər'ti do be'gi'ti ki dangi dangi. De'gi ki gəri Luwə el a njiyəi do Jerujalem mbisəi'ə mbaraki mbaraki, biti kadi dokagilo lə'de ki Luwə oji tɔlta'ne.
- ²⁵«Dokagilo'ə'ti kin, nyakoji'gi a tei kum kadi'ti ge, ki nanyi ge, ki mee'gi ge. Dɔnangi'ti, mann ba a in, kah a bar ki taa, adi de'gi ki ginn be'gi'ti ki dangi dangi, bol a tɔl'de.

- ²⁶Bol a tɔl'de adi dadi par par, sii nginɔi ta tuji'gi ki a tei dɔ'de'ti dɔnangi'ti. Tado tɔgi'gi ki dɔran'ti a yɔki.
- ²⁷Lo kin'ti anyi de'gi a oyi m'in Ngonn de m'a m're me kilndi'ti. M'a m're ki tɔgi pɛti, me kunjɔ'ti ki ɛti bol.
- ²⁸Loki nya'gi kin rai nya ningɔ, maji kadi rai rɔ'se, ɔri dɔ'se taa, tado kagilo taa k'ilo taa lɔ'se in ndɔkba.”
- ²⁹Ningɔ Jeju un kujita ndo'n'de nya ene: «Gonyi kagi mbaykote ki ndɔgi kagi'gi oyi.
- ³⁰Loki mbi'ɔ ulɔ ngirɔ kiti kin ningɔ, gɔri kadi nanyi ɓar in ndɔkba nga.
- ³¹Be tɔ ɔ, loki oyi nya'gi kin rai nya ningɔ, maji kadi in gɔri toki Konbe lɔ Luwɔ in ndɔkba.
- ³²Ningɔ toki rɔta'ti, adi m'el'se, de'gi ki sii ki dɔ'de taa ne kin a oyi tigɔ el ɓay ɔ nya'gi kin pɛti a rai nya.
- ³³Dɔran ki dɔnangi a gotoi ndɔ madi, nan ta'gi lɔ'm a toi lo to'de'ti ba bitɔ ki non'ti.
- ³⁴«Maji kadi sii dɔ nja'se'ti, um adi gon nyakusɔ ki gon nyakanyi, ki mɛrta ki dɔ nya ki dɔnangi'ti ne uwɔ me'se adi ndɔ kin uwɔ'se nanga bus el.
- ³⁵Kadi uwɔ'se nanga toki bandi a osi'n dɔ kanji'gi'ti kin be el. Tado in nya ki a osi dɔ de'gi'ti pɛti ki dɔnangi'ti.
- ³⁶Ningɔ kadi toi ɓi el, elita ki Luwɔ ki dɔkagilo'gi pɛti kadi to ingɔi tɔgi dumi dɔ nya'gi pɛti ki a rai nya kin, ɔ kadi tei rai ki takum Ngonn de'ti.”
- ³⁷Re kada kaa, Jeju ndo nya de'gi me Kɔy'ti lɔ Luwɔ. A re kondɔ'ti tɔ ningɔ, te aw dɔ mbal'ti ki ɓari'ɔ dɔ mbal kagi Buni'gi.
- ³⁸Loki lo ti njay tɔ ningɔ, bulɔ de'gi rei me Kɔy'ti lɔ Luwɔ kadi oyi dɔ ta li'ɔ.

Luki 22

- ¹Nanyi mapa ki hum ɔd'ɔ el, ki ɓari'ɔ nanyi Paki in ndɔkba.
- ²Kibo'gi lɔ njekujɔnyamosi kadikare'gi, ki njendo ndukun'gi lɔ Luwɔ, sangi row kadi n'uwɔi Jeju n'tɔli'ɔ, nan ɓoli bulɔ de'gi.
- ³Ɔ Satan ur me Judasi'ti ki ɓari'ɔ Isikariyoti ki in ki kare mbunɔ njendo'gi'ti lɔ Jeju ki dɔgi gidɔ in joo.
- ⁴Ur me'ɔ'ti ad'a aw indɔ ta'ne nan'ti ki kibo'gi lɔ njekujɔnyamosi kadikare'gi ki njekundɔ njengɔm ta Kɔy lɔ Luwɔ, dɔ row'ti ki kadi ulɔ'n Jeju ji'de'ti.
- ⁵Lo kin'ti, rɔ nje ki Judasi aw ingɔ'de kakin nɔl'de ngayn adi uni mindi'de kadi n'adi'ɔ nar.

- ⁶Judasì ndigi dɔ'ti, nga ningə isi sangi row ki to kadi ulə'n Jeju ji'de'ti ə kadi bulə de'gi oyi lowə el.
- ⁷Ndɔ kuso mapa ki hum ɔd'ɔ el asi, adi in ndɔ təl ngann bati'gi tado nyakuso Paki.
- ⁸Ə Jeju ulə Piyər ingi ki Jan ene: «Ai rai go nyakuso Paki kadi j'usoi.»
- ⁹Ingi təli dəji'ə eyina: «Loki ra be ə in ndigi kadi j'aw ji ra nyakuso səm'ti wa?»
- ¹⁰Ningə Jeju ilə'de'ti ene: «Ai, loki isi uri ki me bebo'ti ningə, a təri tanan'ti ki dingəm kare ki oti mann me mbu ndar'ti dɔ'ne'ti ningə, uni go'ə, uri me kəy'ti ki ur'ti.
- ¹¹Loki uri go'ə'ti ningə, eli be nje kəy kin eyina: “Njendo ene kadi ji dəji ke kəy ki ra ə kadi n'a n'uso nya Paki'ti ki njendo'gi lə'ne wa?»
- ¹²Lo kin'ti, de kakin a ɔji'se me kəy ki boi. Me kəy kin to taa, ki nya'gi pəti me'ti. Lo kin ə a rai nyakuso'ti kadi j'usoi.
- ¹³Piyər in ki Jan awi ningə, ingəi nya'gi pəti asi nan toki Jeju eli'n'de kakin, adi rai nyakuso Paki indəi dɔ'a dana.”
- ¹⁴Loki dɔkadi asi, Jeju in ki njekawkulə'gi sii ta nyakuso'ti.
- ¹⁵Ə Jeju el'de ene: «M'ndigi ngayn kadi m'njo nya Paki kin sese bay taa kadi m'ingə kon.
- ¹⁶Ningə m'el'se toki rɔta'ti, m'a m'njo sese ki rangi gogi el, biti dɔkagilo kuso'a'ti me Konbe'ti lə Luwə.”
- ¹⁷Go'ti, Jeju un kəpi yiwi kandi nju, ra oyo Luwə dɔ'ti, ningə təl'n adi njekawkulə'gi ə el'de ene: «Tai anyinan dann'se'ti,
- ¹⁸Tado toki rɔta'ti, m'a m'anyi yiwi kandi nju ki rangi el, biti kadi Konbe lə Luwə re'n.”
- ¹⁹Go'ti, Jeju un mapa, ra oyo Luwə dɔ'ti, uwə təti nan'ti, təl'n adi'de ene: «In kin in darə'm, ki in ki kun kadi'se. Tai sɔi kadi me'se olo'n dɔ'm'ti.”
- ²⁰Go nyakuso'ti, Jeju un kəpi yiwi kandi nju, ra toki yan nyakuso kakin be tɔ, ningə el'de ene: «Kəpi kin in kunmindi ki sigi me mosi'm'ti ki a anyi tado lə'se.
- ²¹«Ningə kadi oyi toki de ki a ulə'm ji de'gi'ti, isi ulə ji'ne nan'ti sə'm me ngo kuso nya'ti ne.
- ²²Tado Ngonn de a oy toki Luwə ɔji'n kete, nan kumtondoo in lə de kin ki ulə Ngonn de ji de'gi'ti.”
- ²³Lo kin'ti, njekawkulə'gi iləi rɔ'de isi dəjinan ta dann'de'ti ke nan dann'de'ti ə kadi a ra nya ki be kin wa?

- 24Go'ti, njekawkulə'gi uləi ngirə manjinan ta'ti ki tōgi'de eyina ke nan ə a in kibo dann'de'ti wa?
- 25Ə Jeju el'de ene: «Ngar'gi ki onyibe dō ginn de'gi'ti ki dangi dangi ki dōnangi'ti ne, rai rō'de kadi n'in burəbe'gi dō de'gi'ti, taa nje ki tōgi konbe in ji'de'ti, indəi tōgi dō de'gi'ti kadi bari'de njeramaji'gi lə'de tō.
- 26Nan ingi, maji kadi rai toki ingi isi rai kin be el. De ki in ki tōgi dann'se'ti, maji kadi təl rō'ne de ki dō du'ti, ningə kadi de ki njekundō'se, təl nje ra kulə lə'se tō.
- 27Tadō de ki nje kisi ta nya kusō'ti num, de ki nje re ki nyakusō num, dann'de'ti ki joo kin, in ki nje kisi ta nyakusō'ti ə in kibo. Ningə m'in, m'nji dann'se'ti to nje re ki nyakusō kadi'se.
- 28Ingi ə in de'gi ki uwəi tōgi'se ba sə'm me kon'ti.
- 29Ningə toki Luwə ki Bai adi'm Konbe kakin ə, m'in m'adi'n'se tō.
- 30A sōi ge, anyinan ge sə'm me Konbe'ti lə'm. Ningə a sii dō kumbər gangi ta'gi'ti kadi gangi ta dō ginn kaw Isirayel'ti ki dōgi gidə in joo.”
- 31Jeju el Simon ene: «Simon, Simon, Satan dəji tarow kadi n'siyə'se toki de a siyən ko me yatiya'ti be.
- 32Nan m'in, m'el'ta ki Luwə tadō'i, kadi ilə kunme lə'i kō el. Ningə loki a təl ki rō'm'ti, maji kadi ulə dingəm me ngannkon'i'gi'ti tō.”
- 33Ə Piyər el Jeju ene: «Burəbe, m'nji dō nja'm'ti kadi re in dangay kaa m'a m'aw sə'i nan'ti. A re in koy kaa m'a m'oy sə'i.”
- 34Ə Jeju el'ə ene: «Piyər, adi m'el'i, bone inbe kin, kunə kunjə non el bay ə, a manji ta nja mutə toki in gəri'm el.”
- 35Jeju el njendo'gi ene: «Loki kete m'ulə'se ki kanji kadi uni nar, eke bəl, eke sa nja'se kin nya madi du'se wa?» Ə iləi Jeju'ti eyina: «Jagi, nya madi du'je el.”
- 36Nga ə Jeju el'de ene: «Ningə ki ngəsine kin, de ki aw ki nar ningə kadi un ji'ne'ti, in ki aw ki bəl ə kadi un ji'ne'ti. A kin ə re de madi aw ki nya kati el ə kadi ər ku ki rō'ne'ti law kadi ndogi ə inyə nar'a ndogi'n nya kati kare uwə ji'ne'ti.
- 37Adi m'el'se, maji kadi nya ki makitu lə Luwə el ta'a ene: “Tudəi'ə dann njeramajel'gi'ti,” kin ra nya. Ningə nya ki kadi a re dō'm'ti, a ra nya.”
- 38Njendo'gi eli'ə eyina: «Burəbe, nya kati ə in joo kin.» Anyi el'de ene: «In be kin asi.”
- 39Go'ti Jeju te, ningə toki isi ra'n kete kete, un tarow isi aw ki dō mbal kagi Buni'gi'ti. Njendo'gi li'ə uni go'ə.
- 40Loki rei tei dō mbal'ti, Jeju el njendo'gi ene: «Elita ki Luwə, kadi osi me nyanan'ti el.”

- 41 Anyi ɔr rɔ'ne sanyi nden, ningə ɔsi məkəsi'ne nanga, elta ki Luwə ene:
- 42 «Bai, re in ndigi ə, ɔsi kɔpi kon kin ngərangi kɔ rɔ'm'ti. Nan k'in ə kadi in kigo ndigi'ti lə'm el, nan kadi ndigi'ti lə'i taa.»
- 43 Lo kin'ti non be, malayka kare in dɔran'ti re ad'a tɔgi.
- 44 Metuji ra Jeju, il'ə nanga el, adi elta ki Luwə ki tɔgi'ne, tut'ə tosi nanga dogro dogro to kɔr mosi be.
- 45 Go kelta'ti ki Luwə, Jeju ində taa, təl re rɔ njendo'gi'ti ningə, ingə'de, isi toi bi ki me kon.
- 46 Ə el'de ene: «In ri ə! isi to'i bi inbe biti wa? Indəi taa, ə elita ki Luwə, kadi osi me nyanan'ti el.»
- 47 Loki Jeju a elta ba bay ningə, kuti de'gi tei non isi rei. Judasi, ki in ki kare dann njendo'gi lə Jeju ki dɔgi gidə in joo ə in non'de'ti. Re ki rɔ Jeju'ti kadi n'uwə ki rɔ'ne'ti.
- 48 Ə Jeju el'ə ene: «In Judasi ki kuwə ki a uwə Ngonn de ki rɔ'i'ti ə a ulə'n'n'ə ji de'gi'ti!»
- 49 Loki nje njiyə ki Jeju oyi nya'gi ki ra ra nya be ningə, dɔji Jeju eyina: «Burəbe, maji kadi ji tugə'de ki nya kati eke kadi ji ra bann?»
- 50 Ningə low'ə'ti non, ki kare dann'de'ti ɔr kiyə tugə'n mbi paja lə kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi. Tugə mbi'ə ki dɔjikəl'ɔ'ti bati gangi.
- 51 Nan Jeju el'de ene: «Asi be nga, inyəi'de adi rai.» Ningə ulə ji'ne ɔdi'n mbi paja kakin, adi mbi'ə təl to maji gogi.
- 52 Go'ti, Jeju un ta el kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi, ki njengəm ta Kəy lə Luwə, ki ngatɔgi'gi ki rei ki dɔ'a'ti ene: «To to nya ki m'in njeɔgi ə, rei ki kiyərə'gi ki gəl'gi kadi uwəi m'in be?»
- 53 Ndɔ'gi pəti, m'in sese nan'ti nati Kəy'ti lə Luwə, nan uwəi m'in el, ningə in ndɔ lə'se bone, in ndɔ ki kadi tɔgi'gi ki majel ɔdi rɔ'de me lo ki diw'ti.»
- 54 Lo kin'ti, uwəi Jeju, awi si'ə, uri si'ə kəy lə kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi. Piyər njiyə sanyi nden, ningə un go'de isi aw se'de.
- 55 De'gi iləi por tambalo'ti, sii ta'ti, adi Piyər aw si ta'ti se'de.
- 56 Ningə ngonn ki dene kare ki nje ra kulə me kəy'ti, oo Piyər isi kunjɔ por'ti, ə ində manj'a ba, ningə el ene: «In ki isi kin kaa, kete in si'ə tɔ.»
- 57 Nan Piyər manji ene: «Dene, m'gər'ə el.»
- 58 Ə nden go'ti ə de ki rangi oo Piyər, ningə təl el bay ene: «In kaa in dann de'gi'ti li'ə tɔ.» Nan Piyər ilə de'ti kakin ene: «Jagi, m'in se'de el.»

⁵⁹Biti asi kadi kare go'ti, ningə de ki rangi təl re dɔ'ti bay ene: «Ki rɔta'ti, dingəm kin kete in si'ə tɔ, tado in de ki Galile'ti.»

⁶⁰Ə Piyər ilə'ti ene: «Dingəm, m'gər me ta lə'i ki ge kadi el kin el.» Anyi tanan'ti non inbe ki Piyər isi elta ta'ne'ti ba bay ningə, kunə kunjə non.

⁶¹Low'ə'ti non, Burəbe ilə rəti gon Piyər, ningə me Piyər olo dɔ ta'ti ki ndɔki Burəbe el'ə ene: «Bone inbe kin, kete bay taa kadi kunə kunjə non, a manji ta nja mutə ene gəri'm el.»

⁶²Piyər ində lo te taga ki mann non ki tingə kum'ne'ti.

⁶³De'gi ki njengəm Jeju, mboi si'ə ge, tindəi'ə ge.

⁶⁴Anyi dɔi kum'ə ə eli eyina: «Nan ə Indəi wa, in elta ki ta Luwə'ti ə ndon ndil adi j'oo!»

⁶⁵Taa nyataji'gi ki rangi ngayn tei ta'de'ti ki rɔ'a'ti.

⁶⁶Loki lo ti ningə, ngatɔgi'gi lə Juwipi'gi, kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi ki njendo ndukun'gi, ingəi nan, awi ki Jeju non njegangi ta'gi'ti lə'de in Juwipi'gi,

⁶⁷ningə eli'ə eyina: «Re in ə in Kirisiti ki in De ki Luwə mbət'ə ə el'je adi j'oo.» Ə Jeju ilə'de'ti ene: «Re m'el'se kaa a uni me'se adi'm'in el.

⁶⁸Taa re m'dəji'se ta kaa a iləi'm'in'ti el tɔ.

⁶⁹Ningə ki ji ra'n tanan'ti ne kin, ulə ngirə bone kin, Ngonn de a isi dɔjikəl Luwə'ti ki nje tɔgi nga.»

⁷⁰Anyi pəti dəji'ə eyina: «Adi in ngonn lə Luwə wa?» Ə Jeju el'de ene: «Inbe'gi eli ki ta'se toki, m'in Ngonn lə Luwə.»

⁷¹Lo kin'ti, eli eyina: «In kin ji sangi kadi de madi ki rangi el taa dɔ'a'ti bay wa? J'inbe'gi j'oyi ta ki ta'a'ti inbe ki mbi'je ne nga kin.»

Luki 23

¹Go'ti, indəi taa pəti awi ki Jeju non Pilati'ti.

²Ningə lo kin'ti, iləi rɔ'de isi indəi taa dɔ Jeju'ti eyina: «Dingəm kam j'ingə isi sulə de'gi kadi buki'de mu. El'de kadi ugəi lambo ngar Sejar el. Taa ra dɔ'ti non el bay toki n'in Kirisiti ki in De ki Luwə mbət'ə, n'in ngar.»

³Ə Pilati dəji Jeju ene: «In ngar lə Juwipi'gi wa?» Ningə Jeju ilə'ti ene: «In ta ki te ta'i'ti.»

⁴Lo kin'ti, Pilati el de'gi kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi ki bulə de'gi ene: «M'ingə nya madi ki asi kadi m'gangi'n ta dɔ dingəm'ti kin el.»

⁵Nan uwəi ta'de ngan eyina: «In nje sulə de'gi ki nyando lə'ne kadi tanyi rɔ. Un dɔnangi ki Jude ba pəti, ulə ngirə Galile'ti biti te'n rɔ'je'ti ne kin.»

- ⁶Loki Pilati oo ta ningə dəji ene ke dingəm kin in de ki Galile'ti wa?
- ⁷Ə loki oo kadi Jeju in ginn konbe'ti lə Erodı ningə, ulə si'ə adi Erodı ki dəkagilo'ə'ti kin in Jerujalem'ti non tə.
- ⁸Loki Erodı oo Jeju ningə, rə'a nəl'ə ngayn tado mayinu ə isi sangi kadi n'oo Jeju ɔji'n də ta li'ə ki de'gi isi eli. Erodı ində me'ne'ti kadi Jeju a ra nyakɔji'gi ad'a oo.
- ⁹Ə dəj'ə ta'gi ngayn, nan Jeju il'ə'ti el.
- ¹⁰Kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi ki de'gi ki njendo ndukun'gi in non, isi tiləi ta də Jeju ti ki tɔgi'de.
- ¹¹Erodı in ki njerɔ'gi lə'ne kidi Jeju, mboi si'ə, ningə uləi ku ki maji ngayn rə'a'ti, nan təl ulə si'ə rə Pilati'ti gogi.
- ¹²Ndɔ'a'ti non, Erodı in ki Pilati ki kete in njeban'gi lə nan, təli madi nan'gi.
- ¹³Pilati ɓar kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi ki njekundo bulə de'gi,
- ¹⁴el'de ene: «In rei ki dingəm kin adi m'in eyina in nje sulə de'gi ɓuki'de mu, nan me ta'ti ki m'dəj'ə non'se'ti ne kin, m'ingə nya ki majel ki səki'ə'n'ə, ki asi kadi m'gangi'n ta də'a'ti el.
- ¹⁵Erodı kaa ingə nya madi el tə, tado təl ulə si'ə rə'je'ti gogi. Nya ki asi kadi de təl'ə'n'ə goto.
- ¹⁶Be ə, m'a m'adi indəi'ə par ə m'a m'inyə taa.»
- [¹⁷Tado də ɓal'gi pəti, lo ra nanyi Paki'ti, maji kadi Pilati ɔr de kare dangay'ti adi'de.]
- ¹⁸Nan de'gi pəti uni ndu'de ki taa eyina: «In təl'ɔ kə ə ɔr Barabasi adi'je.»
- ¹⁹Barabasi in de ki uwəi'ə dangay'ti tado wongi ki de'gi rai də nje konbe'ti, ki tado təl ki təl de.
- ²⁰Ningə toki Pilati ndigi'n kadi n'inyə'n Jeju taa, təl dəji'de ta də'ti ɓay.
- ²¹Nan ingi, uni ndu'de ki taa eyina: «Bər'ə kagidəsi'ti, ɓər'ə kagidəsi'ti.»
- ²²Pilati re se'de də'ti ɓay ki nja mutə ene: «In ri ki majel ə dingəm kin ra wa? M'ingə nya madi rə'a'ti ki asi kadi de təl'n'ə el, adi m'a m'adi indəi'ə ki ndəy hawlay par ə m'a m'inyə taa.»
- ²³Nan ingi rai də ndu'de'ti, uni ndu'de ki taa, elita ki tɔgi'de ngayn utə ki kete kadi ɓəri'ə kagidəsi'ti to ɓər inbe. Ndu'de ɔr lo həm.
- ²⁴Be ə Pilati un ndu'ne kadi ra nya ki bulə de'gi ndigi.

- 25Adi ɔr Barabasi ki ndigi kadi ɔr'ɔ, adi'de. Barabasi in de ki uwai'ə dangay'ti tado wongi ki de'gi rai do nje konbe'ti, ki tado tol ki tol'de. Nga ningə ulə Jeju ji njerɔ'gi'ti kadi rai si'ə nya ki me ndigi'ti lə bulə de'gi.
- 26Loki njerɔ'gi isi awi ki Jeju ningə, ingəi Simon, de ki Sirenn'ti, ki in mu, ningə indəi kagidəsi lə Jeju do'a'ti, adi oti go'ə'ti.
- 27Bulə de'gi ngayn uni go Jeju. Dene'gi indəi kadi'de nonyi, ndingəi rɔ'de tado li'ə.
- 28Be ə, Jeju yəti kum'ne ki do'de'ti, el'de ene: «Dene'gi ki Jerujalem, nonyi m'in el, nan kadi nonyi rɔ'se inbe'gi, ə nonyi ngann'se'gi.
- 29Tado ndo a re non kadi de'gi a eli eyina: “Majikur in do kuji dene'gi'ti, in do nje'gi'ti ki oji ngonn ndo kare el, ki uləi mba ta ngonn'ti el.”
- 30Lo kin'ti non be, de'gi a eli mbal'gi eyina: “Tosi do'je'ti!” ə a eli do gadi'gi eyina: “Iyə do'je!”
- 31Kin ə de ra kagi ki mbol be ningə, kagi ki tuti taa yan'a a to bann wa?”
- 32Lo kin'ti, rei ki kaya'gi ki nje tol nya joo kadi toli'de nan'ti ki Jeju.
- 33Loki rei tei lo'ti ki bari'ə «Ka do de» ningə, njerɔ'gi bəri Jeju kagidəsi'ti, low'ə'ti non. Taa bəri kaya'gi ki joo kakin nan'ti ki Jeju do kagidəsi'ti to: bəri ki kare dojikol'ɔ'ti, ə bəri ki nungi dojigəl'ə'ti to.
- 34Ningə Jeju el ene: «Bai, adi me'i səl do'de'ti, tado gəri nya ki ra rai kam el.» Non be, njerɔ'gi tugəi kiri mbara do ku'ti li'ə lowəi nan.
- 35Bulə de'gi rai ra gonyi'de, ningə njekundo Juwipi'gi uwai Jeju kogi eyina: «Aji ndəgi de'gi ənn ə, kadi aji rɔ'ne inbe adi j'oo to, toki re in Kirisiti ki in De ki Luwə mbət'ə.”
- 36Njerɔ'gi kakin agi ki rɔ Jeju'ti, mboi si'ə, ningə adi'ə yiwi kandi nju ki masi kad'a anyi.
- 37Ningə eli'ə eyina: «Re in ngar lə Juwipi'gi ə, aji rɔ'i inbe adi j'oo.”
- 38Ningə ndangi ta me nya'ti, bəri taa do Jeju'ti eyina: «In kam in ngar lə Juwipi'gi.”
- 39Ningə baw kaya kare ki bəri'ə do kagidəsi'ti taji Jeju ene: «In el ə ene in Kirisiti ki in De ki Luwə mbət'ə wa? Aji rɔ'i inbe, ə aji'je sə'i to.”
- 40Nan in ki nungi ndangi madi'ne ene: «In ki ra ingə ko kon ki kare inbe kin, in bol Luwə el wa?
- 41Ki oji do'je, in low'ə'ti, tado in nya ki j'inbe ji duw ə ji təti kanda, nan in, nya madi kare ki majel ki ra goto.”
- 42Ningə in ki nje kol ki madi'ne kakin tol el Jeju ene: «Jeju, ndo ki a re to ngar ə, adi me'i olo do'm'ti.”

⁴³Θ Jeju ilə'ti ene: «Toki rəta'ti, adi m'el'i, bone inbe kin a in sə'm nan'ti me Paradisi'ti lə Luwə.»

⁴⁴Kadi kaw ki jam də be'ti be, ə lo diw ndul kururu dənangi'ti biti kadi ki mutə ki losəl'ə.

⁴⁵Kadi ur dana, de oo'ə el nga ningə ku ki gangi lo ki me Kəy'ti lə Luwə gangi dana joo.

⁴⁶Ningə Jeju un ndu'ne ki taa ene: «Bai, m'inyə ndil'm me ji'i'ti.» Ningə go ta'ti kin par ə kon'a te.

⁴⁷Loki kibo lə kuti njerə'gi ki bu oo nya'gi ki rai nya kin be ningə, ulə təji də Luwə'ti ə el ene: «Toki rəta'ti, de kin in de ki dana.»

⁴⁸Bulə de'gi ki in lo nya'ti kin, loki oyi nya ki ra kin ningə, təli be'gi lə'de ki kadi'de ki kində, ndingəi rə'de.

⁴⁹De'gi pəti ki gəri Jeju ki dene'gi ki in si'ə Galile'ti, rai sanyi indəi kum'de ra oyi nya'gi ki isi rai nya.

⁵⁰Lo kin'ti non be ə, dingəm kare ki tə'a nan Jisepi in non re. Jisepi in ki kare dann njegangi ta'gi'ti lə Juwipi'gi, in de ki maji, in de ki dana,

⁵¹adi nya'gi ki ki madi'gi də'i nan'ti ə rai kin, in ndigi se'de də'ti el. Jisepi in de ki Arimate'ti, ki in bebo lə Juwipi'gi. In sii nginə ta Konbe lə Luwə.

⁵²Jisepi aw rə Pilati'ti, dəj'ə ninn Jeju.

⁵³Be ə, aw risi ninn Jeju də kagidəsi'ti, re'n nanga, dolo ki ku dolo ninn, ningə aw ilə me be ninn'ti ki rai kadi mbal'ti. In be ki de ilə ninn'ti el bay.

⁵⁴Ndə'a'ti kin, in ndə ki de'gi isi əsi nja nya'gi nan'ti, tado lo ti par ə a in ndə kərkon.

⁵⁵Dene'gi ki in ki Jeju Galile'ti nu, rei si'ə, ndolei go Jisepi. Awi gonyi be ninn ki kadi iləi Jeju'ti kakin, ə oyi ke tanan bann ə iləi ninn'ə'ti wa.

⁵⁶Go'ti, təli awi be, indəi də hu kagi ki əti mbi, nan'ti, tado kəy rə ninn Jeju'ti. Ningə ndə kərkon, uwəi kər rə'de toki mbərkikində el'n.

Luki 24

¹Ndə Dəmasi ki sin ba, dene'gi awi dəbadi'ti ki hu kagi ki əti mbin ki indəi də'a dana tado kəy rə ninn Jeju'ti.

²Loki awi ningə, ingəi mbal ki uti ta be ninn kakin, de nduguru'ə rangi.

³Loki uri me be ninn'ti ningə, oyi ninn Burəbe Jeju, el.

⁴Low'ə'ti non, gəri nya ki kadi rai el, ningə nyi dingəm'gi joo ki uləi ku ki ndole rə'de'ti, tei bus ki rə'de'ti.

- ⁵Bol təl dene'gi kin, adi uləi dō'de ki nanga, nan dingəm'gi kakin eli'de eyina: «Ra bann ə isi sangi de ki isi kumngayira dann njekoy'gi'ti wa?»
- ⁶Goto ne, ində taa lo koy'ti. Ningə maji kadi, adi me'se olo dō ta'ti ki el'se loki in'n Galile'ti bay kin.”
- ⁷El ene: «Maji kadi de'gi a uləi Ngonn de ji njeramajel'gi'ti kadi bəri'ə kagidəsi'ti, ningə go'ti, a ində taa lo koy'ti ki ndo ki nja mutə tum ginn'ə ndo koy'o'ti.”
- ⁸Lo kin'ti, me'de olo dō ta'ti ki Jeju el.
- ⁹Be ə, loki təli dɔbadi'ti, rei ɔri poy nya'gi kin njendo'gi ki dɔgi gidə in kare ki ndəgə'gi pəti adi'de oyi.
- ¹⁰Nje kər poy nya kin kadi njekawkulə'gi oyi in Mari ki Magidala num, Jann num, Mari ki kon Jaki num, ki ndəgi dene'gi ki in se'de.
- ¹¹Nan njekawkulə'gi oyi ta kin to ta nii adi tai ta lə dene'gi kakin el.
- ¹²Lo kin'ti non Piyər ə ində ki ngodi, aw ilə kəti'ne be ninn'ti ningə, oo ta ku'gi ki dolo in ninn par ə rai nanga. Nya kin ndo'ji Piyər ngayn, loki isi təl ki be.
- ¹³Ndō'a'ti inbe kakin, njendo'gi joo isi awi ngonn be'ti kare ki bari'ə Emawusi, ki a asi kulə metər dɔgi gidə in kare ki bebo ki Jerujalem.
- ¹⁴Njendo'gi ki joo kakin, ra elinan ta dō nya'gi'ti ki ra nya kakin.
- ¹⁵Ningə loki ra elinan ta, ra manjinan'ti kakin ningə, Jeju te uwə se'de row.
- ¹⁶Nan kum'de uti dō'a'ti adi gəri'ə el.
- ¹⁷Ə Jeju də'ji'de ene: «In ri ə ra manjinan ta dō row'ti be wa?» Ningə təli rai lokati, kum'de diw kururu.
- ¹⁸Ningə ki kare dann'de'ti ki tō'a nan Kilewopasi el Jeju ene: «In ki kariba par ə in de ki isi Jerujalem'ti ne ki kanji kadi oo poy nya'gi ki rai nya me ndo'gi ki ne kin.”
- ¹⁹Ə təl də'ji'de ene: «In ri ə ra nya wa?» Ə iləi'ə'ti eyina: «Nya ki ra nya ɔ'ji'n dō Jeju ki Najareti'ti, ki in njekeltakita Luwə'ti ki aw ki tɔgi ngayn. Aw ki tɔgi me kuləra'ne'ti num, me ta kel'ne'ti num, non Luwə'ti ki non de'gi me be'ti.
- ²⁰Nan kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi, ki njekundo'gi lə'je, uwəi'ə, uləi'ə ji de'gi'ti kadi gangi ta koy dō'a'ti, ə bəri'ə dō kagidəsi'ti.
- ²¹J'in j'oo kadi in ə in de ki kadi a taa Isirayel'gi ilə'de taa. Ningə me nya'gi'ti kin pəti, bone ə in ndo ki nja mutə ki nya'gi kin rai nya.
- ²²Nan nya kare, dene'gi madi ki me kuti'ti lə'je re eli'je nya ki ndo'ji'je ngayn. Tei ki ginn lo ba awi dɔbadi'ti,
- ²³nan oyi ninn'ə el, ningə təli rei eli'je toki malayka'gi tei rə'de'ti eli'de toki ra ki dō'ne taa.

- 24 Ɖ mad'i'je'gi madi awi dɔbadi'ti ningə, oyi nya'gi toki inbe ki dene'gi eli. Ningə inbe taa, de oo'ə el."
- 25 Lo kin'ti, Jeju el'de ene: «In de'gi ki nyagər lə'se goto, ngan sese kadi uni me'se kalangi ba adi de'gi ki njekeltakita Luwə'ti!
- 26 Maji kadi Kirisiti De ki Luwə mbət'ə a ingə kon be ta kadi a ingə'n tɔbar lə'ne."
- 27 Be ə, ulə ngirə dɔ ndukun'ti lə Moji ki dɔ de'gi'ti njekeltakita Luwə'ti pəti, ɔr'n'de ginn Makitu'gi lə Luwə pəti ki elta ki dɔ Jeju'ti.
- 28 Loki indəi dɔ be ki isi awi'ti ndəkba ningə, Jeju ra dɔ kum'ne to nya ki a aw ki kete be.
- 29 Ɖ gangi'ə eyina: «Kadi ur nga, adi lo diw, ənn ə isi nangi rɔ'je'ti.» Be ə, tɔ aw se'de lo kisi de'ti.
- 30 Loki isi ta nya kusɔ'ti se'de, un mapa, njangi dɔ'a, ningə uwə tətɔi nan'ti, ningə təl'n adi'de.
- 31 Lo kin'ti nga a, kum'de te adi gəri'ə toki in Jeju, nan low'ə'ti non, Jeju tənn jipi adi oyi'ə el.
- 32 Ɖ təlɔi isi elinan eyina: «Loki isi el'je ta dɔ row'ti, isi ɔr'je ginn nya'gi ki ndangi me Makitu'gi lə Luwə kin, to to nya ki in por ə isi on me'je'ti be el wa."
- 33 Ningə low'ə'ti non, indəi taa, təlɔi iləi dɔ'de kaw Jerujalem gogi. Awi ingəi njendo'gi ki dɔgi gidə in kare ki ndəgə'gi ki go'de'ti kawinan sii.
- 34 Ɖ pəti eli njendo'gi ki joo kakin eyina: «In ta ki rɔta'ti kadi Burəbe ində lo koy'ti! Te ingə Simon, adi Simon oo'ə ki kum'ne!"
- 35 Lo kin'ti, njendo'gi ki joo, iləi rɔ'de ɔri'de ginn nya'gi ki ingə'n'de dɔ row'ti ə el'de, ki gər ki gəri Jeju lo tətɔi mapa'ti.
- 36 Loki si elinan ta ba bay ningə, Jeju inbe te bus dann'de'ti, el'de ene: «Lapiya in sese."
- 37 Lo kin'ti, ɓol təl'de, ndil'de te. Məri kadi in ndil ə n'oyi'ə wa ənn.
- 38 Ɖ Jeju el'de ene: «Ra bann ə ndil'se goto ge, me'se tɔsi ge be wa?
- 39 Gonyi ji'm'gi, ki nja'm'gi kin oyi. Ndil aw ki da'ne ge, ki singə'ne ge toki oyi m'in kin el."
- 40 Lo kin'ti, tɔji'de ji'ne ge, ki nja'ne ge adi'de oyi.
- 41 Rɔnel dum dɔ njendo'gi ki lo kadi uni me'de goto bay. In nya ki əti'de ɓol ki dum. Ɖ Jeju dəji'de ene: «Awi ki ngonn nyakusɔ ne wa?"
- 42 Ningə adi'ə ngonn dow kanji ki ndaw.

⁴³Ə Jeju taa, sɔ takum'de'ti.

⁴⁴Ningə go'ti, el'de ene: «Ta'gi ki ndɔki m'el'se loki m'in sese bay ə to kin: Ndɔki m'el'se toki, nya'gi pəti ki ndangi me ndukun'ti lə Moji ge, ki me ta'ti lə njekeltakita Luwə'ti, ki me pa kosi'ti kin, maji kadi a tɔlita'de be.»

⁴⁵Lo kin'ti nga ə, Jeju adi'de kur dɔ'de, adi gəri me Makitu lə Luwə.

⁴⁶Ningə el'de ene: «In ta ki ndangi kete, toki m'in Kirisiti De ki Luwə mbət'ə m'a m'ingə kon, de'gi a tɔli m'in, ningə go'ti, m'a m'ində taa dann njekoy'gi'ti ki ndɔ ki nja mutə tum ginn'ə ndɔ koy'm'ti.

⁴⁷De'gi a iləi mbər ki tɔ'm, ulə ngirə Jerujalem'ti, biti ki rɔ ginn de'gi'ti pəti, kadi de'gi inyəi gorow njiyə'de'gi ki majel kɔ, kadi Luwə inyə'n go majel'gi lə'de kɔ tɔ.

⁴⁸Ningə ingi in nje mannaji kin.

⁴⁹Ki ɔjido'm, m'a m'ulə ki nya ki Bai un ndu'ne dɔ'ti kadi n'a n'adi'se kin. Ningə a sii bebo'ti ne biti kadi tɔgi ki in dɔran'ti re dɔ'se'ti bay ta.»

⁵⁰Go'ti, Jeju aw ki njendo'gi lə'ne ndəkba kadi be'ti ki Betani, ningə ɔy ji'ne ki taa, njangi dɔ'de.

⁵¹Loki njangi dɔ'de ningə, inyə'de ə ɔr rɔ'ne kɔ rɔ'de'ti, ningə uni'ə awi si'ə dɔran'ti.

⁵²Lo kin'ti non, njendo'gi ɔsi məkəsi'de nanga non'a'ti, ningə tɔli gogi Jerujalem ki rɔnel ngayn.

⁵³Dɔkagilo'gi pəti, in ginn Kəy'ti lə Luwə, uləi tɔji dɔ Luwə'ti.

Jan

Jan 1

- ¹Lotumginn nya'gi'ti pəti, de ki in ta in non nga, De ki in ta in nan'ti ki Luwə, De ki in ta in Luwə.
- ²Lotumginn nya'ti, de ki in ta in nan'ti ki Luwə.
- ³In ə Luwə un'ə ra'n nya'gi pəti. Nya ki Luwə ra'a ki kanj'a in goto.
- ⁴De ki in ta kakin ə in nje kadi de'gi sii ki dɔ'de taa. Ningə kisikidɔtaa ki in rɔ'a'ti kin ə in kunjɪ dɔ de'gi'ti ki dɔnangi'ti ne.
- ⁵Kunji unji dɔ lo ki diw'ti, nan lo ki diw uwə kunjɪ kakin ki rɔ'ne'ti el.
- ⁶Luwə ulə de kare ki tɔ'a nan Jan ad'a re.
- ⁷Re to nje mannaji kadi mannaji lə kunjɪ, Kadi de'gi pəti uni me'de adi kunjɪ ki takul'ə.
- ⁸Jan in kunjɪ el, nan in nje mannaji lə kunjɪ.
- ⁹De ki in ta kin in ə in kunjɪ ki rɔta'ti. Kunji ki rɔta'ti ki re dɔnangi'ti ne, unji dɔ de'gi'ti pəti.
- ¹⁰De ki in ta in dɔnangi'ti ne. Ningə in ə Luwə un'ə ində'n de'gi ki dɔnangi'ti ne, nan de'gi ki dɔnangi'ti ne gəri'ə el.
- ¹¹De ki in ta kin re dann de'gi'ti li'ə, nan de'gi li'ə uwəi'ə ki rɔ'de'ti el.
- ¹²Nga ningə, nje ki uwəi'ə ki rɔ'de'ti, Adi in nje ki uni me'de adi'ə, adi'de tɔgi kadi tɔli ngann'gi lə Luwə.
- ¹³Tɔli ngann'gi lə Luwə, kigo koji'ti ki mosi toki de'gi isi oji nan kin el num, Kigo ndigi'ti lə de el num, nan in Luwə inbe ə ra adi tɔli ngann'a'gi.
- ¹⁴De ki in ta, tɔl darɔ de ki rɔta'ti, Uwə lo kisi dann'je'ti. Memaji, ki nya ki rɔta'ti rosi me'ə. J'in j'oo tɔji li'ə. In tɔji ki Ngonn ki kar'ne ba ingə ki rɔ Baw'ne'ti.
- ¹⁵Jan un ndu'ne ki taa, mannaji li'ə ene: «In ə in de ki m'elta li'ə kete m'ene: “De ki a re go'm'ti, in kibo dɔ'm'ti, Tadɔ in isi ki dɔ'ne taa kete non'm'ti.”
- ¹⁶«J'ingi pəti, j'ingəi nya maji ki in rɔ'a'ti, kigo memaji'ti li'ə. Adi'je majikur ki ɔsi go nan go nan.
- ¹⁷Luwə adi'je ndukun ki gorow lə Moji, Nan memaji ki nya ki rɔta'ti rei ki gorow lə Jeju Kirisiti.
- ¹⁸De ki oo Luwə goto, nan Ngonn ki kar'ne ba, Ki in Luwə ə isi kadi Baw'ne'ti, ə ra adi ji gər'ə.”

- 19**Loki Juwipi'gi ki Jerujalem'ti ulai njekujonyamosi kadikare'gi ki nje'gi ki ginn kaji'ti la Lebi ki ro Jan'ti daji'a ene: «In nan wa?»
- 20**Ningə, Jan el'de taga wangi, um yoti ta el ene: «M'in Kirisiti ki in De ki Luwa mbət'a el.»
- 21**Nje ki ulai'de kakin teli daji'de eyina: «Nga in nan dana wa? In njekeltakita Luwa'ti Eli wa?» Ə Jan ilə'de'ti ene: «Jagi, m'in Eli el.» Teli daji'a bay eyina: «In Njekeltakita Luwa'ti ki j'isi ji nginə wa?» Jan ene: «Jagi, m'in Njekeltakita Luwa'ti el.»
- 22**Lo kin'ti non, eli'a eyina: «Nga in nan dana inbe ə el'je adi j'oo, tado maji kadi j'a ji tel ki ta madi kadi j'aw'n ki ro nje'gi'ti ki ulai'je. Ta ri ə el do ro'i'ti inbe wa?»
- 23**Non be nga a Jan ilə'de'ti ene: «M'in ə m'in de ki ndu'a bar diləlo'ti ene: “Rai gorow la Burəbe adi ra njururu!” Toki njekeltakita Luwa'ti Ejay el'n.”
- 24**Nje ki ulai'de kakin in Parisi'gi.
- 25**Ə teli daji Jan Batisi bay eyina: «A kin ə re in Kirisiti ki in De ki Luwa mbət'a el num, in Eli el num, taa in Njekeltakita Luwa'ti ki j'isi ji nginə kin el num to ə, ra bann ə isi ra de'gi batəm wa?»
- 26**Ə Jan el'de ene: «M'in m'ra de'gi batəm me mann'ti, nan de madi in mbunə'se'ti non ki in gəri'a el.
- 27**In a re go'm'ti, nan kulə sa ki nja'a'ti kaa m'asi kadi m'tuti el.”
- 28**Nya'gi kin pəti rai nya Betani'ti, dow ba Jurden'ti, ki Jan ra de'gi batəm'ti.
- 29**Lo ti do'ti, Jan oo Jeju ki isi re ki ro'a'ti ningə el ene: «Oyi Ngonn bati la Luwa ki nje kor majel la de'gi ki donangi'ti ne ko.
- 30**In ə in de ki m'elta li'a kete m'ene: “De ki re go'm'ti, in kibo do'm'ti, tado in isi ki do'ne taa kete non'm'ti.”
- 31**M'in ki do'm m'gər'a kete el, nan m're m'ra de'gi batəm me mann'ti kadi m'adi Isirayel'gi gəri'a'n'a.”
- 32**Jan mannaji ene: «M'oo Ndil Luwa in taa, risi to dər dum be re isi do'a'ti.
- 33**M'in m'gər'a el, nan Luwa ki ulə'm adi m're m'ra de'gi batəm me mann'ti ə el'm ene: “De ki a oyi Ndil in taa risi re isi do'a'ti kin ə, a ra de'gi batəm me Ndil Luwa'ti.”
- 34**Ningə m'in, m'oo nya kin ki kum, adi m'mannaj'a toki de kin in Ngonn la Luwa.”
- 35**Lo ti go'ti, Jan tel re low'a'ti kakin bay, in ki njendo'gi la'ne joo.
- 36**Be ə, loki Jeju isi dər, adi kum'a in ki do'a'ti oo'a'n'a, ningə el ene: «Oyi Ngonn bati la Luwa.”

- ³⁷Loki njendo'gi læ Jan oyi dɔ ta kin ningə, uni go Jeju.
- ³⁸Loki Jeju ilə rəti ningə, oo'de kadɪ isi uni go'ə, ə dəji'de ene: «In ri ə isi sangi wa?» Ə ingi iləi'ə'ti eyina: «Rabi, lo ki si'ti in ra be wa?» («Rabi» kər me'ə nan: Njendo de'gi)
- ³⁹Jeju el'de ene: «Rei, ə oyi.» Be ə, awi, oyi lo ki Jeju si'ti. Ningə sii, tɔli ta ndɔ lə'de rə'a'ti non. Dɔkadɪ, in kadɪ ki sɔ ki losɔl'ɔ.
- ⁴⁰Andire ki ngonnkon Simon Piyər in de kare dann de'gi'ti ki joo ki oyi ta ta Jan'ti ə uni go Jeju.
- ⁴¹De ki dɔkete ki Andire ingə, in ngonnkon'a Simon. Ə el'ə ene: «J'ingə Mesi.» («Mesi» kər me'ə nan «Kirisiti, De ki Luwə mbət'ə.»)
- ⁴²Ningə, aw ki Simon rə Jeju'ti. Ə Jeju gon'a ba ningə el'ə ene: «In Simon, ki ngonn lə Jonasi. A bari'nu Sepasi», («Sepasi», kər me'ə nan «mbal».)
- ⁴³Lo ti go'ti, Jeju un ndu'ne kadɪ n'aw dɔnangi Galile'ti. Dɔ row'ti, ingə Pilipi, ningə el'ə ene: «Un go'm.»
- ⁴⁴Pilipi in de ki Betisayda'ti, ki in ɓe lə Andire in ki Piyər.
- ⁴⁵Go'ti, Pilipi aw ingə Nataniyel, ningə el'ə ene: «J'ingə de ki Moji elta li'ə me ndukun'ti, taa de'gi ki njekeltakita Luwə'ti kaa elita li'ə tɔ kakin. In Jeju ki ngonn lə Jisepi ki Najareti'ti.»
- ⁴⁶Ə Nataniyel el'ə ene: «Ngonn ɓe ki Najareti kam nya ki maji a te'ti tɔ wa?» Ə Pilipi el'ə ene: «Re oo.»
- ⁴⁷Loki Jeju oo Nataniyel isi re ki rə'a'ti, elta dɔ'a'ti ene: «Oyi Isirayel ki rɔta'ti, ki de asi kingə nya ki kədikumnan rə'a'ti el.»
- ⁴⁸Lo kin'ti non, Nataniyel dəji Jeju ene: «In ra bann ə gəri'm wa?» Ə Jeju el'ə ene: «Kete taa kadɪ Pilipi ɓar'i, loki isi ginn kagi mbaykote'ti kin m'oo'i.»
- ⁴⁹Nga a Nataniyel el Jeju ene: «Njendo de'gi, in Ngonn lə Luwə, in ngar lə Isirayel'gi.»
- ⁵⁰Jeju ilə'ti ene: «Tadɔ in kel ki m'el'i m'ene m'oo'i ginn kagi mbaykote'ti kin ə un'n me'i, a oo nya'gi ki utə in kin bay.»
- ⁵¹Taa Jeju təl ilə dɔ ta'ti kin bay ene: «Tokɪ rɔta'ti, m'el'se, a oyi dɔran a til, ningə malayka'gi læ Luwə a ai ki taa ge, tɔli ki nanga ge dɔ'm'ti m'in Ngonn de.»

Jan 2

- ¹Ndɔ joo go'ti, taa nan to Kana'ti ki Galile. Kon Jeju in low'ə'ti non,
- ²ningə ɓari Jeju in ki njendo'gi lə'ne low'ə'ti tɔ.

- ³Dɔ gangi lo madi ə, yiwi kandi nju goto. Ə kon Jeju el'ə ene: «De'gi anyinan yiwi tige.»
- ⁴Nan Jeju il'ə'ti ene: «In ri ə in ge rə'm'ti ə dene? Dɔ kadi lə'm asi el bay.»
- ⁵Ningə kon'a el nje lowə nya'gi ene: «Nya ri ki el'se ə rai.»
- ⁶Nga ningə gum'gi mehen ki kuwə ki mbal sii non, to gum'gi ki Juwipi'gi isi ɔdi mann ki me'ti ari rə'de kigo kuji nyara'gi'ti lə'de kadi to awi ki ta dɔ'de el, takum Luwə'ti. Gum'gi kakin, ki kare me'ə a asi mbul joo ge mutə ge kare.
- ⁷Jeju el nje ra kulə'gi ene: «Mbəli mann me gum'ti kin adi rosi» ningə mbəli mann me'ə'ti adi rosi njir.
- ⁸Ningə Jeju el'de ene: «Odi nga, ə awi adi njekində kum'ne go nyakusə'gi'ti,» ə ɔdi awi adi'ə.
- ⁹Njekində kum'ne go nyakusə'ti ɔdi mann ki təl yiwi kandi nju kakin ta'ne'ti. Gər lo ki yiwi kandi nju kin te'ti el, nan nje ra kulə'gi ki ɔdi yiwi kandi nju kin gəri maji. Nje kində kum'ne go nyakusə'ti bar nje taa dene
- ¹⁰el'ə ene: «De'gi in nje kadi yiwi kandi nju ki nəl de'gi anyinan kete, adi loki de'gi anyinan adi ra'de bay taa təli dɔ in ki nəl el'ti, nga in ra bann ə ingəm yiwi kandi nju ki nəl adi isi biti dɔ kadi ki ne kin wa?»
- ¹¹In kin ə in nyakɔji lə Jeju ki dəkete ki ra Kana'ti, dɔnangi Galile'ti. Nga a ra ɔji'n tɔji lə'ne, ningə njendo'gi li'ə uni me'de.
- ¹²Go nya'gi'ti kin, Jeju aw Kapernayim'ti, in ki kon'ne ki ngannkon'ne'gi ki njendo'gi lə'ne; nan k'in ə isi Kapernayim'ti ndɔ ngayn el.
- ¹³Ndɔ ra nanyi Paki lə Juwipi'gi in ndəkba ə Jeju aw Jerujalem'ti.
- ¹⁴Low'ə'ti kin non, ingə njelaw mangi'gi, bati'gi, ki dər dum'gi nati Kəy'ti lə Luwə, taa njembəl nar'gi ki be'ne ki nje ki dəbe'gi'ti sii non tɔ.
- ¹⁵Lo kin'ti, Jeju ra ndəy kulə, tuwə'n'de pəti nati Kəy'ti lə Luwə kɔ, nan'ti ki mangi'gi ki bati'gi, taa njembəl nar'gi kaa, sanan nar'gi lə'de kɔ, tində tabilə'gi lə'de tilə tɔ.
- ¹⁶Ningə el njelaw dər'gi ene: «Oyi nya'gi kin pəti kɔ lo kin'ti rangi, ningə kadi rai me Kəy lə Bai to lo ndogi nya ki lo law nya lə'se el.»
- ¹⁷Lo kin'ti, me njendo'gi olo dɔ ta'ti ki ndangi me makitu'ti eyina: «Ta lə Kəy lə'i uwə me'm kuwə ki a təl'm.»
- ¹⁸Nan Juwipi'gi uni ta eli'ə eyina: «Nyakɔji ri ə a tɔji kadi ji gəri'n toki aw ki tɔgi kadi ra'n nya'gi ki ra kin wa?»
- ¹⁹Ə Jeju el'de ene: «Tɔi Kəy lə Luwə kam, ə me ndɔ'ti ki mutə, m'a m'təl m'ində taa gogi.»

²⁰Ɖ Juwipi'gi eli'ə eyina: «Ji ra bal dɔsɔ gidə in mehen ə ji ra Kəy lə Luwə kam oy, ningə in a təl ində rangi me ndo'ti ki mutə wa?»

²¹Kəy ki Jeju elta'a kin in daro'a.

²²Nga ningə, ndoki Jeju ində taa dann njekoy'gi'ti kin, me njendo'gi olo do'ti toki ndoki elta kin, ə uni me'de adi ta lə Luwə ki ndangi num, uni me'de adi ta ki Jeju el kakin num tɔ.

²³Loki Jeju in'n Jerujalem, dokagilo ra nanyi Paki'ti, de'gi ngayn uni me'de, loki oyi nyakoji'gi ki ra adi oyi ki kum'de.

²⁴Nan Jeju ə, ta me'de el, tado gəri'de pəti maji ngayn,

²⁵taa aw ndoo kadi de mannaji do'de'ti ad'a el tɔ, tado inbe gər nya'gi pəti ki to me'de'ti.

Jan 3

¹Me kuti'ti lə Parisi'gi, dingəm kare in non, tɔ'a nan Nikodem. In ki kare dann ki boi'gi'ti lə Juwipi'gi.

²Dingəm kin re rɔ Jeju'ti kondɔ'ti el'ə ene: «Njendo de'gi, ji gər kadi Luwə uləi kadi in re ndo'je nya, tado de ki asi kadi ra nya'gi ki əti bol toki ra'n kin be ki kanji kadi Luwə in nan'ti si'ə el goto.»

³Jeju el'ə ene: «Toki rɔta'ti, adi m'el'i, de ki asi kadi a oo Konbe lə Luwə ki kanji kadi oji'ə koji ki sigi goto.»

⁴Lo kin'ti, Nikodem dɔji Jeju ene: «De a ra bann be ə a təli oji'ə koji ki sigi, loki tɔgi gangi nga kin wa? A asi kadi təl aw me kon'ne'ti gogi bay kadi oji'ə ki nja joo wa?»

⁵Jeju ilə'ti ene: «Toki rɔta'ti, adi m'el'i, de ki asi kadi a ur Konbe'ti lə Luwə ki kanji kadi oji'ə me mann'ti, ki me Ndil Luwə'ti goto.

⁶Daro de ki koo ki kum, in ki koji me mosi'ti, ningə daro ki ndil, in Ndil Luwə ə oj'o tɔ.

⁷Ta ki m'el'i m'ene: “Maji kadi oji'se koji ki sigi” kin, adi əti bol el.

⁸Tado nəl ulə lo'ti ki me'ə ndigi, ningə in oo kah'a ki isi bar, nan in gər lo ki in'ti el num, in gər lo ki isi awi'ti el num tɔ. Be ə, de ki Ndil Luwə oj'o kaa in be tɔ.”

⁹Lo kin'ti, Nikodem dɔji Jeju ene: «Nya kin a ra nya ki gorow ki bann wa?»

¹⁰Jeju el'ə ene: «In ki in njendo de'gi ndukun ki de'gi gəri do'i Isirayel'ti kaa in gər nya'gi kin el bay wa?»

¹¹Toki rɔta'ti, adi m'el'i, j'elita do nya'ti ki ji gər, taa ji mannaji do nya'ti ki j'oo ki kum'je tɔ, nan in, in ndigi naji ki man lə'je el.

- 12**Loki m'el'se ta dɔ nya'gi'ti ki dɔnangi'ti ne ə uni me'se adi'm'in el, ə ra bann be ə a uni me'se adi'm'in dɔ nya'gi'ti ki dɔran'ti ki m'a m'el'se ta'a wa?
- 13**De ki aw dɔran'ti goto. Re in de ə, in m'in Ngonn De ki kar'm ba par ə m'indɔ dɔran'ti m're dɔnangi'ti.
- 14**Ningə toki Moji ulə'n lii ki rai'ə ki ningəkasi ta kagi'ti diləlo'ti kakin ə, maji kadi uləi m'in Ngonn De taa kagi'ti tɔ.
- 15**Tadɔ kadi de ki un me'ne ə, de'ə kin isi ki dɔ'ne taa bitɪ ki non'ti.
- 16**Tadɔ Luwə ndigi de'gi ki dɔnangi'ti ne ngayn, ə adi'de Ngonn'ne ki koji kareba, kadi de ki ra ki un me'ne ə, kadi de'ə kin tujɪ kɔ el, nan kadi isi ki dɔ'ne taa bitɪ ki non'ti.
- 17**Nya ki kadi de gər, Luwə ulə Ngonn'ne dɔnangi'ti kadi gangi'n ta dɔ de'gi'ti ki dɔnangi'ti el, nan ulə si'ə kadi aji'de!
- 18**De ki un me'ne adi Ngonn lə Luwə, Luwə a gangi ta dɔ'a'ti el, nan de ki un me'ne el, de'ə kin Luwə gangi ta dɔ'a'ti nga. Tadɔ un me'ne adi Ngonn Luwə ki kareba kin el.
- 19**Gorow ki takigangi re'n ə to kin: Kunji re dɔnangi'ti, nan de'gi ki dɔnangi'ti ndigi lo ki diw yo ə mbeti kunji, tadɔ kulə ra'de'gi in ki majel.
- 20**De'gi pəti ki in njeramajel, mbeti kunji, awi ki rɔ'a'ti el. Ningə ki rɔta'ti, boli kaw rɔ kunji, nan to kunji tɔji nyara'de'gi ki majel ki taga.
- 21**Nan de'gi ki nje təl rɔ'de go ndu Luwə'ti, rei ki rɔ kunji'ti, kadi kunji tɔji kulə ra'de'gi ki taga wangi. In kulə'gi ki rai'de kigo ndu Luwə'ti.”
- 22**Go nya'gi'ti kin, Jeju ingi ki njendo'gi lə'ne ɔti awi dɔnangi Jude'ti. Si'ti se'de non ba, ra'n de'gi batəm.
- 23**Jan kaa ra ra de'gi batəm Enon'ti, ki in ndəkba kadi Salim'ti non tɔ. Tadɔ in lo ki mann in'ti ngayn. Ningə de'gi rei ki rɔ'a'ti adi ra'de batəm.
- 24**Dəkagilo'ə'ti kin, uwəi Jan dangay'ti el bay.
- 25**Be ə, njendo'gi lə Jan ki nan'gi, manjinan ta'ti ki Juwipi kare be, dɔ kar rɔ'ti kadi Luwə ɔr'n ta dɔ'de'ti kɔ.
- 26**Go'ti, awi ingəi Jan eli'ə eyina: «Njendo'je, de ki ndəki awi si'ə dow ba Jurden'ti ki kare, ki ndəki man'n naji li'ə kakin, in kaa ra ra de'gi batəm tɔ, adi de'gi pəti awi ki rɔ'a'ti.”
- 27**Ə Jan ilə'de'ti ene: «De ki asi kadi ingə nya madi ki rangi ki dɔ'ne dɔ in'ti ki Luwə inbe ad'a kin goto.
- 28**Inbe'gi kaa asi kadi manyinaji lə'm dɔ ta'ti ki m'el m'ene: “M'in, m'in Kirisiti ki in De ki Luwə mbət'ə el, nan m'in de ki uləi m'in kadi m're kete non'a'ti.”

²⁹Kadi gəri toki, de ki nje taa dene ə in ngaw dene, ningə ki əjidə basa madi ngaw dene, in, in kadi basa madi'ne'ti kadi oo ta li'ə, ə loki basa mad'a elta ə osi mbi'ə'ti ə, rə'a nəl'ə ngayn də'ti. Nga ningə, in kin ə in rənel lə'm, ningə in rənel ki ta'a asi nan berere.

³⁰Maji kadi təbar li'ə aw ki də mad'a'ti də mad'a'ti, ə kadi m'in, m'təl ki gogi gogi.

³¹«De ki in dəran'ti in də nya'gi'ti pəti, ningə de ki dənangi'ti ne in nya ki dənangi'ti, adi elta də nya'gi'ti ki dənangi'ti ne par. Nan de ki in dəran'ti in də nya'gi'ti pəti.

³²Mannaji də nya'gi'ti ki oo ki kum'ne ge ki mbi'ne ge. Nan de ki ndigi mannaji li'ə goto.

³³De ki ndigi naji ki man li'ə ə, de'ə təji kadi Luwə elta ki rəta'ti.

³⁴Toki rəta'ti, de ki Luwə ulə, el ta'gi ki ta Luwə'ti, tadə Luwə ros'o ki Ndil'ne.

³⁵Baw Ngonn ndigi Ngonn, adi inyə nya'gi pəti me ji'ə'ti.

³⁶De ki un me'ne adi Ngonn, a isi ki də'ne taa biti ki non'ti, nan de ki təl rə'ne go ndu'ti lə Ngonn el, kisikidətaa li'ə goto, wongi lə Luwə in də'a'ti.»

Jan 4

¹De'gi eli adi Parisi'gi oyi toki Jeju əyi njendo'gi go'ne'ti utə Jan, taa ra'de batəm utə tə,

²nga ningə toki rəta'ti ə, Jeju inbe ra de'gi batəm el, nan in njendo'gi li'ə.

³Ə loki Jeju oo kadi Parisi'gi oyi ta kin be ə, inyə dənangi Jude ə təl aw Galile'ti.

⁴Nga ningə kadi aw Galile'ti, maji kadi a ində dənangi ki Samari'ti gangi.

⁵In be ə aw te bebo'ti ki bari'ə Sikar dənangi Samari'ti ki in sanyi el ki lo ndəə ki ndəki Jakobi adi ngonn'ne Jisepi.

⁶In low'ə'ti inbe kin ə bolo mann lə Jakobi to'ti. Ə Jeju njiyə ə, təl isi nanga ta mann'ti kakin. In də kadi'ti ki kaw ki jam də be'ti be.

⁷Lo kin'ti non, dene ki Samari'ti kare re kadi ədi mann ə Jeju el'ə ene: «Adi'm mann m'anyi.»

⁸Njendo'gi li'ə ə awi me be'ti kadi ndogi nyakusə.

⁹Nan dene ki Samari'ti kakin el Jeju ene: «In ta ki bann wa? In Juwipi tə, ra bann be ə a dəji'm m'in ki m'in dene ki Samari'ti mann kadi anyi wa?» Dene el be tadə Juwipi'gi gei kadi n'in ki Samari'gi n'indəi rə'de nan'ti də nya madi'ti kare el.

¹⁰Jeju el'ə ene: «Kin ə re kete in gər kadikare lə Luwə num, de ki nje dəji mann kanyi kin num ə, re in ə re a dəj'ə kadi a adi mann kaji kadi anyi.»

- 11**Dene el'ə ene: «Burəbe! Aw ki nya kodi mann el tɔ, taa bolo mann ow tɔ, nga a ra bann be ə a ingə mann kaji kin wa?»
- 12**In oo rɔ'i kadi utə baw'je Jakobi ki adi'je mann kin num taa inbe in ki ngann'ne'gi anyinan ki da'gi lə'ne num kin wa?»
- 13**Jeju il'ə'ti ene: «De ki anyi mann ki ji ra'n ne kin, kundə a ra'a bay;
- 14**nan de ki a anyi mann ki m'a m'ad'a kin, kundə a ra'a gogi el nga. Mann ki m'a m'ad'a kin yo ə a təl ta be mann ki mann kaji ki biti ki non'ti a te'ti.»
- 15**Dene el ene: «Burəbe, adi'm mann ki a elta'a kin kadi kundə ra'm gogi el, taa kadi m'təl m're'n ne be gogi m'odi mann el nga tɔ.»
- 16**Ə Jeju el'ə ene: «Aw, bar ngaw'i ə təl re ne.»
- 17**Ningə dene el Jeju ene: «De oo ngaw'm el.» Ningə Jeju el'ə ene: «Ta lə'i in ta ki rɔta'ti kadi el ene de oo ngaw'i el,
- 18**tadɔ taa dingəm'gi mi, nan in ki isi si'ə ngəsine kin in ngaw'i el. Lo kin'ti in ta ki rɔta'ti ə el.»
- 19**Non be nga ə dene el ene: «Burəbe, m'gər kadi in njekeltakita Luwə'ti.
- 20**Baw'je'gi ɔsi məkəsi'de nanga non Luwə'ti dɔ mbal'ti kin, ningə ingi eli eyina lo kəsi məkəsi nanga non Luwə'ti in Jerujalem.»
- 21**Jeju el'ə ene: «Dene, un me'i adi'm. Dɔkagilo re ki kadi a ɔsi məkəsi'se nanga non Baw'je Luwə'ti dɔ mbal'ti kam el num, Jerujalem'ti el num.
- 22**In de'gi ki Samari'ti, ɔsi məkəsi'se nanga non Luwə'ti ki in gəri'ə el, nan j'in, j'ɔsi məkəsi'je nanga non Luwə'ti ki ji gər'ə, tadɔ kaji in rɔ'je'ti j'in Juwipi'gi.
- 23**Nga ningə ndɔ re, in ndɔ ki kadi nje kɔsikurə ki rɔta'ti ɔsi nanga non Luwə'ti, a ɔsikurə Baw'je Luwə me Ndil'ti ki me nya ra'ti ki rɔta'ti. Ingi kin ə in nje kɔsikurə ki rɔta'ti ki ɔsi nanga non Luwə'ti ki Baw'je isi sangi'de.
- 24**Luwə in Ndil, ningə kadi nje kɔsikurə, ɔsikurə me Ndil'ti ki me nya ra'ti ki rɔta'ti.»
- 25**Ə dene el'ə ene: «M'gər kadi “Mesi”, De ki Luwə mbət'ə, ki bari'ə Kirisiti kin a re. Ningə ndɔ ki a re ə, a ɔr'je me nya'gi pəti.»
- 26**Ə Jeju el'ə ene: «In darɔ'm m'inbe ə m'a m'el'i ta am.»
- 27**Lo kin'ti non be, njendo'gi lə Jeju tei non rei, ningə ndɔji'de ngayn kadi oyi Jeju ra elta ki dene de, nan de ki kadi el'ə ene: «In ri ə ge ji'ə'ti wa?» eke «tadɔ ri ə el'ə ta wa?» goto.
- 28**Dene inyə gum mann lə'ne non be, ə anyi aw me bebo'ti el de'gi ene:
- 29**«Rei oyi de ki el'm nya'gi pəti ki m'ra kin. A in Kirisiti ki in De ki Luwə mbət'ə el biti wa?»

- 30 Ningə de'gi tei me bebo'ti ki taga awi ki rə Jeju'ti.
- 31 Loki dene ɔti aw kin ə njendo'gi eli Jeju eyina: «Njendo de'gi, sə nya!»
- 32 Nan Jeju el'de ene: «M'in m'aw ki nyakusə ki kadi m'njə ki in nyakusə ki in gəri el.»
- 33 Do ta'ti kin njendo'gi dəji nan ta dann'de'ti eyina: «De madi ad'a nya sə wa?»
- 34 Ə Jeju el'de ene: «Nyakusə lə'm in ra go ndigi'ti lə Nje kulə'm, ki tɔlta kulə li'ə.
- 35 In eli eyina, ki ne kin: “Nanyi sə bay ə koo a asi tətɪ,” nan m'in m'a m'el'se m'ene: uni kum'se ki taa gonyi ndɔɔ oyi; koo tuti asi kujə nga!
- 36 Ki ji ra ne kin, de ki nje tətɪ koo ingə nyakugə goji lə'ne ningə kaw kandi nya ki dɔnan'ti tado kisikidɔtaa ki bitɪ ki non'ti kadi to de ki njeduw nya num nje tət'ə num rai rɔnel nan'ti.
- 37 Tado kujita ki ene: “De kare duw ə in ki nungi tətɪ” kin in ta ki rɔta'ti.
- 38 M'ulə'se m'adi awi tətɪ koo me ndɔɔ'ti ki ingi rai kulə el. Nje ki rangi ingəi kon'a, ningə in rei tətɪ kandi kulə lə'de.”
- 39 De'gi ki dɔnangi Samari'ti pətɪ ki me bebo'ti kin uni me'de adi Jeju do naji ki man'ti ki dene man do'a'ti ene: «El'm nya'gi pətɪ ki m'ra.”
- 40 Nga ningə loki rei tei rə'a'ti, de'gi ki Samari'ti dəji'ə kadi isi se'de, ə Jeju isi se'de ndɔ joo.
- 41 Ki takul ta ki ta'a'ti, de'gi ki uni me'de in ngayn inbe bay;
- 42 ningə eli dene eyina: «In ki tado ta'gi ki el'je inbe kin par ə j'uni'n me'je el, nan j'inbe j'oo ta ki ta'a'ti ki mbi'je, ningə ji gər kadi in Njekaji de'gi toki rɔta'ti.”
- 43 Ndɔ joo go'ti, Jeju ɔti non təl aw dɔnangi Galile'ti gogi.
- 44 Ningə inbe mannaji ene: «De ki njekeltakita Luwə'ti ki ingə kɔsikurə me be koji'ne'ti goto.”
- 45 Nan loki re te Galile'ti, de'gi ki dɔnangi Galile'ti uwəi'ə ki rə'de'ti maji ngayn, tado inbe'gi kaa rai lo ra nanyi'ti ki Jerujalem tɔ adi oyi nya'gi pətɪ ki Jeju ra lo ra nanyi'ti ki kum'de.
- 46 Jeju təl re Kana ki Galile'ti ki lo ki ndɔki ra mann adi təl yiwi kandi nju'ti. Ningə dingəm kare ki in de kibo ki isi ra kulə ki ngar, ə rə ngonn'o ki dingəm to'ə Kapernayim'ti non.
- 47 Loki dingəm kakin oo kadi Jeju in Jude'ti re dɔnangi Galile'ti, re ingə, non ki do'a'ti kadi aw Kapernayim'ti aji ngonn'ne ki to ta koy'ti kin.
- 48 Ə Jeju el'ə ene: «Kin ə re oyi nyakɔji'gi ki nya'gi ki ətɪ bɔl ki kum'se el ə a asi kadi a uni me'se el ratata.”

⁴⁹De kibo ki nje ra kulə ki ngar kakin el Jeju ene: «Burəbe, toki ngonn'm oy el bay kin in re be lə'm.»

⁵⁰Nan Jeju el'ə ene: «Aw, ngonn'i aji nga.» Ningə dingəm un me'ne adi taa ki Jeju el də ta'ti kin el, adi osi də row'ti aw.

⁵¹Ə loki in də row'ti isi təl, bər'gi li'ə ra tiləi kum'ə eli'ə eyina: «Ngonn'i aji!»

⁵²Ningə dəji'de ke kadi ki bann ə rə ngonn to'n soti wa? Ningə eli'ə eyina: «In tagine ki kadi ki dəgi gidə in mutə ə rə'a ki tingə ngayn kete kakin təl səl.»

⁵³Lo kin'ti, baw ngonn oo kadi in də kadi'ti inbe ki Jeju el'ə'n'ə ene: «Ngonn'i aji nga» kin. Low'ə'ti non, dingəm un me'ne adi Jeju, nan'ti ki de'gi ki me kəy'ti li'ə ba pəti.

⁵⁴In kin ə in nyakəji ki nja joo ki Jeju ra loki təl'n Jude'ti re Galile'ti.

Jan 5

¹Go nya'gi'ti kin, Juwipi'gi rai nanyi lə'de adi Jeju aw Jerujalem'ti.

²Nga ningə Jerujalem'ti, lo ndogi mann ki bari'ə ki ta Ebirə nan Betisata to non, ndəkba kadi tarow ndogi bər'ti ki de'gi isi awi ki nyakul'gi me bebo'ti. Tabiti'gi in mi ta lo ndogi mann'ti kakin,

³ningə ginn tabiti'gi'ti kakin njemonyi'gi to'i'ti mbar mbar: njekumtə'gi, nje mote'gi ki njerəkoy njururu'gi. [Toi isi nginəi ta mann ki kadi ədi rə'ne;]

⁴tadə malayka lə Burəbe kare a ur me mann'ti kadi bur. Nje monyi ki dəkete ki osi me mann'ti ki bur kakin ə, re monyi li'ə to'n bann bann kaa ingə lapiya.

⁵Low'ə'ti kin, de ki monyi ra'a bal də mutə gidə in jijoo in'ti non.

⁶Jeju oo'ə to nanga, ningə loki eli'ə toki to me kon'ti kin be bal ngayn, dəj'ə ene: «Ge kingə lapiya wa?»

⁷Ə nje monyi el'ə ene: «Burəbe, de ki kadi un'm ilə'm me mann'ti loki mann isi ədi rə'ne kin goto. Loki m'ene m'aw ə, de ki rangi ur me'ti non'm'ti kete.»

⁸Ə Jeju el'ə ene: «Ində taa, un tuwə lə'i ə njiyə, aw.»

⁹Ningə tanan'ti non, dingəm ingə lapiya adi un tuwə lə'ne ə njiyə, aw. Nga ningə ndə'a'ti kin in ndə kərkon.

¹⁰Ə Juwipi'gi eli dingəm ki ingə lapiya kakin eyina: «Bone in ndə kərkon, in go'ti el kadi oti tuwə lə'i njiyə'n.»

¹¹Nan el'de ene: «In de inbe ki adi'm lapiya kin ə el'm ene: “Un tuwə lə'i ə aw.”“

¹²Ə dəji'ə ta eyina: «De'ə inbe ki el'i ene: “Un tuwə lə'i ə aw” kin in nan wa?»

- ¹³Nan de ki ingə lapiya kaa gər'ə el, tado Jeju ur kaki dann bulə de'gi'ti ki rai low'ə'ti non kin.
- ¹⁴Kagilo nden go'ti, Jeju təl ingə nati Kəy'ti lə Luwə ə el'ə ene: «Oo, ngə sine kin ingə lapiya nga. Ningə kadi ra majel el ratata nan to nya madi ki ngan ngayn te dō'i'ti bay.»
- ¹⁵Lo kin'ti, dingəm aw el Juwipi'gi toki in Jeju ə adi'ne lapiya.
- ¹⁶In be ə, Juwipi'gi awi ki ta ki Jeju ki ra nya kin ndo kərkon'ti.
- ¹⁷Nan Jeju el'de: «Biti bone kaa Bai isi ta ra ki de'gi'ti, ningə m'in kaa maji kadi m'ra ki de'gi tō.»
- ¹⁸Tado ta ki Jeju el kin, njekundo Juwipi'gi sangi row ki rangi dō mad'a'ti kadi n'toli'ə; tado eli eyina Jeju ra nya buji'n ndo kərkon par el, nan el bay ene Luwə in Baw'ne ki oji'ne, adi ra rō'ne kadi n'in de ki n'asi nan ki Luwə.
- ¹⁹Jeju təl un ta el'de ene: «Oyo, toki rōta'ti, adi m'el'se, m'in Ngonn lə Luwə m'ra kadi m'asi ra nya dō rō'm el. In nya ki m'oo Bai ra ə m'in m'ra. Nya ki Bai ra ə, m'in Ngonn'o m'ra kah'a'ti inbe kin tō.
- ²⁰Tado Bai ndigi'm m'in Ngonn'o adi toji'm nya'gi pəti ki inbe ra. A toji'm kulə ra'gi ki əti bol ngayn bay ki kadi a ra'se bol.
- ²¹Tado toki kaa ki Bai isi un'n njekoy'gi lo koy'ti adi'de kumngayira kakin ə, m'in Ngonn'o, m'adi kumngayira de ki ra toki m'ge tō.
- ²²Bai gangi ta dō de'ti el, nan adi'm tōgi m'in Ngonn'o kadi m'gangi'n ta dō de'gi'ti,
- ²³kadi de'gi pəti əsikurə'm toki əsikurə Bai be tō. De ki əsikurə'm m'in Ngonn el, əsikurə Bai ki njekulə'm el jagi tō.
- ²⁴Toki rōta'ti, adi m'el'se, de ki oo ta lə'm, taa un me'ne adi njekulə'm num tō ə, de'ə kin a ingə kaji ki biti ki non'ti. Ta ki gangi a osi dō'a'ti el, nan dər dō koy nga adi in me kaji'ti.
- ²⁵Toki rōta'ti, adi m'el'se, ndo a re, ningə ndo'a re nga ki kadi njekoy'gi a oyi dō ndu'm m'in Ngonn lə Luwə. Nga ningə de'gi ki a oyi dō ndu'm a si kumngayira.
- ²⁶Tado toki kaa ki Bai ə in nje kadi de'gi kaji kakin ə, adi'm m'in Ngonn'o tōgi kadi m'adi de'gi kaji tō.
- ²⁷Adi'm m'in Ngonn'o tōgi kadi m'gangi'n ta dō de'gi'ti, tado m'in Ngonn de.
- ²⁸Ningə kadi adi əti'se bol el, tado ndo re nga ki kadi de'gi pəti ki toi be ninn'ti a oyi dō ndu'm.
- ²⁹Nje ki rai nya ki maji a tei lo koy'ti tado kaw ki kaji'ti, ə njera nya ki majel a tei lo koy'ti tado kaw ki lo gangi ta'ti tō.

³⁰M'in m'ra kadi m'ra nya madi dɔ rɔ'm el. M'in m'gangi ta kigo ndu'ti ki m'ingɔ rɔ Luwə'ti. Nga ningɔ, ta ki gangi lɔ'm in ta ki gangi ki dana tado m'nji m'sangi ndigi lɔ'm el nan m'nji m'sangi ndigi lɔ njekulɔ'm."

³¹Jeju el ene: «Kin ə re in m'inbe ə m'man naji dɔ rɔ'm'ti ə re de ki a ndigi sə'm dɔ naji ki man'ti lɔ'm goto.

³²Nan in de ki rangi ə mannaji dɔ'm'ti, ningɔ m'gər kadi mannaji ki dɔ'm'ti kin in ta ki rɔta'ti.

³³In uləi ki de'gi rɔ Jan Batisi'ti, ə Jan mannaji ki rɔta'ti dɔ'm'ti.

³⁴M'in m'aw ndoo kadi de mannaji dɔ'm'ti el, nan m'el be kadi ingəi kaji.

³⁵Jan Batisi in lambi ki kində por'ti tado koo'n lo, ningɔ ingi ndigi kadi rai rɔnel kunj'ə'ti ngonn kagilo kare.

³⁶Nan nya'gi ki rangi manyinaji dɔ'm'ti utə nya Jan sanyi: kulə'gi ki m'ra'de, adi in kulə'gi ki Bai adi'm kadi m'ra kin manyinaji dɔ'm'ti taa tɔji kadi Bai ə ulə'm.

³⁷Bai inbe ki ulə'm, mannaji dɔ'm'ti. Nan k'in ə in oyi ndu'ə ndɔ kare el num, oyi takum'ə el num.

³⁸Ngəmi ta li'ə el, tado m'in ki ulə'm kin uni me'se adi'm'in el.

³⁹Sii sangi ginn ta lə Luwə maji maji tado oyi kadi a ingəi kaji ki biti ki non'ti me'ti; nga ningɔ in ta lə Luwə inbe kin ə in nje mannaji dɔ'm'ti.

⁴⁰Nan in mbəti rei rɔ'm'ti kadi ingəi kaji ki biti ki non'ti.

⁴¹M'in m'sangi kadi de'gi piti m'in el.

⁴²Ningɔ nya kare ki m'oo rɔ'se'ti, m'gər kadi in ndigi Luwə el.

⁴³M'in m're ki tɔ Bai, nan mbəti kadi uwəi m'in ki rɔ'se'ti. Ningɔ kin ə de ki rangi re ki tɔ'ne inbe ə, a uwəi'ə ki rɔ'se'ti maji.

⁴⁴Ingi ki isi sangi kadi ingəi tɔji ki kadi inbe'gi uləi dɔnan'ti ki yo ge ki ne ge yo, um sangi kadi ingəi tɔji ki in rɔ Luwə'ti ki in ki kar'ne ba ə in Luwə kin el, ningɔ a rai bann be ə a uni me'se adi'm'in wa?

⁴⁵Kadi oyi toki in m'in ə m'a m'un dɔ'se m'aw'n rɔ Bai'ti el, nan in Moji ki indəi me'se dɔ'a'ti kin ə a ində taa dɔ'se'ti.

⁴⁶Ningɔ kin ə re uni me'se adi Moji toki rɔta'ti dɔ ta'ti ki ndangi ə re a uni me'se adi'm'in tɔ, tado in ta ki dɔ'm'ti ə Moji ndangi.

⁴⁷Ə re oyi ta ki ndangi kin to ta ki rɔta'ti el ə ra bann be ə a uni me'se adi'm'in dɔ ta'ti ki m'el kin wa?»

Jan 6

- ¹Go nya'gi'ti kin, Jeju ɔti non, aw gidi ba'ti ki Galile, ki bari'ə ba ki Tiberiyadi.
- ²Bulə de'gi ngayn uni go'ə, tado de'gi oyi nyakɔji'gi ki ɔti bol ki Jeju ra do nje monyi'gi'ti aji'n'de.
- ³Tado nya kin ə Jeju al do mbal'ti taa, ningə isi do'ti nan'ti ki njendo'gi lə'ne.
- ⁴Dokagilo'ə'ti kin, nanyi lə Juwipi'gi ki bari'ə nanyi Paki in ndəkba.
- ⁵Loki Jeju un kum'ne ningə, oo bulə de'gi ki isi rei ki rə'a'ti. Ə dɔji Pilipi ene: «J'a j'ingəi mapa ra ə j'a ji ndogi kadi bulə de'gi kin pəti sɔi wa?»
- ⁶Jeju dɔji ta kin be kadi oo'n ta ki me Pilipi'ti, tado inbe gər nya ki kadi a ra bəti.
- ⁷Ə Pilipi ilə'ti ene: «Kin ə re ji ndogi mapa ki nar kulə ki ndo bu joo mindi kaa asi kadi a ɔdi ta'de nden nden pəti el.»
- ⁸Lo kin'ti, njendo lə Jeju kare ki tə'a nan Andire, ki in ngonkon Simon Piyər, el Jeju ene:
- ⁹«Ngonn ki dingəm kare, aw ki mapa mi, ki in mapa ki rai ki ko ki bari'ə ɔrji, taa ngann kanji'gi joo tɔ. Nan in kin in nya ki kadi de elta'a kadi de'gi'ti ki banyinan be kin el.»
- ¹⁰Ə Jeju ene: «Adi de'gi pəti sii nanga.» Low'ə'ti kin, mu in ngayn səm'ti, adi de'gi uwəi lo sii'ti nanga. De'gi kin asi dingəm'gi dər mi.
- ¹¹Be ə, Jeju un mapa, ra oyo Luwə do'ti, ə lowə de'gi pəti ki rai low'ə'ti non kin. Un kanji lowə'de kah'a'ti kakin tɔ. Adi'de kigo me ge'ti lə'de.
- ¹²Loki sɔi asi'de nga a, Jeju el njendo'gi lə'ne ene: «Kawi gində'gi ki nanyi kin, kadi de inyə nya madi kɔ el.»
- ¹³Be ə, mapa ki mi ki de'gi sɔi, njendo'gi kawi gində'gi ki nanyi kara dɔgi gidə in joo.
- ¹⁴Loki de'gi oyi nyakɔji ki ɔti bol ki Jeju ra kin ningə eli eyina: «Ki rəta'ti, de kin in Njekeltakita Luwə'ti ki maji kadi to re dɔnangɔ'ti kakin inbe.»
- ¹⁵Nga ningə, Jeju gər kadi a rei to uni'ə ai indəi'ə ngar, adi təl ɔr rə'ne aw gogi do mbal'ti, ki kar'ne ba.
- ¹⁶Loki lo səl, njendo'gi lə Jeju awi kadi ba'ti.
- ¹⁷Awi ali me to'ti, uni ta'de kaw ki Kapernayim'ti, ki in dow ba'ti ki kare. Lo kin'ti, lo ndul do'de'ti, taa Jeju kaa təl re rə'de'ti el bay tɔ.
- ¹⁸Nəl ulə ki tɔgi'ne ngayn, adi mann babo in pu pu.
- ¹⁹Njendo'gi ɔsi to asi kulə metər mi be ningə, oyi Jeju kaa ra njiyə do mann'ti isi re ki rə to'ti. Loki oyi Jeju ra njiyə do mann'ti, bol ra'de ngayn.
- ²⁰Nan Jeju el'de ene: «In m'in, boli el!»

- 21**Lo kin'ti, ndigi kadi n'uni Jeju me to'ti, nan tanan'ti non par ə, to ədi nangi loki isi awi'ti.
- 22**Lo ti go'ti, bulə de'gi ki nanyinan gidi ba'ti, oyi kadi tagine to in kareba par ə njendo'gi lə Jeju ali me'ti ai də rə'de, um Jeju al me'ti se'de el.
- 23**Lo kin'ti non, to'gi ki rangi in Tiberiyadi'ti rei, rai lo kati, ndəkba kadi lo'ti ki ndəki Burəbe elta ra'n oyo də mapa'ti ə adi bulə de'gi sɔi kakin.
- 24**Loki bulə de'gi oyi Jeju el num, njendo'gi li'ə el num ə, ali me to'gi'ti awi ki Kapernayim sangi Jeju'ti.
- 25**Loki ingəi Jeju dow ba'ti ki kare, dəji'ə eyina: «Njendo de'gi, in re te ne kadi bann'ti wa?»
- 26**Ə Jeju təl el'de ene: «Rəta, rəta adi m'el'se, isi sangi m'in tado mapa ki sɔi ndanni, um in tado gər ə in gəri me nyakəji'gi ki m'ra kin el.
- 27**Maji kadi rai kulə tado nyakusə ki a ndu'm kin el, nan tado nyakusə ki a to biti ki non'ti. In nyakusə ki m'in Ngonn de m'a m'adi'se, tado Luwə ki Baw'je ra ndaja kare rə'm'ti tado təji'm toki m'in de lə'ne.»
- 28**Lo kin'ti, bulə de'gi təli dəji'ə eyina: «In ri ə maji kadi ji ra taa kadi ji ra'n kulə ki Luwə ndigi wa?»
- 29**Ə Jeju təl el'de ene: «Nya ki Luwə ge rə'se'ti, in kadi uni me'se adi de ki ulə.»
- 30**Be ə eli'ə eyina: «Nyakəji ri ə a ra taa kadi j'oo ə j'un me'je wa? Kulə ri ə a ra wa?»
- 31**Kaw'je'gi sɔi nyakusə ki in dəran'ti ki bari'ə nan mann. Be ə ndangi me makitu'ti eli eyina: «Adi'de sɔi mapa ki in dəran'ti taa.»
- 32**Lo kin'ti, Jeju təl el'de ene: «Toki rəta'ti, adi m'el'se, in Moji ə adi'se mapa ki in dəran'ti el, nan in Bai Luwə ə adi'se mapa ki rəta'ti ki in dəran'ti taa.
- 33**Tado mapa lə Luwə ki adi de'gi, in mapa ki in dəran'ti taa ki nje kadi de'gi ki dənangi'ti ne sii ki də'de taa.»
- 34**Be ə, təli eli'ə eyina: «Burəbe, adi'je mapa kin ki ndə'gi ndə'gi adi j'uso.»
- 35**Jeju el'de ar njay ene: «M'in mapa ki nje kadi de kumngayira. De ki re rə'm'ti bo a ra'a el biti ki non'ti, de ki un me'ne adi'm kaa, kundə a ra'a el biti ki non'ti.»
- 36**Ningə m'el'se toki oyi m'in, nan uni me'se adi'm'in el.
- 37**Nje ki Bai adi'm'de a rei rə'm'ti. Ningə de ki re rə'm'ti, m'a m'tuwə el jagi.
- 38**Tado m'ində dəran'ti, m're dənangi'ti tado ra ndigi lə'm el, nan kadi m'ra ndigi lə njekulə'm.
- 39**Ningə nya ki njekulə'm ki ulə'm ndigi kadi m'ra ə to kin: ndigi kadi to madi de kare dann de'gi'ti ki adi'm'de kin nanyi kə el, nan kadi m'te se'de ji koy'ti dəboy ndə'ti.

- ⁴⁰In kin ə in nya ki Bai ndigi: ndigi kadi de'gi pəti ki oyi m'in Ngonn lə Luwə ə uni me'de adi m'in, ingəi kajji ki to biti ki non'ti, ə kadi m'te se'de ji koy'ti dɔboy ndɔ'ti.
- ⁴¹Juwipi'gi barita dɔ Jeju'ti tadɔ el ene: «M'in mapa ki in dɔran'ti taa.»
- ⁴²Barita dann'de'ti eli eyina: «Jeju kam, in ngonn lə Jisepi el wa? Ji gər kon'a'gi ki baw'a'gi majji tɔ, nga ra bann be ə el ene n'in dɔran'ti taa ə n're wa?»
- ⁴³Jeju təl el'de ene: «barita ta dann'se'ti el.
- ⁴⁴De ki asi kadi re rɔ'm'ti ki kanji kadi Bai ki ulə'm, ɔr'ɔ tarow goto. Ningə re Bai te tarow ad'a ə, m'in m'a te si'ə ji koy'ti dɔboy ndɔ'ti.
- ⁴⁵Ndangi me makitu'ti lə ki kare dann Njekeltakita Luwə'ti eyina: “Pəti, Luwə a ndo'de nya,” ningə de ki ra ki oo ndu Luwə ki Bai ə taa nyando li'ə, de'ə kin re rɔ'm'ti.
- ⁴⁶In kin ə tɔji kadi de oo Bai Luwə el; in nje k'in rɔ Luwə'ti ki kar'ne ba ə oo Bai Luwə.
- ⁴⁷Rɔta, rɔta, adi m'el'se, de ki un me'ne taa, ingə kajji ki to biti ki non'ti.
- ⁴⁸M'in mapa ki de sɔ ə a oy el.
- ⁴⁹Dilə mbo'ti, kaw'se'gi sɔi nyakusɔ ki in dɔran'ti ki bari'ə nan mann, kaa oyi.
- ⁵⁰Nan mapa ki in dɔran'ti kin, in mapa ki kadi de sɔ ə, de a oy el.
- ⁵¹M'in mapa kisikidɔtaa ki in dɔran'ti taa. Re de sɔ mapa kin ə, de'ə a oy el biti ki non'ti. Mapa ki m'a m'adi, in darɔ'm ki kadi de'gi sii kumngayira.”
- ⁵²Lo kin'ti, Juwipi'gi manjinan ta ngayn dann'de'ti eyina: «De kin a ra bann ta kadi a adi'je darɔ'a kadi j'usɔ wa?»
- ⁵³Ə Jeju el'de ene: «Rɔta, rɔta, adi m'el'se, re sɔi darɔ'm m'in Ngonn de el num, anyinan mosi'm el num ə, a ingəi kajji el.
- ⁵⁴De ki sɔ darɔ'm ə anyi mosi'm tɔ ningə, de'ə kin a ingə kajji ki to biti ki non'ti, ningə m'a m'te si'ə ji koy'ti dɔboy ndɔ'ti.
- ⁵⁵Tadɔ darɔ'm in nyakusɔ ki rɔta'ti, ə mosi'm in nyakanyi ki rɔta'ti tɔ.
- ⁵⁶De ki sɔ darɔ'm num, anyi mosi'm num tɔ ə, j'in si'ə j'in nan'ti kareba.
- ⁵⁷Bai ki ulə'm isi kumngayira adi m'in m'nji kumngayira ki ta kul'ə. Be ə, de ki sɔ darɔ'm a isi kumngayira ki takul'm tɔ.
- ⁵⁸In kin ə in mapa ki in dɔran'ti taa. To to mapa ki kaw'se'gi sɔi ə oyi kin el, nan in mapa ki de sɔ ə, de'ə kin a oy el, a isi ki dɔ'ne taa ki ndɔ'gi ndɔ'gi.”
- ⁵⁹Ta'gi kin tei ta Jeju'ti loki isi ndo'n nya de'gi ginn kəykawnan'ti lə Juwipi'gi, me be'ti ki Kapernayim.

⁶⁰De'gi ngayn dann njendo'gi'ti læ Jeju, loki oyi ta kin ta Jeju'ti ningə, eli eyina: «Ta kin in ta ki ngan ngayn, de ki asi kadi a ində mbi'ne go'ti goto.»

⁶¹Jeju gər me'ne'ti kadi njendo'gi li'ə isi ɓarita dɔ ta'ti li'ə. Be ə el'de ene: «Ta kin tugə'se jigi'ti wa?»

⁶²A kin ə re oyi m'in Ngonn de m'təl m'aw taa lo kis'i'ti ki m'nji'ti kete kin ə a rai bann wa?

⁶³In Ndil ə in nje kadi de isi ki dɔ'ne taa. De dɔrɔ'ne in nya madi el. Ningə ta'gi ki m'el'se kete kin in Ndil num in kisikidɔtaa num.

⁶⁴Nan de'gi madi dann'se'ti uni me'de adi'm'in el.» Jeju el be, tado lo kulə ngirə'ti ɓay, gər de'gi ki a adi'ə me'de el, taa gər de ki njekulə ji njeban'gi'ti tɔ.

⁶⁵Jeju ilə dɔ'ti ɓay ene: «In tado kin ə m'el'se m'ene: “De ki Bai ad'a tarow el, asi kadi a re rɔ'm'ti dɔrɔ'ne el.”“

⁶⁶In dɔ ndɔ'a'ti non kin, ngayn'gi dann njendo'gi'ti li'ə tɔli go'ə'ti, mbeti njiyɔi si'ə.

⁶⁷Ə Jeju tu rɔ'ne ki rɔ nje ki dɔgi gidə in joo'ti el'de ene: «Nga ingi, a awi el yan'ne wa?”

⁶⁸Nan Piyər el Jeju ene: «Burəbe, j'a j'aw rɔ nan'ti wa? In ə ta kaji in me ji'ti biti ki non'ti.

⁶⁹J'in, j'un me'je pəti dɔ'i'ti. Ningə ji gər kadi in Kar njay ki Luwə ulə.”

⁷⁰Jeju təl el'de ene: «In m'in ə m'mbəti'se in ki dɔgi gidə in joo kin, nan de kare dann'se'ti, ndil Su in me'ə'ti.”

⁷¹Lo kin'ti, Jeju isi elta ki dɔ Judasi'ti ki ngonn læ Simon Isikariyoti'ti. Tado in ə in ki kare dann njendo'gi'ti ki dɔgi gidə in joo ki a ulə Jeju ji njeban'gi'ti.

Jan 7

¹Go'ti, Jeju nanyi ki lo njiyə'ti dɔnangi Galile'ti, ge el kadi n'njiyə n'aw ə n'təl dɔnangi Jude'ti, tado njekundo Juwipi'gi isi sangi kadi n'tɔli'ə.

²Nga ningə dɔkagilo ra nanyi læ Juwipi'gi ki kadi sii ginn Kəyku'ti in ndəkba,

³ə ngannkon Jeju eli'ə eyina: «In ne ə aw dɔnangi Jude'ti adi njendo'gi læ'i kaa oyi nya'gi ki isi ra'de kin tɔ.

⁴De ki ndigi kadi de'gi oyi'ne kam a ra nya'gi kuti lo'ti el. Nga ningə, toki isi ra nya'gi ki əti bol kin, maji kadi ra adi de'gi pəti oyi'nu.”

⁵Nan toki rɔta'ti, ngannkon'a'gi inbe uni me'de adi'ə el.

⁶Ə Jeju el'de ene: «Ndɔ læ'm re el ɓay; nan ingi, ndɔ'gi pəti to maji tado læ'se.

- ⁷De'gi ki dɔnangi'ti ne kin a awi sese ki ta el, nan m'in ə, me'de majel sə'm tado m'el kulə ra'de'gi ki majel ki taga.
- ⁸Ingi ə awi lo ra nanyi'ti kin. M'in ə, m'a m'aw el, tado ndo lə'm nanyi bay.”
- ⁹Go ta'gi'ti ki el kin, isi Galile'ti ba.
- ¹⁰Nan loki ngannkon'a'gi awi lo ra nanyi'ti, in kaa ɔti osi do row'ti tɔ ki kanji kadi de oo'ə. Aw to lo kaw ki lo kiyə'ti be.
- ¹¹Dokagilo ra nanyi'ti, njekundo Juwipi'gi sangi Jeju ningə dəji eyina: «In lo'ti ki ra be wa?”
- ¹²De'gi manjinan ta'ti ngayn do'a'ti dann bulə de'gi'ti; nje ki nan'gi eli eyina: «In de ki maji,» ə nje ki nungi eli eyina: «Jagi, isi buki bulə de'gi mu'ti,» tɔ.
- ¹³In be kaa de ki kadi elta li'ə ki taga wangi goto, boli njekundo Juwipi'gi.
- ¹⁴Ndo'gi ki kadi ra nanyi dər te dana nga ə Jeju aw ginn Kəy'ti lə Luwə, isi ndo nya de'gi.
- ¹⁵In nya ki ndoji Juwipi'gi ngayn adi dəji nan ta eyina: «In kam de ndo'ə nya el tɔ, nga ra bann ə gər nya ɔti bol be wa?”
- ¹⁶Ə Jeju ilə'de'ti ene: «Nya ki m'nji m'ndo kin ngirə in rə'm'ti el, nan ngirə in rə Luwə'ti ki njekulə'm.
- ¹⁷Kin ə re de ndigi kadi n'ra nya ki Luwə ndigi ə, lo kin'ti ə a gər ar njay toki nya ki m'nji m'ndo kin ngirə in rə Luwə'ti eke in m'inbe ə m'ində ngirə wa.
- ¹⁸De ki nje kelta ki tɔ'ne inbe isi sangi tɔbar lə'ne inbe. Nan de ki sangi tɔbar lə nje kulə'ne a elta ki rɔta'ti, ningə nya ki gorow'ə'ti el goto rə'a'ti tɔ.
- ¹⁹Moji adi'se ndukun adi tai maji, nan de ki təl rə'ne go'ti goto. Nga ra bann ə isi sangi kadi tɔli m'in wa?”
- ²⁰Ə bulə de'gi eli'ə eyina: «In aw ki ndil ki majel me'i'ti! Nan ə isi sangi kadi n'tɔli wa?”
- ²¹Ə Jeju təl un ta ilə'de'ti ene: «M'ra nya kareba be, ə ingi pəti ɔti'se bol!
- ²²Moji adi'se ndu kadi ujəi mətɔi ngann'gi ningə in ndu ki te rə Moji'ti ne par el, nan in kaw'je'gi ki kete nu ə uni ndu kin ə ingi si ujəi mətɔi ngann'gi ndo kərkon'ti.
- ²³Kin ə re ujəi mətɔi ngonn ndo kərkon'ti kadi to de kidi ndukun lə Moji el ə, ra bann ə me'se to'se do'm'ti m'in ki m'aji darɔ de ba pəti ndo kərkon'ti wa?
- ²⁴Inyəi ta gangi ta kigo lo koo'ti lə'se, ə gangi ta ki dana.”
- ²⁵De'gi ki Jerujalem'ti eli eyina: «De kam el ə de'gi isi sangi kadi n'tɔli'ə wa?

- 26 Nga nyi ra elta taga wangi am, ə de el'ə ta madi el! Kibo'gi lə'je gəri bəti kadi in Kirisiti, De ki Luwə mbət'ə inbe wa ənn?
- 27 Ki ne kin, ji gər lo ki de kin in'ti maji, nan ndo ki Kirisiti De ki Luwə mbət'ə a te bus ə, de kare kaa a gər lo ki in'ti el."
- 28 Lo kin'ti, Jeju ki isi ndo de'gi nya ginn Kəy'ti lə Luwə un ndu'ne ki taa ene: «In mərita kadi in gəri m'in maji, taa in gəri lo ki m'in'ti tə! Ta ri in m'inbe ə m'ulə rə'm el, nan Luwə ki njekulə'm in de ki asi kadi de ində me'ne də'a'ti. Ingi, in gəri'ə maji el.
- 29 M'in m'gər'ə maji tado m'ində rə'a'ti, taa in ə ulə'm tə."
- 30 Lo kin'ti, de'gi isi sangi kadi n'uwəi Jeju, nan de ki kadi ində ji'ne də'a'ti goto, tado ndo li'ə asi el bay.
- 31 Ningə dann bulə de'gi'ti, de'gi ngayn uni me'de adi'ə ə eli eyina: «Dəkagilo ki Kirisiti De ki Luwə mbət'ə a re ə, a ra nyakoji'gi ki utə nya dingəm kin wa?"
- 32 Ə ta ki bulə de'gi isi yəmi ginn mindi de'ti ojido Jeju kin osi mbi Parisi'gi'ti, adi Parisi'gi ki kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi uləi njengəm də lo'gi lə'de kadi awi uwəi Jeju.
- 33 Ə Jeju el ene: «M'a m'in sese kagilo nden be bay, ə m'a m'aw ki rə nje kulə'm'ti.
- 34 A sangi m'in nan a ingəi m'in el, tado loki m'a m'in'ti kin a asi kadi a awi'ti el."
- 35 Ə də ta'ti kin Juwipi'gi dəji nan ta eyina: «Lo ki ra be ə a awi'ti ə kadi j'a j'ingəi el wa? A aw go ngannkon'ne'gi'ti ki sananyinan dann Gireki'gi'ti kin kadi aw ndo nya Gireki'gi wa?
- 36 Ta ki el ene: "A sangi m'in nan a ingəi m'in el, tado loki m'a m'in'ti kin a asi kadi a awi'ti el," kin kər me'ə nan ri wa?"
- 37 Dəboy ndo ra nanyi, ki in ndo kibo ngayn ə, Jeju ində ra taa un ndu'ne ki taa el ene: «Kin ə re de madi kundə ra'a ə, kadi re rə'm'ti anyi mann.
- 38 De ki un me'ne adi'm ə, "mann ba'gi ki nje kadi de'gi si ki də'de taa a uwəi bul bul ngar me'ə'ti," toki Makitu lə Luwə el'n."
- 39 Lo kin'ti, Jeju isi elta lə Ndil Luwə ki kadi de'gi ki uni me'de adi'ə a ingəi, tado dəkagilo'ə'ti kin Ndil Luwə re də de'gi'ti el bay, tado Jeju ur me təji'ti lə'ne el bay.
- 40 Dann bulə de'gi'ti, de'gi madi ki oyi ta kel Jeju eli eyina: «Toki rəta'ti, de kam in Njekeltakita Luwə'ti ki maji kadi a re kakin ə inbe!"
- 41 Nje ki nan'gi eli eyina: «In Kirisiti ki in De ki Luwə mbət'ə.» Nan nje ki nungi bay manji eyina: «Kadi Kirisiti in de ki Galile'ti wa?
- 42 Makitu lə Luwə el toki Kirisiti ki in De ki Luwə mbət'ə, a in de ki ginn koji'ti lə Dabidi, ningə a te ki tarow ki Betilehem'ti, ki in ngonn be koji Dabidi."

- ⁴³In be ə, bulə de'gi gangi nan tado lə Jeju.
- ⁴⁴De'gi madi dann'de'ti ndigi kuwə, nan de ki kadi ində ji'ne do'a'ti goto.
- ⁴⁵Njengəm ta lo lə Juwipi'gi ki awi kadi uwəi Jeju kakin, təli rei rə njekundo njekujənyamosi kadikare'gi'ti in ki Parisi'gi, ə kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi ki Parisi'gi dəji'de eyina: «Nga ra bann ə rei si'ə el wa?»
- ⁴⁶Ə njengəm lo'gi eli eyina: «Ndo kare j'oo de elta toki dingəm kin isi el'n el.»
- ⁴⁷Ə Parisi'gi dəji'de eyina: «Ingi kaa inyəi rə'se adi ədi'se to wa?»
- ⁴⁸Oyi'de kare be dann nje ki boi'ti eke dann Parisi'gi'ti un me'ne non wa?
- ⁴⁹Bulə de'gi kam in de'gi ki gəri ndukun lə Moji el, in de'gi ki Luwə a tuji'de kə!»
- ⁵⁰Nikodem ki in ki kare dann Parisi'gi'ti ki kete aw rə Jeju'ti un ta el'de ene:
- ⁵¹«Kin ə re de oo ta ki ta'de'ti el num, taa oo nya ki ra el num ə, ndukun lə'je a gangi ta do'a'ti el.»
- ⁵²Nan iləi'ə'ti eyina: «In kaa in de ki Galile'ti to wa? In sangi ginn'ə maji oo, njekeltakita Luwə'ti ki kadi in de ki Galile'ti goto.»
- ⁵³Go'ti, de ki ra kaa əti aw be lə'ne.

Jan 8

- ¹[Jeju əti non aw do mbal kagi Buni'gi'ti.
- ²Nan loki lo ti njay par ə təl re nati Kəy'ti lə Luwə. De'gi pəti rei ki rə'a'ti, ə isi nanga isi ndo'de nya.
- ³Lo kin'ti, njendo ndukun'gi ki Parisi'gi rei ki dene ki indəi ji'de do'a'ti lo kuwə marum'ti, adi'ə ra takum de'gi'ti,
- ⁴ningə eli Jeju eyina: «Njendo de'gi, dene kam j'ində ji'je do'a'ti lo kuwə marum'ti.
- ⁵Nga ningə, Moji el'je me ndukun'ti kadi koo dene'gi ki be kin ji tilə'de ki mbal ji təl'de kə, ə in, ta lə'i in ri wa?»
- ⁶Elita kin be to kuləkikiyə kadi uwəi Jeju to indəi taa do'a'ti. Nan Jeju ulə do'ne nanga ə isi ndangi nya ki ngonn ji'ne nanga.
- ⁷Ə loki nanyinan ki lo dəj'ə ta'ti, Jeju ər do'ne taa el'de ene: «De ki dann'se'ti ne ki ra majel nja kare el ə, kadi ilə ki mbal dəkete.»
- ⁸Jeju elta be ə təl ulə do'ne nanga gogi, isi ndangi nya nanga.
- ⁹Ə loki oyi ta kin ə, əti kare kare, ulə ngirə do nje ki təgi'ti, təl'n do nje ki du'ti. Ta təlta'a'ti, Jeju nanyi ki kar'ne ba. Dene kakin ə ra ngawdann lo'ti;

- 10 ǝ Jeju un dǝ'ne ki taa el'ǝ ene: «Dene, de'gi kaa rai ra? De kare kaa gangi ta dǝ'i'ti el wa?»
- 11 Ningǝ dene el'ǝ ene: «Burǝbe, de kare kaa gangi ta dǝ'm'ti el,» ǝ Jeju el'ǝ ene: «M'in kaa m'gangi ta dǝ'i'ti el jagi tǝ, nga ningǝ aw, ǝ ra majel gogi el.»]
- 12 Jeju tǝl el'de bay ene: «M'in kunjǝ ki dǝnangi'ti, de ki un go'm, a njiyǝ me lo ki diw'ti el, kunjǝ ki nje kadi de'gi sii ki dǝ'de taa a unji dǝ'a'ti.»
- 13 Lo kin'ti, Parisi'gi eli'ǝ eyina: «In inbe ǝ isi mannaji ki dǝ'i'ti ǝ, mannaji lǝ'i in ki rǝta'ti el.»
- 14 Ǟ Jeju il'de'ti ene: «Re m'inbe m'man najǝ dǝ rǝ'm'ti kaa m'gǝr kadi mannaji lǝ'm in ta ki rǝta'ti, tado m'in m'gǝr lo ki m'in'ti num, m'gǝr lo ki m'nji m'aw'ti num, nan ingi, gǝri lo ki m'in'ti el num, in gǝri lo ki m'nji m'aw'ti el num tǝ.
- 15 Ingi isi gangi ta kigo lo koo'ti lǝ de, nan m'in m'gangi ta dǝ de'ti el.
- 16 A kin ǝ re m'gangi ta non ǝ, in ta ki gangi ki gorow'ǝ'ti, tado m'in ki kar'm ǝ m'gangi ta el, Bai ki njekulǝ'm in sǝ'm nan'ti.
- 17 Ningǝ me ndukun'ti lǝ'se inbe kaa ndangi eyina: “Kin ǝ re de'gi joo manyinaji, ǝ mannaji lǝ'de aw go nan'ti ǝ, ta lǝ'de in ta ki rǝta'ti.”
- 18 M'inbe m'man najǝ dǝ rǝ'm'ti, ningǝ Bai ki ulǝ'm kaa mannaji lǝ'ne dǝ'm'ti tǝ.”
- 19 Ningǝ dǝji'ǝ eyina: «Baw'i in lo ki ra'ti dana wa?» Ǟ Jeju il'de'ti ene: «In gǝri m'in el, taa in gǝri Bai el tǝ. Kin ǝ re in gǝri m'in ǝ re a in gǝri Bai tǝ.”
- 20 Ta'gi kin te ta Jeju'ti loki isi ndo'n de'gi nya nati Kǝy'ti lǝ Luwǝ. Isi lo'ti ki nya'gi ki de'gi isi ilǝi kadikare'ti adi Luwǝ'ti. Nga ningǝ de uwǝ el, tado ndǝ li'ǝ asi el bay.
- 21 Jeju el'de ta ki rangi bay ene: «M'a m'aw, ningǝ a sangi m'in, nan a oyi me majel'gi'ti lǝ'se. Lo ki m'a m'aw'ti kin a asi kadi a awi'ti el.”
- 22 Lo kin'ti, Juwipi'gi elinan eyina: «A tǝl rǝ'ne ǝ ra bann ǝ el ene: “Lo ki m'a m'aw'ti kin a asi kadi a awi'ti el wa?”“
- 23 Ǟ Jeju el'de ene: «In, in de'gi ki dǝnangi'ti ne, ǝ m'in, m'in de ki dǝran'ti taa nu tǝ; in de'gi lǝ dǝnangi, nan m'in, m'in de lǝ dǝnangi el.
- 24 Ningǝ in tado kin ǝ m'el'n kete m'ene: “A oyi me majel'gi'ti lǝ'se.” Kin ǝ re uni me'se adi'm'in toki in m'in “Nje kisi non” el ǝ, a oyi me majel'gi'ti lǝ'se.”
- 25 Ǟ dǝji'ǝ eyina: «In be kam in nan wa?» Ningǝ Jeju il'de'ti ene: «M'in de ki m'el'se lo kulǝ ngirǝ'ti nu inbe kin.
- 26 Nga ningǝ, ki ǝji dǝ'se, m'aw ki ta ngayn kadi m'el ge, m'gangi ge; nan ta ki m'ingǝ rǝ nje kulǝ'm'ti kin par ǝ m'a m'ilǝmbǝr'ǝ rǝ de'gi'ti ki dǝnangi'ti ne. Ningǝ ta li'ǝ in ta ki rǝta'ti.”

- 27 Jeju isi el'de ta ki dɔ Baw'ne Luwə'ti nan ingi gəri me ta kin el.
- 28 Ө Jeju el'de ene: «Ndɔ ki a bəri m'in Ngonn de taa kagidəsi'ti kin ə, a gəri kadi m'in "Nje kisi non"; taa a gəri kadi m'ra nya madi dɔ rɔ'm el tɔ, nan in nya ki Bai ndo'm ə m'nji m'el.
- 29 Nje kulə'm in sə'm nan'ti; inyə'm ki kar'm el, tado dɔkagilo'gi pəti m'ra nya ki nəl'ə."
- 30 Loki Jeju elta kin be, de'gi ngayn uni me'de adi'ə.
- 31 Jeju el Juwipi'gi ki uni me'de adi'ə ene: «Kin ə re rai dɔ nja'se'ti me ta'ti lə'm ə, in njendo'gi lə'm ki rɔta'ti.
- 32 A gəri nya ki rɔta'ti, ningə nya ki rɔta'ti kin a taa'se ji bər'ti ilə'se taa inbe."
- 33 Ө ingi eli Jeju eyina: «J'in ngann kaw Abiraham, ningə ji ra bər lə de ndɔ kare el tɔ, nga ra bann be ə in el ene nya ki rɔta'ti a taa'je ji bər'ti ilə'je taa wa?"
- 34 Ө Jeju ilə'de'ti ene: «Toki rɔta'ti, adi m'el'se: de ki ra ki ra majel, in bər lə majel.
- 35 Bər a isi ki de'gi ki isi ra bər lə'de kin biti ki non'ti el, nan ngonn koji'de a isi se'de biti ki non'ti.
- 36 Adi re Ngonn lə Luwə taa'se ji bər'ti ilə'se taa ə, a in de'gi ki taa k'ilə taa ki rɔta'ti ji bər'ti.
- 37 Nga ningə, m'gər kadi in ngann kaw Abiraham; nan isi sangi kadi tɔli m'in tado mbəti ta lə'm.
- 38 M'in m'nji m'el nya ki m'oo rɔ Bai'ti, nan ingi ə, isi rai nya ki baw'se el'se tɔ."
- 39 Ningə iləi Jeju'ti eyina: «kaw'je in Abiraham.» Ө Jeju el'de ene: «Kin ə re in ngann kaw Abiraham toki rɔta'ti ə re a rai kuləra Abiraham.
- 40 M'in m'el'se nya ki rɔta'ti ki m'ingə rɔ Luwə'ti, ningə ki ngəsine kin isi sangi kadi tɔli m'in. In kin in kulə ki Abiraham ra el jagi.
- 41 In isi rai kuləra baw'se.» Ningə iləi Jeju'ti eyina: «J'in ngann'gi ki koji ginn kaya'ti el; Baw'je in kareba ə in Luwə."
- 42 Ө Jeju el'de ene: «Kin ə re Luwə in Luwə lə'se ə re a in ndigi m'in, tado m'te rɔ'a'ti ə m're lo kin'ti. In m'inbe ə m're ki dɔ'm el, nan in in ə ulə'm.
- 43 Tado ri ə in gəri me ta lə'm el wa? In gəri el tado asi kadi uri mbi'se go ta'ti lə'm el.
- 44 Su ə in baw'se, ningə in ndigi kadi rai ndigi lə baw'se. In de ki in nje tɔl de'gi lo kulə ngirə kosi'ti li'ə nu. In ra me nya ra'ti ki rɔta'ti nja kare el, tado nya ki rɔta'ti goto rɔ'a'ti. Kin ə re elta ki ngom ə, in kin ə in ta ki osi bo'ə'ti, tado in nje ngom num, in baw nyara ki ngom num.
- 45 M'in ə, m'in nje kelta ki rɔta'ti ə mbeti kun me'se kadi m'in.

⁴⁶Nan dann'se'ti ə asi kadi toji toki m'ra majel wa? A kin ə re m'el'ta ki rōta'ti ə, ra bann ə kadi uni me'se adi'm'in el wa?

⁴⁷De ki in yan Luwə, a oo ta lə Luwə, ningə ingi, oyi ta lə'm el, tado in lə Luwə el."

⁴⁸Lo kin'ti, Juwipi'gi eli Jeju eyina: «In gorow'ə'ti kadi j'eli j'ene: in de ki Samari'ti, taa ndil ki majel isi me'i'ti tō."

⁴⁹Ə Jeju el'de ene: «Jagi, ndil ki majel goto me'm'ti, nan nya kare ki m'oo ə, m'in m'əsi kurə Bai, ə in mbəti kəsikurə'm tō par.

⁵⁰M'in m'nji m'sangi kadi de'gi uləi toji dō'm'ti el. De ki isi sangi kadi de'gi uləi toji dō'm'ti in non, in ə a gangi ta kin taa.

⁵¹Ningə toki rōta'ti, adi m'el'se, de ki təl rō'ne go ta'ti lə'm ə, de'ə kin a oy el ratata."

⁵²Lo kin'ti non, Juwipi'gi eli'ə eyina: «Ki ne kin, ji gər maji nga toki ndil ki majel isi me'i'ti. Abiraham oy, taa de'gi ki njekeltakita Luwə'ti kaa oyi tō, ningə in el ene: "De ki təl rō'ne go ta'ti lə'i ə, de'ə kin a oy el ratata."

⁵³In utə kaw'je Abiraham ki oy kin wa? Taa njekeltakita Luwə'ti kaa oyi tō! In oo rō'i kadi in nan wa?"

⁵⁴Ningə Jeju ilə'de'ti ene: «Kin ə re m'toji rō'm m'inbe ningə, in toji ki nda'a goto. Nga ningə, de ki njekulə toji dō'm'ti in Bai. In ki isi elita li'ə eyina in Luwə lə'se,

⁵⁵nan gəri'ə el. M'in m'gər'ə. Kin ə re m'el m'ene m'gər'ə el ə, re m'a m'in nje ngom to ingi be tō. Nan m'in m'gər'ə, taa m'təl rō'm go ta'ti li'ə tō.

⁵⁶Kaw'se Abiraham ra rōnel ngayn tado ində me'ne'ti kadi n'a n'oo ndə ki m'a m're'n. Nga ningə oo ndə re'm, adi rō'a nəl'ə ngayn."

⁵⁷Lo kin'ti, Juwipi'gi dəji Jeju eyina: «In ra bal dō mi el bay ə kum'i oo Abiraham wa?"

⁵⁸Ə Jeju ilə'de'ti ene: «Toki rōta'ti, adi m'el'se, kete non koji Abiraham'ti, "M'in m'nji non"."

⁵⁹Lo kin'ti non be, kəri mbal kadi n'tiləi Jeju, nan ur dann bulə de'gi, ə te ginn Kəy'ti lə Luwə kə, aw.

Jan 9

¹Loki Jeju isi ində dər ningə, oo de ki kum'ə tō lo koj'o'ti nu isi.

²Njendo'gi li'ə dəji'ə eyina: «Njendo de'gi, dingəm ki kum'ə tō lo koj'o'ti nu kin, kum'ə tō oji'n dō majel li'ə inbe eke, oji'n dō majel lə njekoj'o'gi wa?"

³Ə Jeju el'de ene: «In ta lə majel li'ə el num, in ta lə majel lə njekoj'o'gi el num, nan kum'ə tō be kadi Luwə oji'n tōgi'ne taga kadi de'gi gəri.

- ⁴Dokagilo ki kadi to bay, maji kadi ji rai kulə lə de ki njekulə'm, tado lo a ndul ə, lo kadi de a ra kulə goto.
- ⁵Toki m'in'n donangi'ti ne bay, m'in kunji ki donangi'ti.”
- ⁶Loki Jeju el ta'gi kin be ə, go'ti, tuw mann ta'ne nanga, løy'n nangi, ɔr gidi kum nje kumtə'ti kakin.
- ⁷Ningə, el njekumtə ene: «Aw togi kum'i lo ndogi mann'ti ki Silowe.» «Silowe» kər me'ə nan «njekawkulə». Be ə, njekumtə aw togi kum'ne low'ə'ti kakin, ə ta təl'ə, kum'ə oo lo maji.
- ⁸Nje gədi kəy'gi li'ə, ki nje'gi ki kete isi oyi'ə lo kəy nya'ti, eli eyina: «M'a, in kam in de ki nje kisi nanga, kəy nya kakin el wa?”
- ⁹Ningə nje ki nan'gi eli eyina: «In darə'a inbe.» Ə nje ki nungi eli eyina: «Jagi in in el, nan in de ki nje tanan si'ə.» Ningə inbe ki də'ne el ene: «In darə'm m'inbe.”
- ¹⁰Nga a dəji'ə ta eyina: «Re inbe ə, ra bann be ə kum'i oo lo wa?”
- ¹¹Ə el'de ene: «Dingəm ki tə'a nan Jeju ə løy nangi ɔr gidi kum'ti, ə el'm ene: “Aw Silowe'ti togi kum'i”, ə m'aw m'togi kum'm, par ə kum'm oo lo maji.”
- ¹²Ningə dəji'ə eyina: «Dingəm kin in ra be wa?» Ə el'de ene: «M'gər el.”
- ¹³Lo kin'ti, ɔri dingəm ki kete kum'ə tə kakin awi si'ə rə Parisi'gi'ti.
- ¹⁴Ningə, ndə'a'ti ki Jeju løy'n nangi ki mann ta'ne ɔr gidi kum'ə'ti adi kum'ə oo lo kakin in ndə kərkon.
- ¹⁵Ə Parisi'gi dəji'ə ta ki yan'de dangi bay ke ra bann ə n'oo'n lo wa? Ə el'de ene: «Jeju ɔr nangi ki løy kum'm'ti, ə m'aw m'togi kum'm, ə ngəsine kum'm oo lo.”
- ¹⁶Lo kin'ti, Parisi'gi ki madi eli eyina: «De ki ra nya kin in de ki in rə Luwə'ti el, tado ində kum'ne go ndə kərkon'ti el.» Nan nje ki nungi eli eyina: «Nga ra bann be ə, de ki njeramajel par a aw ki togi kadi ra'n nyakoji'gi ki əti bol be kin wa?» Be ə, ta kin re ki gangi nan dann'de'ti.
- ¹⁷Ningə təli dəji njekumtə kakin bay eyina: «Nga inbe ki də'i, ta ri ə el də de'ti ki te kum'i adi kum'i oo lo kin wa?» Ə njekumtə el ene: «In njekeltakita Luwə'ti.”
- ¹⁸Juwipi'gi mbeti kun me'de kadi toki in de ki kete kum'ə tə, ə ngəsine de te kum'ə adi kum'ə oo lo. Rai biti uni njekoj'o'gi rei.
- ¹⁹Ə dəji'de ta eyina: «De kam in ngonn'se inbe toki rəta'ti wa? A re in ngonn'se inbe ə, kum'ə tə lo koj'o'ti inbe wa? A re kum'ə tə lo koj'o'ti ə, ra bann be ə ngəsine kum'ə oo lo wa?”
- ²⁰Ə njekoj'o'gi eli eyina: «Ji gər maji kadi in ngonn'je inbe, taa kum'ə tə lo koj'o'ti nu tə.

- 21 Nan ki ɔjido kum'ə ki ngɔsine oo lo, eke nan ə te kum'ə adi kum'ə oo lo inbe kin ə, ji gər nya kare me'ti el. Ningə inbe tɔgi gangi ənn ə dəji'ə, ə a elta ki dɔ rɔ'ne'ti.”
- 22 Nje koj'o'gi elita kin be tado bol ki boli Juwipi'gi. Tado Juwipi'gi dɔ'i tanan'ti kadi to de ki re el ene Jeju in Kirisiti De ki Luwə mbət'ə ə, sɔw tuwə ginn kəykawnan'ti lə Juwipi'gi kɔ.
- 23 In tado kin ə, njekoj'o'gi eli eyina: «Inbe tɔgi gangi ənn ə, dəji'ə.”
- 24 Ə Parisi'gi bari de ki kete kum'ə tɔ kakin adi'ə re ki nja joo, ningə eli'ə eyina: «Elta ki rɔta'ti, ɔsi'n kurə Luwə. Ji gər kadi dingəm kin in njeramajel.”
- 25 Lo kin'ti, dingəm ki kete kum'ə tɔ kakin el'de ene: «In njeramaji, kin ə in njeramajel inbe kaa m'gər nya kare me'ti el, nya kare ki m'gər maji ənn: kete kum'm tɔ, ningə ngɔsine kum'm oo lo.”
- 26 Ningə tɔli eli'ə eyina: «In ri ə ra sə'i wa? Ə ra bann tɔ ə adi kum'i oo lo wa?”
- 27 Lo kin'ti el'de ene: «Ta kin m'el'se kete nga, ə in mbeti koo ta lə'm, ə ra bann ə in gei kadi m'təl m'el'se bay wa? In ndigi kadi tɔli njendo'gi li'ə tɔ wa?”
- 28 Loki el Parisi'gi ta be ə, ingi taji'ə ə eli'ə eyina: «In ə in njendo li'ə, nan j'in, j'in njendo'gi lə Moji.
- 29 Ji gər kadi Luwə elta ki Moji, nan de lə'i kin, ji gər lo ki te'ti el.”
- 30 Ə dingəm kakin el Parisi'gi ene: «In nya ki ətɔ bol ngayn kadi de ki rɔta'ti, ingi gəri lo ki te'ti el tɔ, ə de'ə kakin taa adi kum'm oo lo.
- 31 Ji gər maji kadi de'gi ki njeramajel, re elita ki Luwə ə, Luwə oo dɔ ta lə'de el, nan de ki nje bol Luwə, ki nje təl rɔ'ne go ndu'ə'ti, Luwə oo dɔ ta li'ə.
- 32 Ki mayinu inbe kin, ndɔ kare kadi j'oo nan de madi ə adi kum'de ki tɔ lo koj'o'ti nu oo lo be kin, m'oo el bay.
- 33 Kin ə re dingəm kin in rɔ Luwə'ti el ə, nya madi kare ki asi kadi ra goto.”
- 34 Lo kin'ti, eli'ə eyina: «In de ki ra me majel'ti lo koj'o'ti nu kam ə, ge kadi in ə ndo'je nya!» Ningə tuwəi'ə adi te taga.
- 35 Jeju oo kadi tuwəi'ə, ə loki ingə, dəj'ə ene: «In un me'i adi Ngonn de wa?”
- 36 Ə el Jeju ene: «Burəbe, Ngonn de ə in nan wa el'm adi to m'un me'm m'ad'a wa?”
- 37 Ningə Jeju el'ə ene: «In oo'ə ki kum'i, in darɔ'a inbe ə isi elita kin.”
- 38 Be ə, dingəm kakin el Jeju ene: «Burəbe, m'un me'm m'ad'i.» Ningə ɔsi məkəsi'ne nanga non'a'ti.
- 39 Jeju el'ə ene: «M're dɔnangi'ti ne tado gangi ta, m're kadi de'gi ki kum'de tɔ, oyi lo, ə kadi nje ki kum'de oo lo, tɔli njekumtɔ'gi tɔ.”

⁴⁰Loki Parisi'gi madi ki rai ki Jeju non, oyi do ta ki Jeju el kin ningə, dəji'ə eyina: «J'in kaa j'in njekumto'gi to wa?»

⁴¹Ə Jeju ilə'de'ti ene: «Kin ə re in njekumto'gi toki rəta'ti ə, re majel lə'se a goto, nan toki j'isi'n, ə oyi rə'se kadi kum'se oo lo kin ə, majel lə'se to tor'ne'ti ba.»

Jan 10

¹Jeju el ene: «Toki rəta'ti adi m'el'se. Kin ə re de madi ur go bati'gi'ti ki takəy el, nan in bal ki do bər ki row ki rangi ə, de'ə kin in njebogi, in baw kaya.

²Nan de ki ur kəy go bati'gi'ti ki takəy, in ə njekul bati'gi.

³Nje ngəm takəy bati'gi te takəy ad'a, ə bati'gi oyi do ndu'ə. Ningə bar bati'gi lə'ne kare kare ki to'de, te se'de taga.

⁴Loki te ki bati'gi lə'ne pəti taga ningə, əti njiyə non'de'ti, ə bati'gi uni go'ə, tado gəri ndu'ə.

⁵Bati'gi a uni go de ki rangi el. Re oyi de ki rangi ə, a anyinan sanyi kə kad'a'ti, tado gəri ndu de'gi ki rangi el.”

⁶Jeju el'de kujita kin, nan gəri nya ki el'de ta do'ti kin el.

⁷Ə Jeju təl el'de bay ene: «Toki rəta'ti, adi m'el'se, m'in takəy bati'gi.

⁸De'gi pəti ki rei rə'm'ti, in njebogi'gi, ki baw kaya'gi, adi bati'gi oyi ta lə'de el.

⁹M'in takəy, re de ur kəy ki row ki rə'm'ti ə, de'ə a ingə kaji. A ur kəy num, a te num, taa a ingə nyakusə'ne num to.

¹⁰Njebogi re ə, re tado bogi, re tado təl nya, ə re tado tuji nya to par. Nan m'in, m're kadi de'gi ingəi kaji. Ningə kadi in kaji ki to mbar mbar.

¹¹«M'in nje njekul bati'gi ki maji. De ki njekul bati'gi ki maji, adi rə'ne tado bati'gi lə'ne.

¹²Nan de ki in njekul bati'gi tado kingə nar par um in be'de el, loki oo jagum isi re ki do bati'gi'ti, inyə bati'gi ə anyi, adi jagum re uwə'de ge, sanan'de ge.

¹³Njekul bati'gi tado kingə'n nar kin anyi, tado nya li'ə in nar par ə isi sangi, adi oo lo kadi ində rə'ne kon'ti tado lə bati'gi el.

¹⁴M'in, m'in njekul bati'gi ki maji. M'gər bati'gi lə'm, ə bati'gi lə'm gəri m'in to.

¹⁵Gəri m'in toki Bai gəri'm ə m'in m'gər'n Bai kin be to. Be ə, m'adi rə'm tado bati'gi lə'm.

¹⁶M'aw ki bati'gi ki rangi non bay ki in me kəy'ti ne el. Ingi kaa, maji kadi m're se'de me kəy'ti. A oyi ndu'm ə, a təli nyakul'gi ki kareba ginn nje ngəm bati'gi'ti ki kareba.

¹⁷Bai ndigi'm, tado m'adi rə'm kə kadi to m'təl m'ingə kingə ki rangi.

- ¹⁸De ki a ində tōgi dō'm'ti kadi m'ilə rō'm kō goto. In m'inbe ə m'adi ki me ndigi lə'm. M'aw ki tōgi kadi m'adi'n num, kadi m'taa'n num. In kin ə in ndu ki m'ingə ki rō Bai'ti."
- ¹⁹Ta lə Jeju kin təl re ki gangi nan ki rangi dann Juwipi'gi'ti bay.
- ²⁰Ngayn'gi dann'de'ti eli eyina: «Ndil ki majel isi me'ə'ti, dō'a ra dana el, ə ra bann ə isi oyi ta li'ə wa?"
- ²¹Ə nje ki nungi eli eyina: «De ki ndil ki majel isi me'ə'ti elta be el. De ki ndil ki majel isi me'ə'ti asi kadi a te kum njekumtō'gi el."
- ²²Dokagilo'ə'ti kin, Juwipi'gi isi rai nanyi tōr ndu dō Kəy'ti lə Luwə Jerujalem'ti. In dō kagilo kul'ti.
- ²³Jeju ulə lo aw ge təl ge ginn tabiti'ti lə Salomon, nati Kəy'ti lə Luwə.
- ²⁴Juwipi'gi iləi nan gugi gidə, ningə eli'ə eyina: «Kadi bann'ti ə a el'je ta ki kadi me'je osi nanga wa? Kin ə re in Kirisiti De ki Luwə mbət'ə ə, el'je wanggi adi j'oo."
- ²⁵Jeju el'de ene: «Ta kin m'el'se kete nga, nan uni me'se adi ta lə'm el. Nya'gi ki m'nji m'ra'de me tō Bai'ti kin manyinaji dō'm'ti.
- ²⁶Nan ingi, mbəti kunme'se kadi m'in. Mbəti tado in dann bati'gi'ti lə'm el.
- ²⁷Bati'gi lə'm oyi ndu'm, m'gər'de, ningə ingi uni go'm tō.
- ²⁸M'adi'de kaji ki to biti ki non'ti, um nanyi kō el. Taa de ki kadi ində tōgi'ne taa'n'de ji'm'ti kaa goto tō.
- ²⁹Bai ki nje kadi'm'de aw ki tōgi dō de'gi'ti pəti, adi de madi ki asi kadi ində tōgi taa'n'de ji Bai'ti goto.
- ³⁰J'in ki Bai j'in kare."
- ³¹Lo kin'ti, Juwipi'gi təli tiləi'ə ki mbal bay kadi n'təli'ə.
- ³²Ə Jeju el'de ene: «M'ra nya'gi ki maji maji ngayn takum'se'ti ki tōgi ki in rō Bai'ti, nga in ki ra ə in gəi kadi tiləi m'in ki mbal təli m'in tado'a wa?"
- ³³Ə Juwipi'gi eli'ə eyina: «In tado nya maji ki ra ə ji ge kadi ji tiləi ki mbal ji təli el, nan in tado kelta ki mal. Tado in ki in de kare par ə el ene n'in Luwə."
- ³⁴Jeju el'de ene: «Ndangi me ndukun'ti lə'se inbe'gi eyina: "M'in Burəbe m'el'se m'ene in luwə'gi".
- ³⁵De'gi ki Luwə el'de ta lə'ne ə Luwə ɓar'de luwə'gi kin. Ningə gəri maji kadi de ra tōgi buji ta lə Luwə el.
- ³⁶M'in, Bai Luwə ində'm ta dangi, ulə'm dənangi'ti, ə m'el'n m'ene m'in Ngonn lə Luwə, ningə ingi eli eyina ke m'in nan ə m'el m'ene m'in Ngonn lə Luwə wa ə, m'in nje kelta ki mal dō tō Luwə'ti, kin in tado ri wa?

- ³⁷Kin ə re m'ra kulə lə Bai el ningə to uni me'se adi m'in el!
- ³⁸A kin ə re m'nji m'ra kulə lə Bai ningə, re uni me'se adi m'in el kaa, uni me'se adi kulə'gi ki m'ra'de kakin nden taa. Uni me'se kadi gəri ə oyi toki Bai isi me'm'ti, ə m'in m'nji me Bai'ti tō.”
- ³⁹Lo kin'ti, sangi row nja kare bay kadi n'uwəi Jeju, nan te mbunə'de'ti aw.
- ⁴⁰Jeju təl aw gidi ba Jurden'ti, lo'ti ki kete Jan ra de'gi batəm'ti. Jeju aw isi low'ə'ti kin non.
- ⁴¹De'gi ngayn rei rə'a'ti, ningə elinan eyina: «Jan ra nya madi kare ki əti bol el, nan nya'gi pəti ki el əji'n dō dingəm kin in nya'gi ki rəta'ti.”
- ⁴²Lo kin'ti non be de'gi ngayn uni me'de adi Jeju.

Jan 11

- ¹Dingəm kare ki njemonyi in non, tō'a nan Lajar. Isi me be'ti ki Betani ki in ngonnbə lə Mari in ki ngonkon'ne Marti.
- ²In darə Mari inbē kin ə a ur hu ki əti maji nja Burəbe'ti num, bər nja'a ki bisi dō'ne num. Nga ningə in ngonkon'a Lajar tō ə rə'a tō'ə.
- ³Konnann'a'gi ki joo kin uləi de madi ad'a aw el Jeju ene: «Burəbe, njendigi lə'i basa mad'i in monyi.”
- ⁴Loki Jeju oo ta kin ningə el ene: «Monyi lə Lajar kin a təl'ə el, nan in monyi ki re kadi tōji tōgi Luwə, taa kadi de'gi uləi tōji dō'm'ti m'in Ngonn lə Luwə tō.”
- ⁵Jeju ndigi Marti in ki ngonkon'a ki dene Mari, taa ndigi Lajar tō.
- ⁶Jeju oo maji kadi Lajar in monyi, be kaa isi lo'ti ki si'ti kin ba ndō joo bay.
- ⁷Go'ti, el njendo'gi lə'ne ene: «Adi ji təli j'awi Jude'ti gogi.”
- ⁸Ə Njendo'gi li'ə eli'ə eyina: «Njendo de'gi, ndō ngayn el ne bay ə Juwipi'gi sangi kadi n'tiləi'nu ki mbal n'təli'nu kakin ə, ge kadi təl aw Jude'ti bay wa?”
- ⁹Jeju ilə'de'ti ene: «Ngann kadi in dōgi gidə in joo me ndō'ti ki kare el wa? Ningə kin ə re de njiyə kada ə a osi el, tadō oo lo maji.
- ¹⁰A re njiyə kondō ə a osi, tadō oo lo maji el.”
- ¹¹Go ta'ti kin, Jeju ilə ta ki rangi dō'ti ene: «Madi'je Lajar to bi, ningə m'a m'aw kadi m'ndəl'ə.”
- ¹²Ə njendo'gi eli'ə eyina: «Burəbe, re in bi ə to ə a ndəl bay.”
- ¹³Jeju elta lə koy Lajar, nan njendo'gi oyi toki in ta lə bi ki kare.
- ¹⁴Ə Jeju el'de ar njay ene: «Lajar oy.

- 15Nga ningə ki ɔji dɔ'se, rɔ'm nəl'm ngayn kadi m'goto low'ə'ti, kadi to ingi uni me'se adi'm'in. Ningə ki ne kin, adi j'awi dɔ'a'ti.”
- 16Ə Tomasi ki isi bari'ə «Ndungə» el ndəgi njendo'gi ene: «J'in kaa adi j'awi si'ə to j'oyi si'ə.”
- 17Loki Jeju re te Betani'ti, oo kadi duwi Lajar ra ndɔ sɔ nga.
- 18Betani in ndəkba ki Jerujalem, asi kulə metər mutə be par,
- 19adi Juwipi'gi ngayn rei rɔ Marti'ti in ki Mari kadi sɔli me'de ɔji'n dɔ koy lə ngonnkon'de.
- 20Loki Marti oo kadi Jeju a re non, in aw tilə kum'ə, ningə Mari taa isi yan'ne nanga me kəy'ti.
- 21Marti ki aw tilə kum Jeju, el Jeju ene: «Burəbe, kin ə re in se'je ne ə re ngonnkon'm a oy el.
- 22Nan ki ne inbe kin kaa m'gər kadi nya'gi pəti ki dəji Luwə ə a adi.”
- 23Ə Jeju el'ə ene: «Ngonnkon'i a ində lo koy'ti.”
- 24Ningə Marti il'ə'ti ene: «In ki rɔta'ti, m'gər kadi ndɔ ki njekoy'gi a indəi taa lo koy'ti dɔboy ndɔ'ti ə, Lajar a ində taa lo koy'ti tɔ.”
- 25Lo kin'ti, Jeju el'ə ene: «M'in nje kadi de'gi indəi taa lo koy'ti, ki nje kadi de'gi sii ki dɔ'de taa. De ki un me'ne, re oy mindi kaa, a təl isi ki dɔ'ne taa.
- 26Nga ningə, de ki isi ki dɔ'ne taa, ə un me'ne ə, de'ə kin a oy el ratata. M'dəj'i ke un me'i dɔ ta'ti kin wa?”
- 27Ningə Marti il'ə'ti ene: «Oyo, Burəbe, m'un me'm m'ad'i toki in ə in Kirisiti, De ki Luwə mbət'ə, in ə in Ngonn lə Luwə, in ə in de ki maji kadi a re dɔnangi'ti.”
- 28Go ta'ti ki Marti el kin ə, ɔti aw bar ngonnkon'ne ki dene Mari, el'ə ta nanga yəgiro be ene: «Njendo de'gi ra non, ə isi dəj'i kadi aw.”
- 29Loki Mari oo ta kin taa par ə ində taa kalangi aw ki rɔ Jeju'ti.
- 30Jeju ur me be'ti el bay, in lo'ti inbe ki Marti aw ingə'ti kete kakin bay.
- 31Juwipi'gi ki sii me kəy'ti ki Mari, isi sɔli me'ə, loki oyi'ə ində taa kalangi, te taga, oyi ene isi aw ki dɔbadi'ti kadi non wa, adi indəi taa awi go'ə'ti.
- 32Loki Mari aw te lo'ti ki Jeju ra'ti, ə oo Jeju ə, osi nanga nja'a'ti, ningə el'ə ene: «Burəbe, kin ə re in se'je ne ə re ngonnkon'm a oy el.”
- 33Loki Jeju oo kadi Mari isi non, taa Juwipi'gi ki in go'ə'ti kaa isi nonyi tɔ ningə, me'ə ur mad'a, taa ndil'ə isi nanga el tɔ.
- 34Ə dəji'de ene: «Iləi'ə ra be wa?» Ningə eli'ə eyina: «Burəbe, re ə oo.”

- 35 Lo kin'ti, Jeju non.
- 36 Ө Juwipi'gi eli eyina: «Oyi tɔji ki tɔji ndigi ki ndig'ə kin.»
- 37 Nan nje ki nungi eli eyina: «Te kum njekumtɔ, nga ra bann ə asi kadi ɔgi Lajar koy el tɔ wa?»
- 38 Lo kin'ti, me Jeju təl ur mad'a kur ki rangi bay, adi ɔti aw ki dɔbadi'ti. Ningə in bolo mbal ə indəi mbal mad'a uti ta'a.
- 39 Jeju el'de ene: «Ori mbal kin kɔ», nan Marti ki konnann nje goto el Jeju ene: «Burəbe, ra ndɔ sɔ nga, adi a ɔti.»
- 40 Ө Jeju el'ə ene: «M'el'i m'ene ri wa? M'el'i m'ene re un me'i ə a oo tɔji lə Luwə.»
- 41 Lo kin'ti, ɔri mbal kɔ, ə Jeju un kum'ne ki taa ningə el ene: «Bai, m'ra'i oyo toki oo dɔ ndu'm.
- 42 M'gər kadi ta'gi ki m'nji m'el'i kin oo dɔ ndu'm dɔrɔ, nan m'elta kin be tado bulə de'gi ki gugi gidi'm kin, kadi uni me'de adi m'in toki in in ə ulə'm.»
- 43 Go ta'ti kin ə, Jeju un ndu'ne ki taa elta ki tɔgi'ne ene: «Lajar, te taga!»
- 44 Ningə nje goto Lajar ində lo te taga. Ji'ə'gi ki nja'a'gi in ki ra'gi ki ta ku, taa takum'ə in ki dolo ki ku tɔ. Ө Jeju el'de ene: «Tuti'ə, ə inyəi'ə adi aw.»
- 45 Juwipi'gi ngayn ki rai rɔ Mari'ti, ə oyi nya ki Jeju ra, uni me'de adi Jeju.
- 46 Nan nje ki nan'gi awi ingəi Parisi'gi, eli'de nya ki Jeju ra.
- 47 Lo kin'ti, kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi ki Parisi'gi, ɔsi dɔ nje gangi ta'gi lə Juwipi'gi nan'ti, ningə dɔji nan eyina: «In ri dana ə kadi ji rai wa? Dingəm kin ra nyakɔji'gi ngayn!
- 48 Kin ə re j'inyəi'ə adi ra nya'gi lə'ne kin ki non'ne'ti ə, de'gi pəti a uni me'de adi'ə, ningə de'gi ki Rɔm'ti a rei kadi tuji Kəy lə Luwə, taa a tuji ginn be lə'je tɔ!»
- 49 Ө Kayipi ki in ki kare dann nje kundɔ Juwipi'gi'ti, ki bal'a'ti non in kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi, un ta el'de ene: «In gəri nya kare me nya'ti ki isi ra nya kin el!
- 50 In mərita maji oyi! In soti ngayn tado lə'se kadi ba kal de kare oy tado lə ginn de'gi banyi banyi, ə ginn be ki ta'a ba ingə tuji el.»
- 51 Nga ningə in ta ki Kayipi inbe ə el ki dɔ'ne el, nan toki bal'a'ti non in kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi, Luwə ində taa ta'a'ti adi iləmbər'ə kete toki maji kadi Jeju a oy tado lə ginn be lə Juwipi'gi.
- 52 Ningə a oy tado lə ginn be lə Juwipi'gi par el, nan a oy kadi kaw'n ngann'gi lə Luwə ki sananyinan ki lo'gi dangi dangi kin kadi təli ginn de'gi ki kareba.
- 53 In dɔ ndɔ'a'ti non kin, njekundɔ Juwipi'gi uni ndu'de kadi n'təli Jeju.

⁵⁴In be ə, Jeju ində ngangɪ njiyə taga takum Juwipi'gi'ti. Or rə'ne aw ndəkba kadi diləlo'ti, me ngonn be'ti ki bari'ə Epirayim. Aw si'ti non ki njendo'gi lə'ne.

⁵⁵Dəkagilo ra nanyi lə Juwipi'gi ki bari'ə Paki in ndəkba, adi de'gi ngayn awi Jerujalem'ti kete non'ti kadi to rai nya'gi kigo kuji'ə'ti lə'de in Juwipi'gi kadi ari rə'de non Luwə'ti.

⁵⁶De'gi kakin in ginn Kəy'ti lə Luwə, ningə isi sangi Jeju, ə dəji nan ta dann'de'ti eyina: «Mərta lə'se in ri wa? Kadi a re lo ra nanyi'ti el wa?»

⁵⁷Nya kare ə, kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi ki Parisi'gi uni ndu kadi re de madi oo lo ki Jeju in'ti ə, kadi el'de adi n'awi n'uwəi'ə.

Jan 12

¹Ndɔ mehen kete non ra nanyi Paki'ti, Jeju aw Betani'ti ki Lajar si'ti. Lajar ki ndəki ad'a ində taa lo koy'ti.

²Lo kin'ti non, rai nyakusɔ ki tɔ Jeju. Marti ə in nje kadi'de nyakusɔ, ningə Lajar in ki kare dann nje kisi ta nyakusɔ ki Jeju.

³Mari un hu ki rai ki mann kagi ki bari'ə «nar», a rosi ngonn ku be, ur nja Jeju'ti, ningə go'ti, bər nja'a ki bisi dɔ'ne. In hu «nar» dɔrɔ'a ki gat'a in ngayn. Banyi'a taa me kəy.

⁴Lo kin'ti, Judasi Isikariyoti ki in ki kare dann njendo'gi'ti lə Jeju, in ki a un dɔ Jeju, el ene:

⁵«Tadɔ ri ə in ki law hu kin ndogi, taa'n nar ki lo kulə'ti ki ndɔ bu mutə be kaa in ki ra'n ki njendoo'gi el wa?»

⁶Judasi elta kin be tadɔ to ə ta lə njendoo'gi to rə'a el, nan tadɔ in njeɓogi. In ə ɓɔl nar in ji'ə'ti, adi isi ɓogi nar ki isi buki me'ti nden nden.

⁷Nan Jeju el ene: «Inyəi Mari keke! Nga ra nya kin be nginə'n ndəki kadi m'a m'aw'n badi'ti.

⁸Njendoo'gi a in sese ki ndɔ'gi, ndɔ'gi, nan m'in m'a m'in sese ki ndɔ'gi, ndɔ'gi el.»

⁹Bulə de'gi ki Juwipi'gi ngayn oyi kadi Jeju in Betani'ti, adi rei. Ningə rei tadɔ lə Jeju par el, nan rei tadɔ koo Lajar tɔ ki Jeju ad'a ində taa lo koy'ti kakin tɔ.

¹⁰In be ə, kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi uni ndu'de kadi n'tɔli Lajar tɔ,

¹¹tadɔ in ta li'ə ə ra adi Juwipi'gi ngayn inyəi'de ə uni me'de adi Jeju.

¹²Lo ti go'ti, bulə de'gi ki ngayn ki rei lo ra nanyi'ti Jerujalem, oyi kadi Jeju isi re me ɓeɓo'ti kin,

- 13 Ǝ oyi baji tann'gi, Ǝ tei taga gidi bebo'ti, awi tilƎi kum'Ǝ. NingƎ lo kin'ti, uni ndu'de ki taa eli eyina: «Ojana! Njangi dƎ in ki dƎ LuwƎ'ti! NingƎ kadi LuwƎ njangi dƎ de ki re me tƎ BurƎbe'ti, kadi LuwƎ njangi dƎ ngar lƎ Isirayel'gi!»
- 14 Jeju ingƎ ngonn koro, ningƎ ala isi dƎ'a'ti toki ndangi me makitu'ti lƎ LuwƎ eyina:
- 15 «In bol el, bebo Siyon! gon lo oo, ngar lƎ'i isi re, isi dƎ ngonn koro'ti.»
- 16 DƎkete ba, njendo'gi li'Ǝ gƎri me nya'gi ki isi rai nya kin el, nan loki de'gi isi ulƎi tƎji dƎ Jeju'ti nga a kadi me'de olo dƎ'ti toki makitu lƎ LuwƎ elta li'Ǝ kadi nya kin a ra nya dƎ'a'ti be. NingƎ in nya'a kaa Ǝ ra nya dƎ'a'ti kin.
- 17 De'gi ngayn ki ndƎki in si'Ǝ nan'ti loki ndƎl Lajar ad'a te dƎbadi'ti, dann njekoy'gi'ti, manyinaji li'Ǝ.
- 18 NingƎ in naji ki man lƎ'de kin Ǝ ra adi bulƎ de'gi awi tilƎi kum'Ǝ, tado oyi kadi ra nyakƎji ki Ǝti bol ngayn kin.
- 19 Lo kin'ti, Parisi'gi elinan dann'de'ti eyina: «Oyi toki taga takum'se'ti ne kadi asi ra nya madi el; de'gi pƎti buki nan ki go'Ǝ'ti!»
- 20 Gireki'gi madi in dann de'gi'ti ki rei Jerujalem lo ra nanyi'ti kadi Ǝsi mƎkƎsi'de nanga non LuwƎ'ti.
- 21 Gireki'gi kakin rei ndƎkba rƎ Pilipi'ti ki in de ki ngonn be'ti ki Betisayda ki Galile'ti, dƎji'Ǝ eyina: «Ji ndigi kadi j'oo Jeju.»
- 22 Ɔ Pilipi aw el Andire, nga a indƎi rƎ'de nan'ti joo pƎti ai eli Jeju.
- 23 Jeju ilƎ'de'ti ene: «Ki ne kin Ǝ, ndƎ asi kadi LuwƎ tƎji tƎgi'm m'in Ngonn de ki taga nga.
- 24 NingƎ rƎta, rƎta, adi m'el'se, kandi koo ki kare ki Ǝsi nanga kin re oy el Ǝ, a to ki kar'ne ba par, a re oy tƎ Ǝ, a te ki kandi ko'gi ki rangi ngayn.
- 25 De ki ndigi koo maji rƎ'ne, a il'Ǝ kƎ, nan de ki inyƎ ta koo maji rƎ'ne dƎnangi'ti ne, a ngƎm rƎ'ne tado kaji ki biti ki non'ti.
- 26 Kin Ǝ re de madi ge ra kulƎbƎr lƎ'm Ǝ, maji kadi un go'm, nga ningƎ njekulƎbƎr lƎ'm kin a in sƎ'm lo'ti ki m'a m'in'ti. De ki nje ra kulƎbƎr lƎ'm, Bai LuwƎ a Ǝsigonn'o.»
- 27 Jeju el ene: «Ki ne kin, ndil'm isi nanga el, eke ta ri Ǝ kadi m'el wa? Kadi m'el m'ene: “Bai, aji'm ta dƎ kadi'ti ki ngan ki a re dƎ'm'ti kin wa?” Nga in tado dƎ kadi inbe kin Ǝ m're'n biti m'te'n ne kin.
- 28 Bai, tƎji adi de'gi gƎri tƎbar lƎ'i.» NingƎ ndu de bƎr in ki dƎran'ti ene: «M'adi de'gi gƎri tƎbar lƎ'm nga, nan m'a m'adi de gƎri bay.»
- 29 BulƎ de'gi ki rai low'Ǝ'ti non Ǝ oyi ndu ta kin ki mbi'de eli eyina: «In ndi Ǝ ndangi nya.» NingƎ nje ki nungi eli eyina: «Malayka kare Ǝ el'Ǝ ta.»

- ³⁰Θ Jeju el'de ene: «Ndu ta ki oyi kin te tado lə'm m'in el, nan te tado lə'se ingi.
- ³¹Ki ne kin, in dəkagilo ki kadi Luwə a gangi'n ta do de'gi'ti ki dɔnangi'ti ne nga, in dəkagilo ki kadi Luwə a uwə'n ngar ki isi ində tɔgi'ne do de'gi'ti ki dɔnangi'ti ne, il'ə gidi lo'ti kɔ nga.
- ³²Nga ningə m'in, ndo ki de'gi a uni m'in taa ngərəngi ki dɔnangi'ti kin ə, m'a m'ndɔr de'gi pəti ki rɔ'm'ti.”
- ³³Me ta'gi'ti kin, Jeju tɔji kadi gəri ke gorow ki bann ə a oy wa?
- ³⁴Θ bulə de'gi eli'ə eyina: «J'ingəi me makitu ndukun'gi'ti lə'je toki Kirisiti ki in de ki Luwə mbət'ə, a isi biti ki non'ti um a oy el, nga ra bann be ə in el ene: “Maji kadi a bəri Ngonn de taa do kagidəsi'ti wa?” Θ Ngonn de'ə inbe kin in nan dana wa?”
- ³⁵Ningə Jeju el'de ene: «Kunji in dann'se'ti ne dəkagilo nden bay. Ningə kadi njiyəi ki non'se'ti loki kunji isi unji do'se'ti kin, kadi to lo ki diw ingə'se do row'ti el. Tado de ki njiyə me lo ki diw'ti, gər loki isi awi'ti el.
- ³⁶Dəkagilo ki kunji in sese kin ə, uni me'se adi kunji, kadi to təli de'gi ki me kunji'ti.» Loki Jeju el'de ta be ningə, ətə aw iyə rɔ'ne sanyi takum de'ti.
- ³⁷Jeju ra nyakɔji'gi ki ətə bol bol takum Juwipi'gi'ti kaa, uni me'de adi'ə el.
- ³⁸In kin tɔlta ta ki njekeltakita Luwə'ti Ejay el ene: «Burəbe, nan un me'ne do ta'gi'ti ki osi mbi'de'ti kin wa? In nan'gi ə Burəbe tɔji'de tɔgi'ne wa?”
- ³⁹Ningə darə Ejay inbe təl ra non ɔr ginn nya ki asi kadi uni me'de el ene:
- ⁴⁰«Luwə tɔ kum'de, Kadi to oyi lo el, Adi me'de ngan ngororo, Kadi to gəri nya madi kare el, Kadi to təli kum'de rɔ Luwə'ti el, Nan to Luwə aji'de.”
- ⁴¹Ejay elta kin be tado kunji Jeju ki oo kete nu ə el'n ta do'a'ti.
- ⁴²Nya kare, dann njekundo Juwipi'gi'ti inbe kin, ngayn'gi uni me'de adi Jeju, nan mbeti keli ki taga tado lə Parisi'gi ki kadi a tuwəi'de kɔ ginn kəykawnan'ti lə Juwipi'gi.
- ⁴³Oyi maji ngayn kadi de'gi yo ə piti'de utə kadi Luwə ta'a piti'de.
- ⁴⁴Jeju un ndu'ne ki taa ene: «De ki un me'ne ə, in m'in ə un me'ne adi'm el, nan in njekulə'm ə un me'ne ad'a,
- ⁴⁵ningə de ki oo'm ə, oo njekulə'm tɔ.
- ⁴⁶M'in, m'in kunji, ə m're dɔnangi'ti ne kadi de ki un me'ne adi'm ə, de'ə njiyə me lo ki diw'ti el.
- ⁴⁷Kin ə re ta lə'm osi mbi de'ti, ə de'ə ra'n kulə el ə, in m'in ə m'gangi ta do'a'ti el, tado m're dɔnangi'ti ne kadi m'aji de'gi um kadi m'gangi ta do de'ti el.

⁴⁸De ki mbəti'm num, taa ta lə'm el num ə, aw ki njegangita də'ne'ti nga. Ningə in nya'gi ki m'ndo de'gi inbe kin ə, a gangi ta də'a'ti dəboy ndə'ti.

⁴⁹Toki rəta'ti, m'elta ki də rə'm el, nan in Bai ki njekulə'm ə adi'm ndu'gi ki kadi m'el num, m'ndo num.

⁵⁰Nga ningə, m'gər kadi mbərkikində ki Luwə adi kin ə, in nje re ki kajj ki bitj ki non'ti. Ta'gi ki m'el, m'el'de toki Bai el'm.»

Jan 13

¹Kete non ra nanyi Paki'ti, Jeju gər kadi ndə re nga kadi to inyə dənangi ə aw rə Baw'ne'ti. Jeju ki ndigi nje yan'ne'gi ki dənangi'ti mayinu, ndigi'de bitj kadi təta'a.

²Jeju in ki njendo'gi lə'ne ta nyakusə lo səl'ə. Ningə dəkagilo'ə'ti kin, Su ində mərta kulə Jeju ji njeban'gi'ti me Judasi'ti ki ngonn lə Simon Isikariyoti nga.

³Jeju inbe ki də'ne gər kadi Baw'ne Luwə ulə nya'gi pəti ji'ne'ti, ningə gər toki n'in rə'a'ti ə n're, adi n'ra n'təl n'aw rə'a'ti gogi.

⁴Jeju ində taa ta nya kusə'ti, ər ku lə'ne ki ulə də mad'a'ti, ə un ta ku dəə'n bədi'ne.

⁵Go'ti, mbəl mann me nya'ti, ə ilə rə'ne togi nja njendo'gi lə'ne, ə bər nja'de ki ta ku ki kete dəə'n bədi'ne kakin.

⁶Loki Jeju re te də Simon Piyər'ti ə, Simon Piyər el'ə ene: «Burəbe, in ə kadi togi nja'm wa?»

⁷Ə Jeju el'ə ene: «Nya ki m'nji m'ra kin, tanan'ti ne in gər el, nan a gər me'ə bay.»

⁸Be kaa Piyər el Jeju ene: «Jagi, in a togi nja'm el.» Ə Jeju el'ə ene: «Kin ə re m'togi njay el ə, nya madi ki ore'je nan'ti sə'i goto.»

⁹Ningə Piyər el ene: «Burəbe, re in be ə, togi nja'm par el, nan kadi togi ji'm'gi ki də'm'gi tə.»

¹⁰Ə Jeju el'ə ene: «De ki ndogi mann, aw ndoo togi nja'ne par, um rə'a'gi pəti el, tado ndəgi rə'a'gi ar njay. Nga ningə ingi, rə'se ar njay, nan in de'gi pəti ə rə'de ar, el bay tə.»

¹¹Lo kin'ti, Jeju gər de ki njekulə'ne ji njeban'gi'ti, ə el'n ene: «In ingi pəti ə rə'se ar njay el.»

¹²Loki Jeju togi nja'de ginn'ə gangi ningə, un ku lə'ne ulə rə'ne'ti, ə təl aw isi ta nyakusə'ti gogi, ə el'de ene: «In gəri me nya ki m'ra sese kin wa?»

¹³Sii bari m'in Njendo de'gi, Burəbe ge, ningə in gorow'ə'ti, tado in m'inbe.

¹⁴Nga ningə re m'in ki m'in Njendo de'gi, m'in Burəbe ge'ə m'togi nja'se ningə, ingi kaa maji kadi togi nja nan ki yo ge ki ne ge tə.

¹⁵In nya ə m'əji'se, kadi ingi kaa ndaji, rai toki m'ra sese kin be tə.

- 16 Toki rōta'ti, adi m'el'se, b̄er ut̄e b̄e'ne el, taa ngonn njekawkul̄e ut̄e njekul̄e el t̄o.
- 17 Toki in ḡeri nga kin ə, rai kul'ə ə, r̄o'se a n̄el'se ngayn.
- 18 In ingi p̄əti ə m'nji m'elta l̄ə'se el; m'ḡər de'gi ki m'mb̄əti'de. Nga ninḡə, maji kadi ta ki makitu l̄ə Luw̄ə el kin ra nya. Makitu el ene: “De ki isi s̄ə s̄ə'm nya, tur ḡaji'ne osi'm.”
- 19 M'el'se ta kin nḡosine, kadi to nd̄oki nya'a a ra nya ə, ḡeri toki m'in “M'in Nje kisi non.”
- 20 Toki rōta'ti, adi m'el'se, de ki uw̄ə de ki m'a m'ul̄ə ki r̄o'ne'ti, in m'inbe ə uw̄ə'm ki r̄o'ne'ti, ə de ki uw̄ə'm ki r̄o'ne'ti, uw̄ə njekul̄ə'm ki r̄o'ne'ti t̄o.”
- 21 Go ta'gi'ti kin, ndil Jeju isi nanga el, adi ta te ta'a'ti ki taga ene: «Toki rōta'ti, adi m'el'se, de kare dann'se'ti ne a ul̄ə'm ji de'gi'ti.”
- 22 Lo kin'ti, njendo'gi li'ə gonyi kum nan, ninḡə d̄əji nan ke nan dana ə isi elta li'ə wa.
- 23 Ki kare dann njendo'gi'ti, ki in de ki Jeju ndig'ə, isi kadi Jeju'ti nd̄əkba.
- 24 Ə Simon Piȳər ra nyak̄oji el'n'ə kadi d̄əji Jeju ke isi elta l̄ə nan dana inbe.
- 25 Njendo kakin ɔy ki d̄ə Jeju'ti see, ninḡə d̄əj'ə ene: «Bur̄əbe, de'ə in nan wa?”
- 26 Ə Jeju il̄ə'ti ene: «In de ki m'a m'ad'a mapa ki m'gangi, m'ul̄ə me tanyi'ti kin.» Ninḡə Jeju gangi mapa ul̄ə me tanyi'ti, adi Judasi ngonn l̄ə Simon Isikariyoti.
- 27 Loki Judasi taa mapa kakin taa par ə, Satan ur me'ə'ti. Ə Jeju el'ə ene: «Nya ki to me'i'ti kadi ra kakin, ra kalangi!”
- 28 Dann de'gi'ti ki si si'ə ta nyakus̄o'ti kin, de ki kadi ḡər ke tad̄o ri ə el'ə ta kin be wa goto.
- 29 Toki Judasi in'n nje koti b̄əl nar kakin, ngayn'gi oyi toki Jeju d̄əj'ə kadi aw ndoḡi nya ki kadi n'rai nanyi Paki, eke kadi aw adi nya madi njendoo'gi wa be.
- 30 Judasi taa mapa ki Jeju ad'a kakin taa par ə te taga. D̄ə kad'a'ti kin, lo ndul nga.
- 31 Loki Judasi te ə, Jeju el ene: «Ki nḡosine kin, de'gi ul̄əi t̄oji d̄ə'm'ti m'in Ngonn de, ninḡə m'in Ngonn de m'a m'adi de'gi ul̄əi t̄oji d̄ə Luw̄ə'ti t̄o.
- 32 Kin ə re m'a m'adi de'gi ul̄əi t̄oji d̄ə Luw̄ə'ti ə, Luw̄ə inbe ki d̄ə'ne a adi de'gi ul̄əi t̄oji d̄ə'm'ti m'in Ngonn de t̄o. Nga ninḡə in nya ki a ra nya nḡosine.
- 33 Ngann'm'gi, m'in sese ne, nan'ti d̄əkagilo ki nden be par. A sangi m'in, ninḡə toki m'el'n Juwipi'gi, m'el'se bone t̄o toki: “Lo ki m'a m'aw'ti, a asi kadi awi'ti el.”
- 34 M'adi'se mb̄ərkikind̄ə ki sigi ki in ta kadi in ndiginan dann'se'ti ki yo ge ki ne ge. Maji kadi in ndiginan dann'se'ti ki yo ge ki ne ge toki m'in m'ndigi'n'se kin be t̄o.

³⁵Kin ə re in ndiginan dann'se'ti ki yo ge ki ne ge ə, de'gi pəti a gəri toki in njendo'gi lə'm."

³⁶Simon Piyər dəji Jeju ene: «Burəbe, a aw ra wa?» Ə Jeju el'ə ene: «Lo ki m'a m'aw'ti, a asi kadi un go'm ki ngəsine'ti kin el, nan a un go'm bay."

³⁷Ningə Piyər ilə Jeju'ti ene: «Burəbe, tado ri ə m'a m'asi kadi m'un go'i ki ngəsine'ti kin el wa? M'nji dō nja'm'ti kadi m'adi rō'm kō tado lə'i!"

³⁸Lo kin'ti, Jeju ilə Piyər'ti ene: «Adi in isi dō nja'i'ti kadi adi rō'i kō tado lə'm inbe ta? Toki rōta'ti, adi m'el'i, kunə kunjə non el bay ə, a manji ta nja mutə ene in gəri'm el.»

Jan 14

¹Jeju el njendo'gi lə'ne ene: «Maji kadi me'se bol el, uni me'se adi Luwə, ə uni me'se adi'm'in tō.

²Me be'ti lə Bai, kəy'gi in ngayn non. Kin ə re in nya ki rōta'ti el ə, re m'a m'el'se, tado m'nji m'aw kadi m'ra go lo tado lə'se.

³Loki m'aw, ə m'ra go lo ginn'ə gangi ningə, m'a m'təl to m're kadi m'oy'se, m'aw sese rō'm'ti, kadi to lo ki m'in'ti, ingi kaa in'ti tō.

⁴In, gəri row ki kaw lo'ti ki m'nji m'aw'ti."

⁵Lo kin'ti, Tomasi el Jeju ene: «Burəbe, ji gər lo ki isi awi'ti el tō, ə ra bann be ə j'a ji gər row ki kaw'ti wa?"

⁶Ə Jeju el'ə ene: «M'in row, m'in rōta, m'in kisikidōtaa. Row ki rangi ki kadi de asi kaw'n rō Bai Luwə'ti goto.

⁷Re in gəri m'in ə, a in gəri Bai tō. Nga ningə, toki ji ra'n ne inbe kin, in gəri'ə num, oyi'ə num tō."

⁸Ningə Pilipi el Jeju ene: «Burəbe, tōji'je Baw'je Luwə adi j'oo'ə par ə, inbe kin asi'je naki."

⁹Ə Jeju el'ə ene: «Pilipi, in mayinu ba ə m'in sese ne kin kaa in gəri'm'in el bay wa? De ki oo'm ə, oo Bai Luwə tō. Nga ra bann be ə el ene: "Tōji'je Baw'je Luwə adi j'oo'ə wa?"

¹⁰Oo to ta ki rōta'ti el kadi m'in m'nji me Bai'ti, ə Bai isi me'm'ti wa? Ta'gi ki m'nji m'el'se kin, in m'inbe ki dō rō'm ə m'nji m'el el; in Bai ki isi me'm'ti ə isi ra kulə'gi lə'ne.

¹¹Uni me'se adi'm'in toki m'in m'nji me Bai'ti, ə Bai isi me'm'ti tō kin. A re uni me'se adi'm'in dō ta'gi'ti ki m'nji m'el el ə, kulə ra'gi lə Luwə ki oyi ki kum'se kin yo ə, uni me'se nden.

- ¹²Toki rōta'ti, adi m'el'se, de ki un me'ne ə, in kaa a ra nya'gi ki m'nji m'ra'de kin tō. A ra nya'gi ki ətī bōl ngayn bay, tadō m'in m'nji m'aw rō Bai'ti.
- ¹³Nga ningə, nya'gi pəti ki dəji me tō'm'ti ə, m'a m'ra m'adi'se, kadi m'in Ngonn, m'ra m'adi de'gi uləi tōji dō Bai Luwə'ti.
- ¹⁴Kin ə re dəji nya madi me tō'm'ti ə, m'a m'ra m'adi'se.”
- ¹⁵Jeju ilə ta ki rangi dō'ti bay ene: «Kin ə re in ndigi m'in ə, a təli rō'se go mbərkikində'gi'ti lə'm ə uwəi njarara.
- ¹⁶Ningə m'in, m'a m'dəji Bai Luwə kadi ulə ki Njera sese ki rangi, ki a isi sese bitī ki non'ti.
- ¹⁷In ə in Ndil ki njera nya ki rōta'ti, ki de'gi ki dōnangi'ti ne asi kadi taai'ə me de'ti el, tadō oyi'ə el, taa gəri'ə el tō, nan ingi, in gəri'ə, tadō isi kadi'se'ti ne, taa a isi me'se'ti tō.
- ¹⁸M'a m'inyə'se ki kar'se to ngann hal'gi be el, nan m'a m'təl kadi m're rō'se'ti.
- ¹⁹Nanyi ngayn el kadi de'gi ki dōnangi'ti ne a oyi m'in el ratata, nan ingi, a oyi m'in, tadō m'nji ki dō'm taa, taa ingi kaa a sii ki dō'se taa tō.
- ²⁰Ndō'a'ti kin ə, a oyi kadi m'in me Bai'ti, ningə ingi, in me'm'ti, ə m'in, m'in me'se'ti tō.
- ²¹De ki njendigi'm, in de ki ngəm go mbərkikində'gi lə'm maji num, təl rō'ne go'ti num. Bai a ndigi de ki njendigi'm, ningə m'in kaa m'a m'ndig'ə tō, taa m'a m'tōj'ə rō'm ki taga kadi gəri'm tō.”
- ²²Judi (ki Judasi Isikariyoti el) el Jeju ene: «Burəbe, ra bann be j'in par ə a tōji'je rō'i ki taga kadi ji gəri, um a tōji rō'i ki taga kadi ndəgi de'gi ki dōnangi'ti ne kin gəri nu el wa?”
- ²³Jeju il'ə'ti ene: «De ki ndigi'm ə, a ngəm go ta'gi lə'm. Bai a ndig'ə, ningə j'in ki Bai Luwə joo pəti j'a ji re rō'a'ti, j'a j'ində be nan'ti si'ə.
- ²⁴De ki ndigi'm el, təl rō'ne go ta'gi'ti lə'm el. Ta'gi ki isi te ta'm'ti ə isi oyi kin, in ta'gi ki m'inbe m'el ki dō'm el, nan in ta'gi ki in rō Bai'ti ki njekulə'm.
- ²⁵M'el'se ta'gi kin dəkagilo ki m'in sese nan'ti ne bay kin.
- ²⁶Njera sese, Ndil Luwə ki Bai a ulə'n adi'se me tō'm'ti kin, a ndō'se nya'gi pəti, taa a olo me'se dō nya'gi'ti pəti ki m'el'se tō.
- ²⁷M'inyə lapiya m'adi'se, m'adi'se lapiya lə'm. Ningə m'in m'adi'se toki de'gi ki dōnangi'ti ne adi'se el. Adi me'se osi nanga, in bōli el.
- ²⁸Oyi te ta'm'ti m'el m'ene: “M'a m'aw, ə m'a m'təl m're rō'se'ti”. Ningə kin ə re in ndigi m'in ə, a rai rōnel dō kaw'ti ki m'nji m'aw rō Bai'ti, tadō in, in kibo utə'm.

²⁹M'el'se ta kin ngosine, kete taa kadi nya'gi rai nya, kadi to loki a rai nya ə, uni me'se adi'ə.

³⁰M'a m'ingə kagilo kadi m'el'se ta ki ne'ti kin el nga, tado, ngar ki isi ində tōgi'ne do de'gi'ti ki dōnangi'ti ne, re. Ningə in aw ki tōgi madi dō'm'ti el,

³¹nan a ingə tarow kadi ra adi de'gi gəri toki m'ndigi Bai, ə m'ra nya'gi toki Bai dōji'm kadi m'ra. Indəi taa lo kin'ti adi j'awi.»

Jan 15

¹Jeju el ene: «M'in, m'in kagi nju ki rōta'ti, ningə Bai in nje ra kulə me ndoo nju'ti tō.

²Baji nju ki in rō'm'ti, ə andi el ə, Bai a tugə kō, nan in ki andi maji ə, a tugə ngann baji'ə'gi ki majel kō kadi andi ki kete dō mad'a'ti.

³Ningə in nyando ki m'ndo'se, ra adi in de'gi ki ari njay nga.

⁴Ə re uwəi rō'se rō'm'ti ngan ə, m'in m'a m'uwə'se rō'm'ti ngan tō. Nga ningə, to ki kaa ki baji kagi a asi kadi andi ki kanji kagi el kakin ə, ingi kaa a asi kadi rai nya madi ki kanji kadi uwəi rō'se rō'm'ti, el tō.

⁵M'in kagi nju, ə in baji'm'gi tō. De ki uwə rō'ne rō'm'ti ngan, ə m'in m'uwə rō'm'ti tō ə, a ra nya'gi ki maji maji ngayn, tado a asi kadi rai nya madi ki maji ki dōrō'se el.

⁶De ki uwə rō'ne ngan rō'm'ti el, a iləi'ə kō gidi lo'ti to baji kagi be. Baji kagi'gi ki tuti, a kəri'de kadi buki'de por'o kadi onyi por kō.

⁷Kin ə re uwəi rō'se rō'm'ti ngan, ə ta lə'm isi me'se tō ə, dōji nya ki in ndigi ə a ingəi.

⁸Nya ki a rai kadi de'gi uləi tōji dō Luwə'ti ki taga, in ta kadi rai kulə'gi ki maji, maji, ki dōnan'ti, dōnan'ti num, kadi tōji toki in njendo'gi lə'm ki rōta'ti num tō.

⁹Toki Bai ndigi'm nga, m'in m'ndigi'se nga be tō. Nga ningə, maji kadi rai dō nja'se'ti, me ndigi'ti ki m'ndigi'se.

¹⁰Kin ə re təli rō'se go mbərkikində'gi'ti lə'm ə, a rai dō nja'se'ti, me ndigi'ti ki m'ndigi'se, toki m'təl'n rō'm go mbərkikində'gi'ti lə Bai Luwə, ə m'ra'n dō nja'm'ti, me ndigi'ti ki in ndigi'm kin be tō.

¹¹«M'el'se ta'gi kin be kadi rōnel ki me'm'ti in rōnel lə'se tō, ningə kadi rōnel lə'se in rōnel ki asi nan rerere.

¹²Mbərkikində lə'm ə to kin: In ndiginan ki yo ge ki ne ge dann'se'ti, toki m'ndigi'n'se kin be tō.

¹³Kin ə re de un rō'ne ilə kō tado lə madi'ne'gi ə, nya madi ki rangi ki kadi a ra, tōji'n ndiginan ki utə in kin goto nga.

¹⁴Kin ə re rai nya ki m'dōji'se kadi rai ə, in madi'm'gi.

- ¹⁵M'bar'se njekuləbər'gi el ratata, tado njekuləbər gər nya ki be'ə isi ra el. Nga ningə m'in, m'bar'se madi'm'gi, tado m'adi ingi gəri nya'gi pəti ki m'ingə rə Bai Luwə'ti.
- ¹⁶In ingi ə mbəti m'in el, nan in m'in ə m'mbəti'se. Ningə, m'adi'se kulə kadi rai, rai kulə'gi ki maji maji, ki a to ratata. Ningə lo kin'ti, Bai a adi'se nya'gi pəti ki dəji'ə me tə'm'ti.
- ¹⁷Nya kare ki m'dəji'se, in ta kadi in ndiginan ki yo ge ki ne ge dann'se'ti.”
- ¹⁸Jeju el bay ene: «Kin ə re de'gi ki dənangi'ti ne əsi'se ta ə, kadi in gəri toki in m'in ə əsi m'in ta kete non'se'ti.
- ¹⁹Nga ningə, kin re in uwəi ki de'gi ki dənangi'ti ne ə, re de'gi ki dənangi'ti ne a ndigi'se; nan ki ne kin, in uwəi se'de el, tado m'mbəti'se, m'te sese kə dann'de'ti. Ningə in tado kin ə, əsi'se ta.
- ²⁰Ə adi me'se olo də ta'ti ki m'el'se kete m'ene: “Bər utə be'ne el” kin. Kin ə re adi m'in kon ə, a adi'se kon tə, a re təli rə'de go ta'ti lə'm ə, a təli rə'de go ta'ti lə'se tə.
- ²¹Ki ne kin, a adi'se kon tado lə'm, tado gəri de ki njekulə'm el.
- ²²Kin ə re m're el, re m'el'de ta el ə, re de a tudə majel'gi lə'de də'de'ti el; nan ki ne kin, lo kadi a eli eyina: “Gər ə ji gər el,” kadi de inyə'n go majel'gi lə'de kə goto.
- ²³De ki me'ə majel sə'm ə, me'ə majel ki Bai Luwə tə.
- ²⁴Kin ə re m'ra kulə madi ki de madi ki rangi ra nja kare el, dann'de'ti el ə, re de a tudə majel'gi lə'de də'de'ti el; nan ki ne kin, oyi kulə ra'm'gi ki kum'de. Be kaa, me'de majel sə'm num, majel ki Bai num.
- ²⁵Ningə, in nya ki ra nya be kadi ta ki ndangi me makitu Ndukun'ti lə Luwə ene: “Me'de majel sə'm kare be par”, kin ra nya.
- ²⁶«Njera sese ki m'a m'ulə si'ə ki tə Bai Luwə, a re. Ningə in ə in Ndil ki nje kel nya'gi ki rəta'ti də Luwə'ti, ki a in rə Luwə'ti. In ə a mannajə də'm'ti.
- ²⁷Nga ningə, ingi kaa a manyinajə lə'm tə, tado in sə'm nan'ti lo kulə ngirə nya'gi'ti nu.»

Jan 16

- ¹«M'el'se ta'gi kin kete be pəti kadi to inyəi ta kunme lə'se el.
- ²De'gi a tuwəi'se kə ginn kəykawnan'gi'ti lə Juwipi'gi. Ningə ndə'gi a rei inbe bay ki kadi nje ki a təli'se, a eli me'de'ti eyina in kulə lə Luwə ə nyi n'isi n'rai.
- ³A rai be, tado gəri Bai el num, gəri m'in el num.
- ⁴Nga ningə, m'el'se ta'gi kin be kete, kadi to ndə ki nya'gi a rai nya ə, me'se olo də'ti toki ndəki m'el'se. M'el'se ta'gi kin lo kulə ngirə'ti nu el, tado m'in sese nan'ti ne.

- ⁵«Ki ngosine kin, m'nji m'aw ki rɔ nje kulə'm'ti, nan de kare dann'se'ti ki kadi dəji'm ene: "Si aw ra wa kaa," goto.
- ⁶Me'se ur mad'a tado ta'gi ki m'el'se.
- ⁷Nga ningə, in ta ki rɔta'ti ə m'el'se: maji ngayn tado lə'se kadi m'aw, tado re m'aw el ə, de ki Njera sese ki maji kadi a re kin, a re el. A re m'aw tɔ ə, m'a m'ulə si'ə m'adi'se.
- ⁸Ə loki a re ə, a ra kadi de'gi ki dɔnangi'ti ne gəri toki ndəmi ɔjido nyara ki majel, ki nyara ki dana, ki takigangi.
- ⁹Kadi gəri toki ndəmi ɔjido majel ki ra, tado mbeti kun me'de kadi'm.
- ¹⁰Kadi gəri toki ndəmi ɔjido nyara ki dana tado m'nji m'aw rɔ Bai'ti, ningə ingi a oyi m'in gogi el ratata.
- ¹¹Kadi gəri toki ndəmi ɔjido takigangi, tado gangi ta dɔ ngar'ti ki isi ində tɔgi'ne dɔ de'gi'ti ki dɔnangi'ti ne nga.
- ¹²«M'aw ki ta'gi ngayn bay kadi m'el'se, nan ki ngosine kin, a aldə'se.
- ¹³Nga ningə, dɔkagilo ki Ndil ki nje kɔji nya'gi ki rɔta'ti a re ə, a ra kadi in gəri nya'gi pəti ki rɔta'ti. A elta ki tɔ'ne inbe el, nan a el nya'gi pəti ki ingə rɔ Luwə'ti, ningə a ilə'se mbər nya'gi ki a rai nya lo ti'ti tɔ.
- ¹⁴In tɔji tɔbar lə'm ki taga, tado in ta'gi lə'm, ə a ilə'se mbər'ə.
- ¹⁵Nya'gi pəti ki in yan Bai, in yan'm tɔ. In tado kin ə, m'el'n m'ene in ta'gi lə'm, ə Ndil a ilə'se mbər'ə.”
- ¹⁶Jeju el ene: «Nanyi dɔkagilo nden ba kadi a oyi m'in el, ningə dɔkagilo nden go'ti ə, a təli oyi m'in gogi.”
- ¹⁷Ə njendo'gi madi elinan dann'de'ti eyina: «Ta ki el'je ene: “Nanyi dɔkagilo nden ba kadi a oyi m'in el, ningə dɔkagilo nden go'ti ə, a təli oyi m'in gogi,” kin me'ə nan ri wa? Taa elta ki kare bay ene: “Tado m'nji m'aw rɔ Bai'ti.”
- ¹⁸Ə “dɔkagilo nden” ki elta'a kin me'ə nan ri tɔ wa? Ji gər me ta ki ge kel'je kin el!”
- ¹⁹Loki Jeju gər kadi njendo'gi li'ə isi sangi kadi dəji'ə ta ə, el'de ene: «Sii dəji nan ta dann'se'ti ɔjido ta ki m'el'se m'ene: “Nanyi dɔkagilo nden ba kadi a oyi m'in el, ningə dɔkagilo nden go'ti ə, a təli oyi m'in gogi,” kin.
- ²⁰Nga ningə, toki rɔta'ti, adi m'el'se: A nonyi ge, a ndingəi ndoo ge, nan de'gi ki dɔnangi'ti ne a rai rɔnel. Me kon a ra'se, nan me kon lə'se kin a təl rɔnel.
- ²¹Loki dene aw to oji ngonn ə, in me kon'ti, tado dɔkagilo kon li'ə re, nan loki ngonn te rɔ'a'ti nga ningə, me'ə oy dɔ kon'ti, tado rɔnel de ki oj'o il'ə dɔnangi'ti.

- ²²Ningə, ingi kaa, ki ngosine kin, in me kon'ti, nan m'a m'təl m'oo'se, kadi ronel a rosi me'se, ningə in ronel ki de a ɔr me'se'ti gogi el.
- ²³Ndo'a'ti kin, a dəji m'in ta do nya madi'ti el nga. Ningə, toki rōta'ti, adi m'el'se, Bai a adi'se nya'gi pəti ki dəji'ə me tōm'ti.
- ²⁴Biti bone kaa, dəji nya madi me tōm'ti el bay. Dəji ə a ingəi, kadi ronel lə'se asi nan rerere.
- ²⁵«M'el'se ta'gi kin me kujita'ti, nan ndo'gi a rei non kadi m'a m'el'se ta me kujita'ti el nga, nan m'a m'el'se ta ki do Bai Luwə'ti taga wangɪ.
- ²⁶In do ndo'a'ti kin, a dəji nya Bai me tōm'ti, ningə m'a m'el'se el, toki m'nji m'elta ki Bai tado lə'se,
- ²⁷tado Bai Luwə ə inbe ndigi'se. Luwə ndigi'se, tado in ndigi m'in, taa uni me'se adi toki m'ində rō'a'ti ə m're tō.
- ²⁸M'ində rō Bai'ti ə m're dɔnangi'ti ne, ningə ki ngosine kin, m'a m'inyə dɔnangi ə m'təl m'aw rō Bai'ti gogi.»
- ²⁹Ə njendo'gi li'ə eli eyina: «Oo, ki ne kin, nyi in el'je ta taga wangɪ um me kujita'ti el nga kin.
- ³⁰Ningə ki ngosine kin, ji gər kadi in gər nya'gi pəti, taa ta'gi ki to me de'ti bay, kadi to de dəji kaa in gər kete. Lo kin'ti, j'uni me'je toki in rō Luwə'ti.»
- ³¹Ə Jeju ilə'de'ti ene: «Uni me'se adi'm'in nga wa?
- ³²Oyi, do kadi isi re, ningə ki ne kin, re te ne nga ki kadi de'gi a sananyi'se ki lo kare kare. A inyəi m'in ki kar'm, nan m'in ki kar'm el, tado Bai Luwə in sə'm nan'ti ne.
- ³³M'el'se ta'gi kin pəti be, kadi lapiya in me'se'ti, me kində rō nan'ti sə'm. A ingəi kon dɔnangi'ti ne, nan kadi uwəi tōgi'se ba, tado m'təti rō nje tōgi'gi ki dɔnangi'ti ne nga.»

Jan 17

- ¹Go ta'ti ki Jeju el kin ə, un kum'ne ki taa dɔran'ti, ningə el ene: «Bai, dɔkad'a re nga. Tōji tɔbar lə'm, m'in Ngonn'i ki taga adi de'gi gəri, kadi to m'in Ngonn'i, m'tōji tɔbar lə'i ki taga madi de'gi gəri tō.
- ²In, adi'm tōgi do de'gi'ti pəti, kadi to m'adi nje ki inyə'de ji'm'ti, si ki do'de taa bitɪ ki non'ti.
- ³Kisikidɔtaa bitɪ ki non'ti, in ta kadi de gəri, in ki in ki kar'i ba ə in Luwə ki rōta'ti kin num, kadi gər Jeju Kirisiti ki in de ki ulə kin num.
- ⁴M'tōji tɔbar lə'i m'adi de'gi ki dɔnangi'ti ne pəti gəri, ningə kulə ki adi'm kadi m'ra kaa m'təl ta'a maji tō.

- ⁵Ki ngosine kin, Bai, m'dəj'i kadi adi m'ingə kəsikurə takum'i'ti toki ndoki adi'm kete non kində dōran'ti, ki dōnangi'ti kin.
- ⁶«M'a m'adi de'gi ki əy'de dann madi'de'gi'ti ki dōnangi'ti ne, adi'm kin gəri'nu. In de'gi lə'i, ə inyə'de me ji'm'ti, ningə təli rə'de maji go ta'ti lə'i.
- ⁷Ki ngosine kin, gəri kadi nya'gi pəti ki adi'm, in rə'i'ti.
- ⁸Tado m'adi'de ta'gi ki adi'm'de, ningə taai. Loki taai ə, gəri kadi m'ində rə'i'ti, adi uni me'de toki in in ə ulə'm.
- ⁹Ningə in tado lə'de ə m'el sə'i ta. M'el sə'i ta tado lə de'gi ki dōnangi'ti ne el, nan tado lə nje ki inyə'de me ji'm'ti, tado nje ki inyə'de me ji'm'ti kin in de'gi lə'i.
- ¹⁰Ningə nya'gi pəti ki in yan'm, in yan'i, ə nya'gi pəti ki in yan'i, in yan'm tə. Nga ningə, ingi, tōji tōbar lə'm ki taga adi de'gi oyi.
- ¹¹M'in, m'a m'in dōnangi'ti ne el nga, m'nji m'aw ki rə'i'ti, nan in ki dōnangi'ti ne bay. Be ə, Bai Luwə ki nje kar njay, m'dəj'i kadi ində kum'i go'de'ti maji. Ində kum'i go'de'ti ki tōgi lə'i, ki in tōgi ki adi'm m'ra'n kulə kin, kadi to in kareba toki j'in sə'i j'in kareba kin be tə.
- ¹²Dokagilo ki m'in se'de, m'ində kum go'de'ti maji ki tōgi lə'i ki adi'm. M'dow bagi'm dō'de'ti, adi de kare kaa nanyi kə el. De ə, in in ki maji kadi a tuji kadi to ta ki ndangi me makitu'ti lə Luwə təl'n ta'ne kakin par.
- ¹³Nga ningə, ki ngosine kin, m'nji m'aw ki rə'i'ti, ə m'elta kin be toki m'in'n se'de dōnangi'ti ne bay kin, kadi to inbe'gi ingəi rōnel ki me'm'ti, ki in rōnel ki asi nan rerere kin.
- ¹⁴M'adi'de ta lə'i ningə, de'gi ki dōnangi'ti ne əsi'de ta tado k'in ki in de'gi ki dōnangi'ti ne el, toki m'in m'in'n de ki dōnangi'ti ne el kin be tə.
- ¹⁵Nga ningə, m'dəj'i kadi əy'de kə dōnangi'ti ne el, nan kadi əsi Su ngərəngi dō'de'ti.
- ¹⁶In de'gi ki dōnangi'ti ne el, toki m'in m'in'n de ki dōnangi'ti ne el kin be tə.
- ¹⁷Maji kadi un'de ki ta ki rōta'ti, ində taa dangi to de'gi lə'i. Ta lə'i in ta ki rōta'ti.
- ¹⁸Ningə, m'in kaa, m'ulə'de dōnangi'ti, toki ulə'm dōnangi'ti kakin be tə.
- ¹⁹M'inbe, m'un rə'm m'ində ta dangi to de lə'i tado lə'de, kadi to ingi kaa, in ki kində ta dangi me ta ki rōta'ti to de'gi lə'i tə.
- ²⁰«M'el sə'i ta tado lə nje ki m'ulə'de kin par el, nan tado lə de'gi pəti ki a uni me'de adi'm'in, ki gorow lə ta ki a te ta nje'gi'ti ki m'ulə'de.
- ²¹M'dəj'i kadi pəti, təli de'gi ki kare, toki in Bai, ində rə'i nan'ti sə'm, ə m'in m'ində rə'm nan'ti sə'i kin be. Kadi ingi kaa indəi rə'de nan'ti se'je tə, kadi to de'gi ki dōnangi'ti ne uni me'de adi toki in in ə ulə'm.

²²M'in m'adi'de kōsikurə ki taa, kadi to in de'gi ki kare, toki j'in sə'i j'in'n de'gi ki kare kin be tō.

²³M'in m'ində rō'm nan'ti se'de, ningə in, ində rō'i nan'ti sə'm tō; ə lo kin'ti, a asi kadi in de'gi ki kareba ki rōta'ti, kadi de'gi ki dōnangi'ti ne gəri toki in in ə ulə'm num, in ndigi'de toki in ndigi'm be num tō.

²⁴Oyo, Bai, nje ki adi'm'de kin, m'ndigi ngayn kadi in sə'm nan'ti, lo'ti ki m'a m'in'ti, kadi oyi kōsikurə ki m'aw'n, kōsikurə ki in taa. M'el m'ene taa kōsikurə, tadō in ndigi'm kete non kində dōran'ti ki dōnangi.

²⁵Bai ki njera nya ki dana, de'gi ki dōnangi'ti ne gəri nu el, nan m'in m'gər'i, taa nje ki adi'm'de kaa gəri toki in in ə ulə'm tō.

²⁶M'a m'adi gəri'nu, ningə m'a m'adi gəri'nu ki kete bay, kadi to ko ndigi ki in ndigi'm kin to me'de'ti num, kadi m'inbe m'in nan'ti se'de num tō.»

Jan 18

¹Go ta'ti ki Jeju el ki Luwə kin ningə, ɔti ki njendo'gi lə'ne, ali dō lo, awi dow ngonn mann'ti madi ki bari'ə Sedron. Low'ə'ti kin, lo ndōō ki de man kagi'gi'ti to non, ə uri me'ti.

²Judasi ki njekundō Jeju, gər lo kin maji, tadō in lo ki Jeju in ki njendo'gi lə'ne isi rei'ti taa taa.

³In be ə, Judasi un dō kuti njerō'gi lə nje konbe ki Rōm, aw se'de low'ə'ti kakin. Taa kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi ki Parisi'gi, uləi njengəm takəy lə Luwə adi in se'de non tō. De'gi kigo Judasi'ti kin oti kiyərō'gi ki lambi'gi ki por ngəl'gi.

⁴Lo kin'ti, Jeju ki gər nya pəti ki a re dō'a'ti, ɔti ki rō'de'ti, dəji'de ene: «Sii sangi nan wa?»

⁵Ningə ingi iləi'ə'ti eyina: «J'isi ji sangi Jeju ki Najareti'ti.» Ə Jeju el'de ene: «In m'inbe ə m'ra am.» Judasi inbe ki njekulə Jeju kakin ji'de'ti kaa ra se'de non tō.

⁶Loki Jeju el'de ene: «In m'inbe ə m'ra am» kin ə, gadi gogi, ningə tei tosi.

⁷Jeju təl dəji'de bay ene: «Sii sangi nan wa?» Ningə ingi iləi'ə'ti eyina: «J'isi ji sangi Jeju ki Najareti'ti.»

⁸Ə Jeju el'de ene: «M'el'se m'ene, in m'inbe ə m'ra am. Ə re in m'in ə isi sangi m'in ə, inyəi ndəgi de'gi kam adi awi.»

⁹To be kadi ta ki te ta Jeju'ti ki rō Baw'a Luwə'ti ene: «Nje ki adi'm'de, de kare kaa nanyi kō el» kin, tōlta'ne.

¹⁰Simon Piyər ɔr kiyərō ki ulə saw'a'ti rō'ne'ti, tugə'n mbi paja lə kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi. Tugə mbi'ə ki dōjikəl'ɔ'ti bati gangi. Tō paja kakin nan Malkusi.

- 11 Ө Jeju el Piyər ene: «Ulə kiyə lə'i saw'a'ti gogi! Oo kadi m'a m'anyi kəpi kon ki Bai adi'm kin el wa?»
- 12 Kutı njerə'gi lə nje konbe ki Rəm, nan'ti ki njekundo'de num, ki njengəm ta Kəy lə Luwə ki Juwipi'gi uləi'de kakin num, uwəi Jeju dəi'ə.
- 13 Də kete, awi si'ə be lə Hann ki in məm Kayipi. Kayipi ə in kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi bal'a'ti kin.
- 14 Nga ningə in darə Kayipi inbe kin ə in nje kel Juwipi kene: «In soti ngayn tadə lə'se kadi ba kal de kare oy tadə lə ginn bulə de'gi.»
- 15 Simon Piyər in ki njendo kare ki dann njendo'gi'ti lə Jeju, uni go Jeju. Njendo kare ki in ki Piyər kakin gər ki kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi, adi ur nati kəy'ti lə kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi, nan'ti ki Jeju ki uri si'ə kəy.
- 16 Piyər ə isi yan'ne taga, ndəkba takəy'ti. Lo kin'ti, njendo ki kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi gər'ə kakin, te taga, elta ki dene ki njengəm takəy, ə go'ti, dene inyə Piyər ad'a ur kəy.
- 17 Dene ki njengəm takəy kakin el Piyər ene: «In kaa in dann njendo'gi'ti lə dingəm kin tə el wa?» Ө Piyər ilə'ti ene: «Jagi, m'in se'de el.»
- 18 Kul on, adi nje ra kulə'gi ki njengəm ta lo'gi, iləi por ra nduwi. Piyər kaa ra se'de ta por'ti kakin non, a nduw se'de tə.
- 19 Kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi dəji ta Jeju də njendo'gi'ti li'ə ki də nyando'ti li'ə ki isi ndo de'gi.
- 20 Ө Jeju ilə'ti ene: «M'elta de'gi taga wangi, taa ki ndə'gi, ndə'gi, m'nji m'ndo nya de'gi ginn kəykawnan'gi'ti lə Juwipi'gi num, ginn Kəy'ti lə Luwə num, ki in lo'gi ki də Juwipi'gi pəti isi əsi nan'ti. Nya madi ki m'el lo kiyə'ti goto.
- 21 Nga ra bann ə dəji'm ta bay wa? Dəji ta nje ki isi oyi m'in lo kelta'ti kin oyi, gəri ta ki m'nji m'el'de maji ngayn.»
- 22 Də ta'ti kin, njengəm ta lo kare ki ra se'de non, ində kəti Jeju, ə el'ə ene: «Adi in be ə kadi tur'n ta adi kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi'ti wa?»
- 23 Ө Jeju ilə'ti ene: «Kin ə re ta ki m'el kin, majel ə, oji maj'a el adi'm m'oo, a re m'el maji tə ə, ra bann be ə ində'm wa?»
- 24 Lo kin'ti, Hann adi awi ki Jeju ki də ki dəi'ə kin be be lə Kayipi, ki in kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi.
- 25 Piyər isi ta por'ti non, isi nduw por, ə eli'ə eyina: «Man, in kaa in dann njendo'gi'ti li'ə tə el wa?» Nan Piyər manji ene: «Jagi, m'in se'de el.»
- 26 Ki kare dann njerakulə'gi'ti lə kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi ki in noji dingəm ki Piyər tugə mbi'ə gangi, el Piyər ene: «De ki m'oo'ə si'ə, lo ndə'ti ki me kagi'gi'ti kin, in in el ə in nan?»

- ²⁷Nan Piyər manji inbe bay. Ningə tanan'ti non, kunə kunjə non.
- ²⁸Loki in ki Jeju be lə Kayipi ə, awi si'ə kəy'ti ki boi lə nje konbe ki Rəm'ti. In sin ba bay. Ningə njekundə Juwipi'gi mbeti kur me kəy ki boi'ti, kadi to n'təli ki njen, takum Luwə'ti, kadi to n'usoi nya lo ra nanyi Paki'ti.
- ²⁹In tado kin ə, Pilati te ingə'de taga, ningə dəji'de ene: «In ri ə səki dingəm kam wa?»
- ³⁰Ningə, ingi iləi'ə'ti eyina: «Kin ə re in de ki njera nya ki majel el ə, re j'a ji re si'ə, j'ulə ji'i'ti el.»
- ³¹Ə Pilati el'de ene: «Inbe'gi, taai'ə, awi gangi ta do'a'ti kigo ndukun'gi'ti lə'se, in Juwipi'gi.» Nan eli Pilati eyina: «J'in, de adi'je tarow ki kadi ji gangi'n ta koy do de'ti el.»
- ³²In be ə, ta ki Jeju inbe el kadi təji'n napar koy ki n'a n'oy kin təta'ne.
- ³³Pilati təl ur me kəy'ti ki boi, bar Jeju, ningə dəj'ə ene: «In ngar lə Juwipi'gi wa?»
- ³⁴Ə Jeju ilə'ti ene: «Inbe ki doi ə elta kin be eke de'gi ki rangi ə eli'nu ta kin ojidə'm wa?»
- ³⁵Ningə Pilati el Jeju ene: «M'in ki oo'm kin m'in Juwipi wa? In de'gi ki ginn be'ti lə'i inbe num, kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi num, ə rei uləi'nu ji'm'ti! Nga ningə m'dəj'i ke in ri inbe ə in ra wa?»
- ³⁶Ə Jeju el'ə ene: «M'in ngar ki dənangi'ti ne el, re m'in ngar ki dənangi'ti ne ə, re de'gi ki go'm'ti, a rə'i do'm'ti kadi de ulə'm ji njekundə Juwipi'gi'ti el; nan k'in ə m'in ngar ki dənangi'ti ne el.»
- ³⁷Ningə Pilati dəj'ə ene: «Adi in ngar ta?» Ningə Jeju el'ə ene: «In ta ki in ə te tai ene m'in ngar. M'in, oji m'in, ningə m're dənangi'ti ne kadi m'man naji do nya ki rəta'ti. Nga ningə, de ki in me nya ki rəta'ti, təl rə'ne go ta'ti lə'm.»
- ³⁸Lo kin'ti, Pilati dəj'ə ene: «In ri ə in nya ki rəta'ti wa?» Go ta'ti ki Pilati dəji kin ə, təl te taga rə Juwipi'gi'ti el'de ene: «M'ingə ta madi kare ki kadi m'gangi'n ta do de'ti kin el.
- ³⁹Nga ningə, kigo jibəl ra'a'ti ki isi rai kete, kete, ə dəkagilo ra nanyi Paki ə, m'inyə dangay kare taa m'adi'se kin, in ndigi do'ti kadi m'inyə ngar lə Juwipi'gi taa madi'se wa?»
- ⁴⁰Nan ingi, uni ndu'de ki taa eli eyina: «Jagi, in el, in Barabasi ə ji ndigi kadi inyə taa.» Barabasi ki elita li'ə kin, in baw kaya.

Jan 19

- ¹Pilati adi ndu'ne njərə'gi kadi awi ki Jeju, ningə kadi indəi'ə ki ndəy hawlay.
- ²Njərə'gi oji jəgi konn, uləi do'a'ti, ningə uləi ku ngal ki kər njir njir rə'a'ti tə.

- ³Oti rei rə'a'ti, ningə eli'ə eyina: «Lapiya, ngar lə Juwipi'gi!» Ningə buki ji'de kət'ə'ti, indəi'ə.
- ⁴Nja kare bay, Pilati te rə bulə de'gi'ti el'de ene: «Maji, m'a m're si'ə taga rə'se'ti ne, kadi in gəri toki m'ingə ta madi kare ki kadi m'gangi'n ta də'a'ti el.»
- ⁵Lo kin'ti non be, Jeju te taga ki jəgi kon də'ne'ti num, ki ku ngal ki kər njir njir rə'ne'ti num. Ningə Pilati el'de ene: «Dingəm kaa nyi ra am!»
- ⁶Nan loki, kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi ki njengəm ta lo'gi lə Juwipi'gi, oyi'ə ə, uləi bilə eli eyina: «In bər'ə kagidəsi'ti! in bər'ə kagidəsi'ti!» Ə Pilati el'de ene: «Inbe'gi, in taai'ə, awi in bəri'ə kagidəsi'ti, tado m'in, m'ingə ta madi ki asi kadi m'gangi'n ta koy də'a'ti el.»
- ⁷Ningə Juwipi'gi eli Pilati eyina: «J'aw ki ndukun kare non, ə kigo ndukun'ti kakin, in de ki səw də koy, tado el ene n'in Ngonn lə Luwə.»
- ⁸Loki Pilati oo ta kin ə, ad'a bol ki də mad'a'ti bay,
- ⁹ə təl ur me kəy'ti ki boi, ningə dəji Jeju ene: «In, in ra wa?»
- ¹⁰Nan Jeju ilə ta'ti el. Ə Pilati el Jeju ene: «M'in ə m'dəj'i ta ə ilə'm'ti el wa? In gər kadi m'aw ki təgi kadi m'ge ə m'inyə'i taa num, m'ge ə m'bər'i kagidəsi'ti num, eke in gər el wa?»
- ¹¹Jeju ilə'ti ene: «Kin ə re in təgi ki Luwə inbe ə adi dəran'ti nu kin el ə, aw ki təgi madi kare də'm'ti el. Ningə in tado kin ə, de ki njekulə'm ji'i'ti, majel li'ə in ngayn utə yan'i.»
- ¹²Də ta'ti inbe kin ə, Pilati sangi kadi n'inyə Jeju, nan Juwipi'gi uri kəl, ə eli'ə eyina: «Kin ə re inyə taa ə, in madi Sejar ki in ngar kibo kin el. De ki ene n'in ngar ə, de'ə kin in nje ta lə Sejar.»
- ¹³Loki Pilati oo ta kin ə, adi awi ki Jeju taga, ningə inbe isi də kumbər ngar'ti, lo'ti ki bari'ə Gaji mbal'gi ki kində nanga, ki ta Ebirə ene «Gabata».
- ¹⁴In ndə ki kadi lo ti par ə in kulə ngirə ra nanyi Paki, ningə in kadi ki jam də be'ti be. Ə Pilati el Juwipi'gi ene: «Oyi ngar lə'se.»
- ¹⁵Nan uni ndu'de ki taa eli eyina: «Kadi oy kə! Kadi oy kə! Bər'ə kagidəsi'ti!» Ə Pilati el'de ene: «Kadi to m'bər ngar lə'se kagidəsi'ti wa?» Ningə kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi eli eyina: «De oo ngar lə'je ki rangi el, ngar lə'je in Sejar par.»
- ¹⁶Lo kin'ti, Pilati ulə Jeju ji'de'ti kadi bəri'ə kagidəsi'ti. Njerə'gi uwəi Jeju awi si'ə. Njerə'gi uwəi Jeju awi si'ə.
- ¹⁷Inbe oti kagidəsi lə'ne, te'n gidi bebo'ti ki taga, kadi awi'n lo'ti ki to to «Ka də de», ki ta Ebirə ene «Golgota.»

- ¹⁸In low'ə'ti kin ə njerɔ'gi bəri Jeju'ti, kagidəsi'ti. Bəri de'gi joo kagidəsi'ti si'ə, ki kare dɔjɪkəl'ɔ'ti, ə ki kare dɔjɪgəl'ə'ti tɔ, ningə inbe ra dana.
- ¹⁹Pilati adi rai ngonn bar, ndangi nya me'ti, indəi taa dɔ kagidəsi ki Jeju ra'ti. Nya ki ndangi me'ti nan: «Jeju ki Najareti'ti, ngar lə Juwipi'gi.»
- ²⁰Loki bəri Jeju'ti, kagidəsi'ti kakin in ndəkba ki bebo, adi Juwipi'gi ngayn tudəi nya ki ndangi kin. Ndangi ki ta Ebirə num, ki ta Laten num, taa ki ta Gireki num tɔ.
- ²¹Ə kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi eli Pilati eyina: «Nya kin, maji kadi re a ndangi “ngar lə Juwipi'gi” be el, nan re a ndangi “dingəm kam el ene n'in ngar lə Juwipi'gi” taa in gorow'ə'ti.»
- ²²Nan Pilati el'de ene: «Nya ki m'ndangi ningə, ndang'a kaa m'ndangi kin.»
- ²³Loki njerɔ'gi bəri Jeju kagidəsi'ti ginn'ə gangi ningə, ɔyi ku'gi li'ə, kanyi ginn sɔ, sɔw dɔ'de kare kare. Ningə nanyi ku ngal ki de ur el, nan oji tanan'ti be par, ində taa re nanga.
- ²⁴Ə njerɔ'gi elinan eyina: «Adi ji tili ku ngal kin el, nan adi ji tugəi kiri mbara dɔ'ti j'oyi ke nan ə a in yan'a wa.» Ningə in nya ki a to be kadi ta ki ndangi me makitu'ti lə Luwə eyina: «Kanyinan ku'gi li'ə, Ningə tugəi kiri mbara dɔ ku ngal'ti li'ə tɔ» kin tɔlta'ne. Ningə in nya'a kaa nyi njerɔ'gi rai kin.
- ²⁵Kon Jeju in ki ngonnkon'ne ki dene num, Mari ki ne Kilewopasi num, taa Mari ki Magidala num rai non, ndəkba kadi kagidəsi'ti ki bəri Jeju'ti.
- ²⁶Loki Jeju oo kon'ne, ə oo njendo ki Jeju ndig'ə, ra gəd'ə'ti ə, el kon'ne ene: «Dene, oo ngonn'i ə ra am.»
- ²⁷Ningə go'ti, el njendo kakin ene: «Oo kon'i ə ra am.» Ningə, ndɔ'a'ti non, njendo kakin aw ki kon Jeju rɔ'ne'ti.
- ²⁸Go nya'gi'ti kin, Jeju gər kadi ginn nya'gi pəti gangi nga ə, elta kin kadi tɔlta ta ki ndangi me makitu'ti lə Luwə ene: «Kundə ra'm.»
- ²⁹Ngoo ki yiwi kandi nju ki masi rosi isi non, ə njerɔ'gi nduyi nya ki to hem hem me yiwi nju'ti ki masi kakin, uləi ta kagi'ti ki bari'ə ijopi, ə uləi ta Jeju'ti.
- ³⁰Ə loki Jeju njuw yiwi kandi nju ki masi kakin ningə, el ene: «Ginn nya'gi pəti gangi nga», ə ulə dɔ'ne nanga, ningə kon li'ə te.
- ³¹In ndɔ ki kadi lo ti dɔ'ti ə, in ndɔ kərkon. In ndɔ kərkon ki to ta dangi, ə, kadi to ninn'gi rai dɔ kagidəsi'ti ba ndɔ kərkon'ti el, Juwipi'gi awi dəji Pilati kadi adi budi nja'de, ə ɔri'de kɔ dɔ kagidəsi'ti.
- ³²Lo kin'ti, njerɔ'gi awi budi nja de ki dəkete num, in ki nja joo num, ki bəri'de dɔ kagidəsi'ti nan'ti ki Jeju.
- ³³Loki rei tei dɔ Jeju'ti ə, ɔyi kadi in oy nga, adi budi nja'a el.

³⁴Ningə njerə kare ə ɔsi kad'a ki ningə, ə tanan'ti non, mosi ki mann tei ta do ningə'ti kakin.

³⁵De ki ɔr go nya'gi kin, oo ki kum'ne, ningə mannaji li'ə in ki rəta'ti, taa inbe gər kadi in ta ki rəta'ti ə n'el tɔ, kadi to ingi kaa uni me'se tɔ.

³⁶Toki rəta'ti, nya'gi kin rai nya be kadi to ta ki ndangi me makitu'ti lə Luwə eyina: «Singə kare kaa de a tətɪ el», kin tɔlta'ne.

³⁷Taa ndangi ta ki rangi bay me makitu'ti lə Luwə eyina «A gonyi lo ki rə de'ti ki ɔsi kad'a ki ningə.»

³⁸Go nya'gi'ti kin, Jisepi ki in de ki Arimate'ti, aw dəji tarow Pilati kadi n'ɔr ninn Jeju. Jisepi in njendo lə Jeju ki ra rə'ne lo kiyə'ti, tado bol Juwipi'gi. Pilati ad'a tarow, adi Jisepi aw ɔr ninn Jeju.

³⁹Nikodem ki ndəki aw ingə Jeju kondə kakin kaa, aw ki nduji kagi'gi ki əti maji joo tado kɔy rə ninn'ti. Nduji kagi'gi ki bari'de mir in ki alowəsi, poləi'de nan'ti asi kiləw dɔmutə be.

⁴⁰De'gi ki joo kin, uni ninn Jeju, doloɪ ki ta ku len. Lo dole'ti, buki nduji kagi ki əti maji səm'ti nden, nden, taa doloɪ, kigo kuji ra'a'ti lə Juwipi'gi ki isi rai ki ninn'gi lə'de bay taa uləi be'ti.

⁴¹Lo ki bəri Jeju'ti, kagidəsi'ti kakin, lo to non me kagi'gi'ti, ningə me lo'ti kakin, be ki to sigi, ki de ilə ninn'ti el bay to'ti non kadi mbal'ti.

⁴²Nga ningə, toki kaa ki lo ti ə a in ndə kərkon lə Juwipi'gi, uləi Jeju me be'ti kakin, tado in ndəkba kad'a'ti.

Jan 20

¹Ndə Dəmasi ki ginn lo, loki lo to piti piti ba bay, Mari ki Magidala isi aw dɔbadi'ti ningə, oo mbal ki uti ta be ninn kakin, de uwə ɔr.

²Ə Mari anyi ngodi, aw ingə Piyər in ki njendo kare ki Jeju ndig'ə, el'de ene: «Uwəi Burəbe ɔri'ə badi'ti, ningə ji gər lo ki iləi'ə'ti el.»

³Piyər in ki njendo ki kare kakin tei, isi awi ki dɔbadi'ti.

⁴Anyinan ngodi joo pəti, nan njendo ki kare kakin anyi ngodi utə Piyər, adi aw te dɔbadi'ti kete non'a'ti.

⁵Loki aw te, ilə kəti'ne, gon lo ningə, oo ta ku'gi ki doloɪ ninn ə rai, nan ur me be ninn'ti el.

⁶Piyər ki in go'ə'ti, in yan'ne non re ə, ur me be'ti, oo ta ku'gi ki doloɪ ninn ə rai,

⁷taa oo ta ku ki uləi jam də Jeju'ti tɔ ə to. Ta ku'ə kin to nan'ti ki ingi ki doloɪ ninn kin el, nan de bir adi to yan'ne dangi.

- ⁸Go'ti, njendo ki kare ki re kete kakin, ur me be'ti to, adi oo nya'gi ki kum'ne num, un me'ne kadi in nya ki rota'ti num to.
- ⁹Nga ningə, biti te low'ə'ti kin kaa, tujə'de'ti kadi Jeju a ində taa dann nje koy'gi'ti el bay, toki Makitu lə Luwə el'n ta'a kete kin.
- ¹⁰In be ə, njendo'gi ki joo, təli iləi də'de awi be.
- ¹¹Loki njendo'gi awi, Mari ra taga, kadi badi'ti ndəkba, ra non. Loki ra non, ilə kəti'ne gon'n lo be ninn'ti ə,
- ¹²oo malayka'gi joo ki ɔyi ku ki nda, ə ki lo'ti ki kete iləi ninn Jeju'ti. Ki kare isi tor'o'ti, kaw ki də'a'ti, ə in ki nungɪ isi kaw ki nja'a'ti to.
- ¹³Malayka'gi dəji'ə eyina: «Dene, ra bann ə ra non wa?» Ə Mari ilə'de'ti ene: «Ori Burəbe lə'm, ningə m'gər lo ki iləi'ə'ti el.»
- ¹⁴Loki elta be ningə, ilə rəti ə, oo Jeju, nan gər kadi in Jeju el.
- ¹⁵Ə Jeju dəj'ə ene: «Dene, ra bann ə ra non wa? Si sangi nan wa?» Ningə Mari oo ene in nje ra kulə me ndəɔ'ti ki to non kakin wa, adi el'ə ene: «Be'm, re in in ə ɔ'ɔ ə, ɔji'm lo ki ilə'ti, adi m'aw m'un'ə.»
- ¹⁶Jeju ɓar'a: «Mari!» Ə Mari yəti rə'ne ki rə'a'ti, un ndu'ne ki taa, el'ə ene: «Rabuni!» ki ta Ebirə, ki kər me'ə nan «Njendo de'gi!»
- ¹⁷Lo kin'ti, Jeju el'ə ene: «Odi rə'm el, tado m'aw dərən'ti rə Bai'ti el bay. Nga ningə, ki ngəsine kin ə, aw rə ngannkon'm'gi'ti, el'de toki m'aw rə Bai'ti ki in Baw'se to kin, m'aw rə Luwə'ti lə'm ki in Luwə lə'se to kin.»
- ¹⁸Ə Mari ki Magidala aw ingə njendo'gi el'de ene: «M'oo Burəbe ki kum'm!» Ningə el'de ta'gi ki Jeju el'ə kakin adi'de oyi.
- ¹⁹Ndɔ Dəmasi'ti inbe non losəl'ɔ, njendo'gi kawinan me kəy'ti madi, ningə uti takəy mbuki də'de'ti, tado boli njekundə Juwipi'gi. Ə Jeju re, ra taa dann'de'ti, el'de ene: «M'dəji kadi lapiya in sese!»
- ²⁰Ningə lo kin'ti, tɔji'de tor do ki ji'ne'ti ge, kadi'ne'ti ge adi'de oyi. Rə njendo'gi nəl'de ngayn, loki oyi Burəbe.
- ²¹Jeju təl el'de bay ene: «M'dəji kadi lapiya in sese! Nga ningə, toki Bai ulə'm, m'in kaa m'ulə'se to.»
- ²²Ningə go ta'gi'ti kin, Jeju to kon lə'ne də njendo'gi'ti, ə el'de ene: «Tai Ndil Luwə me'se'ti.
- ²³De'gi ki a inyəi go majel'gi lə'de kə, Luwə a inyə go majel'gi lə'de kə to, ə nje ki a mbeti k'inyə go majel'gi lə'de kə, Luwə a tudə majel'gi lə'de də'de'ti ba to.»
- ²⁴Loki Jeju re rə njendo'gi'ti kin, Tomasi ki ɓari'ə Ndungə, ki in ki kare dann njendo'gi'ti in se'de low'ə'ti el.

²⁵Ə ndəgi njendo'gi eli'ə eyina: «J'oo Burəbe ki kum'je.» Nan Tomasi el'de ene: «Kin ə m'oo tor do poynti ki bəri ji'ə kin el num, m'ulə ngonn ji'm tor poynti'ti kin el num, taa m'ulə ji'm m'odi'n tor do ningə ki əsi kad'a kin el num ə, m'a m'un me'm el jagi.»

²⁶Ndə jijoo go'ti, njendo'gi təli ingəi nan me kəy'ti bay, ningə in kin Tomasi in se'de nga. Uti takəy mbuki də'de'ti, ə Jeju re, ra taa dann'de'ti, el'de ene: «M'dəji kadi lapiya in sese!»

²⁷Ningə el Tomasi ene: «Tomasi, ulə ngonn ji'i lo kin'ti, ə gon ji'm'gi kin oo, taa ulə ji'i ədi'n tor do ningə ki kadi'm'ti kin oo tə. Ononyi kadi tadi, maji kadi un me'i.»

²⁸Lo kin'ti non, Tomasi el Jeju ene: «Burəbe lə'm! Luwə lə'm!»

²⁹Ə Jeju el'ə ene: «In koo ki oo'm ki kum'i ne kin ə adi un me'i. Ningə adi m'el'i m'adi in gər toki nje rənel'gi ə in de'gi ki uni me'de ki kanji koo nya ki kum'de.»

³⁰Jeju ra nyakəji'gi ki rangi ngayn inbe bay takum njendo'gi'ti lə'ne, ki in ki ndangi me makitu'ti kin el.

³¹Nan ingi kin, in ki ndangi'de be kadi uni me'se toki Jeju in Kirisiti ki in De ki Luwə mbət'ə, in Ngonn lə Luwə. Ningə loki uni me'se ə a ingəi kajji ki biti ki non'ti ki ta kul'ə.

Jan 21

¹Go'ti gogi, Jeju təl te ingə njendo'gi bay ta ba'ti ki Tiberiyadi. Row ki te ngə'n'de ə to kin:

²Ndə madi, Simon Piyər num, Tomasi ki bəri'ə Ndungə num, Nataniyel num ki in de'gi ki Kana'ti ki Galile tə, ngann'gi lə Jebede ki joo tə, njendo'gi lə Jeju ki rangi in joo tə sii nan'ti.

³Ə Simon Piyər el'de ene: «M'a m'aw ba kadi m'ndon kanji'gi.» Ningə ndəgə'gi eli'ə eyina: «J'in kaa j'a j'aw sə'i tə.» Ningə tei, ali me to'ti awi, nan kondə'a'ti kin, ngonn kanji kare kaa uwəi el.

⁴Loki lo ti, Jeju re ra ta ba'ti non, nan njendo'gi gəri toki in Jeju el.

⁵Ə Jeju el'de ene: «Ngann'gi, uwəi kanji nden el wa?» Ningə iləi'ə'ti eyina: «Jagi, ngonn kanji kare kaa j'uwə el.»

⁶Ningə, Jeju el'de ene: «Iləi bandi dow tokibo'ti, ki dəjikəl'se'ti kin, ə a uwəi kanji'gi.» Ə loki iləi bandi ə, bandi əy kanji kəy ki asi kadi ndəri tei taga el.

⁷Lo kin'ti, njendo ki Jeju ndig'ə el Piyər ene: «In Burəbe.» Ə loki ta ki el ene: «In Burəbe», kin osi mbi Piyər'ti taa par ə, Piyər ulə ku lə'ne rə'ne'ti, tado kete ra ki rə'ne kare, ningə osi me mann'ti.

⁸Lo ki rai'ti kin, in sanyi el ki ngang'i ba, awi asi kulə buy kare be par, adi ndəgi njendo'gi awi ki to nden nden ki ngang'i ba'ti, ndəri bandi ki kanji rosi kakin go'de'ti.

⁹Loki uri nanga ningə, oyi por ki de ulə kanji'ti, taa mapa kaa to non tə.

¹⁰Jeju el'de ene: «Rei ki kanji'gi ki uwəi'de kakin ne adi j'oo.»

¹¹Ə Simon Piyər al me to'ti, ndər bandi ki kanji rosi kakin nanga. In kanji'gi ki boi boi inbe ə in bu ki də mi gidə in mutə (153). Kər'de inbe ki əti bol kin ə, bandi gangi el.

¹²Jeju el'de ene: «Rei sɔi nya.» Nga ningə, de kare dann njendo'gi'ti ki kadi dəji Jeju ene: «In nan wa?» goto, tado gəri maji kadi in Burəbe.

¹³Jeju ətɪ rə'de'ti, un mapa adi'de, ningə adi'de kanji tə.

¹⁴Loki Jeju ində taa dann njekoy'gi'ti kin, in te ki nja mutə nga a te ki rə njendo'gi'ti lə'ne kin.

¹⁵Go nya kusə'ti, Jeju dəji Simon Piyər ene: «Simon ki ngonn Jonasi, in ndigi'm utə nje'gi sii kin wa?» Ə Simon ilə'ti ene: «Oyo, Burəbe, in gər kadi m'ndigi.» Ningə Jeju el'ə ene: «Ul ngann bati'gi'ti lə'm.»

¹⁶Jeju təl dəji Simon bay ki nja joo ene: «Simon ki ngonn Jonasi, in ndigi'm wa?» Ə Simon il'ə'ti ene: «Oyo, Burəbe, in gər kadi m'ndig'i.» Ningə Jeju el'ə ene: «Ul bati'gi'ti lə'm.»

¹⁷Jeju təl dəji Simon bay ki nja mutə ene: «Simon ki ngonn Jonasi, in ndigi'm wa?» Ningə lo kin'ti, me Piyər tuji də təl'ti ki Jeju təl dəj'ə bay ki nja mutə ene: «In ndigi'm wa?» kin, adi ilə'ti ene: «Burəbe, in gər nya'gi pəti, in gər kadi m'ndig'i.» Ningə Jeju el'ə ene: «Ul bati'gi'ti lə'm.»

¹⁸Nga ningə, toki rəta'ti, adi m'el'i: dəkagilo basa'i'ti, inbe dɔɔ ndar bəd'i'ti, ə aw loki me'i ndigi, nan dəkagilo ki a bugə ə, a oy ji'i taa kadi de ki rangi ə a dɔɔ ndar bəd'i'ti, ə aw sə'i lo'ti ki me'i ndigi el.»

¹⁹Ta'gi kin Jeju el be kadi tɔji'n gorow koy ki Piyər a oy kadi ulə'n tɔji də Luwə'ti. Go'ti, Jeju el'ə ene: «Un go'm.»

²⁰Piyər ilə rəti gogi ningə, oo njendo ki Jeju ndig'ə, in ki ndəki, lo nyakusə'ti, ndunə rə'ne ki də Jeju'ti, dəj'ə ene: «Burəbe, nan ə a uləi ji de'gi'ti wa?» kakin.

²¹Loki Piyər oo'ə ə, dəji Jeju ene: «Burəbe, ə in kam, in ri ə a ra'a wa?»

²²Ə Jeju el Piyər ene: «Kin ə re m'ndig'i kadi isi ki də'ne taa bitɪ kadi to m'təl m're m'ingə'n'ə kaa, in kin ta lə'i goto'ti. In, ta lə'i in ta kadi un go'm par.»

²³Ta kin sanan dann ngannkon'gi'ti toki njendo kam a oy el. Nan ki rəta'ti, kadi Jeju el Piyər ene: «A oy el» kin, el'ə be el. Ta ki el'ə ə, el'ə ene: «Kin ə re m'ndig'i kadi isi ki də'ne taa bitɪ kadi to m'təl m're m'ingə'n'ə kaa, in kin ta lə'i goto'ti.»

²⁴In daro njendo'ə inbe kin ə mannaji do nya'gi'ti kin, ndangi'de me makitu'ti kin. Nga ningə ji gər kadi mannaji li'ə in ta ki rəta'ti.

²⁵Jeju ra nya'gi ki rangi ngayn inbe bay. Re de ene n'ində ta'ne inbe nəm n'ndangi'n'de pəti me makitu'gi'ti ə, m'mər kadi dənangi inbe kin pəti kaa, makitu'gi kin a uwə.

Kulə'gi lə njekawkulə'gi kulə'gi

Kulə'gi lə njekawkulə'gi kulə'gi 1

- ¹Tewopil, me makitu'ti lə'm ki dəkete, m'ndangi ta'gi ki ojido nya'gi ki Jeju ulə ngirə ra ge, ndo de'gi ge.
- ²Nya'gi ki ra biti te'n me ndo'ti ki Luwə un'ə'n'ə aw si'ə dōran'ti. Ningə kete bay ta kadi aw dōran'ti, Jeju mbəti njekawkulə'gi lə'ne, adi'de mbərkikində'gi lə'ne ki gorow lə Ndil Luwə.
- ³Go koy'o'ti, Jeju oji rə'ne njekawkulə'gi lə'ne. Oji'de ki row'gi ki dangi dangi kadi gəri toki n'ra ki dō'ne taa. Ndo dōsə go'ti ningə, te bus ki rə'de'ti el'de ta dō Konbe'ti lə Luwə.
- ⁴Ndo kare ki isi sə nya se'de, Jeju el'de kadi tei gidi bebo Jerujalem'ti el. Nan kadi nginəi biti kadi Baw'ne adi'de kadikare ki un ndu'ne dō'ti kadi n'a n'adi kin bay taa. Ningə el'de ene: «In kadikare ki m'inbe m'el'se ta'a kete nga.
- ⁵Jan ra de'gi batəm me mann'ti, nan ingi, me ndo'gi'ti ki ngayn el ne ə, a rai'se batəm me Ndil Luwə'ti.”
- ⁶Njekawkulə'gi lə Jeju ki kawinan rə'a'ti dəji'ə eyina: «Burəbe, in dəkagilo'ti ki ngəsine inbe kin ə a taa konbe adi Isirayel wa?”
- ⁷Ə el'de ene: «In ta lə'se kadi in gəri dō kad'a eke dō gangi lo'gi ki Bai oji kigo lo togi'ti lə'ne el.”
- ⁸Nan a ingəi togi loki Ndil Luwə a re dō'se'ti. A təli nje mannaji lə'm me bebo Jerujalem'ti num, dōnangi Jude'ti ba pəti num, Samari'ti num, ratata dōboy dōnangi'ti.
- ⁹Loki Jeju el'de ta'gi kin ginn'ə gangi ningə, oyi'ə isi aw ki taa me nəl'ti. Ningə kilndi re uti kum'de adi oyi'ə el.
- ¹⁰Kum'de nanyi ki taa dōran'ti, lo koo go Jeju lo kaw'a'ti, ningə, dingəm'gi joo ki uləi ku'gi ki nda bal bal tei bus ki rə'de'ti, ningə eli'de eyina:
- ¹¹«De'gi ki Galile'ti, tado ri ə rai ra gonyi lo ki taa dōran'ti be wa? Darə Jeju inbe ki uni'ə ta dann'se'ti awi si'ə dōran'ti kin ə, a təl re toki oyi go'ə lo kaw'a dōran'ti kin be tə.”
- ¹²Be ə njekawkulə'gi lə Jeju təli dō mbal kagi Buni'ti awi Jerujalem'ti gogi. Mbal kagi Buni kin in ndəkba ki bebo Jerujalem.
- ¹³Loki rei tei Jerujalem'ti ningə, ali awi me kəy'ti kare ki in dō mad'a'ti taa, loki rai to lo kisi'de kete kete. Adi in Piyər num, Jan num, Jaki in ki Andire num, Pilipi in ki Tomasi num, Batilemi in ki Matiye num, Jaki ki ngonn lə Alpe num, Simon ki nje rə tado ta kingədə lə be lə'ne num taa Judi ki ngonn lə Jaki num tə.

¹⁴Ingì pèti, kì me'de kì kareba, kawinan nèm nèm kadi elita kì Luwə ta ta, nan'ti kì dene'gì madi. Mari kì kon Jeju in dann'de'ti num taa ngannkon Jeju num tɔ.

¹⁵Me ndo'gì'ti kin, njekunme'gì kawinan asi ɓu kì dɔ joo. Ningə Piyər ində taa dann ngannkon'ne'gì'ti el ene:

¹⁶«Ngannkon'm'gì, maji kadi nya kì Ndil Luwə elta'a me Makitu'ti lə Luwə tɔlta'ne. Tado Ndil Luwə, elta kete kì ta Dabidi, ɔji'n dɔ Judasi kì ɔr non de'gì kì rei uwəi Jeju.

¹⁷Judasi in kì kare dann'je'ti, ningə aw kì kulə lə'ne kì sɔw dɔ'ne kadi ra dann'je'ti tɔ.

¹⁸Kì nar kì adi'ə tado kugə'n goji kulə kì majel kì ra kin ə, Judasi aw ndogi'n lo ndoo. Me ndoo'ti kì ndogi kakin ə, ində taa osi, dɔ'a sur kì nanga, me'ə ndu rusi adi ti'ə ala mban dɔnangi'ti.

¹⁹De'gì pèti kì dɔnangi Jerujalem'ti oyi ta kin. Be ə bari lo ndoo kakin kì ta ɓe lə'de eyina: “Akeldama”, kɔr me ta kin nan: “Lo ndoo mosi”.

²⁰Ndangi me makitu Pa'gì'ti eyina: “Kadi kəy li'ə in kì k'inyə kɔ num, Kadi de kare ka isi me'ti el num,” Taa ndangi ɓay eyina: “Kadi de kì rangi ɔr tor'o.”

²¹«Be ə, maji kadi ji mbəti de kare mbunə de'gì'ti inbe kì njiyəi se'je nan'ti kì ndo'gì pèti kì Burəbe Jeju awi'n se'je num təl'n se'je num inbe kin.

²²Ulə ngirə dɔ batəm'ti lə Jan, ratata te'n dɔ ndo'ti kì Luwə un'n Jeju ta dann'je'ti awi'n si'ə dɔran'ti. Kadi de kare dann'de'ti, in nje mannaji, nan'ti se'je toki Jeju ində lo koy'ti.”

²³Lo kin'ti, rei kì de'gì joo ɔji'de, kì dɔkete in Jisepi kì bari'ə nan Barsabasi, kì indəi tɔ'a kì rangi nan Jusitusi, ningə kì nja joo in Matiyasi.

²⁴Ningə eli Burəbe eyina: «Burəbe, in gər ngarme de'gì pèti tigə, ə ɔji'je ke mbunə de'gì'ti kì joo kin, in kì ra ə mbət'ə wa?

²⁵Mbət'ə kadi un ta kulə lə njekawkulə kì Judasi inyə ta'a ə aw lo'ti lə'ne kì sɔw dɔ'a kadi awi'ti kin.”

²⁶Rai ɓuki ɓuki, ningə ɓuki ɓuki osi dɔ Matiyasi'ti. Adi Matiyasi ore kadi njekawkulə'gì kì dɔgi gidə in kare.

Kulə'gì lə njekawkulə'gì kulə'gì 2

¹Loki ndo nanyi Pantəkoti asi ningə, njekunme'gì pèti kawinan lo kareba.

²Tanan'ti non, kah nya madi in dɔran'ti, ə to to nəl bo kì ulə kì tɔgi'ne kin be. Kah nya kakin taa lo me kəy'ti kì sii'ti.

³Oyi nya'gì kì toi to por ə ndonn'o'gì tei bilim bilim be, tei, kanyinan dɔ'de'ti kare kare.

- ⁴Ndil Luwə rosi me'de pəti, adi uləi ngirə kel ndonnta'gi ki rangi, kigo kində'ti ki Ndil Luwə ndə'n ta de'ti ki ra kadi el.
- ⁵Ningə me ndə'a'gi'ti kin, Juwipi'gi ki nje bol Luwə, in ki də be'gi ki dangi dangi ki dənangi'ti ne pəti, rei sii Jerujalem'ti.
- ⁶Loki oyi kah nya kin ningə, anyinan ngodi rei mbonnyinan banyinan banyinan, ndil'de te saw, tadə nan nan dann'de'ti, oo də ndu njekunme'gi ki sii elita ki ndonnta be lə'ne.
- ⁷Nya kin əti'de bol ngayn adi ndil'de anyi ur kaki, oyi kadi in nya ki rəta'ti el, adi eli eyina: «De'gi ki isi elita kin pəti in de'gi ki in Galile'ti,
- ⁸Nga bann be nan nan dann'je'ti, oo ta ki te ta'de'ti ki ndonnta be lə'ne wa?
- ⁹J'in de'gi ki Parti'ti, ki Medi'ti, ki Elamiti'ti, ki nje k'in dənangi Mejopotami'ti num, ki Jude'ti num, Kapadosi'ti num, taa Pon'ti ki in ngonnbə ki dənangi Aji'ti num,
- ¹⁰Piriji'ti num, Pampili'ti num, Ejipiti, ki dənangi Libi'ti ki in ndəkba ki Sirenn, eke nje k'in dənangi Rəm'ti.
- ¹¹J'in pəti j'in Juwipi koji'gi ge ki Juwipi təl'gi ge. J'in Kireti'ti ki Arabi'ti. Be ka, j'oo də ndu'de ki elita ki ndonnta be lə'je, əjidə nya'gi ki əti bol ki Luwə ra.”
- ¹²Ingi pəti ndil'de anyi ur kaki adi gəri ta inbə ki kadi eli el, ningə elinan mbunə'de'ti eyina: «Kər me nya ki ra nya kin nan ri ə?”
- ¹³Nan nje ki nan'gi kogi də nje kel ndonnta'gi'ti ki dangi dangi ki ki ra eli, eyina: «In yiwi kandi nju ə anyinan ngayn ə ra'de.”
- ¹⁴Piyər indəi rai taa ki ndəgi njekawkulə'gi ki dəgi gidə in kare, ningə un ndu'ne ki taa elta bulə de'gi ene: «Uri mbi'se maji oyi də ta lə'm in Juwipi'gi ki de'gi pəti ki isi Jerujalem'ti ne. Maji kadi gəri nya ki isi ra nya kin tə.
- ¹⁵De'gi madi dann'se'ti oyi kadi in yiwi kandi nju ə ra de'gi kam. Nan jagi! Ji ra ki sin non kadi nda'ti bay!
- ¹⁶Nan ngə sine nya ki ndəki njekeltakita Luwə'ti Juwəl elta'a ka ə ra nya kin:
- ¹⁷“Nya'gi ki Luwə elta'a kadi a rai nya me ndə'gi'ti ki dəboy'ti kaa ə toi kin: M'a m'ulə ki Ndil'm də de'gi'ti pəti. Ngann'se'gi ki dingəm ki nje ki dene a təli njekelta ki ta Luwə'ti, Basa'gi lə'se a oyi nya'gi me ndil'ti, Bugə'gi lə'se, a oyi nya'gi ki to lo kiyərə'ti me ni'ti.
- ¹⁸Oyo me ndə'gi'ti kin, M'a m'ulə ki Ndil'm də ngann njekulə'gi'ti lə'm ki dingəm ki nje ki dene. A in nje kelta ki ta'm'ti.
- ¹⁹M'a m'ra nya'gi ki de asi ra el me dəran'ti taa nu, Ningə dənangi'ti ne, m'a m'ra nyakəji'gi ki əti bol, Adi in: mosi num, por num, sa ki su luy luy num tə,
- ²⁰Kete bay ta kadi ndə ki bo ngayn, ki rosi ki piti lə Burəbə kin a re, Loki kada a təl lo ki ndul, ningə nanyi a təl mosi.

- 21** Ningə me ndo'ti kin, de'gi pəti ki bari to Burəbe a ingəi kaji.”
- 22** «In Isirayel'gi, uri mbi'se maji oyi ta ki m'a m'el'se. In gəri pəti kadi Jeju ki Najareti, dingəm kin ki Luwə ɔ'ɔ ki taga kadi n'ndig'ə, ə Luwə ra nya'gi ki de asi ra el ki nyakəji'gi ki əti bol ki takul'ə dann'se'ti ne.
- 23** Dingəm kin, uləi'ə ji'se'ti kigo kun ndu'ti ki Luwə un, num kigo kəjitara'ti li'ə ki to kete. Ningə ingi adi de'gi ki gəri Luwə ki rəta'ti el, təli'ə ki row bər ki bəri'ə də kagidəsi'ti.
- 24** Nan Luwə gangi kulə koy rə'a'ti kə ad'a ində taa lo koy'ti, tado koy aw ki təgi kadi uwə ginn təgi'ne'ti be ninn'ti el.
- 25** Dabidi elta ɔji'n də'a ene: “M'oo Burəbe ki dəkagilo'gi pəti non'm'ti, Tado in dəjikəl'm'ti kadi m'te m'osi el.
- 26** In tado kin ə rənel rosi me'm adi m'osi'n pa tə. Be ə, be ninn'ti kaa, darə'm a ɔrkon ki kindəmedəti,
- 27** In Burəbe, a tusi'm inyə'm kə koo el, A inyə njekuləbər lə'i ki Ar njay ad'a ndum lo ki koo'ti el tə.
- 28** In ə ɔji'm row kadi m'təl m'nji'n ki də'm taa, Ningə a adi'm rənel me k'in nan'ti sə'm.”“
- 29** Piyər təl el bay ene: «Ngannkon'm'gi, adi m'el'se ta ki rəta'ti: kaw'je Dabidi oy toki rəta'ti adi duwi'ə. Dəbad'a to dann'je'ti ne biti bone.
- 30** In njekeltakita Luwə'ti, ə gər kadi Luwə un ndu'ne ad'a ki kiwrə kadi n'a n'adi de kare ki ginn kaw'ti li'ə a onbe tor'o'ti.
- 31** Dabidi gər nya ki a ra nya lo ti'ti, adi elta kin lo koy'ti lə Kirisiti ki in De ki Luwə mbət'ə kin kete. In ta li'ə ə Dabidi ene Luwə a inyə lo ki koo'ti el, taa a inyə darə'a adi ndum be ninn'ti el tə.
- 32** Jeju ki m'nji m'el'ta li'ə kin, Luwə ad'a ində taa dann njekoy'gi'ti, j'in pəti ji gəri maji.
- 33** Go'ti ningə, Luwə un'ə aw si'ə dəran'ti adi isi dəjikəl'ɔ'ti. Ningə ngəsine Luwə ki Baw ad'a Ndil'ne toki un'n ndu'ne. Ndil kin ə, Jeju buki də'je'ti, toki oyi ngəsine ki kum'se ge, ki mbi'se ge kin.
- 34** Toki rəta'ti, Dabidi aw dəran'ti el, nan el ene: “Burəbe el Burəbe lə'm ene: «Re isi dəjikəl'm'ti,
- 35** biti kadi m'təl njeban'gi lə'i nyakində nja'i'ti ginn təg'i'ti.»”
- 36** In be ə, rə Jeju inbe ki bəri'ə də kagidəsi'ti kin ə, Luwə ad'a in Burəbe num, Kirisiti ki in De ki Luwə mbət'ə num tə. In kin ə in nya ki maji kadi de'gi pəti ki Isirayel'ti gəri maji.”

³⁷Loki de'gi oyi ta kin ningə, me'de olo wuti wuti adi daji Piyər ki ndəgi njekawkulə'gi eyina: «Ngannkon'je'gi, in ri ə kadi ji ra wa?»

³⁸Piyər təl el'de ene: «Inyəi gorow njiyə'se ki majel kə, ningə kadi de ki ra dann'se'ti adi rai'ə batəm me tə Jeju Kirisiti'ti, kadi majel'gi lə'se in ki k'inyə go kə. Ningə a ingəi Ndil Luwə.

³⁹Toki rəta'ti, kunndu lə Luwə in tado lə'se num, tado lə ngann'se'gi num, tado de'gi ki sii sanyi num. Sow də de'gi pəti ki Burəbe Luwə lə'je a bar'de.»

⁴⁰Piyər el'de ta'gi ki rangi ngayn go'ti bay kadi man'n naji, ningə ulə dingəm me'de'ti ə el'de ene: «Gangi nan ki ginn de'gi ki majel ki bone kin, kadi Luwə aji'n'se.»

⁴¹De'gi pəti ki taai ta lə Piyər, rai'de batəm. Ndə'a'ti kakin, de'gi asi dər mutə rei orei kadi njekunme'gi ki kete.

⁴²Ulə ngirə dəkagilo'ə'ti kin, rei nəm nəm tado k'oo də nyando lə njekawkulə'gi num, lo ra madi nan'ti num, lo tətə mapa'ti num, taa lo kelta'ti ki Luwə num tə.

⁴³Njekawkulə'gi rai nya'gi ki de asi ra el ki nyakəji'gi ki əti bol ngayn adi de'gi pəti sii ki bol me'de'ti.

⁴⁴Nje kunme'gi indəi rə'de nan'ti kareba ə kawī nyakingə'gi lə'de dənən'ti kareba tə.

⁴⁵Ndogi se'de nyakingə'gi ki nya maji'gi lə'de ə lowəi nan nar'a kigo ge'ti lə de ki ra.

⁴⁶Ndə kare kare pəti, ki me ki kareba, ingəi nan Kəy'ti lə Luwə. Lowəi nan mapa me kəy'gi'ti lə'de, səi nya'gi lə'de ki rənel num, ki me ki səl ləm ləm num tə.

⁴⁷Osi pa'gi uləi təji də Luwə'ti, ningə de'gi pəti ndigi ta lə'de tə. Ndə kare kare pəti, Burəbe adi kər de'gi ki aji'de, re də mad'a'ti par par.

Kulə'gi lə njekawkulə'gi kulə'gi 3

¹Ndə kare Piyər ingi ki Jan isi awi Kəy'ti lə Luwə tado kelta ki Luwə də kadi'ti ki mutə ki losəl'ə.

²Dəkagilo'ə'ti kin ə de'gi ai ki de ki nja'a oy lo koj'o'ti nu, indəi'ə ta Kəy'ti lə Luwə. De kakin, ndə kare kare pəti, a indəi'ə ta Kəy'ti lə Luwə ki bari'ə nan: «Ta Kəy ki Ndolo». Indəi'ə kadi kəy nya de'gi ki isi uri me nati Kəy'ti lə Luwə.

³Loki oo Piyər ki Jan ki isi uri ki me Kəy'ti ningə, kəy'de nya.

⁴Piyər ki Jan uri kum'de ki də'a'ti, ningə Piyər el'ə ene: «Gon'je ne!»

⁵Nje nja koy gon'de, əji me'ne'ti kadi n'a ningə nya madi ji'de'ti.

⁶Nan Piyər el'ə ene: «M'aw ki nar el num, ki ər el num kadi m'ad'i. Nan nya ki m'aw'n ji'm'ti in təgi Jeju Kirisiti. Be ə kadi me tə Jeju Kirisiti ki Najareti'ti, ində taa ə njiyə!»

- ⁷Piyər uwə ji kəl'ɔ, ə un'ə ki taa. Tanan'ti non par ə nja'a'gi ki gul nja'a'gi təli toi maji kare.
- ⁸In bal ra taa ə ulə ngirə njiyə. Aw se'de nati Kəy'ti lə Luwə. Tur jagira ki ronel num ulə tɔji dɔ Luwə'ti num tɔ.
- ⁹De'gi pəti oyi'ə lo njiyə'ti num, lo kulə tɔji dɔ Luwə'ti num tɔ.
- ¹⁰De'gi gəri'ə maji kadi in nje mote ki kete in nje kisi ta Kəy'ti lə Luwə ki bari'ə nan: «Ta Kəy ki Ndolo», isi kəy nya inbe ka am. Loki de'gi oyi nya ki te dɔ'a'ti kin ningə, ndil'de anyi ur kaki adi bol ra'de ngayn.
- ¹¹Nje nja koy kakin inyə go Piyər ki Jan el. Nya kin ra adi ndil de'gi pəti anyi ur kaki. Be ə, de'gi pəti anyinan ngodi kawinan ki dɔ'de'ti dɔ'de'ti takəy'ti ki bari'ə nan: «Tabiti lə Salomon».
- ¹²Loki Piyər oo nya kin ningə, el bulə de'gi ene: «Ngann Isirayel'gi, bann ə nya ki ra nya kin əti'se bol kədi be wa? Bann ə uri kum'se ki dɔ'je'ti to nya ki in j'inbe ki tɔgi'je, eke in ki takul kaw ki j'aw ki bol Luwə me'je'ti ə j'adi'n dingəm kam njiyə'n be wa?
- ¹³Jagi, in Luwə lə Abiraham, lə Isaki, lə Jakobi, Luwə lə kaw'je'gi in ə ulə tɔji dɔ bər'ti lə'ne Jeju, ki uləi'ə ji Pilati'ti, Pilati un ndu'ne kadi n'ilə taa, nan ingi mbəti.
- ¹⁴Oyo, ingi manji ta gər nje kar njay ki njera nya ki dana. Ningə dəji kadi ji ra maji sese ə j'ilə de ki nje tɔl de'gi taa tor'o'ti.
- ¹⁵In be ə, adi tɔli in ki in nje kadi de'gi sii ki dɔ'de taa. Nan Luwə ad'a ində taa dann njekoy'gi'ti, j'in pəti ji gər maji.
- ¹⁶In tado kun ki j'un me'je j'adi Jeju kin ə, tɔgi ki to me tɔ'a'ti, adi tɔgi dingəm ki oyi'ə, taa gəri'ə kin, kadi ində ra'n taa. Oyo, kunme ki tɔg'ɔ to ki takul Jeju, adi dingəm kin lapiya ki rəta'ti, in nya ki ra nya takum'se'ti pəti adi oyi.
- ¹⁷Ngəsine ngannkon'm'gi, m'gər maji ngayn kadi nya ki rai kin, in kigo gər'ə'ti el, ingi ki njekornon'se'gi pəti.
- ¹⁸Nan, in ki row kin ə, Luwə tɔl'n ta nya ki iləmbər'ə kete ki takul njekeltakita'a'ti pəti ene: Kirisiti ki in De ki Luwə mbət'ə, ki n'un ndu'ne kadi n'a n'ulə, a ingə kon.
- ¹⁹Ngəsine, inyəi gorow njiyə'se'gi ki majel kɔ, ə təli rei rɔ Luwə'ti kadi inyə'n go majel'gi lə'se kɔ.
- ²⁰Ningə Burəbe a adi'se dəkagilo kərkon, a ulə ki in ki ində dɔ'a nan'ti kete to Kirisiti, ki in De ki Luwə mbət'ə, adi in Jeju, adi'se.
- ²¹Nan ngəsine kin, maji kadi Jeju isi dərən'ti, biti kadi Luwə tɔl nya'gi pəti ki dənangi'ti ki sigi gogi, toki ilə'n mbər'ə me bal'gi'ti ki dər, ki takul de'gi ki njekeltakita'a'ti ki ari njay ki mayinu.

²²Be ə, Moji ene: “Burəbe Luwə lə’sə a adi njekeltakita’a’ti, ki to to m’in be, a in dann ngannkon’sə’gi’ti, tado lə’sə, a oyi do ta’gi pəti ki a el’sə.

²³De ki mbəti təl rə’ne go ta’ti ki njekeltakita Luwə’ti kin a el ningə, Luwə a tuj’ə kə dann de’gi’ti lə’ne ki koy.”

²⁴De’gi ki njekeltakita Luwə’ti pəti, ulə ngirə do Samiyel’ti nu ki nje re go’ə’ti, elita do dəkagilo’ti ki ji isi me’ti bone kin kete.

²⁵Ingi, ə in de’gi ki ta ki Luwə el ki ta de’gi ki njekeltakita’a’ti kin səw do’sə, taa kunmindī ki Luwə un adi kaw’je’gi loki un ndu’ne adi Abiraham kin səw do’sə tə. Luwə un mindi’ne ene: “Ginn koji’gi ki dənangi’ti pəti a in ki njangi do ki takul ginn kaw lə’i.”

²⁶In ki tado lə’sə kete, ə Luwə tē’n ki njekulə lə’ne, ulə adi’sə kadi njangi do’sə, ki takul ra ki ra adi nan nan inyə gorow njiyə’gi lə’ne ki majel kə.»

Kulə’gi lə njekawkulə’gi kulə’gi 4

¹Loki Piyər ingi ki Jan isi elita bulə de’gi to kel ba bay ə, njekujənyamosi kadikare’gi ki madi num, kibo ki do Kəy’ti lə Luwə num ta ki de’gi madi ki mbunə kuti’ti lə Sadusi’gi, tei ki rə’de’ti bus.

²Wongi ra njekərnon Juwipi’gi ngayn tado oyi Piyər ingi ki Jan isi ndoi nya bulə de’gi, ningə eli’de eyina: «Toki Jeju ində’n taa lo koy’ti inbe kin ə, njekoy’gi kaa a indəi taa lo koy’ti tə.”

³Uwəi’de iləi’de kəy dangay’ti ratata lo ti, tado losəl nga, adi lo kadi gangi ta do’de’ti goto.

⁴Ningə mbunə nje’gi’ti ki oyi ta lə’de, ngayn’gi dann’de’ti uni me’de. Be ə, ra adi kər dingəm’gi re do mad’a’ti adi asi dər mi kare.

⁵Lo ti do’ti ningə, njekərnon Juwipi’gi num, ngatəgi’gi num ta njendo ndukun’gi num, kawinan me bebo’ti ki Jerujalem.

⁶Lo kawnan’ti kin, Hann ki in kibo lə njekujənyamosi kadikare’gi in’ti non, taa Kayipi num, Jan num, Alegijandir ki ndəgi de’gi pəti ki me kəy’ti lə njekujənyamosi kadikare’ti kibo kakin num kaa in non tə.

⁷Adi rei ki Piyər ki Jan non’de’ti ki non Njekawnan’gi’ti, ə dəji’de ta eyina: «Ki təgi ki in ra eke me tə nan’ti ə rai nya kin wa?”

⁸Ningə Piyər, Ndil Luwə rosi me’ə, adi el’de ene: «In njekərnon’gi ki ngatəgi’gi,

⁹dəji’je ta bone əjido nya ki maji ki ji ra ki de ki nja’a oy ki kuji nya ki ji ra ə ingə’n lapiya.

¹⁰Maji kadi ingi pəti gəri ar njay taa de’gi pəti ki Isirayel’ti kaa, kadi gəri maji tə: In me tə Jeju Kirisiti ki Najareti’ti ə ji ra’n nya kin. In ki takul Jeju inbe ki bəri’ə do

kagidəsi'ti ə Luwə ad'a ində taa dann njekoy'gi'ti inbe kin ə, dingəm kin ra'n ta non'se'ti, ki lapiya nga kin.

¹¹In mbal ki njera kəy'gi mbəti'ə, nan in ə təl mbal ki maj'a utə mad'a'gi pəti, in mbal ki nje kadi təgi kəy.

¹²Kaji in me tə'a'ti ki kar'ne ba. Tə ki rangi ki Luwə adi de dənangi'ti ne mbunə de'gi'ti kadi j'ingəi kaji goto.”

¹³Ndəji njegangi ta'gi ki kibo lə Juwipi'gi ngayn loki oyi Piyər ingi ki Jan elita ki kanji bol, tadə gəri'de kadi in de'gi ki kare ki kanji nyando. Nan k'in ə gəri kadi in de'gi ki in nan'ti ki Jeju mayinu.

¹⁴Nan loki oyi dingəm ki adi'ə lapiya kakin ra taa gədi'de'ti ningə gəri lo ta ki kadi eli'de el.

¹⁵Be ə uni ndu'de adi Piyər ingi ki Jan, taa dingəm kakin num kadi tei taga, ningə manjinan ta mbunə'de'ti eyina:

¹⁶«Ri ə j'a rai ki de'gi kam wa? Tadə rai nyakəji ki əti bol ki to ndalo'ti ar njay adi de'gi ki Jerujalem oyi poy'o. Lo kadi ji manji goto.

¹⁷Nan k'in ə kadi poyta kin aw ki kete kete mbunə de'gi'ti el nga. Adi j'uləi ji'je kum'de'ti kadi kaw ki kete non kam, eli'de madi ta me tə Jeju'ti el nga.”

¹⁸Go ta'gi'ti kin, ai ki Piyər ingi ki Jan kəy gogi ə əgi'de ki təgi'de kadi elita eke ndoi nya me tə Jeju'ti el nga.

¹⁹Nan Piyər ingi ki Jan eli'de eyina: «Eli'je adi j'oo, ke in gorow'ə'ti, takum Luwə'ti, kadi ji təl rə'je go ta'ti lə'se yo ə j'inyə ta lə Luwə wa?

²⁰Ki əjido'je, j'in j'asi manji ta də nya'ti ki j'oo ki kum'je num, ki mbi'je num kin el.”

²¹Loki uləi ji'de kum'de'ti ki nja joo bay ningə, inyəi'de adi ai. Toki rəta'ti, ingəi nya madi rə'de'ti ki asi kuwə'n'de dangay'ti el, tadə de'gi pəti piti Luwə tadə nya ki ra nya kin.

²²Bal dingəm ki ingə lapiya ki takul nyakəji ki əti bol kin, utə dəsə.

²³Go k'inyə de'ti, Piyər ingi ki Jan ai ingəi madi'de'gi ki njekunme'gi, əri'de poy nya'gi pəti ki kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi ki ngatəgi'gi eli'de.

²⁴Loki madi'de'gi oyi ta lə'de ginn'ə gangi nga ningə, pəti ki me ki kare, elita ki Luwə eyina: «Burəbe, in ə ra dəran ki dənangi, taa ra babo ki nya'gi pəti ki me'ti tə.

²⁵In ə adi Ndil Luwə elta ki ta kaw'je Dabidi ki bər lə'i ene: Ginn be'gi ki dangi dangi tonyi rə ki ndangi kare be. Taa kəjitara'gi lə'de to rə'de'ti kare!

²⁶Ngar'gi ki dənangi'ti ne indəi də rə'de dana tadə kaw rə, nje konbe'gi indəi rə'de nan'ti, əsi ta Kirisiti ki in De ki Luwə mbət'ə to Ngar.

²⁷Toki rōta'ti, in me bebo'ti kin ə, Erodī ingi ki Ponsi Pilati, nan'ti ki ginn de'gi ki dangi dangi ki ngann Isirayel'gi indəi rō'de nan'ti əsi ta njekulə lə'i ki ar njay, ki in Jeju ki mbət'ə to Kirisiti.

²⁸Nya'gi lə'de ki rai kin, in təl ə təlita kōjitarə'gi lə'i pəti ki ɔji kete, ki tōgi, me ndigi'ti lə'i.

²⁹Ngəsine Burəbe, oo ji'de ki isi uləi kum'je'ti kadi indəi'je bol'ti kin! Adī bər'gi lə'i tōgi kadi iləi mbər ta lə'i ki me ki tinyi kati.

³⁰Ningə, kadi ɔji tōgi me tō njekulə'ti lə'i ki ar njay Jeju, kadi njemonyi'gi ingəi lapiya num, taa kadi nyakōji'gi ki nya'gi ki de asi ra el rai nya num tō.

³¹Loki tai kon ta kelta'ti ki Luwə ningə, dōnangi yəki yikiti yikiti ginn nja'de'ti, lo ki ki kawinan'ti. Ningə Ndil Luwə rosi me'de pəti adī iləi mbər ta lə Luwə ki rō ki tinyi kati."

³²Nje kunme'gi pəti indəi rō'de nan'ti ki ngarme ki kare ki mərta ki kare. De kare ki ində gu'ne ki nyakingə lə'ne ki sōw dō'ne goto, nya'gi pəti in dōnan'ti kareba.

³³Ki tōgi ki əti bol ngayn ə njekawkulə'gi manyinajī kin lo koy'ti lə Burəbe Jeju. Ningə, kare kare pəti, Luwə njangidō'de njangi dō ki əti bol ngayn.

³⁴Be ə de kare dann'de'ti ki nya to rō'a goto. Tadō nje'gi ki awi ki lo ndō'gi ki kəy'gi, uni ndogi ə rei ki nar'a,

³⁵adi njekawkulə'gi. Ningə njekawkulə'gi lowəi nar kakin dann'de'ti pəti, nan nan ingə kigo nya ge'gi'ti li'ə.

³⁶De madi kare ki tō'a nan Jisepi, ki in ginn koji'ti lə Lebi, ki dōnangi Sipir'ti, ki njekawkulə'gi indəi tō'a nan Barnabasi, kər me'ə nan: «De ki njekulə dingəm me de'gi'ti,"

³⁷in kaa, aw ki lo ndō, ə un lo ndō lə'ne kakin ndogi, ə re ki nar'a adi njekawkulə'gi.

Kulə'gi lə njekawkulə'gi kulə'gi 5

¹Dingəm madi kare ki tō'a nan Ananiyasi in ki dene lə'ne Sapira, ndogi lo lə'de tō.

²Ananiyasi ingi ki dene lə'ne Sapira indəi ndu'de nan'ti, iyəi nusi nar, ə awi ki ndəgə adi njekawkulə'gi.

³Piyər el'ə ene: «Ananiyasi, ra bann ə inyə Satan adī ur me'i'ti əti bol be wa? Or nusi nar lo ndō lə'i ngəm, ə elta ki ngom Ndil Luwə!

⁴Ri ə ɔgi kadi ngəm nyakingə lə'i wa? A re ndogi'n ə binəm kaa, ri ə ɔgi kadi nar ki ingə kin, ra'n nya ki me'i ge wa? Nya ki mər me'i'ti kin in nya ki majel. In de'gi ə el'de ta ki ngom el, nan in Luwə ə el'ə ta ki ngom."

- ⁵Loki Ananiyasi oo ta kin par ə, osi nanga, oy. De'gi pəti ki oyi poyta kin, bol ra'de ngayn.
- ⁶Basa'gi rei ragi ninn'ə, ə uni'ə, ai duwi'ə.
- ⁷Asi ngirə kadi mutə go'ti, dene li'ə re ur kəy ki kanji kadi gər nya ki ra nya.
- ⁸Piyər dəj'ə ene: «El'm ta adi m'oo, ke kər nar ki ndogi sese lo ndəə lə'se inbe ənn be?» Ə dene el'ə ene: «Oyo, kər nar ki j'ingə in be inbə.»
- ⁹Lo kin'ti, Piyər el'ə ene: «Nga ra bann ə indəi ndu'se nan'ti kadi soki Ndil Burəbe wa?» Oo kah nja de'gi ki awi ki ngaw'i duwi'ə ə bar takəy'ti kin, in kaa a ai sə'i tə.
- ¹⁰Tanan'ti non par ə Sapira osi nja Piyər'ti nanga, oy. Loki basa'gi ki nje kaw duw ngaw'a uri kəy ningə, ingəi ninn'ə adi uni'ə awi si'ə duwi'ə kadi ngaw'a'ti.
- ¹¹Nya ki ra nya kin, ra adi Njekawnan'gi pəti, bol ra'de ngayn, taa de'gi pəti ki oyi poyta kin kaa, bol ra'de ngayn tə.
- ¹²Njekawkulə'gi rai nya'gi ki əti bol ki nya'gi ki de asi ra el ngayn dann de'gi'ti. Nje kunme'gi pəti, kawinan lo kareba, ginn tabiti'ti lə Salomon, ta Kəy'ti lə Luwə.
- ¹³De'gi ki rangi ki uni me'de adi Luwə el bay boli kadi rei rə'de'ti. Be kaa, piti njekunme'gi ngayn.
- ¹⁴Dingəm'gi ki dene'gi ngayn ngayn uni me'de adi Burəbe, adi kər'de ore də njekunme'gi ki də'ti də'ti.
- ¹⁵De'gi ai biti oyi njemonyi'gi ki taga kadi row'ti, tiləi'de də tirə'gi'ti eke də kagi'ti ki oti'de, kadi re Piyər dər ningə, ndil'ə ur də in ki ra'ti wa kare dann'de'ti.
- ¹⁶De'gi ngayn indəi be'gi'ti ki gidi bebo Jerujalem'ti, rei bur bur ki njemonyi'gi ki de'gi ki ndil'gi ki majel yəti də'de. Ningə pəti ingəi lapiya.
- ¹⁷Go nya'gi'ti kin, kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi ki de'gi ki go'ə'ti ki in me kuti'ti lə Sadusi'gi, jangi ra'de ngayn də njekawkulə'gi'ti. Adi uni ndu'de kadi n'a rai nya madi.
- ¹⁸Be ə, uwəi njekawkulə'gi iləi'de kəy dangay'ti.
- ¹⁹Nan dann lo'ti, malayka lə Burəbe re te takəy dangay, loki adi tei taga ningə, el'de ene:²⁰«Awi me Kəy'ti lə Luwə, iləi mbər ta ki nje kadi de təl isi ki də'ne taa kin adi de'gi pəti oyi!»
- ²¹Njekawkulə'gi təli rə'de go'ti, adi lo ti ki sin ba par ə, awi Kəy'ti lə Luwə, uləi ngirə kadi ndoi nya de'gi. Kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi'ti ki de'gi ki go'ə'ti, bari ngatəgi'gi ki njegangi ta, ki ngatəgi'gi lə ngann Isirayel'gi pəti. Ningə uləi kəy dangay'ti kadi rei ki njekawkulə'gi tə.
- ²²Nan loki njekulə'gi awi ningə, ngəi'de kəy dangay'ti el, adi təli rei əri'de poy'o eyina:

- 23 «J'ingə takəy dangay in ki kuti mbuki maji num, njengəm takəy'gi ka rai takəy'ti non num tɔ, nan loki j'ur me kəy'ti ningə, j'ingə de madi el.»
- 24 Loki kibo ki dɔ njengəm ta Kəy'ti lə Luwə ingi ki kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi oyi ta kin ningə, ndil'de anyi ur kaki, adi dəji nan ta dɔ nya'ti ki a ra nya go nya'ti kin.
- 25 Ningə de madi re el'de ene: «Dingəm'gi ki adi uwəi'de dangay'ti kakin, nyi rai Kəy'ti lə Luwə non, ra ndoi nya de'gi.»
- 26 Kibo ki dɔ Kəy'ti lə Luwə aw ki de'gi lə'ne uwə'n njekawkulə'gi re se'de, nan k'in ə ində tɔgi dɔ'de'ti el tadɔ boli kadi bulə de'gi ki kawinan dɔ nyando'ti lə njekawkulə'gi a tiləi'de ki mbal tɔli'de.
- 27 Loki rei se'de ningə, awi se'de kəy gangita'ti kibo. Ə kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi el'de ene:
- 28 «J'ɔgi'se ki tɔgi'je kadi ndoi nya bulə de'gi ki tɔ dingəm kin. Ə in tɔli rɔ'se go ta'ti lə'je el, asi dɔnangi Jerujalem naki ki nyando lə'se, ningə gəi kadi mos'o in dɔ'je'ti bay.»
- 29 Nan Piyər ingi ki ndəgi njekawkulə'gi eli'de eyina: «Təl rɔ go ta'ti lə Luwə in soti utə təl rɔ go ta'ti lə de'gi.
- 30 Luwə lə kaw'je'gi adi Jeju ki tɔli'ə ki row bər'ə dɔ kagidəsi'ti kin, te lo koy'ti.
- 31 In ə Luwə un'ə, ində ad'a isi taa, dɔjikəl'ne'ti to Ngar ki utə ngar'gi pəti taa to Njekaji de'gi tɔ. Luwə ində kadi ki, tarow li'ə, Isirayel'gi inyəi gorow njiyə'de'gi ki majel kɔ, adi n'inyə'n go majel'gi lə'de kɔ tɔ.
- 32 J'in nje mannaji dɔ nya'gi'ti ki rai nya kin, nan'ti ki Ndil Luwə ki Luwə adi nje'gi ki tɔli rɔ'de go ta'ti li'ə.»
- 33 Loki njegangi ta'gi oyi ta kin ningə, wongi ra'de ngayn dɔ njekawkulə'gi'ti, adi ndigi tɔli'de.
- 34 Nan in ki kare ki mbunə'de'ti ki tɔ'a nan Gamaliyel ɔsi nangi ində taa. In Parisi ki njendo de'gi ndukun, in de ki de'gi pəti gei ta li'ə ngayn. Loki ində taa dann'de'ti ningə, dəji kadi adi njekawkulə'gi ujəi rɔ'de dow kare jɔ.
- 35 Ningə go'ti, el'de ene: «Isirayel'gi, indəi manji nya ki gei kadi rai ki de'gi kam maji taa.
- 36 Dɔkagilo ngayn el ne bay ə, de madi ki tɔ'a nan Teda tɔji rɔ'ne kadi n'in de ki tuwəl. Ɔr de'gi asi bu sɔ go'ne'ti. Nan de'gi rei tɔli'ə adi de'gi ki go'ə'ti kakin sananyinan. De oo ta li'ə el bone.
- 37 Go'ə'ti ningə, Judasi ki Galile'ti, te dɔkagilo ndangitɔ de'gi me makitu'ti, buki de'gi ngayn go'ne'ti ra'n wongi. Nan inbɛ kaa de'gi tɔli'ə tɔ, adi de'gi ki go'ə'ti sananyinan tɔ.

³⁸Ngosine, ta lə'm ə to kin: Ononyi'se kadi rai nya madi ki de'gi kam, inyəi'de adi awi lo lə'de. Nya ki kadi in gəri ə to kin, re kojitara'gi lə'de ki kulə ra'de'gi in rə de'gi'ti ə, ginn nya'gi kin a gangi to yan ndəgə'gi be tə.

³⁹Nan re nya'gi kin in rə Luwə'ti ə, lo kadi ingi a əgi'de də goto. Ononyi'se kadi ai rə də Luwə.» Lo kin'ti, njegangi ta'gi ndigi go'ə'ti.

⁴⁰Be ə, təli bari njekawkulə'gi kəy gogi, ə, adi tindəi'de, ə əgi'de ki təgi kadi elita me tə Jeju, ningə inyəi'de adi awi.

⁴¹Njekawkulə'gi tei lo gangi ta'ti ki rənel tado k'oo ki Luwə oo'de adi asi gaki kadi ingəi kon tado lə Jeju.

⁴²Ningə ki ndə kare kare pəti, me Kəy'ti lə Luwə eke me kəy'gi'ti madi, njekawkulə'gi nanyi ki lo ndo nya de'gi'ti num, ki lo kiləmbər Poyta'ti ki maji, toki Jeju in Kirisiti ki in De ki Luwə mbət'ə.

Kulə'gi lə njekawkulə'gi kulə'gi 6

¹Dəkagilo'ə'ti kin, kər njendo'gi in ki də mad'a'ti ki kete kete. Be ə Juwipi'gi ki nje kelta Gireki barita də Juwipi'gi'ti ki nje kelta Ebirə. Nje kel ta Gireki barita tado njengawkoy'gi lə'de ingəi nyakusə ki de'gi isi lowəi ki ndə kare kare pəti kin, to ndəgə'gi el.

²Be ə, njekawkulə'gi ki dəgi gidə in joo kawi njendo'gi ki nan'ti, eli'de eyina: «A in nya ki go'ti el kadi j'inyə ta kelta lə Luwə, ə ji təl ji nanyi ta nya lowə'ti.

³Tado in kin ə, ngannkon'gi, maji kadi mbəti de'gi siri dann'se'ti, ki de'gi manyinaji lə'de maji num, Ndil Luwə rosi me'de num, taa ai ki kumkədi num tə, kadi j'uləi kulə kin ji'de'ti.

⁴Be kadi j'uni'n rə'je j'ində ta dangi tado kelta ki Luwə ki ndo nya de'gi.»

⁵Ta kəji'gi kin nəl njendo'gi pəti. Be ə, mbəti Etiyenn ki in de ki rosi ki kunme num, ki Ndil Luwə num tə. Ta mbəti Pilipi num, Pirokər num, Nikanər num, Timon num, Parmenasi num, taa Nikola ki in de ki Antiyosi'ti, ki təl Juwipi num tə.

⁶Rei se'de əji'de njekawkulə'gi, adi elita ki Luwə tado lə'de num, indəi ji'de də'de'ti, njangidə'de num tə.

⁷Ta lə Luwə aw ki kete par par. Kər njendo'gi in də mad'a'ti ngayn me bebo'ti ki Jerujalem. Taa njekujənyamosi kadikare'gi inbe ngayn kaa uni me'de adi Jeju tə.

⁸Etiyenn in de ki rosi ki memaji num, ki təgi lə Luwə num, taa ra nya'gi ki dum ra ki nyakəji'gi ki əti bol bol dann de'gi'ti num tə.

⁹Ningə de'gi madi uləi ngirə kadi manjinan ta'ti ki Etiyenn. De'gi kin in nje ki me kəykawnan'ti lə Juwipi'gi. In nje'gi ki bari rə'de: «De'gi ki taa k'inyə taa.» Adi in Juwipi'gi ki in Sirenn'ti num, Alegijandiri'ti num, ki nje ki in Silisi'ti num taa ki dənangi Aji'ti num tə,

¹⁰nan tɔgi ta kel'de osi go yan Etiyenn'ti el, tado Etiyenn elta ki kumkadi ki Ndil Luwə ad'a.

¹¹Lo kin'ti, awi ndogi de'gi ki nar ki ji'de'ti kadi eli eyina: «J'inbe j'oo ki mbi'je kadi Etiyenn elta ki mal dɔ ndukun'ti lə Moji num, dɔ Luwə num tɔ.»

¹²Be ə, suləi bulə de'gi num, ngatɔgi'gi num, taa njendo ndukun'gi num adi rei uwəi Etiyenn dɔ ji'ə'ti, awi si'ə lo gangi ta'ti kibo.

¹³Indəi nje mannaji'gi ki ngom adi tɔti ta dɔ'a'ti, eli eyina: «Dingəm kam ta kon ta kelta ki mal dɔ Kəy'ti lə Luwə ki in lo ki ar njay kin el num, taa dɔ ndukun'ti lə Moji el num tɔ.»

¹⁴Toki rɔta'ti, j'inbe j'oo ndu'ə ki el'n kadi Jeju ki Najareti'ti a tuji kəy kin, ə a yəti nya kagi be'gi ki Moji adi'je.

¹⁵De'gi pəti ki sii lo gangi ta'ti kibo, turi kum'de pəti ki dɔ Etiyenn'ti, ningə oyi kadi takum'ə to to yan malayka be.

Kulə'gi lə njekawkulə'gi kulə'gi 7

¹Kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi dəji ta Etiyenn ene: «Ta'gi ki de'gi eli dɔ'i'ti kin, in ki rɔta'ti inbe wa?»

²Etiyenn ilə'ti ene: «In baw'm'gi ki ngannkon'm'gi, uri mbi'se oyi dɔ ta ki m'a m'el'se kam maji. Me ndɔ'gi'ti ki kete, Luwə ki nje piti ɔji rɔ'ne adi kaw'je Abiraham, dɔkagilo'ti ki si'n me be'ti ki Mejopotami'ti bay, kete bay ta kadi aw uwə lo kisi dɔnangi Aram'ti,

³Luwə el'ə ene: “Ində taa inyə be lə'i ki nje koji'gi ə aw me be'ti ki m'a m'ɔj'i.”

⁴In be ə, Abiraham inyə'n me be ki Kalde ə re uwə lo kisi Aram'ti. Ningə go koy baw'a'ti, Luwə ad'a ində re me be'ti ki isi'ti ngəsine kin.

⁵Nya nduwə ki Luwə adi Abiraham me be'ti kin goto. Ngonn nusi lo ki ndikiri be kaa ad'a el. Nan un ndu'ne ad'a kadi n'a n'ad'a be kam ba pəti. Taa n'a n'adi ngann kaw'a'gi tor'o'ti tɔ. Dɔkagilo'ti ki Luwə isi elta Abiraham kin, Abiraham oji ngonn el bay.

⁶Ta ki Luwə el'ə ə to kin: “Ngannkawi'gi a sii to mbah'gi dɔnangi'ti ki rangi num, de'gi a rai'de bər'ti num, taa de'gi a adi'de kon asi bal bu sɔ num tɔ.”

⁷Go ta'gi'ti kin Luwə el ene: “Ginn de'gi ki rai'de bər'ti kin, m'inbe m'a m'gangi ta dɔ'de'ti. Go'ti ningə, a tei me be mbah'ti ki ra'de bər'ti kin kɔ, ə a tɔli rei me be'ti ki indəi'ti ə awi bər'ti kin kadi rei gosi m'in.”

⁸Ningə Luwə ad'a nya kunmindi ki in kujə mɔti. Be ə, loki Abiraham oji Isaki ningə ndɔ jijoo go'ti, par ə ujə mɔt'ɔ. Isaki ra be tɔ tado ngonn'o Jakobi. Jakobi kaa ra be tɔ tado ngann'a'gi ki in ginn Isirayel'gi ki dɔgi gidə in joo.

- ⁹«Ningə ni ki me ngann'gi'ti lə Jakobi ra adi ndogi ngonnkon'de Jisepi adi awi si'ə to bər me be'ti ki Ejipiti'ti. Nan Luwə in si'ə nan'ti.
- ¹⁰Be ə, ər'ə me kon'gi'ti pəti. Ningə memaji lə Luwə ki in si'ə, ad'a kumkədi takum Parawon'ti ki in ngar ki Ejipiti'ti. Adi Parawon un'ə ində to nje konbe dənangi ki Ejipiti'ti, də me kəy'ti lə'ne pəti tə.
- ¹¹Dəkagilo'ə'ti kin ə, ʃo ki bo osi dənangi Ejipiti'ti ba pəti, taa dənangi Kana'ti tə. In dəkagilo kumtondoo ki əti ʃol ngayn. Lo kadi baw'je'gi ingəi nya ndikiri səi goto.
- ¹²Loki Jakobi oo kadi nyakusə to me be'ti ki Ejipiti'ti ningə, ulə ngann'ne'gi ki in kaw'je'gi adi awi ki dəkete.
- ¹³Loki təl ulə'de ki nja joo ningə, Jisepi ra adi ngannkon'a'gi gəri'ə. Lo kin'ti, Parawon kaa, gər'n ginn koji lə Jisepi tə.
- ¹⁴Go'ti ningə, Jisepi ulə go baw'ne Jakobi'ti ad'a re ki ginn koji li'ə ba pəti, asi de'gi dəsiri gidə in mi.
- ¹⁵Jakobi aw Ejipiti'ti ningə oy ki kete non. Kaw'je'gi kaa oyi non num tə.
- ¹⁶Təli ki singə'de rei dənangi Kana'ti, me bebo'ti ki tə'a nan Sisem. Duwi'de be ninn'ti ki Abiraham ndogi ki nar ji ngann lə Hamər me be'ti ki Sisem.
- ¹⁷«Dəkagilo təl kon kunndu ki Luwə un adi Abiraham in ndəkba. Ningə kər ngann Isirayel'gi banyi ki də mad'a'ti də mad'a'ti dənangi Ejipiti'ti,
- ¹⁸biti dəkagilo'ti ki ngar ki rangi ki gər Jisepi el on'n be dənangi Ejipiti'ti.
- ¹⁹Ngar kakin uwə de'gi lə'je ra'n kulə ki aldə maji num, adi'de kon num, ta indəi təgi də'de'ti adi inyəi ngann'de'gi ki kasi kə, biti kadi oyi.
- ²⁰Dəkagilo'ti kin ə, oji Moji ki memaji lə Luwə in də'a'ti adi oti'ə me kəy'ti lə baw'a asi nanyi mutə.
- ²¹Ningə loki dum də'de adi iləi'ə kə, ngonn lə Parawon ki dene te də'a'ti, ə un'ə ot'ə to ngonn'ne inbe be.
- ²²Be ə Moji ingə'n nyando ki əjido kumkədi pəti ki dənangi Ejipiti'ti. Adi aw ki təgi me ta kel'ne'ti num, me kulə ra'ne'ti num tə.
- ²³«Loki ʃal'a in dəsə ningə, mərta re də'a'ti kadi n'aw n'oo ngannkon'ne'gi ki in ngann Isirayel'gi.
- ²⁴Dəkagilo'ti ki in'n ki ngannkon'ne'gi ə, oo de kare ki Ejipiti isi tində ki kare dann'de'ti. Be ə, re rə də ngonnkon'ne'ti adi ində de ki Ejipiti'ti kakin təl'ə.
- ²⁵Moji mər kadi ngannkon'a'gi a gəri toki Luwə ə ulə'n'ə kadi n'ta də'de. Nan ngannkon'a'gi gəri el.

26Ndɔ ki go'ti, oo ngannkon'nan'gi joo ki in Isirayel'gi ra rɔ'i nan. Re ra dann'de'ti kadi ulə'de noji nan'ti. El'de ene: “In ngannkon nan'gi tɔ, ə bann ə ra tindəi nan be wa?”

27Ningə in ki nje tində ngonkon'ne kakin ɔs'ɔ ngərəngi, ə el'ə ene: “Nan ə indəi dɔ'je'ti to kibo lə'je, eke njegangi ta dann'je'ti wa?”

28In ge tɔl'm toki tagine tɔl'n de ki Ejipiti'ti kakin be bay wa?”

29Loki Moji oo dɔ ta kin ningə, ɓol ra'a, adi aw uwə lo kisi to mbah dɔnangi Madiyan'ti. Dɔnangi Madiyan'ti ə Moji ta dene oji'n ngann'gi joo.

30«Bal dɔsɔ go'ti ningə, malayka te bus rɔ'a'ti diləlo'ti, ndəkba ki dɔ mbal Sinay, dann ndonn por'ti me ngan'ti ki isi on por.

31Loki Moji oo nya kin ningə, ndil'ə anyi ur kaki. Moji ge kadi n'oo nya kin maji adi ɔti re ndəkba si'ə. Low'ə'ti non ə oo'n dɔ ndu Burəbe ene:

32“M'in Luwə lə kaw'gi, Luwə lə Abiraham, Luwə lə Isaki, Luwə lə Jakobi.” Moji ɓol dadi par par adi lo kadi un kum'ne ki taa goto.

33Ə Burəbe el'ə ene: “Or sa nja'i'ti tado lo ki ra'ti kam in lo ki ar njay.

34M'oo kumtondoo lə de'gi lə'm me ɓe'ti ki Ejipiti'ti. M'oo dɔ tumə ki sii tuməi um um, ə m'ur nanga m're kadi m'taa'de m'ilə'de taa. Ningə ki ngəsine kin re adi m'uləi Ejipiti gogi.”

35«Oyi maji! In Moji ki ngannkon'a'gi ɔsi'ə ngərəngi, ə eli'ə eyina: “Nan indəi dɔ'je'ti to kibo lə'je eke njegangi ta dann'je'ti wa”, inbe kin ə, Luwə ulə to ngar num, taa nje taa'de ilə'de taa num, ki takul tɔgi lə malayka ki te si'ə bus me ngan'ti, kin num tɔ.

36In ə te se'de ki takul nyara'gi ki de asi ra el num, ki takul nyakoji'gi num, me ɓe'ti ki Ejipiti'ti. Taa dɔkagilo ki isi indəi babo kasi gangi num ta dɔkagilo'ti ki rai ɓal dɔsɔ diləlo'ti kin num tɔ.

37Taa in darɔ Moji ki kare inbe kin bay ə, el ngann Isirayel'gi ene: “Luwə a te ki njekeltakita'ne'ti kare dann'se'ti inbe'gi, ki a to to m'in be.”

38Loki ngann Isirayel'gi kawinan diləlo'ti kaa, in Moji inbe kin ə taa ta ta malayka'ti dɔ mbal Sinay'ti, el kaw'je'gi. In ə taa ta kaji kin rɔ Luwə'ti, kadi adi'je.

39Nan kaw'je'gi mbeti kadi tɔli rɔ'de go ta'gi'ti li'ə. Ningə ki bo utə, ɔsi'ə ngərəngi. Me'de in dɔ tɔl kaw dɔnangi Ejipiti'ti gogi.

40Dɔkagilo'ti ki Moji nanyi dɔ mbal Sinay'ti bay, rei rɔ Aron'ti eli'ə eyina: “In ra kagi yo'gi ki kadi ɔri non'je, tado ji gər nya ki ra Moji ki nje te se'je me ɓe'ti ki Ejipiti'ti kin el.”

41Be ə me ndɔ'gi'ti kin, rai ngonn yo madi ki to to ngonn baw mangi be, ə iləi kadikare adi'ə. Ningə rai rɔnel ngayn ɔsikurə nya ki inbe'gi rai ki ji'de kin.

- ⁴²Nan Luwə təl gidi'ne adi'de, inyə'de kə adi sii ta ra yo'ti, ki kəsikurə nya'gi ki dōran'ti to nanyi'gi ki kadi'gi ki mee'gi to kagi yo'gi lə'de, toki ndangi me makitu'ti lə njekeltakita Luwə'ti: "In de'gi ki Isirayel, bal dəsə ki rai diləlo'ti kin ke da'gi ki tōli'de ki ndəgi kadikare'gi adi, in m'in ə adi m'in wa?"
- ⁴³Jagi, oti kəy yo lə kagi yo lə'se Moloki yo, ki mee kagi yo lə'se Repan, yo'gi ki inbe'gi rai'de ki ji'se kadi əsi məkəsi'se non'de'ti. Tado in nya ra'se'gi kin ə, m'a m'adi njeban'gi lə'se a uwəi'se, awi sese sanyi to mbah'gi gidi Babilon'ti bay."
- ⁴⁴«Me diləlo'ti, kaw'je'gi rai kəyku kingə nan ki Luwə. Moji ra kəyku kakin toki Luwə un'n ndu'ne ad'a. In ra kigo kōji'ti ki əj'ə ad'a oo.
- ⁴⁵Ingəi kəyku kakin uni ginn kōji'gi lə'de ki rangi, ki in kaw'je'gi ki rei go'de'ti. Kəyku kin in ji'de'ti, loki Jojuwe ənon'de adi rei tai dōnangi lə ginn de'gi ki dangi dangi ki Luwə tuwə'de non'de'ti. Kəyku kakin, to biti dəkagilo'ti lə Dabidi.
- ⁴⁶Memaji lə Luwə əsi Dabidi adi dōji tarow kadi n'ra Kəy n'adi Luwə lə Jakobi.
- ⁴⁷Nan in Salomon yo ə ra kəy adi Luwə.
- ⁴⁸«Nan Luwə ki in nje kisi də nya'gi'ti pəti, a isi me kəy'ti ki de ra ki ji'ne el. Toki njekeltakita'a'ti ene:
- ⁴⁹“Dōran in kumbər ngar lə'm, ningə dōnangi in nyakində nja'm.” Burəbe el bay ene: “Kəy ki bann ə, a rai adi m'in wa? Lo ki ra a in lo kuwə rə lə'm wa?”
- ⁵⁰Ke in m'in el ə, nan to bay ə, ra nya'gi kin pəti wa?”
- ⁵¹«In de'gi ki nje tanrə'gi, tei me'se el num, boyi mbi'se num də ta'ti lə Luwə to de'gi ki nje gər Luwə el be. Toi to baw'se'gi inbe be. Nya kin ə ra adi, sii ta rə ki Ndil Luwə'ti, ki dəkagilo'gi pəti.
- ⁵²Njekeltakita Luwə'ti ki ra ə baw'se'gi adi'ə kon el wa? Ingi ə tōli njekiləmbər kete, ki əjido re lə in ki kareba, ki in ki dana. Ningə ngəsine, loki Kirisiti re, ingi uni də'a, ə tōli'ə tə.
- ⁵³Oyo, ingəi ndukun lə Luwə ki takul malayka'gi, nan lo kadi tōli rə'se go'ti goto.”
- ⁵⁴Loki njegangi ta'gi kibo lə Juwipi'gi oyi də ta ki Etiyenn el ningə, wongi ra'de ngayn adi ngori ngang'i'de mur mur də'a'ti.
- ⁵⁵Nan Etiyenn ki rosi ki Ndil Luwə, un kum'ne ta ki dōran'ti ningə oo piti lə Luwə num, taa oo Jeju ki ra taa dōjikəl Luwə'ti num tə.
- ⁵⁶El ene: «Oyi, m'oo dōran til, ningə m'oo Ngonn De ra taa dōjikəl Luwə'ti.”
- ⁵⁷Loki oyi də ta kin ningə, uri kəl ki ndu'de ki bo ə uti mbi'de də ta'ti li'ə, ə buki nan də'a'ti.
- ⁵⁸Ndōri'ə ai si'ə taga gidi bebo'ti, tiləi'ə ki gajj mbal tōli'ə. De'gi kakin inyəi ku'gi lə'de rə ngonn ki basa'ti ki tə'a nan Sol.

⁵⁹Dokagilo'ti ki isi tiləi'ə ki gajɪ mbal, Etiyenn elta ki Luwə ene: «Burəbe Jeju, taa ndil'm ki rə'i'ti.»

⁶⁰Go'ti ningə əsi məkəsi'ne nanga, ə elta ki ndu'ne kibo ene: «Inyə go majel kin kə adi'de!» Go ta'gɪ'ti kin, ningə Etiyenn oy.

Kulə'gɪ lə njekawkulə'gɪ kulə'gɪ 8

¹Sol in mbunə de'gɪ'ti ki ndigi kadi təli Etiyenn. Me ndə'a'ti kin kindəkumndoo kibo ngayn te də Njekawnan'gɪ'ti ki Jerujalem. Adi njekunme'gɪ pəti sananyinan kigo lo'gɪ. Awi ki Jude'gɪ'ti ki Samari'gɪ'ti. Njekawkulə'gɪ inbe par ə nanyinan Jerujalem'ti.

²De'gɪ ki nje ɓol Luwə duwi Etiyenn, nonyi'ə ki kuwəndoo ki ngayn.

³Nan Sol, ɔr Njekawnan'gɪ njan. Aw ki takəy takəy uwə dingəm'gɪ ki dene'gɪ buki'de dangay'ti.

⁴Nje ki sananyinan kakin awi ki lo lo iləi mbər Poyta ki maji.

⁵In be ə, Pilipi ki aw me bebo'ti ki Samari, ilə de'gɪ mbər Poyta ki maji lə Kirisiti ki in De ki Luwə mbət'ə.

⁶Bulə de'gɪ ba pəti, loki oyi ta'gɪ ki Pilipi el ge ki nyakɔji'gɪ ki ra adi oyi ki kum'de ningə, uri mbi'de ki də ta'ti li'ə.

⁷Tadə ndil'gɪ ki majel tei me njemonyi'gɪ'ti ngayn ki non ki boi ta'de'ti. Taa, de'gɪ ki rə'de oy ki nje mote'gɪ ngayn ingəi lapiya tə.

⁸Ronel ki bo ngayn to me bebo'ti kin.

⁹Kete taa kadi Pilipi re, dingəm madi ki tə'a nan Simon isi me bebo'ti kin non. In njera mboli, adi ɔr ndil de'gɪ ki me be'ti ki Samari ngayn. Nga ra rə'ne kadi n'in de madi ki əti ɓol ngayn.

¹⁰Adi de'gɪ pəti: in də ngann'gɪ'ti ki du, biti ki də de'gɪ'ti ki tɔgi'ti, hangal'de in ki də'a'ti. Eli eyina dingəm kam aw ki tɔgi lə Luwə ki in tɔgi ki əti ɓol ngayn.

¹¹Hangal de'gɪ in ki də'a'ti, tadə in mayinu ə isi ɔr ndil'de ki mboli ki ra lə'ne.

¹²Nan loki de'gɪ uni me'de Pilipi ki ilə'de mbər Poyta ki maji ki ɔjido Konbe lə Luwə num, ki Jeju Kirisiti num tə ningə, dingəm'gɪ ki dene'gɪ adi Pilipi ra'de batəm.

¹³Simon inbe ki də'ne kaa un me'ne tə. Loki Pilipi ra'a batəm ningə, inyə go Pilipi el. Loki oo nyakɔji'gɪ ki nya'gɪ ki əti ɓol ngayn kakin ningə, inbe təl re ət'ə ɓol ngayn ɓay.

¹⁴Loki njekawkulə'gɪ ki sii Jerujalem'ti oyi kadi de'gɪ ki Samari'ti taai ta lə Luwə ningə, uləi Piyər ingi ki Jan rə'de'ti.

¹⁵Loki rei tei Samari'ti ningə, elita ki Luwə kadi njekunme'gɪ ingəi Ndil Luwə.

- 16**Tado Ndil re dɔ de madi'ti kare dann'de'ti el bay. In batəm par ə rai'de me to Burəbe Jeju'ti.
- 17**In be ə, Piyər ingi ki Jan indəi ji'de dɔ'de'ti kadi ingəi Ndil Luwə.
- 18**Loki Simon oo kadi in ki gorow lə ji ki kində dɔ'ti lə njekawkulə'gi ə Ndil Luwə re'n dɔ nje kunme'gi'ti ningə, adi Piyər ingi ki Jan nar,
- 19**ə el'de ene: «M'in kaa adi'm'in tɔgi kin tɔ kadi to de ki m'a m'ində ji'm dɔ'a'ti ə, ingə Ndil Luwə tɔ.»
- 20**Ə Piyər el'ə ene: «Kadi nar lə'i kin tuji nan'ti ki darə'i. Tado ində me'i'ti kadi a ndogi kadikare lə Luwə ki nar.
- 21**Nya ki bar tɔ'i, eke nya ki sɔw dɔ'i goto me nya'ti ki ji ra'n kam, tado me'i in dana non Luwə'ti el.
- 22**Maji kadi tər ndu'i dɔ majel'ti lə'i, ə elta ki Burəbe adi re to bann ə, inyə go kɔjitara'gi ki me'i'ti kin kɔ.
- 23**Tado m'oo kadi me'i ati kangi, taa nya ki gorow'ə'ti el dolo dolo tɔ.»
- 24**Nga a, Simon el Piyər ingi ki Jan ene: «Kadi inbe'gi elita ki Burəbe tado lə'm, kadi nya madi kare me nya'gi'ti ki elita'a kin te dɔ'm'ti el.»
- 25**Loki Piyər ingi ki Jan manyinaji, ə ndoi ta lə Burəbe tɔ ningə, təli ki Jerujalem'ti gogi. Iləi mbər Poyta ki maji me ngann be'gi'ti ki Samari ngayn ki gorow gorow.
- 26**Ndɔ kare malayka lə Burəbe el Pilipi ene: «Ində taa aw ki holo be, dɔ row'ti ki in Jerujalem aw ki Gaja'ti, ki in row ki diləlo'ti kin.»
- 27**Pilipi ində taa kalangi aw ningə, ingə dingəm kare ki dɔnangi Etiyopi, ki in ki boi, ki njengəm nya maji'gi lə ngar ki dene ki Etiyopi'ti, ki tɔ'a nan Kandasi. Dingəm kin aw Jerujalem'ti ɔsi dɔ'ne nanga non Luwə'ti ə isi təl ki be gogi.
- 28**Isi me pusi'ti lə'ne, isi tudə makitu lə njekeltakita Luwə'ti Ejay.
- 29**Lo kin'ti, Ndil Luwə el Pilipi ene: «Oti aw ndəkba ki rɔ pusi'ti kin.»
- 30**Pilipi anyi ngodi aw ningə, oo ndu dingəm ki Etiyopi'ti kakin isi tudə makitu lə njekeltakita Luwə'ti Ejay. Pilipi dəj'ə ene: «In gər me ta ki isi tudə kin maji inbe wa?»
- 31**Dingəm kakin el'ə ene: «Re nje kər me'ə kadi'm goto ə m'a m'gər me'ə bann wa?» Ningə dəji Pilipi ad'a ala taa go'ə'ti, isi gəd'ə'ti me pusi'ti.
- 32**Ta ki isi tudə ə to kin: «Ori'ə to bati ki de isi aw si'ə kadi təl'ɔ be; To ngonn bati ki ra ta'ne mbo non nje kujə bin'ne'ti be. In be ə, te'n ta'ne el.
- 33**Uləi rəsəl dɔ'a'ti, gangi ta li'ə ki gorow ki dana el. Nan a ɔr ginn kojji li'ə wa? Tado indəi ngangi ndɔ kisikidɔtaa li'ə.»

³⁴Ningə, kuji dingəm un ta el Pilipi ene: «M'dəj'i kadi el'm adi m'oo, nan ə njekeltakita Luwə'ti isi elta li'ə be wa? Si elta ki dō rə'ne'ti inbe eke isi elta dō de madi'ti ki rangi wa?»

³⁵Lo kin'ti nga a, Pilipi ingə row adi un ta ta'ne'ti, ningə ki row lə makitu lə njekeltakita Luwə'ti Ejay kin, ilə'n mbər Poyta ki maji lə Jeju.

³⁶Loki njiyəi isi awi ningə, tei ta mann'ti, ə kuji dingəm kakin el ene: «Mann ə ra'm, nga ri ə ɔgi kadi m'ra batəm wa?»

³⁷[Pilipi el'ə ene: «Re un me'i adi Luwə toki rōta'ti ə, nya ki ɔgi ra batəm goto.» Kuji dingəm ene: «M'un me'm toki Jeju Kirisiti in Ngonn Luwə.»]

³⁸Lo kin'ti, adi pusi ra lokati, ningə ingi ki Pilipi joo pəti, uri me mann'ti adi Pilipi ra'a batəm.

³⁹Loki tei me mann'ti ki taga ningə, Ndil Burəbe un Pilipi aw si'ə adi kuji dingəm oo'ə el. Nan in ulə row lə'ne ki rənel aw.

⁴⁰Pilipi aw te me be'ti ki Ajoti, iləmbər Poyta ki maji me bebo'gi'ti pəti ki te'ti, biti te'n Sejare'ti.

Kulə'gi lə njekawkulə'gi kulə'gi 9

¹Dəkagilo'ə'ti kin, mərta ki dō kadi kon njendo'gi'ti lə Burəbe ki dō təl de'ti to dō Sol'ti bay. Be ə, aw rə kibo'ti lə njekujənyamosi kadikare'gi,

²dəj'ə makitu kadi n'aw'n kəykawnan'gi'ti lə Juwipi'gi ki me be'ti ki Damasi, kadi re n'ingə dingəm'gi ki dene'gi ki nje ndolo go nyando ki sigi kin ə n'uwə'de n're se'de Jerujalem'ti.

³Loki Pol in dō row'ti, ində dō be ki Damasi ndəkba ningə, kunji madi te bus, in ki dōran'ti, unji gugi dō'a.

⁴Te osi nanga ningə, oo dō ndu ta madi el'ə ene: «Sol, Sol, tado ri ə isi adi'm kon be wa?»

⁵Sol dəj'ə ene: «In nan Burəbe?» Ningə, Burəbe el'ə ene: «In m'in Jeju ki isi adi'm kon.»

⁶Ində taa aw me bebo'ti ə, a eli'nu nya ki kadi a ra.

⁷Nje ki isi ai ki Pol təli rai lokati. Bol təl'de adi lo kadi elita goto. Oyi dō ndu ta, nan oyi de madi el.

⁸Sol ində taa, te kum'ne maji, nan oo lo el, adi mad'a'gi uwəi ji'ə, ndəri'ə to ndər, ə awi si'ə Damasi.

⁹Si low'ə'ti non ndō mutə ki kanji kadi oo lo. Sə nya el num, anyi mann el num tō.

- ¹⁰Ningə njendo lə Jeju kare isi Damasi'ti non, tɔ'a nan Ananiyasi. Burəbe bar'a me nya koo me ndil'ti ene: «Ananiyasi», ningə Ananiyasi ndigi ene: «M'in ne Burəbe.»
- ¹¹Burəbe təl un taa el'ə ene: «Aw un row ki bari'ə row ki kəl'ti, ə dəji me kəy'ti lə Judasi, de ki tɔ'a nan Sol ki Tarsi'ti, isi non isi elta ki Luwə.
- ¹²Oo de madi ki tɔ'a nan Ananiyasi me nya koo me ndil'ti, ur kəy go'ə'ti ningə, ində ji'ne dɔ'a'ti kad'a oo lo gogi.»
- ¹³Ə Ananiyasi el ene: «Burəbe, m'oo ta lə de kin ta de'gi'ti ngayn, ɔjido kon'gi pəti ki adi de'gi lə'i ki me be'ti ki Jerujalem.
- ¹⁴Ningə, ki ne kin, re ki tɔgi ki ingə rɔ kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi, kadi uwə de'gi ki isi eli sə'i ta, dɔɔ'de.»
- ¹⁵Nan Burəbe el'ə ene: «Aw, tado dingəm kin in nyara kulə ki m'mbət'ə kadi elta lə'm non ginn de'gi'ti ki dɔnangi'ti, ki non ngar'gi'ti, ki non Isirayel'gi'ti.
- ¹⁶M'inbe m'a m'ɔj'ɔ kon'gi pəti ki a te dɔ'a'ti tado lə'm.»
- ¹⁷Ananiyasi aw, ur kəy ində ji'ne dɔ'a'ti, ningə el'ə ene: «Ngonnkon'm Sol, in Burəbe ə ulə'm, in Jeju ka ki te ingəi dɔ row'ti ki isi re'n kakin ə ulə'm kadi m'ad'i oo lo. Ningə kadi Ndil Luwə rosi tɔ.»
- ¹⁸Tanan'ti non, nya'gi ki toi to ngəy kanji'gi be tei kum Sol'ti tosi, adi təl oo lo gogi, ningə ində taa adi rai'ə batəm.
- ¹⁹Go'ti, sə nya ə, təl ingə tɔgi'ne gogi. Sol təl isi ki njendo'gi lə Jeju ki me be'ti ki Damasi ndɔ'gi jɔ bay.
- ²⁰Tanan'ti non, Sol aw iləmbər me kəykawnan'gi'ti lə Juwipi'gi ene: «Jeju in Ngonn lə Luwə.»
- ²¹De'gi pəti ki oyi dɔ ta kin ta Sol'ti, ndɔji'de ngayn adi eli eyina: «In kam el ə in nje kadi kon de'gi ki Jerujalem'ti ki nje bari tɔ kin wa? Re ra un girə kadi uwə'de, dɔɔ'de aw se'de rɔ kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi el biti wa?»
- ²²Nan Sol uwə rɔ'ne ngan adi kum'ə in kete me kunme'ti li'ə. Juwipi'gi ki Damasi'ti gəri lo ta ki kadi eli'ə el, loki tɔji'de kadi Jeju in Kirisiti De ki Luwə mbət'ə.
- ²³Nga ndɔ'gi go'ti ngayn el ə, Juwipi'gi ɔjinan ta kadi n'tɔli'ə
- ²⁴Nan ta kɔji lə'de te mbi Sol'ti. Ngəmi tarow kada ge kondɔ ge kadi n'tɔli'ə.
- ²⁵Be ə, me kondɔ'ti madi, njendo'gi lə Sol, uni'ə me kara'ti, tuyi'ə adi osi gidi ndogi bər'ti.
- ²⁶Go'ti, Sol aw te me be'ti ki Jerujalem ə, sangi kadi n'ində rɔ'ne nan'ti ki njendo'gi, nan pəti boli'ə, tado de ki un me'ne ad'a kadi in njendo ki rɔta'ti goto.

- ²⁷Be ə, Barnabasi un'ə me ji'ne'ti, aw si'ə rə njekawkulə'gi'ti, ɔr'de go kingə ki Jeju ingə Sol də row'ti, ki k'oo ki oo Jeju el'ə ta, ki ta ki el ki taga wangi Damasi'ti me tə Jeju'ti.
- ²⁸Dəkagilo'ə'ti gangi low'ə'ti non, Sol aw se'de ge, təl se'de ge nan'ti me be'ti ki Jerujalem. Elta ki kunme me tə Burəbe'ti.
- ²⁹Elta ki Juwipi'gi ki nje kelta Gireki, manjinan se'de ta'ti. Nan sangi row kadi n'toli'ə.
- ³⁰Loki ngannkon'gi oyi ta'a ningə, ɔri'ə awi si'ə Sejare'ti. Ningə adi'ə aw me be'ti ki Tarsi.
- ³¹Njekawnan'gi pəti ki dənangi Jude'ti, ki dənangi Galile'ti, ki dənangi Samari'ti, sii ki lapiya. Ingəi təgi, njiyəi me bol Burəbe'ti, taa kər'de in ki də mad'a'ti də mad'a'ti ki takul təgi lə Ndil Luwə tə.
- ³²Toki Piyər a njiyə'n ki lo'gi pəti oo'n de'gi lə Luwə, ndə kare aw te rə nje'gi'ti ki me be'ti ki Lida.
- ³³Lo kin'ti, ingə dingəm kare ki tə'a nan Ene, ki to də tirə monyi'ti ra bal jijoo. Tado rə'a oy.
- ³⁴Piyər el'ə ene: «Ene, Jeju Kirisiti adi lapiya, ində taa, kaw nya toi.» Ningə Ene ində taa tanan'ti non.
- ³⁵De'gi pəti ki me be'ti ki Lida ki Saron oyi'ə, ə uni me'de adi Burəbe.
- ³⁶Dene madi in dann njendo'gi'ti ki me bebo'ti ki Jope non, tə'a nan Tabita. Tə kin ki ta Gireki nan Dorkasi. In dene ki nje ra kulə'gi ki maji maji ngayn, taa in njera ki njendoo'gi ki nya ki me ji'ne'ti tə.
- ³⁷Monyi ra'a dəkagilo'ə'ti kin adi oy. Loki ndogi'ə mann ningə, ai iləi'ə me kəy'ti ki kare taa.
- ³⁸Be ki Lida in ndəkba ki Jope. Be ə, loki njendo'gi oyi kadi Piyər in me be'ti ki Lida non ningə, uləi dingəm'gi joo rə'a'ti kadi re kalangi ingə'de.
- ³⁹Piyər ində taa aw se'de. Loki re te rə'de'ti ningə, ɔri'ə awi si'ə me kəy'ti ki taa. Njengawkoy'gi pəti iləi nan gugi də'a ki non, ningə təji ku'gi ki dangi dangi ki koji tanan'ti ki Dorkasi oji dəkagilo'ti ki si'n se'de ki də'ne taa bay.
- ⁴⁰Piyər adi de'gi pəti tei taga, ə ɔsi məkəsi'ne nanga elta ki Luwə, ningə yəti rə'ne ki rə ninn'ti el ene: «Tabita ində taa.» Loki te kum'ne oo Piyər ningə, ndu rə'ne, ində isi taa.
- ⁴¹Piyər ulə ji'ne un'ə'n'ə ki taa, ə, bar de'gi lə Luwə ki njengawkoy'gi, ɔji'de Tabita ki də'a taa.
- ⁴²Poy nya kin sanan ki dənangi ki Jope ba pəti, adi de'gi ngayn uni me'de adi Burəbe.

⁴³Piyər ra ndo asi tati me be'ti ki Jope, me kəy'ti lə nje kər gidi ngirə ki tə'a nan Simon.

Kulə'gi lə njekawkulə'gi kulə'gi 10

¹Dingəm madi isi me be'ti ki Sejare non, tə'a nan Korney. In ki boi do kuti njero'gi'ti ki bu kare, ki bari'ə «kuti ki Itali'ti.»

²In de ki njera nya kigo ndu Luwə'ti, taa, nan'ti ki de'gi pəti ki me kəy'ti li'ə, in nje kəsi məkəsi'de nanga non Luwə'ti tə. Nga ra maji ki njendoo'gi ngayn, taa elta ki Luwə taa taa tə.

³Ndo kare, ki kadi ki mutə ki losəl'ə, oo malayka lə Luwə me nya koo me ndil'ti ur me kəy'ti li'ə, ningə bar'a ene: «Korney.»

⁴Korney ur ki kum'ne do'a'ti ki bol, ningə el'ə ene: «In ri ə Burəbe?» Nga a malayka el'ə ene: «Kelta ki Luwə lə'i ki maji ki isi ra ki njendoo'gi kin te rə Luwə'ti, ə Luwə ra maji oji'n do'i.

⁵Ningə ki ngəsine kin, ulə dingəm'gi me be'ti ki Jope adi bari Simon ki bari'ə nan Piyər ad'a re.

⁶Isi me kəy'ti lə Simon ki nje kər gidi ngirə ki kəy li'ə in kadi bati.

⁷Loki malayka ki el'ə ta kin əti ningə, Korney ulə ngann nje kulə'gi lə'ne joo ki nje rə lə'ne kare ki nje bol Luwə mbunə nje ki in nan'ti si'ə ki dəkagilo'gi pəti adi'de rei.

⁸Rei adi ər'de go nya'gi pəti ki ra nya adi'de oyi ningə, ulə'de adi ai Jope'ti.»

⁹Lo ti go'ti, loki in do row'ti isi awi, indəi do bebo ndəkba ningə, Piyər ala do kəy'ti ki taa ki kadi ki dann be'ti tado kelta ki Luwə.

¹⁰Bo ra'a adi ge kusə nya. Ningə loki isi rai nyakusə kadi sə ə, oo nya me ndil'ti.

¹¹Oo dōran ra tagira, ningə oo nya madi ki to to ta ku ki tati ki de uwə silə'gi ki sə be ə in ki taa isi re ki nanga.

¹²Me nya'ti kin non, da'gi ki dangi dangi in səm'ti: da'gi ki nja'de in sə ge ki nje kagi nanga ge ki yəl'gi.

¹³Ningə, ndu ta madi te el'ə ene: «Piyər, ində taa təl sə.»

¹⁴Nan Piyər ene: «Jagi Burəbe, m'in m'njə nya ki majel əd'ə, eke nya ki to njen nja kare el.»

¹⁵Ndu ta təl re el Piyər kel ki nja joo bay ene: «Nya ki Luwə təl'ə ki kar njay'ti, kadi in oo'ə to in nya ki to njen el.»

¹⁶Nya kin ra nya be nja mutə, ningə tanan'ti non təli ndəri'ə ki dōran'ti gogi.

¹⁷Piyər gər me nya ki oo me ndil'ti kin el, adi isi dəji rə'ne ta do'ti, ningə nyi dingəm'gi ki Korney ulə'de ki ra sangi kəy lə Simon rei rai ta kəy'ti.

- 18Ningə dəji ta ki ndu'de ki boi eyina: «In me kəy kin ə Simon ki bari'ə nan Piyər isi səm'ti wa?»
- 19Piyər isi mərta də nya'ti ki oo me ndil'ti kin ba bay ningə, Ndil Luwə el'ə ene: «Oo dingəm'gi mutə ra sangi'nu.
- 20Ində taa, ur nanga, ə aw se'de ki kanji kadi me'i təsi, tado in m'in ə m'ulə'de.»
- 21Piyər re rə dingəm'gi'ti kakin el'de ene: «In m'in ə m'in de ki isi sangi'ə, eke in ri ə isi sangi m'in tə wa?»
- 22Eli'ə eyina: «In Korney ki in ki boi də kuti njerə'gi'ti ki bu, ki in de ki dana, taa in nje bol Luwə tə kin ə ulə'je. In de ki Juwipi'gi pəti elita li'ə maji. Malayka ki ar njay re te ki də ta rə'a'ti el'ə kadi ulə go'i'ti kadi re me kəy'ti li'ə kadi oo də ta ki ta'i'ti.»
- 23Piyər aw se'de ra'de mbah, adi'de lo toi'ti. Loki lo ti go'ti ningə, ində taa aw se'de. Ngannkon'gi madi ki me be'ti ki Jope dani'ə.
- 24Lo ti ki rangi ningə tei Sejare'ti. Korney bar noji'ne'gi ki madi'ne'gi isi nginə'n'de kete.
- 25Loki Piyər ur me kəy'ti ningə, Korney ində taa tilə kum'ə, ə osi nanga nja'a'ti, ulə də'ne nanga.
- 26Nan Piyər el'ə ene: «Ində taa, tado m'in ka m'in de tə.» Ningə əsi kəy'ə un'n'ə ki taa.
- 27Wali nan taa uri ki kəy ningə, Piyər oo bulə de'gi ngayn kawinan sii.
- 28Lo kin'ti Piyər el'de ene: «Ingi, in gəri maji toki ndukun lə'je əgi kadi de ki in Juwipi ində rə'ne nan'ti ki de ki in Juwipi el, eke kadi ur me kəy'ti li'ə. Nan Luwə el'm kadi m'oo de madi to nya ki majel, eke nya ki to njen el.
- 29Tado kin ə, m'mbəti'n bar lə'se el, m're ki kanji kelta madi ki rangi. Ningə toki bari'm'in, m'dəji'se m'oo ke in ri ə uləi go'm'ti wa?»
- 30Korney ene: «Asi ndə sə bone, ki də kadi ki toki mad'a inbe kin be, adi in kadi ki mutə ki losəl'ə, ə m'nji m'elta ki Luwə me kəy'ti lə'm, ningə dingəm madi ki ulə ku ki nda bal bal te ra non'm'ti, el'm ene:
- 31«Korney, Luwə oo də ta ki isi el si'ə, taa əjido maji'ti ki isi ra ki njendoo'gi kin tə.
- 32Ə kadi ulə de madi Jope'ti, bar Simon ki bari'ə nan Piyər adi re. Si me kəy'ti lə Simon ki nje ra kulə ngirə, ki isi kadi ba'ti ndəkba.»
- 33Be ə, tanan'ti non par, m'ulə de rə'i'ti, ə nyi ra maji adi in re tə kin. Ningə ki ngəsi ne kin, j'in pəti j'isi non Luwə'ti ne kadi j'oo də ta'gi pəti ki Burəbe ində ta'i'ti kadi el'je.»
- 34Lo kin'ti, Piyər un ta ta'ne'ti el ene: «To ki rəta'ti, m'gər kadi kər kum'de dana goto rə Luwə'ti.

³⁵De ki ra ra, dann ginn de'gi'ti ki dangi dangi, ki in nje bol ndil'ə, ki njera nya ki dana ə, uwə ki rə'ne'ti.

³⁶Ulə ki ta lə'ne ki rə ngann Isirayel'gi'ti, ilə'n'de mbər Poyta ki maji ki əjidə lapiya ki takul Jeju Kirisiti ki in Burəbe lə de'gi pəti.

³⁷Toki in gəri, in nya ki ulə ngirə'ne Galile'ti, go batəm'ti ki Jan iləmbər'ə ə ra nya dənangi Jude'ti ba pəti.

³⁸In gəri kadi Luwə adi Jeju ki Najareti'ti Ndil Luwə ki təgi kin maji. Jeju aw ki lo lo, ra maji ki de'gi, taa aji de'gi pəti ki sii ginn təgi'ti lə Su tə. Tado Luwə in si'ə nan'ti.

³⁹J'in nje mannaji də nya'gi'ti pəti ki ra dənangi'ti lə Juwipi'gi ki Jerujalem'ti. Bəri'ə də kagidəsi'ti, təli'ə.

⁴⁰Nan Luwə ad'a ində taa lo koy'ti ndə ki nja mutə lə ndə koy'o. Ad'a tarow adi təji rə'ne taga,

⁴¹ki rə de'gi pəti el, nan ki rə nje mannaji'gi'ti ki Luwə mbəti'de kete. Adi in j'in ki j'usəi si'ə ge, j'anyi si'ə ge go te'ə dann njekoy'gi'ti.

⁴²Jeju un ndu'ne adi'je kadi j'ilə mbər ki rə ginn de'gi'ti, ə kadi ji təji toki in n'in anyi Luwə ində'ne to njegangi ta də nje kisikidə'de ta'a'ti ki njekoy'gi.

⁴³De'gi ki njekeltakita Luwə'ti pəti manyinaji də'a'ti eli eyina: “De ki ra ki un me'ne ad'a ə, Luwə a inyə go majel'gi li'ə kə me tə'a'ti.”“

⁴⁴Loki Piyər isi el ta'gi kin ba bay ningə, Ndil Luwə ur ki də de'gi'ti ki isi oyi də ta li'ə.

⁴⁵Nya kin əti bol nje kunme'de kadi Luwə ki in Juwipi'gi ki dani Piyər, loki oyi kadi Luwə buki Ndil'ne də ginn de'gi'ti ki in Juwipi'gi el tə.

⁴⁶Tado oyi ndu'de isi elita ki ta be'gi ki dangi dangi uləi təji də Luwə'ti.

⁴⁷Ningə Piyər el ene: «Toki ingəi Ndil Luwə to j'in be tə kin, nya ki əgi'de də ra batəm goto.”

⁴⁸Be ə Piyər un ndu'ne adi rai'de batəm me tə Jeju Kirisiti'ti, ə go'ti, dəji Piyər kadi isi se'de nan'ti ndə'gi nden bay taa kadi to təl.

Kulə'gi lə njekawkulə'gi kulə'gi 11

¹Njekawkulə'gi ki ngannkon'gi ki sii Jude'ti oyi kadi de'gi ki in Juwipi'gi el ka oyi ta lə Luwə tə.

²Loki Piyər aw Jerujalem'ti, njekunme'de kadi Luwə, ki in nje kujə məti'de'gi gaki'ə ngayn,

³eyina: «Aw rə de'gi'ti ki ujəi məti'de el, aw sə se'de nya!”

⁴Lo kin'ti, Piyər ilə rə'ne ər'de go nya'gi ki rai nya ki go'ə go'ə adi'de oyi.

- ⁵Piyər el ene: «M'in me bebo'ti ki Jope, ningə loki m'nji m'elta ki Luwə, m'oo nya me ndil'ti. In nya madi ki to to ta ku ki tati ki de uwə silə'gi ki sə be ə in dōran'ti, risi biti re non'm'ti.
- ⁶M'ur kum ki dō ta ku'ti kakim m'nji m'gon, ningə m'oo da'gi ki nja'de in sə, ki nje kagi nanga, ki da'gi ki mu'ti ki yəl'gi ki nje nal kadi dōran'ti.
- ⁷Ningə m'oo ndu ta madi el'm ene: “Piyər, ində taa, təl ə sə.”
- ⁸Ə m'el m'ene: “Jagi Burəbe, nya ki to njen ədi ta'm nja kare el.”
- ⁹Nja joo, ndu ta təl te dōran'ti bay ene: “Nya ki Luwə təl'ə ki kar njay'ti ə, kadi oo'ə to nya ki to njen el.”
- ¹⁰Nya kin ra nya be asi nja mutə, ningə təli tuyi'ə dōran'ti.
- ¹¹Ningə tanan'ti non, dingəm'gi mutə ki uləi'de me be'ti ki Sejare'ti, ki rə'm'ti rei rai takəy'ti ki m'nji'ti.
- ¹²Ndil Luwə el'm kadi m'aw se'de um m'mbətə el. In be ə ngannkon'm'gi ki mehen kam dani'm'in, ə j'uri'n me kəy'ti lə Kōrney.
- ¹³Kōrney əji'je gorow ki n'oo'n malayka ki te ki rə'ne'ti, me kəy'ti lə'ne, el ene: “Ulə de madi me be'ti ki Jope kadi el Simon ki bari'ə Piyər kadi re.
- ¹⁴A eli nya'gi ki a rai sə'i kadi ingə'n kaji nan'ti ki nje ki me kəy'ti lə'i.”
- ¹⁵Loki m'a m'elta ba bay ningə, Ndil Luwə risi re dō'de'ti toki ndəki re'n dō'je'ti lo kulə ngirə'ti kakim be.
- ¹⁶Nga ra adi me'm olo dō ta'ti lə Burəbe ki ene: “Jan ra batəm me mann'ti, nan ingi, a rai'se batəm me Ndil Luwə'ti.”
- ¹⁷Eke, toki Luwə adi'n'de kadikare ki kare inbe toki adi'n'je, j'in ki j'uni me'je j'adi Burəbe Jeju Kirisiti kin, kadi m'in m'tanrə Luwə wa?”
- ¹⁸Loki oyi dō ta kin ningə, hangal'de osi nanga adi uləi təji dō Luwə'ti eyina: «Ginn de'gi ki dōnangi'ti kaa Luwə adi'de kaji ki gorow k'inyə go majel kə.”
- ¹⁹Kindəkumndoo ki te dō Etiyenn'ti ra adi njendo'gi sananyinan, ai biti tei me be'ti ki Penesi, ki Sipir, ki Antiyosi. Loki ai, elita lə Luwə Juwipi'gi par um de ki rangi el.
- ²⁰De'gi madi'gi dann'de'ti non, ki in njekunme'gi ki in ginn koji'ti ki Sipir, ki Sirenn ki awi Antiyosi'ti, eli Poyta ki maji lə Burəbe Jeju ginn de'gi ki in Juwipi'gi el ki bari'de Gireki'gi tə.
- ²¹Təgi Burəbe in se'de nan'ti adi de'gi ngayn təli ki rə Burəbe'ti uni me'de adi'ə.
- ²²Poy nya'gi ki ra nya kin te rə Njekawnan'gi'ti ki sii Jerujalem, adi uləi Barnabasi adi'ə aw Antiyosi'ti.

- ²³Loki aw te rɔ'de'ti, ə oo memaji lə Luwə ki ra kulə ningə, rɔ'a nəl'ə ngayn adi ulə dingəm me'de'ti pəti kadi rai dɔ nja'de me kində rɔ nan'ti ki Burəbe.
- ²⁴Barnabasi in de ki dana, Ndil Luwə ros'o, taa aw ki kunme tɔ, adi bulə de'gi ngayn rei ki rɔ Burəbe'ti.
- ²⁵Barnabasi aw me be'ti ki Tarsi kadi n'sangi Sol.
- ²⁶Loki ingə ningə, aw si'ə Antiyosi'ti, rai ɓal kare səm'ti. Kawinan ki Njekawnan'gi, ndoi ta lə Luwə bulə de'gi ngayn. In me be'ti ki Antiyosi'ti ə nyi de'gi uləi ngirə ɓar njendo'gi de'gi lə Kirisiti'ti.
- ²⁷Dɔkagilo'ə'ti non, de'gi ki njekeltakita Luwə'ti in Jerujalem'ti ai biti ki Antiyosi'ti.
- ²⁸In ki kare dann'de'ti, tɔ'a nan Agabusi, ində taa ningə elta ki takul Ndil Luwə toki ɓo ki ɓo ngayn a on dɔnangi'ti ki ta'a ba. Ningə nya kakin ra nya dɔkagilo'ti lə nje konbe kibo ki ɓari'ə nan Kilodi tɔ.
- ²⁹Njendo'gi uni ndu'de kadi n'uləi ki nya ki ji'de'ti, nan nan kigo tɔg'ɔ'ti kadi n'osi ginn ngannkon'de'gi ki sii Jude'ti.
- ³⁰Adi nya maji'gi lə'de kakin Barnabasi in ki Sol adi awi adi ngatɔgi'gi.

Kulə'gi lə njekawkulə'gi kulə'gi 12

- ¹Dɔkagilo'ə'ti inbe kin ə ngar Erodi ulə ngirə kadi kon Njekawnan'gi ki nan'gi.
- ²Tɔl Jaki ki ngonkon Jan ki kiyəɔ.
- ³Nan Loki oo kadi nəl Juwipi'gi ngayn, ningə təl adi uwəi Piyər ɓay. In dɔkagilo ra nanyi mapa ki hum ɔd'ɔ el.
- ⁴Loki uwə ilə dangay'ti ningə, adi nje rɔ'gi sɔ sɔ nja sɔ ngəmi'ə. Nga ra be kadi to n'te si'ə taga non bulə de'gi'ti go pəti Paki'ti.
- ⁵Piyər to dangay'ti, nan Njekawnan'gi inyəi ta kelta ki Luwə el tadɔ li'ə.
- ⁶Me kondə'a'ti ki kadi re lo ti ə, Erodi te si'ə non bulə de'gi'ti kakin ningə, Piyər to ɓi mbunə njerɔ'gi, dɔi'ə ki kulə gindi joo. Ningə njengəm lo'gi, rai ta kəy'ti, ra ngəmi takəy dangay tɔ.
- ⁷Lo kin'ti, malayka lə Burəbe kare te pati, adi kunjə taa lo me kəy dangay'ti, lo ki Piyər to'ti. Malayka ində Piyər kad'a'ti ndəl'n'ə ene: «Ində taa kalangi!» Ningə kulə gindi'gi ki ji'ə'ti tei tosi.
- ⁸Malayka el'ə ene: «Dɔɔ ndar ki ɓəd'i'ti, ə tulə sa nja'i'ti.» Ningə Piyər ra toki el'n'ə. Malayka el'ə ɓay ene: «Ulə ku lə'i rɔ'i'ti ə un go'm.»
- ⁹Piyər te go'ə'ti, nan gər toki in malayka ə re te si'ə toki rɔta'ti, el. Oo toki in nya ki oo me ndil'ti.

¹⁰Loki indəi njengəm lo ki dəkete, ki ki nja joo dəri ningə, rei tei ta tarow gindi'ti ki aw ki bebo'ti, tarow inbe te dərə'ne par non'de'ti, adi tei taga awi dō row'ti. Loki tei dō row'ti ningə, tanan'ti non, malayka inyə ə aw.

¹¹Loki hangal'a re rə'a'ti ningə el ene: «M'oo toki rəta'ti kadi in Burəbe ə ulə malayka lə'ne adi re te sə'm ji Erodi'ti, ki ta nya'gi'ti ki majel pəti ki bulə Juwipi'gi oji kadi rai sə'm.»

¹²Loki oji ta be ningə, ilə dō'ne aw be lə Mari ki kon Jan ki bari'ə nan Marki. De'gi ngayn kawinan me kəy'ti non isi elita ki Luwə.

¹³Loki ində takəy ningə, ngonn njekulə ki dene ki tō'a nan Rodi oti re kadi n'oo.

¹⁴Gər ndu Piyər adi tarow kaa te el bai par ə, rə'a nəl'ə ngayn adi təl ki ngodi aw el'de ene Piyər ra takəy'ti non.

¹⁵Eli'ə eyina: «In nje woy.» Nan ra dō ndu'ne'ti toki in ta ki rəta'ti. Nga a təli eli eyina: «In malayka li'ə.»

¹⁶Low'ə'ti kin, Piyər ra ta kində takəy'ti par par. Ə loki rei tei takəy ningə, in Piyər inbe, adi gəri lo ta ki kadi eli el.

¹⁷El'de ta ki ji'ne kadi elita el, ningə ər'de go te ki Burəbe te sə'ne dangay'ti adi gəri. Go'ti, el'de ene: «Awi eli Jaki ki ndəgi ngannkon'je'gi adi oyi.» Ningə te aw lo ki rangi'ti.

¹⁸Loki lo ti ningə, dō njerə'gi isi dana el. Dəji nan ke ri dana ə Piyər təl wa?

¹⁹Ngar Erodi sang'a ngayn nan ingə el. Go'ti, dəji ta njerə'gi, ə un ndu'ne kadi təli'de kə. Piyər inyə dənangi Jude ə in aw Sejarə'ti, aw isi səm'ti nu.

²⁰Erodi aw ki ta ki de'gi ki Tir'ti, ki Sidon. Ə de'gi ki Tir ki Sidon indəi ndu'de nan'ti rei ingəi'ə. Loki ndogi me Bilasitusi ki nje k'oo go ta lə ngar Erodi taai ningə, dəji kadi lapiya to dann'de'ti. Kadi lapiya to tadə nya maji'gi ki dənangi'ti lə'de ngirə in me be'ti lə ngar Erodi.

²¹Loki te me ndo'ti ki oji ningə, Erodi ulə ku konbe lə'ne rə'ne'ti, isi dō kumbər ngar'ti lə'ne, el bulə de'gi ta kongi kongi.

²²Bulə de'gi uləi toji dō'a'ti eyina: «In ndu luwə madi um in ndu de el.»

²³Low'ə'ti non malayka lə Burəbe ində oji'ə tadə adi kəsikurə Luwə el. Go'ti kode'gi indəi'ə nyəngi nyəngi adi oy.

²⁴Nan ta lə Luwə taa lo aw ki kete kete, adi kər njendo'gi re ki dō mad'a'ti.

²⁵Loki Barnabasi in ki Sol təli konn kulə lə'de ki awi kadi rai ningə, inyəi bebo ki Jerujalem ə awi. Uni Jan ki bari'ə Marki nan'ti se'de ə təli awi me be'ti ki Antiyosi gogi.

Kulə'gi lə njekawkulə'gi kulə'gi 13

- ¹De'gi ki njekeltakita Luwə'ti ki njendo de'gi nya læ Luwə sii dann Njekawnan'gi'ti ki Antiyosi'ti non. Adi in: Barnabasi ki Simeyon ki bari'ə Nijer, ki Lisiyusi ki be li'ə in Sirenn'ti, ki Manaye ki oti'de nan'ti ki Erodi ki isi dɔ dɔnangi'ti ki Galile, ki Sol tɔ.
- ²Ndɔ kare be ɔsi məkəsi'de nanga non Luwə'ti ə elita si'ə ki kɔgi rɔ nyakusɔ tɔ. Ningə Ndil Luwə el'de ene: «Kadi ɔri Barnabasi ingi ki Sol indəi'de ta dangi tado kulə ki m'bari'de kadi rai.»
- ³Nga a, loki ɔgi rɔ'de nyakusɔ ə elita ki Luwə ningə, indəi ji'de dɔ'de'ti ə inyəi'de adi awi,
- ⁴toki Ndil Luwə el'n'de. In be ə, Barnabasi in ki Sol awi me be'ti ki Seləsi. Ningə rai non gangi awi Sipir'ti.
- ⁵Loki tei Salaminn'ti, elita læ Luwə me kəykawnan'gi'ti læ Juwipi'gi. Jan in kadi'de'ti to njera se'de tɔ.
- ⁶Loki indəi dɔ dor'gi ki be'ti ki Sipir'ti gangi ningə, ai tei me be'ti ki Paposi. Low'ə'ti non, ingəi Juwipi kare be ki tɔ'a nan Bar-Jeju ki in njera mboli, ki bar rɔ'ne njekeltakita Luwə'ti.
- ⁷Isi nan'ti ki de ki boi ki tɔ'a nan Serjiyusi Polusi ki in nje nyagər. Serjiyusi Polusi ə Barnabasi in ki Sol ɔji'de adi gəri toki n'aw ki bo k'oo ta læ Luwə ta'de'ti.
- ⁸Nan Elimasi ki kər ginn tɔ'a nan nje mboli tan'de rɔ. Ge kadi de ki boi kin un me'ne adi Kirisiti el.
- ⁹Be ə, Sol ki bari'ə Pol, Ndil Luwə ros'o adi ur kum'ne ki dɔ'a'ti,
- ¹⁰el'ə ene: «In ngonn læ Su, to de ki nje bal de'gi, in rosi ki mendul. In nje kəsi ta nya ra'gi ki dana pəti. A inyə taa mbir row'gi ki dana læ Burəbe el wa?»
- ¹¹Ki ngəsine kin, Burəbe a indəi ɔji, kum'i a oo lo el, ningə a oo kum kadi el biti dɔkagilo madi. Ningə tanan'ti non par ə kum'ə ndul kururu adi oo lo el, ra mam lo. Sangi de ki kadi ɔr'ɔ tarow.
- ¹²Loki de ki boi oo nya ki ra nya kin ningə, un me'ne ad'a, tado nyando ki dɔ Burəbe'ti ki adi'ə, əti bol ngayn.
- ¹³Pol in ki madi'ne'gi ali me to'ti me be'ti ki Paposi, awi me be'ti ki Perji ki Pampili'ti, ningə Jan Marki inyə'de ə təl aw Jerujalem'ti gogi.
- ¹⁴Loki ɔti me be'ti ki Perji ningə, awi tei me be'ti ki Antiyosi ki Pisidi'ti, ai me kəykawnan'ti læ Juwipi'gi ki ndɔ kərkon, sii nanga.
- ¹⁵Loki nje tudə makitu'gi, tudəi makitu ndukun ki makitu læ njekeltakita Luwə'ti ningə, ki boi ki dɔ njengəm kəykawnan'ti læ Juwipi'gi uləi eli'de eyina: «Ngannkon'je'gi, kin ə awi ki ta kadi eli uləi dingəm me de'gi, ə kadi eli.»
- ¹⁶Ə Pol ində taa, yəki ji'ne ta'de'ti kadi sii keke, ningə el'de ene: «In Isirayel'gi ki de'gi ki nje bol Luwə, kadi oyi dɔ ta læ'm.

- 17**Luwə lə'je, j'in bulə Isirayel'gi, mbəti baw'je'gi, ningə ra se'de adi oji nan ki kete kete, loki sii me be'ti ki Ejipiti. Or'de te se'de ki taga ki takul tɔg'ɔ ki ngayn.
- 18**Asi bal dɔsɔ ki adi'de nya sɔi diləlo'ti.
- 19**Loki tɔko ginn de'gi siri ki dɔnangi'ti ki Kana non'de'ti ningə, tɔl ki dɔnangi kakin adi'de to nya nduwə.
- 20**Nya'gi pəti ki rai nya kin, a ra bal asi bu sɔ ki dɔmi. Go'ti ningə, adi'de njegangi ta'gi biti te'n dɔ njekeltakita Luwə'ti Samiyel.
- 21**Ningə, dəji ngar adi Luwə adi'de Sol ki ngonn lə Kisi, ki in ginn kaw'ti lə Benjamen, adi onbe dɔ'de'ti bal dɔsɔ.
- 22**Loki ɔr'ɔ kɔ ningə, ində Dabidi ngar'ti tor'o'ti. Dabidi ki Luwə mannaji li'ə ene: "M'ingə Dabidi ki in ngonn lə Jese, ki in de kigo me ndigi'ti lə'm. A tɔl kon nya'gi pəti ki me'm ndigi."
- 23**In ginn kaw'ti li'ə ə, Luwə adi Jeju ki Njekaji Isirayel te'ti, kigo ndukun'ti li'ə.
- 24**Kete non re Jeju'ti, Jan iləmbər kadi de'gi tɔri ndu'de, ningə kadi rai batəm. Iləmbər kin ki rɔ bulə Isirayel'gi'ti ba pəti.
- 25**Loki Jan aw kadi tɔlta kulə lə'ne ningə, el ene: "M'in de ki isi mərta dɔ'a'ti kin el. Nan in a re go'm'ti non ki kulə sa ki nja'a'ti ka m'in m'asi tuti el."
- 26**«Ngannkon'm'gi ki ginn kaw'ti lə Abiraham, ki nje bol Luwə ki dann'se'ti, in j'ingi ə Luwə ulə ki ta kaji kin rɔ'je'ti.
- 27**De'gi ki nje kisi Jerujalem'ti ingi kibo'gi lə'de gəri de ki in Jeju kin el, taa gəri me ta'gi lə de'gi ki njekeltakita ki ta Luwə'ti, ki isi tudəi ki ndɔ kɔrkon'gi pəti kin el tɔ. Be ə loki gangi ta dɔ Jeju'ti, tɔlita ta'gi ki njekeltakita Luwə'ti ndangi.
- 28**Ingəi nya madi kare ki asi kadi tɔli'ə el, nan dəji Pilati kadi tɔl'ɔ par.
- 29**Loki tɔli kon nya'gi pəti ki ndangi me makitu'ti ɔjidɔ'a ningə, adi risi'ə dɔ kagidəsi'ti nanga, il'ə me be ninn'ti.
- 30**Nan Luwə ad'a ində taa dann njekoy'gi'ti.
- 31**Asi ndɔ ngayn ki te ki rɔ de'gi'ti ki in si'ə dɔnangi Galile'ti nu, ə rei si'ə biti Jerujalem'ti, ingi kin ə in nje mannaji li'ə ki non bulə de'gi'ti.
- 32**J'in kaa j'isi j'ilə'se mbər Poyta ki maji kin tɔ. Poyta ki maji ki in ta kun mindi ki Luwə un ndu'ne dɔ'ti adi baw'je'gi.
- 33**Luwə tɔlta kun mindi kin ki rɔta'ti j'in ngann de'gi ki gorow te ki adi Jeju te lo koy'ti toki ndangi me makitu Pa'gi'ti eyina: "In Ngonn'm, ki m'oj'i bone."

- 34 «Luwə ad'a ində taa lo koy'ti um ad'a ndum me be ninn'ti el, toki el'n ene: "M'a m'adi'se nya, Ki m'un mindi'm dɔ'ti m'adi Dabidi, Ki in nya ki asi kadi awi ki kunme dɔ'ti."»
- 35 «In tado kin ə, el'n me makitu'ti lo madi'ti bay ene: "A inyə njekulə lə'i ki ar njay kadi ndum be ninn'ti el."»
- 36 Nan Dabidi, loki ra kulə dɔkagilo'ti lə'ne kigo kɔjitarat'i lə Luwə ningə, oy adi duwi'ə gədi kaw'a'gi'ti, ningə ndum me be ninn'ti.
- 37 Nan in ki Luwə ad'a ində taa lo koy'ti ndum me be ninn'ti el.
- 38 «Kadi gəri maji ngannkon'm'gi, toki in ki takul'ə ə isi iləi'se mbər ki ɔjido k'inyə go majel kɔ, ki təl de ki dana takum Luwə'ti ki asi kadi ingəi me ndukun'ti lə Moji el.
- 39 In ki takul'ə tɔ ə, re de ki un me'ne ningə, Luwə təl'ə de ki dana takum'ne'ti.
- 40 Tado in kin ə, kadi oyi go rɔ'se maji nan to ta ki de'gi ki njekeltakita Luwə'ti eli kin ta'a təl dɔ'se'ti:
- 41 De'gi ki njekeltakita Luwə'ti eli eyina: "In nje kɔji rɔ'se, Kadi oyi go rɔ'se maji, A oyi nya ki a əti'se bol biti kadi a gotoi kɔ. Tado dɔkagilo'ti lə'se, m'a m'ra nya madi. Nya ki re de ɔr'se poy'o ka, a uni me'se dɔ'ti el."»
- 42 Loki Pol in ki Barnabasi isi tei taga ningə, dɔji'de kadi ndɔ kɔrkon ki gogi ə kadi təli rei ndoi'de ta kin bay.
- 43 Loki bulə Njekawnan'gi sananyinan ningə, Juwipi'gi ki de'gi ki təli Juwipi'gi ki nje bol Luwə, dani Pol ki Barnabasi, a wali nan ta se'de. Ningə Pol ki Barnabasi uləi dingəm me'de'ti kadi uwəi rɔ'de ba me memaji'ti lə Luwə kin.
- 44 Ndɔ kɔrkon'ti ki gogi ningə, bulə de'gi ngayn ki me bebo'ti kawinan ki nan'ti kadi n'oyi dɔ ta lə Burəbe.
- 45 Loki Juwipi'gi oyi bulə de'gi ningə, ni ra'de adi taji Pol, ə eli ta'gi ki majel ndəri ta li'ə.
- 46 Pol ki Barnabasi eli'de ki me ki tinyi kat'i eyina: «In ingi ə kadi j'ilə'se mbər ta lə Luwə kin kete, nan toki mbəti ə oyi toki ingi asi ta kaji ki biti ki non'ti el, j'a ji təl ji yəti rɔ'je ki rɔ ginn de'gi'ti ki in Juwipi'gi el'ti.
- 47 Tado Burəbe lə'je un ndu'ne adi'je ene: "M'indəi kadi in kunji tado ginn de'gi ki dɔnangi'ti, Ki kadi aw ki ta kaji biti ki dɔboy dɔnangi'ti."»
- 48 Loki ginn de'gi ki in Juwipi'gi el oyi dɔ ta kin ningə, rai rɔnel ngayn dɔ'ti, adi uləi tɔji dɔ ta'ti lə Burəbe, adi de'gi pəti ki Luwə mbəti'de tado kaji ki biti ki non'ti, uni me'de.
- 49 Ta lə Burəbe sanan ki dɔnangi ki Antiyosi'ti ki ta'a ba.

⁵⁰Nan Juwipi'gi sulai dene'gi ki in dene'gi ki njetɔbar ki me be'ti, ki nje kosikuro Luwə, ki de'gi ki boi ki me be'ti adi indai kum Pol ki Barnabasi ndoo, ningə tuwəi'de me be'ti lə'de kɔ.

⁵¹Pol ki Barnabasi indai bu ki nja'de'ti ki dɔ be'ti lə'de ningə, ɔti ai me be'ti ki Ikoniom.

⁵²Ki rɔ njendo'gi'ti lə Jeju ə, rɔ'de nəl'de ngayn, taa Ndil Luwə kaa rosi me'de tɔ.

Kulə'gi lə njekawkulə'gi kulə'gi 14

¹Loki Pol ki Barnabasi awi Ikoniom'ti, awi me kəykawnan'ti lə Juwipi'gi ki Ikoniom'ti tɔ. Awi eli de'gi ta lə Luwə ki ra adi de'gi ngayn ki in Juwipi'gi ki nje ki in Gireki'gi uni me'de adi Luwə.

²Nan Juwipi'gi madi ki nje me ngan, indai taa ki majel me de'gi'ti ki in Juwipi'gi el, sulai'de dɔ ngannkon'gi'ti.

³Be kaa, Pol ki Barnabasi sii Ikoniom'ti ndɔ banyi banyi. Eli ta lə Luwə ki me ki tinyi kati, indai tɔgi'de dɔ Burəbe'ti ki mannaji dɔ memaji'ti li'ə ki isi ilai mbər'ə, adi'de tɔgi adi rai nyakɔji'gi ki nya'gi ki ɔti bol.

⁴Lo kin'ti, de'gi ki me bebo'ti gangi nan lo joo, nje ki madi'gi in go Juwipi'gi'ti, nje ki nungi in go njekawkulə'gi'ti tɔ.

⁵Nje ki in Juwipi'gi el, ki nje ki in Juwipi'gi ki kibo'gi lə'de indai dɔ rɔ'de dana kadi n'adi kon Pol in ki Barnabasi, kadi n'tilai'de ki mbal n'toli'de.

⁶Nan Pol ki Barnabasi oyi ta kin, adi anyinan awi iyai rɔ'de bebo'gi'ti ki Likawoni, ki Lisitir, ki Dərbi, ki ngann lo'gi ki gidi'ti.

⁷Lo'gi'ti kin kaa, ilai mbər Poyta ki maji səm'ti tɔ.

⁸Me be'ti ki Lisitir, dingəm kare ki nja'a oy ta ginn'ə'ti isi non. Nja'a oy lo koj'o'ti nu, adi njiyə nja kare el.

⁹Ə ndɔ kare, ur mbi'ne isi oo'n ta ki Pol ra el. Ningə, Pol uwə kum'ne ki dɔ'a'ti oo'ə'n ba, ningə oo kadi aw ki kunme ki kadi ingə'n kaji.

¹⁰Lo kin'ti, Pol el'ə ta ki tɔgi'ne ene: «In, ra taa dɔ nja'i'ti!» Ningə Dingəm uwə nangi ra ta, ra njiyə.

¹¹Lo ki bulə de'gi oyi nya ki Pol ra kin ningə, uni ndu'de ki taa, elita ki ta Likawoni eyina: «Oyi, luwə'gi tɔli rɔ'de de'gi'ti, rei uri nanga dann'je'ti.»

¹²Be ə, bari Barnabasi «Jəsi», ə bari Pol «Ermesi» tɔ, tado Pol ə in njekelta.

¹³Njekujənyamosi kadikare lə Jəsi, ki isi ta lo'ti taga gidi bebo'ti, re ki baw mangi'gi ki dɔi nya'gi ki ndolo rɔ'de'ti. Re se'de, ningə, ndu'de in nan'ti ki bulə de'gi, kadi n'ilai mosi n'adi Pol ki Barnabasi.

¹⁴Nan loki, njekawkulə'gi, Pol in ki Barnabasi oyi poyta kin, gangi ku rə'de'ti, ə anyinan ki rə bulə de'gi'ti, uni ndu'de ki taa, eli'de eyina:

¹⁵«Madi'je'gi, ra bann ə ra rai nya be wa? J'in kaa j'in de'gi to ingi be tə, ningə, re j'ilə'se mbər Poyta ki maji ningə, in kadi inyəi kagi yo'gi ki nda'de goto ki isi rai'de, ə kadi təli rə'se go Luwə'ti ki nje kisi kumngayira, Luwə ki njera dərən ki dənangi ki nya'gi pəti ki me'ti.

¹⁶Dəkagilo'gi'ti ki dər kete, Luwə inyə de'gi pəti adi uni row ki me'de ndigi.

¹⁷Be kin kaa inyə ta təji memaji lə'ne el: Ulə ki mann ndi dərən'ti adi'se ge, adi'se dəkagilo ki maji adi ingəi kandi nya ge, adi'se nyakusə ki to mbar ge, adi rənel rosi me'se ge.”

¹⁸Ta'gi ki eli kin kaa, ngan se'de ngayn kadi əgi bulə de'gi kilə mosi nanga kadi'de.

¹⁹Lo kin'ti, Juwipi'gi ki in Antiyosi ki Pisidi'ti, ki Ikoniom, rei, suləi bulə de'gi kakin, buki'de go'de'ti, adi tiləi Pol ki mbal kadi n'təli'ə, ə ndəri'ə, awi si'ə, iləi'ə gidi be'ti, oyi eyina oy.

²⁰Nan loki njendo'gi kawinan ki də'a'ti, ində taa, təl aw me bebo'ti gogi. Ningə lo ti go'ti, in ki Barnabasi awi ki Dərbi'ti.

²¹Loki Pol ki Barnabasi iləi mbər Poyta ki maji Dərbi'ti, de'gi ngayn təli njendo'gi lə Kirisiti. Ningə ingi, təli uni də nja'de, tei Lisitir ki Ikoniom, ki Antiyosi ki Pisidi'ti.

²²Uləi dingəm me njendo'gi'ti, adi'de ta kəji kadi uwəi təgi'de ba me kunme'ti lə'de. Ningə, rai də'ti non eli'de eyina: «In ki kon ki ngayn ə j'a j'oo'n Konbe lə Luwə.”

²³Pol ki Barnabasi indəi ngatəgi'gi də Njekawnan'gi'ti pəti ki tei dann'de'ti. Əgi rə'de nyakusə, elita ki Luwə, ə go'ti, inyəi'de ji Burəbe'ti ki uni me'de adi'ə.

²⁴In non, indəi me be ki Pisidi gangi, awi tei Pampili'ti.

²⁵Iləi mbər poyta lə Luwə me be'ti ki Perji, ə awi tei ta ba'ti ki Atali.

²⁶Lo kin'ti non, uni tokibo kaw Antiyosi'ti. Antiyosi ki in be ki ndəki njekənon Njekawnan'gi ki me'ti, inyəi'de ji Luwə'ti. Inyəi'de ji Luwə'ti kadi memaji li'ə in də'de'ti tadə kulə ki in lo ra'a'ti kin.

²⁷Loki tei Antiyosi'ti, kawi Njekawnan'gi, eli'de nya'gi pəti ki Luwə un'de ra'n. Əji'de te ki Luwə te tarow kunme adi de'gi ki in Juwipi'gi el.

²⁸Sii ki njendo'gi dəkagilo ngayn Antiyosi'ti.

Kulə'gi lə njekawkulə'gi kulə'gi 15

¹De'gi ki nan'gi in Jude'ti rei Antiyosi'ti ndoi ngannkon'je'gi nya eyina: «Kin ə re adi uəi mətə ki kigo ndu'ti lə Moji el ə, a ingəi kaji el.”

²Nyando kin re ki ta kasi nan el, ki gaki nan kibo ngayn mbunə njendo'ə'ti ki Pol ki Barnabasi. Lo kin'ti non be, uni ta'de kadi Pol ki Barnabasi, nan'ti ki ngannkon'gi madi, awi Jerujalem'ti ingəi njekawkulə'gi ki ngatəgi'gi lə Njekawnan'gi tado ta kin.

³Njekawnan'gi ki Antiyosi adi'de nya ki kadi ra se'de do row'ti. Uni row, tei Penesi'ti in ki Samari, eli de'gi kigo'ə go'ə, gorow ki de'gi ki in Juwipi'gi el teli uni me'de adi Kirisiti. Ta kin adi ronel ngannkon'gi pəti.

⁴Loki rei tei Jerujalem'ti, Njekawnan'gi ki njekawkulə'gi, ki ngatəgi'gi lə Njekawnan'gi uwəi'de ki rə'de'ti. Pol ki Barnabasi eli poy nya ki Luwə ra se'de adi'de oyi.

⁵Nan de'gi ki nan'gi, ki uni me'de dann Parisi'gi'ti uni ta eli eyina: «Maji kadi de'gi ki in Juwipi'gi el, adi'de ujəi mətəi'de ə ngəmi go ndukun'gi lə Moji bay tə taa.»

⁶Lo kin'ti, njekawkulə'gi ki ngatəgi'gi lə Njekawnan'gi kawinan kadi indəi manji ta kin.

⁷Loki manjinan ta adi ndan'de ngal, ə Piyər osi nangi ində taa el'de ene: «Ngannkon'm'gi, toki in gəri, in mayinu ə Luwə mbəti'm dann'se'ti kadi m'ilə mbər Poyta'ti ki maji rə de'gi'ti ki in Juwipi'gi el, kadi oyi ə uni me'de.

⁸Luwə ki gər me de'gi, manjaji lə'de maji ki gorow Ndil Luwə ki adi'de toki adi'n'je be tə.

⁹Ingi ə j'in tə, Luwə ər kum'de dana el, tado in ki takul kunme lə de ə Luwə adi ngarme de ari'n njay.

¹⁰Ningə ki ngəsine kin, tado ri ə isi sangi ta Luwə ki jugi ki iləi mindi njekunme'gi'ti wa? Nya ki j'inbe eke baw'je'gi ka j'awi ki təgi kadi j'oti el.

¹¹Nya ki j'uni me'je do'ti ə to kin: In ki takul memaji lə Burəbe Jeju ə nyi j'ingəi kaji, j'in ki j'in Juwipi'gi, kah'a'ti lə'de in Juwipi'gi el kakin tə.»

¹²Ningə, de'gi pəti uti ta'de, uri mbi'de kadi oyi do ta lə Barnabasi ingi ki Pol ki ra eli'de əjido poy nyakəji'gi ki nya'gi ki əti bol'gi ki Luwə ra'de ki takul Pol ingi ki Barnabasi dann de'gi'ti ki in Juwipi'gi el.

¹³Loki iləi ta nanga ningə, Jaki un ta el ene: «Ngannkon'm'gi, uri mbi'se oyi ta lə'm ngəsine.

¹⁴Simon ində taa el'je ne, adi j'oyi row ki lo tumginn'ə'ti inbe nu, Luwə ində'n kum'ne go'ti maji, kadi ər de'gi ki nan'gi dann de'gi'ti ki in Juwipi'gi el, ində'de dangi to de'gi lə'ne.

¹⁵Ta'gi lə de'gi ki njekeltakita Luwə'ti osi go nan'ti lo kareba ki ta kin. Tado ndangi me makitu'ti lə Luwə eyina:

¹⁶“Go nya'gi'ti kin, m'a m're kadi m'ra kəy lə Dabidi ki budi kin rangi. M'a m'ra in ki sigi gogi, m'a m'ra tor'o'ti gogi tə, M'a m'ində taa gogi.

- 17Tado kadi ndəgi de'gi sangi Burəbe, Adi in ginn de'gi pəti ki uni tō'm dō'de'ti. Burəbe elta kin be.
- 18Burəbe ki nje te ki ginn nya ki ində dō'a nan'ti mayinu adi de'gi gəri.”
- 19«In tado kin ə, m'in m'oo maji ngayn kadi j'iləi kagi non de'gi'ti ki in Juwipi'gi el el, ki uni me'de adi Luwə.
- 20Adi ji ndangi makitu par j'adi'de kadi njenyi ki rō'de lo kusə da ki de ilə kadikare'ti adi yo'gi el, kadi sangi nan lo kaya'ti el, kadi sōi da ki de mbir m'ində el, kadi sōi mosi da el tō.
- 21Nga ningə, ulə ngirə mayinu biti bone, de'gi ki njendo madi'de'gi ndukun lə Moji in me bebo'gi'ti kare kare, num ndə kare kare ki in ndə kərkon lə Juwipi'gi, de'gi a tudəi ndukun kin me kəykawnan'gi'ti lə Juwipi'gi tō.”
- 22Be ə, ngatəgi'gi lə Njekawnan'gi, ki njekawkulə'gi ki Njekawnan'gi, ndigi kadi n'mbəti de'gi ki nan'gi dann'de'ti kadi ɔri tor'de dani Pol ingi ki Barnabasi awi se'de Antiyosi'ti. Mbəti Judasi ki bari'ə nan Barsabasi in ki Silasi. In joo pəti, ngannkon'de'gi tai me'de maji.
- 23Ta ki ndangi Makitu'ti adi'de ə to kin: «J'in njekawkulə'gi ki ngatəgi'gi lə Njekawnan'gi, ji ndangi makitu kin j'adi'se in ngannkon'je'gi ki sii bebo Antiyosi'ti ki dənangi'gi ki Siri'ti ki Silisi ki in ginn koji lə Juwipi'gi el, ji ra'se lapiya.
- 24J'oo poy de'gi madi in dann'je'ti ne awi rō'se'ti tuji me'se, təli sese gogi ki ta'gi lə'de, ningə in ingi ə j'ulə'de el.
- 25Be ə, j'oyi maji kadi j'ində ta'gi nan'ti kareba ji mbəti de'gi j'ulə'de ki rō'se'ti, nan'ti ki Barnabasi ki Pol ki in njendigi'gi lə'je.
- 26In ki iləi rō'de kə tado tō Burəbe lə'je Jeju Kirisiti.
- 27In kin ə, j'ulə'n Judasi ki Silasi. De'gi ki joo kin a eli'se nya'gi kin ki ta'de.
- 28Tado in Ndil Luwə num, j'inbe num, j'uni ndu'je kadi de ində nya ki rangi gidi nya'ti ki in nya ki nda'a to'ti kin, dō'se'ti ki təgi el nga.
- 29Ningə nya ki kadi rai ə to kin: kadi sōi da ki de ilə kadikare'ti adi yo'gi el, sōi mosi da el, sōi da ki de mbir m'ində el, sangi nan lo kaya'ti el. Pəti toi be ningə, a rai nya ki maji. Tai lapiya lə'je j'in ngannkon'se'gi.”
- 30Inyəi nje ki mbəti'de adi awi Antiyosi'ti. Loki awi tei Antiyosi'ti, kawi njekunme'gi ki nan'ti, ə uləi makitu kakin ji'de'ti.
- 31Loki tudəi makitu kakin ningə, rō'de nəl'de ngayn tado ingəi ta'gi ki adi'de təgi me'ti.
- 32Toki Judasi ki Silasi inbe'gi in njekeltakita Luwə'ti, uni dəkagilo ngayn uləi dingəm me ngannkon'gi'ti, mbisəi nja'de me kunme'ti.

³³Sii se'de dɔkagilo nden ə, ngannkon'gi uwəi ji'de, indəi'de ta row'ti kadi awi ki lapiya, təli ki rɔ njekulə'de'gi'ti gogi.

³⁴[Nan Silasi oo maji ngayn kadi n'isi Antiyosi'ti].

³⁵Pol ki Barnabasi sii Antiyosi'ti, nan'ti ki ndəgi de'gi ki rangi, ndoi de'gi, iləi'de mbər Poyta ki maji lə Burəbe.

³⁶Nden go'ti, Pol el Barnabasi ene: «Adi ji təli j'uni dɔ nja'je me bebo'gi'ti pəti ki j'elita lə Burəbe səm'ti kin, ə ji gon ngannkon'je'gi j'oo ke təli toi bann wa?»

³⁷Lo kin'ti, Barnabasi ndigi kadi Jan Marki aw se'de.

³⁸Nan Pol oo kadi in low'ə'ti el kadi Jan Marki ki ndəki inyə'de Pampili'ti, um aw se'de lo kaw kulə'ti el kin, kadi aw se'de bone bay.

³⁹Mindi kasinan el ki bo ngayn to dann'de'ti adi inyəi nan non be. Barnabasi un Jan Marki, ə uni tokibo aw ki Sipir'ti.

⁴⁰Nga Pol ə un Silasi ə awi. Ngannkon'je'gi inyəi'de ji Burəbe'ti.

⁴¹Pol njiyəi dɔnangi Siri'ti ki dɔnangi Silisi'ti uləi dingəm me Njekawnan'gi'ti ki lo lo.

Kulə'gi lə njekawkulə'gi kulə'gi 16

¹Pol re te Dərbi'ti, go'ti aw Lisitir'ti. Lo kin'ti ə, ingə njendo kare ki tɔ'a nan Timote. Kon'a in njekunme ki in Juwipi, ə baw'a in Gireki tɔ.

²Ngannkon'je'gi ki Lisitir ki Ikoniyyom elita li'ə maji ngayn.

³Adi Pol ndigi kuwə ji'ne'ti kaw si'ə. Be ə, aw si'ə uja mət'ɔ, tado Juwipi'gi ki rai be lo'gi'ti kin, gəri'ə bəti kadi baw'a in Gireki.

⁴Bebo'gi pəti ki tei'ti, ɔji ngannkon'de'gi ndukun'gi ki njekawkulə'gi ki ngatəgi'gi lə Njekawnan'gi ki Jerujalem'ti uni. Ningə eli'de kadi rai go ndu'gi'ti kakin.

⁵Njekawnan'gi ingəi təgi me kunme'ti lə'de, ningə kər'de in dɔ mad'a'ti ki ndə'gi ndə'gi.

⁶Ndil Luwə ɔgi'de kiləmbər Poyta ki maji ngann be'gi'ti ki Aji. Adi ɔti non, indəi dɔnangi Piriji ki dɔnangi Galasi dəri.

⁷Loki rei tei ndəkba ki Misi, sangi row kadi n'awi Bitini'ti, nan Ndil Jeju ɔgi'de row.

⁸Be ə, indəi dɔnangi ki Misi gangi, awi tei ta ba'ti ki Tirowasi.

⁹Low'ə'ti kin ə, kondɔ ə, Pol oo de kare ki Maseduwann'ti me ndil'ti re ra dɔ'a'ti. De kakin el Pol ene: «Nja'i ba, re Maseduwann'ti ra se'je.»

¹⁰Go nya k'oo me ndil'ti lə Pol, tanan'ti non, ji sangi row kadi j'aw Maseduwann'ti, tado ji gər maji toki Luwə inbe ə bar'je kadi j'aw j'iləmbər Poyta ki maji səm'ti.

- 11J'al to Tirowasi'ti non, ə j'osi ji te dɔ dor Samotirasi'ti. Lo ti go'ti ningə, ji te Neyapolisi'ti.
- 12J'in low'ə'ti non, j'aw Pilipi'ti, ki in bebo ki dɔkete ki dɔnangi'ti ki Maseduwann, ki in ginn konbe'ti ki Rɔm. J'isi non, ji ra ndɔ'gi asi tati.
- 13Ningə ndɔ kɔrkon'ti lə Juwipi'gi, ji te gidi bebo'ti taga, kadi j'aw kadi mbo'ti. J'aw'ti tado ji mɔrta kadi j'a j'ingə lo kelta ki Luwə sɛm'ti. Loki j'aw ningə, j'isi nanga rɔ dene'gi'ti ki kawinan low'ə'ti, j'el'de ta.
- 14Dann dene'gi'ti kakin, in ki kare isi non, tɔ'a nan Lidi. In dene ki bebo'ti ki Tiyatir. In nje law ta ku ki kɔr njir njir. Ningə in de ki nje ɔl Luwə tɔ. Si oo ta, ə Burəbe te ngarme'ə, adi ində mbi'ne maji go ta'gi'ti ki Pol isi el.
- 15Nga a adi ra'a batəm nan'ti ki nje ki me kəy'ti li'ə. Ningə ɔar'je kadi j'aw be lə'ne ene: «Kin ə re oyi m'in kadi m'in njekunme kadi Burəbe ə, rei sii be lə'm.» Ra dɔ ta'ti kin ngan, kadi ji ndigi go'ne'ti.
- 16Ndɔ kare ji isi j'aw ki lo kelta'ti ki Luwə ə, dene ki nje ra kuləbər me kəy'ti kare re ingə'je. Dene kin aw ki ndil ndonte, adi loki ində gara ə, ingə'n nya ngayn adi be'ne'gi.
- 17Un go'je ki Pol ə, elta ki ndu'ne ki boi ene: «De'gi ki rai kam in njekuləbər'gi lə Luwə ki nje kisi dɔ nya'gi'ti pəti. Rei ra iləi'se mbər row kaji.»
- 18Dene ra nya kin be ndɔ'ne banyi banyi go'je'ti. Be ə, ta tɔlta'a'ti, wongi ra Pol dɔ'a'ti, adi təl ta'ne el ndil ki isi me dene'ti kakin ene: «Me tɔ Jeju Kirisiti'ti, m'un ndu'm kadi te kɔ me'ə'ti.» Ningə tanan'ti non, ndil te kɔ me dene'ti.
- 19Loki be'ə'gi oyi kadi nyakingə nya lə'de ki indəi me'de dɔ'ti, ka ginn'ə gangi ə, uwəi Pol ki Silasi awi se'de tambalo'ti, non nje konbe'gi'ti.
- 20Awi se'de non njegangi ta'gi'ti eli'de eyina: «De'gi ki oyi'de kam in Juwipi'gi, ə rei ki ndu ki majel me bebo'ti lə'je.
- 21Rei ki nya jibəlbe'gi ki j'in de'gi ki Rɔm'ti, sɔw dɔ'je el, kadi to ji taa, ji ra'n kulə.»
- 22Bulə de'gi indəi, buki nan dɔ Pol'ti ki Silasi. Ningə, njegangi ta'gi, adi nginyəi ku rɔ'de'ti, tindəi'de ki gɔl.
- 23Loki indəi'de maji ə, awi buki'de dangay'ti, ningə adi ndu njengəm dangay'gi kadi ngəmi'de maji.
- 24Loki njengəm dangay'gi ingə ndu kin be ə, aw se'de kəy dangay'ti ki duni nu, taa ulə kangila nja'de'ti.
- 25Kondɔ dann lo'ti, Pol ki Silasi elita ki Luwə, osi pa uləi tɔji dɔ Luwə'ti, ə ndəgi dangay'gi oyi ndu'de.

²⁶Ningə, ki kum ki kində jipi, dənangi yəki ki təgi'ne ngayn. Yəki yəki ki ra adi ngirə kəy dangay kaa in baki baki. Ningə tanan'ti non, takəy'gi tei num, kulə gindi'gi ki dəi dangay'gi pəti kaa tuti num tə.

²⁷Lo kin'ti non, njengəm dangay'gi ində də bi'ti. Loki ində taa də bi'ti ə oo takəy'gi rai tagira, oo ene dangay'gi anyinan wa, adi ər kiyərə lə'ne kadi to n'təl'n rə'ne kə.

²⁸Ə Pol un ndu'ne ki taa ngayn el'ə ene: «Tuji rə'i el, nan j'isi ne pəti.»

²⁹Lo kin'ti, njengəm dangay'gi dəji por, ə nagi rə'ne ur kəy, osi non Pol'ti ki Silasi ki rə dadi.

³⁰Go'ti, adi'de tei taga, ningə dəji'de ene: «Be'm'gi, in ri ə kadi m'ra ə m'a m'ingə'n kaji wa?»

³¹Ə eli'ə eyina: «Un me'i adi Burəbe Jeju, ə a ingə kaji in ki nje ki me kəy'ti lə'i.»

³²Lo kin'ti, iləi'ə mbər ta lə Burəbe, nan'ti ki nje ki me kəy'ti li'ə.

³³Dann kondə'ti inbe kin non, njengəm dangay'gi aw ki Pol in ki Silasi, togi do'gi lə'de, ə kalangi ba go'ti, adi rai'ə batəm nan'ti ki de'gi ki me kəy'ti li'ə.

³⁴Go'ti, təl aw se'de me kəy'ti lə'ne, adi'de nyakusə səi, rai rənel me kəy'ti tado kun ki uni me'de adi Luwə.

³⁵Loki lo ti ningə, njegangi ta'gi uləi paja'gi lə'de ki rə njengəm dangay'gi'ti eyina: «Inyə de'gi kin adi awi.»

³⁶Ə njengəm dangay'gi re el Pol ta kin ene: «Njegangi ta'gi eyina kadi m'inyə'se madi awi, ene tei awi lo lə'se ki lapiya.»

³⁷Nan Pol el paja'gi ene: «J'in de'gi ki Rəm'ti tə, ə adi de'gi indəi'je takum bulə de'gi'ti, ki kanji gangi ta də'je'ti. Ə go'ti, buki'je dangay'ti be par tə. Ningə ngəsine, inyəi'je taa kidi kuwə be par wa? A in be el! Adi inbe'gi rei ki rə'de inyəi'je taa!»

³⁸Ə paja'gi təli ki ta kin awi rə njegangita'gi'ti, adi bol ra njegangi ta'gi ngayn. Bol ra'de, loki oyi kadi Pol in de'gi ki Rəm'ti.

³⁹Be ə, indəi, rei rə'de'ti, dəji'de mesəl, ə inyəi'de kadi awi, ə dəji'de kadi tei me bebo'ti kin kə nga.

⁴⁰Loki Pol in ki Silasi tei dangay'ti ə, awi be lə Lidi. Awi oyi ngannkon'gi ki njekunme'gi, uləi dingəm me'de'ti ə awi.

Kulə'gi lə njekawkulə'gi kulə'gi 17

¹Pol in ki Silasi indəi Ampipolisi ki Apoloni gangi, ə awi tei Tesaloniki'ti. Ningə Tesaloniki'ti, Juwipi'gi awi ki lo kəykawnan lə'de non.

²Be ə, Pol awi'ti, toki isi ra'n ki lo'gi pəti. Asi ndə kərkon mutə go nan'ti, Pol manjinan ta ki Juwipi'gi də ta'gi'ti ki me Makitu'ti lə Luwə.

³Or'de ginn ta'gi, toji'de adi gəri toki, makitu læ Luwə el kadi Kirisiti ki in De ki Luwə mbət'ə a oy, ə go'ti, a ində taa dann njekoy'gi'ti. Ningə, Pol el'de toki in darə Jeju inbe ki n'isi n'el'de mbər ta li'ə kin ə in Kirisiti.

⁴Juwipi'gi ki nan'gi, ta kin ra kulə rə'de'ti, adi indəi rə'de nan'ti ki Pol ki Silasi. Bulə Gireki'gi ki nje kəsikurə Luwə ki dene'gi ngayn ki in dene ki nje tɔbar'gi kaa indəi rə'de nan'ti se'de tɔ.

⁵Ə lo kin'ti, jangi ra Juwipi'gi, adi kawi de'gi ki ra uləi lo ki gorow kare, adi əsi dɔ de'gi nan'ti, rai ndu ki me be. Awi tei me kəy'ti læ Jason, sangi Pol ki Silasi kadi n'uwəi'de, n'awi se'de taga, non bulə de'gi'ti.

⁶Nan loki ingəi'de el, uwəi Jason ki ngannkon'gi ki madi'gi, awi se'de non njegangi ta'gi'ti. Ningə elita ki ndu'de ki boi eyina: «De'gi ki tuji dɔnangi ki ta'a ba kaa, rei tei ne.

⁷Rei ə, Jason uwə'de rə'ne'ti be lə'ne. De'gi kin pəti, nya ra'de in nyara ki əsi ta ndukun'gi læ Nje konbe ki bo Sejar. In eli toki ngar madi ki rangi in non tɔ'a nan Jeju.”

⁸Ta kin adi wongi bulə de'gi ki njegangi ta'gi,

⁹adi uwəi Jason ki ndəgi njekunme'gi adi ugəi nar bay taa inyəi'de taa.

¹⁰Loki lo ene n'gonyi par ə, ngannkon'gi adi Pol ki Silasi awi Bere'ti. Lo ki rei tei Bere'ti ə, awi kəykawnan'ti læ Juwipi'gi.

¹¹Juwipi'gi ki Bere'ti, awi ki mərta ki maji ngayn utə nje ki Tesaloniki'ti. Taai ta læ Luwə ki ndigi ra ki maji ngayn. Ndəri ginn ta læ Luwə ki ndɔ'gi pəti, kadi n'oyi ke ta'gi ki Pol eli'de kin in ta ki rɔta'ti inbe.

¹²Be ə, ngayn'gi dann'de'ti uni me'de, taa dann Gireki'gi'ti, dene'gi ki nje tɔbar, ki dingəm'gi ngayn uni me'de tɔ.

¹³Nan loki Juwipi'gi ki Tesaloniki'ti, oyi kadi Pol isi iləmbər ta læ Luwə Bere'ti non ningə, təli awi go'de'ti bay, awi suləi bulə de'gi adi rai ndu.

¹⁴Lo kin'ti ngannkon'gi, sangi row kalangi ba adi Pol aw ki kadi babo'ti. Nga ningə, Silasi ki Timote ə nanyinan Bere'ti.

¹⁵Nje ki dani Pol, dani'ə biti, awi tei si'ə Atenn'ti. Nga a, loki isi təli, Pol adi'de ndu'ne kadi Silasi ki Timote rei kalangi ingəi'ne.

¹⁶Loki Pol isi nginə Silasi ki Timote, Atenn'ti hangal'a tuji tadɔ yo'gi ki de'gi isi rai'de, rosi me bebo kin.

¹⁷Pol manjinan ta'ti ki Juwipi'gi, ki de'gi ki nje kəsikurə Luwə, me kəykawnan'ti læ Juwipi'gi, taa ki ndɔ'gi pəti, tambalo'ti, ki de'gi ki ingə'de.

¹⁸Nje nyagər'gi ki bari'de Epikir'gi ki Sətoyisi'gi kaa manjinan ta'ti se'de tɔ. Ə nje ki madi'gi eli eyina: «Nje ta'gi kam ta ri ə ra eli indəi ndu be wa?» Ningə nje ki nungi eli

eyina: «To to nya ki in nje kelta ki do luwə'gi'ti ki mbah ə am.» Eli be tado oyi kadi Pol isi iləmbər Poyta ki maji lə Jeju num, isi iləmbər kində taa lo koy'ti num.

¹⁹Be ə, uwəi Pol, awi si'ə rə njegangi ta'gi'ti, ə eli'ə eyina: «To kadi el'je ta do nyando'ti ki sigi ki isi ndo kin adi ji gər wa?»

²⁰Tado in isi el'je ta'gi ki mbi'je oo nja kare el, ə kadi ər ginn'ə maji adi j'oo."

²¹Ningə nya kare ki maji kadi in gər, de'gi ki Atenn'ti pəti, ki mbah'gi ki sii dann'de'ti, dəkagilo lə'de ki ngayn in tado k'el'n ta'gi ki sigi ə k'oo'n ta'gi ki mbah.

²²Lo kin'ti, Pol ində ra taa, dann njegangi ta'gi'ti, ə un ta el ene: «In de'gi ki Atenn'ti, m'oo kadi in de'gi ki, bar yo lə'se əti bol ki dum. Bari yo me nya'gi'ti pəti.

²³Tado, loki m'njiyə me be'ti, m'oo nya'gi ki isi əsi məkəsi'se nanga non'de'ti. M'oo lo bar yo madi inbe bay ki indəi nya do'ti eyina in lo lə "luwə ki in gəri'ə el," ningə in ki isi əsi məkəsi'se nanga non'a'ti ki kanji gər'ə kakin ə m'nji m'ilə'se mbər ta li'ə.

²⁴In Luwə ki njera dərən ki dənangi ki nya'gi pəti ki me'ti, in ki in Be nje dərən ki dənangi. In nje kisi me kəy'ti ki de ra ki ji'ne el.

²⁵Taa aw ki ndoo kadi de ra kulə madi ad'a el tə, tado in ə in nje kadi de isi kumngayira num, nje kadi de kon ki nya'gi pəti num tə.

²⁶Ki de ki kareba be ə ində'n de'gi pəti adi taai dənangi. Ində dəkagilo adi'de num, ində gangi lo kisi'de num tə.

²⁷Luwə ində nya'gi kin be kadi de'gi sangi'ə'n'ə. Do maji ə a ingəi'ə me mam lo'ti lə'de. Ki rəta'ti, Luwə in sanyi el ki de ki ra dann'je'ti.

²⁸Tado kisikidəta lə'je in me ji'ə'ti. In ə in nje kadi j'ədi rə'je, ki nje kadi ji isi kumngayira. In tado kin ə njegosita'gi lə'se ki madi'gi eli eyina: "J'in kaa j'in ngann'a'gi tə."

²⁹Ə re j'in ngann'gi lə Luwə ə, maji kadi j'oo Luwə kadi in de ki to to yo ər'gi, ki yo nar'gi ki de'gi lenyi'de, eke yo mbal'gi ki de'gi təli'de ki gosi ki do'de'ti kin be el.

³⁰Luwə inyə go nya ki de'gi rai kete ki go lo gər'ə'ti el, dəkagilo'ti ki gəri el bay kin kə, nan ki ngəsi sine kin, Luwə iləmbər kadi de'gi pəti, ki lo'gi pəti, inyəi gorow njiyə'de ki majel kə.

³¹Tado ər ndə kare ində non kadi to a gangi'n ta do de'gi ki dənangi'ti ne pəti ki row ki dana. A gangi ta kin ki row lə de kare ki mbət'ə tado kulə kin, in təj'ə ki taga adi de'gi pəti gəri'ə ki row kində taa dann njekoy'gi'ti."

³²Loki Pol elta kində taa lo koy'ti, ə əsi mbi'de'ti ningə, nje ki madi'gi uwəi'ə kogi, ə nje ki nungi eli eyina: «J'a j'oo ta lə'i kin ndə ki rangi'ti."

³³In be ə, Pol te'n dann'de'ti, aw.

³⁴Nan be kaa, ki madi'gi dann'de'ti nanyinan go Pol'ti, uni me'de adi Jeju Kirisiti. Dann'de'ti kin, Denisi ki in ki kare dann njegangita'gi'ti in se'de non, taa dene ki bari'ə nan Damarisi ki ndəgi de'gi ki rangi kaa in se'de non to.

Kulə'gi lə njekawkulə'gi kulə'gi 18

¹Loki Pol in Atenn'ti ningə, aw Korenti'ti.

²Lo kin'ti non, ingə Juwipi kare ki to'a nan Akilasi, ki ginn'ə in Pon'ti, in Itali'ti ki ne'ne Pirisil rei ngəsiine bay. Rei tado nje konbe kibo ki Rəm'ti ki to'a nan Kilodi un ndu'ne kadi Juwipi'gi pəti tei Rəm'ti kə. Pol aw ingə Akilasi'gi non,

³ningə toki kulə ki kadi rai ingəi nya in kulə ki kareba, adi in kulə koji ku ra kəy, Pol isi se'de, adi rai kulə kin nan'ti.

⁴Ndə kərkon'gi pəti, Pol un ta, el me kəykawnan'ti lə Juwipi'gi. El ki kujə ki sangi kadi Juwipi'gi ki Gireki taai to ta ki rəta'ti.

⁵Nan loki Silasi ki Timote in Maseduwann'ti rei ingəi'ə, Pol un dəkagilo lə'ne pəti tado k'elta lə Luwə. Təji Juwipi'gi kadi gəri toki Jeju in Kirisiti ki in De ki Luwə mbət'ə.

⁶Nan Juwipi'gi tanyi'ə rə, taji'ə, adi Pol jəngi bu ku lə'ne ta de'ti, ə el'de ene: «Ta mosi'se in də'se'ti! M'ar njay. Ningə ki ngəsiine kin, de'gi ki in Juwipi'gi el ə m'a m'aw ki rə'de'ti nga.»

⁷Be ə, Pol in non, aw be lə Titusi Jusitisi, ki in de kare ki nje kəsikurə Luwə, ki kəy li'ə ndunə nan ki kəykawnan lə Juwipi'gi.

⁸Kirisipusi, ki in njekundo kəykawnan lə Juwipi'gi in ki de'gi ki me kəy'ti lə'ne ba pəti, uni me'de adi Burəbe. Taa de'gi ki Korenti ngayn, ki oyi ta lə Pol kaa uni me'de to, adi rai'de batəm.

⁹Ndə kare kondə, Burəbe el Pol ta me nii'ti ene: «Bol el, elta ki nonyi'ti, um uti ta'i el.

¹⁰Tado m'in sə'i nan'ti, de madi kare ki a ulə ji'ne kadi ədi toki majel goto. De'gi ki in de'gi lə'm in ngayn me bebo'ti kin ne.»

¹¹Be ə Pol isi'n Korenti'ti bal kare ki nanyi mehen, ndə'n de'gi ta lə Luwə.

¹²Dəkagilo'ti ki Galiyon in'n nje konbe ki Akay'ti, Juwipi'gi dəi ta nan'ti də Pol'ti, adi awi si'ə non njegangi ta'gi'ti,

¹³eyina: «De kam isi aw ki de'gi kadi əsi də'de nanga non Luwə'ti, kigo ndukun'ti el.»

¹⁴Pol ra kadi to n'el ta ningə, Galiyon un ta ta'ne'ti kete el Juwipi'gi ene: «Kin ə re in ta lə nya təl, eke ta lə majel madi ki ngan ngayn ə to be ə, re m'a m'oo ta lə'se, in Juwipi'gi.

¹⁵Nan toki in ta ki manjinan'ti ki ojido ta'gi, ki togi ki ndukun'gi la'se ki sow do'se kin a, rai dann'se'ti non. M'in m'a m'gangi ta ki be kin el."

¹⁶Ningə tuwə'de lo gangi ta'ti kə.

¹⁷Ə low'ə'ti non, de'gi pəti uwəi Sositenn ki in njekundo kəykawnan lə Juwipi'gi, tindəi'ə lo gangi ta'ti non, nan usi Galiyon nya kare do'de'ti el.

¹⁸Pol təl isi Korenti'ti non dəkagilo asi ta'ti bay. Ningə go'ti, inyə ngannkon'gi, ə un tokibo kaw ki Siri'ti, nan'ti ki Pirisil ki Akilasi. Pol adi ngisəi do'a Sankire'ti, tado un mindi'ne adi Luwə.

¹⁹Awı tei Epeji, Pol inyə Pirisil ki Akilasi ə aw kəykawnan'ti lə Juwipi'gi, manjinan ta'ti se'de.

²⁰Juwipi'gi kin dəji Pol kadi isi se'de ndo'gi nden bay, nan Pol ndigi el.

²¹Ningə loki əti isi aw el'de ene: «Ndo ki rangi, ə Luwə ndigi ə, m'a m'təl to m're rə'se'ti bay,» ningə inyə'de Epeji'ti ə in me tokibo'ti ə aw.

²²Ningə un to Epeji'ti, aw Sejure'ti. Lo ki te Sejure'ti, aw uwə ji Njekawnan'gi, ə un row aw Antiyosi'ti.

²³Pol ra ndo'gi non nden, ə təl ilə do'ne gogi. Aw te Galasi'ti ki Piriji'ti, adi togi njendo'gi pəti.

²⁴Juwipi kare ki to'a nan Apolosi, ki in de ki ginn'ə in Alegijandiri'ti re Epeji'ti. In de ki bal ta to ta'a'ti, taa gər ta lə Luwə maji tə.

²⁵Ndoi'ə row ta lə Burəbe, adi iləmbər ta lə Jeju ki rənel ki ngayn, ndo de'gi nya ki do Jeju'ti ki gorow'ə'ti. Nan k'in ə, gər batəm lə Jan par.

²⁶Ilə rə'ne, elta lə Luwə kəykawnan'ti lə Juwipi'gi ki me ki tinyi katı. Nan loki Pirisil ki Akilasi oyi'ə lo kelta'ti, bari'ə rə'de'ti, əji'ə gorow lə Luwə ar njay, adi'ə gər.

²⁷Go'ti, ndigi kaw Akay'ti, ə ngannkon'je'gi ndigi do'ti si'ə, adi rai makitu adi njendo'gi ki Akay'ti kadi uwəi'ə rə'de maji. Loki aw te Akay'ti, kigo memaji'ti lə Luwə, ra ki nje ki uni me'de adi Luwə ngayn.

²⁸Tado dum do Juwipi'gi ki togi ta lə'ne, taga wangi takum de'gi'ti. Toji, ki ta lə Luwə ji'ne'ti, toki Jeju in Kirisiti ki in De ki Luwə mbət'ə.

Kulə'gi lə njekawkulə'gi kulə'gi 19

¹Dəkagilo'ti ki Apolosi in'n Korenti'ti, Pol ində dənangi ki mbal'gi in'ti ki dənangi Aji'ti gangi, ə re te Epeji'ti. Ingə njendo'gi lə Jeju ki nan'gi'ti non. Adi dəji'de ene:

²«Loki uni me'se adi Jeju kin, ingəi Ndil Luwə wa?» Ə təli iləi'ə'ti eyina: «Jagi, k'oo ka j'oo kete kadi Ndil Luwə in non el.»

- ³Pol təl dəji'de bay ene: «Batəm ki bann ə ingəi wa?» Eli eyina: «J'ingə batəm lə Jan Batisi.»
- ⁴Be ə, Pol el'de ene: «Oyo, Jan ra batəm Isirayel'gi kadi təri ndu'de dō majel'gi'ti lə'de. Ə təl el'de bay kadi to uni me'de adi de ki a re go'ne'ti non, adi de'ə kin in Jeju.»
- ⁵Loki oyi ta'gi kin ningə, adi rai'de batəm me tō Burəbe Jeju'ti.
- ⁶Be ə, Pol ində ji'ne dō'de'ti, ə Ndil Luwə risi dō'de'ti. Ningə tumginn kadi elita ki ndonnta'gi ki dangi dangi num, ta elita ki ta Luwə'ti num tō.
- ⁷Dingəm'gi pəti ki rai lo nya'gi'ti kin asi dōgi gidə in joo.
- ⁸Go'ti, asi nanyi mutə go nan'ti, Pol te ə aw kəykawnan'ti lə Juwipi'gi, el'de ta ki me ki tinyi kati kibo. Iləmbər konbe lə Luwə, sangi uwə'de ki ta, kadi oyi to ta ki rəta'ti kadi tai ta kin tō.
- ⁹Nan Juwipi'gi ki nan'gi dann'de'ti me'de ngan, adi mbeti kadi uni me'de. Elita kidi nyando lə Pol ki oji gorow ta lə Burəbe kin takum bulə de'gi'ti. Be ə, Pol inyə'de ə ətə aw ki njendo'gi me kəy ndo nya'ti lə de ki tō'a nan Tiranusi. Ningə ki ndō'gi kare kare pəti, ndo'de nya.
- ¹⁰Nyando kin, Pol ra kul'ə asi bal joo. Be ə, ra adi Juwipi ki de'gi ki in Juwipi'gi el ki isi dənangi Aji'ti, oyi ta lə Burəbe.
- ¹¹Luwə ra nyakōji'gi ki ətə bol ki takul Pol.
- ¹²Adi, de'gi oyi ta ku'gi ki kare ki ta ku ki ji'ə ɔdi, awi ɔdi njemonyi'gi adi ingəi lapiya num, ndil'gi ki majel kaa anyinan kō num tō.
- ¹³Juwipi'gi ki nan'gi ki nje njiyə kigo be'gi, kadi n'tuwəi ndil'gi ki majel, ingi kaa gei kadi n'bari tō Burəbe Jeju dō de'gi'ti ki in ginn tōgi'ti lə ndil'gi ki majel tō. Adi eli eyina: «Me tō Jeju'ti ki Pol isi iləmbər ta li'ə, m'dəji'se kadi tei kō.»
- ¹⁴De'gi ki njera nya be kakin, in siri. In ngann'gi lə Juwipi kare ki tō'a nan Seba ki in kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi.
- ¹⁵Ndil ki majel təl ilə'de'ti ene: «M'gər Jeju, taa m'gər de ki in Pol tō, nan ingi, in nan'gi wa?»
- ¹⁶Lo kin'ti, de ki ndil ki majel sii me'ə'ti kakin ində ur dō'de'ti uwə'de tōsōsō. Ningə ində'de kində ki de oo go madi'ne el, adi tei me kəy'ti ki kanyi ki rō'de kare, ki ku ki gangi rō'de'ti bati bati ki mosi.
- ¹⁷De'gi pəti ki bebo Epeji'ti, ki Juwipi'gi nan'ti ki de'gi ki in Juwipi'gi el, gəri go nya ki ra nya kin maji. Ingi pəti bol ra'de, adi ɔsikurə Burəbe Jeju.
- ¹⁸De'gi ngayn ki in njekunme'gi rei tərindu'de, ə eli kulə ra'de'gi ki majel ki taga non de'gi'ti.

- ¹⁹Nje ki nan'gi ngayn dann njera mboli'gi'ti, rei ki makitu ra mboli'gi lə'de, kawi ki dɔnan'ti ə uləi por takum de'gi'ti. Ndogi se'de makitu'gi lə'de kin asi silə dər dɔ mi.
- ²⁰In be ə, ki takul tɔgi lə Burəbe, ta lə Luwə sanan ki lo'gi'ti ki kete kete ki tɔgi'ne tɔ.
- ²¹Go nya'gi'ti kin, Ndil Luwə ɔsi Pol adi un ndu'ne kadi n'aw bebo Jerujalem'ti. Dɔ row kaw'a'ti, ində dɔnangi Maseduwann ki Akay gangi. Ningə Pol el ene: «Re m'aw m'te bebo Jerujalem'ti ə, maji kadi m'aw m'oo dɔnangi Rɔm tɔ.»
- ²²Pol ulə ki njera si'ə kulə'gi joo, Timote ingi ki Erasi adi'de awi dɔnangi Maseduwann'ti. Ningə inbe, isi dɔnangi Aji'ti ba njaba bay.
- ²³Dɔkagilo'ə'ti kin, ta kasi nan el kibo ngayn in dɔ row ta'ti lə Burəbe me be'ti ki Epeji.
- ²⁴De kare ki tɔ'a nan Demetriyusi, in kɔdi ki njera ningə kasi'gi. In njera ngann kəy yo ki dene ki a bari'ə nan Artemisi. Kulə kin ra adi in soti ki njekulə'gi li'ə ngayn.
- ²⁵Be ə, Demetriyusi kaw kɔdi'gi ki de'gi pəti ki isi ki dɔ'de taa ki takul kulə kin nan'ti, ə el'de ene: «Madi'm'gi, in gəri kadi in ki takul kulə kin ə, j'isi j'ingəi nya maji.
- ²⁶Ingi oyi ki kum'se taa ki mbi'se tɔ, kadi in Epeji'ti ne par el, nan dɔnangi Aji'ti ba pəti, ə dingəm ki tɔ'a nan Pol kam təl dɔ bulə de'gi basi. In el'de ene: “Kagi yo'gi ki de'gi rai ki ji'de in Luwə el.”
- ²⁷In kulə'gi ki j'isi rai kin par ə de'gi a oyi to nya ki kare el, nan kəy lə luwə ki dene kibo ki in Artemisi kin kaa, de'gi a oyi'ə nya madi'ti el tɔ. Lo kadi de'gi a eli eyina: “Artemisi in yo ki dene ki bo,” goto. Artemisi ki de'gi ki dɔnangi Aji'ti ki ndəgi dɔnangi ba pəti ɔsikurə kin.”
- ²⁸Loki kɔdi'gi oyi ta'gi kin ningə, wongi ra'de ngayn, adi tunginn kadi elita ki ndu'de ki boi eyina: «Artemisi lə Epeji'ti, in kibo.”
- ²⁹Kalangi ba go'ti ningə, lo singə səkito ki ta tat'a ba me bebo'ti. De'gi ndəri Gayusi in ki Arisitarki, de'gi ki Maseduwann'ti, ki in madi mbah lə Pol kum'de'ti, ə ngodi tɔl'de ki tambalo'ti.
- ³⁰Pol ndigi kadi n'tɔji rɔ'ne bulə de'gi, nan njendo'gi ɔgi'ə.
- ³¹Ningə basa madi Pol madi ki in de kibo ki dɔnangi Aji'ti, uləi kulə rɔ'a'ti, eli'ə kadi aw tambalo'ti el.
- ³²Tambalo'ti, nya ki to ar njay dɔ de'gi'ti goto: Ta'gi ki isi te ta de'gi'ti in ta'gi ki dangi dangi. Ningə de'gi ngayn dann madi'de'gi'ti gəri ginn nya ki kawinan el.
- ³³De'gi ki nan'gi dann bulə de'gi'ti ɔri ginn nya ki ra nya kin adi Alegijandir ki Juwipi'gi indəi'ə to njekundɔ'de kin ad'a oo. Alegijandir ulə ji'ne taa, dəji'n de'gi kadi rai keke, tadɔ ge k'elta, ɔrta dɔ'de'ti.

³⁴Loki gəri'ə kadi in Juwipi ningə, ingi pəti uləi bilə ki ndu'de kibo asi ngirə kadi joo ge be eyina: «Artemisi lə Epeji'ti, in kibo.»

³⁵Ta təlta'a'ti ningə, njendo ndukun ki me bebo'ti, re ra adi lo to jijiji, bay taa el'de ene: «In de'gi ki Epeji'ti, nan ə gər kadi be ki Epeji'ti, in njengəm kəy lə Artemisi ki in yo ki dene ki in kibo kin el ə, eke nan ə gər kadi in nje ngəm mbal ki in banakum'ə ki in dəran'ti osi el wa?»

³⁶In kin in nya ki dum manji. Maji kadi uwəi hangal'se indəi nanga, ə in mərta ta rai nya.

³⁷Ingi ə ərri de'gi kam rei se'de ne, nga, nya madi ki majel ki rai əsi takəy kin goto, taa elita ki mal də luwə'ti lə'je ki dene Artemisi el tə.

³⁸Re Demetriyusi in ki de'gi ki nje ra kulə'gi lə'ne, rai ta ki de madi ningə, ndə gangi ta'gi to'i non, ə maji kadi awi oyi njegangi ta'gi.

³⁹Re nya madi ki rangi to non kadi dəji ə, ndə ki kadi nje kində manji ta'gi kin ki gorow'ə'ti to non.

⁴⁰Nya'gi ki rai nya bone kin, asi kadi de'gi iləi ta də'je'ti to nje k'aldə ndu'gi, tado ta madi ki j'a j'eli ə j'a j'əri ta də'je'ti, ki əji go kawnan lə de'gi ki bone kin goto. Be ə, go ta'gi'ti ki njendo ndukun el, tuwə de'gi adi sananyinan.

Kulə'gi lə njekawkulə'gi kulə'gi 20

¹Loki wongi lə de'gi yokiro ningə, Pol ulə bar njendo'gi, ulə dingəm me'de'ti bay ta ra'de lapiya ə ətə aw Maseduwann'ti.

²Pol ingə dəkagilo'gi ngayn ulə'n dingəm me njekunme'gi'ti loki isi ində dənangi kakin gangi. Ningə gangi ki kete non aw Giresi'ti.

³Pol isi'ti non nanyi mutə. Dəkagilo'ti ki kadi un tokibo kaw ki dənangi Siri'ti ningə, gər kadi Juwipi'gi uləi ta'de nanga kadi n'rai si'ə nya ki majel. Be ə, təl un row ki Maseduwann'ti.

⁴Mbunə de'gi'ti ki dani'ə a ingə Sopater ki ngonn lə Pirusi ki Bere'ti num, Arisitarki in ki Segondusi ki in de'gi ki Tesaloniki'ti num, Gayusi ki Dərbi'ti num, Timote num, taa Tisiki num in ki Tiropim ki in de'gi ki dənangi Aji'ti num tə.

⁵De'gi kin əti kete non'je'ti, awi nginəi'je Tirowasi'ti.

⁶J'in ə, go ndə'gi'ti lə mapa ki ra ki hum əd'ə el, ə j'al me to'ti me be'ti ki Pilipi j'isi j'aw. J'aw, ji ra ndə mi row'ə, ə j'aw j'ingə madi'je'gi Tirowasi'ti, ji ra ndə siri.

⁷Ndə Dəmasi, ji kawnan tado kusə mapa, Pol a aw lo ti'ti, adi elta ki njendo'gi. Be ə, elta ratata dann lo də'a'ti.

⁸Ji kawnan me kəy'ti ki in də mad'a'ti taa. Ningə me kəy'ti kakin, lambi'gi ngayn in səm'ti non.

- ⁹Loki Pol isi elta adi ngal, Basa kare ki tɔ'a nan Etikusi isi penetir'ti, to bi kanum, adi bi un'ə, in kəy'ti ki nja mutə dɔ mad'a'ti, te osi. Loki de'gi eyina n'uni'ə ə, basa oy.
- ¹⁰Pol ur nanga, dow rɔ'ne dɔ'a'ti ə un'ə ji'ne'ti ə el'de ene: «Adi me'se gangi mann el nan to kum bay!»
- ¹¹Go'ti, Pol təl ala taa gogi, gangi mapa sɔ. Un ta ki ta'ne'ti gogi biti taginnlo'ti, ə ɔti aw.
- ¹²Nga ningə, de'gi ɔri basa awi si'ə be kumngayira, adi de'gi pəti me'de osi nanga.
- ¹³J'in j'aw kete ki to me be'ti ki Asosi. Me be'ti kin ə, j'a j'uni Pol nan'ti se'je. Tado kigo kɔjitarat'i li'ə, ge kadi n'un row ki nja'ne.
- ¹⁴Loki re ingə'je Asosi'ti, j'uni'ə me tokibo'ti nan'ti se'je ə j'awi Mitilene'ti.
- ¹⁵Lo ti go'ti ningə, j'ɔti non me tokibo'ti ka bay, ji re ji te ta lo'ti ki Kiyo. Ndɔ ki go'ti ningə, ji te Samosi. Ndɔ ki nja sɔ bay ta ji te Mile'ti.
- ¹⁶Pol ndigi kadi n'ra lo kati Epeji'ti el nan pa nya ta dɔkagilo dər dɔ'ne'ti dɔnangi Aji'ti. Ge kadi n'aw kalangi kadi re to'n bann inbe kaa, ndɔ Pantəkoti osi dɔ'ne'ti Jerujalem.
- ¹⁷Loki Pol in me be'ti ki Mile ə, ulə bar ngatɔgi'gi lə Njekawnan'gi ki Epeji'ti.
- ¹⁸Loki rei tei rɔ'a'ti ningə, el'de ene: «In gəri row panjiyə'm dɔkagilo'gi pəti ki m'in'n sese nan'ti, tumginn'ə dɔ ndɔ ki dɔkete'ti ki m're'n dɔnangi Aji'ti.
- ¹⁹M'ra kuləbər lə Burəbe ki dɔ ki səl ləm ləm, me mann non'ti ki me nya nan'gi'ti ki m'ingə ki row'gi ki dangi dangi ki gorow kulə ta nanga ki in rɔ Juwipi'gi'ti ki madi.
- ²⁰Gəri bəti, m'iyə'se dɔ nya madi kare el. M'ilə'se mbər Poyta ki maji ta m'ndo'se nya'gi pəti ki a ra sese maji tɔ, taga dann bulə de'gi'ti num, me kəy'gi'ti num tɔ.
- ²¹M'iləmbər m'bar'n Juwipi'gi num, Gireki'gi num kadi təli rɔ'de go Luwə'ti ə inyəi gorow njiyə'de'gi ki majel kin kɔ, taa kadi uni me'de adi Burəbe lə'je Jeju Kirisiti tɔ.
- ²²Ki ngəsine kin, Ndil Luwə ində dɔ'm'ti, adi m'nji m'aw Jerujalem'ti ki kanji kadi m'gər nya ki a ra'm nu.
- ²³Nya ki m'gər, me bebo'gi'ti kare kare ki m'te'ti Ndil Luwə el'm ta adi m'gər toki dangay'gi ki kon'gi isi nginəi m'in non.
- ²⁴Ki ɔjido'm, kisikidɔtaa lə'm in nya madi takum'ti el. Nya ge lə'm in kadi m'aw ratata m'tolta ngodi lə'm, ə kadi m'ra kuləbər ki m'ingə ji Burəbe Jeju'ti kin maji. Adi in kulə kiləmbər Poyta ki maji ki ɔjido memaji lə Luwə.
- ²⁵Ningə ngəsine, m'gər kadi ingi pəti ki m'njiyə dann'se'ti ə m'ilə'se mbər Poyta ki maji ki ɔjido konbe lə Luwə kin, de kare kaa a oo'm el ratata nga.
- ²⁶In be ə, m'elta lə'm taga ar njay bone, ta mosi'se pəti goto dɔ'm'ti.

- ²⁷Tado kojitara'gi læ Luwə pəti, m'iləmbər dō'ti madi oyi. Nya ki m'iyə dō'a rō'se'ti goto.
- ²⁸Indəi kumkədi dō rō'se'ti inbe'gi, taa dō nyakul'gi'ti ki in Njekawnan ki Ndil Luwə adi'se kadi ngəmi'de kin tō. Maji kadi indəi kum'se go Njekawnan'gi'ti læ Luwə ki ndogi'de ki mosi'ne, to njekul nyakul'gi ki maji.
- ²⁹M'gər kadi loki m'a m'goto dann'se'ti, de'gi madi ki a toi to jagum'gi ki nje mendul, a rei uri dann'se'ti ə a rai Njekawnan'gi majel.
- ³⁰Ningə mbunə'se'ti inbe'gi kaa, de'gi madi a təli nje rugi ta ki rōta'ti kadi təli nje kawnan madi'gi njendo'gi'ti læ'de.
- ³¹Maji kadi sii dō nja'se'ti, adi me'se olo dō'ti, toki me bal'ti ki mutə ki m'ra dann'se'ti, kondō'ti ki kada, kare kare pəti, m'inyə ta kulə dingəm me'se'ti el, ki mann non ki kum'ti.
- ³²Ningə ngəsiine, m'ulə'se ji Luwə'ti, taa m'ndəji'se ki ta li'ə kigo memaji'ti li'ə tō. Ta kin aw ki tōgi kadi adi tōgi me kunme'ti, taa Luwə a adi'se nya maji'gi pəti ki isi ngəm tado læ de'gi pəti ki ində'de ta dangi.
- ³³Lo ki m'in dann'se'ti, m'ra kumnda nar, eke ər eke ku læ de madi dann'se'ti el.
- ³⁴Inbe'gi gəri bəti, kadi ki ɔjido kisikidətaa læ'm, eke yan madikulə'm'gi, m'ra kulə ki ji'm m'inbe.
- ³⁵M'ɔji'se ki lo'gi pəti, eke ki dəkagilo'gi pəti kadi rai kulə be kadi indəi kum'se go nje yai'gi'ti. Ningə maji kadi me'se olo dō ta'ti ki Burəbe Jeju inbe el ki ta'ne ene: “Majikur in ngayn dō de'ti ki adi utə de ki isi taa.”“
- ³⁶Go ta'gi'ti ki Pol el kin ningə, ɔsi məkəsi'ne nanga, ə elta ki Luwə nan'ti se'de pəti.
- ³⁷Ningə go'ti, ingi pəti, buki nan ki non'ti, ə ɔsi mindi Pol'ti uwəi'ə, ə orei'ə ki rō'de'ti.
- ³⁸Ta li'ə ki el'de ene: «A oyi kum gogi el,» kin ər tōgi'de ngayn. Ningə dani'ə biti awi si'ə ta to'ti.

Kulə'gi læ njekawkulə'gi kulə'gi 21

- ¹Go k'inyə nan'ti ki ngatōgi'gi læ Njekawnan'gi ki Epeji'ti, j'al me to'ti, ə j'aw njururu dō dor'ti ki tō'a nan Bulə de'gi. Lo ti go'ti ningə, ji te me bebo'ti ki Rodi. J'oti Rodi'ti ə j'aw bebo'ti ki Patara.
- ²J'ingə tokibo isi aw Penesi'ti adi j'al me'ti j'aw si'ə.
- ³Loki j'oo dō dor Sipir ki kum'je be ningə, j'inyə ki holo be ə j'ər taa ki dənangi Siri'ti. J'awi j'ur nanga Tir. Lo kin'ti non ki a ɔri nya'gi ki me to'ti nanga.
- ⁴J'ingə njendo'gi me be'ti kakin non, adi j'isi se'de asi ndo siri. Njendo'gi kakin, Ndil Luwə ɔsi'de adi eli Pol kadi aw Jerujalem'ti el.

- ⁵Nan loki dɔkagilo lə'je asi ningə, j'ində taa, j'un tarow lə'je. Njendo'gi pəti, ki ne'de'gi ki ngann'de'gi dani'je bitɪ tei se'je gidi bebo'ti. Low'ə'ti non, j'osi məkəsi'je nanga ta ba'ti, j'elɪ ki Luwə.
- ⁶Go'ti, loki j'el nan ta'gi ki dɔboy'ti ki kadi j'inyə'n nan, ə j'ala me to'ti ə ingi tɛli ki be'gi lə'de tɔ.
- ⁷J'ində ngangɪ kaw mbah lə'je ki tokibo, loki j'in Tir'ti ji re ji te Tolemaysi'ti. Me bebo'ti kin non, j'uwə ji ngannkon'je'gi, ə j'isi se'de ndɔ kare.
- ⁸Lo ti dɔ'ti ningə, ji re ji te Sejare'ti. J'aw me kəy'ti lə Pilipi ki in nje kiləmbər Poyta ki maji, ki in mbunə de'gi'ti ki siri ki nje kində kum'de go nya maji'gi'ti lə Njekawnan'gi ki Jerujalem'ti. J'isi rɔ'a'ti non.
- ⁹Me kəy'ti li'ə, ngann dene'gi sɔ ki gəri dingəm el bay, ki in njekelta ki ta Luwə'ti sii səm'ti non.
- ¹⁰J'isi me kəy'ti lə Pilipi kakin ji ra ndɔ ngayn nga a kadi njekeltakita Luwə'ti ki tɔ'a nan Agabusi in Jude'ti re ingə'je non.
- ¹¹Njekeltakita Luwə'ti kakin un ndar dɔ bədi lə Pol dɔ'n ji'ne'gi ki nja'ne'gi, ningə el ene: «Ndil Luwə ene, me bebo'ti ki Jerujalem, Juwipi'gi a dɔi'ə to ndar dɔ bədi kin be. Ningə a iləi'ə ji de'gi'ti ki in Juwipi'gi el.»
- ¹²Loki j'oo ta kin ningə j'in ki ngannkon'je'gi ki Sejare'ti j'uwə nja Pol, ji dəj'ə kadi aw Jerujalem'ti el.
- ¹³Nan Pol ilə'je'ti ene: «Ononyi'se kadi nonyi adi me'm gangɪ mann. M'in Pol m'in ndəkba kadi de'gi dɔi m'in par el, nan re ɔjido koy kaa, m'in ndəkba kadi m'oy tado tɔ Burəbe Jeju Jerujalem'ti.»
- ¹⁴Loki j'oo kadi Pol tɛl rɔ'ne go ta'gi'ti ki j'el'ə el, j'in kaa ji tɛl ji ta kon tɔ, ə ji tɛl ji dəji kadi Luwə ra ndigi lə'ne par.
- ¹⁵Go ndɔ'gi'ti ki ji ra dɔnangi Sejare'ti, ji ra go rɔ'je ə j'ɔti j'aw Jerujalem'ti.
- ¹⁶Njendo'gi ki madi ki Sejare'ti awi se'je nan'ti Jerujalem'ti. Loki ji te Jerujalem'ti ningə dani'je me kəy'ti ki de madi ki tɔ'a nan Minason, adi j'isi'ti. In de ki Sipir'ti. In ki kare mbunə njendo'gi'ti ki dəkete.
- ¹⁷Loki ji re ji te Jerujalem'ti, ngannkon'gi uwəi'je rɔ'de'ti ki rɔnel ki ətɪ bɔl.
- ¹⁸Lo ti dɔ'ti, Pol aw se'je me kəy'ti lə Jaki. Lo kin'ti ə, j'ingə ngatɔgi'gi lə njekawnan'gi pəti, səm'ti non.
- ¹⁹Go kuwə ji'ti ki Pol uwə ji'de ningə, ɔr'de poy nya'gi ki Luwə ra tado ginn de'gi ki in Juwipi'gi el, ki takul kulə li'ə kin, bere bere adi'de oyi.
- ²⁰Go nya'gi'ti ki Pol ɔr'de poy'o kin ningə, uləi tɔji dɔ Luwə'ti, ə eli Pol eyina: «Ngonnkon'je, ində kum'i oo, Juwipi'gi dər banyi banyi ə uni me'de adi Jeju, nan pəti uwəi go ndukun lə Moji ngan.

- 21** Ningə ki ngə sine kin oyi ta də'i'ti toki isi ndo Juwipi'gi pəti ki sii to mbah'gi dənangi'gi'ti ki rangi kadi inyəi go ndukun'gi lə Moji kə num, el'de kadi ujəi mətə ngann de'gi el num, taa nya jibəlbə'gi lə Juwipi'gi ka kadi uni go'ə el num tə.
- 22** Adi ji mər də nya'ti kadi ji ra, tado a oyi poy'i kadi in re ka par am!
- 23** Be ə, maji kadi ra nya'gi ki j'a j'eli kam. J'aw ki de'gi sə mbunə'je'ti ne ki uni mindi'de kadi n'indəi rə'de ta dangi tado lə Luwə.
- 24** Maji kadi ər de'gi kin go'i'ti, ə ra se'de nyajibəlbə kar rə də majel'ti, ə ugə də'de kadi ngisəi də'de. Ningə de'gi pəti a gəri kadi poy ta'gi pəti ki oyi əjido'i in ta'gi ki ngom. Tado inbə ki də'i, təl rə'i go ndukun'gi'ti lə Moji.
- 25** Ki əjido de'gi ki in Juwipi'gi el ki uni me'de, ndukun'gi ki ji ndangi j'ulə'n j'adi'de, in kadi səi da ki iləi kadikare'ti bəri'n yo el num, kadi səi mosi el num, da ki de mbir m'ində el, ə kadi sangi nan kigo lo kaya'ti kaa, kadi goto dann'de'ti tə."
- 26** In be ə, lo ti go'ti ningə, Pol aw ki de'gi ki sə kakin, ar rə'ne se'de, ningə go'ti ur nati Kəy'ti lə Luwə, əji ndə ki ginn kar rə lə'de a gangi'n, ə kadi de ki ra dann'je'ti a re'n ki kadikare, kadi adi Luwə.
- 27** Loki nanyi ndəkba kadi ginn ndə ki siri gangi, Juwipi'gi madi ki in dənangi Aji'ti, oyi Pol Kəy'ti lə Luwə kakin. Suləi bulə de'gi də'a'ti ə osi si'ə uwəi'ə,
- 28** ningə elita ki ndu'de ki bo eyina: «In de'gi ki Isirayel, rei əsi ginn'je! De kam ə, in njendo de'gi ki lo'gi pəti kadi əsi ta de'gi lə'je num, ndukun'gi lə'je num taa kəykawnan kin num tə. Ningə ki rangi bay, re ur ki de'gi ki ujəi mətə'de el nati Kəy'ti lə Luwə kadi təl'n lo ki ar njay kin, lo ki to njen'ti."
- 29** Elita kin be, tado kete oyi Tiropim, de ki bebo Epeji'ti si'ə me bebo Jerujalem'ti, adi məri me'de'ti toki Pol re ur si'ə Kəy'ti lə Luwə.
- 30** De'gi rai njir dənən'ti me bebo'ti ki Jerujalem'ti ba pəti. Ningə de'gi tei ki lo njon njon isi rei bur bur. Rei uwəi Pol tei si'ə Kəy'ti lə Luwə ki taga. Ningə tanan'ti non uwəi takəy'gi uti.
- 31** De'gi sangi kadi n'təli Pol. Ningə kete bay taa kadi təli'ə, poyta osi mbi ki boi'ti ki də njerə'gi'ti ki Rəm'ti kadi bebo Jerujalem ba pəti ra ki nja'ne taa.
- 32** Tanan'ti non par ə, indəi taa buki njerə'gi kibo'gi ki də kuti njerə'gi'ti ki bu, ə anyi ngodi ki rə bulə de'gi'ti. Loki bulə de'gi kakin oyi kibo ki də njerə'gi'ti ki njerə'gi ningə, tai kon ta kində Pol'ti.
- 33** Loki re te rə bulə de'gi'ti, kibo ki də njerə'gi'ti kakin əti ndəkba ki rə Pol'ti, un ndu'ne adi uwəi'ə, ə adi dəi'ə ki kulə gindi joo. Ningə təl dəji ta ene: «Nan in dingəm kam wa? Ə ri ə ra wa?"
- 34** Ningə ta ki yəti to dangi dangi dann bulə de'gi'ti, ta lə'de un go nan el. Adi lo kadi kibo ki də njerə'gi'ti kakin oo ta ki rəta'ti goto. Be ə un ndu'ne kadi ai ki Pol me ndogi bər'ti ki ngal, lo kisi njerə'gi'ti

³⁵Loki Pol re te rigi lo njiyə'gi'ti kin ningə, lowə goto adi njerə'gi uni'ə, tado bulə de'gi bətirəi'ə ki wongi ngayn.

³⁶Bulə de'gi ki sii njiyəi go'ə'ti muki muki eli ki ndu'de ki boi eyina: «Kadi təli'ə!»

³⁷Kete bay taa kadi njerə'gi awi si'ə me ndogi bər'ti ki ngal ki lo kisi'de'ti, Pol dəji ta kibo ki do njerə'gi'ti ene: «A adi'm tarow kadi m'a m'elta kare wa?» Kibo ki do njerə'gi'ti kakin dəj'ə ene: «In gər kelta Gireki bəti wa?»

³⁸M'gər el adi m'oji m'ene in de ki Ejipiti ki ndəki me ndə'gi'ti ki gogi ne kin, sulə de'gi adi rai wongi, ə ɔr'de asi de'gi dər so ki nyakati'gi ji'de'ti, ə ur'n mu kin.”

³⁹Ə Pol ene: «Jagi, m'in Juwipi ki bebo'ti ki Tarsi ki dənangi Silisi'ti, m'in de ki me bebo'ti ki tə'a bar, ə nja'i ba inyə'm taa adi m'el de'gi ta.”

⁴⁰Be ə, kibo ki do njerə'gi'ti ad'a tarow. Pol ində ra taa do rigi lo njiyə'ti, buki ji'ne dəji'n bulə de'gi kadi uri mbi'de. Loki lo to jijiji ningə, el'de ta ki ta Ebirə.

Kulə'gi lə njekawkulə'gi kulə'gi 22

¹Pol el ene: «Ngannkon'm'gi ki bai'gi, uri mbi'se maji kadi oyi ta ki m'aw to m'el'se ngəsiine kadi m'manji'n ta do rə'm'ti kin.”

²Loki oyi kadi Pol el'de ta ki ta Ebirə ningə, təli adi lo to jijiji inbe bay kadi n'oyi ta li'ə.

³Be ə Pol el'de ene: «M'in Juwipi ki oji'm'in Tarsi'ti, ki dənangi Silisi'ti. Nan oti'm'in Jerujalem'ti ne. Gamaliyel ə in njendo'm ndukun lə kaw'je'gi kadi m'gər maji maji. Kete m'tingə bil tado lə Luwə toki rai ngəsiine kin be tə.

⁴M'adi kon de'gi ki nje kun go nyando ki m'nji m'ndo kin kadi ki asi ta koy'de. M'uwə'de: dene'gi ki dingəm'gi, m'tə'de m'tilə'de dangay'ti.

⁵Kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi ki ngatəgi'gi pəti asi kadi a manyinaji lə'm do ta'ti kin. Inbe'gi ə m'taa makitu ji'de'ti kadi m'aw m'uwə'n ngannkon'gi ki Damasi'ti ki nje kun go nyando kin. M'uwə'de kadi m're se'de Jerujalem'ti ne m'buki'de dangay'ti.

⁶Loki m'in do row'ti, m're ndəkba ki Damasi'ti, ningə ki kadi ki in ndəkba ki jam do be ə, tanan'ti non par ə, kunjji kibo ngayn in dərən'ti re unji gugi do'm.

⁷M'osi ki takum nanga, ningə m'oo ndu ta madi el'm ene: “Sol, Sol, tado ri ə isi adi'm kon be wa?”

⁸Ə m'ilə'ti m'ene: “In nan ə Burəbe?” Ningə təl el'm ene: “In m'in Jeju ki Najaretit'i ki isi ad'a kon.”

⁹Nje ki in sə'm oyi kunjji kakin maji, nan oyi ndu'de ki isi el'm ta el.

¹⁰Lo kin'ti, m'dəj'ə m'ene: “Burəbe, in ri ə kadi m'ra wa?” Nga a Burəbe el'm ene: “Ində taa aw Damasi'ti non, ə a eli'nu nya'gi pəti ki kadi ra.”

- 11** Kunji ki ɛti ɓol ngayn kakin ra adi kum oo lo el, adi de'gi ki in sə'm ndɔri m'in to ndɔr ɔ ai sə'm Damasi'ti.
- 12** Ningə Damasi'ti, dingəm kare ki ɓari'ə nan Ananiyasi isi non. In de ki njera go ndukun'ti, adi Juwipi'gi pəti ki Damasi'ti ndigi ta li'ə ngayn.
- 13** In ɔ aw rə'm'ti el'm ene: “Ngonkon'm Sol, kadi kum'i oo lo.” Ningə tanan'ti non par ɔ kum oo lo adi m'oo'ə.
- 14** Ningə el'm ene: “Luwə lə kaw'je'gi mbəti kete nu kadi in gər ndigi li'ə, ɔ kadi oo Nje ki ra dana, taa kadi oo ta ki ta'a'ti tɔ.
- 15** Tado a in nje mannaji li'ə dɔ nya'gi'ti ki oo ki kum'i num, oo ki mbi num, ki rɔ de'gi'ti pəti.
- 16** Ningə ki ngəsine kin, nya ki nanyi kadi de ra goto nga. Ɔ ində taa, ɓar tɔ Luwə, ɔ ra'a batəm, adi majel'gi lə'i in ki togi kɔ.”“
- 17** «Loki m'təl m're Jerujalem'ti, m'nji m'elta ki Luwə me Kəy'ti lə Luwə ningə, m'oo nya me ndil'ti.
- 18** M'oo Burəbe el'm ene: “In taa kalangi kadi te kɔ Jerujalem'ti, tado a taai naji lə'i ki a man dɔ'm'ti el.”
- 19** Lo kin'ti, m'el'ə m'ene: “Burəbe, de'gi kin gəri maji kadi in m'in ɔ kete m'in nje kaw ki lo kəykawnan'ti lə Juwipi'gi, m'uwə nje ki uni me'de adi'nu, m'tində de'gi m'tilə'de dangay'gi'ti.
- 20** Taa loki ndɔki isi tɔli nje mannaji lə'i Etiyenn kin ka, m'in low'ə'ti non tɔ. Adi ndu'm in nan'ti ki nje tɔl'ɔ'gi, m'inbe m'nji ta ku'gi'ti lə'de m'ngəm.”
- 21** Nan Burəbe el'm ene: “Aw, tado m'a m'uləi sanyi rɔ de'gi'ti ki in Juwipi'gi el.”“
- 22** Loki uri mbi'de oyi ta lə Pol biti tei dɔ ta'ti kin ɔ, uni ndu'de ki taa eli eyina: «De ki be kin in de ki kadi goto kɔ dɔnangi'ti. In de ki kadi isi ki dɔ'ne taa el.”
- 23** Uri kɔl ningə, tɔri ku'gi lə'de tiləi kɔ, ɔ kəri bu sananyi ki taa.
- 24** Lo kin'ti, njekundɔ njerɔ'gi un ndu'ne kadi awi ki Pol me ndogi ɓər'ti ki ngal kadi dəji'ə ta ki ndəy kadi el nya ki ra nya ɔ adi de'gi isi ungi bilə dɔ'a'ti kin.
- 25** Nan, loki dɔi Pol kadi indəi'ə ɔ, Pol el kibo lə njerɔ'gi kare ki ra non ene: «Adi ai ki tɔgi kadi indəi de ki Rəm'ti ki ta kaa de gangi dɔ'a'ti el wa?”
- 26** Loki kibo lə njerɔ'gi oo ta kin ningə, aw el kibo ki dɔ'de'ti ene: «Ra nya ki aw to ra kin el, de kam in de ki Rəm'ti.”
- 27** Lo kin'ti, kibo ki dɔ njerɔ'gi'ti re rɔ Pol'ti dəj'ə ene: «El'm adi m'oo, in de ki Rəm'ti wa?» Ɔ Pol el'ə ene: «Oyo, m'in de ki Rəm'ti.”

²⁸Ə kibo ki dō njerō'gi'ti el Pol ene: «M'in m'adi nar ngayn bay taa kadi m'təl'n de ki Rəm'ti.» Nan Pol el'ə ene: «Yan'm m'in, oji m'in to koji.»

²⁹Par ə, tanan'ti non, de'gi ki kete kadi indəi Pol, dəji'ə'n'ə ta kakın tōri rō'de gogi. Kibo ki dō njerō'gi'ti inbe kaa bol ra'a tō, loki oo kadi Pol in de ki Rəm'ti, ə n'adi dōi'ə ki kulə gindi.

³⁰Kibo ki dō njerō'gi'ti sangi kadi n'gər nya inbe ki Juwipi'gi səki Pol kin ar njay. Be ə, lo ti dō'ti ningə, adi tuti Pol, ə adi ndu'ne kadi kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi ki njegangi ta'gi lə Juwipi'gi kawinan, ə aw ki Pol non'de'ti.

Kulə'gi lə njekawkulə'gi kulə'gi 23

¹Pol gon njegangi ta'gi lə Juwipi'gi ba, ə el'de ene: «Ngannkon'm'gi, me'm uwə'm ki ta nden el, dō ki ra'm'ti ki m'ra non Luwə'ti biti bone.»

²Ningə kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi ki bari'ə nan Ananiyasi adi ndu'ne de'gi ki rai kadi Pol'ti kadi indəi ta'a.

³Ə Pol el'ə ene: «In in ə Luwə a indəi, in bər ki kōy pon gidi'ti kadi nda kare. Si ne kadi gangi ta dō'm'ti kigo ndukun'ti, ningə təl aldō ndukun, adi ndu'i kadi indəi m'in bay.»

⁴Nje ki rai kadi Pol'ti ndəkba eli'ə eyina: «Taji kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi lə Luwə wa?»

⁵Pol el'de ene: «Ngannkon'm'gi, m'gər kadi in kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi lə Luwə el. Tado ndangi me makitu'ti lə Luwə eyina: “A elta ki majel dō ngar'ti lə de'gi lə'i el.”“

⁶Loki Pol gər kadi de'gi ki kawinan kin, nje ki nan'gi in Sadusi'gi, ə nje ki nungi in Parisi'gi ningə, un ndu'ne ki taa dann njegangita'gi'ti ene: «Ngannkon'm'gi, m'in Parisi, nje koji'm in Parisi. Ningə in tado kində ki m'ində me'm dō kində taa lo koy'ti lə njekoy'gi kin ə rei sə'm lo gangi ta'ti.»

⁷Loki Pol elta kin ə, ta ki manjinan'ti in dann Parisi'gi'ti ki Sadusi'gi, adi de'gi gangi nan.

⁸Tado Sadusi'gi eli eyina de'gi a indəi taa lo koy'ti el, taa malayka'gi, ki ndil'gi kaa gotoi tō. Nan Parisi'gi eli toki nya'gi kin toi non.

⁹Lo singə səkitə, ə njendangi ndukun'gi ki me kuti'ti lə Parisi'gi indəi taa elita ki tōgi'de eli eyina: «J'in j'oo nya madi kare ki majel rō dingəm'ti kin el. Dōmaji ə in ndil eke malayka inbe ə el'ə ta.»

¹⁰Loki takasinan el aw ki kete kete, kibo lə njerō'gi bol kadi de'gi kin in uwəi Pol. Be ə, un ndu'ne adi njerō'gi kadi rei ōri Pol awi si'ə me ndogi bər'ti ki ngal gogi.

¹¹Kondō go'ti ə, Burəbe te bus rō Pol'ti el'ə ene: «Uwə tōgi ba. Toki mannaji lə'm Jerujalem'ti, maji kadi mannaji kin Rəm'ti tō.»

- ¹²Loki lo ti, Juwipi'gi uni mindi'de kadi n'usoi nya el num, n'anyi nan mann el num, biti kadi n'toli Pol binem taa.
- ¹³Nje ki doi ta nan'ti kin ali do doso kare.
- ¹⁴Ningə ai eli kibo'gi la njekujənyamosi kadikare'gi, ki ngatogi'gi eyina: «J'un mindi'je ki ngan ngayn kadi j'usə nya el num, j'anyi mann el num, biti kadi ji tol Pol binem taa.»
- ¹⁵Ningə ki ngosine kin, ingi kadi ndu'se in nan'ti ki njegangi ta'gi, ə kadi awi ingəi kibo la njerə'gi, eli'ə toki gəi kadi re ki Pol non'se'ti kadi indəi manji ta li'ə maji maji oyi. Nga a, loki Pol a re ə, te rə'se'ti el bay ə j'in j'a ji tol'ə.
- ¹⁶Ngonn la konnann Pol kare oo ta kin, adi aw go Pol'ti me ndogi bər'ti ki ngal el'ə.
- ¹⁷Be ə, Pol bar njekundo kuti njerə'gi ki bu kare el'ə ene: «Aw ki ngonn kin rə kibo'ti la njerə'gi. Aw ki ta kare non kadi el'ə.»
- ¹⁸Njekundo njerə'gi ki bu aw ki ngonn kakin rə kibo'ti ə el'ə ene: «Dangay ki bari'ə Pol ə bari'm, ene m're ki ngonn kin rə'i'ti, toki aw ki ta kare non kadi el'i.»
- ¹⁹Kibo la njerə'gi, uwə ngonn kakin ji'ne'ti, ər'ə aw si'ə dow kare, ə dəj'ə ene: «Ta ri ə awi'n kadi el'm wa?»
- ²⁰Ngonn kakin el'ə ene: «Juwipi'gi doi ta nan'ti kadi n'dəji nu kadi in te ki Pol lo ti'ti, non njegangita'gi'ti lə'de, toki gei kadi n'indəi manji ta li'ə maji maji n'oyi.
- ²¹Nan maji kadi oo ta lə'de el. Tado de'gi ki tei do so kare a toi row'ə kadi uwəi'ə. Uni ndu'de ki ngan ngayn be kadi n'usoi nya el num, n'anyi nan mann el num, biti kadi n'toli'ə ə binem taa. Ki ngosine kin, sii do nja'de'ti, isi nginəi ndu par.»
- ²²Kibo la njerə'gi, ilə ndu'ne adi ngonn ki basa kakin kadi elta kin kete adi de ki rangi oo el, ə inyə adi aw.
- ²³Go'ti, kibo la njerə'gi, bar njekundo njerə'gi ki bu in joo el'de ene: «Osi nja njerə'gi bu joo nan'ti, nje kal sində'gi do siri, ə nje ki nungi'gi bu joo tə. Ningə sii do nja'se'ti kadi ki dojoo gidə in kare ə, uni tarow ki kaw ki Sejare'ti.
- ²⁴Indəi do sində'gi nan'ti uni Pol tə. Ə kadi awi tei si'ə rə nje konbe'ti Pelisi, ki kanji kadi nya madi ra'a.»
- ²⁵Kibo la njerə'gi ndangi makitu kin be adi nje konbe ene:
- ²⁶«M'in Kilodi Lisiyasi ə m'ndangi makitu kin m'ad'i kibo lə'm, nje konbe Pelisi. Nya ki dokete, m'uwə ji'i!
- ²⁷Ningə dingəm kin, Juwipi'gi uwəi'ə kadi re a toli'ə, ə loki m'oo kadi in de ki Rəm'ti, m'aw ki njerə'gi m'taa'ə'n ji'de'ti.
- ²⁸M'sangi kadi m'gər nya inbe ki ra ə Juwipi'gi səki'ə'n'ə, adi m'aw si'ə non njegangi ta'gi'ti lə'de in Juwipi'gi.

²⁹Lo kin'ti ə, m'oo kadi səki'ə ɔjido ndukun'gi lə'de, nan nya madi kare ki majel ki ra ki asi kadi de tɔl'ɔ'n'ə eke uwə'n dangay'ti goto.

³⁰Eli m'in kadi Juwipi'gi isi sangi row kadi n'təli'ə, be ə, m'un'ə kalangi m'ulə si'ə m'ad'i. Ningə m'un ndu'm kadi awi səki'ə rə'i'ti nu."

³¹Njerɔ'gi rai toki kibo lə'de ɔji'n'de, adi awi ki Pol kondɔ'ti ratata tei si'ə Antipatirisi'ti.

³²Lo ti dɔ'ti, njerɔ'gi ki nje nja təli gogi lo kisi'de'ti, ə inyəi nje sində'gi adi awi ki Pol.

³³Loki tei Sejare'ti, nje sində'gi uni makitu lə nje konbe, ə ɔji'ə Pol tɔ.

³⁴Nje konbe tudə makitu kakin, ə dəji Pol ke in de ki dɔnangi'ti ki ra wa? Ningə oo kadi Pol in de ki Silisi'ti.

³⁵Ə el Pol ene: «M'a m'oo ta ki ta'i'ti, ndɔ ki nje səki'gi inbe a rei.» Ningə adi ndu'ne kadi ngəmi Pol me kəy ngar'ti lə Erodi.

Kulə'gi lə njekawkulə'gi kulə'gi 24

¹Ndɔ mi go'ti, kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi ki bari'ə nan Ananiyasi re Sejare'ti. De'gi ki dani'ə rei si'ə in ngatɔgi'gi taa njenaji dɔ de'gi'ti ki bari'ə nan Tertulusi tɔ. Ananiyasi ki de'gi ki go'ə'ti kin awi səki Pol rɔ nje konbe'ti ki dɔnangi Sejare'ti.

²Loki bari Pol ə, Tertulusi ulə ngirə kində ta dɔ'a'ti non nje konbe'ti ene:

³«In kibo, Pelisi, ki takul'i, ki takul gosi konbe lə'i, ki takul nya'gi ki tur ginn'de ki tadɔ maji lə de'gi me be ə, j'isi'n ki lapiya. In kin in maji ki ji gər ki lo'gi pəti me nya'gi'ti pəti, ə j'isi rai oyo.

⁴Ningə, kadi j'indəi kər'ti ngayn el, ji dəji kadi ur mbi, kigo me maji'ti lə'i kadi oo'n dɔ ta ki j'a j'eli ta'gi kare ke joo.

⁵J'oo kadi dingəm kam in nje tuji be. Re ki ganginan dann Juwipi'gi'ti ki lo'gi pəti dɔnangi'ti ne. In njekundɔ kuti lə de'gi ki Najareti'ti.

⁶Aw biti kadi n'təl ki Kəy lə Luwə lo ki to njen'ti, ə j'uwə.

[⁷Ji ndigi kadi ji gangi ta dɔ'a'ti kigo ndukun'ti lə'je, nan njekundɔ njerɔ'gi ki bari'ə nan Lisiyasi, re ində tɔgi ta'ə'n'ə ji'je'ti.

⁸Ningə un ndu'ne kadi nje kində ta dɔ'a'ti rei nonyi'ti.] Kin ə el'je ta ə, inbe a oo kadi ta'gi ki j'el dɔ'a'ti kin in ta ki rɔta'ti."

⁹Juwipi'gi indəi rɔ'de nan'ti ki Tertulusi eyina, ta'gi ki el dɔ Pol'ti in ta ki rɔta'ti.

- 10**Nje konbe ra nya madi adi'n tarow Pol kadi elta. Be ə, Pol un ta ta'ne'ti ene: «M'gər kadi asi bal ngayn ə isi gangi ta me be'ti lə'je ne. Ningə, in kigo taa ki m'taa me'i ə m'a m'manji'n ta də'm'ti non'i'ti.
- 11**Asi kadi inbe in sangi ginn'ə ə a gər maji. Kaw ki m'aw Jerujalem'ti m'osi də'm nanga non Luwə'ti kin, m'aldə ndə ki dəgi gidə in joo el bay.
- 12**Ningə, loki m'aw kin, in me Kəy'ti lə Luwə, eke me kəykawnan'ti lə Juwipi'gi, eke lo madi'ti ki rangi me bebo'ti non, de ki oo'je, j'isi ji manji nan ta ki de madi, eke oo'm m'nji m'sulə de'gi goto.
- 13**Taa de'gi inbe ki rai ne kam, asi kadi oji nya madi kare də ta'ti ki indəi də'm'ti kin, kadi in ta ki rəta'ti, el tə.
- 14**Ningə, m'gər non'i'ti ne toki, m'nji m'ra kuləbər lə Luwə lə bai'gi. M'ra kulə kin ki gorow ki ingi ki indəi taa də'm'ti kin, oyi kadi in gorow ki low'ə'ti el. M'in m'oo kadi kunme də nya'gi pəti ki ndukun lə Moji elta'a, ki nya'gi pəti ki de'gi ki njekeltakita Luwə'ti elita'a in nya'gi ki rəta'ti.
- 15**M'ində me'm də nya'ti kin rə Luwə'ti. Ningə ingi kaa, indəi me'de də'ti tə. Pəti, j'ində me'je'ti kadi de'gi ki njera nya ki dana ki njera nya ki dana el, a indəi taa lo koy'ti.
- 16**In tado kin ə, m'ində təgi də rə'm'ti kadi me'm uwə'm ki ta non Luwə'ti el num, non de'gi'ti el num tə.
- 17**Go bal'gi'ti ki banyi banyi ki m'goto, m're ki nar kadi m'ra'n ki de'gi lə'm, taa ki kadikare kadi m'adi Luwə tə.
- 18**Lo kin'ti, in Juwipi'gi ki Aji'ti, ə ingəi m'in m'a m'ra kuji nya ra'gi ki tado kar rə njay me Kəy'ti lə Luwə. Lo ki ingəi m'in kin, de'gi uwəi nan gidi'm'ti el num, taa de ra nya ki biriri el num tə.
- 19**Nga ningə, in Juwipi'gi ki Aji'ti kakin ə re a rei non'i'ti ne kadi to indəi taa də'm'ti, loki re ai sə'm ki ta madi.
- 20**A re in be el tə ningə, nje kində ta də'm'ti ki rai nya kakin, elita nya ki m'təl ə oyi ta'a, loki m'ra'n non nje gangi ta'ti lə Juwipi'gi kakin adi j'oo.
- 21**Ta kare ki m'un ndu'm taa non'de'ti m'ene: “In ki kadi ki m'un me'm kadi njekoy'gi a indəi taa lo koy'ti ə m'ra'n non'se'ti lo gangi ta'ti ne”, kin inbe ə in ta ki kareba ki kadi rai də'ti inbe taa.”
- 22**Pelisi ki gər row lə Kirisiti maji, ər ndə kete, ningə el'de ene: «Ndə ki Lisiyasi ki njekundo njerə'gi re ə to m'ində manji ta lə'se kin bay».
- 23**Ningə adi ndu'ne adi kibo lə njerə'gi ki bu, kare ki njengəm Pol kadi ngəm'ə dangay'ti. Nan k'in ə kadi inyə Pol adi ilə rə'ne, taa kadi inyə tarow adi de li'ə ki ra ki ge kadi n'ra si'ə kaa, kadi ra si'ə tə.

²⁴Asi ndo'gi go'ti, Pelisi təl rei ki ne'ne Dirusil ki in Juwipi. Loki rei, ulə adi rei ki Pol adi el'ə ta ki dō kunme'ti, me tō Jeju Kirisiti'ti.

²⁵Nan loki Pol elta te'n dō nyara ki dana'ti, ki kuwə rō ginn tōgi'ti, ki ta ki gangi ki a re ningə, bol ra Pelisi adi el Pol ene: «Asi nga, ə aw to ndo ki m'ingə dōkagilo ki rangi ə m'a m'bar'i bay.»

²⁶Ningə oji me'ne'ti toki Pol a adi'ne nar wa be, adi taa taa, bar Pol adi re wal si'ə ta.

²⁷Bal joo dər dō Pol'ti, ningə Pərsiyusi Pəsitusi ər tor Pelisi. Pelisi ndigi kadi n'ra nya ki nəl Juwipi'gi adi inyə Pol dangay'ti ba.

Kulə'gi lə njekawkulə'gi kulə'gi 25

¹Ndo mutə go k'un kulə konbe dō dōnangi'ti ki kadi a onbe dō'ti, Pəsitusi in Sejure'ti aw Jerujalem.

²Lo kin'ti, kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi ki kibo'gi lə Juwipi'gi, rei səki dō Pol rō'a'ti.

³Me səki'ti, dōji Pəsitusi ki non kum'de'ti kadi ra se'de ə ulə ki Pol Jerujalem. Nan ki rōta'ti ə, indəi dō ta nan'ti kadi to gangi Pol dō row'ti tōli'ə.

⁴Non be, Pəsitusi el'de ene: «Pol in dangay'ti Sejure, taa m'inbe ki dō'm kaa ndo ngayn el ə m'a m'təl kadi m'aw Sejure'ti.

⁵Nan, re dingəm kin ra nya ki go'ti el non ə, maji kadi kibo'gi lə'se awi sə'm nan'ti səki'ə.»

⁶Pəsitusi ra ndo ki asi jijoo, a re ngayn ə dōgi be par, ə təl aw Sejure'ti gogi. Loki təl re ə, lo ti ki rangi go'ti ningə, aw lo gangi ta'ti, un ndu'ne adi rei ki Pol non'a'ti.

⁷Loki Pol re, Juwipi'gi ki in Jerujalem'ti iləi nan gugi dō'a, indəi ta'gi ki ngan ngan ngayn dō'a'ti. Nan asi kadi oji nya'gi ki rōta'ti ki ar njay be dō'ti el.

⁸Be ə, Pol manji ta dō'ne'ti ene: «M'ra nya madi ki majel ki ndukun lə Juwipi'gi el num, ki Kəy lə Luwə el num, taa m'osi'n ta Sejar el num tō.»

⁹Pəsitusi ki ndigi ra nya ki nəl Juwipi'gi, el Pol ene: «In ndigi kadi aw Jerujalem'ti kadi gangi ta dō'i'ti dō ta'ti kin takum'ti wa?»

¹⁰Ə Pol ene: «Jagi, in non lo gangi ta'ti lə nje konbe ki bo Sejar ə m'ra'ti, ə in lo ki a gangi ta dō'm'ti səm'ti. Toki inbe gəri'n maji, nya madi kare ki low'ə'ti el ki m'ra ki Juwipi'gi goto.

¹¹Kin ə re m'ra nya ki dana el eke m'təl nya ki asi koy'm, ə m'a mbəti koy el. Nan re ta'gi ki indəi dō'm'ti in ta'gi ki rōta'ti el ə, de ki a ingə tarow kadi ulə'm ji'de'ti goto. M'dəji kadi m'oo Sejar.»

¹²Lo kin'ti, Pəsitusi elinan ta ki njekōji ta'gi lə'ne, ə go'ti el Pol ene: «Dōji kadi oo Sejar ə, a aw non Sejar'ti».

- 13**Asi ndo'gi go'ti, ngar Agiripa in ki konann'ne Berenisi rei Sejar'e'ti tado kuwa ji Pəsitusi.
- 14**Rai ndo'gi asi ta'ti ro'a'ti non, adi Pəsitusi ində taa lə Pol non ngar Agiripa'ti el'ə ene: «Pelisi inyə dingəm madi dangay'ti non.
- 15**Adi loki m'aw Jerujalem'ti, kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi, ki ngatəgi'gi lə Juwipi'gi rei səki'ə ro'm'ti, ə dəji'm'in kadi m'gangi ta koy do'a'ti.
- 16**Ə m'el'de toki row ra'a lə de'gi ki Rəm'ti in be el. De ki Rəm'ti a ulə'de ji nje sək'ə'gi'ti ki kanji kadi de'ə ingə tarow manji'n ta do'ne'ti non nje sək'ə'gi'ti el.
- 17**Be ə, rei ne, ningə, m'ndigi kadi ndo'gi dər kare el, adi lo ti ki rangi go'ti par ə m'aw lo gangi ta'ti m'adi rei ki dingəm kakin.
- 18**M'mər me'm'ti kadi nya madi ki ngan ki ra to non, nan loki nje sək'ə'gi rei ningə, de oo lo nya madi ki ngan ki ra kadi indəi ta do'a'ti be el.
- 19**In ta ki manji par ə manji nan'ti se'de əjido row ra Luwə lə'de ingi be num, əji do de madi ki to'a nan Jeju ki oy ə Pol ene isi kumngayira.
- 20**Ta lə'de kin, m'gər lo kujə ki kadi m'ra'ti el, adi m'dəji Pol inbe m'ene ke ndigi kadi aw Jerujalem'ti kadi in ki gangi ta kin do'a'ti wa.
- 21**Nan Pol ndigi kadi nje konbe kibo ki Rəm'ti taa oo ta lə'ne. Be ə, m'un ndu'm kadi ngəmi'ə dangay'ti, biti kadi to m'ulə si'ə madi nje konbe kibo ki Rəm'ti, Sejar.”
- 22**Agiripa el Pəsitusi ene: «M'ndigi ngayn kadi m'oo ta lə dingəm kin to.» Ə Pəsitusi el'ə ene: «Lo ti ə a oo ta ki ta'a'ti.”
- 23**Lo ti ki rangi, Agiripa in ki Berenisi rei ki de'gi ngayn go'de'ti, uri lo gangi ta'ti. Kibo lə njerə'gi ki kibo'gi ki me bebo'ti in se'de. Nga a, Pəsitusi un ndu'ne adi rei ki Pol.
- 24**Loki Pol re, Pəsitusi un ta el ene: «In ngar Agiripa ki de'gi pəti ki sii ne, oyi de kin. In ə bulə Juwipi'gi ngayn rei səki'ə ro'm'ti, ne ge ki Jerujalem'ti ge. Loki səki'ə, uni ndu'de ki taa eyina in de ki maji kadi əji el.
- 25**Ki ro'm'ti, m'in m'oo nya madi ki ngan ki ra ki asi koy el. Ningə, toki inbe dəji kadi n'oo nje konbe kibo ki Rəm'ti, m'un ndu'm kadi m'ad'a aw.
- 26**M'gər ta inbe ki kadi to m'ndangi me makitu'ti m'adi nje konbe kibo ki Rəm'ti əjido ta li'ə kin el. In be ə, m'adi re non'se'ti ne, kibo utə, m'adi re non'i'ti in ngar Agiripa kadi to go ta'ti ki a el'je ə, m'ingə nya ki kadi to m'ndangi.
- 27**Tado m'oo kadi in nya ki gorow'ə'ti el kadi m'ulə ki dangay Rəm'ti, kanji kelta ki de'gi indəi do'a'ti.»

Kulə'gi lə njekawkulə'gi kulə'gi 26

- ¹Agiripa el Pol ene: «Tarow in lə'i kadi manji'n ta dɔ rɔ'i'ti.» Lo kin'ti, Pol un ji'ne ki taa, ningə ta ki el dɔ rɔ'ne'ti ə to kin:
- ²«Ngar Agiripa, rɔ'm nəl'm ngayn kadi m'ingə tarow bone, m'el'n ta dɔ rɔ'm'ti ɔji'n dɔ ta'gi pəti ki Juwipi'gi indəi dɔ'm'ti.
- ³M'el be tado in gər nyajibəbe'gi lə Juwipi'gi ki ta ki manji'gi lə'de pəti kin maji. Ningə, m'dəj'i kadi ilə me'i nanga pon, kadi oo'n ta ki m'a m'el'i kin maji.
- ⁴Juwipi'gi pəti gəri nya ra'm'gi, tunginn'ə basa'm'ti nu. Gəri maji tado m'togi dann de'gi'ti lə'm, Jerujalem'ti.
- ⁵Gəri m'in mayinu. Ningə re ndigi ə, asi kadi a manyinaj'a. Manyinaji toki m'təl rɔ'm gorow ra'a'ti lə Parisi'gi, ki in kuti ki ngan ngayn dann kuti'gi'ti ki njera ta lə Luwə lə'je.
- ⁶Ningə ki ngə sine kin, rei sə'm lo gangi ta'ti, tado m'ində me'm maji dɔ nya'ti ki Luwə un ndu'ne adi kaw'je'gi kadi n'ra n'adi'de.
- ⁷Ginn koji lə'je ki dɔgi gidə in joo, indəi me'de'ti kadi kunndu kin a tɔlta'ne. Be ə, rai kulə lə Luwə ki togi'de kondɔ'ti ki kada. Ningə in tado kindəmedɔti kin ə Juwipi'gi indəi taa dɔ'm'ti, ngar!
- ⁸Ra bann be ə in Juwipi'gi oyi kadi in ta ki rɔta'ti el kadi Luwə a tɔsi njekoy'gi ndəl lo koy'ti wa?
- ⁹«M'inbe ki dɔ'm, kete m'oo kadi in go'ti ngayn, kadi m'rɔ ki togi'm, ki row ki dangi dangi kadi de bar tɔ Jeju ki Najareti'ti kin el.
- ¹⁰Ningə in kin ə in kuləra'm ki m'ra Jerujalem'ti. Be ə, ki togi ki m'ingə ki rɔ kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi, m'buki'n njekunme'gi ngayn dangay'ti. Nga ningə loki gangi ta koy dɔ'de'ti ə, m'ndigi dɔ'ti.
- ¹¹Taa taa, m'aw ki lo kəykawnan'gi'ti lə Juwipi'gi pəti, m'adi'de kon. Ningə m'ində togi dɔ'de'ti kadi manji ta gər Kirisiti. Me'm tingə'm ngayn dɔ'de'ti, adi m'aw biti go'de'ti, ki dɔ be'gi ki rangi, m'adi'de kon.
- ¹²In go'ə'ti kin ə, m'ində'n m'nji m'aw Damasi'ti kadi m'uwə'de. Kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi adi'm'in togi'gi, adi'm'in ndu'de'gi, kadi m'ra'n kulə kin.
- ¹³Ngar, loki m'in dɔ row'ti, ki kadi ki jam dɔ be'ti, m'oo kunji madi ki unji utə kadi in dɔran'ti re gugi dɔ'm ki nje ki go'm'ti.
- ¹⁴Ji te j'osi nanga, ningə, m'oo ndu'de madi el'm ta ki ndonn ta Ebirə ene: “Sol, Sol, tado ri ə isi adi'm kon be wa?” Tado ri ə uwə rɔ'i ngan to mangi ki uwə rɔ'ne ngan ta kində'ti lə be'ne be wa? In nya ki pasira kare!
- ¹⁵Lo kin'ti m'dəj'ə m'ene: “In nan Burəbe?” Ningə, Burəbe el'm ene: “In m'in Jeju ki isi adi'm kon.”

- 16Ningə ində ra taa dō nja'i'ti. Nya ki m'te m'ingə'i ə to kin: M'mbəti kadi təl njekuləbər lə'm, ningə kadi mannaji dō koo'ti ki oo'm kin ge, dō koo'ti ki a oo'm bay kin ge.
- 17M'a m'taa'i m'iləi taa ji Juwipi'gi'ti ki ji ndəgi de'gi'ti ki m'a m'uləi ki rō'de'ti.
- 18Tadō kadi te kum'de, ɔr'de lo ki ndul'ti, te se'de lo kunjji'ti. Kadi ɔr'de konbe'ti lə Satan, re se'de Konbe'ti lə Luwə, kadi Luwə inyə go majel'gi lə'de kō, kadi ingəi lo mbunə de'gi'ti ki Luwə ində taa dangi me kunme kadi Jeju'ti.
- 19Lo kin'ti, Ngar Agiripa, m'tanrə nya k'oo me ndil'ti ki in dōran'ti kin el.
- 20M'iləmbər kunme kadi Kirisiti, ki mbər k'inyə go nya ra'gi ki majel kō. M'iləmbər kin ki rō de'gi'ti ki Damasi, ki rō de'gi'ti ki Jerujalem, ki rō de'gi'ti ki dōnangi Jude'ti ba pəti, ki ki rō de'gi'ti ki in Juwipi'gi el. Ningə m'dəji'de kadi kulə ra'de tōji toki rōta'ti, inyəi gorow njiyə'de ki majel kō ə təli ki rō Luwə'ti.
- 21In tadō kin ə, Juwipi'gi uwəi m'in nati Kəy'ti lə Luwə kadi n'toli'm'in.
- 22Nan Luwə dow bagi'ne dō'm'ti biti bone, adi m'ra ki dō'm taa, m'nji mannaji ki dō'm'ti non de'gi'ti ki boi ki non de'gi'ti ki du. M'iləmbər nya ki rangi el, nan in mbər nya ki de'gi ki njekeltakita Luwə'ti ki Moji ge elita'a.
- 23Eli toki Kirisiti ki in De ki Luwə mbət'ə a ingə kon, a in de ki dōkete ki a ində taa dann njekoy'gi'ti tō. Ningə a ində taa kadi iləmbər kunjji kaji ki rō Juwipi'gi'ti ki ki rō de'gi'ti ki in Juwipi'gi el.”
- 24Pol ra mannaji ki dō'ne'ti ba bay ningə, Pəsitusi un ndu'ne ki taa el'ə ene: «Pol, dō'i majel! Nyagər lə'i ki ngayn tujji dō'i wa.”
- 25Nan Pol təl el'ə ene: «Kibo Pəsitusi, dō'm majel el, ta'gi ki m'el, in ta ki rōta'ti, ki kum'ə to.
- 26Ngar Agiripa gər ginn nya'gi kin maji, adi asi kadi m'tinyi rō'm kati m'el'ə ta. M'gər kadi nya ki dum'ə goto, tadō in nya'gi ki rai nya lo kiyə'ti el.
- 27Ngar Agiripa, un me'i dō ta'gi'ti ki de'gi ki njekeltakita Luwə'ti elita'a kin eke un el wa? M'gər kadi m'un me'm m'adi dō ta'gi'ti kin.”
- 28Ningə Ngar Agiripa el Pol ene: «Nanyi ngayn el par ə a yəti hangal'm kadi m'təl njekun go Kirisiti ə ra am!”
- 29Pol ilə'ti ene: «Re in ki ngəsine'ti, eke ki biti bay ta kaa, m'dəji Luwə kadi ra be. Ningə kadi in ki kar'i par el, nan kadi in ki de'gi pəti ki isi oyi ndu'm ne kin, təli toi to m'in be tō. K'in ə kadi rai me dangay'ti kin el.”
- 30Lo kin'ti, Ngar Agiripa ge ki nje konbe ki dōnangi'ti ki non kin ge, Berenisi ge, ki ndəgi de'gi pəti ki in se'de, ɔri rō'de gogi.
- 31Loki isi ɔri rō'de gogi, eli nan dann'de'ti eyina: «Dingəm kin ra nya madi kare ki asi kadi de təl'ə'n'ə eke uwə'n'ə dangay'ti el.”

³²Ə ngar Agiripa el Pəsitusi ene: «Dingəm kin, in dəji ki dəji kadi n'aw non Sejar'ti kin el ə asi kadi inyə taa.»

Kulə'gi læ njekawkulə'gi kulə'gi 27

¹Loki uni ndu'de kadi j'aw ki tokibo Itali'ti, inyəi Pol ki ndəgi dangay'gi ki rangi ji njekundo kuti njerə'gi ki bu, me kuti'ti læ Ogusiti, ki bari'ə nan Juliyusi kadi ngəm'de.

²J'in me to'ti ki Adirami'ti, ki a un row ki aw ngangı lo ki Aji'ti ki du. Loki j'oti j'isi j'aw, Arisitarki ki Tesaloniki ki dənangi Maseduwann'ti in se'je nan'ti.

³Lo ti go'ti, ji re ji te Sidon. Lo kin'ti non, Juliyusi ki ində kum'ne go Pol'ti maji ngayn, inyə tarow ad'a kadi aw rə madi'ne'gi'ti kadi rai si'ə.

⁴Go'ti, j'in j'ilə də'je, j'un kadi dor ki bari'ə nan Sipir. Ji təl be, tadə nəl əsi'je ki gogi gogi.

⁵J'awi j'ində babo ndəkba kadi Silisi'ti in ki Pampili gangi. J'awi ji te Mira, dənangi'ti ki Lisi.

⁶Lo kin'ti, njekundo kuti njerə'gi ki bu, ingə tokibo ki Alegijandiri'ti, ki isi aw Itali'ti, ə adi j'in me'ti.

⁷Ji ra ndə ngayn də ba'ti. Tokibo anyi ngodi nden nden ba be, ningə j'ingə kon ngayn bay taa ji te bebo'ti ki Nidi. Nəl əgi'je kaw ki kete, adi ji te ki row ki ginn dor'ti ki Kireti, kaw ki kadi Salmone'ti.

⁸Lo kəti kete in lo təl nan. J'oti nden nden j'ində kadi lo biti taa ji re ji te lo'ti madi ki bari'ə nan ta ba ki Maji, ndəkba kadi bebo'ti ki bari'ə nan Lase.

⁹Kagilo dər ngayn də'je'ti. Dəkagilo kəgi rə nyakusə ki nanyi kul'ti kaa dər tə, adi kaw ki kete læ tokibo kaa təl re ngan ki asi koy bay tə.

¹⁰In tadə kin ə, Pol ndəji'de ene: «Kaman'gi, m'oo kadi kin ə re ji ndigi kadi j'uni ta mbah lə'je ki kete ə, in mbah ki nya'gi a tuji'ti. Ningə in to ki nya'gi ki me'ti par ə a tuji el, darə'je'gi inbe ka a tuji tə.»

¹¹Nan kibo læ kuti njerə'gi ki bu oo ta læ Pol el, nan oo ta læ njekuwə ngandi to in ki be nje to yo.

¹²Ta ba kin maji kadi de isi səm'ti dəkagilo kul'ti el, adi de'gi ngayn ndigi kadi n'awi to re to bann wa ningə n'tei Penisi, ki ra də dor'ti ki Kireti. Ta ba kin tu rə'ne ki lo kurkadi'ti, in holo biti ki manga. In ə kadi n'isi'ti kadi to kagilo kul gangi də'de'ti.

¹³Lo kin'ti, ngonn nəl madi ulə, in ki holo be re, adi oyi kadi ndigi ra lə'de a təta'ne maji. Be ə, indəi taa tuti tokibo, ə iləi də'de ki kadi dor'ti ki Kireti ndəkba isi awi.

¹⁴Nan nden ba go'ti par ə, nəl kibo madi ki bari'ə nan Erakilon in ki də dor'ti, re osi də'de'ti.

- 15 Nəl un to dō'ne'ti. Lo kuwə tokibo nanga ta'a'ti goto, j'inyə rō'je ki ji'ə'ti adi aw se'je ki non par.
- 16 J'awi ji te holo lə dor'ti, ki bari'ə nan Koda. Lo kakin taa nəl dō'je'ti, adi j'ingə tarow j'ində'n ji'je dō ngonn tokibo'ti.
- 17 Loki nje ra kulə me tokibo'ti uni'ə indəi'ə me tokibo'ti ə, doloitokibo kakin ki kulə bindi bindi. Ji bol kadi j'aw j'osi dō'je nangira'ti ki Sirti, adi uni gindi ngə ki dōi tokibo'ti iləi'ə dō mann'ti, go tokibo'ti. In be ə, nəl aw se'je ki non.
- 18 Nəl rō se'je ki tōgi'ne ngayn, adi lo ti dō'ti, dum dō'de ə, buki nya'gi madi ki me to'ti kə.
- 19 Ndə ki nja mutə go'ti, oyi nya ki rō to'ti ki ji'de buki'de kə.
- 20 Ndə ngayn, j'asi kadi j'oo kadi el num, j'asi kadi j'oo mee'gi el num. Nəl nanyi ki lo kulə'ti ki tōgi'ne, adi de ki ində me'ne dō te'ti goto.
- 21 J'usə nya el kagilo ngayn, ə Pol in ra taa dann de'gi'ti, el'de ene: «Kaman'gi, kin ə re oyi ta lə'm ə j'isi Kireti'ti ba ə, nya'gi a tuji ge, a nanyi kə ge be el.
- 22 Ningə ki ngəsine kin, m'ulə dingəm me'se'ti kadi uwəi tōgi'se ba, tadə de ki a tuji dann'se'ti goto. Nya ki a tuji, in tokibo ki ginn'je'ti.
- 23 Luwə lə'm ki m'nji m'ra kulə li'ə kin, malayka li'ə kare te bus ki rō'm'ti kondə'ti ne el'm ene:
- 24 “Pol, in bol nya madi el. In bol el tadə, maji kadi a ra non Sejar'ti. Ningə Luwə a aji de'gi pəti ki in me tokibo'ti adi.”
- 25 In be ə ngannkon'm'gi, m'dəji'se kadi iləi me'se nanga. M'un me'm m'adi Luwə lə'm kadi a te se'je toki el'n.
- 26 Nan j'a ji tōli ta'je majel dō dor'ti.”
- 27 J'in me kondə'ti ki nja dōgi gidə in sə, nəl un'je aw se'je ki dō babo'ti ki bari'ə Adiriyatiki. Loki ji te dann lo'ti, nje ra kulə me to'ti oyi kadi j'in ndəkba ki dənangi.
- 28 Loki iləi nya ki kadi de gər'n kow mann ningə, ədi nangi asi tati ji'de dō joo. Loki awi ki kete sanyi nden ningə, iləi bay ə, ədi nangi asi lo tati ji de dōgi gidə in mi.
- 29 Boli kadi j'aw j'osi rō'je mbal madi'ti, adi buki gindi ki dōi tokibo sə kə, ə isi nginəi dəle kadi lo ti kalangi.
- 30 Nje ra kulə me tokibo'gi'ti sangi row k'inyə tokibo kadi nanyinan, adi uni ngonn to indəi dō ba'ti ningə, uni girə eyina n'ra n'awi kadi n'dōi go kulə gindi ki dōi non to'ti.
- 31 Nan Pol el njekundə kuti njerō'gi ki bu num, njerō'gi inbe num ene: «Kin ə de'gi kin sii se'je me tokibo'ti ba el ə, de kare kaa a te dann'je'ti el.”
- 32 Be ə, njerō'gi gangi kulə ngonn to'ti kakin ə inyəi'ə adi aw.

³³Kete bay taa kadi lo ti, Pol ulə dingəm me de'gi'ti pəti ene: «Oyi, ndə dəgi gidə in sə bone ki isi ngəmi, ki kanji kadi səi nya.

³⁴Ningə ki ngəsine kin, m'dəji'se kadi uni nya səi, tadə in kin ə a ra sese kadi to tei kaji'ti. M'el'se toki ngonn bisi də'de kare dann'se'ti a osi kə el.”

³⁵Loki Pol el'de ta ba ningə, un mapa ra oyo Luwə də'ti takum de'gi'ti pəti ə sə.

³⁶Lo kin'ti non nga a, de'gi pəti uwəi rə'de ngan səi nya.

³⁷De'gi pəti in bu joo ki də siri gidə in mehen me tokibo'ti.

³⁸Loki səi nya ndanni maji ə, buki ndəgi geme kə kadi to ələ kel.

³⁹Loki lo ti, njekuwə ngandi to'gi gəri lo el. Nan nya ki oyi in ngangı ba ki aw təltə'ne də nangira'ti par. Ə uni ndu'de kadi n'rai nden nden to re to bann ə n'awi ki to səm'ti.

⁴⁰Ningə tuti gindi'gi ki dəi tokibo'ti, buki ba, ə rai də'ti non tuti kulə ki dəi nya ləl tokibo'gi tə. Go'ti, oyi ku ki nje kuwə nəl taa. Oyi taa kadi to nəl sur tokibo aw si'ə, ki də'de nangira'ti kakin.

⁴¹Loki isi awi ə, əsi tokibo adi duw nangira'ti ki təgi mann ki in yo ge ne ge re əsi nan adi ra. Non tokibo duw nangira'ti təti təti adi lo kadi əti kete goto. Ningə go'ə ki gogi, mann re ki təgi'ne ində tujj'n tə.

⁴²Njerə'gi uni ndu'de asi nan kadi to n'təli dangay'gi nan to ki madi'gi dann'de'ti indəi ur me mann'ti anyinan awi.

⁴³Nan njekundə kuti njerə'gi ki bu ndigi kaji Pol, adi əgi'de də kadi rai kəjitara lə'de. Adi ndu'ne kadi de'gi ki gəri kala mann tosi me mann'ti kete, awi ki də nangira'ti.

⁴⁴Ningə kadi ndəgə'gi sii də kagi'gi'ti, də nusi tokibo'gi'ti, uni go'de. In be ə, de'gi pəti awi tei də nangira'ti ki kanji kadi nya madi ra'de.

Kulə'gi lə njekawkulə'gi kulə'gi 28

¹Go te ki ji te ta koy'ti nga a j'oo kadi tə dor ki j'in'ti kakin nan Malti.

²De'gi ki sii də dor'ti kakin uwəi'je ki rə'de'ti ki rənel ki de oo gara nja kare el. Rai por ki bo ngayn adi ji ra ta'ti pəti, tadə ndi ədi adi kul on ngayn.

³Pol sangi ngəngirə kadi n'bukı por'o ə, por ra adi lii pir te'ti dolo ji'ə'ti.

⁴Loki de'gi ki me be'ti oy lii nan ji Pol'ti ningə, eli nan dann'de'ti eyina: «Ki rəta'ti, dingəm kin in nje təl de'gi. Be ə, te ta mann'ti aji kaa, ta ki gangı lə Luwə ndigi kadi ra ki də'ne taa el.”

⁵Nan Pol siyə lii ilə me por'ti, ə ngonn rə'a ki nden kaa to'ə el.

⁶De'gi pəti nginəi kadi rə Pol ti eke osi watı oy wa be. Nan loki nginəi pi nya madi ra'a el, eli eyina: «De kam in luwə.”

- ⁷Lo læ kibo ki dɔ dor'ti kakin, ki tɔ'a nan Pibilusi, to kadi lo'ti non ndækba. Ɖ Pibilusi uwə'je ki rɔ'ne'ti maji ngayn, adi'je kəy ji to'ti ndɔ mutə.
- ⁸Ningə baw Pibilusi to monyi nanga: rɔ'a tingə ge, ndəngi mosi ge. Ɖ Pol ində taa aw ində ji'ne dɔ'a'ti adi ingə lapiya.
- ⁹Go'ti, ndəgi njemonyi'gi ki me be'ti rei ingəi Pol adi adi'de lapiya tɔ.
- ¹⁰De'gi ɔsi kurə'je non be. Nga ningə, loki kagilo asi kadi j'awi nga a, adi'je nya'gi ki j'aw ndoo'de kadi rai se'je dɔ row mbah'ti.
- ¹¹Ji ra nanyi mutə non be bay taa kadi j'ilə dɔ'je ki tokibo ki in Alegijandiri'ti ki bari'ə nan Kasitor num, Polusi num. Tokibo kin, kagilo kul dər dɔ'a'ti me be'ti kin.
- ¹²Loki j'aw ji te Sirakusi, j'isi'ti non ndɔ mutə.
- ¹³Lo kin'ti non, j'in j'un kadi ba, j'aw ji te Rejiyo. Lo ti go'ti, nəl ki in holo tunginn kulə, ə ji ra ndɔ joo ə ji te Pujol.
- ¹⁴Me be'ti kin ə j'ingə ngannkon'je'gi ki dəji'je adi ji ra ndɔ siri se'de bay taa j'aw. In be ə j'aw'n ki nja'je kadi ji te'n Rɔm'ti.
- ¹⁵Ngannkon'je'gi ki Rɔm'ti ki oyi poy'je, rei tiləi kum'je biti lo suki'ti ki Apiyusi ki lo kəy kusə nya'gi ki mutə. Loki Pol oo'de, ra oyo Luwə, ə təl ingə təgi.
- ¹⁶Go te'je Rɔm'ti, adi tarow Pol kadi isi lo lə'ne ki njerə kare ki kadi ində kum'ne go'ə'ti.
- ¹⁷Ndɔ mutə go'ti, Pol bar kibo'gi læ Juwipi'gi kadi rei ingəi'ə. Loki kawinan, Pol el'de ene: «Ngannkon'm'gi, m'ra nya madi m'ɔsi'n ta de'gi lə'je el num, m'ɔsi'n ta nya jibəlbe læ kaw'je'gi el num tɔ. Nan Juwipi'gi uwəi m'in Jerujalem'ti iləi m'in dangay'ti ji de'gi ki Rɔm'ti.
- ¹⁸Go ta'ti ki de'gi ki Rɔm'ti dəji m'in, ingəi nya madi ki asi kadi de gangi'n ta koy dɔ'm'ti el, adi ndigi kadi inyəi m'in.
- ¹⁹Nan Juwipi'gi ɔdi el. Lo kin'ti, təgi isi dɔ'm'ti kadi m'dəji ki ra non Sejar'ti, ki kanji kadi m'ində'n ta dɔ de'gi'ti lə'm.
- ²⁰In tado kin ə, m'dəji kadi m'ingə'se, m'el'se ta. Tado in nya kindəmedɔti læ Isirayel ə m'to'n dangay'ti kin.”
- ²¹Lo kin'ti, Juwipi'gi eli'ə eyina: «J'ingə makitu madi ki in Jude'ti ki elta ki dɔ'i'ti el, taa ngannkon'gi madi ki kadi rei eli'je ta'gi ki dɔ'i'ti eke bari tɔi majel ka goto tɔ.
- ²²Nan ji ndigi kadi el'je ta lə'i ki ɔjido kuti ki in me'ti kin adi j'oo. Tado ji gər kadi ki lo'gi pəti, de'gi ɔdi ta læ kuti kin el.”
- ²³Be ə, ɔji nan ndɔ ə rei ngayn ingəi Pol lo kis'ə'ti. Pol ilə'de mbər konbe læ Luwə. Ra dɔ ndukun'ti læ Moji ki de'gi ki njekeltakita Luwə'ti, manyinaji læ Jeju. Taa sangi kadi n'bukid'e go'ne'ti ɔjido tɔ Jeju tɔ. Eli nan ta sin biti lo səl'de.

- ²⁴De'gi madi oyi kadi ta ki el'de in ta ki rōta'ti, nan nje ki nungi mbeti kunme'de tō.
- ²⁵Lo ki indai sananyinan ki ndu kasi nan el, Pol el'de ene: «Ta ki Ndil Luwə el baw'se'gi ki ta njekeltakita Luwə'ti Ejay in ta ki rōta'ti.
- ²⁶Ndil el'ə ene: “Aw ingə de'gi kam ə el'de ene: A oyi ta ki mbi'se, nan a in gəri me'ə el; A gonyi lo ki kum'se, nan a oyi lo el.
- ²⁷Tado ngar me'de ngirə ngororo. Boyi mbi'de'gi, ndəmi kum'de'gi, Tado kadi kum'de oo lo el num, mbi'de oo ta el num. Tado kadi n'gəri nya kare el, nan to n'in n'təli rō'de go'm'ti adi m'aji'de.”“
- ²⁸Pol təl ilə'ti bay ene: «Kadi in gəri toki, ta kaji lə Luwə kin, ulə'n adi de'gi ki in Juwipi'gi el. Ningə ingi a uri mbi'de kadi oyi.”
- ²⁹[Loki Pol elta kin ningə, Juwipi'gi indai taa, ai ki ta ki manji nan dann'de'ti.]
- ³⁰Pol ra bal joo asi nan me kəy'ti ki uwə nanyi'ti. Ningə de'gi pəti ki rei rō'a'ti, uwə'de ki rō'ne'ti.
- ³¹Pol iləmbər Konbe lə Luwə num, ndo de'gi ta ki dō Burəbe Jeju Kirisiti'ti ki me ki kare ki kanji kadi nya madi əg'ə dō num.

Roman'gi

Roman'gi 1

- ¹M'in Pol ki njekuləbər lə Jeju Kirisiti ə m'ndangi ta kin m'adi'se. M'in ki Luwə bari'm to njekawkulə, ində'm ta dangi kadi m'iləmbər Poyta ki maji li'ə.
- ²Poyta ki maji ki Luwə un ndu'ne ki de'gi ki njekeltakita'a'ti kete, adi eli ta'a me Makitu'ti li'ə ki ar njay.
- ³In Poyta ki maji ki ojido Ngonn'o ki oji'ə ginn kaw'ti lə ngar Dabidi.
- ⁴Adi in Burəbe lə'je Jeju Kirisiti ki Luwə un də'a taa adi in Ngonn'o, ki tōgi lə Ndil Luwə, loki ində'n taa dann njekoy'gi'ti.
- ⁵In ki takul Jeju Kirisiti ə, Luwə ra'n sə'm maji adi m'təl'n njekawkulə li'ə kadi de'gi pəti ki dənangi'ti ne, uni me'de, təli rə'de go ta'ti li'ə kadi tə'a bar.
- ⁶Ingi kaa in mbunə de'gi'ti kin tə. In de'gi ki Luwə bar'se kadi in de'gi lə Jeju Kirisiti.
- ⁷Ingi pəti ki sii Rəm'ti, ki Luwə ndigi'se ə bar'se to de'gi lə'ne, kadi maji ki kisimaji lə Luwə ki Baw'je in ki Burəbe lə'je Jeju Kirisiti in sese nan'ti.
- ⁸Nya ki dəkete, m'ra oyo Luwə lə'm me tə Jeju Kirisiti'ti tado lə'se pəti. Tado de'gi elita ki də kunme'ti lə'se ki də dənangi ba pəti.
- ⁹Luwə ki m'nji m'ra kulə li'ə ki me ki kare, ki gorow kiləmbər Poyta ki maji lə Ngonn'o, asi kadi a mannaji lə'm toki m'nji m'elta lə'se ki dəkagilo'gi pəti.
- ¹⁰Ningə m'nji m'dəj'ə ki ndə'gi pəti, kadi re in ndigi li'ə ə, kadi adi'm tarow adi m'aw'n rə'se'ti.
- ¹¹M'ndigi ngayn kadi m'aw m'oo'se, m'adi'se kadikare lə Ndil Luwə ki kadi ra sese adi nganyi me kunme'ti lə'se.
- ¹²Taa, kisi'je nan'ti, kadi kunme ki kare ki j'awi kin, a ra adi j'uləi dingəm me nan'ti yo ki ne.
- ¹³Ngannkon'm'gi ki dene ki ki dingəm, m'ndigi kadi in gəri toki, m'sangi row ngayn kadi m'aw rə'se'ti, nan biti bone kaa m'ingə row el. M'ndigi kadi m'aw, adi m'ingə kandi kulə rə'se'ti toki m'ingə'n rə ndəgi de'gi'ti ki dənangi'ti ne kin be tə.
- ¹⁴Maji kadi m'ində kum go de'gi'ti pəti, njekumte'gi ki njekumte'gi el, nje nyagər'gi ki nje nyagər'gi el.
- ¹⁵In tado kin ə, m'ndigi ngayn kadi m'aw m'ilə'se mbər Poyta ki maji, ingi ki sii Rəm'ti tə.

- ¹⁶Tado m'in Pol, rō'm sōl'm el kadi m'ilēmbər Poyta ki maji. Poyta ki maji kin in tōgi lə Luwə ki kadi aji de ki ra ki un me'ne adi Jeju Kirisiti. Kaji ki ulə ngirə'ne dō Juwipi'gi'ti kete, taa re te'n dō de'gi'ti ki in Juwipi'gi el.
- ¹⁷Ki rōta'ti, Poyta ki maji tōji row ki Luwə ər'n ta dō de'gi'ti ki uni me'de adi'ə. In ki gorow kində me dō me maji'ti lə Luwə toki makitu lə Luwə el'n ene: «De ki Luwə tudə de'ti lə'ne ki gorow kunme li'ə, a isi ki dō'ne taa.»
- ¹⁸Luwə isi dōran'ti taa nu, tōji wongi lə'ne dō de'gi'ti ki njeramajel, njera nya ki low'ə'ti el. Kulə ra'de'gi ki dana el uti dō nya ki rōta'ti.
- ¹⁹Kuləra Luwə tōji taga wangi kadi de gər. Luwə inbe tōji de'gi kulə ra'ne ki taga.
- ²⁰Toki rōta'ti, lo kulə ngirə kində nya'gi'ti nu, nya'gi ki to rō Luwə'ti, ki de oo'de ki kum'ne el, ki tōgi ki to biti ki non'ti, ki k'in ə Luwə, nya'gi kin toi ki taga me kulə ra'a'ti kadi de gər ki nyagər ki awi'n dō'ne'ti. Adi nya ki kadi me Luwə a sōl'n dō de'ti goto.
- ²¹De'gi gəri Luwə maji, nan mbeti kadi ɔsikurə num, mbeti təl ki oyo kad'a num, toki maji kadi rai. Mərta lə'de ur'de mu yo, nyagər lə'de goto, adi uləi rō'de me lo ki ndul'ti.
- ²²Oyi rō'de to nje gosi'gi, nan təli mbo'gi.
- ²³Kadi ɔsi məkəsi'de nanga non Luwə'ti ki nje koy el ningə, ɔsi məkəsi'de nanga non nya'gi'ti ki de'gi rai'de to banakum de'gi'ti ki ndō madi ə a gotoi, təli'de yel'gi'ti, təli'de da'gi'ti ki nja'de in sō, ki nje ki nje kagi nanga.
- ²⁴In tado kin ə, Luwə inyə'n de me nyara'gi'ti ki majel ki me'de ndigi, njenyi ki rō'de, adi uləi rōsōl dō darō'de'ti inbe'gi.
- ²⁵Uni nya ki rōta'ti lə Luwə mbəli nya ki ngom. Ningə gosi ə rai kulə adi nya'gi ki Luwə ində'de kin yo, ə inyəi Luwə ki nje kində nya'gi ki kəsikurə in li'ə biti ki non'ti kin. Amen.
- ²⁶In tado kin ə, Luwə inyə'n'de me nyənn darō'ti ki to rōsōl. Ne'de'gi, inyəi ta sa nan lə dene ki dingəm ki gorow'ə'ti, ə təli nanyinan ta sanginan'ti ki gorow'ə'ti el.
- ²⁷Dingəm'gi kaa inyəi taa sangi ne'de'gi, ə nanyinan ta sanginan'ti dann'de inbe'gi. Rai nya ki kōw ki nan, adi ingəi nyakugə go kulə ra'de ki ur se'de mu.
- ²⁸Loki mbeti kadi n'gəri row lə Luwə, Luwə inyə'de adi uni row kigo nya gəri'ti lə'de ki rugi, ki asi kadi ər'de tarow el. Lo kin'ti, sii ta nya ra'ti ki kadi de ra el.
- ²⁹Nya ra ki dana el rosi me'de, in njeramajel'gi, in njera kumnda nya lə de'gi, in nje mendul, jangi rosi me'de, in nje təl de'gi, in nje kəl, nje kədi de'gi, nya ra'de in ki gorow'ə'ti el, in nje tətəi ta dō de'gi'ti,
- ³⁰inbe'gi isi elita ki majel dōnan'ti, in njeban'gi lə Luwə, nje ta ki to, nje kun dō'de taa, nje kōji rō'de, mərta lə'de pətəi in dō majel'ti ki ra, in nje tanrō nje kōji'de'gi,

³¹nyagər lə'de goto, in de'gɪ ki oyi tor mindi'de el, in de'gɪ ki usi'de dɔ de'ti el, taa oyi kumtondoo lə de el tɔ.

³²Gəri ta ki gangi lə Luwə maji, kadi de'gɪ ki njera nya ki be kin, in de'gɪ ki asi ta koy, nan toi ta ra'a'ti par par. Ningə in ra'a par ə rai el, nan de'gɪ ki rangi ki isi rai kaa, ndigi se'de dɔ'ti tɔ.

Roman'gɪ 2

¹In ki isi gangi ta dɔ mad'i'gɪ'ti, re in'n nan nan kaa, de a inyə go kɔ adi el, tado isi gangi ta dɔ de'gɪ'ti ki njera nya'gɪ ki majel, nan kulə rai to to kulə ra'de be tɔ. Adi ta ki isi gangi kin, isi gangi ta dɔ rɔ'i'ti inbe.

²Ji gər maji, kadi Luwə isi gangi ta, ki gorow ki rɔta'ti, dɔ de'gɪ'ti ki njera nya'gɪ ki majel ki be kin.

³Nga in ki isi gangi ta dɔ de'gɪ'ti ki njera nya'gɪ ki majel, ningə isi ra nya'gɪ ki isi rai kakin tɔ kin, kadi oo ene, in a goto me ta ki gangi'ti lə Luwə, el.

⁴In, isi kidi ra maji lə Luwə ki əti bol, ki koreme li'ə, ki kisidoti li'ə num, ki kadi in gər toki, ra maji li'ə kin isi əsi kadi inyə gorow njiyəi ki majel kɔ el.

⁵Isi ta ra me ngan'ti, mbəti k'inyə row nyara ki majel kɔ. Lo kin'ti, isi kaw wongi ki ngan dɔ'i'ti, isi nginə'n ndɔ ki, Luwə ki njegangita ki dana, a re'n kadi oji'n wongi lə'ne dɔ de'gɪ'ti ki njera nya ki majel.

⁶Luwə ki nje kugə de ki ra bangi kuləra'a.

⁷De'gɪ ki uwəi tɔgi'de ba me nya ra'ti ki maji, isi sangi tɔbar, ki kɔsikurə, ki isi sangi kadi n'oyi el, Luwə a adi'de kisikidɔtaa ki biti ki non'ti.

⁸Nan nje ki nje kur mu, nje tanrɔ ta ki rɔta'ti, ə təli rɔ'de go nya ra'ti ki dana el, Luwə a mbəti'de, a adi wongi li'ə kibo osi dɔ'de'ti.

⁹A adi me kon ki əti bol a ra de'gɪ pəti ki njeramajel. A ulə ngirə dɔ Juwipi'gɪ'ti bay taa re'n dɔ de'gɪ'ti ki in Juwipi'gɪ el'ti.

¹⁰Ningə de'gɪ ki njera maji, Luwə a adi'de tɔbar, ki kɔsikurə, ki kisimaji, a ulə ngirə dɔ Juwipi'gɪ'ti bay taa re'n dɔ de'gɪ'ti ki in Juwipi'gɪ el.

¹¹Tado kər kum nan goto rɔ Luwə'ti.

¹²De'gɪ ki in Juwipi'gɪ el ki rai majel ki kanji gər ndukun lə Moji, a tuji kigo lo gər'ə'ti el inbe kin tɔ, nan Juwipi'gɪ ki gəri ndukun lə Moji bəti ə rai majel, ndukun a gangi ta dɔ'de'ti tɔ.

¹³Ningə, in nje ki isi oyi ndukun mbi'de'ti be par ə Luwə isi ɔr ta dɔ'de el, nan in nje ki isi oyi, ə təli rɔ'de go'ti ə, Luwə təl'de de'gɪ ki dana takum'ne'ti.

¹⁴De'gɪ ki in Juwipi'gɪ el, ki gəri ndukun lə Moji el, nan isi rai nya ki ndukun dəji, ki kanji gər kin, inbe'gɪ in ndukun ki njegangita dɔ rɔ'de'ti.

¹⁵Me lo'ti kin, toji kadi nya ki ndukun daji kadi de ra kin, in ki ndangi ngarme'de'ti. Ningə, me'de ki uwə'de ki ta kaa mannaji do ta'ti kin, taa gangi ki isi gangi ta do ro'de'gi'ti, isi ori ta do ro'de'gi'ti kin kaa mannaj'a to.

¹⁶Ningə toki mbər Poyta ki maji ki m'nji m'ilə, el'n, in kin ə in nya ki a ra nya ndo'ti ki Luwə a un Jeju Kirisiti kadi a gangi'n ta do nya'ti pəti ki de'gi iyəi me'de'ti.

¹⁷Ningə in ki isi bar ro'i Juwipi, ki ra do ndukun'ti ngan, ro'i isi n'eli do Luwə'ti lə'i;

¹⁸ki in gər nya ki in ndigi li'ə maji, ndukun ndoi nya kadi mbəti nya ki maji dann ki majel'ti.

¹⁹In oo ro'i maji ngayn kadi asi kər njekumto'gi tarow, oo ro'i kadi in kunjilə de'gi ki rai loki ndul'ti,

²⁰in nje ndonya nje nyagər el'gi, nje ndonya ngann'gi ki du. In isi ra nya'gi kin be, tado oo kadi me ndukun'ti, ingə nyagər, ki ta ki rəta'ti nga.

²¹In isi ndo nya de'gi, nan asi kadi ndo ro'i inbe el, isi iləmbər kadi de'gi bogi el, ə inbe isi bogi.

²²Isi el de'gi kadi uwəi marum el, nan inbe isi uwə marum, isi elta lə yo'gi ki ra majel, ə isi kər nya me kəy'ti lə'de.

²³Isi ra rənel do ndukun'ti, nan isi aldo'a, adi mbəti kəsikurə Luwə.

²⁴Lo kin'ti, toki ndangi me makitu'ti lə Luwə, de'gi ki in Juwipi'gi el isi elita ki mal do Luwə'ti tado kulə ra'se in ki in Juwipi'gi.

²⁵Ningə kadi in gəri maji toki kujə mətə in nya ki nda'a to, loki de isi təl ro'ne go ndukun'ti, nan loki in təl ro'i go ndukun'ti el ə, in ki de ki ujə mətə'ne el, asi nan.

²⁶Kin ə de ki ujə mətə'ne el, təl ro'ne go ndukun'ti ə, Luwə a oo'ə to de ki ujə mətə'ne.

²⁷De'ə ki, ujə mətə'ne kigo daro'ti el, nan təl ro'ne go ndukun'ti kin, a gangi ta do'i'ti. A gangi ta do'i'ti, in ki aw ki ndukun ki ndangi me ji'ti, taa ujə mətə'i to, nan in təl ro'i go ndukun'ti el kin.

²⁸Toki rəta'ti, k'in Juwipi, in ba gidi'ti taga ne el, taa kujə mətə in me ndaja ki ro'ti kin el to,

²⁹nan k'in Juwipi ki rəta'ti in me'ti kəy. Ningə kujə mətə, in kujə mətə ki ngarme'ti. In kujə mətə ki in ro Ndil Luwə'ti, um me ndukun'ti ki ndangi el. De ki ujə mətə'ne, in de ki ingə toji ki ro Luwə'ti um ro de'gi'ti el.

Rəman'gi 3

¹K'in Juwipi, maj'a to'ti, kujə mətə, nda'a to'ti.

²Maj'a in ngayn me nya'gi'ti pəti, tado, in Juwipi'gi ə Luwə ulə ta lə'ne ji'de'ti kete.

³Ə re ki madi'gi in nje ra nya ki low'ə'ti el ə, ra nya ki low'ə'ti el lə'de a ra kadi Luwə yəti ndu'ne el.

⁴Luwə a yəti ndu'ne el jagi! Ningə maji kadi de'gi gəri toki Luwə in nje kelta ki rəta'ti, ə de'gi pəti in nje kelta ki ngom, toki ndangi me makitu'ti eyina: «Maji kadi de'gi gəri ki ra dana lə'i me ta keli'ti, A re awi kadi gangi ta də'i'ti ə, Kadi ta uwəi el, kadi in te me'ti to nje təti rə.»

⁵Kin ə re nya ki dana el ki j'isi ra, ra adi de gər toki Luwə in de ki dana ə, de oo ta ki kadi j'eli el. Ke Luwə in de ki dana el loki ra se'je wongi loki ji ra majel wa? M'elta kin be kigo k'oo'ə'ti lə de.

⁶Ningə kadi in gəri toki, Luwə in de ki dana el, el jagi. Kin ə Luwə in de ki dana el ə, a asi kadi gangi ta də de'gi'ti ki dənangi el.

⁷Ningə kin ə, me ta ngom'ti ki isi te ta'm'ti, ra adi ta ki rəta'ti lə Luwə te ki taga, kadi Luwə ingə'n təji ningə, ginn'ə in ri ə kadi de a gangi ta də'm'ti to njeramajel bay wa?

⁸J'a j'eli ki kete par j'ene: «Ji rai majel j'adi nya ki maji te me'ti.» Toki de'gi madi indəi taa də'm'ti eyina: m'in ə m'ene ji ra majel kadi nya ki maji te me'ti kakin be. Degə'gi ki elita kin asi ta kadi de gangi ta koy də'de'ti.

⁹Ningə in nya ki kadi de el'n ene: j'in ki j'in Juwipi'gi, j'utəi ndəgi de'gi, el. J'utəi'de el, ningə j'elita də'ti nga j'ene: Juwipi'gi ki de'gi ki in Juwipi'gi el, pəti, in ginn təgi'ti lə majel.

¹⁰Toki makitu lə Luwə el'n ene: «De kare be ki kadi in de ki dana goto.

¹¹De kare be ki kadi gər nya goto, De kare be ki kadi sangi Luwə goto. Pəti inyəi row ki maji, ndəmi row.

¹²De kare ki njera maji goto, Ki kare be kaa goto.

¹³Row mindi'de to to be ninn ki ta'a to tagira, Ndonn'de in ndonn kelta ki ngom, Ndar ta'de rosi ki kəngi lii,

¹⁴Isi manni de'gi mann ki to kelta'a el, Ta'de ati kangi də de'gi'ti.

¹⁵Nja'de in nja kanyi kalangi ki lo təl de'ti,

¹⁶loki dəri'ti ningə, də nja'de in nya ki tujj ki me kon.

¹⁷In de'gi ki gəri row lapiya el.

¹⁸Bol Luwə ki nden goto me'de'ti.»

¹⁹Ji gər kadi nya'gi pəti ki ndukun el, el de'gi ki in ginn ndukun'ti, kadi ta de madi te elta də rə'a'ti el, ə kadi de'gi pəti gəri go majel'gi lə'de non Luwə'ti.

²⁰In tadə kin ə, de ki Luwə a təl'ə de ki dana takum'ne'ti ki gorow təl rə go ndukun'ti goto. Tadə ndukun to kadi oji de'gi adi gəri nya ki bari'ə majel.

- ²¹Ki ngosine kin, Luwə tɔji'je gorow ki təl'n de'gi, de'gi'ti ki dana ki kanji ndukun. Ningə in, ndukun lə Moji ki ki de'gi ki njekeltakita Luwə'ti manyinaj'a.
- ²²Luwə təl de'gi, de'gi'ti ki dana ki gorow kunme kadi Jeju Kirisiti. Tarow kin to tado lə de'gi pəti ki uni me'de adi Jeju Kirisiti, tado de'gi pəti asi nan:
- ²³de'gi pəti in njeramajel'gi, adi tɔbar lə Luwə nal'de.
- ²⁴Nan Luwə təl'de de'gi'ti ki dana takum'ne'ti kare. In kigo memaji'ti li'ə, me tɔ Jeju Kirisiti'ti ki taa'de ilə'de taa ginn tɔgi'ti lə majel.
- ²⁵In Jeju Kirisiti ə, Luwə un'ə to nya kugə dɔ majel, me mos'o'ti ki anyi, ki gorow kunme. Luwə ra be kadi tɔji'n nyara ki dana lə'ne, tado majel'gi ki de'gi rai'de kete, tudə go'ə el,
- ²⁶dəkagilo kisidəti li'ə. Luwə tɔji nyara ki dana lə'ne dəkagilo'ti ki ɓone, kadi in nje ki ra dana, taa kadi tudə'n de'gi ki uni me'de adi Jeju təl'de de'gi ki dana takum'ne'ti.
- ²⁷Nya kare ki kadi de ində'n gu'ne goto, tado nya ki Luwə ra dɔ'ti, in təl rɔ go ndukun'ti el, nan in kunme kadi Jeju Kirisiti.
- ²⁸Ji gər maji kadi Luwə təl'de de'ti ki dana takum'ne'ti ki gorow kunme kadi Jeju Kirisiti, um in ki gorow təl rɔ go ndukun'ti el.
- ²⁹Luwə in Luwə lə Juwipi'gi par el. Ki rɔta'ti, in Luwə lə'de par el, nan in Luwə lə ndəgi de'gi pəti tɔ.
- ³⁰Tado Luwə in kareba. In ə təl Juwipi'gi de'gi'ti ki dana takum'ne'ti ki gorow kunme num de'gi ki in Juwipi'gi el ka təl'de de'gi'ti ki dana takum'ne'ti ki gorow kunme tɔ.
- ³¹Loki j'uni me'je j'adi Kirisiti kin, tɔji kadi nda ndukun goto wa? Lo kin'ti, ji tɔji kadi nda'a in ngayn to kin yo.

Rɔman'gi 4

- ¹Kadi j'elita lə kaw'je Abiraham ningə, nya madi ki ingə kigo tɔg'ɔ'ti inbe goto.
- ²Kin ə Luwə tudə Abiraham de'ti ki dana takum'ne'ti ki takul kulə ra'a'gi ə, asi kadi Abiraham a ində'n gu'ne inbe, nan a ində gu'ne non Luwə'ti el.
- ³Tado, ta ki makitu lə Luwə el ə to kin: «Abiraham un me'ne adi Luwə, ə Luwə tudə kunme li'ə ə oo'n'ə de'ti ki dana takum'ne'ti.»
- ⁴Ningə nya kare, de ki ra kulə ingə'n nyakugə goji, nya ki ingə kin, ingə kare el, nan in nya ki ingə tor kulə'ti ki ra.
- ⁵Kin ə de ra kulə madi el, nan un me'ne adi Luwə ki in nje təl de ki njeramajel, de'ti ki dana takum'ne'ti ə, Luwə a təl'ə de'ti ki dana, kigo tudə kunme li'ə ki ində dɔ me maji'ti lə Luwə.

⁶In be ə, Dabidi un'n ndu'ne ki taa el'n ta lə maji ki ingə ki rə Luwə'ti. Adi in de ki Luwə tudə de'ti lə'ne ki kanji gon kulə ra'a'gi.

⁷Dabidi ene: «De'gi ki Luwə inyə nyara'de'gi ki go'ti el, kə, Luwə bər majel'gi lə'de kə, in nje majikur'gi.

⁸De ki Luwə tudə majel li'ə də'a'ti el in nje majikur.»

⁹Maji kin in tado lə njekujəmōti par el, nan in tado lə njekujəmōti'gi el tō. Tado j'eli j'ene: Luwə təl Abiraham de'ti ki dana takum'ne'ti, tudə'n kunme li'ə oo'n'ə de'ti ki dana.

¹⁰Eke nya kin ra nya dəkagilo'ti ki ra wa? Ke in kete non kujə mōti Abiraham'ti eke in go'ti wa? Nya kin ra nya kete non'ti, um in go'ti gogi el.

¹¹⁻¹²Ningə nyakōji ki dō kujə mōti'ti re go'ti gogi to ndaj'a, ki kadi tōji toki Luwə təl Abiraham de'ti ki dana takum'ne'ti, ki takul kun ki un me'ne adi Luwə, dəkagilo'ti ki ujə'n mōti'ne el bay. Lo kin'ti, de'gi ki ujəi mōti'de el kaa Luwə təl'de de'gi'ti ki dana takum'ne'ti num, de'gi ki ujəi mōti'de kaa təl'de de'gi'ti ki dana takum'ne'ti num tō. Ningə Abiraham təl baw de'gi pəti ki ujəi mōti'de el, ki uni me'de, taa təl baw de'gi ki ujəi mōti'de tō. Adi in nje'gi ki uwəi kul kujə mōti par el, nan uni dō nja baw'je Abiraham ki un, ə un me'ne adi Luwə kete non kujə mōti'ne'ti kin.

¹³Luwə un ndu'ne adi Abiraham ki de'gi ki ginn koji'ti li'ə toki dōnangi in nya nduwə lə'de. Ningə in tado təl ki Abiraham təl rə'ne go ndukun'ti el, nan in tado təl ki Luwə təl'ə de'ti ki dana takum'ne'ti ki gorow kunme kadi Luwə.

¹⁴Kin ə re nya nduwə kin in tado lə de'gi ki nje təl rə'de go ndukun'ti par ningə, kar kunme goto, taa kunndu ki un adi Luwə kaa təl nya ki kum'ə goto tō.

¹⁵Tado ndukun ə in nje re ki wongi lə Luwə. Tado lo ki ndukun goto'ti, k'aldō ndukun kaa goto'ti tō.

¹⁶Lo kin'ti, nya nduwə ki Luwə un ndu'ne kadi n'a n'adi'de kin, de a ingə ki gorow kunme kadi Luwə. Be kadi in nya kadikare ki Luwə adi, ki nda'a to'ti tado lə de'gi pəti ki uni me'de to Abiraham be, um tado lə de'gi ki nje təl rə'de go ndukun'ti par el. Abiraham ki in baw de'gi pəti.

¹⁷Makitu lə Luwə elta dō Abiraham'ti ene: «M'ra'i to baw de'gi ngayn ki dōnangi'ti ne.» Abiraham in baw'je takum Luwə'ti ki un me'ne ad'a. Luwə ki nje kadi njekoy'gi indəi taa lo koy'ti, ki nje kadi nya'gi ki kete gotoi, toi.

¹⁸Abiraham un me'ne adi Luwə, adi təl baw de'gi ngayn ki dōnangi'ti ne toki makitu lə Luwə el'n ene: «Ginn de'gi lə'i a banyinan to mee'gi ki dōran'ti be.» Lo kin'ti, nya ki kadi de ində me'ne dō'ti goto, nan Abiraham aw ki kindəmedōti.

¹⁹Abiraham aw ki bal ki asi ndəkba ki bu kare, ningə gər kadi n'tōgi, tōgi'ne goto, taa ne'ə Sara kaa in kujj tō, nan gon lo kin el, un me'ne kadi kun mindi lə Luwə ki un kin a ra nya.

²⁰Abiraham ilə kunme lə'ne kə el, taa me'ə təsi də kunndu ki Luwə un ad'a el tə. Inge tōgi to kingə me kunme'ti lə'ne, ulə'n tōji də Luwə'ti.

²¹Ningə gər də'ne'ti maji ngayn kadi nya ki Luwə un ndu'ne kadi n'ra kin, aw ki tōgi kadi a ra'n.

²²In tado kin ə, Luwə tudə'n Abiraham de'ti ki dana.

²³Ningə loki makitu ene: «Luwə tudə Abiraham de'ti ki dana», kin, in tado lə Abiraham ki kar'ne par el.

²⁴Nan in ta ki səw də'je tə. J'in ki kadi Luwə a tudə'n'je de'gi'ti ki dana, ki takul kunme lə'je. J'un me'je j'adi Luwə ki ində ki Burəbe lə'je Jeju dann njekoy'gi'ti.

²⁵Jeju ki Luwə un'ə adi koy tado majel'gi lə'je, ningə un'ə dann njekoy'gi'ti te si'ə kadi tudə'n'je de'gi'ti ki dana takum'ne'ti.

Roman'gi 5

¹Loki Luwə təl'je de'gi ki dana takum'ne'ti ki gorow kunme, dann'je si'ə in ki lapiya ki takul Burəbe lə'je Jeju Kirisiti.

²In ki takul Jeju Kirisiti, ki gorow kunme ə, j'ingə'n majikur lə Luwə. Majikur ki ji ra me'ti, j'isi ji ra ronel, tado j'ində me'je də'ti kadi j'a j'in ginn təbar'ti lə Luwə.

³In ki utə, me kon'ti kaa ji ra ronel, tado ji gər kadi kon a re ki koreme,

⁴ningə de ki nje koreme'ne, a ra də nja'ne'ti me nya'gi'ti ki to, ə de ki nje ki ra də nja'ne'ti, in de ki aw ki nya kindəmedəti,

⁵ningə nya ki ində me'ne də'ti kin, a in nya ki ngom el. Tado Luwə buki ndiginan ki ində ngarme'je'ti ki gorow lə Ndil Luwə ki kar njay ki adi'je.

⁶Kirisiti re oy tado lə njeramajel'gi, loki j'asi kadi ji ra nya madi ki dərə'je el. Ningə oy ki dəkagilo ki Luwə inbe əji.

⁷De ki dana inbe mindi kaa, ngan ngayn kadi de a adi rə'ne koy'ti tado li'ə. Re dum inbe ningə, de ki njera nya ki maji, ə de mad'a ki rangi, a uwə rə'ne ba kadi oy tado li'ə.

⁸Lo kin'ti, Luwə tōji'je ndigi ki ndigi'je ki taga adi j'oo. Luwə adi Kirisiti re oy tado lə'je, dəkagilo'ti ki ji nanyi'n me majel'ti ki ra bay.

⁹Ningə, toki ngə sine, kadi rə koy'ti lə Kirisiti, təl'je de'gi'ti ki dana takum Luwə'ti takul mos'o kin ningə, kibo ngayn bay, Kirisiti a aji'je ta wongi'ti lə Luwə ki a re.

¹⁰Kete ki j'in njeban'gi lə Luwə bay mindi ə, inbe ulə'je noji nan'ti sə'ne ki gorow koy Ngonn'o. Ningə ki ngə sine kin ulə'je noji nan'ti ki rə'ne taa, inbe a aji'je me kisikidətaa'ti lə Ngonn'o el wa.

¹¹Ningə, in in kin par el, rə'je nəl'je ngayn takum Luwə'ti, tadə lə Burəbe lə'je Jeju Kirisiti ki un'ə ulə'n'je noji nan'ti ki rə'ne.

¹²In ki gorow lə de ki kare be ki in Adam, ə majel re'n də dənangi'ti, ningə majel re'n ki koy, koy ədi de'gi pəti, tadə de ki ra majel el goto, de'gi pəti rai majel.

¹³Ningə, kete taa kadi Luwə te ki də ndukun adi Moji, majel ki ra to me dənangi'ti ne nga, nan toki in dəkagilo ki ndukun goto bay, Luwə tudə majel'gi ki de'gi isi rai el.

¹⁴Nya kare, koy onbe də de'gi'ti pəti, ulə ngirə də Adam'ti biti te'n də Moji'ti. Nje ki alidə ndu Luwə el, toki Adam aldə ndu Luwə kin be kaa, koy onbe də'de'ti. Adam in banakum de ki maji kadi a re.

¹⁵Nga ningə, nya ki kadi de a oji'n majel lə Adam in ki kadikare memaji lə Luwə kin nan'ti goto. In ki rəta'ti kadi de'gi ngayn oyi koy majel lə de ki kare ki in Adam kin, nan memaji lə Luwə in kibo ngayn. Ningə nya ki Luwə adi bulə de'gi ngayn kare, ki gorow lə de kare be par, ki in Jeju Kirisiti kin, nda'a in ngayn.

¹⁶Kadikare lə Luwə ki adi kin, kand'a to ta dangi ki kandi majel lə de ki kareba kin. Majel lə de ki kare kin, ndu ki osi də'ti in ta ki gangi, nan kadikare ki re go nyara go'ti el ki ngayn, kand'a in ta ki kər də'ti.

¹⁷Kin ə re, ki tarow lə de ki kare be par, ki tarow majel li'ə, koy onbe də de'gi'ti pəti ningə, ki tarow lə Jeju Kirisiti ki kare inbe kin, j'a j'ingə'n nya ki maji ngayn ki rə Luwə'ti bay. De'gi pəti ki Luwə adi'de majikur ki to mbar, ki kadikare kərtadəti, a onyibe ki takul Kirisiti.

¹⁸Nga ningə, toki ki gorow majel lə de ki kareba ki in Adam, ta ki gangi osi'n də de'gi'ti pəti kakin ə, ki gorow nyara ki dana lə de ki kareba, ki in Jeju Kirisiti, de'gi pəti asi kadi Luwə təl'n'de de'gi'ti ki dana, kadi sii ki də'de taa biti ki non'ti.

¹⁹Toki, ki gorow təl rə go ta'ti el lə de ki kareba, de'gi pəti osi me majel'ti kakin ə, ki gorow təl rə go ta'ti lə de ki kareba, Luwə a ər'n ta də bulə de'gi'ti ngayn tə.

²⁰Loki ndukun te ningə, majel oji'n nan ki də'ti, nan loki majel ojinan ningə, memaji lə Luwə to mbar mbar inbe bay.

²¹Toki majel onbe ki koy kakin ə, memaji lə Luwə onbe ki kaji kadi de'gi sii ki də'de taa biti ki non'ti, ki takul Burəbe lə'je Jeju Kirisiti tə.

Rəman'gi 6

¹Ta ri ə kadi j'eli nan me lo kin'ti wa? Ke kadi to ji nanyinan ki lo ra majel'ti kadi to memaji lə Luwə to'n mbar mbar ki də'je'ti wa?

²Jagi, in be el. Tadə j'in de'gi ki j'oyi, ji gangi nan ki majel, nga ra bann be ə kadi to ji təli j'isi me majel'ti bay wa?

³In gəri maji kadi j'in pəti ki ji rai batəm me tə Jeju Kirisiti'ti, batəm kin təji kadi j'in de'gi ki j'oyi nan'ti ki Kirisiti.

- ⁴Ki gorow læ batəm kin, duwi'je nan'ti si'ə, me koy'o'ti. Nga ningə, toki Kirisiti ində taa dann njekoy'gi'ti ki tōgi ki əti bol ngayn læ Baw'je Luwə kakin ə, j'in kaa j'isi ki dō'je taa kisi ki sigi tō.
- ⁵Ningə, kin ə re, j'ində rō'je nan'ti ki Kirisiti toki rōta'ti me koy'o'ti ə, j'a j'ində taa lo koy'ti, toki ndə'n lo koy'ti kin be tō.
- ⁶Kadi ji gər maji toki, hal de ki to kete kin, in ki bər'ə kagidəsi'ti ki Kirisiti nga, kadi rō'je ki to majel kin in ki tuji kō, kadi j'in'n ginn tōgi'ti læ majel el nga.
- ⁷Tadō de ki oy, majel onbe dō'a'ti el nga.
- ⁸Kin ə re j'oyi nan'ti ki Kirisiti ə, j'uni me'je kadi j'a j'isi ki dō'je taa nan'ti si'ə.
- ⁹Ji gər kadi Kirisiti ki ində taa dann njekoy'gi'ti kin, təl oy gogi el; koy aw ki tōgi dō'a'ti el nga.
- ¹⁰Kirisiti ki oy, oy koy majel, ningə in koy ki nja kare par, tadō majel'gi pəti. Ningə ki ngəsine kin, isi ki dō'ne taa tadō læ Luwə.
- ¹¹Be tō ə, ingi kaa, maji kadi oyi rō'se to de'gi ki oyi dō majel, ningə sii ki dō'se taa tadō læ Luwə, me tō Jeju Kirisiti'ti.
- ¹²Maji kadi adi majel onbe dō rō'se'ti el. Kadi in təli rō'se go ndigi'ti læ darō el.
- ¹³Adi ngonn rō'se madi kare ra nya ki majel el, kadi təl nyara kulə ki gorow'ə'ti el, el. Nan kadi uni rō'se ba pəti tadō kulə læ Luwə, to de'gi ki indəi taa dann njekoy'gi'ti. Kadi darō'se ba pəti in tadō kulə læ Luwə, kadi təl nyara kulə ki dana.
- ¹⁴Lo kin'ti, majel a onbe dō'se'ti el, tadō in ginn tōgi'ti læ ndukun el, nan memaji læ Luwə ə in dō'se'ti.
- ¹⁵Ta ri ə kadi j'eli dō lo kin'ti wa? Ke j'a ji ra majel tadō k'in ki j'in ginn tōgi'ti læ ndukun el, nan j'in ginn tōgi'ti læ memaji læ Luwə yo wa? Jagi, in be el.
- ¹⁶In gər bəti kadi kin ə re un rō'i kadi in ra kulə adi de madi ningə, in təl bər læ de'ə kin. Adi re uni rō'se'ti kadi rai majel ningə, in bər læ majel kadi aw sese koy'ti, a re in təli rō'se go ndu Luwə'ti tō ningə, təl rō go'ti kin a aw sese me nya ra'ti ki dana tō.
- ¹⁷Ji ra oyo Luwə tadō kete in bər'gi læ majel, nan ki ngəsine kin, in təli rō'se ki me ki kare gorow nyando'ti ki maji ki ingəi.
- ¹⁸Luwə taa'se ji majel'ti ilə'se taa, adi in təli, in ginn tōgi'ti læ nyara ki dana nga.
- ¹⁹M'elta be to ta k'el de'gi, tadō re in be el ə, kasi el lə'se a ra kadi in gəri me ta kin el. Toki kete uni ngann rō'se'gi ba pəti to bər'gi indəi ta nya'ti ki to njen, ki nyara ki majel, ki ki lo kaya'ti ki a aw ki de kadi tanrō Luwə kakin ə, maji kadi, ki ngəsine kin, uni ngann rō'se'gi to bər'gi indəi ta nya ra'ti ki dana, ki a aw sese kadi ari njay.
- ²⁰Dōkagilo'ti ki in bər læ majel kin, usi'se dō nya ra'ti ki dana el.

²¹Nga ningə, in ri ə kadi a ingəi me nya'ti kin bay wa? Nya kin in nya ki me'se olo do'ti ə adi'se rəsəl, tado ta tolta'a in koy.

²²Ningə ki ngəsiine kin, toki Luwə taa'n'se ilə'se taa, adi in təli bərgi li'ə, kulə ra'se a aw sese me kar njay'ti, kadi ta tolta'a ə ingəi kaji ki biti ki non'ti.

²³Tado nyakugə bangi majel in koy, ningə nya kadi ki Luwə adi'je kare in kaji ki biti ki non'ti, me tə Jeju Kirisiti ki Burəbe lə'je.

Rəman'gi 7

¹Ngannkon'm'gi ki konnann'm'gi, in gəri maji kadi ta ki m'nji m'el'se kin, m'el'se to de'gi ki gəri ndukun maji. Ningə ndukun aw ki tōgi do de'ti loki de isi'n ki do'ne taa bay kin par.

²In be ə, dene ki taa ngaw, ndukun doo'a nan'ti ki ngaw'a, loki ngaw'a isi'n ki do'ne taa bay kin par. A kin ə re ngaw'a oy ningə, ndukun ki doo'a nan'ti ki ngaw'a kin in do'a'ti el nga.

³Re ngaw'a isi ki do'ne taa bay ə təl taa dingəm ki rangi ningə, de'gi a oyi'ə to njekuwə marum. A re ngaw'a oy ningə, ndukun in do'a'ti el nga, adi re taa dingəm ki rangi kaa, de a oo'ə to njekuwə marum el.

⁴Nya kin to be ki rə'se'ti tə. In ngannkon'm'gi ki oyi nan'ti ki Kirisiti, me darə'ti, in gangi nan ki ndukun, adi in lə de ki rangi nga. De'ə kin in Kirisiti ki nje kində taa dann njekoy'gi'ti, kadi kulə ra'a'gi in nya Luwə.

⁵Toki rəta'ti, dəkagilo'ti ki kete j'isi ji ra'n ndigi lə darə'je, nyənn nya ra'gi ki majel, ki ndukun ndu'de ki taa, ədi rə'ne rə'je'ti, adi ji ra nya ki aw se'je ki koy'ti.

⁶Nan ki ngəsiine kin, ji goto ginn ndukun'ti, tado j'oy, ji gangi nan ki nya ki kete uwə'je dangay'ti. Adi ji ra kulə ginn tōgi'ti ki sigi, ki in tōgi lə Ndil Luwə, um ji ra kulə ginn tōgi'ti ki kete ki in tōgi lə ndukun ki ndangi kin el nga.

⁷Ta kin kər me'ə nan ri wa? Tōji kadi ndukun in majel wa? Jagi, ndukun in majel el, nan k'in ə, in ndukun ə in nje kōji'm majel kadi m'gər'ə. Kin ə re ndukun el'm ene: «A in ra kumnda el,» el ə, re m'a m'gər nya ki bari'ə kumnda el.

⁸Lo kin'ti, majel ingə row ki ndukun te ad'a kin kadi ində'n kumnda'gi ki dangi dangi me'm'ti. Tado kin ə re mbərkikində goto ə, majel a təl nya ki koy tə.

⁹Kete loki ndukun goto bay, m'nji kumngayira. Nan loki mbərkikində re, majel nga a təl nje kisi kumngayira.

¹⁰Ningə m'in, m'oy, adi mbərkikində ki kadi aw sə'm ki kaji'ti kakin, ki əjido'm, təl aw sə'm koy'ti yo.

¹¹Tado majel, ingə row ki mbərkikində te ad'a kakin, adi ədi'm ki gorow lə mbərkikində, aw sə'm adi koy.

- ¹²Lo kin'ti, ndukun ar njay, mbærkikində ar njay, in nya ki dana, in nya ki maji tɔ.
- ¹³Ndukun ki in nya ki maji, a təl kadi in row kingə koy lə'm el jagi. Ningə in majel ə in nje re ki koy dɔ'm'ti, ki gorow lə nya ki maji, kadi tɔji'n rɔ'ne ki taga, taa kadi tɔji'n tɔgi'ne ki rɔ'je'ti ki in majel tɔ, ki gorow lə mbærkikində.
- ¹⁴Ji gər kadi ndukun in nya lə Ndil, nan m'in, m'in de ki me darɔ'ti, ki majel ndogi'm.
- ¹⁵Toki rɔta'ti, m'gər kum nya'gi ki m'nji m'ra'de el. Nya ki m'ndigi ra kin ə, m'ra el, ningə nya ki nəl'm el kin taa m'ra tɔ.
- ¹⁶Kin ə re in nya inbe ki m'ndigi ra el kin taa m'ra ningə, m'ndigi dɔ'ti ki ndukun kadi in nya ki maji.
- ¹⁷Lo kin'ti, in m'inbe m'nji ra nya el, nan in majel ki isi me rɔ'm'ti.
- ¹⁸Tadɔ m'gər kadi darɔ'm'ti ki in darɔ ki ton kin, nyara ki maji a isi səm'ti el.
- ¹⁹Tadɔ m'ra nya ki maji ki m'ndigi ra kin el, ə nya ki majel ki m'ndigi ra el kin yo taa m'ra.
- ²⁰Kin ə, in nya ki m'ndigi ra el yo ə m'ra ningə, in m'in ə m'nji ra el, nan in majel ki isi me darɔ'm'ti ə isi ra.
- ²¹M'gər nya ki isi ra nya be ki kagilo'gi pəti nga: loki m'in, m'ndigi kadi m'ra maji nan, majel yo ə tɔ adi m'ra.
- ²²Me'm'ti kəy kərɔki ningə, m'ingə rɔnel me ndukun'ti lə Luwə.
- ²³Nan m'gər me rɔ'm'ti kadi tɔgi madi ki rangi isi non, isi rɔ ki ndigi ra ki in rɔ'm'ti. Tɔgi kin ra adi m'təl bər lə majel ki isi rɔ'm'ti.
- ²⁴⁻²⁵Ki nyagər lə'm, m'nji m'ulə dɔ'm ginn tɔgi ndukun'ti lə Luwə, nan me darɔ'ti ki ton, m'nji m'ulə dɔ'm ginn tɔgi'ti lə majel ki ndə tɔgi'ne dɔ'm'ti. M'in de ki nje kumtondo, de ki kadi a taa'm ilə'm taa ji darɔ'ti ki in nya lə koy kin goto. Tɔji in ki dɔ Luwə'ti ki aji'm ki gorow lə Burəbe lə'je Jeju Kirisiti!

Rɔman'gi 8

- ¹Ki ngəsine kin, de'gi ki indəi rɔ'de nan'ti me tɔ Jeju Kirisiti, ta ki gangi goto dɔ'de'ti nga.
- ²Tadɔ tɔgi lə Ndil Luwə ki nje kadi de isi'n ki dɔ'ne taa me kində rɔ nan'ti me tɔ Jeju Kirisiti, taa'je ilə'je taa ji tɔgi'ti lə majel ki tɔgi lə koy.
- ³In nya ki ndukun lə Moji asi kadi ra el, tadɔ darɔ de ki ton ra adi tɔg'ɔ goto. Nan Luwə ra nya kin ki gorow lə Ngonn'o inbe, ad'a kadi ər majel. Re ki darɔ ki tanan ki yan de ki njeramajel, gangi'n ta dɔ majel'ti ki aw ki tɔgi dɔ darɔ de'ti.
- ⁴Luwə ra be kadi ndigi ra ki dana lə ndukun lə Moji tɔlta'ne dɔ'je'ti, j'in j'isi njiyə kigo ndigi'ti lə'je el, nan j'isi njiyə kigo ndigi'ti lə Ndil Luwə yo kin.

- ⁵Toki rōta'ti, de'gi ki sii ginn tōgi'ti lō darō'de, isi rai ndigi lō darō de, nan de'gi ki sii ginn tōgi lō Ndil Luwə, isi rai ndigi lō Ndil Luwə tō.
- ⁶Ra ndigi lō darō, a aw ki de be lō koy, nan ra ndigi lō Ndil Luwə, a aw ki de ad'a ingō kajī, a ad'a ingō lapiya.
- ⁷Ra ndigi lō darō, in təl de njeban'ti lō Luwə. De ki njera ndigi lō darō, in de ki ulō dō'ne ginn ndukun'ti lō Luwə el, tado asi kadi a ra el.
- ⁸De'gi ki sii ginn tōgi'ti lō darō'de, asi kadi a rai nya ki nəl Luwə el.
- ⁹Nga ningə ingi, sii ginn tōgi'ti lō darō'se el, nan sii ginn tōgi'ti lō Ndil Luwə. Tado Ndil Luwə isi me'se'ti. Re de aw ki Ndil Kirisiti me'ne'ti el ə, in de lō Kirisiti el.
- ¹⁰Re Kirisiti isi me'se'ti ə, darō'se kin a oy inbe, tado lō majel, nan Ndil Luwə adi'se kisikidōtaa, tado in de'gi ki Luwə təl'se de'gi ki dana takum'ne'ti.
- ¹¹A re Ndil Luwə ki nje te ki Jeju dann njekoy'gi'ti isi me'se'ti ə, Luwə ki nje te ki Jeju Kirisiti dann njekoy'gi'ti a adi darō'se ki koy təl isi kumngayira ki takul Ndil'ə ki isi me'se'ti.
- ¹²Lo kin'ti, ngannkon'm'gi ki dene ki ki dingəm, j'awi ki bangi dō'je'ti, ningə in bangi lō darō kadi tō jī ra'n ndigi lō darō el.
- ¹³Tado re sii ta ra nya'ti kigo ndigi'ti lō darō'se ə a oyi. A re uni Ndil Luwə, tōli kulō ra'gi ki majel lō darō'se ningə, a sii ki dō'se taa tō.
- ¹⁴Tado de'gi pōti ki Ndil Luwə isi ər'de tarow in ngann'gi lō Luwə.
- ¹⁵Tado Ndil ki ingəi'ə, in kadi ra'se bər'ti el, taa kadi təl ində bol me'se'ti bay el tō. Nan in njera'se ngann kotī'ti. In ki tarow li'ə kin ə j'isi jī bari'n nya ki ndu'je ki taa boi j'ene: «Aba, Baw'je.»
- ¹⁶Ndil inbe kin ə in nje tōji ndil'je kadi gər toki j'in ngann'gi lō Luwə.
- ¹⁷Ə re j'in ngann'gi lō Luwə ningə, j'in kaa j'a j'ingəi nya maji'gi ki Luwə un ndu'ne dō'ti kadi n'a n'adi de'gi lə'ne kin tō. J'a j'ingəi nya maji'gi kin nan'ti ki Kirisiti, tado j'ingəi kon nan'ti si'ə, kadi j'in nan'ti si'ə me tōji'ti li'ə.
- ¹⁸M'gər maji kadi kon ki dōkagilo'ti ki bone kin asi nan ki tōji ki Luwə a te ki dō'a kadi jī gər kin el.
- ¹⁹Nyakində'gi pōti sii dēle, isi nginəi dōkagilo ki Luwə a tōji'n tōji lō ngann'gi lə'ne.
- ²⁰Tado nyakində'gi osi ginn tōgi'ti lō tōgi'gi ki nda'de goto. In ki me ndigi lə'de inbe el, nan in Luwə inbe ə ndigi be kadi in ginn tōgi'gi'ti kin.
- ²¹Ningə isi indəi me'de dō'ti kadi ndō kare ə, a tei ginn tōgi'ti ki nje tuji'de ki uwə'de bər'ti kin. A tei ginn'ti kō kadi ingəi dō'de nan'ti ki ngann'gi lō Luwə, taa kadi in me tōbar'ti lō ngann'gi lō Luwə tō.

- 22**Ki ngosine kin, ji gər kadi nyakində'gi kin pəti isi tuməi um um to dene ki ndo ra'a be.
- 23**Ningə in nyakində'gi par dərə'de el, j'in ki j'ingəi Ndil Luwə to nya ki dəkete dann kadikare'gi'ti lə Luwə ka, ji tuməi um um tə, j'isi ji nginə kadi Luwə təl'je ngann'ne'gi'ti, kadi taa darə'je ilə taa.
- 24**Tadə Luwə aji'je, nan in ki j'isi ji nginə ta'a to nginə bay. Nga ningə, re de oo nya ki isi nginə ta'a ki kum'ne ningə, in nya ki isi nginə ta'a el nga. De ki kadi oo nya ki kum'ne, ə təl isi nginə taa to nginə bay goto.
- 25**A re ji nginə ta nya ki j'oo ki kum'je el ningə, ji nginə ta'a ki koreme.
- 26**In be tə ə, Ndil Luwə isi re ra'n se'je, me təgi goto'ti lə'je. Tadə ji gər kelta ki Luwə toki maji kadi j'el'n el, nan Ndil Luwə inbe isi el si'ə ta tor'je'ti ki ndu ki de asi gər me'ə el.
- 27**Ningə Luwə ki gər ngarme'je, gər nya ki Ndil ndigi kadi el'ə, tadə Ndil isi elta ki Luwə, tadə maji lə de'gi lə Luwə, toki Luwə inbe ndigi'n.
- 28**Ji gər kadi nya'gi pəti rai nya tadə maji lə de'gi ki ndigi Luwə, adi in de'gi ki inbe bar'de kigo kəji'ti lə'ne.
- 29**Tadə nje ki Luwə gər'de kete, ə un ndu'ne də'de'ti kadi toi to Ngonn'o Kirisiti be, kadi Kirisiti in ngonn ngatəgi lə bulə ngannkon'gi.
- 30**Adi in nje ki Luwə mbəti'de kete, Luwə bar'de tə, nje ki Luwə bar'de, Luwə təl'de de'gi ki dana takum'ne'ti tə, ningə nje ki Luwə təl'de de'gi ki dana takum'ne'ti, adi'de təji tə.
- 31**Ta ki kadi j'eli də lo'ti kin goto. Re Luwə in se'je ə, de ki kadi a əsi'je ta goto.
- 32**Luwə ki un kon də Ngonn'ne'ti inbe kə el, nan un'ə ilə kə tadə lə'je pəti, a adi'je nya'gi pəti kare nan'ti ki Ngonn'o.
- 33**De ki kadi a ində ta də de'gi'ti ki Luwə mbəti'de goto, tadə in Luwə inbe ə təl'de de'gi ki dana takum'ne'ti.
- 34**De ki kadi a gangi ta də'de'ti goto, tadə Kirisiti in nje koy. Kibo ngayn, in ə ində taa dann njekoy'gi'ti, isi dəjikəl Luwə'ti, isi elta ki Luwə tadə lə'je.
- 35**De ki asi kadi a gangi'je nan'ti ki ndigi ki Kirisiti ndigi'je kin goto. In kumtondoo, eke me kon asi el, kindəkumndoo, eke ɓo, eke ndoo, eke tuji, eke koy, asi el.
- 36**Makitu lə Luwə el ene: «Tadə lə'i, koy in kadi'je'ti ndəkba ki sin ge, kada ge ki losəl'ə ge. De'gi oyi'je to da'gi ki de isi aw se'de lo təl'de'ti be.»
- 37**Nan me nya'gi'ti kin pəti, j'a ji təti rə ki təgi ki ngayn ki nje ndigi'je adi'je.

³⁸Tado m'gər maji, toki rōta'ti, kadi in koy el num, in kisikidōtaa el num, in malayka'gi el num, in tōgi lə ndil'gi ki majel el num, in nya ki bone el num, nya ki lo ti'ti el num, in tōgi'gi ki me dōnangi'ti el num,

³⁹in tōgi'gi ki taa el num, in ki nanga el num, in nyakində madi el num, nya madi kare ki asi kadi a gangi'je nan'ti ki ndigi ki Luwə ndigi'je me tō Jeju Kirisiti ki Burəbe lə'je kin goto.

Rōman'gi 9

¹Me kində rō nan'ti me tō Kirisiti, ta ki m'aw to m'el kin in ta ki rōta'ti um in ta ngom el. Nga ningə, me'm ki kəy inbe kaa, ki tōgi lə Ndil Luwə, mannaji dō ta'ti kin kadi in ta ki rōta'ti.

²Me kon kibo ngayn ra'm, ningə me'm to'm ki dō ndō'gi tado

³lə ngannkon'm'gi ki ginn koji'ti lə'm. M'ndigi kadi darō'm inbe, Luwə man'm, kadi m'gangi nan ki Kirisiti tado maji lə'de.

⁴Adi in ngann Isirayel'gi ki Luwə təl'de ngann'ne'gi'ti, tōji'de tōbar lə'ne adi gəri, un mindi'ne adi'de, adi'de ndukun, adi isi kawinan non'a'ti, ilə ndu'ne adi'de,

⁵taa in ginn koji'ti lə burəbaw'gi ki Luwə bar'de kete. Ingi ə Kirisiti De ki Luwə mbət'ə te ginn koji'ti lə'de tō. Kirisiti ki in dō nya'gi'ti pəti. Maji kadi tōji in dō Luwə'ti ki dōkagilo'gi ki dōkagilo'gi. Amen.

⁶In kin tōji kadi ndu Luwə təl nya ki nda'a goto el. Toki rōta'ti, de'gi ki ginn koji'ti lə Isirayel in ngann Isirayel'gi dōrō el,

⁷taa de'gi ki ginn koji'ti lə Abiraham in ngann me'ə'gi pəti el, tado Luwə el Abiraham ene: «In ki ginn koji lə Isaki ə in a ingə'n de'gi ki ginn koji'ti lə'i.»

⁸Nya kin tōji kadi ngann Abiraham pəti ə in ngann Luwə el, nan in ngann'gi ki oji'de kigo kun ndu'ti lə Luwə ki un adi Abiraham ə in ngann'a'gi ki rōta'ti.

⁹Tado Luwə un ndu'ne be ene: «Dōkagilo'ə inbe kin be ə, m'a m're, ningə Sara a ingə ngonn kare.»

¹⁰Lo kin'ti, ginn'ə gangi el bay, Rebeka kaa in non bay tō. In ki Isaki ki kare inbe kakin tō ə oji'n ndungə'gi ki joo.

¹¹Nga ningə, kete non koji ngann'gi'ti kin, loki rai nya ki maji ki nya ki majel el bay ə, Luwə mbəti ki kare kigo me ndigi'ti lə'ne kadi ndigi ra li'ə təl'n ta'ne.

¹²Luwə mbəti ngonn kare kigo ndigi'ti lə de madi el, nan in kigo ndigi'ti li'ə in Luwə ki bar'de, ə el'n Rebeka ene: «Ngonn ki ngatōgi a ra bər lə in ki du.»

¹³Ta kin te toki makitu lə Luwə el'n ene: «M'ndigi Jakobi, ə m'mbəti Esuwa.»

¹⁴Ta ki kadi j'eli dō lo kin'ti goto, Luwə in njera nya ki dana, nyara ki dana el goto rō'a'ti jagi.

- 15Tado el Moji ene: «M'a m'ra maji ki de ki kadi m'ra si'ə maji, ə m'a m'oo kumtondoo lə de ki kadi m'oo kumtondoo li'ə tə.»
- 16In kin in kigo ndigi'ti lə de madi el, taa in kigo kulə'ti ki ra ngayn el tə, nan in kigo ndigi'ti lə Luwə ki nje k'oo kumtondoo.
- 17In be tə ə, Luwə el'n ta ngar Parawon me Makitu'ti lə'ne ene: «In m'inbe ə m'indəi lo kin'ti kadi m'əji'n təgi'm ki rə'i'ti, ə kadi tə'm bari'n ta de'gi'ti pəti ki dənangi'ti ne tə.»
- 18Lo kin'ti, kadi ji gər toki Luwə oo kumtondoo lə de kigo me ge'ti li'ə, ə adi me de ngan kigo me ndigi'ti li'ə tə.
- 19De madi a el'm ene re Luwə ra nya ki me ndigi ningə, ke ra bann ə isi aw ki ta ki de'gi bay wa? Tado de ki kadi tanrə ndigi li'ə goto.
- 20Nan in de kare par in nan ə kadi manji ta Luwə'ti wa? Ngoo asi kadi a el be'ne ene: «Tado ri ə ra'm adi m'to be el wa?»
- 21Nje kuwə ngoo, asi kadi, ki hanji ki kare inbe kin, uwə'n ngoo ki gat'a in ngayn, ə ki hanji ki kare inbe kin, uwə'n in ki gat'a in ngayn el tə.
- 22Lo kin'ti, Luwə ndigi ngayn kadi əji wongi lə'ne, ə adi de'gi gəri təg'ə tə, nan ore me'ne ə təl ore bay də de'gi'ti ki asi tuji, kadi buki wongi lə'ne də'de'ti, tuji'n'de kə.
- 23Nan, Luwə ndigi ngayn tə kadi n'təji təbar lə'ne ki rə de'gi'ti ki asi k'oo kumtondoo, ki ra go'de kete kadi sii sə'ne me təbar'ti lə'ne.
- 24Nga ningə, de'gi kin in j'ingi ki Luwə bar'je. Bar'je dann Juwipi'gi'ti par el, nan bar'je dann ndəgi de'gi'ti ki in Juwipi'gi el tə.
- 25Ningə in ta ki Luwə inbe el me makitu'ti lə Oje ene: «De'gi ki kete in de'gi lə'm el, M'bar'de de'gi lə'm bone, Ə de'gi ki kete in njendigi'gi lə'm el, M'bar'de njendigi'gi lə'm bone.
- 26Nga ningə, lo'ti inbe ki de'gi eli'de'ti eyina: “In de'gi lə Luwə el kin”, A bari'de ngann'gi lə Luwə ki nje kisi kumngayira.”
- 27Ejay iləmbər ki yan'ne tə, əji'n də ngann Isirayel'gi ene: «Kin ə re ngann Isirayel'gi banyinan to nangira ki ta ba'ti be kaa, in nje ki madi'gi par ə a ingəi kajj.
- 28Tado Burəbe el ene ta lə'ne n'a n'təl ta'a kadi osi taga panyi num, kalangi ba num tə dənangi'ti ne.”
- 29Ningə in toki ta ki Ejay inbe kaa el kete ene: «Kin ə re Burəbe lə njerə'gi, Inyə de'gi madi to ginn kojji lə'je el nga a, Re j'a ji to to Sədom be, Re j'a to tanan ki Gəmər be.”
- 30Ta ki kadi j'eli də ta'ti kin ə to kin: de'gi ki gəri Luwə el, ki sangi row kadi n'in de'gi ki dana el, nan Luwə ər ta də'de'ti adi təli de'gi ki dana. Təli de'gi ki dana ki gorow kunme kadi Kirisiti.

³¹Nga ningə, ngann Isirayel'gi ki sangi kadi n'in de'gi ki dana ki gorow læ ndukun taa, tei lo ndukun'ti kakin el.

³²Tei low'ə'ti el tado oyi kadi in nya ki n'a n'ingəi ki row kulə ki ra yo um ki row kunme dō ramaji'ti læ Kirisiti el. Lo kin'ti, awi tugəi nja'de mbal'ti, awi to kosi.

³³Toki makitu læ Luwə el'n ene: «Oyi, me bebo'ti ki Siyon, M'ində mbal ki nje tugə de non, In mbal ki nje tugə de k'ilə, Nan de ki un me'ne adi, nan rə'a a səl'ə el.»

Roman'gi 10

¹Ngannkon'gi, nya ki uwə me'm ngayn ki m'nji m'dəji Luwə tado læ Juwipi'gi, in kadi ingəi kaji.

²Tado m'asi kadi m'mannaji læ'de, toki tingəi bil tado læ Luwə, nan k'in ə in tingə ki nyagər goto me'ti.

³Toki rəta'ti, gəri row ki Luwə isi ər'n ta dō de'gi'ti el, adi isi sangi row kin ki dō'de inbe'gi. Lo kin'ti, ingi, gotoi dō row'ti ki Luwə isi ər'n ta dō de'gi'ti.

⁴Tado Kirisiti ə in ta telta ndukun, kadi de ki ra un me'ne ningə, Luwə ər ta dō de'ə'ti.

⁵Moji inbe elta əji'n dō kər ta dō'ti ki gorow læ ndukun ene: «De ki təl rə'ne go ndukun ningə, de'ə a aji ki row læ ndukun kakin.»

⁶Ningə ta ki əjido kər ta dō'ti ki row kunme ə to kin: «Ononyi kadi el me'i'ti ene: nan ə a aw dərən'ti wa?» Tado Kirisiti in dərən'ti ə re.

⁷Taa, nan ə a aw koo wa kaa, el be el tō, tado Kirisiti ində taa lo koy'ti dann njekoy'gi'ti.

⁸Makitu læ Luwə el ene: «Ta læ Luwə in kad'i'ti ndəkba, to ta'i'ti kadi el, in ngarme'i'ti. In ta kunme kin ə j'isi j'ilə mbər'ə.»

⁹Toki rəta'ti, re ta te ta'i'ti toki Jeju in Burəbe, ə re un me'i toki Luwə un'ə taa dann njekoy'gi'ti ningə, a ingə kaji.

¹⁰Tado kunme ki in ngarme'de'ti ə Luwə a ər ta dō de'ti, ningə ta ki te ta de'ti ə a aji'de tō.

¹¹Tado makitu læ Luwə el ene: «De ki ra ki un me'ne ad'a ə, rə'a a səl'ə el.»

¹²Lo kin'ti, dangi dangi goto dann Juwipi'gi'ti ki de'gi ki in Juwipi'gi el. Pəti Burəbe ki kare inbe kin ə in Burəbe læ'de. In ki nje kadi nya maji de'gi pəti ki bari tō'a.

¹³Tado makitu læ Luwə el ene: «De ki ra ki bar tō Burəbe a ingə kaji.»

¹⁴Nga ningə, kin ə de'gi uni me'de adi'ə el ə, lo kadi a bari tō'a goto, a kin ə de el'de ta li'ə el ə, lo kadi a uni me'de adi'ə goto, a kin ə de ki nje kiləmbər ta li'ə goto ə, lo kadi a oyi ta li'ə goto tō.

¹⁵A kin ə de'gi ki njekawkulə'gi gotoi ə, lo kadi de a iləmbər ta li'ə goto tə. Makitu lə Luwə elta də'ti be ene: «In nya ki rənel ngayn kadi de oo nja nje kiləmbər Poyta ki maji.»

¹⁶Nan de'gi madi mbeti təli rə'de go Poyta'ti ki maji. Nga ningə, Ejay dəji ta də lo kin'ti ene: «Burəbe, de ki un me'ne də mbər'ti ki j'ilə kin goto.»

¹⁷Ji gər toki de a un me'ne ki gorow lə Poyta ki maji ki oo, nga ningə, Poyta ki maji kin, in mbər ta lə Kirisiti.

¹⁸Ə kadi m'dəji m'oo ke Juwipi'gi oyi ta kin el biti wa? Oyi ta kin maji. Tado makitu lə Luwə elta də'ti ene: «Ndu nje kiləmbər Poyta ki maji aw ki də be'gi pəti, taa, de'gi ki sii dəboy lo'gi'ti ki dənangi'ti ne pəti kaa, ta ki ta'de'ti osi mbi'de'ti tə.»

¹⁹Ə kadi m'dəji m'oo ke ngann Isirayel'gi gəri me ta ki bar kin el wa? Moji elta ki ta Luwə'ti də lo kin'ti ene: «M'a m'adi jangi ra'se də de'gi'ti ki de gər ginn'de el, M'a m'adi wongi ra'se ngayn də de'gi'ti ki in de'gi ki nyagər lə'de goto.»

²⁰Ejay aw biti elta ki ta Luwə'ti ene: «De'gi ki sangi kaa sangi'm'in el, ingəi m'in, M'te ki də'm taga m'adi de'gi ki dəji'm'in nya madi el.»

²¹Nan ki əjido ngann Isirayel'gi, Moji ilə də'ti ene: «Ndo'gi pəti, m'ulə ji'm m'adi de'gi ki nje təl rə'de go ta'ti el, De'gi ki nje tanrə.»

Rəman'gi 11

¹M'dəji kadi m'oo ke Luwə mbəti de'gi lə'ne ki in ngann Isirayel'gi kin wa? Jagi, Luwə mbəti ngann Isirayel'gi el. Tado m'in ki də'm, m'in ngonn Isirayel, m'in ginn koji'ti lə Abiraham, me koji'ti lə Benjamin.

²Luwə mbəti de'gi lə'ne el, in de'gi ki mbəti'de kete mayinu. Ingi, ta ki njekeltakita Luwə'ti Eli, el me makitu'ti lə Luwə, səki'n də ngann Isirayel'gi rə Luwə'ti kin, in gəri maji.

³Eli el ene: «Burəbe, təli njekeltakita'i'gi'ti pəti tigə, lo'gi ki de'gi isi iləi kadikare'ti adi'nu kin, budi'de nanga mur mur, in m'in ki kar'm par ə m'nanyi, ningə isi sangi kadi n'təli'm'in tə.»

⁴Nan ta ki Luwə ilə'ti ə to kin: «M'ngəm de'gi dər siri m'ində ta dangi, to de'gi lə'm, ki əsi məkəsi de nanga non yo Bal'ti el.»

⁵Be tə ə, dəkagilo'ti ki bone, ngonn kuti ngann Isirayel'gi madi nanyinan, kadi sii to de'gi ki Luwə mbəti'de kigo memaji'ti lə'ne.

⁶Luwə mbəti'de kigo me maji'ti lə'ne, um in kigo kulə ra'de'ti el. Re be el ningə, memaji lə Luwə kin a in memaji ki rəta'ti el.

⁷Me ta kin ene ri wa? M'ene nya ki ngann Isirayel'gi sangi, ingəi nya'a el, ningə in de'gi ki Luwə inbe mbəti'de ə ingəi. Ningə ndəgə'gi, təli nje me ngan.

⁸Nje me ngan toki makitu læ Luwə el'n ene: «Luwə adi hangal'de oy njum, Adi kum'de oo lo el, Ningə adi mbi'de boy ndəngirə tə. Nya kin ra nya bitə bone.»

⁹Nga ningə Dabidi kaa elta də lo kin'ti tə ene: «Kadi nyakusə rənel læ'de təl kuləkikiyə kuwə'de, Kadi təl jigi tugə'de ki kadi osi, Kadi in row kindəkəji læ bulə de'gi, kadi in nyakugə goji'de ki majel əjido kulə ra'de.

¹⁰Kadi kum'de diw adi oyi lo el, Adi rugi gidi'de bo ki dəkagilo'gi pəti.»

¹¹M'dəji kadi m'oo ke jigi ki tugə Juwipi'gi ilə'de adi osi kin kadi a indəi taa el bitə wa? Jagi, a indəi taa, nan ki gorow læ nya ra ki go'ti el ki rai, ə ndəgi de'gi ingəi kaji. Ingəi kaji kadi jangi ra'n de'gi ki Isirayel.

¹²Nga ningə, kin ə re nya ra ki go'ti el læ Juwipi'gi ki rai, təl maji læ de'gi pəti ki dənangi'ti ne, kin ə ton læ'de təl maji læ de'gi ki in Juwipi'gi el ningə, təji kadi re indəi rə'de ta kaji'ti ki rə tinyi'de ningə, maji læ'de a to mbar mbar gogi bay.

¹³Ingə ki in Juwipi'gi el, toki m'in'n njekawkulə ki rə de'gi'ti ki in Juwipi'gi el, m'el'se kadi in gəri toki m'piti kulə ki to ji'm'ti.

¹⁴Kulə kin to kadi ke a əsi de'gi ki ginn koji'ti lə'm adi jangi ra'de, be kadi toki madi'gi ingəi kaji.

¹⁵Kin ə kər ki Luwə ə Juwipi'gi gogi, in row kulə noji nan'ti læ Luwə in ki de'gi ki dənangi'ti ne ningə, təl'de ki rə Luwə'ti gogi a in nya ki maj'a in ngayn. A in kində taa lo koy'ti kaw lo kisikidətaa'ti.

¹⁶Ningə kin ə re dow mapa ki rai ki ko ki dəkete in yan Luwə ningə, ndəgi mapa ba pəti in li'ə tə, a kin ə ngirə kagi in yan Luwə ningə, baji'ə'gi in yan Luwə tə.

¹⁷Ningə Isirayel to to kagi buni ki be be: Luwə gangi baji'ə'gi madi kə, ə uni in ki in ginn koji læ Isirayel el, ki in kagi buni ki mu, re tinyəi'nu tor'de'ti dann ndəgə'gi'ti, adi ra də ngirə buni'ti ki be, isi njuw bote'ə tə.

¹⁸Ningə in, in nya ki kadi in kidi'n baji kagi'gi ki gangi'de kə kin el. Kin ə re inyə kadi kidi'de ə, kadi me'i olo də'ti toki, in in ə ra də ngirə'de'ti um in ngirə'de ə rai də'i'ti el.

¹⁹Dəmajə ə, a el ene: «Gangi baji'ə'gi ə tinyəi'm'in tor'de'ti.»

²⁰Ningə in ki rəta'ti kadi gangi'de tadə ingi, oyi tor ra maji læ Kirisiti el, ningə in, tinyəi'nu tor'de'ti tadə un me'i adi Kirisiti. Nan re in be kaa, kadi ində gu'i el, adi bol rai to ra yo.

²¹Tadə kin ə, kagi ki be inbe mindi ka Luwə gangi baji'ə'gi ningə, kadi oo rə'i maji nan in taa a inyəi el jagi.

²²Kadi in gər toki Luwə in njera maji ə kadi in gər toki in de ki ngan ngayn tə: Luwə in de ki ngan ki rə de'gi'ti ki osi, ə in de ki njera maji ki rə'i'ti in tə. Nan k'in ə, kadi

ra dɔ nja'i'ti me ramaji'ti li'ə kin. A re in be el ə, a gangi iləi kɔ to baji kagi ki be kin be tɔ.

²³Nga ningə, ki ɔjido ngann Isirayel'gi, kin ə inyəi ta me ngan lə'de ə, Luwə a təl kadi tinyəi'de tor'de'ti gogi tado aw ki tɔgi kadi tinyəi'n'de gogi.

²⁴Kin ə in ki in baji kagi buni ki mu mindi, ə Luwə gangi re tinyəi ta kagi buni'ti ki be ki in lo lə'i el kin ə, ngann Isirayel'gi ki in baji kagi buni ki be kin ningə, Luwə a təl tinyəi'de maji gogi lo tor'de'ti el wa.

²⁵Ngannkon'gi, m'ndigi kadi in gəri ginn ta lə Luwə ki to lo kiyə'ti kin, um kadi sii day el. Be el ə a oyi rə'se'ti to nje gosi ki ngayn. Ningə kadi in gəri toki dow Isirayel'gi madi, me'de a ngan biti kadi de'gi ki gəri Luwə el pəti, tei kaji'ti.

²⁶Lo kin'ti nga a nyi Isirayel'gi pəti a ingəi kaji toki makitu lə Luwə el'n ene: «Nje taa dɔ de'gi a in Siyon'ti ə a re, a ɔr k'aldɔ ta lə de'gi ki ginn koji'ti lə Jakobi kɔ.

²⁷In kin ə in kunmindi ki a dɔɔ'je nan'ti se'de, loki m'a m'ɔr majel lə'de kɔ.”

²⁸Kin ə ji gon mbəti ki Juwipi'gi mbəti Poyta ki maji kin ningə, j'a j'ene in njeban'gi lə Luwə. Ningə in kin ə in kaji lə'se. Nan re ji gon mbəti ki Luwə mbəti'de kin tɔ ningə, j'a j'ene Luwə ndigi'de bay tado lə kaw'de'gi tɔ.

²⁹Tado Luwə adi de nya ə təl taa ji'ə'ti el, taa bar de ə təl tuwə el tɔ.

³⁰Kete mayinu, ali ta ta Luwə'ti, nan ngəsine, Luwə oo kumtondoo lə'se, tado kal ki Juwipi'gi ali dɔ ta.

³¹Be tɔ ə, ingi kaa alido ta bone, kadi Luwə oo'n kumtondoo lə'se. Lo kin'ti nga ningə, ingi kaa Luwə a oo kumtondoo lə'de tɔ.

³²Tado Luwə adi tarow de'gi pəti ali dɔ ta, kadi ɔji'n'de memaji lə'ne.

³³Ki rəta'ti, nyakingə lə Luwə aldɔ lo, gosi, ki nyagər li'ə əti bol ki dum! De ki kadi gər me ta ki gangi li'ə goto, de ki kadi gər kɔji ra li'ə goto.

³⁴In ə Makitu lə Luwə el'n ene: «De ki gər ta ki me Burəbe'ti goto, De ki kadi ɔj'ɔ ta goto.”

³⁵«Taa de ki kadi un nya adi Luwə kete, Kadi to go'ti ə Luwə ugə bang'a ka goto tɔ.”

³⁶Tado in Luwə ə ində nya'gi pəti, nya'gi pəti toi ki takul'ə, tado li'ə. Kadi tɔbar in lə Luwə ki dɔkagilo'gi ki dɔkagilo'gi! Amen!

Rɔman'gi 12

¹Ngannkon'm'gi, toki Luwə ɔji'n'je memaji lə'ne ki taga adi ji gəri, m'ulə dingəm me'se'ti kadi uni darə'se inbe to kadikare ki kumngayira, indəi taa dangi to nya ki nəl Luwə, adi Luwə. In kin ə in gosi Luwə kigo ndil'ti ki kadi ɔsikurə.

- ²Ningə kadi uni gorow nyara ki de'gi isi rai dəkagilo'ti ki bone kin el, nan kadi inyəi rə'se'ti adi nyagər ki sigi ki Luwə adi'se kin, mbəl'se. Lo kin'ti, a gəri kum nya ki in nya ki Luwə ndigi: adi in nya ki maji, nya ki nəl'ə, nya ki gorow'ə'ti.
- ³Ki takul kadikare ki Luwə adi'm, m'el de ki ra dann'se'ti kadi uni ta rə'se ki aldo maji el, nan kadi oyi ta rə'se ki gorow'ə'ti, de ki ra, kigo tōgi kunme'ti li'ə ki Luwə ad'a.
- ⁴Darə'je in kareba, nan ngann rə'je'gi in dangi dangi. Ningə nan nan aw ki kulə lə'ne ki səw də'ne.
- ⁵Be tə ə ji banyi, nan j'in kareba me kində rə nan'ti me tə Kirisiti. J'in ki də'je də'je, nan j'in ngann rə'gi lə nan.
- ⁶Ningə, Luwə adi'je kadikare'gi ki dangi dangi kigo memaji'ti li'ə ki adi'n'je. Kin ə re in kadikare kelta ki ta'a'ti ə adi ə, kadi ra'n kulə kigo kunme'ti.
- ⁷Kin ə re de madi aw ki kadikare ra kulə dann de'gi ə, kadi ra kulə; kin ə de madi aw ki kadikare ndo nya de'gi ə, kadi ndo'de nya.
- ⁸Kin ə de madi aw ki kadikare kulə dingəm me de'gi'ti ə, kadi ulə dingəm me'de'ti; kin ə de madi aw ki kadikare kadi nya de'gi ə, kadi adi ki menda, kin ə de madi aw ki kadikare kərnon de'gi ə, kadi ər ərnon'de ki rə ki tinyi kati; kin ə de madi aw ki kadikare k'oo kumtondoo lə de'gi ə, kadi oo kumtondoo lə'de ki rənel.
- ⁹Maji kadi ndiginan ki dann'se'ti in ndiginan ki rəta'ti. Ningə kadi əsi nya ki majel ngərəngi, ə kadi uwəi go nyara ki maji ngan tə.
- ¹⁰Maji kadi in ndiginan dann'se'ti ndiginan lə ngannkon nan'gi. Ningə kadi de ki ra sangi kadi n'in taa n'buki madi'ne'gi'ti.
- ¹¹Kadi in de'gi ki njerakulə, daw goto rə'se'ti, ə rai kulə lə Burəbe ki rə ki tingəbil.
- ¹²Ningə kadi rai rənel də nya'ti ki isi nginəi ta'a, kadi orei me'se də kon'ti, ə uwəi tōgi'se ba me kelta'ti ki Luwə tə.
- ¹³Kadi kanyi ki ngannkon'se'gi me nya'gi'ti ki to rə'de, ə kadi uwəi mbah'gi ki rə'se'ti maj'a.
- ¹⁴Njangi də de'gi ki nje kadi'se kon; njangi də'de um manni'de el.
- ¹⁵Rai rənel ki de'gi ki isi rai rənel, ə nonyi ki de'gi ki isi nonyi tə.
- ¹⁶Maji kadi hal'se əsi go nan'ti. Sangi row nyara ki təbar el, nan kadi sangi row nyara ki də'a du. Ningə kadi oyi rə'se to nje gosi ki ngayn el tə.
- ¹⁷Re de ra'se'i majel ə, ugə'ə bəngi majel ki ra sə'i kin ki majel el nga. Indəi də rə'se'ti kadi rai maji takum de'gi'ti pəti.
- ¹⁸Kin ə re tarow lapiya in rə'se'ti, ə to kadi sangi ə, sangi adi lapiya to dann'se'ti ki de'gi pəti.

¹⁹Njendigi'm'gi, kadi inbe'gi ugai bangi majel ki de ra sese el, nan inyai wongi lo Luwə adi odi de'ə. Tado Luwə el me makitu'ti lə'ne ene: «M'in ə m'in nje kugə bangi majel ki de ra ki madi'ne. De ki ra nya ki majel ki madi'ne, M'in ə m'a m'oj'ə kum'ə tor'ti.»

²⁰Luwə ilə də'ti bay tə ene: «Re bo ra nje ban lə'i ə, ad'a nya sə, Re kundə ra'a ə, ad'a mann anyi. Re in ra be ningə, A to to yal por ə oy buki də'a'ti be.»

²¹Adi majel dum də'i el, nan kadi dum də majel ki maji ki ra.

Roman'gi 13

¹Kadi de ki ra kaa təl rə'ne go ndu'ti lə nje konbe'gi ki sii də be'ti. Tado konbe ki to bann bann kaa in Luwə ə in nje kadi de, ningə nje ki sii də be'ti, in Luwə ə ində'de.

²In tado kin ə, de ki ində gu'ne ki nje konbe, isi əsi ta ndu Luwə. Nje ki isi indəi gu'de ki nje konbe'gi'ti, si ndəri ta ki gangi lə Luwə rei ki də'de'ti.

³Ningə, de'gi ki njera nya ki maji ə, isi boli nje konbe'gi el, nan in de'gi ki njera nya ki majel ə isi boli'de. Ə re ge kadi in bol nje konbe el ningə, ra nya ki maji par ə a piti.

⁴Tado nje konbe in de ki isi ra kulə adi Luwə kadi kulə ra'se in kuləra ki maji. A kin ə re isi ra nya ki majel ningə, in bol nje konbe, tado in kare ə aw ki nya kati el. Loki nje konbe gangi ta də de'ti ningə, isi ra kulə lə Luwə, ində oj'ə ə oji wongi lə'ne də de'ti ki njera nya ki majel ad'a gər.

⁵In tado kin ə, maji ngayn kadi de ulə də'ne ginn təgi'ti lə nje konbe'gi. Ningə kadi ulə də'ne ginn təgi'ti tado bol wongi lə Luwə par kareba el, nan tado kadi me de uwə ki ta el.

⁶In ginn'ə kin tə ə isi ugai lambo, tado de'gi ki isi taai lambo ji'se'ti, in de'gi ki Luwə adi'de kulə kin kadi rai.

⁷Lo kin'ti, maji kadi adi de ki ra nya ki maji kadi adi'ə: Adi lambo de ki maji kadi adi'ə, adi nyagangi'gi ki də'se'ti de ki maji kadi adi'ə, in boli de ki maji kadi in boli'ə, ə əsikurə de ki maji kadi əsikurə tə.

⁸Adi bangi nya lə'de madi to də'se'ti el. Bangi ki kadi to də'se'ti ningə, kadi in bangi ndiginan ki kadi in ndiginan dann'se'ti ki yo ge ki ne ge par ta. Tado de ki nje ndigi madi'ne, in de ki ra go ndukun'ti lə Luwə ilə taga bal.

⁹M'el be, tado ndukun'gi lə Luwə el ene: «A uwə marum el, a təl de el, a bogi el, a ndingə nya lə mad'i el». Ningə ndukun'gi kin, ki ndəgi ndukun'gi ki rangi pəti, a ingə'de me ndukun'ti ki kare ki ene: «A ndigi de mad'i to darə'i inbe be» kin.

¹⁰De ki nje ndigi de, a ra nya madi kare ki majel ki de madi'ne el. Tado de ki nje ndigi madi'ne, in de ki ra go ndukun'ti lə Luwə'ti lə taga bal.

¹¹In gəri dɔkagilo ki j'isi'ti ne kin maji, kadi in dɔkagilo ki kadi ndəli dɔ bi'ti nga. Tado dɔkagilo ki kete ki j'uni me'je dɔ ra maji'ti lə Luwə kin, kaji in sanyi se'je bay, nan ki ngosine kin, kaji in rɔ'je'ti ndəkba nga.

¹²Lo ki konndo'ti nanyi ngayn el nga, lo ki ti in ndəkba, ə maji kadi j'osi nya ra'gi ki me lo ki diw'ti ngərəngi, ə adi j'oti nya rɔ'gi ki kadi ji rɔi kada.

¹³Adi panjiyə'se in kigo row'ti ki maji, to de'gi ki nje njiyə kada wangi. Kadi in de'gi ki nje kusɔ nya kədi el num, gon kanyi yiwi el num, kadi in nje kaya ki ra el num, nje k'oo maji rɔ'de el num, nje kəl ki njera jangi el num.

¹⁴Maji kadi oti Burəbe Jeju Kirisiti rɔ'se'ti to nya rɔ lə'se. Ningə kadi adi ndigi ra lə darɔ uwə me'se el, nan to in rai majel ki in ndigi rai el.

Rɔman'gi 14

¹De ki in ton me kunme'ti, maji kadi uwəi'ə ki rɔ'se'ti hum kadi in gangi ta dɔ nya'ti ki to me'ə'ti el.

²Dɔmaji ə de madi, aw ki kunme ki sɔ'n nya'gi pəti kare, um kadi me'ə uwə ki ta el, ningə in ki nungi, ki kunme li'ə in ki ton, on mbi kam par tɔ.

³Lo kin'ti, maji kadi de ki nje kusɔ nya'gi pəti, kidi de ki nje kusɔ nya'gi madi el kin el, ningə de ki nje kusɔ nya'gi madi el, maji kadi kidi de ki nje kusɔ nya'gi pəti el tɔ, tado in kaa Luwə uwə ki rɔ'ne'ti tɔ.

⁴In nan ə kadi gangi ta dɔ nje ra kulə'ti lə de ki rangi wa? Re uwə rɔ'ne ba ta kulə'ti eke osi nanga kaa, in kin in ta lə be'ə. Ningə a uwə rɔ'ne ba taa, tado Burəbe aw ki tɔgi kadi ad'a uwə'n rɔ'ne ba.

⁵De madi a el ene ndɔ'gi madi utə nan, ə de ki nungi a ene ndɔ'gi asi nan pəti tɔ. Nan maji kadi de ki ra kaa aw ki me ki kare dɔ ndu'ti li'ə ki ra dɔ'ti.

⁶De ki oo kadi ndɔ madi utə ndəgi ndɔ'gi madi kin, el tado kəsi'n kurə Burəbe, ə de ki sɔ nya'gi pəti, sɔ kadi əsi'n kurə Burəbe tɔ, tado ra oyo Luwə dɔ'ti. Taa de ki sɔ nya'gi pəti el kaa, ra tado kəsigon Burəbe, tado ra oyo Luwə dɔ'ti tɔ.

⁷Toki rɔta'ti, de ki dann'je'ti ki kadi isi ki dɔ'ne taa kisi lə'ne inbe goto, taa de ki dann'je'ti ki kadi oy koy lə'ne inbe ka goto tɔ.

⁸Re j'isi ki dɔ'je taa ə in tado lə Burəbe, a re j'oyi ə j'oyi tado lə Burəbe tɔ. Adi kin ə re in kisikidɔtaa, eke in koy kaa, j'in nya lə Burəbe.

⁹Tado Kirisiti oy, ində taa lo koy'ti kadi in be njekoy'gi ki nje kisi kumngayira'gi.

¹⁰Nga in, ra bann ə isi gangi ta dɔ ngonkon'i'ti wa? Ra bann ə isi kidi ngonkon'i wa? Kare kare pəti, j'a ji tei j'awi takum Luwə'ti kadi a gangi ta dɔ'je'ti.

¹¹Tado ndangi me Makitu'ti eyina: «M'in Burəbe, toki m'nji'n ki dɔ'm taa, m'el'se toki: De'gi pəti a əsi məkəsi'de nanga non'm'ti, de'gi pəti a uləi tɔji dɔ Luwə'ti.»

- ¹²Lo kin'ti, de ki ra a tudə kər kuləra'ne ki səw də'ne inbe non Luwə'ti.
- ¹³Adi ji tai kon ta gangi ta dōnan'ti. Ningə kadi sangi row kadi iləi jigi non ngonkon'se'ti el. Iləi jigi adi tugə ilə, eke aw si'ə adi osi me nya ki majel'ti el.
- ¹⁴M'gər, ar njay ki takul Burəbe Jeju, toki nya ki to njen goto. A re de madi oo kadi nya madi in ki to njen ningə, to njen tado lə de'ə inbe kin.
- ¹⁵Re tuji me ngonkon'i tado lə nya ki isi sə ningə, isi njiyə ki gorow ndiginan'ti el jagi. Gon rə'i maji, kadi ta lə nyakusə par ə adi de ki Kirisiti oy tado li'ə kin awi'n tuji'ti el.
- ¹⁶Kadi nya ki in nya ki maji ki rə'se'ti, təl nya ki kadi ndəgi de'gi elita ki majel də'ti el.
- ¹⁷Tado Konbe lə Luwə in ta lə nyakusə ki nya kanyi el, nan in ta lə nyara ki dana, ta lə lapiya ki ronel ki Ndil Luwə ki ar njay adi'je.
- ¹⁸De ki isi ra kulə lə Kirisiti kigo row'ə kin, in de ki njera nya ki nəl Luwə num, de'gi ndigi ta li'ə num tə.
- ¹⁹Adi ji sangi row ki kadi re ki lapiya num, row ki kadi ji təgi nan'ti me kunme'ti num.
- ²⁰Maji kadi tuji kulə lə Luwə tado lə nyakusə el. In ki rəta'ti kadi nyakusə'gi pəti de a sə, nan in gorow'ə'ti el kadi de sə nya ki kadi təl jigi tugə ngonkon'a ilə me nya ki majel'ti.
- ²¹Maj'a ki ngayn, in kadi de sə da el num, anyi yiwi kandi nju el num, kadi ra nya madi kare ki kadi tugə ngonkon'a lə adi osi el.
- ²²Kunme lə'i ki ra də'ti kin, in ngəm'ə to yan'i non Luwə'ti. Majikur in də de'ti ki me'ə uwə ki ta də row'ti li'ə el.
- ²³Nan de ki me'ə uwə ki ta də nya'ti ki isi sə, ta ki gangi in də'a'ti, tado in de ki kuləra'a in kigo kunme'ti el. Nga ningə, ji gər kadi nya'gi pəti ki de ra'de kigo kunme'ti el, in majel.

Roman'gi 15

- ¹J'in ki j'awi ki təgi me Ndil'ti, maji kadi ji gəti nje'gi ki in ton, ki kanji sangi row nya ki nəl me'je.
- ²Maji kadi de ki ra dann'je'ti sangi kadi ra nya ki nəl ngonkon'ne. Ra nya ki nəl'ə ki tado maji li'ə kadi təgi'n me ndil'ti.
- ³Kirisiti ki də'ne, sangi nya ki nəl rə'ne el, nan toki Makitu lə Luwə el'n: «Nya taji'gi ki maji kadi aw ki də'i'ti, təl ki də'a'ti yo.»

- ⁴Nga ningə, nya'gi pəti ki ndangi me Makitu'ti dəkagilo'ti ki kete kin, ndangi kadi to təl nyando tado lə'je. Makitu ndo'je kadi koreme ki kuwətəgiba lə'je re ki kindəmedəti.
- ⁵Maji kadi Luwə ki nje re ki koreme ki kuwətəgiba ra adi ta'se asinan maji toki Jeju Kirisiti ndigi'n.
- ⁶Lo kin'ti, a uləi təji də Luwə'ti ki in Baw Burəbe lə'je Jeju Kirisiti ki me ki kare ki ndu ki kare.
- ⁷Uwəi nan rə nan'ti yo ge ne ge toki Kirisiti uwə'n'se rə'ne'ti kin be, kadi Luwə ingə'n təbar.
- ⁸Toki rəta'ti, m'el'se, Kirisiti təl nje ra kulə lə Juwipi'gi kadi təl'n ta ndukun ki Luwə un adi kaw'de'gi.
- ⁹Taa re kadi de'gi ki in Juwipi'gi el, uləi təji də Luwə'ti tado memaji li'ə, toki Makitu lə Luwə el ene: «M'a m'pit'i dann ginn be'gi'ti ki dangi dangi, Taa m'a m'osi pa m'ulə'n təji də'i'ti tə.»
- ¹⁰Ningə təl el bay ene: «In ginn be'gi ki dangi dangi, rai rənel ki de'gi lə Burəbe.»
- ¹¹Bay tə: «Uləi təji də Burəbe'ti, in ginn be'gi pəti, Osi pa, piti'ə'n'ə, in ginn de'gi pəti!»
- ¹²Njekeltakita Luwə'ti Ejay el tə ene: «De ki ginn koji'ti lə Jese kare a re, In ə a ində taa kadi a onbe də ginn be'gi'ti ki dangi dangi, Ningə in tə ə ginn be'gi kin a indəi me'de də'a'ti.»
- ¹³Kadi Luwə ki in nje re ki nya kindəmedəti, adi rənel, ki lapiya li'ə tan'se binyə'ti, me kunme'ti. Ningə kadi təgi Ndil Luwə adi kindəmedəti lə'se aw ki kete kete tə.
- ¹⁴Ngannkon'm'gi ki əji də'se, m'in ki də'm, m'gər maji, kadi mərta ki maji rosi me'se, nyagər ki dum'se goto, taa asi gaki kadi adinan ta kəji yo ge ki ne ge tə.
- ¹⁵Be kaa, ki madi'gi, m'ndangi makitu ki təg'ə to'ti m'adi'se kadi m'olo'n me'se. Ningə m'ra be əjido maji ki Luwə ra sə'm.
- ¹⁶Luwə ra adi m'un rə'm m'ilə kə tado kulə lə Jeju Kirisiti ki rə de'gi'ti ki in Juwipi'gi el. Ində'm ta dangi kadi m'iləmbər Poyta ki maji li'ə, kadi de'gi ki in Juwipi'gi el təli kadikare ki nəl Luwə, kadikare ki Ndil Luwə in də'ti.
- ¹⁷Asi kadi m'ində gu'm me tə Jeju Kirisiti'ti əji'n də kulə lə Luwə.
- ¹⁸Nga ningə, re m'elta ningə, m'elta də nya'ti kareba par, adi in kun ki Kirisiti un'm ra'n kulə adi de'gi ki in Juwipi'gi el təli rə'de go ndu'ə'ti kin. Kirisiti ra kulə ki ta ki ta'm'ti num, ki kuləra'm num,
- ¹⁹taa ki təgi nyakəji'gi ki nya'gi ki əti bol, ki təgi lə Ndil Luwə. Be ə, in Jerujalem'ti biti te Iliri'ti, m'iləmbər Poyta ki maji lə Kirisiti ki lo'gi pəti.

- ²⁰Ningə m'ndigi ngayn kadi m'iləmbər Poyta ki maji lo ki tō Kirisiti bar'ti el bay par, kadi m'ində ngirə kulə lə'm dō kulə'ti ki de madi ində ngirə kete el.
- ²¹Loki m'ra be kin ningə, m'ra toki Makitu lə Luwə el'n ene: «De'gi ki de ilə'de mbər ta li'ə el a oyi'ə, ə de'gi ki ta li'ə osi mbi'de'ti el, a gəri me ta kin tō.»
- ²²In kin ə in nya ki ɔgi'm tarow ki dəkagilo'gi pəti kadi m'aw rə'se'ti.
- ²³Nan ki ngəsine kin, m'aw ki lo madi ki kadi m'ra kulə'ti go lo'gi'ti kin el nga. In be ə, asi bal ngayn bone, m'ndingə kadi m'aw rə'se'ti.
- ²⁴M'a m'aw dəkagilo'ti ki m'a m'aw'n Esipanyi'ti. Tado, m'ində me'm'ti kadi kaw'm ə, m'a m'te də'se'ti kadi m'oo'se, ningə kadi rai sə'm adi m'aw m'te'ti. Nan k'in ə, m'a m'oo'se kadi nyənn'ə ɔr də'm'ti nden bay taa m'a m'gangi m'aw.
- ²⁵Ningə ki ndəkba ne kin, m'nji m'aw Jerujalem'ti tado ra ki de'gi lə Luwə ki sii nu.
- ²⁶Tado de'gi lə Luwə ki sii dənangi Maseduwann'ti ki dənangi Akay'ti uni ndu'de kawi nya kadi n'rai ki njendoo'gi ki dann de'gi'ti lə Luwə ki sii Jerujalem'ti.
- ²⁷Uni ndu'de rai nya kin, ningə in nya ki maji kadi rai se'de be inbe. Tado kete, de'gi ki in Juwipi'gi el ingəi nya maji kigo Ndil'ti rə'de'ti in ki in Juwipi'gi, ningə ngəsine maji kadi de'gi ki in Juwipi'gi el, rai ki Juwipi'gi ki nya ki in nya maji lə darə ki to ji'de'ti tō.
- ²⁸Be ə, re m'ra kulə kin ginn'ə gangi, adi m'ulə kandi nyakaw kin ji de'gi'ti lə Luwə ki Jerujalem ningə, m'a m'aw Esipanyi'ti ki row ki də'se'ti.
- ²⁹M'gər kadi kaw'm ki m'a m'aw ki rə'se'ti, m'a m'aw ki njangi dō lə Kirisiti ki to mbar mbar.
- ³⁰Ngannkon'gi, m'ulə dingəm me'se'ti ki takul Burəbe lə'je Jeju Kirisiti, ki takul ndiginan lə Ndil Luwə, kadi indəi rə'se'ti nan'ti sə'm, roi ki kelta ki Luwə tado lə'm.
- ³¹Elita ki Luwə kadi taa'm ji nje me ngan'gi'ti ki Jude, taa kadi to kadikare ki m'a m'aw'n Jerujalem kin kaa, de'gi lə Luwə tai ki rənel tō.
- ³²Lo kin'ti, m'a m'aw m'te rə'se'ti ki rənel, ningə re Luwə ndigi ningə, m'a m'uwə'n kər rə'm rə'se'ti nden tō.
- ³³Kadi Luwə ki nje kadi lapiya in nan'ti sese pəti. Amen!

Roman'gi 16

- ¹M'ulə konnann'je Pebe ki in nje kogo nyamaji'gi lə njekawnan'gi dann njekawnan'gi'ti ki me be'ti ki Sankire kin ji'se'ti.
- ²M'dəji'se kadi uwəi'ə ki rə'se'ti me tō Burəbe'ti, uwəi'ə rə'se'ti kuwə ki asi ta tō de lə Luwə. Adi rə'se, rai si'ə me nya'gi'ti pəti ki aw ki ndoo'ə, tado in dene ki ra ki de'gi ngayn, taa m'inbe ki də'm kaa ra sə'm tō.

- ³Uwəi ji Pirisika in ki Akilasi adi m'in, in madikulə'm'gi me tə Jeju Kirisiti.
- ⁴Ingi ə uni rə'de, iləi kə, aj'i m'in. Ningə in m'in ki kar'm ə m'ra'de oyo el, nan in Njekawnan'gi pəti, ki in Juwipi'gi el ə rai'de oyo.
- ⁵Uwəi ji Njekawnan'gi ki sii me kəy'ti lə'de adi'm'in tə. Uwəi ji njendigi lə'm Epayineti adi'm'in, in ə in de ki dəkete ki un me'ne adi Kirisiti dənangi Aji'ti.
- ⁶Uwəi ji Mari ki in de ki ra kulə ngayn tadə lə'se kin adi'm'in.
- ⁷Uwəi ji noj'i'm'gi Andironikusi in ki Juniyasi ki in madi dangay'gi lə'm kin adi'm'in. In njekawkulə'gi ki de'gi gəri go'de maji ngayn dann madi'de'gi'ti, taa dəyinan nan'ti me tə Kirisiti non'm'ti inbe bay.
- ⁸Uwəi ji nje ndigi lə'm me tə Burəbe'ti Ampiliyatusi adi'm'in.
- ⁹Uwəi ji madikulə'je me tə Kirisiti, Urben in ki njendigi lə'm ki ngayn Setasi adi'm'in.
- ¹⁰Uwəi ji Apelesi ki in de ki təji kadi ki adi dəyinan me tə Kirisiti ki taga kin adi'm'in. Uwəi ji de'gi ki me kəy'ti lə Arisitobul adi'm'in tə.
- ¹¹Uwəi ji noji'm Erodiyən adi'm'in, taa uwəi ji de'gi ki me kəy'ti lə Narsisi ki uni me'de adi Burəbe adi'm'in tə.
- ¹²Uwəi ji Tirpen in ki Tirpoji ki in dene'gi ki rai kulə lə Luwə ngayn kin adi'm'in, taa uwəi ji njendigi'm Persidi ki in dene ki ra kulə lə Luwə ngayn tə kin adi'm'in.
- ¹³Uwəi ji Rupusi ki in de ki Luwə mbət'ə kin adi'm'in, taa uwəi ji kon'a ki in kon'm tə kin adi'm'in.
- ¹⁴Uwəi ji Asenkirti num, Pilegon num, Ermesi num, Patirobasi num, Ermasi num, ki ndəgi ngannkon'je'gi ki in se'de kin adi'm'in.
- ¹⁵Uwəi ji Pilologi in ki Juli adi'm'in, uwəi ji Nere in ki konnann'a adi'm'in, taa uwəi ji Olimpasi ki de'gi lə Luwə pəti ki in si'ə adi'm'in tə.
- ¹⁶Uwəi ji nan kare kare ki kuwə nan rə nan'ti ki təji kadi in ngannkon'nan'gi ki me Kirisiti'ti. Njekawnan'gi lə Kirisiti pəti uwəi ji'se.
- ¹⁷Ngannkon'gi, m'ulə dingəm me'se'ti kadi indəi kumkədi də rə'se'ti oji'n də de'gi ki nje re ki gangi nan dann'se'ti, ki nje buki de'gi mu kadi tanyi rə nyando ki ingəi. Maji kadi ɔri rə'se rə'de'ti kə.
- ¹⁸Tadə ko de'gi ki be kin, isi rai kulə lə Burəbe lə'je Kirisiti el, nan isi rai kulə tadə kanda'de yo. Ki kujita'gi ki ta'de'ti, ki to nan pe pe, ə isi ədi de'gi ki kum'de tujə də nya ki majel'ti el.
- ¹⁹Ki oji də'se, de'gi pəti gəri təl rə go ta'ti lə'se. Lo kin'ti, m'ra rənel oji'n də'se. Nga ningə m'ndigi kadi kum'se tujə də nya ki maji'ti, ə kadi kum'se ar njay kadi ɔri rə'se kə me nya ki majel'ti.

²⁰Ningə Luwə ki nje re ki lapiya a rəkitə dɔ Satan ginn nja'se'ti ngəsine. Maji kadi memaji lə Burəbe lə'je Jeju Kirisiti in nan'ti sese.

²¹Madikuləm Timote uwə ji'se, taa noji'm'gi Lusiyusi num, Jason in ki Sosipater num uwəi ji'se.

²²Ningə m'in Tertiyusi ki nje ndangi makitu lə Pol kin, m'uwə ji'se me kində rɔ nan'ti lə Burəbe.

²³Gayusi ki m'nji be li'ə uwə ji'se, ki Njekawnan ki sii me kəy'ti li'ə. Erasi ki m'nji be li'ə uwə ji'se. Erasi ki in njengəm nar ki me bebo'ti ki ne uwə ji'se, taa ngonkon'je Kartusi kaa uwə ji'se tɔ.

[²⁴Kadi memaji lə Burəbe lə'je Jeju Kirisiti in nan'ti sese pəti.]

²⁵Təji ki dɔ Luwə'ti ki asi kadi adi'se tɔgi ki gorow lə Poyta ki maji lə Jeju Kirisiti ki m'ilə'se mbər'ə. Ki row lə Poyta ki maji kin, Luwə te ki dɔ nya ki to lo kiyə'ti lo kulə ngirə'ti mayinu,

²⁶nan ngəsine ginn'ə te taga wangi kin. Ginn'ə te ki taga wangi ki rɔ de'gi'ti ki in Juwipi'gi el, ki takul makitu ki de'gi ki njekeltakita Luwə'ti ndangi. Ndangi kigo ndu'ti lə Luwə ki njekisi biti ki non'ti kadi de'gi ki in Juwipi'gi el adi indəi me'de dɔ ra maji'ti lə Luwə, ə kadi təli rɔ'de go ndu'ə'ti kigo kunme'ti.

²⁷Təji ki dɔ Luwə'ti ki in ki kar'ne ba ə in nje gosi, ki dəkagilo ki dəkagilo me tɔ Jeju Kirisiti'ti. Amen! Ta goto nga!

1 korenti'gi

1 korenti'gi 1

- ¹Par ki rɔ'm'ti m'in Pol ki Luwə bari'm kigo me ndigi'ti li'ə kadi m'in njekawkulə lə Jeju Kirisiti. Nan'ti ki ngonkon'je Sositenn,
- ²j'uwə ji njekawnan'gi ki sii Korenti'ti, j'uwə ji nje ki Luwə ɔr'de me majel'ti kɔ ki gorow kində rɔ nan'ti me tɔ Jeju Kirisiti, j'uwə ji nje ki Luwə bar'de to de'gi ki kar njay lə'ne, j'uwə ji de'gi pəti ki, me lo'gi'ti ki dangi dangi, isi bari tɔ Burəbe lə'je Jeju Kirisiti, Burəbe lə'de ki Burəbe lə'je.
- ³Kadi memaji ki kisimaji lə Baw'je Luwə ingi ki Burəbe Jeju Kirisiti in nan'ti sese.
- ⁴M'ra oyo Luwə lə'm ki ndɔ'gi ndɔ'gi tado lə'se. M'ra'a oyo ɔjido memaji li'ə ki to dɔ'se'ti me kində rɔ nan'ti me tɔ Jeju Kirisiti.
- ⁵Tado me kində rɔ nan'ti ki Kirisiti kin ə maji uri'n'se me kujita'ti ki me nya gər'ti.
- ⁶Naji ki man ki dɔ Kirisiti'ti in ki man ki tɔgi dann'se'ti,
- ⁷adi kadikare madi kare ki du'se goto. Isi nginəi ndɔ ki Burəbe lə'je Jeju Kirisiti a te'n bus.
- ⁸Kirisiti inbe ki dɔ'ne a adi'se tɔgi kadi uwəi rɔ'se ba bitɔ dɔboy ndɔ'ti. A adi uwəi rɔ'de ba kadi ndɔ təl Burəbe Jeju Kirisiti ə in ki ta dɔ'se'ti el.
- ⁹Tado Luwə ki nje bar'se, ulə'se nan'ti ki Ngonn'o Jeju Kirisiti ki Burəbe lə'je, in Luwə ki nje ra nya ki low'ə'ti.
- ¹⁰Ngannkon'm'gi, m'ndəji'se me tɔ Burəbe'ti lə'je Jeju Kirisiti kadi adi ndu'se in nan'ti. Adi gangi nan goto dann'se'ti. Maji kadi adi ta mər'se'gi ki hangal'se'gi in nan'ti kareba.
- ¹¹Tado ri ə m'elta kin be wa ngannkon'm'gi? M'el be tado de'gi ki Kolowe'ti eli m'in ta gakinan lə'se adi'm'in m'oo.
- ¹²Ningə nya ki m'ge kadi m'el'se, m'oo toki dann'se'ti de madi ene: «M'in de lə Pol», ki nungɔ ene: «M'in de lə Apolosi», ki rangi ene: «M'in de lə Piyər», ə in ki rangi bay ene: «M'in lə Kirisiti».
- ¹³Eke Kirisiti gangi rɔ'ne'gi dana wa? Ke in Pol ə bəri'ə dɔ kagidəsi'ti tado lə'se wa? Ke rai'se batəm me tɔ Pol'ti wa?
- ¹⁴M'ra oyo Luwə toki ra adi m'ra batəm de madi kare dann'se'ti el. De'gi ki m'ra'de batəm in Kirisipusi ingi ki Gayusi par.
- ¹⁵De madi kare ki a ene rai'ne batəm me tɔ'm'ti goto.
- ¹⁶De'gi ki m'ra'de batəm bay tɔ ə in nje ki me kəy'ti lə Stepanasi. Ki rangi to non ningə, m'oo el nga.

¹⁷In tado kiləmbər Poyta ki maji ə Kirisiti ulə'm, um in tado ra batəm el. Kiləmbər Poyta ki maji kin in ki gosita ki ta'ti el. Re in ki gosita ki ta'ti ningə, koy Kirisiti do kagidəsi'ti a təl nya ki nda'a goto.

¹⁸Mbər koy Kirisiti do kagidəsi'ti in ta mbo ki rə de'gi'ti ki isi awi tujj'ti. Nan ki rə'je'ti j'in ki j'ingəi kajj ningə in təgi lə Luwə.

¹⁹Makitu lə Luwə ene: «M'a m'tujj tər lə nje tər'gi, ningə nje nya gəri'gi, m'a m'row ta nyagər lə'de kadi təl nya ki kare.»

²⁰Nje tər in ra be? Njendo ndukun in ra be? Nje manji ta in ra be dəkagilo'ti kin? Tər lə de ki dənangi'ti ə Luwə təl'ə nya ki mbo'ti.

²¹In be tado tər ki dənangi'ti ne asi kadi aw ki de'gi adi gəri tər lə Luwə el. In be ə Luwə ndigi ngayn kadi n'aji de'gi ki uni me'de adi'ə. De'gi ki adi'ə me'de ki gorow kiləmbər Poyta ki maji ki de oo ə to to ta mbo yo.

²²Juwipi'gi dəji kadi n'oyi nyakəji, Gireki sangi tər tə.

²³Ki səw do'je ningə, j'iləmbər Kirisiti ki bəri'ə do kagidəsi'ti. Mbər kin təl jigi tugə Juwipi'gi, ə in ta mbo ki rə de'gi'ti ki in Juwipi'gi el tə.

²⁴Nan ki rə de'gi'ti ki in Juwipi'gi el ki Luwə bar'de ningə, mbər lə Kirisiti kin ə in təgi ki tər lə Luwə tado lə'de.

²⁵Tado ta mbo lə Luwə kin in tər ki utə tər lə de'gi, ə təgi goto lə Luwə kin in təgi ki utə təgi lə de'gi tə.

²⁶Ngannkon'gi, indəi kum'se maji oyi. Dann'se'ti ki Luwə bar'se kin, nje tər'gi kigo darə'ti in ngayn el, nje təgi'gi in ngayn el, nje təbar'gi in ngayn el tə.

²⁷Ningə kadi in gəri toki Luwə mbəti nya'gi ki nje təgi el ki dənangi'ti ne kadi ulə'n rəsəl do nya'gi'ti ki nje təgi.

²⁸Luwə mbəti nya'gi ki kum'ə goto, nya ki de'gi kidi'de dənangi'ti, nya'gi ki in nya madi el, tado row'n ta nya'gi ki de'gi oy nda'de.

²⁹Be kadi de madi ində gu'ne non Luwə'ti el.

³⁰In Luwə ə ulə'se nan'ti me tə Jeju Kirisiti. Nan ki bone in tər lə'je ki in rə Luwə'ti. In ə, ki gorow li'ə, Luwə ərri'n ta do'je'ti, adi j'ar njay, taa'je ilə'je taa ji majel'ti.

³¹In be toki Makitu lə Luwə el'n ene: «De ki ge kində gu'ne ningə, maji kadi un Burəbe ə ində'n gu'ne.»

1 korenti'gi 2

¹Ngannkon'gi, loki m'aw dann'se'ti, m'ilə'se mbər poyta ki rəta'ti lə Luwə, ki to lo kiyə'ti, in ki nyagər ki aldo'se eke ki tərta ə m'ilə'n'se mbər kin el.

²Tado loki m'in dann'se'ti, nya ki rangi ki m'un ndu'm do'ti goto. M'sangi kadi gari Kirisiti par kareba. Adi in Kirisiti ki bari'a kagidasi'ti.

³Loki m'in dann'se'ti, m'in me togi goto'ti. M'el'se ta me dadi'ti ki bol.

⁴Nya ki m'ndo'se ki mbar Poyta ki maji ki m'il'se kin, in ki ta nyager la de el. In kigo kaji togi'ti la Ndil Luwa.

⁵Be kadi kunme kadi la'se ula ngira'ne do nya gert'i la de el, nan do togi'ti la Luwa yo ta.

⁶Ningə, j'in kaa ji ndo njekunme'gi ki togi me ndil'ti ki me tar to. Nan k'in ə in tar la de'gi ki donangi'ti ne el. Taa in tar la njetogi'gi ki donangi'ti ne ki ndo madi ə a tuji kin el to.

⁷J'ilambər tar la Luwa. Tar ki to lo kiyə'ti biti bone. In tar ki Luwa ində do'a dana kete non kində donangi'ti tado tɔbar la'je.

⁸Tər ki de kare ki dann nje togi'gi'ti ki donangi'ti ne ki gər goto. Re kum'de te do tər'ti kin ə re a bəri Burəbe ki nje tɔbar kagidasi'ti el.

⁹Ningə, toki makitu la Luwa el'n, in nya ki kum'de oo el, in nya ki mbi de oo el, in nya ki de mər me'ne'ti el to. In nya ki Luwa ində do'a dana tado la de'gi ki ndigi'ə.

¹⁰Nga ningə, Luwa te ki do'a adi'je ki gorow la Ndil. Tado Ndil oo ginn nya'gi pəti. Ndigi ra'gi la Luwa ki to lo kiyə'ti kaa Ndil oo.

¹¹Ki əjido de, de madi ki gər nya'gi ki to rə madi'ne'ti goto. In ndil ki to rə de'ti kin par ə gər nya'gi ki to rə'a'ti. In be ə, yan Luwa kaa to be to. Ndil Luwa ki kar'ne ba par ə gər nya'gi ki to rə Luwa'ti.

¹²Nga ningə, ndil ki in me'je'ti j'ingi kin in ndil ki donangi'ti ne el, nan in Ndil ki in ta rə Luwa'ti nu, kadi ji gəri'n nya'gi ki Luwa adi'je kigo memaji'ti li'ə.

¹³Ningə, j'el taa ki row nyager la de el, nan ki row la Ndil Luwa. In be ə, j'isi j'ər ginn nya ki rəta'ti la Ndil, j'adi de'gi kigo Ndil'ti.

¹⁴De ki aw ki Ndil Luwa me'ne'ti el, asi kadi ingə nya ki rəta'ti ki in rə Luwa'ti el. Tado in Ndil Luwa par kareba ə adi de gər nya'gi ki rəta'ti kin.

¹⁵De ki aw ki Ndil Luwa me'ne'ti asi gangi ta do nya'gi'ti pəti, ningə de ki rangi asi gangi ta do'a'ti el.

¹⁶Makitu el ene: «Nan ə gər mərta la Burəbe wa? Ke nan ə asi kəj'ə ta wa?» De'ə goto, nan j'in, j'awi ki mərta la Kirisiti.

1 korenti'gi 3

¹Ngannkon'gi, ki rəta'ti ə, ta ki m'el'se kete kin m'el'se to de'gi kigo darə'ti, to de'gi ki in ngann'gi ki du me kunme me to Kirisiti'ti. M'el'se ta to de'gi kigo ndil'ti el.

- ²In tado kin ə, m'adi'n'se nyakusə ki ngan el, m'adi'se mba yo. Tado tōgi'se asi kadi sōi nya ki ngan el. Biti bone kin kaa asi kadi sōi nya ki ngan el,
- ³tado in de'gi kigo darə'ti bay. Toki ni ki gakinan in dann'se'ti, in de'gi ki go darə'ti el wa? Ningə panjiyə'se to to panjiyə de ngəndul be tō el wa?
- ⁴Loki de madi ene n'in de lə Pol, ningə ki nungi ene n'in de lə Apolosi kin ke in njiyə kigo darə'ti el eke in ri wa?
- ⁵Apolosi ki Pol in nan'gi wa? Apolosi ki Pol in njekuləbər'gi lə Luwə. In njekuləbər'gi ki gorow lə'de ə uni me'se adi Burəbe. De ki ra dann'je'ti ra kulə lə'ne toki Luwə adi'n'ə.
- ⁶M'in m'duw ko, Apolosi in njera mann də'ti, ningə Luwə ə in njera kadi uwə.
- ⁷Nje man ko ki njera mann də'ti in nya madi el. De ki kadi tə'a bar də'ti in Luwə ki njera kadi tōgi.
- ⁸Nje duw'ə ki njera mann də'ti asi nan. Ningə de ki ra dann'de'ti a ingə nyakugə goji ki asi ta kulə li'ə ki ra.
- ⁹Tado j'in madikulə'gi lə nan me kulə'ti lə Luwə. Ningə ingi, in ndəə lə Luwə, in kəy kində'gi li'ə.
- ¹⁰Kigo memaji'ti lə Luwə ki ulə'n kulə lə'ne ji'm'ti, m'ində ngirə kulə dann'se'ti to nje kində ngirə kulə ki maji. Ningə ki ngəsine kin de ki rangi ində ta ji'm. K'in ə, kadi de ki ində ta kulə kin ə, ində kum'ne go kində'ti ki a ində maji.
- ¹¹De a ində ngirə kulə kin rangi el nga. Ngirə kulə kaa ə to ne ə in Jeju Kirisiti par.
- ¹²Nga ningə re de ində ta kulə kin ki nar ər, eke nar arjan, eke ki mbal ki ndolo, ində ki kagi, eke bunə mu, eke ki kadi nya kaa, a to ki taga.
- ¹³Tado ndə gangi ta'ti ə, nya'gi pəti ginn'de a te, ningə por a nan tōgi kulə'gi pəti kadi de'gi a oy maj'a ki maj'a el.
- ¹⁴Re kulə ki de ində də ngirə'ti kin, ngan ra taa ningə, be'ə a ingə nyakugə goji'ne.
- ¹⁵A kin ə, kulə kin por on'a tō ningə, be'ə a ingə nyakugə goji'ne el. De kin a ingə kaji, nan in kaji ki a te'n ta por'ti jati jati.
- ¹⁶Gəri toki in kəy kisi Luwə el wa, ningə Ndil Luwə isi me'se'ti el wa?
- ¹⁷Re de tuji Kəy lə Luwə ningə, Luwə a tuji de'ə kin tō. Tado Kəy lə Luwə ar njay, ningə ingi ə in Kəy lə Luwə.
- ¹⁸Maji kadi de ndam ki rə'ne el. Kin ə re dann'se'ti, de madi oo rə'ne to nje tər kigo tamər'ti ki dənangi'ti ne ningə, maji kadi de'ə kin təl rə'ne mbo'ti. Təl rə'ne mbo'ti kadi to ingə'n tər ki rəta'ti.

- ¹⁹Tado tər ki dɔnangi'ti ne Luwə oo kadi in dɔ majel. Be ə makitu lə Luwə ene: «Luwə uwə nje tər'gi ki ta me ta ngom'gi'ti lə'de.»
- ²⁰Taa təl el bay tɔ ene: «Luwə gər mərta lə nje tər'gi, ningə oo kadi in nya madi el.»
- ²¹Maji kadi de madi un de'gi ində'n gu'ne el, tado nya'gi pəti in yan'se.
- ²²In Pol, eke Apolosi, eke Piyər, eke dɔnangi, eke kisikidɔtaa, eke koy, eke nya'gi ki bone eke ki lo ti'ti, nya'gi kin pəti in yan'se.
- ²³Ningə ingi, in nya Kirisiti, ə Kirisiti in yan Luwə tɔ.

1 korenti'gi 4

- ¹Ningə, maji kadi oyi'je, m'in eke Apolosi, to njekuləbər'gi lə Kirisiti. Oyi'je to njengəm nya'gi lə Luwə, nya ki rəta'ti ki to lo kiyə'ti.
- ²Nga ningə, nya ki be nje nya a ge rɔ njengəm nya'ti, in nje ra nya ki low'ə'ti par.
- ³Ki ɔjido'm, ta kadi ingi, eke njegangita dɔ de'gi'ti, gangi ta ki dɔ'm'ti kin ra'm bol el. Ta m'inbe ki dɔ'm, m'gangi ta dɔ rɔ'm'ti el tɔ. Tado m'ra nya ki majel el.
- ⁴Ningə, in kin ə a ra kadi m'in de ki Luwə təl'm de ki dana takum'ne'ti el. Burəbe inbe ə a gangi ta dɔ'm'ti.
- ⁵Nya kin ə, maji kadi in gangi ta dɔ de'ti kete non dəkagilo'ə'ti el. Nginəi dəkagilo ki Burəbe a re ə, nya'gi ki toi lo kiyə'ti me lo ki diw'ti, a ulə kunjɔ dɔ'de'ti kadi toi taga wangi takum de'gi'ti. Ningə a te ki ginn ndigira lə de ki ra ki to me'i'ti. Lo kin'ti, Luwə a ulə tɔji dɔ de'ti ki ra, kigo kulə ra'a'ti.
- ⁶Ngannkon'gi, m'el'se ta kigo kuj'ə'gi ki dangi dangi ɔjido Apolosi num, ɔjido'm m'inbe num, kadi ndoi nya rɔ'je'ti. M'ra be kadi de ra yan'ne adi aldɔ ndu ki makitu lə Luwə el kin el. Be kadi uni de indəi kadi'se, ndəri nan el.
- ⁷Ke nan ə in njera kadi in to dangi dann de'gi'ti wa? Ke in Luwə ə in nje kadi nya'gi pəti ki awi'n kin el wa? Nga ə re in Luwə ə adi nya'gi pəti ki awi'n kin ningə, ra bann be ə isi ində'n gu'i to nya ki in inbe ə ingə ki dɔrɔ'i be wa?
- ⁸Ki ngəsine kin, ingəi nya asi'se nga, in njenyakingə'gi. Kin isi onyibe ki kanji kadi j'in sese dɔ'ti. M'ndigi kadi in bekon ki rəta'ti inbe ə onyibe ə, adi j'on'n sese.
- ⁹Ningə, to toki j'in ki madi'gi ki njekawkulə'gi kin, Luwə ində'je go de'gi'ti gogi be. Ji to to de'gi ki gangi ta koy dɔ'de'ti be. Tado Luwə inyə'je ji de'gi'ti adi ji təl nya ko'gi takum de'gi'ti pəti. Takum malayka'gi'ti ki takum de'gi'ti.
- ¹⁰J'in, ji təl mbo'gi tado lə Kirisiti, ningə ingi, in nje kumkar'gi me tɔ Kirisiti'ti. J'in nje tɔgi el, nan ingi, in nje tɔgi'gi. J'in, de'gi isi kidi'je, ningə ingi, de'gi isi buki'se'ti.
- ¹¹Biti bone ka j'isi j'ingə kon. Nyakusə'je goto, mann kanyi'je goto, ku kɔ'je goto. De'gi isi adi'je kon, j'ilə mbir mbir ki lo.

¹²Darɔ'je j'inbe, ji ra kulə j'or rɔgi ta j'ingəi nyakusɔ'je me'ti. De'gi taji'je kaa, ji njangi dɔ'de, rai'je kon kaa j'uwə tɔgi'gi ba.

¹³Eli ta'gi ki majel dɔ'je'ti kaa, j'ulə dingəm me nan'ti. Biti bone kaa de'gi oyi'je to sin ki k'ɔsi k'ilə kɔ. Oyi'je to ton de'gi ki nda'de goto.

¹⁴M'el'se ta to ngann'm'gi ki njendigi lə'm. In tado kulə'n rɔsɔl dɔ'se'ti ə m'ndangi'n ta kin m'adi'se el, nan in kadi m'te'n kum'se maji dɔ nya'gi'ti.

¹⁵Ningə, re nje kɔrnon'se'gi ki me kunme tɔ Kirisiti'ti in dər dɔgi kaa, baw'se kigo ndil'ti in kareba. Tado m'in ə m'in baw'se ki nje kilə'se mbər Poyta ki maji me tɔ Jeju Kirisiti'ti.

¹⁶In be ə, m'dəji'se kadi oy go nja'm maji.

¹⁷M'ulə Timote ki rɔ'se'ti tado ta kin. Timote ki in ngonn'm ki njendigi lə'm, ngonn'm ki nje ra nya ki low'ə'ti me ta'ti lə Burəbe. Timote a olo me'se dɔ nyando'ti lə'm me kisikidɔtaa me tɔ Kirisiti'ti. Kujə ki m'nji m'ndo'n Njekawnan'gi ki lo'gi pəti.

¹⁸De'gi madi tɔji rɔ'de kadi n'in de'gi ki tuwel, oy toki m'a m'təl to m'te rɔ'se'ti gogi el nga.

¹⁹Nan re Luwə ndigi ə dɔkagilo ngayn el par ə m'a m'te rɔ'se'ti non. Ningə degə'gi ki nje tɔji rɔ'de kadi n'in de'gi ki tuwel kin, m'a m'oo'n ta kel'de par el, nan m'oo'n kulə ki tɔgi'de asi ra tɔ.

²⁰Tado Konbe lə Luwə in me ta ki kel'ti el, nan in me tɔgi'ti.

²¹In ri ə in ndigi dana wa? In ndigi kadi m'aw rɔ'se'ti ki gəl ji'm'ti eke kadi m'aw ki ngarme ki rosi ki ndiginan, ki in ngarme ki sɔl ləm ləm wa?

1 korenti'gi 5

¹De'gi eli ki lo lo adi m'oo toki kaya ki maji kelta'a el to dann'se'ti. De'gi ki gəri Luwə el kaa, de ingə ko kaya ki be kin dann'de'ti el. J'oo kadi de kare dann'se'ti isi sangi ne baw'ne.

²Ə ingi, isi tɔji rɔ'se. Nya kin, in nya ki kadi adi'se ndingə rɔ. Ningə kadi de ki be kin a tuwəi'ə dann'se'ti kɔ.

³Ki ɔjido'm, m'in sanyi sese, nan toki m'in sese nan'ti me ndil'ti, m'gangi ta dɔ de'ə'ti kin me tɔ Jeju Kirisiti'ti. M'gangi ta dɔ'a'ti toki m'in sese nan'ti be.

⁴Ningə loki a kawinan ə m'in sese nan'ti me ndil'ti, tɔgi Burəbe lə'je Jeju a in nan'ti se'je dɔ ta ki gangi'ti kin.

⁵De ki be kin, maji kadi inyəi'ə ji Satan'ti, kadi tuji nyənn'gi lə darɔ'a kɔ ningə ndil'ə ingə kaji ndɔ təl Burəbe Jeju'ti.

⁶Nya ki kadi toji rɔ'se, m'in m'oo el jagi. Ke in gəri el wa? Hum ki nden be ki de lɔy'n nduji, a ra adi nduji in.

⁷Maji kadi ɔri hum ki kɔkɔ dann'se'ti kɔ, kadi in nduji ki lɔy ki sigi. In nduji ki lɔy ki sigi tado hum goto dann'se'ti. Hum ki kɔkɔ goto dann'se'ti, tado Kirisiti ngonn bati ra nanyi taa k'ilɔ taa lɔ'je in ki kujɔ m'indɔ.

⁸Adi ji rai nanyi taa kulɔ ta kin ki hum ki kɔkɔ el. Adi ji rai ki hum majel el, adi ji rai ki hum mendul el. Nan adi ji rai ki nduji ki lɔy ki hum goto me'ti, ki in nduji ki ar njay, ki rɔta'ti.

⁹Me makitu'ti ki m'ndangi kete madi'se kin, m'el'se kadi ndolɔi nan ki de'gi ki njera kaya'gi el.

¹⁰Ningɔ, m'el be tado lɔ de'gi pɔti ki dɔnangi'ti ne ki njera kaya'gi, eke njekuyi'gi, eke nje bogi'gi, eke nje kɔsi dɔ'de nanga non yo'gi'ti, el. Re in be ningɔ, a tei kɔ dann'de'ti.

¹¹Nya ki m'el'se, sɔw dɔ de ki ene n'in ngonnkon, ningɔ isi ta ra kaya'ti, isi ta ra mal nar'ti, isi ta kɔsi dɔ'ne nanga non kagi yo'ti madi, isi ta taji nya'ti, eke gon yiwi eke isi ta bogi'ti. De ki be kin ɔ kadi indɔi rɔ'se nan'ti si'ɔ el.

¹²In ta lɔ'm m'in kadi m'gangi ta dɔ de'gi'ti ki in njekunme'gi el el. Ningɔ, in nje ki in dann njekawnan'gi'ti ɔ kadi gangi ta dɔ'de'ti.

¹³Nje ki in njekunme'gi el, in Luwɔ ɔ a gangi ta dɔ'de'ti. Tuwɔi de ki nje mendul dann'se'ti kɔ.

1 korenti'gi 6

¹Loki ta to dann'se'ti, ingi ki uni me'se adi Jeju, in tɔli uni ta lɔ'se awi non njegangi ta'gi'ti ki nje kunme'de el yo, nan non de'gi'ti lɔ Luwɔ el wa? Ra bann ɔ boli el wa?

²Ke in gəri kadi de'gi ki kar njay lɔ Luwɔ ɔ a gangi ta dɔ de'gi ki dɔnangi'ti ne el wa? Kin ɔ in gəri kadi in ingi ɔ a in gangi ta dɔ de'gi'ti ki dɔnangi'ti ne ningɔ, ra bann be ɔ asi kadi in gangi ngann ta'gi ki majel be ki toi dann'se'ti kin el wa?

³Ke in gəri kadi in j'ingi ɔ j'a ji gangi ta dɔ malayka'gi'ti el wa? Ɔ kin ɔ in be ningɔ, ra bann be ɔ j'asi kadi ji gangi ngann ta'gi ki toi dann'je'ti bone kin el wa?

⁴Ginn'ɔ in ri ɔ, loki ngann ta'gi ki be kin toi dann'se'ti ningɔ, uni ai rɔ de'gi'ti ki usi'de el kadi gangi ta dann njekawnan'gi'ti wa?

⁵M'el'se ta kin be kadi rɔ'se sɔl'se. Ningɔ, ke de madi kare be ki njekumkar, ki kadi gangi ta dann ngannkon'ne'gi'ti ki njekunme'gi goto biti wa?

⁶Ɔ kadi ngannkon nan'gi ki me Kirisiti'ti uni nan rei non de'gi'ti ki gəri Luwɔ el!

⁷Ki rōta'ti ə, kaw inbe ki ai ki nan lo gangi ta'ti kin, toji kasi el lə'se ki taga nga. Ke ra bann ə in ndigi kadi sii dō'ti ki nje ki rai sese nya ki low'ə'ti el kin el wa? Ke ra bann ə inyoi adi tuji nya lə'se par el wa?

⁸Ə, ingi yo ta in teli isi rai nya ki low'ə'ti el, isi bogi ngannkon'se'gi ki me Kirisiti'ti.

⁹In gəri kadi njera nya'gi ki dana el, a oyi Konbe lə Luwə el, eke in gəri el wa? Maji kadi ədi rō'se el, tado njera kaya'gi, ki njera yo'gi, ki njekuwə marum'gi, ki dingəm'gi ki nje sanginan'gi,

¹⁰ki nje bogi'gi, ki njekuyi'gi, ki gon yiwi'gi, ki nje taji nya'gi, ki nje taa nya lə de'gi dō togi'ti ge, de'gi kin pəti a oyi Konbe lə Luwə el.

¹¹Nya'gi kin ə in kuləra de'gi madi dann'se'ti kete. Nan ngə sine, in de'gi ki Luwə togi'se adi ari njay, Luwə ində'se ta dangi tado li'ə, Luwə təl'se de'gi ki dana takum'ne'ti ki tō Burəbe lə'je Jeju Kirisiti, taa ki takul Ndil'ə tō.

¹²De'gi madi eli eyina: «Ta row to kadi m'ra nya'gi pəti ki me'm ndigi kare.» In ki rōta'ti, «tarow to kadi m'ra nya'gi pəti ki me'm ndigi kare, nan nya'gi pəti maji sə'm dōrō el. Ta row to kadi m'ra nya'gi pəti ki me'm ndigi kare.» Nan m'ndigi kadi nya madi aw ki togi dō'm'ti el.

¹³Nyakusō in tado me'de, ə me'de to tado nyakusō tō, nan Luwə a tuji'de joo pəti kō. Nan darō de in tado kaya el. Darō de in tado Burəbe, ningə Burəbe kaa isi tado de tō.

¹⁴Toki Luwə adi Burəbe ində taa lo koy'ti kakin ə, a adi j'in kaa j'a j'ində taa lo koy'ti tō. A adi j'ində taa lo koy'ti ki takul tōg'ə.

¹⁵Ke in gəri kadi darō'se'gi in ngann rō Kirisiti el wa? Ke m'a m'un ngann rō Kirisiti kadi m'təl'ə ngann rō kaya dene'ti wa? Jagi m'a m'ra be el.

¹⁶Ke in gəri kadi de ki ulə rō'ne nan'ti ki kaya dene, teli darō ki kareba si'ə el wa? Tado makitu lə Luwə ene: «De'gi ki joo kin a teli darō ki kare.»

¹⁷Nan, de ki ulə rō'ne nan'ti ki Burəbe, in nan'ti si'ə kareba me ndil'ti tō.

¹⁸In tado kin ə, kadi mbəti sangi dene kaya'ti. Tado, ndəgi majel'gi ki de ra'de, in gidi rō'a'ti taga ne, nan de ki isi sangi dene kaya'ti, isi ra majel əsi'n ta darō'ne inbe.

¹⁹Ke in gəri kadi darō'se'gi in Kəy lə Ndil Luwə el wa? Ndil ki in me'se'ti kin in rō Luwə'ti. Darō'se in yan Luwə, um in yan'se el.

²⁰Luwə ugə dō'se ki gati ki ngayn. Be ə maji kadi uləi toji dō Luwə'ti me darō'se'ti.

1 korenti'gi 7

¹Ta ki ojido ta'gi madi ki eli'm'in me makitu'ti ki ndangi adi m'in. M'oo maji ngayn kadi dingəm te kadi dene'ti el.

²Nan kadi de osi me kaya ki ra'ti el, maji kadi dingəm ki ra kaa aw ki dene lə'ne ki oji dō'ne, ə dene ki ra kaa kadi aw ki dingəm lə'ne ki oji dō'ne tō.

- ³Maji kadi dingəm ki ra kaa adi ne'ne nya ki maji kadi ad'a, ningə kadi dene kaa adi ngaw'ne nya ki maji kadi ad'a tɔ.
- ⁴Tadɔ dene aw ki tɔgi dɔ darɔ'ne'ti el, nan in ngaw'a ə aw ki tɔgi dɔ'ti. Be tɔ ə, dingəm kaa aw ki tɔgi dɔ darɔ'ne'ti el, nan in ne'ə ə aw ki tɔgi dɔ'ti.
- ⁵Maji kadi ɔgi nan rɔ'se el. Re ɔgi nan rɔ'se ningə, kadi in kigo mindi'se ki osi nan'ti kadi uni rɔ'se elita ki Luwə. Ningə go'ti ə, in tɔli ai nan'ti gogi. Be kadi Satan ingə row nan'se el. Ingə row nan'se loki asi kuwə rɔ'se ngan el.
- ⁶Ta ki m'el'se kin, in ndu ə m'adi'se el, nan in gorow madi ə m'ɔji'se.
- ⁷M'ndigi ngayn kadi dingəm'gi pəti toi to m'in be, nan k'in ə, nan nan kaa aw ki kadikare lə'ne ki Luwə ad'a. Kadikare'gi in dangi dangi: de kare aw ki kadikare nya madi, ə in ki nungi aw ki kadikare nya ki rangi tɔ.
- ⁸M'el buwə'gi ki njengawkoɔ'gi, toki to maji ngayn kadi isi dɔrɔ'de to m'in be.
- ⁹Nan kin ə re, asi kadi uwəi rɔ'de ngan el ə, maji kadi taai dene, eke taai dingəm ki rangi. Tadɔ, taa nan in soti kadi de ində tɔgi dɔ nyənn'ti lə darɔ.
- ¹⁰Ki ɔjido de'gi ki taai nan ə binəm, maji kadi dene te ji ngaw'ne'ti el. Ningə, ndu kin in m'in ə m'un el, nan in Burəbe ə un.
- ¹¹A re dene te ji ngaw'ne'ti ə, a taa dingəm ki rangi el. Re in be el tɔ ningə, kadi təl aw ji ngaw'ne'ti gogi. Ə kadi dingəm kaa tuwə'n ne'ne el tɔ.
- ¹²Ki ɔjido ndəgi de'gi ningə, in m'in ə M'el'de ta, um in Burəbe el. M'el kadi re, ngonkon ki un me'ne adi Kirisiti, aw ki dene ki gər Kirisiti el, ə dene kakin ndigi kadi n'isi si'ə ə, maji kadi tuwə el.
- ¹³Ə re dene ki un me'ne adi Kirisiti, aw ki ngaw'ne ki gər Luwə el, ə ngaw'a kakin ndigi kadi n'isi si'ə kaa, maji kadi mbət'ə el tɔ.
- ¹⁴Tadɔ, dingəm ki gər Luwə el a in ki kar njay ki takul ne'ne. Ningə dene ki gər Luwə el kaa, a in ki kar njay ki takul ngaw'a tɔ. Re in be el ningə, ngann'de'gi a in ki kar njay el. Nan ki rɔta'ti, in ki kar njay.
- ¹⁵A kin ə re, in ki gər Luwə el, ndigi mbəti nan ningə, tarow to tadɔ li'ə. Tadɔ go'ə'ti kin, nya madi ki dɔ ngonkon eke konnann nan'ti ki nje gər Luwə el goto. Luwə bar'se kadi sii ki nan ki lapiya.
- ¹⁶De gər el, ki gorow kisi nan'ti kin, dɔmaji ə, in dene a aji ngaw'i, eke in dingəm a aji ne'i.
- ¹⁷Kadi nyara de ki ra in kigo kadikare'ti li'ə. Kadikare ki Burəbe ad'a kigo kisə'ti ki dɔ'a taa, kete taa kadi Luwə bari'n'ə. In kin in ta ki m'ndangi madi Njekawnan'gi pəti.

- ¹⁸Kin ə re de madi ujə mōti'ne kete taa kadi Luwə ɓar'a ningə, kadi təl ra rə'ne to nje kujə mōti el ɓay be el. A kin ə re de madi ujə mōti'ne el ɓay, ə Luwə ɓar'a ningə, kadi təl aw ujə mōti'ne el nga.
- ¹⁹Madi in gəri toki kujə mōti in nya madi kare el. Taa kujə mōti el kaa in nya madi el to. Nya ki maji kində kum go'ti, in ngəm go mbərkikində'gi lə Luwə.
- ²⁰Maji kadi, nan nan kaa isi me ji kisi'ti lə'ne ki isi'n kete taa kadi Luwə ɓari'n'ə.
- ²¹Kin ə in ɓər kete taa kadi Luwə ɓar'i ə, kadi in mərta dɔ k'in ɓər'ti kin el. Re tarow to kadi ɔr kuləɓər mindi'ti kaa, maji kadi ra me ɓər'ti inbe kin ra'n kulə ki maji.
- ²²Tadɔ ɓər ki Burəbe ɓar'a, in de ki kuləɓər ɔr mində'ti nga, in de lə Burəbe. Be to ə, de ki in ɓe rə'ne ki Luwə ɓar'a, təl ɓər lə Kirisiti.
- ²³Kadi in gəri toki ugəi dɔ'se ki gati ki ngayn, um kadi in təli ɓər'gi lə de'gi el.
- ²⁴Ngannkon'gi, kadi nan nan kaa, isi ki goji kisə'ti ki si'n kete taa kadi Luwə ɓari'n'ə.
- ²⁵Ki ɔjidɔ de'gi ki taai nan el ɓay, m'ingə ndu madi rə Burəbe'ti kadi m'adi'de el. Ningə, m'a m'el'de ta kigo k'oo'ə'ti lə'm ki m'oo. M'in ki Luwə oo kumtondoo lə'm, ə təl'm de'ti ki asi kadi uwəi kul'ə.
- ²⁶Nya ki m'in m'oo maji ngayn kadi de ra ə to kin: Dəkagilo ki j'isi'ti nya kin ə dingəm isi ki kar'ne par ə, m'oo kadi in so'ə'ti, tadɔ in dəkagilo ki ngan ngayn.
- ²⁷Be ə, re in taa dene nga a maji kadi isi si'ə par. A kin ə re in taa dene el ɓay ə, isi par um in sangi row taa dene el.
- ²⁸Ningə, kin ə in taa dene ə, in majel ə in ra el. Ta re ngonn ki mandɔ taa dingəm kaa, in majel ə ra el to. Nan de'gi ki nje taa nan a ingəi kon ki ndɔ'gi pəti me kisikidɔtaa'ti lə'de. In be ə, m'ndigi kadi uri me kon'ti kin el.
- ²⁹Ngannkon'gi, nya ki kadi m'el'se ə to kin: dəkagilo ki non'je'ti nanyi ngayn el nga. Ə kadi kaw ki kete non kam, nje taa dene'gi toi to nje taa dene'gi el be.
- ³⁰Kadi nje ki isi nonyi nan toi to de'gi ki nonyi nan el be, kadi nje ki isi rai rənel toi to de'gi ki isi rai rənel el be, kadi nje ki ndogi nya'gi toi to de'gi ki ai ki nya madi el be,
- ³¹kadi nje ki sii maji ki nyakingə ki dɔnangi'ti toi to de'gi ki sii maji el be. Tadɔ dɔnangi ki nya maji ki me'ti ba pəti a gotoi.
- ³²Ningə, m'ndigi kadi adi me'se ra sururu dɔ nya madi'ti el. Tadɔ de ki taa dene el ɓay isi adi me'ə ra sururu dɔ kulə'ti lə Burəbe. Isi sangi kadi n'ra nya ki nəl Burəbe.
- ³³Nan de ki taa dene, isi adi me'ə ra sururu tadɔ nya'gi ki dɔnangi'ti ne. Isi sangi kadi n'ra nya ki nəl ne'ne yo to. Adi in de ki mərta li'ə to joo.
- ³⁴Be to ə, dene ki taa dingəm el, eke ngonn ki mandɔ kaa to be to. Isi adi me'se ra sururu tadɔ kulə lə Burəbe, kadi n'in de'gi ki maji me darɔ'de'ti num, me ndil'de'ti

num. Nan dene ki taa dingəm, isi adi me'ə ra sururu tado nya'gi ki donangi'ti ne. Si sangi kadi n'ra nya ki nəl ngaw'ne yo tō.

³⁵In tado maji lə'se ə m'el'n'se ta kin um in kadi m'əgi'n'se do nya madi el. Ningə, m'ndigi kadi rai in ki gorow'ə'ti ki maji, kadi tinyi rə'se kati me kində rə nan'ti ki Burəbe, um ki me ki joo el.

³⁶Kin ə re, dingəm in njenduwə lə ngonn ki mandī nga, ə oo kadi re n'taa el ə, lo kadi uwə darə'ne ginn tōgi'ne'ti goto ə, ra si'ə nya ki majel ə, maji kadi taai nan par um in majel el.

³⁷Nan kin ə re, go nduwə'ti ə, de un ndu'ne kadi n'taa dene el, ə uwə rə'ne ngan sangi dene kin el tō, ki kanji tōgi ki kində do'ti num, ki go ndigi'ti li'ə inbe num ə, de'ə ra maji.

³⁸In be ə, re dingəm ki njenduwə lə ngonn ki mandī ə taai nan si'ə par kaa maji. A kin ə re, təl inyə go'ə adi taai nan el ə maji ngayn bay tō.

³⁹Dokagilo ki dingəm isi ki do'ne ta bay ə, kadi dene inyə ngaw'ne el. Nan re ngaw'a oy ningə, kulə goto mində'ti. Tarow to kadi taa dingəm ki me ndigi. Nan k'in ə kadi in dingəm ki me Kirisiti'ti taa.

⁴⁰Ningə, kigo k'oo'ə'ti lə'm, m'oo kadi re njengawkoy kin isi do'ne'ti par ə maji ngayn. M'el be tado, m'in kaa m'gər kadi m'aw ki Ndil Luwə me'm'ti tō.

1 korenti'gi 8

¹Ki ojido da ki iləi kadikare'ti bari yo ningə, m'oo kadi j'ingi pəti, j'in nje nyagər toki rəta'ti. Nan nyagər in nje re ki kojirō. Ndigī nan anyi in njera ki de kad'a tōgi me kunme kadi'ti li'ə.

²Re de madi oo rə'ne to nje nyagər ningə, de'ə kin gər nya ki rəta'ti el bay.

³Nan re de ndigi Luwə ningə, Luwə gər de'ə kin.

⁴Eke kadi de sō da ki iləi kadikare'ti bari yo eke sō el wa? Ta ki kadi j'eli ənn: Ji gər kadi yo madi kare goto donangi'ti ne. Taa, Luwə ki rangi goto, Luwə in kar'ne ba par ə isi non.

⁵De'gi isi bari nya'gi madi dōran'ti, eke donangi'ti ne yo'gi. Ə re, isi bari'de luwə'gi, ə adi luwə'gi ki burəbe'gi banyi nan kaa,

⁶ki rə'je'ti j'ingi ə, Luwə in kar'ne ba ə isi non. Luwə ki Baw, ki nje kində nya'gi pəti, ki j'isi ki do'je taa ki takul'ə. Taa Burəbe in kareba tō, in Jeju Kirisiti. In ki gorow li'ə ə Luwə ində'n nya'gi pəti. Taa, j'isi ki do'je taa ki gorow li'ə tō.

⁷Nan de'gi ki nan'gi gəri ki be kin el. Ki madi'gi, rai yo'gi ki ndō'a ndō'a, adi ki bone inbe kin kaa, loki isi sōi da ki iləi kadikare'ti bari yo ningə, sōi toki in da lə yo'gi ki rəta'ti kakin tō. Mərta lə'de, tōg'ə goto, adi oy rə'de to de'gi ki to njen.

⁸In nyakusə ə in nje kaw se'je rə Luwə'ti el. Re j'usoi el ə, nya kare ki du'je goto; a re j'usoi ə, nya kare ki j'ingəi də mad'a'ti goto tə.

⁹Re in be kaa, kadi oy go rə'se maji. Oy go rə'se maji, kadi taa ki Kirisiti taa'se ilə'se taa kin, təl row ki kadi adi nje ki in ton'gi, tosi me majel'ti el.

¹⁰Toki de ki ton, oyi in ki gər nya maji, isi sə nya kəy ra yo'ti. Loki oyi kin, ke a ra kadi mərta lə de aw ki kete kete me kusə da'gi'ti ki iləi kadikare'ti bari yo el wa?

¹¹In be ə, ngonkon ki yai, ki Kirisiti oy tado li'ə kin, a tuji ki gorow nyagər lə'i.

¹²Majel ki isi rai əsi ta ngannkon'se'gi, isi rai adi do mərta'gi lə'de kin, in majel ki isi rai ndəri Kirisiti tə.

¹³In be ə, re in ki tado nyakusə ə kadi ngonkon osi me majel'ti wa ningə, m'a m'njo da el, kadi m'adi ngonkon osi me majel'ti el.

1 korenti'gi 9

¹M'dəji'se m'oo ke m'in de dərə'm el wa? Ke m'in njekawkulə el wa? Ke m'oo Jeju ki Burəbe lə'je ki kum el wa? Ke ingi, in kandi kulə lə'm me tə Burəbe'ti el wa?

²Re ndəgi de'gi ə oy m'in to njekawkulə el kaa, ki rə'se'ti m'in njekawkulə. Tado nya ki təji kadi m'in njekawkulə, in kində rə nan'ti lə'se ki Kirisiti kin.

³Ta ki kadi m'rə'n ki nje kində ta də'm'ti ə to kin:

⁴Ke maji kadi kulə ki j'isi rai kin, j'ingəi nya low'ə'ti j'usoi ki j'anyi el wa?

⁵Ke maji kadi j'ingəi dene madi to ne'je toki ndəgi njekawkulə'gi ki ngannkon Burəbe ki Piyər isi rai el wa?

⁶Ke səw də'je j'in ki Barnabasi par kadi to ji ra kulə taa j'ingəi nya j'usoi wa?

⁷Eli'm'in adi m'oo: ke ndə kare oyi njerə ki ra kulə rə lə'ne ki nyakingə lə'ne inbe in non wa? Eke nan ə ndə nju ningə sə kandi nya ndə kakin el wa? Eke nan ə ul bati'gi ningə anyi mba'de el wa?

⁸Ta kin m'el kigo ta kel de'gi'ti par wa? Ndukun lə Moji kaa elta kin be tə ene:

⁹«Ndukun lə Moji ene: De a də ndugidu ta mangi'ti el, dəkagilo'ti ki ra njiyə də ko'ti kadi kanda te.» In tado lə mangi'gi ki da kin ə Luwə awi'n ki mərta kin wa?

¹⁰Ke in tado lə'je j'inbe kin ə Luwə el'n ta kin el wa? Ki rəta'ti in tado lə'je ə el'n ta kin. Tado maji kadi de ki nje ndə, ində me'ne də'ti toki ndə kin n'a n'ingə nya low'ə'ti. Taa kadi de ki nje kində ko gər toki n'a ningə nya də ji'ne.

¹¹Toki ji duw nya lə ndil dann'se'ti kin, in go'ti el kadi ji təti kanda ki kadi maji ki darə'je rə'se'ti wa?

- 12**Re de'gi madi ingəi nya kin ningə, ra bann be ə j'in kin bay taa kadi j'a j'ingə el wa? Re in be kaa, j'ində tɔgi kin dɔ'se'ti el. J'ore me'je dɔ nya'gi'ti pəti kadi j'ilə kagi non Poyta'ti ki maji lə Kirisiti kin el.
- 13**In gəri maji kadi de'gi ki nje ra kulə me Kəy'ti lə Luwə, sɔi nya ki me Kəy'ti lə Luwə. In gəri maji nje ra kulə kadi njekujənyamosi kadikare, sɔi nya kadikare kin.
- 14**Be tɔ ə, de'gi ki nje kiləmbər Poyta ki maji, Burəbe un ndu'ne kadi ingəi nyakusɔ'de me kulə kiləmbər Poyta'ti ki maji kin.
- 15**Nan m'in, m'ində tɔgi kin dɔ de'ti el. M'ndangi ta kin kadi m'dəji'n go nya madi el tɔ. Re in koy kaa, m'ndigi koy par. In nya rɔnel lə'm, de madi ki kadi taa ji'm'ti goto.
- 16**Ningə, Poyta ki maji ki m'iləmbər'ə kin in nya ki kadi m'a m'ində'n gu'm el. In kulə ki isi dɔ'm'ti, maji kadi m'ra. Ningə kumtondoo in lə'm, loki m'iləmbər Poyta ki maji kin el.
- 17**Re in kulə ki m'ra ki dɔ'm m'inbe ə, maji kadi m'a m'ingə nya kugəgoji'm. Nan toki in kulə ki uləi ji'm'ti kadi m'ra, m'ra toki si'n dɔ'm'ti kadi m'ra'n kakin.
- 18**Nya kugəgoji lə'm in ri wa? Nya kugəgoji lə'm in Poyta ki maji ki m'iləmbər'ə. M'iləmbər ki kanji kadi m'ingə nya ki maji kadi m'ingə low'ə'ti.
- 19**M'in de dɔrɔ'm, m'in bər el. Nan be kaa, m'ra rɔ'm bər'ti lə de'gi pəti kadi m'ingə'n de'gi ngayn m'adi Kirisiti.
- 20**Loki m'in dann Juwipi'gi ə, m'təl rɔ'm Juwipi'ti kadi m'ingə'n Juwipi'gi. M'in ginn ndukun'ti lə Moji el, nan loki m'in dann de'gi'ti ki in ginn ndukun'ti lə Moji ə, m'ra rɔ'm to de ki in ginn ndukun'ti se'de kadi m'ingə'n'de,
- 21**Re m'in dann de'gi'ti ki gəri ndukun lə Moji el ə, m'ra rɔ'm to de ki gər ndukun lə Moji el be kadi to m'ingə'n'de. Nan ki rɔta'ti ə, m'in ginn ndukun'ti lə Luwə, tado m'təl rɔ'm go ndukun'ti lə Kirisiti.
- 22**Re m'in dann nje yai'gi'ti ə, m'ra rɔ'm nje yai'ti kadi m'ingə'n nje yai'gi m'adi Kirisiti. M'təl rɔ'm nya'gi'ti pəti rɔ de'gi'ti pəti kadi to de'gi madi ingəi kaji.
- 23**M'ra nya'gi kin pəti tado lə Poyta ki maji. M'ra kadi m'ingə'n nya maji ki el ta'a tɔ.
- 24**In gəri kadi de'gi ki nje kanyi ngodi, pəti anyinan ngodi dɔ bangi'ti, nan kareba dann'de'ti par ə ingə nyakugəgoji, eke in gəri el? Maji kadi anyinan ngodi ki gorow'ə'ti kadi ingəi nya ngodi lə'se.
- 25**Nje kanyi ngodi'gi, lo nanrɔ'ti lə'de, de ki ra kaa ində dɔ rɔ'ne'ti kadi to n'ingə'n jɔgi kɔsikurə. Ningə in jɔgi kɔsikurə ki ndɔ madi ə a tuji, nan j'in, jɔgi kɔsikurə lə'je a tuji el bitɔ.
- 26**In be ə, m'in m'nji m'anyi ngodi, ningə, m'anyi ngodi lə njekumtɔ'gi ki non be el. Taa m'nji m'rɔ tɔ, ningə rɔ ki m'nji m'rɔ, m'bir ji'm m'ndə'n nəl el tɔ.

²⁷M'nji m'ində dɔ rɔ'm'ti, kadi m'ul'ə ginn tɔgi'm'ti. M'ulə ginn tɔgi'm'ti kadi, mbər Poyta ki maji ki m'nji m'ilə kin, lo ti ə ɔri'm'in kɔ el.

1 korenti'gi 10

¹Ngannkon'gi, m'ndigi kadi in gəri toki kaw'je'gi pəti njiyəi ginn kilndi'ti, ta gangi dann Babo Kasi'ti tɔ.

²Luwə ra'de batəm me kilndi'ti num, me babo'ti num, tadɔ indəi rɔ'de nan'ti ki Moji.

³Pəti, sɔi nyakusɔ ki in dɔran'ti.

⁴Ta ingi pəti, anyinan mann ki in dɔran'ti tɔ. Anyinan mann ki te me mbal'ti ki in dɔran'ti, ki isi dann go'de. Mbal kakin in Kirisiti.

⁵Be kaa, ngayn'gi dann'de'ti, kulə ra'de nəl Luwə el, adi oyi, ninn'de ra dɔnan'ti diləlo'ti.

⁶Nya'gi kin pəti rai nya be, kadi in nyando lə'je. In nyando lə'je, kadi, ɓo nya ki majel ra'je toki ra'n'de kete kin el nga.

⁷Rai yo toki de'gi madi dann'de'ti rai, el. Makitu lə Luwə el ene: «De'gi sii nanga sɔi ge anyinan ge, ningə go'ti, indəi taa ndami nan.»

⁸Ji ɓuki rɔ'je me kaya'ti ki ra el, toki de'gi madi dann'je'ti rai. Kaya ki ra kin ə adi de'gi dər dɔ joo gidə in mutə oyi ndɔ kareba be.

⁹Ononyi'se kadi ji nanyi Kirisiti toki nje ki madi dann kaw'je'gi'ti nanyi'ə'n'ə, ə adi lii'gi tonyi'de tɔli'de kin, el.

¹⁰Ononyi'se kadi ji ɓarita toki, nje ki madi'gi dann'de'ti rai, adi malayka ki nje tujj de'gi, tɔ'n ko'de kin el.

¹¹Nya'gi kin te dɔ kaw'je'gi'ti be, kadi təl nyando lə'je. Ningə, ndangi me makitu'ti be, kadi ɔji'je, j'in ki j'in ndəkba ki dɔkagilo ki dɔboy'ti.

¹²In be ə, de ki oo kadi n'ra dɔ nja'ne'ti maji ningə, kadi ində kumkədi dɔ rɔ'ne'ti. Ində kumkədi kadi osi me majel'ti el.

¹³Nya nan ki a te dɔ'se'ti ki kadi in nya nan ki isi te dɔ ndəgi de'gi'ti pəti el goto. Ningə, Luwə ki nje ra nya ki low'ə'ti, a inyə tarow kadi nya nan ki aldɔ'se te dɔ'se'ti el. Dɔkagilo ki nya nan te dɔ'se'ti ningə, a adi'se tɔgi kadi uwəi rɔ'se ba me'ti. A ilə row kadi tei me'ti kɔ.

¹⁴In be ə, njendigi lə'm, maji kadi anyinan sanyi kadi yo'ti ki ra.

¹⁵M'el'se ta to nje tər'gi. Kadi inɓe'gi indəi manji ta ki m'el'se kin oyi.

¹⁶Loki j'isi j'anyinan mann nju, ji njangi dɔ'a taa j'anyinan. Eke in kin, in ra madi nan dɔ mosi Kirisiti'ti el wa? Eke mapa ki j'isi ji lowəi nan dann'je'ti j'usɔi kin in madi nan dɔ darɔ Kirisiti'ti el wa?

- 17**Be ə, mapa in kareba, ningə re ji banyi kaa, ji təli darə ki kare me mapa'ti ki ji ra madi nan də'ti.
- 18**Oy ta lə ngann Isirayel kigo darə'ti: Nje ki soi da'gi ki kujə mindi'de kadikare'ti kin, ke rai madi nan ki Luwə non ringiri'ti ki adi kadikare'ti kin el wa?
- 19**Ta ki m'ndigi kadi m'el də lo kin'ti ə to kin: Da ki iləi kadikare'ti bari yo eke yo inbe ki də'ne, ke in nya madi wa?
- 20**In nya madi el. Ningə, toki de'gi adi kadikare kin ndil'gi ki majel, um adi Luwə el, m'ndigi kadi rai madi nan ki ndil'gi ki majel el.
- 21**In go'ti el kadi anyinan me kəpi'ti lə Burəbe, ningə in təli anyinan me kəpi'ti lə ndil'gi ki majel bay tə. Taa in go'ti el kadi soi nan'ti ki Burəbe, ə in təli soi ki ndil'gi ki majel bay tə.
- 22**Ke ji ndigi soki Burəbe kadi jangi ra'a də'je'ti wa? Eke təgi'je utə yan Burəbe wa?
- 23**De'gi madi eli eyina: «Tarow to tagira non de'ti kadi de ra nya'gi pəti ki me'ə ge.» In ki rəta'ti, nan nya'gi pəti maji ki de dərə el. «Tarow to tagira non de'ti kadi de ra nya'gi pəti ki me'ə ge.» Nan nya'gi pəti maji ki njekawnan'gi el.
- 24**Kadi de madi dann'se'ti sangi maji lə rə'ne par el, nan kadi sangi maji lə ndəgə'gi tə taa.
- 25**Nya'gi pəti ki de'gi isi indəi ndogi'ti suki'ti, kadi soi ki kanji kadi me'se uwə'se ki ta.
- 26**Tadə, dənangi ki nya'gi ki me'ti pəti in yan Burəbe.
- 27**Re de ki njekunme el, bar'se ki nyakusə, ə re ai low'ə'ti ningə, kadi soi nya'gi pəti ki adi'se um dəji ginn'ə, nan to me'se uwə'se ki ta də'ti.
- 28**A re de madi el'se ene in da ki iləi kadikare'ti bari yo ningə, kadi soi el. Soi el tadə lə de ki el'se, taa tadə lə me'se ki uwə'se ki ta tə.
- 29**Me kuwə ki ta ki m'el ta'a kin, in ingi el, nan in me kuwə ki ta lə de'ə ki nje kelta kin. Ra bann be ə, me kuwə ki ta lə de ki rangi par a ilə kagi non nya'ti ki tarow to kadi m'ra wa?
- 30**Re nyakusə to, ə m'ra oyo də'ti taa m'njə ə, ra bann be ə de a el'm ta ki majel də'ti wa?
- 31**In be ə, re in nyakusə ə soi, re in nya kanyi ə anyi, eke nya ri ki rai, maji kadi rai adi Luwə ingə kəsikurə me'ti.
- 32**Maji kadi nya madi kare me kulə ra'se'ti, təl jigi tugə Juwipi'gi el num, tugə de'gi ki in Juwipi'gi el el num, taa tugə Njekawnan'gi lə Luwə el num tə.
- 33**In tadə ki be kin ə, m'inbe ki də'm, m'ində təgi də rə'm'ti, kadi m'nəl de'gi pəti me nyara'm'gi'ti pəti. M'sangi maji lə'm m'inbe el, nan kadi to de'gi ingəi kaji.

1 korenti'gi 11

- ¹Ndaji'm'in toki m'in kaa m'ndaji'n Kirisiti be tɔ.
- ²M'ulə tɔji dɔ'se'ti, tado taa taa, me'se isi olo dɔ'm'ti. M'ulə tɔji dɔ'se'ti bay tɔ, tado ngəmi go nya'gi ki m'ndo'se maji toki m'el'n'se.
- ³Ningə nya ki m'ndigi kadi in gəri ə to kin: Kirisiti in dɔ dingəm'ti, dingəm in dɔ dene'ti, ningə Luwə in dɔ Kirisiti'ti tɔ.
- ⁴Ə re dingəm ki ra, ki isi elta ki Luwə, eke isi elta ki ta Luwə'ti ki dɔ'ne ki dɔɔ ningə, ulə rɔsɔl dɔ de'ti ki isi dɔ'a'ti.
- ⁵A kin ə re in dene ki ra ki isi elta ki Luwə, eke elta ki ta Luwə'ti ki kanji dɔɔ dɔ'ne ningə, ulə rɔsɔl dɔ ngaw'ne'ti. Tado to toki ngisə dɔ'ne be.
- ⁶Re dene dɔɔ dɔ'ne el ningə, kadi ujə dɔ'ne. A re in nya ki rɔsɔl kadi dene ujə yingə dɔ'ne ningə, maji kadi dɔɔ dɔ'ne.
- ⁷In go'ti el kadi dingəm dɔɔ dɔ'ne, tado in banakum Luwə, taa in nya kɔsikurə li'ə tɔ. Ningə dene in nya kɔsikurə lə dingəm tɔ.
- ⁸In be, tado in dingəm ə Luwə ɔr dow rɔ'a ra'n dene um in dene ə Luwə ɔr dow rɔ'a ra'n dingəm el.
- ⁹Ningə, Luwə ra dingəm tado lə dene el, nan in dene ə Luwə ra'a tado lə dingəm.
- ¹⁰In tado kin ə, kadi dene dɔɔ dɔ'ne tado malayka'gi. Dɔ ki dɔɔ, tɔji kadi dene in ginn tɔgi'ti.
- ¹¹Ningə, ki takum Burəbe'ti, dene a isi ki kanji dingəm el, taa dingəm a isi ki kanji dene el num tɔ.
- ¹²Tado Luwə ɔr dene rɔ dingəm'ti, ningə dene ə oji dingəm tɔ. Ningə nya'gi pəti in rɔ Luwə'ti.
- ¹³Ningə, inbe'gi in mərta dɔ'ti oyi ke in gorow'ə'ti kadi dene elta ki Luwə ki kanji dɔɔ dɔ'ne wa?
- ¹⁴Ke ji gəri kadi in nya ki gorow'ə'ti el kadi dingəm aw ki bin dɔ ki ngal el wa?
- ¹⁵Nan ki rɔ dene'ti ə, bin dɔ ki ngal in nya kɔsikurə li'ə, tado Luwə ad'a bin dɔ ki ngal kadi in nya dɔɔ dɔ'a.
- ¹⁶A kin ə re, de madi manji ta kin ningə, kadi de'ə gər toki j'awi ki jibəl ra'a ki rangi el. J'in be el num, njekawnan'gi lə Luwə el num tɔ.
- ¹⁷M'aw to m'ulə ji'm dɔ nya'ti kare ki to kin. Ningə in nya ki m'a m'ulə'n tɔji dɔ'se'ti el, tado loki kawinan ningə, nya'gi ki to lo ra'ti el yo ə sii ta'ti isi rai, um rai nya ki kadi aw sese ki kete kete el.

- 18Nya kare, m'oo kadi loki mbonyanan k'in'se njekawnan ə, gangi nan to dann'se'ti. Ningə, m'gər kadi ta'gi ki m'oo kin, in ki rəta'ti a to dann'ti non.
- 19Maji kadi gangi nan to dann'se'ti inbe tə ta. Tado gangi nan kin ə, a ra kadi de'gi gəri, nje'gi ki in de'gi lə Luwə toki rəta'ti dann'se'ti.
- 20Ningə, loki in kawinan, in nyakusə lə Burəbe ə isi sɔi el.
- 21In nyakusə lə Burəbe el tado, dəkagilo kusə nya'ti ə, nan nan nagi rə'ne ki ta nya kusə'ti lə'ne ki in be kadi sɔ. Ra adi nje ki nan'gi sii ki ɔo, ə nje ki nungi, yiwi ra'de tə.
- 22Eke me kəy'gi lə'se ki kadi sii'ti sɔi ge anyinan ge goto wa? Ke in k'oo ə oyi nda njekawnan'gi lə Luwə el wa? Ke rai be kadi uləi rəsəl də nje'gi'ti ki nya lə'de goto wa? Ta ri ə kadi to m'el'se me lo kin'ti wa? Kadi m'ulə toji də'se'ti wa? Jagi, ki ɔjido lo kin ningə, m'a m'ulə toji də'se'ti el.
- 23Tado nyando ki m'ingə rə Burəbe'ti ə m'ndo'se ə to kin: Me kondə'ti ki kadi uləi Burəbe Jeju ji nje təl'ɔ'ti, Jeju un mapa, ra oyo Luwə də'ti.
- 24Loki ra oyo Luwə də'ti nga ningə, uwə tətə nan'ti ə el'de ene: «In kin in darə'm ki to tado lə'se. Rai in kin be kadi me'se olo'n də'm'ti.»
- 25Go nyakusə'ti, Jeju un kəpi yiwi kandi nju, ra kah'a'ti lə mapa kakin bay, ningə el'de ene: «Kəpi kin in kunmində lə Luwə ki sigi me mosi'm'ti. Dəkagilo'gi pəti ki a anyinan ningə, kadi me'se olo'n də'm'ti.»
- 26Ningə, dəkagilo'gi pəti ki a sɔi mapa kin, eke a anyinan kəpi kin ə, iləimbər koy Burəbe bitə kadi re'n.
- 27In tado kin ə, de ki sɔ mapa eke anyi kəpi lə Burəbe ə ndər ginn rə'ne kete el ningə, aw ki ta də'ne'ti də darə Burəbe'ti ki də mos'o'ti.
- 28Be ə, maji kadi de ki ra ndər ginn rə'ne kete bay taa sɔ darə Burəbe num anyi mos'o num.
- 29Tado de ki sɔ num anyi num ki kanji mərta me'ne'ti kadi in darə Burəbe ningə, inbe ə isi ɔr ta ki gangi re'n də'ne'ti.
- 30Nya kin ə ra adi nje monyi'gi ki nje təgi goto'gi in ngayn dann'se'ti. Ningə ngayn'gi dann'se'ti oyi tə.
- 31Re j'inbe ji gangi ta də rə'je'ti ningə, j'a j'osi me ta ki gangi'ti lə Luwə el.
- 32Ningə, ki gorow lə ta ki gangi kin, Luwə ində'n'je ɔji'je kadi ta uwə'je nan'ti ki njekunme'gi el.
- 33In be ə, ngannkon'm'gi, loki in kawinan kadi sɔi nya ningə, nginəi nan.

³⁴Re de madi bo ra'a ə, maji kadi so nya me kay'ti la'ne. Be kadi kawnan la'se or ta ki gangi re'n do'se'ti el. Ki ojido ndogi ta'gi, ndo ki m'te dann'se'ti ə m'a m'ində do'a nan'ti bay.

1 korenti'gi 12

¹Ki ngosine kin ngannkon'm'gi, m'ge kadi in gəri kadikare'gi ki dangi dangi la Ndil, um kadi sii day do'ti el.

²Dokagilo'ti ki in gəri Luwə el bay, njiyoi to njekumto'gi go yo'gi'ti ki mbi boy.

³In be ə, m'el'se kadi ari njay. De kare ki Ndil Luwə or non'a ki a ene: «Ndol in do Jezu'ti» goto. Taa de madi ki a ene: «Jezu in Burəbe» kanji kadi Ndil Luwə or non'a kaa goto to.

⁴Kadikare'gi in dangi dangi nan Ndil Luwə ki nje kadi'de in kareba.

⁵Kuləbər'gi to dangi dangi, nan Burəbe in kareba.

⁶Kulə ra'gi to ta dangi dangi, nan Luwə ki kareba ə ində me njera'a'ti pəti.

⁷Luwə adi kadikare kigo Ndil'ə'ti de ki ra kadi ra maji ki bulə de'gi pəti.

⁸In be ə, ki gorow la Ndil Luwə ki kare inbe kin, Luwə adi de madi kuji kelta ki kumkədi, ə adi ki nungi kuji kelta ki nyagər.

⁹Ki madi, Luwə ad'a kunme kadi, ningə ki nungi adi kadikare kadi lapiya nje monyi'gi ki gorow la Ndil ki kare inbe kin.

¹⁰Adi ki madi, kadikare ra nya'gi ki əti bol bol; adi ki nungi, kadikare kelta ki ta Luwə'ti; ki nungi, kadikare kər row ninn Ndil Luwə ki ndil'gi ki ngom nan'ti; adi ki nungi, kadikare kel ndonnta'gi ki dangi dangi; ningə adi ki nungi bay, kadikare kər ginn ta'gi ki dangi dangi to.

¹¹Kadikare'gi inbe pəti kin, in ki gorow la Ndil ki kare inbe kin ə Luwə adi'n de ki ra kigo me ndigi'ti la'ne.

¹²Toki daro de in kareba, nan aw ki ngann ro'gi ngayn, ngann ro'gi ki ngayn kin, re banyi nan to ri kaa, in daro ki kare. De'gi pəti ki indəi ro'de nan'ti ki Kirisiti kaa toi be to.

¹³Tado j'in pəti, Juwipi'gi ki Gireki'gi; bər'gi ki de'gi ki in de'gi do ro'de; j'ingəi batəm me Ndil'ti ki kareba. Taa j'anyinan mann me Ndil'ti ki kare inbe kin to.

¹⁴Daro de in ngonn ro ki kareba el, nan in ngann ro'gi ki dangi dangi.

¹⁵Kin ə re nja ene: «M'in ji el, adi m'in ki kare dann ngann ro'gi'ti el», ningə k'el'ə ki be kin par ə or nja ko dann ngann ro'gi'ti el.

¹⁶Kin ə re mbi ene: «M'in kum el, adi m'in ki kare dann ngann ro'gi'ti el», ningə k'el'ə ki be kin par ə or mbi ko dann ngann ro'gi'ti el.

- 17Kin ə re darə pəti in kum ə, de a oo ta bann wa? Kin ə re darə pəti in mbi ə, de a əti banyi nya bann wa?
- 18Ki rəta'ti, Luwə ində ngann rə'gi kare kare ki kulə ki sōw də'de kigo ndigi'ti lə'ne.
- 19Kin ə re ngann rə'gi pəti in ngonn rə ki kareba ningə, de a elta lə darə el.
- 20Ngann rə'je'gi in ngayn nan darə'je in kareba.
- 21Ningə lo kadi kum el ji ene: «M'ge'i el», goto; taa lo kadi də el nja ene: «M'ge'i el», goto tə.
- 22Ngann rə'je'gi madi ki toi to nya ki təgi'de goto be kin, ai ki nda'de ngayn.
- 23Ningə, ngann rə'je'gi ki j'oyi'de to nya madi el me rə'gi'ti kin ə, j'oyi go'de ngayn. Ə nje ki j'oyi'de to nya ki maji kelta'a el kin ə ji ngəmi'de maji tə.
- 24Ngann rə'je'gi ki ingəi kəsikurə, gəri kəsikurə el nga. Luwə ində'je ki ngann rə'je'gi ki dangi dangi, ningə ngann rə'je'gi ki kəsikurə du'de, Luwə əsi kurə'de ngayn.
- 25Luwə ra be kadi gangi nan goto me darə'ti. Ningə kadi ngann rə'je'gi ki dangi dangi indəi kum'de go nan'ti pəti.
- 26Adi re ngonn rə kare ingə kon ningə, ndəgi rə'je'gi pəti ingəi kon si'ə nan'ti. A re ngonn rə kare ingə kəsikurə ningə, ndəgi rə'gi pəti ingəi kəsikurə si'ə nan'ti tə.
- 27Ngəsine in darə Kirisiti, ningə ingi kare kare pəti, in ngann rə darə ki sōw də'se.
- 28In be ə, dann njekawnan'gi'ti, Luwə ində njekawkulə'gi to de'gi ki dəkete də njekawnan'gi'ti; ki nja joo, ində njekeltakita'a'gi'ti; ki nja mutə, ində njendo de'gi nya. Ningə go'ti, Luwə adi kadikare'gi ki dangi dangi, adi in kadikare ra nyakəji'gi ki əti bəl bəl, ki kadikare kadi lapiya nje monyi'gi, ki kadikare ra ki nje kawnan'gi, ki kadikare kənon de'gi, ki kadikare kel ndonnta'gi ki dangi dangi.
- 29Pəti in njekawkulə'gi el, pəti in de'gi ki njekeltakita Luwə'ti el, pəti in njendo de'gi nya el, pəti in njera nyakəji'gi ki əti bəl bəl el.
- 30Pəti ai ki kadikare kadi lapiya nje monyi'gi el, pəti ai ki kadikare k'el ndonnta'gi ki dangi dangi el, pəti in nje kər ginn ta'gi ki dangi dangi el.
- 31Indəi təgi də rə'se'ti kadi ingəi kadikare ki bo utə ndəgə'gi, ningə m'a m'əji'se row ki maji ngayn utə ndəgə'gi.

1 korenti'gi 13

- 1Kin ə m'el ndonn ta lə de'gi ki dangi dangi, eke ndonn ta lə malayka'gi mindi kaa, re ndiginan goto rə'm'ti ə m'to to ningə kasi ki bar kənyi kənyi eke gal ki siyə saki saki kam be par.

²Re m'aw ki kadikare k'elta ki ta Luwə'ti, eke kadikare gər ginn nya'gi ki to lo kiyə'ti pəti tigə, eke m'aw ki nyagər'gi pəti, eke m'aw ki kunme kadi ki təg'ə in ngayn asi kadi m'əri'n mbal lo ki ra'a'ti kete kaa, re m'aw ki ndiginan el ə m'in nya madi el.

³Re m'adi nyakingə'gi lə'm pəti njendoo'gi, re m'ulə darə'm por tadə kingə'n təbar kaa, re ndiginan goto rə'm'ti ə, nya kare ki m'a m'ingə me'ti goto.

⁴De ki nje ndigi aw ki koreme, in nje ramaji, in njera ta nya el, in nje təji rə'ne el, in nje kində gu'ne el tə.

⁵De nje ndigi a ra nya ki rəsəl el, a sangi nya tadə maji lə rə'ne par el, a ra wongi kalangi el, taa a uwə de me'ne'ti el tə.

⁶De nje ndigi a ra rənel də nyara ki dana el'ti el, nan a ra rənel də nya ki rəta'ti yo.

⁷De ki nje ndigi in nje k'inyə go majel kə, in njengəm go kunme kadi, aw ki kindəmedəti, in nje koreme'ne də nya'gi'ti pəti.

⁸Ndigi nan a tujji el. Keltakita Luwə'ti a goto ndə madi, kelta ki ndonnta'gi ki dangi dangi a goto ndə madi, gər ginn nya'gi ki dangi dangi a goto ndə madi tə.

⁹Ningə nyagər lə'je asi nan berere el, taa ta ki ta Luwə'ti ki j'isi j'eli kaa asinan berere el tə.

¹⁰Loki nje kasi nan pəti a te bus ningə, nya'gi pəti ki asinan el a gotoi.

¹¹Loki m'in ngonn bay, ta kel'm in ta kel ngonn ki du, mərta lə'm in mərta lə ngonn ki du, eke kəjita lə'm in kəjita lə ngonn ki du. Nan loki m'təl de ki təgi, m'inyə nyara lə ngonn ki du kə.

¹²Ki bone kin, j'isi j'oyi nya'gi to nya ki k'oo me kətirongi'ti be, adi j'oyi piti piti ba bay, nan ndə madi a re non kadi j'a j'oyi'ə ki kum'je jaja. Dəkagilo'ti ki bone m'gər nya'gi pəti el bay, nan ndə madi a re non kadi m'a m'gər toki Luwə gər'm rəta'ti be tə.

¹³Ki bone kin nya'gi ki mutə kin toi lo tor'de'ti, adi in: kunme kadi num, kindəmedəti num, ndiginan num tə, nan in ki bo ngayn dann'de'ti in ndiginan.

1 korenti'gi 14

¹Kete non nya'gi'ti pəti, sangi row ndiginan ki rə ki tinyi kati. Ningə, kadi sangi row kadikare'gi kigo Ndil'ti tə. Kibo utə, in kadikare keltakita Luwə'ti.

²De ki isi elta ki ndonnta'gi ki rangi ki de'gi gəri el, isi elta ki de'gi el, nan isi elta ki Luwə, tadə de ki gər də ta li'ə ki isi el goto. In ki takul Ndil Luwə ə isi el'n ta ki to lo kiyə'ti kin.

³Ningə, de ki isi elta ki ta Luwə'ti, isi elta ki de'gi kadi awi ki kete kete me kunme kadi'ti lə'de. Si ulə dingəm me'de'ti taa isi səl me'de tə.

- ⁴De ki nje kelta'gi ki dangi ki de gər dɔ'a el, isi ra rɔ'ne inbe me kunme'ti lə'ne, nan de ki nje keltakita Luwə'ti isi ra ki njekawnan'gi pəti adi tɔgi me kunme'ti lə'de.
- ⁵M'ndigi kadi ingi pəti eli ndonnta'gi ki dangi dangi ki de gər dɔ'a el, nan ndigi lə'm ki ngayn in kadi elitakita Luwə'ti. Tado de ki njekeltakita Luwə'ti, in dɔ de'ti ki nje kel ndonnta'gi ki rangi ki de gər dɔ'a el. A re de madi ɔr me ta lə nje kel ndonnta'gi ki dangi dangi kakin adi njekawnan'gi pəti tɔgi me kunme'ti lə'de inbe taa.
- ⁶Ngannkon'gi, kin ə bone m're rɔ'se'ti ə m'elɔ ki ndonnta'gi ki in gəri el ningə, maj'a in ri tado lə'se wa? Kin ə re ta lə'm ki m'el, te ki dɔ nya ki to lo kiyə'ti adi'se el num, adi'se nyagər el num, ɔji'se nya ki a ra nya lo ti'ti el num, ta adi'se nyando el num tɔ ningə, nya kare ki maji ki m'ra madi'se goto.
- ⁷In kah'a'ti lə nyakində'gi toki pa'gi ki tow nal'gi ki kende'gi kakin be tɔ. Kin ə ndu'de bar dangi dangi maji el ə, ra bann ə de a gəri'n ndu nal ki ndu kende wa?
- ⁸Kin ə nje kəl tow kəl adi ar njay el ə a ində dɔ rɔ'ne dana kadi aw rɔ wa?
- ⁹Be tɔ ə, in nje kel ndonnta'gi ki dangi dangi ki de gər el kaa toi be tɔ. Kin ə ta ki eli, de gər dɔ'a el ə, ra bann be ə a gər me'ə wa? A gər me'ə el tado isi elita lə'se me nəl'ti kə kare.
- ¹⁰Kadi in gəri toki ndonnta'gi in ngayn me dɔnangi'ti. Ningə ta'gi ki dangi dangi kin pəti, kər me'de to non.
- ¹¹Kin ə re m'gər me ta ki de a el'm el ningə, de'ə kin a oo'm to mbah rɔ'ne'ti, ə m'in kaa m'a m'oo'ə to mbah rɔ'm'ti tɔ.
- ¹²Be tɔ ə, toki isi sangi kadikare'gi kigo Ndil'ti, sangi ki rɔ ki tinyi kati, nan k'in ə kadi in kadikare ki a ra ki njekawnan'gi adi tɔgi ki taa me kunme'ti lə'de.
- ¹³Ningə de ki nje kel ndonnta'gi ki dangi dangi ki de gər dɔ'a el kin, maji kadi dɔji Luwə kumkədi kər ginn'ə kadi de'gi gəri.
- ¹⁴Tado re m'elɔ ki Luwə ki ndonnta'gi ki dangi dangi ki de gər me'ə el ə, me Ndil'ti m'elɔ ki Luwə, nan nyagər lə'm ra kulə el.
- ¹⁵Ningə nya ki kadi m'ra ə to kin: M'a m'elɔ ki Luwə me ndil'ti, nan m'a m'elɔ ki nyagər tɔ. M'a m'osi pa me ndil'ti, nan m'a m'osi pa ki nyagər tɔ.
- ¹⁶Kin ə m'ra oyo Luwə me ndil'ti par, ki kanji kadi de ki isi mbunə nje kawnan'gi'ti gər dɔ'a el ningə, bann be ə a ra «Amen» dɔ'ti wa?
- ¹⁷Re in ra oyo Luwə lə'i maji ngayn kaa, lo kadi ra maji ki de ki isi mbunə njekawnan'gi'ti goto.
- ¹⁸Ki takul Luwə ə m'gər'n kel ndonnta'gi ki dangi dangi ki de gər dɔ'a el mutə'se pəti.
- ¹⁹Nan non njekawnan'gi'ti ə, m'ndigi k'el kur ta'gi mi ki de'gi gəri dɔ'a kadi m'ndo'n nya njekawnan'gi, maji utə kadi m'elɔ ngayn ki ndonnta'gi ki de gər dɔ'a el.

- ²⁰Ngannkon'm'gi, ononyi'se kadi ta kel'se to to ta kel ngann'gi ki du be. Re ojido majel ningə, toi to ngann'gi ki du, nan re ojido ta ki k'el ə, maji kadi ta kel'se in ta kel de'gi ki tɔgi gangi.
- ²¹Ndangi me makitu Ndukun'ti lə Luwə eyina: «M'a m'elta ginn de'gi kin ki ndonn ta ki mbah, m'a m'ndumə ta mbah'gi kadi m'el'n'de ta. Be kaa, a oyi dɔ ta lə'm el.»
- ²²In be ə kadikare k'elta ndonnta'gi ki dangi dangi ki de oo dɔ'a el in nyakɔji tado de'gi ki gəri Luwə el, um in tado nje ki uni me'de el. Ningə, kadikare k'elta ki ta Luwə'ti in nyakɔji tado nje ki uni me'de um in tado de'gi ki gəri Luwə el el.
- ²³Kin ə toki Njekawnan'gi pəti kawinan, ningə eli ndonnta'gi ki dangi dangi ki de gər dɔ'a el, ə de'gi madi ki gəri ta lə Luwə maji el bay, eke nje ki uni me'de adi Luwə el, rei lo kawnan'ti kin ə a bari'se mbo'gi el wa?
- ²⁴Kin ə re njekunme'gi pəti elitakita Luwə'ti, ə njekunme'gi el, eke de ki gər ta lə Luwə maji el bay ur kəy kaa, ta'gi ki ta Luwə'ti ki de'gi pəti eli kin a uwə ki ta, taa a ra kadi gər toki n'in njeramajel tɔ.
- ²⁵Mərta'gi ki me'ə'ti a kujəi ki taga. Ningə a osi nanga non Luwə'ti ene: «Ki rɔta'ti, m'gər kadi Luwə in dann'se'ti ne.»
- ²⁶Ngannkon'm'gi, ri'gi ə maji ra lo kawnan'gi'ti lə'se wa? Loki kawinan, de madi osi pa, de madi ndo nya, de madi ɔr ginn nya ki to lo kiyə'ti, de madi el ndonnta'gi ki de gər dɔ'a el, ningə de madi ki rangi isi non to nje mbəl ta kakin tɔ. Kadi nya'gi kin pəti ra ki njekawnan'gi adi tɔgi me kunme'ti lə'de.
- ²⁷Re de'gi madi gei k'el ndonnta'gi ki de gər dɔ'a el ningə, maji kadi in joo el ə mutə be par taa. Ningə kadi elita ɔsi go nan go nan, ə kadi nje kər ginn ta kakin to tɔ taa.
- ²⁸Re de ki kadi ɔr ginn ta lə'de kin goto dann njekawnan'gi'ti ningə, maji kadi sii ta'de mbo. Elita ki darɔ de inbe num ki Luwə num me'de'ti par.
- ²⁹Ki ojido de'gi ki njekeltakita Luwə'ti, maji kadi de'gi joo eke mutə inbe elita dann'de'ti, ningə ndəgə'gi indəi manji ta lə'de oy.
- ³⁰Re Luwə elta ki de madi ki rangi dann nje kawnan'gi'ti ningə, maji kadi njekeltakita Luwə'ti ki kete uti ta'ne dɔ kelta'ti.
- ³¹Tado ingi pəti, asi kadi elitakita Luwə'ti ɔsi go nan go nan kadi ndoi nan nya, uləi dingəm me nan'ti.
- ³²De'gi ki njekeltakita Luwə'ti awi ki tɔgi dɔ kadikare'ti ki Luwə adi'de.
- ³³Tado Luwə in Luwə ki njera nya ki ta'a ala mban el, nan in Luwə ki nje kadi de'gi kisimaji. Toki njekawnan'gi isi rai dann'de'ti lo'gi'ti ki dangi dangi,
- ³⁴maji kadi dene'gi sii ki ta'de mbo dann njekawnan'gi'ti. De adi'de tarow kadi elita el. Ningə, kadi uləi dɔ'de ginn tɔgi'ti toki ndukun el'n.

³⁵Re nya madi ki gəri ginn'ə ar njay el to ningə, kadi dəji ngaw'de'gi me kəy'ti. Tado in nya ki gorow'ə'ti el kadi dene elta dann njekawnan'gi'ti.

³⁶In ingi par ə ta lə Luwə ulə ngirə'ne rə'se'ti kete wa? Eke ingi par ə re te dann'se'ti wa?

³⁷Re de madi mər me'ne'ti kadi n'in njekeltakita Luwə'ti, eke n'in nje kaw ki kadikare lə Ndil ningə, maji kadi de'ə gər toki nya'gi ki m'ndangi m'adi'se kin in rə Burəbe'ti.

³⁸Re de madi mbəti kadi gər nya'gi kin ningə, to taga kadi Luwə gər de'ə kin el tə.

³⁹Be ə, ngannkon'm'gi, sangi row kadi elita ki ta Luwə'ti, ningə ononyi'se kadi əgi də kel ndonnta'gi ki de gər də'a el.

⁴⁰Nan k'in ə kadi nya'gi pəti rai nya gorow'ə'ti um alai mban el.

1 korenti'gi 15

¹Ngannkon'm'gi, m'olo me'se də Poyta'ti ki maji ki ndə ki m'ilə'se mbər'ə kete kakin. In ta ki taai ə uwəi go'ə sə'm bitə bone.

²In Poyta ki maji kin ə adi'se kaji, loki uwəi go'ə sə'm toki ndəki m'ilə'n'se mbər'ə. Re in be el ningə, kunme lə'se in nya ki pasira kare.

³Tadə nyando ki dəkete ki madi'se in nyando ki m'inbe ə m'taa. Adi in Kirisiti ki oy tadə majel'gi lə'je toki makitu lə Luwə el'n.

⁴Duwi'ə ra ndə mutə ningə te lo koy'ti toki ndangi me Makitu'ti lə Luwə.

⁵Te bus ki rə Piyər'ti taa ki rə njendo'gi'ti ki dəgi gidə in joo tə.

⁶Go'ti gogi ningə, te bus ki rə ngannkon'nan'gi'ti ki asi bu mi ki gidə ki kawinan. De'gi ngayn dann de'gi'ti kin sii ki də'de taa bay. Ki madi'gi dann'de'ti ə oyi.

⁷Go'ti bay, te bus ki rə Jaki'ti taa ki rə njekawkulə'gi'ti pəti tə.

⁸Go'de'ti pəti ningə, te ki rə'm'ti bus, m'in ki m'in ngonn ki kər.

⁹M'in ki du dann njekawkulə'gi'ti pəti, tadə m'asi kadi de bari'm nje kawkulə el. M'asi el, tadə m'in nje kadi kon Njekawnan'gi lə Luwə.

¹⁰Nan in ki takul memaji lə Luwə ə m'təl'n de ki be kin bone. Ningə memaji li'ə tadə lə'm in nya ki pasira el tə. Tadə m'ra kulə m'utə ndəgi njekawkulə'gi pəti. K'in ə in m'in ki də'm ə m'ra kulə kin el, nan in memaji lə Luwə ə in sə'm.

¹¹In be ə, re in m'in eke ndəgi njekawkulə'gi kaa, in Poyta ki maji ki kare inbe kin ə j'isi j'ilə'se mbər'ə kadi uni me'se.

¹²J'in j'isi j'iləmbər kində taa lə Kirisiti lo koy'ti, ə de'gi madi dann'se'ti eyina: «Nje koy'gi a indəi taa lo koy'ti el» tə kin, in ta ki bann dana?

- 13**Re nje koy'gi a indəi taa lo koy'ti el ningə, Kirisiti kaa ində taa lo koy'ti el tə.
- 14**Ə re Kirisiti ində taa lo koy'ti el ningə, j'iləmbər pasira kare, taa kunme lə'se ka in nya ki pasira tə.
- 15**Re in ki rəta'ti, kadi nje koy'gi a indəi taa lo koy'ti el, ə j'ingi j'eli j'eyina: «Luwə te ki Kirisiti lo koy'ti» ningə, lo kin'ti, ji təl nje mannaji ki ngom də Luwə'ti. Tado Luwə te ki Kirisiti lo koy'ti el.
- 16**Re nje koy'gi a indəi taa lo koy'ti el ningə, Kirisiti ka ində taa lo koy'ti el tə.
- 17**Ə re Kirisiti ində taa lo koy'ti el ningə, kunme kadi lə'se in nya ki pasira kare, sii me majel'ti lə'se ba bay.
- 18**Ningə nje'gi ki oyi me tə Kirisiti'ti kaa ta'de tinyi kə tə.
- 19**Re nya kindəmedəti lə'je ki j'uni me'je də'ti me tə Kirisiti in tado nya'gi ki bone par ningə, j'in nje kumtondoo ki utə ndəgi de'gi pəti.
- 20**Nan k'in ə, Kirisiti ində taa dann njekoy'gi'ti toki rəta'ti. In kandi ki dəkete lə nje'gi ki oyi.
- 21**Ningə, toki in ki gorow lə de ki kare ə koy re'n də de'gi'ti me dənangi'ti kakin ə, ki gorow lə de ki kare, nje koy'gi a indəi taa lo koy'ti tə.
- 22**Toki koy əri'n go de'gi'ti pəti me tə Adam'ti kakin ə, de'gi pəti a təli kadi sii ki də'de taa me tə Kirisiti tə.
- 23**Kin ə, kində taa lo koy'ti kin a in kigo lowə go lowə. Kirisiti a ində taa kete to kandi ki dəkete, ningə dəkagilo təl'ə'ti, nje'gi ki uni me'de adi'ə a indəi taa lo koy'ti tə.
- 24**Go nya'gi'ti kin pəti ningə dəboy nya'gi a re. Kirisiti a tuji ndil'gi ki majel, ki təgi konbe'gi, ki təgi ndil'gi ki majel, bay taa a təl ki konbe adi Luwə ki Baw.
- 25**Tado, maji kadi Kirisiti a onbe biti kadi Luwə ulə njeban'gi li'ə ginn nja'a'ti.
- 26**Ningə, njeban ki dəboy'ti ki a tuj'ə in koy.
- 27**Tado makitu lə Luwə ene: «Luwə ulə nya'gi pəti ginn nja'a'ti.» Ningə k'el k'ene «nya'gi pəti in ginn təg'ə'ti» kin əji kadi Luwə in ginn təgi'ti lə Kirisiti tə el. In Luwə ə ulə nya'gi pəti ginn təgi'ti lə Kirisiti.
- 28**Dəkagilo ki nya'gi pəti in ginn təgi'ti lə Kirisiti ningə, Ngonn inbe ki də'ne a ulə də'ne ginn təgi'ti lə Luwə ki njekulə nya'gi pəti ginn təg'ə'ti, kadi Luwə in nya'gi pəti me nya'gi'ti pəti tə.
- 29**Re in be el ningə, nje'gi ki adi isi rai'de batəm tado njekoy'gi'ti kin a rai be tado kingə ri me'ti wa? A ingəi ri me'ti loki nje koy'gi a indəi taa lo koy'ti el wa?
- 30**Taa j'inbe kaa, ki tado ri ə ki ndə'gi pəti j'uləi rə'je ji koy'ti wa?

- 31Ki rɔta'ti, ngannkon'm'gi, ki ndo'gi kare kare pɛti m'ra ta koy'ti. Ningə m'ingə rɔnel ki takul'se ki kində rɔ nan'ti lə'je me to Jeju Kirisiti, ki in Burəbe lə'je.
- 32Me bebo'ti ki Epeji, m'ro ki da'gi ki mu. Ningə re in ki gorow nyara lə darɔ par ə, in ri ə m'a m'ingə me'ti wa? Re nje koy'gi a indəi taa lo koy'ti el ningə, adi «j'usəi ge j'anyinan ge nan lo ti ə j'a j'oyi.»
- 33Ədi rɔ'se el, «Ndole nan ki njeramajel ə a təl njeramajel tɔ».
- 34Maji kadi in tɛli mɛrita ki maji, ə inyəi ta ra majel. Tado de'gi madi ngayn dann'se'ti gəri Luwə el. M'elta kin be kadi adi'se rɔsɔl.
- 35De'gi madi a dɛji ta eyina ke ki gorow ki bann ə de'gi a indəi taa lo koy'ti wa? Eke a indəi taa ki darɔ ki bann wa?
- 36In mbo de'gi, kandi ko ki diw kin, re oy el ə, a uwə el tɔ.
- 37Ningə in darɔ nya inbe ki diw kin ə a uwə el, nan in kanda ki me'ti. Dɔmaji ə in kandi tei, eke kandi nya madi ki rangi.
- 38Luwə inbe ad'a darɔ kigo me ndigi'ti lə'ne. Ningə kandi nya ki ra ra kaa, Luwə ad'a kadi rɔ ki sɔw dɔ'a.
- 39Darɔ'gi pɛti toi dangi dangi um taainan el. Darɔ de'gi to ta dangi, darɔ da'gi to ta dangi, darɔ yəl'gi to ta dangi, taa darɔ kanji'gi to ta dangi tɔ.
- 40Nyakində'gi ki dɔran'ti, ndolo'de in dangi taa nyakində'gi ki dɔnangi'ti ne ndolo'de in ta dangi tɔ.
- 41Kadi ɔsi ta dangi, nanyi nda ta dangi, taa mee'gi ndonyi'de to ta dangi tɔ. Ningə darɔ mee'gi inbe kin kaa ndonyi'de to dangi dangi bay tɔ.
- 42Be ə, kində taa lə koy'ti lə nje koy'gi kaa to be tɔ. Darɔ de ki duw in darɔ ki a ndu'm, nan darɔ ki a ində taa lo koy'ti in darɔ ki a ndu'm el.
- 43Duwi'ə to darɔ ki dangi'ti, nan a te lo koy'ti ki darɔ ki kɔsikurə; duwi'ə to darɔ ki tɔg'ɔ goto, nan a te ki darɔ ki tɔgi.
- 44Duwi'ə to darɔ de, nan a te lo koy'ti ki darɔ kigo Ndil'ti. Toki darɔ kigo lo de'ti to kakin ə, darɔ kigo ndil'ti kaa to non tɔ.
- 45In be ə, makitu lə Luwə ene: «Adam ki dɔkete in de ki nje kisi ki dɔ'ne taa», ningə Adam ki dɔboy'ti in Ndil ki nje kadi de'gi kaji.
- 46In Adam kigo Ndil'ti ə re kete el, nan in in kigo darɔ'ti ə re kete, ningə in kigo Ndil'ti uti go'ə.
- 47Adam ki dɔkete in de ki dɔnangi'ti ne, tado in bu dɔnangi ə Luwə uwə. Nan Adam ki nja joo in dɔran'ti taa ə re.

⁴⁸Be ə, de ki Luwə ra'a ki bu dɔnangi ta nan ki nyakində'gi ki dɔnangi'ti ne, ə de ki in dɔran'ti taa, ta nan ki nyakində'gi ki dɔran'ti taa tɔ.

⁴⁹Ningə, toki ji tai nan ki de ki rai'ə ki bu dɔnangi kakin ə, j'a tai nan ki in ki in dɔran'ti taa tɔ.

⁵⁰Ngannkon'm'gi, m'el'se madi oy toki darɔ ki mosi asi kadi oo Konbe lə Luwə el, taa darɔ ki ndum asi kadi te lo'ti ki dum ndum, el tɔ.

⁵¹M'ge kadi in gəri nya ki to lo kiyə'ti kin: J'in pəti j'a j'oyi el, nan j'in pəti j'a mbəli rɔ'je.

⁵²Tow ki dɔboy'ti a bar ningə, to to bəlkum ki kində sipi be par ə de'gi pəti a mbəli. Loki tow a bar ningə, nje koy'gi a indəi taa ki rɔ ki a dum ndum, ningə j'in, j'a mbəl rɔ'je.

⁵³Tadɔ maji kadi rɔ ki ndum təl rɔ ki dum ndum, taa rɔ ki koy kadi təl rɔ ki dum koy num tɔ.

⁵⁴Loki rɔ ki ndum a təl rɔ ki dum ndum, ə rɔ ki koy a təl rɔ ki dum koy ningə, ta ki makitu lə Luwə ene: «Rɔ tətəi koy bitəi» kin tɔlta'ne.

⁵⁵«In koy, tətəi rɔ lə'i in ra wa? In koy, kəngi in ra wa?»

⁵⁶Kəngi koy in majel, ningə tɔgi majel in ndukun tɔ.

⁵⁷Adi ji rai oyo Luwə ki adi ji tətəi rɔ ki takul Burəbe lə'je Jeju Kirisiti.

⁵⁸Lo kin'ti, ngannkon'm'gi ki njendigi lə'm, uwəi tɔgi'se ba, rai dɔ nja'se'ti me kulə'ti lə Burəbe kanji kər kɔ. Tadɔ kon ki isi ingəi me kulə'ti lə Luwə kin in kare pasira el.

1 korenti'gi 16

¹Ki əjido nyakaw tadɔ lə de'gi lə Luwə ki sii Jerujalem'ti, m'dəji'se kadi rai toki m'əji'n Njekawnan'gi ki dɔnangi Galasi'ti kin be tɔ.

²M'el'se kadi ndɔ ki dɔkete lə ndɔ'gi ki siri pəti, kadi de ki ra dann'se'ti, ɔr nya me nya'ti lə'ne ində taa dangi tadɔ kulə kin. Kadi ɔr kigo tɔg'ɔ'ti ki Luwə adi'n'ə. Rai be kadi m're bay taa in kawi nya, el.

³Ningə, dɔkagilo ki m'a m'te dann'se'ti ə, m'a m'ulə ki de'gi ki inbe'gi mbəti'de, Jerujalem'ti. M'a m'adi'de makitu ji'de'ti kadi awi ki kadikare'gi lə'se.

⁴A kin ə re to kadi m'inbe m'aw ki rɔ'm ningə, a awi sə'm nan'ti tɔ.

⁵M'a m'te rɔ'se'ti non ki tarow ki Maseduwann'ti. Tadɔ, m'a m'ində dɔnangi ki Maseduwann gangi.

⁶Dɔmajj ə, m'a m'ra ndɔ'gi rɔ'se'ti. Be el ə bar kaa a gangi dɔ'm'ti rɔ'se'ti, kadi to indəi m'in ta row'ti adi m'aw lo ki maji kadi m'aw'ti.

- ⁷Kaw'm kin, m'ge kadi re Luwə ndigi sə'm dɔ'ti ningə, m'ra sese ndɔ'gi asi tati. Kadi m'oo'se ki nja'm taa par el.
- ⁸Ningə, m'a m'nji me bebo'ti ki Epeji biti dɔkagilo Pantəkoti'ti.
- ⁹Nje bangi lə'm in ngayn Epeji'ti, nan tarow to tagira non'm'ti bətəngi kadi m'ra kulə lə'm.
- ¹⁰Re Timote re te dann'se'ti ningə, rai'ə adi in ki ronel dann'se'ti, tado in ka isi ra kulə lə Burəbe to m'in be tɔ.
- ¹¹Kadi de madi kare dann'se'ti kid'ə el. Ningə kadi indəi'ə ta row'ti kadi re te rɔ'm'ti ki maji. Tado m'nji m'nginə ki ndəgi ngannkon'je'gi.
- ¹²Ki ɔjido ngonkon'je Apolosi, m'ulə dingəm me'ə'ti ngayn kadi aw rɔ'se'ti, ində rɔ'ne nan'ti ki ngannkon'gi ki isi awi ki rɔ'se'ti, nan me'ə ndigi kaw ki ngosine'ti kin el bay. Ndɔ ki ingə row ə a aw bay.
- ¹³Sii dɔ nja'se, ə rai lo ra'se'ti me kunme'ti lə'se, rai dingəm ə uwəi tɔgi'se ba.
- ¹⁴Maji kadi rai kulə'gi pəti me ndigi nan'ti.
- ¹⁵Ngannkon'm'gi, m'gər kadi in gəri Stepanasi ki de'gi ki me kəy'ti li'ə maji. In de'gi ki dɔkete ki uni me'de dɔnangi'ti ki Akay. Ningə, kigo me ndigi'ti lə'de, uni rɔ'de kadi rai ki de'gi lə Luwə. Be ə, m'dəji'se nya kare bay.
- ¹⁶Maji kadi, in təli rɔ'se go ta'ti lə de'gi ki be kin, ə in təli rɔ'se go ta'ti lə de'gi ki indəi rɔ'de ta kulə'ti isi rai se'de tɔ.
- ¹⁷Rɔ'm nəl'm ngayn dɔ re'ti lə Stepanasi, ki Portunatus, ki Akaykus. Tado, rai nya'gi ngayn adi m'in tor'se'ti.
- ¹⁸Uwəi hangal'm indəi nanga toki rai sese kakin be tɔ. Maji kadi gəri kɔsikurə de'gi ki be kin.
- ¹⁹Njekawnan'gi ki dɔnangi Aji'ti uwəi ji'se. Akilasi in ki Pirisil, nan'ti ki njekawnan'gi ki sii me kəy'ti lə'de uwəi ji'se ngayn tɔ.
- ²⁰Ngannkon'gi pəti uwəi ji'se. Maji kadi uwəi ji nan mbunə'se'ti ki ronel.
- ²¹Ningə, in m'in Pol inbe ə m'ndangi ta kuwə ji kin ki ji'm.
- ²²Re de madi dann'se'ti ndigi Luwə el ningə, kadi Luwə man'a. Maranata, Burəbe re.
- ²³Kadi memaji lə Burəbe Jeju in nan'ti sese.
- ²⁴M'ndigi'se kare kare pəti me kində rɔ nan'ti me tɔ Jeju Kirisiti.

2 korenti'gi

2 korenti'gi 1

- ¹M'in Pol ki njekawkulə lə Jeju Kirisiti kigo ndigi'ti lə Luwə, nan'ti ki ngonkon Timote, j'uwə ji'se in Njekawnan'gi lə Luwə ki sii Korenti'ti, taa j'uwə ji de'gi lə Luwə ki sii dɔnangi'ti ki Akay'ti ki ta'a ba pəti tɔ.
- ²Kadi memaji ki kisimaji lə Baw'je Luwə in ki Burəbe Jeju Kirisiti in nan'ti sese.
- ³J'ulə tɔji dɔ Luwə'ti ki Baw Burəbe lə'je Jeju Kirisiti. Baw'je ki memaji li'ə to mbar mbar, ki in Luwə ki nje sɔlme me nya'gi'ti pəti.
- ⁴In ə in nje sɔl me'je dɔ kon'gi'ti ki dangi dangi, kadi j'in kaa ji sɔl me de'gi ki kon'gi ki dangi dangi tei dɔ'de'ti tɔ. Kadi ji sɔl me'de ki me sɔl ki j'ingə rɔ'a'ti.
- ⁵Be tɔ ə, toki j'ingə'n kon lə Kirisiti ngayn, Kirisiti sɔl me'je ngayn tɔ.
- ⁶Re j'isi j'ingə kon ə, in kadi me'se sɔl'n, taa in tado kaji lə'se tɔ. Re me'se sɔl ə, in kadi adi'se me sɔl tɔ. Nga ningə, me sɔl kin a ra kadi to uwəi tɔgi'se ba me kon'ti toki j'isi j'ingə kon kin be tɔ.
- ⁷Lo kin'ti, j'ində me'je dɔ'se'ti njiriri, tado ji gər kadi loki isi indəi rɔ'se nan'ti se'je dɔ kon'ti, isi indəi rɔ'se nan'ti se'je dɔ me sɔl'ti ki j'isi j'ingə tɔ.
- ⁸Ngannkon'm'gi, ji ndigi kadi in gəri go kon ki te dɔ'je'ti dɔnangi Aji'ti kin. De'gi adi'je kon kadi ki dum kelta'a, in kon ki aldo singə'je. De ki ində me'ne dɔ'ti kadi n'a n'isi ki dɔ'ne taa goto.
- ⁹J'in j'ində me'je'ti kadi j'in de'gi ki gangi ta koy dɔ'je'ti nga. Ningə in be kadi j'uwə'n kul rɔ'je'gi inbe el, nan kadi j'uwə'n kul Luwə ki nje kadi njekoy'gi indəi taa lo koy'ti.
- ¹⁰In in ə taa'je ta ko koy'ti kin, ningə a nanyi ki lo taa'je kilə taa'ti bay. In ə j'ində me'je dɔ'a'ti, kadi a taa'je ta ko koy'ti kin bay.
- ¹¹Ningə, inbe'gi kaa isi indəi rɔ'se ta'ti tɔ, me kelta'ti ki Luwə tado lə'je. Luwə a ra se'je maji ki row nya ki de'gi ngayn dɔji tado lə'je. Lo kin'ti, maji kin a təl nya ra oyo lə de'gi ngayn tado lə'je tɔ.
- ¹²Nya ki adi'je rɔnel, me'je uwə'je ki ta el, ji gər kadi njiyə'je dann de'gi'ti ki gəri Luwə el, in ki hal ki sɔl lɔm lɔm, ki nya ra ki rɔta'ti ki in rɔ Luwə'ti. Ningə in njiyə ki ji njiyə ki gosi lə de el, nan ki ra maji lə Luwə. Kibo ngayn, in ki panjiyə kin ə ji njiyə'n ki rɔ'se'ti.
- ¹³Ta ki ji ndangi j'adi'se kin, in ta madi ki rangi el, nan in nya ki tudəi ə in gəri me'ə inbe kin par. Nga ningə, m'gər kadi a gəri me'ə ar njay bay.
- ¹⁴Toki in gəri nden nga kin, a in gəri ar njay, ndɔ təl Burəbe Jeju'ti ki j'a j'in nya rɔnel lə'se toki a in nya rɔnel lə'je kin be tɔ.

- ¹⁵Ki me ki tinyi katı kin ə, m'ndigi kadi in gəi ə m'te də'se'ti kete, kadi m'adi'se ingəi ra maji ki nja joo.
- ¹⁶Nga ningə kadi m'ində də'se'ti taa, m'aw dənangi Maseduwann'ti, ə m'ində Maseduwann'ti ə, m'təl m're də'se'ti gogi bay kadi to rai sə'm me nya ge'gi'ti lə'm kadi m'aw Jude'ti.
- ¹⁷Ndu'm ki m'un kin, m'un ki non be par el, taa ndigi ra'gi lə'm in kigo mərta'ti lə de kadi to m'el m'ene «oyo» ə m'təl m'ene «jagi» el.
- ¹⁸Luwə in nje ra nya ki low'ə'ti asi kadi mannaji lə'm: ta'gi ki j'eli sese in «oyo» num «jagi» num el.
- ¹⁹Tadə Jeju Kirisiti, Ngonn lə Luwə ki j'in ki Silasi ge ki Timote ge j'ilə'se mbər ta li'ə kin in «oyo» num «jagi» num el. In de ki ta ki a ingə rə'a'ti in «oyo» par.
- ²⁰Ningə kun ndu'gi lə Luwə pəti, Kirisiti ə in nje təji de k'ene «oyo» in ki rəta'ti, taa in ki gorow li'ə tə ə j'isi j'eli'n j'ene «Amen», tadə kulə'n təji də Luwə'ti tə.
- ²¹Ningə in Luwə ə in nje kadi'je num, ingi num, təgi me kində rə nan'ti me to Kirisiti'ti. In ə mbəti'je ində'je ta dangi tadə lə'ne.
- ²²In in tə ə ində ndaja lə'ne rə'je'ti to nya lə'ne, taa ində Ndil'ne me'je'ti to nya ki adi'je dəkete dann nya maji'gi'ti ki ində taa dangi tadə lə'je, kadi a adi'je.
- ²³M'in m'dəji Luwə kadi gangi ta ndə'm, re m'ngom: ningə in kadi m'tuji me'se el, ə m'təl m're'n Korenti'ti gogi el.
- ²⁴Ningə ji sangi row kadi j'ində təgi də'se'ti kadi uni me'se el jagi, tadə isi uwəi təgi'se ba me kunme'ti ne nga. Nya ki j'isi ji sangi, in kində rə nan'ti sese də kulə'ti kadi ingəi rənel.

2 korenti'gi 2

- ¹Ki ojido'm, m'oo maji ngayn kadi m'təl m'aw rə'se'ti gogi el, nan to m'tuji me'se.
- ²Tadə re m'tuji me'se ə, de ki a adi'm rənel goto. De ki a adi'm rənel ə, in ingi ka ki m'a m'tuji me'se kakin par.
- ³Ningə, in ginn'ə kin ə, m'ndangi'n makitu'ti to ndangi m'adi'se kadi to m'aw ki rə'm el. M'aw ki rə'm el nan to de'gi ki kadi adi'm'in rənel, təli tuji me'm to tuji yo. M'gər maji ngayn, ki oji də'se, kadi rənel lə'm in rənel lə'se pəti.
- ⁴In ki me kon ki ngayn, ki me ki ur mad'a, ki mann non ki tə kum ə m'ndangi'n makitu m'adi'se. Ningə in kadi m'tuji'n me'se el, nan kadi in gəri ndigi ki m'ndigi'se.
- ⁵Re de madi in nje ginn me ki tuji nga ə, in m'in ə tuji me'm el nga, nan in ingi pəti ə tuji me'se. Ki kadi j'eli j'adi aldə maji el ə, tuji me de'gi madi dann'se'ti nga.
- ⁶Ningə ko de ki be kin, ta bulə de'gi ki kawinan ki də'a'ti inbe kin ka as'a naki.

⁷In be ə, ki ngosine kin, kadi adi me'se sol do'a'ti, ə uləi dingəm me'ə'ti, nan to metuji ki aldə maji in uti do'a.

⁸Lo kin'ti, m'dəji'se kadi oji'ə ndigi ki in ndigi'ə adi gər.

⁹Nga ningə, ginn ndangi ki m'ndangi makitu m'adi'se in kadi m'nan me'se m'oo ke təli rə'se go ta'ti me nya'gi'ti pəti wa.

¹⁰Loki me'se sol do de'ti ki ra nya ki majel, m'in kaa me'm sol do'a'ti tə. Nga ningə, re me'm sol, loki nya madi to kadi me'm sol do'ti ə, in tado lə'se ə me'm sol'n takum Kirisiti'ti.

¹¹Tado kadi Satan ingə tarow do'je'ti el, tado ji gəri ndigi ra'gi li'ə bəti.

¹²Loki m'aw m'te Tirowasi'ti kadi m'iləmbər Poyta ki maji lə Kirisiti, m'oo kadi Burəbe te tarow ta'ti panyi adi'm,

¹³nan me'm ra sururu, tado m'ingə ngonkon'm Titi el. In be ə, m'inyə njekunme'gi, ə m'un tarow kaw Maseduwann'ti.

¹⁴J'uləi təji do Luwə ki əy'je ki dəkagilo'gi pəti adi j'in me rə'ti ki Kirisiti təti kin. Luwə un'je ilə'n mbər lə Kirisiti ki lo'gi pəti adi de'gi gəri'ə to nəm kagi ki bany'a əti maji ki sanan ki lo lo be.

¹⁵Lo kin'ti, ji to to nəm kagi ki bany'a əti maji, ki Kirisiti un adi Luwə be. J'əti maji, tado de'gi ki isi sangi kaji num, tado de'gi ki isi ai tuji'ti num tə.

¹⁶Ki rə de'gi madi'ti, in banyi koy ki isi aw se'de koy'ti, nan ki rə nje ki nungi'ti, in banyi kaji ki isi aw se'de kaji'ti tə. Eke nan ə asi kadi ra kulə kin wa?

¹⁷J'in ji to to ndəgi de'gi ngayn ki isi uni ta lə Luwə to nyara gati kin el. J'eli ta ki rəta'ti, ki in rə Luwə'ti, takum Luwə'ti me kində rə nan'ti me tə Kirisiti'ti.

2 korenti'gi 3

¹Kadi m'dəji m'oo ke j'isi ji sangi kadi ji təji rə'je inbe kaa bay wa? Ke kadi ji rai toki de'gi madi isi rai, isi taai makitu lo ki rangi'ti kadi mannaji do'de'ti ki rə'se'ti, ingi ki taai makitu ji'se'ti awi ki lo rangi'ti kin be wa?

²Makitu ki kadi mannaji do'je'ti ə, in darə'se inbe'gi. In makitu ki ndangi ngarme'je'ti, ki de'gi pəti gəri num isi tudəi num.

³To ki taga kadi in makitu ki Kirisiti ndangi, adi'je ji'je'ti, ulə'n'je. Kirisiti ndangi ki mann ndangi nya makitu'ti el, nan ndangi ki Ndil Luwə ki nje kisi kumngayira; in makitu ki ndangi do mbal'ti el, nan ndangi ngarme de'ti.

⁴In kin ə in me tinyi kati ki j'aw'n takum Luwə'ti ki takul Kirisiti.

⁵Ningə j'a j'el j'ene in ki təgi'je'gi inbe ə ji ra'n nya madi el, nan in ki təgi ki in rə Luwə'ti.

⁶In Luwə inbe tə ə adi'je təgi, adi ji təl'n nje ra kuləbər'gi me kunmind'i'ti ki sigi. In kunmind'i ki in ginn Ndukun'ti el, nan in ginn Ndil Luwə'ti. Tado Ndukun ki ndangi in nje re ki koy, nan Ndil Luwə in nje re ki kaji.

⁷Kete ndukun in ki ndangi ki gaji ta'gi kare kare go nan'ti də bar mbal'ti, ə kunji təbar lə Luwə unji də'ti kin. Moji ki nje re ki ndukun kakin, takum'ə on por wor wor, ki lo kadi ngann Isirayel'gi gonyi takum'ə goto. Ningə takum'ə ki on por kin, unji dəkagilo nden be par ə ginn'ə gangi. Ə re ra kulə ki Ndukun ki nje re ki koy adi kunji be ningə,

⁸ra kulə ki Ndil Luwə a əti bol ki dum bay.

⁹Re kulə lə Ndukun ki a aw ki de'gi me ta ki gangi'ti adi kunji ningə, kulə ki kadi Luwə təl'n de'gi de'gi'ti ki dana takum'ne'ti a adi kunji ki əti bol ngayn bay.

¹⁰J'asi kadi j'eli j'ene, təbar ki dəkete, kunj'ə goto non təbar'ti ki bone kin, ki in kunj'i ki utə in ki kete sanyi.

¹¹Kin ə nya ki lo ti ə a ində dər ə ingə təbar ningə, nya ki a to biti ki non'ti təbar li'ə a əti bol ki dum.

¹²Nya ki j'isi nginə ta'a kin ə ra adi j'awi ki me ki tinyi kati.

¹³J'in ji ra toki Moji ra'n kin el. Moji ki ilə ku takum'ne'ti kadi ngann Isirayel'gi oyi ta təlta kunj'i ki lo ti ə a goto kin el.

¹⁴Nyagər lə ngann Isirayel'gi goto, də'de boi boi. Ningə biti bone kin ka, loki isi tudəi Kunmind'i ki kəkə ə, ku kin to ba inbe bay. To ba, de un kum'de'ti el, tado in ki kində rə nan'ti ki Kirisiti ə ku kin a goto'n kə takum'de'ti.

¹⁵Biti bone kin ka, loki isi tudəi makitu'gi ki Moji ndangi kin ə, ku madi uti kum'de də nyagər'ti inbe bay.

¹⁶Nan toki ndangi me makitu'ti lə Luwə eyina: Loki Moji tur rə'ne ki rə Burəbe'ti par ə un ku kə takum'ne'ti.

¹⁷Tado Burəbe in Ndil, ningə loki Ndil Burəbe in səm'ti, low'ə'ti kin ə taa k'inyə taa in səm'ti tə.

¹⁸Ningə j'in pəti, ku in ki goto kum'je'ti kə, adi ji təji təbar lə Burəbe rə'je'ti toki kətirongi a təji'n ndil de be. Lo kin'ti, ji mbəl ji to to Burəbe inbe be. Burəbe ki in Ndil adi təbar li'ə unji də'je'ti unji kunj'i ki əti bol ki də mad'a'ti, də mad'a'ti.

2 korenti'gi 4

¹Toki in kulə ki Luwə ə adi'je kigo memaji'ti li'ə, təgi'je goto ta'ti el.

²J'in ji mbəti nyara ki lo kiyə'ti, ki nya ki to rəsəl ki de'gi isi rai. Panjiyə'je in ki lo kədikum nan'ti el, taa ji mbir ta lə Luwə dow kare el tə. Loki ji təji nya ki rəta'ti ki taga ə, ji sangi kadi ji taa me de'gi takum Luwə'ti to taa yo.

- ³Nga ningə, re Poyta ki maji ki j'isi j'iləmbər'ə kin, to lo kiyə'ti ə, to lo kiyə'ti tado de'gi ki isi awi tuji'ti,
- ⁴tado nje ki uni me'de el. Ingi ki ngar nje kində tōgi'ne dō dōnangi'ti ne, uti kum nyagər lə'de nga adi lo kadi oyi kunji Poyta ki maji lə nje tōji tōbar lə Kirisiti kin goto. Kirisiti ki in banakum Luwə inbe.
- ⁵Toki rōta'ti, j'isi j'iləmbər rə'je j'inbe el, nan in Jeju Kirisiti ki Burəbe ə j'isi j'iləmbər'ə. Nga ningə j'inbe j'in bər lə'se tado lə Jeju.
- ⁶Tado Luwə ki nje k'el k'ene: «Kadi kunji unji dann lo ki diw'ti» kin ə adi kunjə unji ngann me'je'ti, kadi ji gəri'n tōbar li'ə ki unji takum Kirisiti'ti kin.
- ⁷Ningə nya maji lə Ndil kin, j'oti darə'je'ti ki yai ki to to ngoo ki kuwə ki hanji be kin. In be kadi to ar njay toki tōgi ki əti bōl kin in rə Luwə'ti um in rə'je'gi'ti el.
- ⁸Kon'gi ki dangi dangi kawinan ki dō'je'ti, nan budi singə'gi el; me'je gangi mann, nan j'ore me'je ngan inbe kin.
- ⁹De'gi indəi kum'je ndoo, nan Luwə inyə'je kə el; tōti'je nanga, nan tōli'je el.
- ¹⁰Darə'je isi oti koy lə Kirisiti ki lo'gi dəkagilo'gi pəti, kadi de'gi oyi toki Kirisiti isi ki dō'ne taa darə'je'ti.
- ¹¹Tado j'in ki j'isi ki dō'je taa, j'isi ta koy'ti ki dəkagilo'gi pəti tado lə Kirisiti. In be kadi de'gi oyi toki Kirisiti isi ki dō'ne taa darə'je'ti ki ndo madi ə a oy kin.
- ¹²Lo kin'ti, j'in j'a j'ində taa lo koy'ti kadi to j'isi'n kumngayira ba tō.
- ¹³Toki in ndil kunme ki kareba ə isi ra kulə me'je'ti, makitu lə Luwə el ene: «In tado kun ki m'un me'm m'adi Luwə ə m'elta li'ə.» Ningə j'in kaa in tado kun ki j'uni me'je j'adi Luwə ə j'elita li'ə tō.
- ¹⁴Tado ji gər kadi, Luwə ki te ki Burəbe Jeju lo koy'ti kin, a te se'je lo koy'ti ki Kirisiti tō. A te se'je kadi ində'je num, ingi num kadi'ne'ti.
- ¹⁵Nya'gi pəti ki te dō'je'ti in tado maji lə'se. Ningə, lo kin'ti, ra maji lə Luwə a to mbar mbar kadi aw ki dō de'gi'ti ki kete kete. Aw ki kete kete kadi to de'gi ki nje kelta ki Luwə, rai'ə oyo ge, piti'ə ge, toi mbar mbar ki dō'ti.
- ¹⁶In tado kin ə, j'ingə'n tōgi par par. Re darə'je ki k'oo ki kum ne kin ə tōg'ə isi təl ki gogi kaa, ndil'je isi ingə tōgi ki rangi ki ndo'gi ndo'gi.
- ¹⁷Tado kon'gi ki j'isi j'ingəi'de bōne kin, in kon ki dəkagilo li'ə in nden be par, taa əlō kəl kare tō, loki j'un j'ində kadi tōji ki əti bōl, ki biti ki non'ti ki a re go nje'gi'ti kin.
- ¹⁸Nya ki j'isi j'anyi ngod'ō, in nya ki de oo ki kum'ne kin el, nan in nya ki de oo ki kum'ne el yo. Nya ki de oo ki kum'ne, ndo'a in ngayn el, nan nya ki de oo ki kum'ne el, a to biti ki non'ti.

2 korenti'gi 5

- ¹Ji gər maji kadi re daro'je ki j'in me'ti donangi'ti ne, ki to to kayku be kin tuji ə, j'awi ki daro ki sigi ki in kay ki Luwə ra adi'je me doran'ti non, ki in kay ki de ra ki ji'ne el. In kay ki a to biti ki non'ti.
- ²Tado kisi ki j'isi me daro'ti ki in kayku kin, j'isi tuməi um um, tado ji ge ngayn kadi j'uləi daro'je ki doran'ti ro'je'ti ki to to kay ki biti ki non'ti do mad'a'ti.
- ³Be ə loki re daro'je ki donangi'ti goto ə de a oo'je ki ro'je kare el.
- ⁴Tado kisi'je me daro'ti, ki in kayku kin, ji tumə um um, nya aldə singə'je. Ningə ji ndigi kadi j'ori ro'je kə me daro'ti kin el, nan ji ndigi kadi j'uləi daro ki doran'ti do'ti, kadi daro ki kumngayira tu do daro ki koy.
- ⁵Ningə in Luwə inbe ə ində kadi nya'gi kin a rai nya be do'je'ti. In in ə ində Ndil'ne me'je'ti to nya ki adi'je dokete dann nya maji'gi'ti ki ində taa dangi tado lə'je, kadi a adi'je.
- ⁶Lo kin'ti, j'uwəi təgi'je ba ki dokagilo'gi pəti. Ningə ji gər kadi loki j'in me daro'ti ki donangi'ti ne kin bay ə, j'in gidi kay'ti lə'je, sanyi ki Burəbe.
- ⁷Toki rəta'ti, in ki takul kunme ə j'isi j'aw'n, um in kum'je ə oo lo ə j'isi j'aw'n el.
- ⁸J'uwə təgi'je ba ə j'isi j'aw'n, ningə ji ndigi ngayn kadi j'inyə daro kin, ə j'aw j'ində be kadi Burəbe'ti.
- ⁹Nga ningə, re j'isi'n me daro'ti kin, eke ji tus'ə j'inyə, nya ki uwə me'je, in ta kadi ji nəl Burəbe.
- ¹⁰Tado maji kadi j'a ji te kare kare kadi ji ra non Kirisiti'ti, lo gangi ta'ti li'ə. De ki ra kaa a ingə nya ki səw do'ne, kigo kulə ra'a'ti ki un daro'ne ra'n: ki re in'n kulə ki maji eke kulə ki majel.
- ¹¹Ginn nya ki kadi ji bol'n Burəbe, ji gər maji, in ə j'isi sangi row kadi ji buki'n de'gi go'je'ti. Luwə gər'je ar njay, ningə m'gər kadi ingi kaa, ki kadi elita ki ngom el ə, in gəri m'in ar njay tə.
- ¹²Ji ndigi kadi ji təl j'elita do ro'je'ti rangi bay taa kadi in gəri'je, el, nan j'un sese tarow kadi ro'se nəl'se do'je'ti. Lo kin'ti, a ingəi ta ki kadi a turi de'gi'ti ki isi indəi gu'de ki nyara ki gidi'de'ti ne kare, um nyara ki ngarme'de'ti el kam.
- ¹³Re in rəta'ti kadi j'in de'gi ki do'je goto ə, in tado lə Luwə ə do'je goto'n, a re j'in nje kumkar'gi tə ə, in tado lə'se ə j'in'n nje kum kar'gi tə.
- ¹⁴Toki rəta'ti, ndiginan lə Kirisiti onbe do'je'ti, j'in ki ji gər toki de kareba oy tado de'gi pəti, adi de'gi pəti oyi kin.
- ¹⁵Oy tado de'gi pəti, kadi de'gi ki sii ki do'de taa, sii tado lə'de inbe'gi el nga, nan tado lə de ki oy ə ində taa lo koy'ti tado lə'de kin.

¹⁶Nga ningə, j'a j'oo'de kigo k'oo'ə'ti lə'de el biti nga. Re kete j'in, j'oo Kirisiti kigo k'oo'ə'ti lə'de ka, ki ngə sine kin, j'a j'oo'ə be el ratata nga.

¹⁷Re de ində rə'ne nan'ti me tə Kirisiti'ti ə, in nyakində ki sigi. Nya'gi ki kəkə dəri kə, nya'gi ki rə'a'ti pəti, təli nya ki sigi.

¹⁸Ningə nya'gi kin pəti in rə Luwə'ti, ki nje təl kulə'je noji nan'ti sə'ne, ki row lə Kirisiti. Luwə ki adi'je kulə kulə de'gi noji nan'ti si'ə inbe.

¹⁹Tadə in Luwə ə, ki row lə Kirisiti, ulə'n de'gi ki dənangi'ti, noji nan'ti sə'ne, ki kanji tudə majel'gi lə'de ki rai. Nga ningə, ində taa kulə noji nan'ti ta'je'ti kadi j'iləmbər'ə.

²⁰J'in de'gi ki Luwə ulə'je to nje ra kulə tor Kirisiti'ti. Nga ningə, Luwə un'je bari'n'se ki rə'ne'ti. Me tə Kirisiti'ti, j'uwə ngonn mbay nja'se ba, uləi noji nan'ti ki Luwə.

²¹Kirisiti ki ra majel el, nan Luwə buki majel'gi lə'je ki də'a'ti. Oy ki də'a'ti, kadi ki row li'ə, Luwə təl'n'je de'gi'ti ki dana takum'ne'ti.

2 korenti'gi 6

¹Toki j'ində rə'je nan'ti ki Luwə də kulə'ti, ji dəji'se kadi kidi ra maji lə Luwə ki ingəi kin el.

²Tadə Luwə inbe el ene: «Dəkagilo'ti ki maji, m'oo də ndu'i, Ndə ki in ndə kaji de'gi, m're m'osi kil'i.» Nga ningə, dəkagilo ki maji nga ə to kin, ndə kaji de'gi nga ə re kin.

³Kadi to kulə ki j'isi ra kin ta goto də'ti, ji sangi row kadi ji tugə de madi jigi'ti el.

⁴Nya ki j'isi sangi, ji sangi kadi ji toji me nya'gi'ti pəti, toki rəta'ti, j'in njekuləbər'gi lə Luwə. J'uwə təgi'je ba ə ji təl j'uwə bay, me kon'gi'ti, me kumtondoo'ti, me bol'ti,

⁵ginn kində'ti lə de'gi, me dangay'ti, ki me sulə'ti ki de'gi suləi bulə de'gi də'je'ti. Me kulə'ti ki aldə singə'je, lo to bi goto, me bo'ti, kaa j'uwə təgi'je ba.

⁶Ji toji kadi j'in njekuləbər'gi lə Luwə me kar njay'ti, me gər Luwə'ti, me koreme'ti, me ramaji'ti. Ndil Luwə in se'je nan'ti, ji ndigi de'gi ndigi ki rəta'ti, ki kədinan goto'ti.

⁷Ji toji kadi j'in njekuləbər'gi lə Luwə me kiləmbər ta'ti ki rəta'ti, ki j'ilə ki təgi lə Luwə. Nya kati lə'je, ki dər rə lə'je, in nyara ki dana takum Luwə'ti.

⁸De'gi əsi kurə'je ge uləi rəsəl də'je'ti ge, elita ki majel də'je'ti ge, elita ki maji ge. J'isi j'elta ki rəta'ti kin ka oyi'je to nje ngom'gi,

⁹gəri'je bəti, nan oyi'je to de'gi ki gəri'de el be, j'a ji njiyə ki də'je taa, nan oyi'je to njekoy'gi. Uwəi'je dangay'ti ki kanji təl'je,

¹⁰tuji me'je ka rə'je nəl'je par par. J'in njendoo'gi, nan ji təl de'gi ngayn nje nyakingə'ti, to to nya ki nya lə'je goto be, nan ki rəta'ti ə, nyakingə'gi pəti in yan'je.

- ¹¹In de'gi ki Korenti'ti, j'el kann kumta, ji te me'je ki ro'se'ti.
- ¹²Ji toji'se ndigi ki ji ndigi'se ki taga, nan in ingi ə tei me'se adi'je el.
- ¹³Lo kin'ti, m'el'se ta toki baw ngann'gi a el'n ngann'ne'gi ta kin be. Ningə ji dəji'se kadi ingi kaa, tei me'se adi'je toki j'in ji te'n me'je j'adi'se kakin be to.
- ¹⁴Maji kadi uləi do'se ki non be par ginn jugi'ti ki kareba ki nje ki gəri Luwə el kam el. Nya ki rōta'ti ki nya ki majel a indəi rō'de nan'ti el; kunjji ingi ki lo ki diw asi kadi a indəi rō'de nan'ti el.
- ¹⁵Lo kadi Kirisiti ingi ki Su ta'de asi nan goto; de ki njekunme kadi Luwə ingi ki de ki nje kunme'ne kadi Luwə el, nya ki a uwəi nan do'ti goto.
- ¹⁶Nya ki a oro Kəy lə Luwə ki kagi yo'gi nan'ti goto. Tado j'in ə, j'in Kəy lə Luwə ki nje kisi kumngayira ba toki Luwə inbe el'n ene: «M'a m'ra be dann'de'ti, ə m'a m'njiyə se'de nan'ti, m'a m'in Luwə lə'de, ə in a in de'gi lə'm to.»
- ¹⁷In tado ki be kin ə, Burəbe el'n ene: «In gangi nan ki de'gi ki gəri m'in el, ədi nya ki to njen el, ə m'in m'a m'uwə'se ki rō'm'ti.»
- ¹⁸Burəbe ki Nje togi pəti el bay ene: «M'a m'in Luwə ki Baw'se, ə in, a in ngann'm'gi ki dingəm ki ki dene k'el Burəbe ki nje togi pəti.»

2 korenti'gi 7

- ¹Nje ndigi'gi lə'm, toki j'ingəi kunndu'gi ki Luwə un adi'je be kin, maji kadi j'inbe'gi, j'ari rō'je njay do nya'ti ki a njenyi ki darō'je ki ndil'je. Ningə adi j'indəi rō'je ta dangi me bol Luwə'ti.
- ²Indəi'je ngarme'se'ti! De madi ki ji ra si'ə nya ki low'ə'ti el goto, de ki ji to ko nya li'ə goto, taa de ki j'ədi'ə ji taa nya li'ə kaa goto to.
- ³Ningə m'elta kin be kadi m'gangi'n ta do'se'ti el, tado m'el kete nga toki j'ində'se ngarme'je'ti kadi re in koy ə koy, kajji ə kajji.
- ⁴M'tinyi me'm kati ngayn ki rō'se'ti, m'ində gu'm ngayn tado lə'se. M'ingə mesəl ngayn, rō'm nəl'm ki dum, me kon'gi'ti ki j'ingəi'de.
- ⁵Loki ji re ji te dōnangi Maseduwann'ti nu kin, lo kərkon goto, j'ingəi kon'gi ki dangi dangi: rō gugi gidi'je, bol rosi me'je.
- ⁶Nan Luwə ki njekulə dingəm me de'gi'ti ki nje səl do'de, adi'je togi ki row re lə Titi.
- ⁷Nga ningə, in re lə Titi par ə adi'je togi el, nan in togi ki adi'ə kin to ə adi'je togi. Titi el'je toki in ndigi ngayn kadi oyi m'in, taa mann non re kum'se'ti num, ta on me'se num tado lə'm. Lo kin'ti, m'ingə rōnel ngayn do mad'a'ti bay.
- ⁸Re makitu ki m'ndangi m'adi'se kete kin tuji me'se kaa, m'ndingə rō'm do'ti el. Re m'ndingə rō'm do'ti ə, in tado k'oo ki m'oo kadi tuji me'se dəkagilo madi'ti.

⁹Ningə ki ngosine kin, rə'm nəl'm tado me'se ki tuji kin el, nan tado k'in ki metuji lə'se aw sese adi inyəi gorow njiyə'se ki majel kə. Me'se ki tuji kin ə in nya ki Luwə ndigi, adi j'in j'el toki nya madi ki majel kare ki ji ra sese goto.

¹⁰Tado metuji ki nəl Luwə, re ki k'inyə gorow njiyə ki majel kə, kadi te ki de kaji'ti, ki kanji kadi de ndingə rə'ne də me'ti ki tuji kin. Nan metuji ki de inyə'n row nya ra'ne ki majel kə el, a re ki koy.

¹¹Ki ngosine kin, inbe'gi oyi kandi metuji ki nəl Luwə kin ki kum'se: Ra adi toi bi də rə'se'ti el! Dəji me səl ki rə tinyi'se num, ndingəi rə'se ngayn num, bol təl'se num, in ndigi ngayn kadi oyi m'in num, ta on me'se tado lə'm num, taa ta'se in də de'ti ki ra nya ki gorow'ə'ti el kakin num tə. Təji me nya'gi'ti pəti toki ojido ta kin ingi, ari njay.

¹²Nga ningə, m'ndangi makitu kin m'adi'se tado lə de ki ra nya ki low'ə'ti el kin el num, taa tado lə de ki nya ki gorow'ə'ti el kin tuji me'ə el num tə. Nan in kadi inbe'gi, oyi tingə ki in tingəi bil tado lə'je kin ki kum'se, takum Luwə'ti.

¹³In kin ə in nya ki adi'je təgi. Ningə j'ingə təgi par el, nan j'ingə rənel kibo ngayn inbe bay tə, loki j'oo nəl ki rə Titi nəl'ə tado kuwə ki ingi pəti uwəi hangal'a indəi nanga me hal'se'ti ki təji.

¹⁴Kində ki m'un'se m'ində'n gu'm ki rə'a'ti kin, rə'm səl'm el. To ki ka ki j'el'se ta ki rəta'ti ki ndə'gi, piti ki ji piti'se non Titi'ti təji rə'ne ki taga kadi in ta ki rəta'ti.

¹⁵Lo kin'ti, rə'a nəl'ə ngayn bay də'se'ti, loki me'ə olo də təlro go ta'ti lə'se pəti, ki kuwə ki uwəi'ə ki rə'se'ti ki buki nan'ti ki bol.

¹⁶Rə'm nəl'm ngayn adi m'ində me'm də'se'ti me nya'gi'ti pəti.

2 korenti'gi 8

¹Ngannkon'm'gi, ji ndigi kadi in gəri maji ki Luwə ra ki Njekawnan'gi ki dənangi Maseduwann'ti kin.

²Kon'gi ki dangi dangi te də'de'ti, nan be kaa rə'de nəl'de ki aldə maji, adi me ndoo'ti lə'de ki ngayn inbe kin kaa, uni nya maji'gi lə'de ngayn ki me ki kare.

³M'man naji lə'de də'ti toki uni kigo təgi'de'ti, ki madi'gi uni ki aldə təgi'de inbe bay. Ningə in ki me ndigi lə'de inbe ə adi.

⁴Dəji'je ə təl dəji bay, kadi j'adi'de tarow kadi n'ingi kaa n'uləi ji'de me nyakaw'ti tado lə de'gi lə Luwə ki sii Jerujalem'ti kin tə.

⁵Rai nya ki aldə in ki j'ində me'je də'ti kadi a rai. Uni rə'de inbe adi Burəbe kete, ningə go'ti, uni adi'je tə, kigo ndigi'ti lə Luwə.

⁶In tado kin ə, j'ulə'n dingəm me Titi'ti kadi təl aw təlta kulə nyakaw tado ra maji kin, toki ulə'n ngirə dann'se'ti nga kin.

- ⁷Nga ningə, toki in nje nya ki to mbar me nya'gi'ti pəti, adi in me kunme'ti lə'se, me kujji kelta'ti lə'se, me nyagər'ti lə'se, me tingə bil'ti ki kanji to bi dɔ rɔ'se'ti, ki me ndigi nan'ti ki ji toji'se row'ə, maji kadi toji toki kuləra maji'gi lə'se kin in nyakingə lə'se ki to mbar mbar.
- ⁸Ningə m'el'se toki in ndu ə m'un madi'se el; re m'el'se ta tingəbil lə madi'se'gi ə, in kadi ingi, ɔji ndiginan lə'se ki rɔta'ti adi de'gi gəri, me nyakaw'ti kin.
- ⁹Tadɔ in gəri memaji lə Burəbe lə'je Jeju Kirisiti maji. Kirisiti ki in njenyakingə, nan ra rɔ'ne njendoo'ti tadɔ lə'se, kadi me ndoo'ti li'ə, ingi, təli nje nya'gi.
- ¹⁰In ta kigo k'oo'ə'ti lə'm ki m'oo ə m'el dɔ'ti. Ningə in ta ki sɔw dɔ'se inbe'gi maji, tadɔ ingi, ə in de'gi ki dɔkete ki rai kulə kin bal'ti ki dər. In de'gi ki dɔkete me ra'a'ti par el, nan in de'gi ki dɔkete me kun ndu'ti tadɔ ra'a.
- ¹¹Ə ki ngəsine kin, maji kadi tɔlita kulə kin, tadɔ kadi, kigo tɔgi'se'ti, kulə ki rai nga num, ndigi ra'a num, sii nan'ti lay.
- ¹²Tadɔ, loki de adi nya ki me ki kare, Luwə taa nya li'ə ki adi kin kigo tɔg'ɔ'ti ki me kəy'ti, um nya ki awi'n el par ə, Luwə a ində me'ne dɔ'ti el.
- ¹³Ningə in ta kadi ji ra'se kadi osi me ndoo'ti el. Osi me ndoo'ti kadi in soti ki madi'se'gi el, nan in ta kadi asi nan yo.
- ¹⁴Ki ngəsine kin, ki nya lə'se ki to mbar kin, asi kadi a rai ki nje ki yan'de to rɔ'de, ningə ndɔ ki nya lə'de a to mbar ə nya to rɔ'se ə, a rai sese tɔ. Lo kin'ti ə a asi nan,
- ¹⁵toki makitu lə Luwə el'n ene: «De ki ɔy ngayn, de oo pa nya li'ə el, ningə de ki ɔy ngayn el, nya ki du'ə goto.»
- ¹⁶J'uləi toji dɔ Luwə'ti ki ra adi ta lə'se to rɔ Titɔ toki to'n rɔ'm kin be tɔ.
- ¹⁷Titɔ ndigi ta ki j'ində non'a'ti kadi təl aw rɔ'se'ti. Ningə kete bay taa ka, inbe ki dɔ'ne to rɔ'a ngayn tadɔ lə'se, adi in ki me ndigi li'ə inbe ə isi awi'n rɔ'se'ti.
- ¹⁸J'ulə ngonnkon'je kare j'adi aw si'ə. In ngonnkon'je ki Njekawnan'gi ki dangi dangi elita li'ə maji ɔji'n dɔ kadi rɔ li'ə tadɔ Poyta ki maji.
- ¹⁹Bay tɔ, in de ki Njekawnan'gi ki dangi dangi uləi ji'de dɔ'a'ti kadi aw se'je tadɔ tadɔ kulə nyakaw tadɔ ra maji kin. In kulə ki j'un rɔ'je tadɔ'a kadi tɔ Burəbe ingə'n kəsikurə, taa kadi ji toji'n ndigi ra maji ki rosi me'je kin tɔ.
- ²⁰Ki ɔjido nar ki de'gi adi'je ngayn kadi j'in ə j'ində kum'je go kulə'ti ki kadi rai, j'ində kumkədi dɔ'ti kadi de'gi oyi'je to de'gi ki rɔta'ti el, el.
- ²¹Ji sangi kadi ji ra nya ki nəl Luwə par el, nan ji sangi kadi ji ra nya ki nəl de'gi tɔ.
- ²²Nje kaw ki rɔ'se'ti kin, j'ulə ngonnkon'je kare si'ə non bay. In de ki nja ngayn, ji nan'a, adi j'oo tingəbil li'ə. Ningə ki ngəsine kin, to rɔ'a ngayn kadi n'in me kulə'ti kin tɔ, tadɔ taa ki taa me'se.

²³Ningə ki ɔjido Titi, in madi njiyə lə'm, taa in madikulə'm ki rə'se'ti tɔ. Ningə, ngannkon'je'gi ki dani'ə, in ngann njekawkulə'gi lə njekawnan'gi ki dangi dangi ki kadi Kirisiti ingə'n kəsikurə tɔ.

²⁴Tɔji de'gi kin adi gəri toki in ndigi'de ndigi ki rɔta'ti. Lo kin'ti, njekawnan'gi ki dangi dangi a gəri toki in ndigi de ndigi ki rɔta'ti, taa tɔji ki j'isi j'uləi dɔ'se'ti takum'de'ti kin kaa in ki rɔta'ti tɔ.

2 korenti'gi 9

¹Ki ɔjido nyakaw ki kadi ji ra'n ki de'gi lə Luwə ki sii Jerujalem'ti, maji kadi m'ndangi ta dɔ'ti m'adi'se, m'oo ta ki kadi m'ndangi bay el nga.

²M'gər ndigi ramaji ki rosi me'se kin, adi m'piti'se ki taga takum de'gi'ti ki dɔnangi Maseduwann'ti. M'el'de m'ene: «Ngannkon'je'gi ki dɔnangi Akay'ti sii dɔ nja'de'ti bal'ti ki dər.» Ningə tingəbil lə'se kin ra adi Njekawnan'gi ngayn ndəli.

³Lo kin'ti, m'ulə ngannkon'je'gi ki rə'se'ti kadi piti ki ji piti'se ɔji'n dɔ lo kin, təl nya ki kare el. Ningə toki m'el'n, m'ndigi ngayn kadi sii dɔ nja'se'ti toki rɔta'ti inbe tɔ.

⁴Tadɔ kin ə re de'gi ki dɔnangi Maseduwann'ti awi sə'm rə'se'ti, ə sii dɔ nja'se'ti el ningə, j'in ki ji taa me'se kin, j'a təl de'gi ki rə'de səl'de, nga ningə, rəsəl kibo ngayn a in dɔ'se'ti inbe'gi.

⁵In tadɔ kin ə, m'oo maji ngayn kadi m'dəji ngannkon'je'gi madi kin kadi awi kete non'm'ti, rə'se'ti, kadi kawu nja kadikare me ndigi ki uni ndu'se dɔ'ti kin. Lokɪ in ki kəsi nja'a nan'ti pəti ə de oo ə, a in nya kadi ki me ndigi, um in nya ki de ində tɔgi dɔ madi'ne'ti ə adi'n el.

⁶Ningə kadi in gəri toki: De ki duw nya nden be, a tətɪ nden be tɔ; ə de ki duw nya ngayn, a tətɪ ngayn tɔ.

⁷Kadi de ki ra adi kigo kɔj'ɔ'ti ki ɔji me'ne'ti, um ki ndingə rə eke ki tɔgi madi ki kində dɔ'ti el. Tadɔ Luwə ndigi de ki adi ki rɔnel.

⁸Luwə aw ki tɔgi kadi adi maji'gi ki dangi dangi ndogi'se mann'ti. Lo kin'ti, a awi ki nya'gi pəti ki kadi ra sese ki dəkagilo'gi pəti. A to'se mbar mbar kadi uni rai kulə'gi ki maji.

⁹Toki makitu lə Luwə el'n ene: «Kanyi nyakingə lə'ne ki me ndigi adi njendoo'gi, ramaji li'ə to ki ndɔ'gi ndɔ'gi.»

¹⁰Luwə ki nje kadi ko nya njeduw nya ki nje kadi nyakusɔ de sɔ, a adi'se ko nya ki to mbar mbar, taa a ra kadi tɔgi tɔ. Lo kin'ti, ramaji lə'se a te ki dɔ'ne ki taga wangɪ.

¹¹Nga ningə a in njenyakingə'gi me nya'gi'ti pəti, kadi rai maji ki me ndigi lə'se ki kete kete. Ningə a ra kadi de'gi ki a uləi ji'se adi j'adi'de kin, a təlɪ ki oyo adi Luwə tɔ.

¹²Kadikare lə'se kin, a ra ki njekunme'gi par el, nan a ra kadi de'gi teli ki oyo ngayn adi Luwə tə.

¹³Loki in oyi maji lə kulə kin ə, a uləi tōji dō Luwə'ti tado təl ki teli rə'se go Poyta'ti ki maji lə Kirisiti, manyinaj'a ki taga kin, ki maji ki rai se'de ə kanyi nya maji'gi lə'se adi'de num adi ndəgi de'gi pəti num kin tə.

¹⁴A elita ki Luwə tado lə'se, tōji ndiginan lə'de ki rə'se'ti, oji'n dō maji lə Luwə ki ində nangi ripi ripi ki dō'se'ti kin.

¹⁵Tōji in ki dō Luwə'ti tado kadikare li'ə ki de oo ngang'a el kin.

2 korenti'gi 10

¹De'gi eyina m'in Pol, loki m'oo kum'se ə m'səl dō'm, a re m'in sanyi tə ningə, m'un dō'm taa, m'ra madi ngan sese. Nan m'dəji'se ki takul səl ləm ləm ki memaji lə Kirisiti,

²kadi rai m'in adi m'ra m'adi ngan sese el, dəkagilo'ti ki m'a m're'n dann'se'ti. Tado m'ində dō'm'ti kadi m'a m'ra m'adi ngan ki de'gi madi ki isi eli eyina j'isi ji ra kulə lə de'gi kare kin.

³In ki rəta'ti kadi j'in de'gi, nan j'isi rə ko rə ki de'gi si rəi nan kin el.

⁴Nan nyarə'gi ki j'isi rə'n, in ki in rə de'ti el, nan in nyarə'gi ki tōg'ə in rə Luwə'ti, kadi tuji tōgi'gi ki ngan ngan. Ji tuji'n mərta'gi lə de'gi ki in mərta'gi ki gorow'ə'ti el,

⁵ji budi nya'gi pəti ki re ki kundəta a ki ogi gər Luwə. J'a ji ra kadi mərta'gi lə de'gi in mərta ki kadi təl re se'de go ndu'ti lə Kirisiti.

⁶Nga ningə, j'in ndəkba kadi j'ində ba kal de'gi madi ki a teli rə'de go ta'ti el j'oji'de, ndə'ti ki ingi pəti a teli rə'se maji go ta'ti.

⁷Gonyi nya'gi ki to takum'se'ti ne kin! Re de madi gər ar njay kadi n'in de lə Kirisiti ə, maji kadi ində nya kare kin dō'ne'ti tō: re in de lə Kirisiti ə, j'in kaa j'in de'gi lə Kirisiti tə.

⁸A re m'ra rənel ki aldə lo nden, oji'n dō tōgi ki Burəbe adi'je kadi j'osi'n ginn'se ki kete, um kadi ji tuji'n'se el kin kaa, rə'm səl'm el.

⁹M'ndig'i kadi de oo'm m'to to de ki nje kadi'se bol me makitu'gi'ti lə'm ki m'ndangi m'adi'se kin el.

¹⁰Tado de'gi madi eli eyina: «Pol, re oo makitu'gi ki ndangi ə, in ta'gi ki ngan ngan, tōgi'de to, nan loki re ki darə'ne ə, de oo tōg'ə el, taa ta k'el'ə ka nda'a goto tə.»

¹¹Ningə kadi de ki elta kin gər dō'ne'ti maji toki, kah'a'ti inbe ki oo'n'je me makitu'ti ki j'isi sanyi ji ndangi kakin ə, re ji re ki rə'je ka, kulə ki j'a ji ra a to be tə.

¹²Toki rōta'ti ə, j'in j'asi nan ki de'gi madi ki inbe'gi oyi rō'de nya madi'ti kin el, eke j'a j'uni rō'je j'oji kadi de'ti el tō. Nya kare, kun ki isi uni ndu'de inbe'gi par ə rai kulə, isi gonyi loki rō'de inbe'gi par kin, ra adi nyagər lə'de goto.

¹³Nga ningə, ki ojido'je, j'a j'oji rō'je ki aldo lowə el, nan j'a j'oji rō'je kigo ngangı kulə'ti ki Luwə adi'je ə adi j'aw bitı ji te'n rō'se'ti kin.

¹⁴Toki re j'ene j'aw bitı ji te rō'se'ti ə, ji toji rō'je ki aldo ngangı lowə el. Tado j'aw bitı ji te rō'se'ti dōkete ki Poyta ki majı lə Kirisiti, toki rōta'ti.

¹⁵Lo kin'ti, ji toji rō'je ki aldo ngangı kulə lə'je el, j'ində gu'je ki kulə lə de'gi ki rangı el. Nan j'ində me'je'ti kadi kunme lə'se a aw ki dō mad'a'ti, kadi j'ingəi row ji ra'n kulə'gi ki əti bol ngayn dann'se'ti. J'a ra kigo ngang'a'ti ki Luwə oji'je kadi ji ra.

¹⁶J'a j'iləmbər Poyta ki majı go dōnangı'gi'ti ki sanyi gidi'se'ti, ki kanji kadi ji toji rō'je ki kulə lə de'gi ki rangı ki rai ngangı lo'ti lə'de ki sōw dō'de.

¹⁷De ki ge kində gu'ne ningə, majı kadi un Burəbe ə ində'n gu'ne.

¹⁸In de ki Burəbe ə oo'ə nya madi'ti ə nda'a to'ti um in de ki inbe oo rō'ne nya madi'ti ə nda'a to'ti el.

2 korenti'gi 11

¹Re asi kadi əsi ginn'm nden me dō majel'ti lə'm ningə, m'ene oyo əsi ginn'm be!

²Jangı ra'm tado lə'se, ningə in jangı ki in rō Luwə'ti. M'uwə dō'se tado lə dingəm kareba be, ki in Kirisiti, kadi to m'te sese non'a'ti to ngonn ki mandı ki ar njay, ki gər ngaw el bay.

³Nan m'bol kadi mərta'gi lə'se, təl mərta'gi ki tuji, kadi indəi ngangı dōo ki dōi nan nan'ti ki Kirisiti majı ar njay, adi əsi'se ngərəngı, toki lii ədi'n Ebi ki ta ngom lə'ne kin be.

⁴De madi ki rangı a in non kadi re ilə'se mbər Jeju ki rangı ki in ki j'ilə'se mbər'ə kete, a adi'se ndil ki rangı ki in ki ingəi kete kin, eke a adi'se Poyta ki majı ki rangı ki in ki taai kete kin kaa, a in kadi əsi ginn'ə ki tōgi'se par.

⁵Nya kare, m'in m'oo nya ki njekawkulə'gi ki oyi rō'de toki ngayn kin utəi m'in el.

⁶Dōmajı ə m'aw ki kuji kelta ngayn el, nan ki oji do nyagər ə, m'in me'ti non. In nya ki j'oji'se taga wangı me nya'gi'ti pəti ki row'gi ki dangı dangı.

⁷Ningə kadi m'dəji'se m'oo ke Poyta ki majı lə Luwə ki m'inbe m'ilə'se mbər'ə ki dō ki kulə nanga kadi m'un dō'se taa, taa m'ilə'se mbər'ə kare ki kanji kingə nya low'ə'ti kin, in nya ki low'ə'ti el ə m'ra wa?

⁸M'taa nya ji Njekawnan'gi'ti ki rangı, ki ingı ə rai sə'm ə m'ra'n kulə dann'se'ti.

⁹Dōkagilo'ti ki m'ində'n dann'se'ti, ə nya to'n rō'm kin, de madi ki m'iyə goto. In ngannkon'je'gi ki in dōnangı Maseduwann'ti ə rai sə'm me nya'gi'ti ki to rō'm. Me

nya'gi'ti pəti, m'uwə təgi'm ba kadi m'əy de madi el, ningə, m'a m'nanyi ki lo kuwə təgi'm ba'ti inbe kin.

10M'el wangi toki de madi ki kadi a əgi'm kində gu'm ki ta kin dənangi Akay'ti goto. Ningə m'el ki row lə ta ki rəta'ti ki in rə Kirisiti'ti ə isi me'm'ti kin.

11Tadə ri ə m'elta kin be wa? M'el be tadə in ndigi ə m'ndigi'se el, el. Luwə gər maji kadi m'ndigi'se!

12Nya ki m'ra kin, m'a m'nanyi ki lo ra'a'ti ki non'm'ti, kadi m'əgi'n de'gi madi kin row. De'gi ki isi sangi row kadi indəi gu'de toki n'asi nan se'je.

13Ko de'gi kin in njekawkulə'gi ki nje ngom'gi, in njerakulə'gi ki rəta'ti el, ki təli rə'de njekawkulə'gi'ti lə Kirisiti.

14Ningə in nya ki əti de bol el, tadə Satan inbe ki də'ne kaa isi təl rə'ne malayka'ti ki aw ki kunji.

15In nya ki mbah el, kadi njerakulə'gi lə Su təli rə'de to njekuləbər'gi'ti lə Luwə ki rəta'ti. Nan a təli ta'de kigo kulə ra'de'ti ki majel.

16M'təl m'el bay, kadi de oo'm to de ki də'a goto el. A re be el ningə, in ndigi kadi m'in de ki də'm goto, kadi m'in kaa m'ində'n gu'm nden tə, toki isi rai ki de'gi madi ki isi indəi gu'de, ə in ndigi se'de kin be tə.

17Ta ki m'aw to m'el kin, m'el kigo ndigi'ti lə Burəbe el, nan m'el kigo də majel'ti lə'm. Ningə m'gər kadi in nya ki asi kində təgi.

18Tadə de'gi ngayn isi indəi gu'de kigo k'oo'ə'ti lə'de, adi m'in kaa m'a m'ində kuləkikiyə tə.

19Ingi ki in de'gi ki kum'se ar njay, ə ki me ndigi lə'se inbe, təli isi əsi ginn de'gi ki də'de majel.

20Əsi ginn'de adi sii rai'se bər'ti, adi isi səi'se, adi isi taai nya ji'se'ti, oyi tor'se el, buki ji'de kum'se'ti indəi'se.

21M'elta kin ki rəsəl, ningə in nya ki təji kadi j'in de'gi ki təgi'je goto. Lo kin'ti, m'elta to de ki də'a majel be: nya ki de'gi madi oyi to nyakində gu'de, m'in kaa m'ində'n gu'm tə.

22Re eyina n'in Ebirə'gi wa? M'in kaa be tə. Re eyina n'in ngann Isirayel'gi wa? M'in kaa be tə. Re eyina n'in ngann kaw Abiraham wa? M'in ka be tə.

23Re eyina n'in njekulə'gi lə Kirisiti wa? M'a m'elta to de ki də'a goto be m'ene m'utə'de me'ti sanyi. Tadə m'ra kulə m'utə'de num, m'ra dangay m'utə'de num, m'ingə kində m'utə'de num, m'in ta koy'ti ndəkba ki dəkagilo'gi pəti num tə.

24Asi nja mi, Juwipi'gi indəi m'in ta də mutə gidə in jikara,

²⁵asi nja mutə, de'gi ki Rəm'ti tindəi m'in ki gəl, de'gi tiləi m'in ki mbal nja kare kadi n'təli m'in, mann uwə'm nja mutə, m'ra kondə kare ki kadi kare ginn mann'ti.

²⁶Me kaw mbah'gi'ti lə'm ki ngayn, asi kadi mann mbo a uwə'm, asi kadi kaya'gi ki nje gangi row rai m'in, asi kadi ngannkon'm Juwipi'gi tei ta'm'ti ə rai m'in, asi kadi nje gər Luwə el tei ta'm'ti ə rai m'in, asi kur me bebo'ti, nya ki majel te də'm'ti, asi kadi nyara'm diləlo'ti, asi kadi ba uwə'm, asi kadi ngannkon'm'gi ki in ngannkon'm'gi ki rəta'ti el rai m'in.

²⁷M'ra kulə'gi madi ki m'ər rəgi me'ti, nya'gi ki ngan ingəm; dəkagilo'gi ngayn bi ədi kum el, bo ra'm num, kundə ra'm num, taa taa m'əgi rə'm nyakusə, kul on'm, m'aw ki rə'm kare.

²⁸Ki kanji k'el nya'gi madi, nya ki uwə me'm ki ndə'gi, m'mər ta də Njekawnan'gi'ti ki dangi dangi pəti.

²⁹Kin ə təgi de madi goto ə, m'in kaa təgi'm goto tə, kin ə de madi inyə row lə Kirisiti ə, sə'm singə'm'ti mur mur.

³⁰Kin ə re in ta kində təgi ə, m'ində gu'm ki təgi goto lə'm.

³¹Ningə Luwə ki Baw Burəbe Jeju, Luwə ki kəsikurə in də'a'ti biti ki non'ti, gər kadi m'elta ngom el.

³²Loki m'te Damasi'ti, nje konbe ki ginn ngar Aretasi'ti adi de'gi toi tatərow'gi'ti ki bebo'ti kadi uwəi m'in.

³³Nan uni m'in me kara'ti, tuwi m'in ki bolo bər adi m'in taa ki ngal ndogi bər ki gugidə bebo m'osi nanga. In be ə m'te'n ji'ə'ti.

2 korenti'gi 12

¹M'gər toki kində gu in nya ki nda'a goto yan'ne, be kaa m'a m'elta də nya'gi'ti ki Burəbe adi m'oo me ndil'ti ki nya'gi ki te ki də'a adi m'gər.

²M'gər dingəm kare ki njekunme'ne me tə Kirisiti, ki asi bal dəgi gidə in sə bone, Luwə un'ə aw si'ə biti me dəran'ti ki nja mutə. Ningə dingəm kin, Luwə un'ə ki darə'a inbe kin be eke in me ndil'ti inbe kaa m'gər el, nan Luwə gər.

³M'gər kadi dingəm kin Luwə un'ə, nan un'ə ki darə'a inbe kin be eke in me ndil'ti inbe kaa m'gər el, nan Luwə gər bəti.

⁴Luwə un'ə aw si'ə biti Paradisi'ti lə'ne, adi oo ta'gi ki dum kelta'a. In ta'gi ki adi de madi tarow kadi təl el rangi el.

⁵M'a m'ində gu'm ki əjidə de'ə kin, nan ki əjidə'm, m'a m'ində gu'm ə, m'ində me təgi goto'ti lə'm kin par.

- ⁶A re kadi m'ində gu'm kaa, de a oo'm to de ki dɔ'a goto el, tado in ta ki rɔta'ti ə m'a m'el. Nan m'mbəti kində gu'm, nan panyata de oo'm to de ki ngayn ki aldɔ nya ki oo'm m'nji m'ra eke oo ta'm'ti.
- ⁷Ningə kadi m'ində gu'm ki nya k'oo me ndil'ti ki əti bol kin el, m'ingə mote madi rɔ'm'ti: malayka lə Satan kare ə ingə kulə kadi to ində'm kadi m'ində gu'm el.
- ⁸Asi nja mutə, m'non dɔ Burəbe'ti kadi ɔr kon kin rɔ'm'ti kɔ.
- ⁹Nan Burəbe el'm ene: «Memaji lə'm asi naki, tado m'nji m'ɔji tɔgi'm me tɔgi goto'ti lə'i.» Adi m'a m'ində tɔgi'm ki tɔgi goto lə'm, kadi tɔgi Kirisiti in dɔ'm'ti.
- ¹⁰In tado kin ə, tɔgi'm goto kaa m'ra rɔnel num, de'gi taji m'in ge, adi m'in me kon ge, indəi kum ndoo ge, adi m'in kon ge tado lə Kirisiti kaa, m'ra rɔnel par, tado loki tɔgi'm goto kin ə, in ə m'ingə tɔgi'ti.
- ¹¹Ngəsine m'təl de ki dɔ'a majel, ningə in ingi ə indəi tɔgi dɔ'm'ti adi m'təl njedo majel. Ingi ə re a manyinaji dɔ'm'ti, tado re m'in nya madi el kaa, nya ki njekawkulə'gi ki nganyi ngayn kam utəi m'in goto.
- ¹²Nya'gi ki tɔji kadi m'in njekawkulə rai nya dann'se'ti adi oyi: m'uwə tɔgi'm ba me nya'gi'ti ki ngan, m'ra nyakɔji'gi ki nya'gi ki əti bol, ki tɔgi'gi ki əti bol takum'se'ti.
- ¹³In ri ə ndəgi Njekawnan'gi ki rangi ingəi utəi'se wa? Nya kare ki m'gər ə, in kɔy ki m'in nya ki kɔy dɔ'se'ti el kin par. Nga ningə, kadi me'se sɔl dɔ'm'ti ki ɔjido nya ki low'ə'ti el kin!
- ¹⁴Ki ngəsine kin, nja'm in ta row'ti kadi m'aw m'oo'se ki nja mutə. Ningə kaw'm ki m'a m'aw kam, m'a m'in nya ki kɔy dɔ'se'ti el, tado in darɔ'se inbe ə m'nji m'sangi, um m'sangi nyakingə lə'se el. Toki rɔta'ti, in baw ngann'gi ə a ngəmi nyakingə tado lə ngann'de'gi, um in ngann'gi ə a ngəmi nyakingə'gi tado lə baw'de'gi el.
- ¹⁵Ningə ki ɔjido'm, m'in ndəkba ngayn kadi m'ra nya kɔ dɔ'se'ti. Darɔ'm inbe ba pəti, m'in ndəkba ngayn kadi m'ra kɔ tado lə'se. M'gər kadi re m'ndigi'se ngayn be kin ə, ingi a in ndigi m'in ngonn ndigi el.
- ¹⁶De'gi madi a eli eyina in ki rɔta'ti kadi m'in nya kɔy ki dɔ'se'ti el, nan a eli toki m'in njekədikum de'gi, m'te sese ki ta ngom m'taa nya lə'se.
- ¹⁷Eke dann de'gi'ti ki m'ulə'de ki rɔ'se'ti kin, de madi ki m'un girə dɔ'a'ti m'taa'n nya ji'se'ti in non wa?
- ¹⁸M'dəji Titi m'ad'a aw dann'se'ti, ningə m'ulə ngonnkon'je kare m'adi aw si'ə tɔ. Eke Titi un girə taa'n nya madi ji'se'ti wa? Titi a un girə ta nya ji'se'ti el, tado j'in se'de'gi kin, j'in de'gi ki ndil ki kareba ə isi ɔr'je tarow, taa j'isi j'un gorow ki kareba tɔ.
- ¹⁹Mayinu ba, isi oyi ene j'isi ji sangi kadi j'ɔr ta dɔ'je'ti ki non'se'ti, nan jagi, in non Luwə'ti, me kində rɔ nan'ti me tɔ Kirisiti ə j'isi j'el'n ta. Ningə nya'gi kin pəti, njendigi'gi lə'm, in kadi ɔsi ginn'se ki kete me kunme'ti lə'se.

²⁰Toki rōta'ti, m'bol kadi loki m'aw m'te dann'se'ti ə, m'ingə'se ta nya ra'ti ki nəl'm el. Ə re m'ingə'se ta nya ra'ti ki nəl'm el ə, nya ki m'ra a nəl'se el tō. M'bol kadi m'aw ə, m'tor ta kōlnan'ti, ki ta jangi ki ra'ti, ki ta wongi'ti, ki ta nii'ti, ki nya taji'ti, ki ta kel nan ta'ti, ki ta kōji rō'ti, ki ta nyara ki biriri'ti.

²¹M'bol kadi ki re'm dann'se'ti me ndo'gi'ti ki a re kin, Luwə ulə rōsəl dō'm'ti takum'se'ti. M'bol kadi m'aw m'ra ta non'ti tado de'gi madi ngayn ki kete rai majel, nan inyəi gorow njiyə ki to njen kō el ə, sii ta nyakōw'ti, ki ta sangi nan kaya'ti, ki ta nya ki to lo ra'ti el ba.

2 korenti'gi 13

¹In kaw ki nja mutə nga ə m'a m'aw dann'se'ti am. Nga ningə, j'a j'oo go ta lə de'gi ki rai majel toki Makitu lə Luwə el'n ene: «Ta'gi pəti a in ki kunndu dō'ti ki mannaji lə de'gi joo eke mutə» kakin.

²Ə m'el de'gi ki ndōki rai majel kete ki nje'gi ki rangi pəti, toki re m'təl m'aw dann'se'ti gogi ə, de ki m'a m'nji si'ə dō majel'ti li'ə goto. Ningə ta kin in ta ki ndōki m'el kete, kaw'm dann'se'ti ki nja joo kin nga, nan ki bone m'in sanyi sese kin kaa, m'təl m're dō'ti bay.

³M'a m'nji sese dō'ti el, tado isi sangi kadi oyi nya ki tōji kadi Kirisiti elta ki row ki rōm'ti. Kirisiti ki, ki rō'se'ti aw ki tōgi, isi oji tōgi'ne dann'se'ti.

⁴In ki rōta'ti kadi de'gi bəri Kirisiti kagidəsi'ti tado tōg'ō ki goto, nan isi ki dō'ne taa ki tōgi lə Luwə. Be tō ə, j'in kaa, tōgi'je goto me kində rō nan'ti ki Kirisiti, nan j'a j'isi ki dō'je taa, nan'ti si'ə ki tōgi lə Luwə, takum nan'ti.

⁵Indəi manji rō'se inbe'gi oyi ke isi njiyəi to njekunme'gi inbe wa? A gəri kadi Kirisiti in dann'se'ti non. A re be el ningə, asi kadi oyi lo inbe ki rai'ti dana me kində manji rō'ti lə'se kin el tō ənn.

⁶M'gər maji kadi a gəri toki j'in ji gər lo ki ji ra səm'ti.

⁷J'elta ki Luwə kadi rai nya madi kare ki majel el. Ji sangi kadi j'ōji toki j'in ə j'ingə me'ti el, nan ji sangi kadi j'oo'se rai nya ki maji. Toki re to to nya ki j'in j'osi'ti be kaa, kadi j'oo'se rai nya ki maji.

⁸Tado j'aw ki tōgi madi ki kadi j'osi'n ta ta ki rōta'ti el. J'aw ki tōgi ki kadi ji ra'n kulə ki rōta'ti par.

⁹Loki tōgi'je goto nan ingi tōgi'se in ngayn ə j'ingə rōnel. Ningə nya ki j'isi dōji Luwə, in ta kadi tōgi ki kete.

¹⁰In tado kin ə, m'in sanyi sese kaa, m'ndangi makitu kin m'adi'se kadi to re ndo ki m'te dann'se'ti ə, m'ra madi ngan sese ki tōgi ki Burəbe adi'm kin el. Tōgi ki Luwə adi'm kadi m'osi'n ginn'se kadi awi ki kete yo, um kadi m'tuji'n'se el.

11 Ki ne kin, ngannkon'm'gi, maji kadi sii ki ronel, rai kulə kadi awi ki kete kete, kadi uləi dingəm me nan'ti, adi ndu'se osi go nan'ti, ə sii ki lapiya, ningə Luwə ki nje ndigi de'gi ki nje kadi lapiya a in nan'ti sese.

12 Uwəi ji nan kare kare pəti ki kore nan rə'ti. Nje kunme'gi pəti uwəi ji'se.

13 Kadi memaji lə Burəbe Jeju Kirisiti, Luwə ki nje ndigi de'gi, ki Ndil Luwə ki njekuwə de'gi nan'ti, in nan'ti sese pəti. Ta goto nga!

Galati'gi

Galati'gi 1

- ¹M'in Pol ki njekawkulə lə Jeju Kirisiti in ki Luwə ki Baw ki adi Jeju Kirisiti ində taa dann nje koy'gi'ti. M'in njekawkulə kigo ndigi'ti lə de'gi el, taa ki takul de madi el tə.
- ²J'in ki ngannkon'm'gi pəti ki in sə'm nan'ti ne, ji ndangi makitu kin j'adi'se in Njekawnan'gi ki sii dɔnangi Galasi'ti.
- ³Ji dəji kadi memaji ki kisimaji lə Baw'je Luwə in ki Burəbe lə'je Jeju Kirisiti in sese nan'ti.
- ⁴Jeju ki, inbe ilə rə'ne kə ugə'n də'je kadi Luwə inyə'n go majel'gi lə'je kə, kadi to nya'gi ki majel ki dɔnangi'ti ne awi ki tɔgi də'je'ti el. Jeju Kirisiti ra be tadə in go ndigi'ti lə Luwə ki Baw'je.
- ⁵Kadi tɔji in lə Luwə ki dəkagilo'gi ki dəkagilo'gi. Amen!
- ⁶Luwə ə in nje ɓar'se ki takul memaji lə Kirisiti, nga kin, in təli gidi'se kalangi ba adi'ə, ə in təli rə'se go Poyta'ti ki maji ki rangi yo. In nya ki ətə'm ɓol ngayn.
- ⁷A oy toki Poyta ki maji ki rangi to non ɓay, nan Poyta ki maji ki rangi goto. In de'gi par ə isi yəti də'se ki nyando'gi lə'de ki rangi, kadi n'yəti ginn Poyta ki maji lə Jeju Kirisiti.
- ⁸Kin ə re de madi ki rangi, eke in j'inbe, eke malayka'gi ki dɔran'ti, re ilə'se mbər Poyta ki maji ki to dangi ki in ki j'ilə'se mbər'ə kin ningə, kadi de'ə kin Luwə mann'a.
- ⁹Ta kin m'el'se kete nga, nan m'təl m're də'ti ngəsine kadi m'el'se ɓay: re de madi re ilə'se mbər Poyta ki maji ki to dangi ki in ki m'ilə'se mbər'ə kin ningə, kadi de'ə kin Luwə mann'a.
- ¹⁰Ningə ki ngəsine kin, m'nji m'sangi kadi m'ingə maji rə Luwə'ti um m'nji m'sangi kingə maji rə de'gi'ti el. M'nji m'sangi kadi m'nəl de'gi el. Re m'nji m'sangi kadi m'nəl de'gi ɓay ningə, m'a m'in njekuləbər lə Kirisiti el.
- ¹¹M'el'se madi in gəri ngannkon'm'gi, toki Poyta ki maji ki m'ilə'se mbər'ə kin in rə de'ti el.
- ¹²In Jeju Kirisiti ə te ki də'a adi'm m'gər, um in de madi ə adi'm el num, ndo'm el num tə.
- ¹³Dəkagilo'ti ki kete m'in me kun go Luwə'ti lə Juwipi'gi, m'gər kadi oyi poy kulə ra'm'gi ki m'ra ɓəti. M'ində kum Njekawnan'gi ndoo kində ki aldə maji, taa m'sangi kadi m'tuji'de kə tə.

¹⁴Me kun go Luwə'ti læ Juwipi'gi, m'ra yan'm ki kete kete madi utə yan madi'm Juwipi'gi ki bal koji'de in nan'ti sə'm. M'ra m'utə'de tado m'tingə bil tado nyajibəlbə læ kaw'm'gi.

¹⁵Nan Luwə ki ɔri'm ində'm ta dangi loki m'in me kon'm'ti bay, bari'm kigo memaji'ti li'ə.

¹⁶Loki oo maji ngayn kadi te ki də Ngonn'o adi'm, kadi m'iləmbər Poyta ki maji li'ə ginn de'gi ki in Juwipi'gi el, m'aw m'taa ta koji rə de madi'ti el.

¹⁷Taa, m'aw Jerujalem'ti m'ingə nje'gi ki in njekawkulə'gi ki kete non'm'ti el tə. Kalangi ba, m'ində taa m'aw dənangi Arabi'ti, taa m'təl m're Damasi'ti.

¹⁸Bal mutə go'ti bay taa, m'aw Jerujalem'ti kadi m'ingə Piyər m'gər'ə. M'ingə m'nji si'ə ndə dɔgi gidə in mi.

¹⁹Ningə lo kin'ti, m'oo njekawkulə ki rangi el. De ki m'oo'ə in Jaki ki ngonnkon Burəbe læ'je Jeju Kirisiti par.

²⁰Ki non Luwə'ti, ta ki m'ndangi m'adi'se kin in ta ki rəta'ti um m'elta ngom el.

²¹Go'ti m'otə m'aw dənangi Siri'ti ki dənangi Silisi'ti.

²²Ningə dəkagilo'ə'ti kin, Njekawnan'gi læ Kirisiti ki dənangi Jude'ti oyi darə'm ki kum'de el.

²³Poyta læ'm par ə oyi ki ndu mbər eyina: «De ki kete isi ində kum'je ndoo kaa, ngəsiine kin in nga ə a iləmbər Poyta ki maji ki ndəki ndigi kadi n'tuji kə kaa.»

²⁴Lo kin'ti, uləi tɔji də Luwə'ti tado læ'm.

Galati'gi 2

¹Bal dɔgi gidə in sə go'ti, m'təl m'aw Jerujalem'ti gogi bay. J'aw nan'ti ki Barnabasi. M'adi Titi aw se'je nan'ti tə.

²M'təl m'aw Jerujalem'ti gogi tado Luwə te ki də adi'm kadi m'aw gogi. M'aw m'bar ngatɔgi'gi læ njekawnan'gi ki Jerujalem'ti gədi kare, m'ər'de ginn Poyta ki maji ki m'nji m'iləmbər'ə dann de'gi'ti ki in Juwipi'gi el. M'ər'de ginn'ə be kadi kulə'gi ki m'ra kete ki in ki nanyi kadi m'ra bay kin in ki ndangi kare el.

³Ningə, madikulə'm Titi ki in sə'm in Gireki. Nan de ki asi kində tɔgi də'a'ti ad'a uje mətə'ne goto.

⁴Ta læ kujə mətə, in ta læ de'gi ki rai rə'de to ngannkon'gi be nan in ngannkon'je'gi el, rei uri dann'je'ti kigo ngəin'ti ndigi kadi Titi uje mətə'ne. Degə'gi kin ndigi kadi n'oyi ke ki gorow ki bann ə ji təl'n de'gi ki taa k'inyə taa wa? Ji təl de'gi ki taa k'inyə taa me kində rə nan'ti ki Kirisiti. Ndigi kadi to j'isi ba to bər'gi ginn ndukun'ti.

⁵J'in j'inyə'de kadi dumi də'je el, kadi ta ki rəta'ti læ Poyta ki maji kin to'n tado læ'se.

⁶Ningə de'gi ki in kibo lə njekawnan'gi, ki adi ta lə'de ə de'gi isi rai kulə in non. K'in ə usi'm dɔ k'in kibo'ti lə'de el. Tado Luwə oo de madi toki in ki ngayn utə mad'a el. Taa de'gi kakin ndəi tɔgi dɔ'm'ti el tɔ.

⁷Nya ki gəri ənn: gəri kadi in Luwə ə ulə kulə kiləmbər Poyta ki maji dann de'gi'ti ki in Juwipi'gi el ji'm'ti. Adi'm toki adi'n Piyər in nje kiləmbər Poyta ki maji dann Juwipi'gi'ti kakin be tɔ.

⁸Luwə ində Piyər adi in njekawkulə rɔ Juwipi'gi'ti, ə ində'm adi m'in njekawkulə rɔ de'gi'ti ki in Juwipi'gi el tɔ.

⁹Jaki in ki Piyər ki Jan in de'gi ki de'gi gəri'de kadi in kagi ngawdann ki adi tɔgi njekawnan'gi. Ningə inbe'gi kin ka gəri kadi to ki rɔta'ti, Luwə ə ulə kulə kin ji'm'ti m'in ki Barnabasi, kigo me maji'ti li'ə. In be ə, ji rai madi nan se'de ji tɔji'n k'in kare lə'je kadi j'in j'aw rɔ de'gi'ti ki in Juwipi'gi el ə ingi awi rɔ Juwipi'gi'ti tɔ.

¹⁰Nya ki dəji'je, in kində kum go njendoo'gi'ti. Ningə in kin in nya ki m'ində kum go'ti maji m'nji m'ra tɔ.

¹¹Nan loki Piyər re Antiyosi'ti, ra nya ki gorow'ə'ti el, adi m'ndang'a takum de'gi'ti.

¹²Nya ki ra nya, kete non kadi de'gi madi ki Jaki ilə'de'ti rei tei, Piyər sɔ nya nan'ti ki de'gi ki in Juwipi'gi el. Nan loki rei tei, Piyər ɔr rɔ'ne gogi, mbəti kusɔ nya ki de'gi ki sɔ se'de nya kete kakin. Mbəti kusɔ se'de, tado bol njekujəmɔti'de ki oo'de.

¹³Ra adi nje kawnan'gi ki nan'gi ki in Juwipi'gi, ndangi Piyər me tulə rɔ nan'ti kin tɔ. Biti kadi Barnabasi inbe ki dɔ'ne osi me hal kədikumnan'ti lə'de kakin tɔ.

¹⁴Loki m'oo kadi nya ra'de un gorow ki rɔta'ti lə Poyta ki maji el, m'ndangi Piyər takum'de'gi pəti m'ene: «Re in ki in Juwipi, inyə nyara Juwipi'gi, ə in ra nya lə Juwipi'gi el, ə ra bann ə in ge kində tɔgi dɔ de'gi'ti ki in Juwipi'gi el kadi rai nya lə Juwipi'gi.»

¹⁵J'in ningə, j'in Juwipi kojibe'gi, um j'in ndəgi de'gi ki njeramajel'gi kam el.

¹⁶Ji gər kadi Luwə təl'je de'gi ki dana takum'ne'ti ki takul kunme kadi Jeju Kirisiti par, um ki gorow ra go ndukun'ti lə Moji el. In be ə, j'in kaa, j'un me'je j'adi Jeju Kirisiti kadi Luwə təl'je de'gi ki dana takum'ne'ti. Luwə təl'je de'gi ki dana takum'ne'ti ki gorow kunme kadi Kirisiti um ki gorow təl rɔ go ndukun'ti lə Moji el. Tado de kare ki Luwə a ɔrta dɔ'a'ti ki gorow təl rɔ go ndukun'ti lə Moji goto.

¹⁷Ki ngəsine kin, j'in Juwipi'gi, toki ji sangi row kadi Luwə təl'je de'gi ki dana takum'ne'ti ki gorow kunme me tɔ Kirisiti. Toki ji ra be ə de'gi oyi'je to ki j'in njeramajel'gi tado ji təl rɔ'je go mbərkikində'ti lə Moji el ə lo kin'ti, Kirisiti in nje ra kulə lə majel wa? Jagi in be el.

¹⁸Nya kin tɔji kadi, re m'təl m'aw go ndukun'gi'ti ki m'inyə'de kɔ kete kin ningə, m'inbe m'nji m'gangi ta dɔ'm'ti to nje k'aldə ndukun.

¹⁹Ki ɔjidɔ ndukun ə, m'oy koy ki in ndigi læ ndukun, kadi m'nji ki dɔ'm taa tado læ Luwə. M'in ki bər kagidəsi'ti nan'ti ki Kirisiti.

²⁰Ningə kisi'm ki dɔ'm taa, in m'in ə m'nji ki dɔ'm taa el, nan in Kirisiti ə isi me darɔ'm'ti. Kisikidɔtaa læ'm ki me de'ti, m'nji me kunme kadi Ngonn læ Luwə'ti. Ngonn Luwə ki ndigi'm ə adi rɔ'ne tado læ'm.

²¹M'a mbəti memaji læ Luwə el. Tado re in ki gorow təl rɔ go ndukun'ti læ Moji ə Luwə ɔri'n ta dɔ de'ti ningə, koy læ Kirisiti in nya ki ndangi pasira kareba.

Galati'gi 3

¹In nje dɔ ki ra dana el ki Galati'ti! Ɔri ginn koy læ Kirisiti dɔ kagidəsi'ti ar njay adi oyi tɔ, nga de ki bann ə yəti dɔ'se be wa?

²M'el'se nya kare m'adi gəri: In tado Poyta ki maji ki taai, ə uni me'se adi kin, ə Luwə adi'n'se Ndil'ne um in tado ra go ndukun'ti læ Moji el.

³Ra bann ə dɔ'se ra dana el be wa? Lo kulə ngirə'ti, uwəi kul Ndil Luwə, ningə ki ngɔsine kin in gei kadi uwəi kul darɔ nga wa?

⁴Nga kon ki ingəi kədi be kin in kareba ki ndangi wa? Re in kareba ningə, Luwə ki nje kadi'se Ndil ki kar njay adi'se tado ri wa?

⁵Luwə adi'se Ndil'ne taa ra nyakɔji'gi ki əti ɓol dann'se'ti tɔ. Eke ra be tado təl ki in təli rɔ'se go ndukun'ti læ Moji wa? Jagi in be el, ra tado kun ki j'un me'je j'adi Poyta ki maji ki j'oo.

⁶Be ə Abiraham un me'ne adi Luwə, ə Luwə tudə kunme li'ə ə oo'n'ə de'ti ki dana takum'ne'ti.

⁷Maji kadi in gəri maji toki de'gi ki uni me'de adi Luwə ə in ngann'gi læ Abiraham ki rɔta'ti.

⁸Makitu læ Luwə el ɓal ngayn kete toki de'gi ki in Juwipi'gi el, Luwə təl'de de'gi ki dana takum'ne'ti ki takul kunme læ'de. Poyta ki maji kin in ki k'el Abiraham toki Luwə a njangi dɔ de'gi pəti ki dɔnangi'ti ne ki takul'ə.

⁹In be ə, nje kunme'de, Luwə a njangi dɔ'de toki njangi'n dɔ Abiraham ki nje kunme'ne be.

¹⁰De'gi pəti ki oyi kadi Luwə a ɔrta dɔ'de'ti ki takul təl rɔ go ndukun'ti, ta ki gangi in dɔ'de'ti. Ta ki gangi in dɔ'de'ti, tado makitu læ Luwə ene: de ki ra ki ində kum'ne go ndukun'gi'ti ki in ki ndangi me makitu'ti læ Luwə kin ki dɔkagilo'gi pəti el ningə, ta ki gangi in dɔ'a'ti.

¹¹Ji gər maji kadi de ki Luwə təl'ə ki dana takum'ne'ti ki takul təl rɔ go ndukun'ti goto. Tado makitu læ Luwə ene: «De ki un me'ne adi Luwə ə in de ki dana, ningə ki takul kunme li'ə ə a ingə'n kaji tɔ.»

- 12**Ki rōta'ti, ndukun in ki kunme kadi in nya'gi ki dangi dangi. Ndukun ene: «De ki ra go ndukun'gi'ti ə a ingə kaji kigo təl rə go'ti.»
- 13**Kirisiti taa'je ilə'je taa ta mann'ti lə ndukun. Kirisiti ər ton'gi, mann ki re a osi dō'je'ti, Kirisiti un dō'ne'ti tor'je'ti. Tado makitu lə Luwə ene: «De ki bəri'ə dō kagidəsi'ti in de ki Luwə mann'a.»
- 14**In be kadi njangi dō ki Luwə un mindi'ne kadi n'adi Abiraham kin, de'gi ki in Juwipi'gi el kaa ingəi ki takul memaji lə Jeju Kirisiti. Ningə, kadi ki gorow lə kunme kadi, j'ingəi Ndil ki Luwə un ndu'ne kadi n'adi'je.
- 15**Ngannkon'm'gi, m'a m'un nya kare ki j'isi j'oyi ki ndō'gi pəti dōnangi'ti ne kadi m'oji'n'se nya kin: loki de ilə ndu'ne, dō'ti, de mad'a ki rangi ki asi kadi tuji kunndu kin, eke kadi ilə ki rangi dō'ti goto.
- 16**Ningə, kunndu ki Luwə un adi Abiraham, ki de ki ginn koji'ti li'ə kaa in be tō. Makitu lə Luwə ene: «Luwə un mindi'ne adi'de ki ginn koji'ti lə Abiraham,» adi in de ki kareba, ki in Jeju Kirisiti, um makitu ene: «Luwə un mindi'ne adi de'gi ki ginn koji'ti lə Abiraham,» to de'gi ki banyinan el.
- 17**Nya ki m'ge kadi m'el ə to kin: Luwə un mindi'ne adi Abiraham, kadi n'ra dō'ti. Ningə asi bal bu sō ki dō mutə go'ti bay taa, ndukun re. Ndukun ki re go gogi kin ra tōgi kadi tuji kunndu ki Luwə ulə'n adi Abiraham kete kin el.
- 18**Re Luwə adi nya de'gi ki gorow təl rə go ndukun'ti ningə, tōji kadi in kigo kunndu'ti ə Luwə adi'n nya de'gi el. Nga j'oo kadi in ki gorow kun mindi ə Luwə adi'n majikur re dō Abiraham'ti.
- 19**Re in be ningə, ke kuləra ndukun ki Luwə adi Juwipi'gi in ri wa? Luwə adi ndukun kadi gəri majel ra'de'gi ki isi rai takum Luwə'ti. Biti kadi nginə'n re ngonn ki ginn koji'ti lə Abiraham. Ə re ngonn ki ginn koji'ti lə Abiraham kakin re tō ningə, ndukun aw ki tōgi el nga. Loki Luwə ndigi kadi ndukun, in malayka'gi ə Luwə ulə'n'de ki gorow lə de ki kare ki ra mbunə Luwə'ti ki de'gi.
- 20**Nan loki Luwə un ndu'ne kadi n'a n'ulə ki njangi dō n'adi Abiraham, in Luwə inbe ə ra ki rō'ne, um in de madi ə ra mbunə'de'ti ki Abiraham el.
- 21**Eke in kin oji kadi ndukun əsi ta kunndu lə Luwə wa? Jagi əs'ə ta el. Re ndukun madi to non, asi kadi adi de'gi kaji ningə, m'gər kadi re ndukun a ərta dō de'gi'ti non Luwə'ti. K'in ə ndukun ki be kin goto.
- 22**Makitu lə Luwə ene: De'gi pəti ki dōnangi'ti in ginn tōgi'ti lə majel. To be kadi kunndu ki Luwə un adi nje k'un me'de k'ad'a, tōlta'ne me kunme kadi Kirisiti'ti.
- 23**Kete taa kadi dōkagilo kunme kadi Jeju Kirisiti re, j'isi to dangay'gi ginn tōgi'ti lə ndukun. J'isi ginn'ti biti kadi Luwə te ki dō kunme kadi Jeju Kirisiti adi'je.
- 24**Dōkagilo'ə'ti kin ndukun to to nje kində kum'ne go'je'ti biti kadi Kirisiti re'n. Lo kin'ti nga a Luwə təl'je de'gi ki dana takum'ne'ti ki takul kunme kadi Kirisiti.

- ²⁵Go kunme'ti, j'in ginn tɔgi'ti lə ndukun ki kete isi ində kum'ne go'je'ti kakin el nga.
- ²⁶Tadɔ ingi pəti, in ngann'gi lə Luwə ki takul kunme me tɔ Jeju Kirisiti.
- ²⁷Ingi pəti, rai'se batəm lə Kirisiti, adi toi to Kirisiti inbe be.
- ²⁸Ngəsine, dangi dangi goto mbunə de'gi'ti. Juwipi eke Gireki goto; bər eke bər el goto; dene eke dingəm goto. Pəti, in kareba me kində rɔ nan'ti me tɔ Jeju Kirisiti'ti.
- ²⁹Re in de'gi lə Jeju Kirisiti ningə, in ginn koji lə Abiraham tɔ. A ingəi nya'gi pəti ki Luwə un ndu'ne kadi n'adi Abiraham ki de'gi ki ginn koji'ti li'ə tɔ.

Galati'gi 4

- ¹Nya ki kadi m'adi in gəri ə to kin: ta lə ngonn ki kadi ndɔ'a ə in ə a ingə nya nduwə lə baw'ne. In ə in be nyakingə'gi pəti, nan loki nanyi ngonn bay, oo rɔ'ne kadi n'to ta dangi ki bər el.
- ²In ginn tɔgi'ti lə njekində kum'de go'ə'ti kigo nya'gi'ti li'ə, biti kadi dɔkagilo ki baw'a ɔji asi bay taa, a adi'ə nya'gi li'ə.
- ³J'ingi kaa to be tɔ. Loki ji gəri Jeju Kirisiti el, ji nanyinan ginn bər'ti lə tɔgi ndil'gi ki dangi dangi ki dɔnangi'ti ne.
- ⁴Nan loki dɔkagilo asi, Luwə ulə Ngonn'o adi re. Ngonn ki dene oj'o ginn ndukun'ti lə Juwipi'gi.
- ⁵Re kadi taa dɔ de'gi ki sii ginn tɔgi'ti lə ndukun ilə'de taa, kadi to təl'de ngann'gi'ti lə Luwə.
- ⁶In ngann'gi lə Luwə ki rɔta'ti, be ə Luwə ulə Ndil ngonn'o me'de'ti. Ndil ki isi bar nya Aba! Bai.
- ⁷In be ə, in bər'gi el nga, in ngann'gi lə Luwə. Ə re in ngann'gi lə Luwə ningə, Luwə a adi'se nya nduwə'gi pəti ki ngəm tadɔ lə ngann'ne'gi kigo memaji'ti li'ə.
- ⁸Kete, loki in gəri Luwə el bay, isi rai bər lə yo'gi ki dangi dangi, nan ki rɔta'ti ə in luwə'gi el.
- ⁹Nga ki ngəsine kum'se te dɔ Luwə'ti, adi Luwə gər'se to yan'ne'gi nga, ə ra bann be ə in ndigi təli kaw ginn tɔgi ndil'gi ki tɔgi'de goto kakin bay wa? Tadɔ ri ə in ndigi təl k'aw ra bər lə'de bay wa?
- ¹⁰Sii ndəi kum'se go ndɔ'gi madi'ti, go nanyi ko'ti, go dɔkagilo'gi'ti, kigo bal'gi madi'ti bay!
- ¹¹M'bol kadi kulə ki m'ra dann'se'ti be kin to kare rɔ'm'ti ki ndangi.
- ¹²Ngannkon'm'gi, m'uwə ngonn mbay nja'se ba, toi to m'in be, tadɔ m'in ka m'to to ingi be tɔ. In gəri maji, nya madi ki low'ə'ti el kare ki rai sə'm goto.

- ¹³Kadi me'se olo dɔ'ti, toki in ki gorow læ monyi ə m'ilə'n'se mbər Poyta ki maji ki m'ilə'se dɔkete.
- ¹⁴Me rɔto'ti læ'm, asi kadi re a kidi'm'in ge, inyəi'm'in ge, nan rai nya kin sə'm el. In uwəi'm'in rɔ'se'ti to kuwə yo. Nan oyi m'in to malayka læ Luwə eke Jeju Kirisiti inbe ki dɔ'ne be yo.
- ¹⁵Dɔkagilo'ə'ti kin rɔ'se nəl'se ngayn, nga ngɔsine rɔnel kakin aw ra be. M'gər maji kadi dɔkagilo'ə'ti kin re ingəi row kadi ɔri kan kum'se adi m'in ka re a ɔri adi m'in.
- ¹⁶Ningə ke bone m'təl njeban læ'se tado k'el ki m'el'se ta ki rɔta'ti wa?
- ¹⁷De'gi ki isi ədi'se kin, mərta læ'de tado læ'se ki isi rai nya kin in mərta ki majel. Isi ndigi kadi gangi'se nan'ti sə'm kadi n'awi sese go'de'ti yo.
- ¹⁸Maji kadi ji tingəi me nyara'gi'ti ki maji ki dɔkagilo'gi pəti. Dɔkagilo ki m'goto sese kaa maji kadi uwəi nyara ki maji ba um inyəi taa el.
- ¹⁹Ngann'm'gi, m'ingə kon ki rangi bay tado læ'se to dene ki nje ndo be, biti kadi in teli de'gi ki tɔgi gangi me ta'ti læ Kirisiti.
- ²⁰M'ndigi kadi m'in sese nan'ti ki ngɔsine inbe kin, kadi m'el'se ta ki ndu ki sɔw kel'n'se ta. Tado me'm ra sururu tado læ'se.
- ²¹Ingi ki in ndigi kadi sii ginn tɔgi'ti læ ndukun, eli'm'in nya kin adi m'oo: Oyi ta ki ndukun el kin el wa?
- ²²Ndangi me makitu'ti læ Luwə eyina: «Abiraham oji ngann'gi ki dingəm joo: ki kare, kon'a in bər ə ki nungi kon'a in bər el tɔ. Dene ki bər tɔ'a nan Agar, ə in ki bər el tɔ'a nan Sara tɔ.»
- ²³Ngonn læ dene ki bər, oji'ə toki oji ndəgi ngann'gi pəti ki dɔnangi'ti, nan ngonn læ dene ki bər el, koj'o to ta dangi. Luwə un ndu'ne adi kete dɔ koji ngonn'ti kin.
- ²⁴Me ta'gi'ti kin Luwə oji'je nya kare kadi ji gər. Dene'gi ki joo kin oji dɔ kunmind'i'gi joo ki Luwə un: Kunmind'i ki dɔ mbal Sinay'ti in Agar ki a oji bər'gi.
- ²⁵Agar in mbal Sinay ki Arabi'ti, to to bebo ki Jerujalem ki dɔkagilo'ti ki bone kin be. To be tado Jerujalem ki de'gi ki me'ti pəti in bər'gi ginn tɔgi'ti læ ndukun.
- ²⁶Nan Jerujalem ki taa, in ki taa k'inyə taa. In ə in kon'je tɔ.
- ²⁷Tado ndangi eyina: «In kuji de ki dene ki oji ngonn el, in ra rɔnel, in ki gər to ndo ngonn el, ra rɔnel, turi jagira tado dene ki ngaw'a mbət'ə a aw ki ngann'gi ngayn utə in ki isi ki ngaw'ne.»
- ²⁸Nan in ngannkon'm'gi, in ngann'gi ki oji'se kigo kunndu'ti læ Luwə to Isaki be.
- ²⁹Nan mayinu ngonn ki oji'ə ki gorow ki de'gi isi oji nan ində kum ngonn ki de'gi oji'ə kigo Ndil Luwə'ti ndoo. To tanan be bone tɔ.

³⁰Eke ta ri ə makitu lə Luwə el wa? Makitu lə Luwə el ene: «Tuwə dene ki bər ki ngonn’o kə, tado ngonn lə dene ki bər a in to kingə nya nduwə nan’ti ki ngonn lə dene ki bər el.»

³¹Ngannkon’m’gi, ki əjido’je, j’in ngann’gi lə dene ki bər el, nan j’in ngann’gi lə dene ki kare ki in de dərə’ne yo.

Galati’gi 5

¹Kirisiti taa’je ilə’je taa kadi j’in ki taa k’ilə taa ki biti ki non’ti. Rai də nja’sə’ti, inyəi rə’sə kadi de madi təl ilə jugi bər mindi’sə’ti el nga.

²Oyi maji, m’in Pol m’el’sə ta taga wangi: Re adi ujəi mətə’sə bay ningə, Kirisiti a təl nya ki kare.

³M’ndər mbi’sə ki nja joo bay, de ki ra ki adi ujəi mət’ə, maji kadi ində ta’ne dəm go ndukun’gi’ti.

⁴In de’gi pəti ki oyi kadi Luwə təl’je de’gi ki dana takum’ne’ti ki gorow lə ndukun lə Juwipi’gi, in ki gangi nan’ti ki Kirisiti. A asi kingə ramaji lə Luwə el biti.

⁵Ki səw də’je, j’ində me’je’ti kadi Luwə a ər ta də’je’ti tado j’uni me’je j’adi Jeju Kirisiti. In kin ə j’isi ji nginə ki təgi lə Ndil Luwə.

⁶Re de madi ində rə’ne nan’ti me tə Jeju Kirisiti’ti, ə ujə mətə’ne, eke ujə mətə’ne el kaa, in nya ki kar’a goto. Nya kibo ngayn in ta lə kunme, me kulə ndigi nan’ti.

⁷Lo kulə ngirə’ti, rai kulə ki maji awi ki kete kete, nga ki ngəsiine kin nan ə əgi’sə ra kulə ki rəta’ti kakin nga wa?

⁸Luwə ki bər’sə kadi in de’gi li’ə, əji’sə kadi rai be el.

⁹De’gi eli eyina: «Ngonn hum ki nden ra nduji ki ləy adi in.»

¹⁰Tado ingi ki j’indəi rə’je nan’ti ki Burəbe Jeju Kirisiti, m’gər maji kadi ingi kaa mərta to m’in be tə. Taa m’gər maji kadi de ki yətə də’sə kin, re de’ə in nan nan kaa Luwə a gangi ta də’a’ti.

¹¹Ngannkon’m’gi, ki səw də’m, re m’nji m’iləmbər kadi, ri ri kaa, de ujə mətə’ne bay taa Luwə ər ta də’a’ti ningə, Juwipi’gi a indəi kum’m ndoo el nga. A indəi kum ndoo el, taa re koy lə Kirisiti də kagidəsi’ti a in nya kəw tado lə’de el tə.

¹²Ki rə nje yətə də’sə’ti, maji kadi re a ujəi yan’de to kujə inbe ba pəti par.

¹³Ngannkon’m’gi, yan’sə ki səw də’sə ənn: Luwə bər’sə kadi in ki taa k’ilə taa. K’in ə, kadi taa k’ilə taa kin in row ki kadi rai nya lə darə toki me’sə ndigi el. Nan kadi rai kuləbər adi nan ki yo ki ne me ndigi nan’ti.

¹⁴Tado ndukun’gi pəti təlita’de me ta’ti ki ene: «A in ndigi de mad’i to darə’i inbe be» kin.

- ¹⁵Re rai nya to da'gi ki mu be, donyi nan, adi nan do'gi ə, gonyi rə'se maji nan a tuji nan.
- ¹⁶In be ə, m'el'se m'ene: Inyəi Ndil Luwə ki ar njay adi ɔr non'se ningə a rai nyənn'gi lə darə el.
- ¹⁷Tadə nyənn'gi lə darə kakin isi rəi ki Ndil Luwə, ningə Ndil Luwə isi rə ki nyənn'gi lə darə tə. Təgi'gi ki joo kin isi rəi nan dann'de'ti, ningə lo kadi rai nya ki me'se ndigi goto.
- ¹⁸Re Ndil Luwə ɔr'se tarow ə, ndukun aw ki təgi də'se'ti el.
- ¹⁹Nya'gi ki majel lə darə toi taga wangi: Adi in nya ki to njen, ki kaya,
- ²⁰ra yo'gi, ra mboli, kəsinan ta, kotanan el, jangi, wongi, nii, gangi nan, kər kum nan,
- ²¹kumnda, gon yiwi, kusə nya kədi ki ndəgi nyara'gi ki tanan be kin. M'el'se toki m'el'n kete, njera nya'gi ki be kin a oy Konbe lə Luwə el.
- ²²Ningə, kuləra lə Ndil Luwə in: ndiginan, rənel, kisimaji, kisidəti ki nan, memaji, ramaji ki ra nya in low'ə'ti,
- ²³ki səl ləm ləm, kulə darə ginn təgi'ti. Ndukun ɔsi ta kulə ra'gi kin el.
- ²⁴De'gi pəti ki in yan Kirisiti, təti rə darə ki ndigi ra'gi li'ə pəti də kagidəsi'ti.
- ²⁵Re in Ndil Luwə ə adi'je kisikidətaa ningə, maji kadi j'adi Ndil ə ɔr'je tarow.
- ²⁶Ononyi'se kadi j'in nje kundə taa. Maji kadi j'adinan wongi el, taa kadi jangi ra'je dənən'ti el tə.

Galati'gi 6

- ¹Ngannkon'm'gi, re oyi de madi isi ra nya ki go'ti el, ingi ki awi ki Ndil Luwə me'se'ti, rai si'ə kadi təl re də row'ti ki maji. Nan k'in ə kadi ɔji'ə ki mindi ki səl ləm taa. M'elta kin de ki ra dann'se'ti kadi oo rə'ne maji nan a osi me nyanan'ti.
- ²Rai kadi tai nya ki kəy dənən'ti yo ki ne. Re rai be ningə, a in nje təl rə go ndukun'ti lə Kirisiti.
- ³Re de madi oo rə'ne to n'in de ki tuwəl nan in de ki kare ningə de'ə kin isi ədi rə'ne to kədi.
- ⁴Kadi nan nan ka ində manji kulə ra'ne oo. Re maji ningə, kadi ra rənel də kulə'ti ki inbe ra um kadi un rə'ne ində kadi ndəgi de'gi'ti tadə kulə ra'de el.
- ⁵Oyo, kadi ji gəri toki nan nan ra ta kulə ra'ne'ti.
- ⁶Maji kadi de ki nje taa nyando ki in rə Luwə'ti, kanyi nyakingə'gi lə'ne pəti ki de ki njendo'ə nya.
- ⁷Ədi rə'se el, de a mbo ki Luwə el. Nya ki de duw a təti kand'a.

- ⁸Kin ə re de duw nya kigo darə'ti ningə, kand'a ki a tətə in koy. A kin ə re de duw nya kigo Ndil Luwə'ti tə ningə, kand'a ki a tətə in kajə ki to bitə ki non'ti.
- ⁹Lo kin'ti, majə kadi j'inyəi ta ramajə el. Loki j'uwəi rə'je lo ra'a'ti ningə, j'a jə tətə kand'a ki majə dəkagilo'ə'ti.
- ¹⁰In be ə, lokə j'ingə dəkagilo ramajə ningə, majə kadi jə rai majə ki de'gə pətə. Kibo ngayn in nje ki uni me'de adi Jeju Kirisiti.
- ¹¹Gonyi nya ki m'ndangi m'adi'se kin. M'ndangi boi guri guri ki jə'm m'inbe.
- ¹²In nje ki ndigi kadi n'nəli de'gə ki dənangi'ti ne ə isi indəi təgə də'se'ti kadi ujəi mətə'se. Rai be kadi de'gə adi'de kon tadə ta koy lə Kirisiti də kagidəsi'ti el.
- ¹³Inbe'gə ki nje kujə mətə kin, uni go ndukun'gə lə Juwipi'gə ba pətə el. Ndigi kadi ingi yo ə ujəi mətə'se kadi in nya kəjirə lə'de də'se'ti.
- ¹⁴Ki əjido'm m'inbe, m'ində gu'm ki kagidəsi lə Burəbe lə'je Jeju Kirisiti, um m'ində gu'm ki nya ki rangi el. Tadə ki takul koy lə Jeju Kirisiti də kagidəsi'ti, nya'gə ki dənangi'ti ne təli nya ki koy tadə lə'm, tokə m'inbe m'təl nya ki koy tadə lə nya'gə ki dənangi'ti ne be tə.
- ¹⁵Ningə re de ujə mətə'ne eke ujə mətə'ne el ka, in nya ki kar'a goto. Nya ki bo ngayn in ta kadi de təl nyakində ki sigi.
- ¹⁶Kadi kisimajə ki memajə lə Luwə in də de'gə'ti pətə ki uni gorow ki sigi, ki de'gə pətə ki in de'gə lə Luwə.
- ¹⁷K'aw ki kete kin, kadi de tulə'm nan'ti el nga. Tadə m'aw ki ndunə də'gə ki əjə go kon lə Kirisiti darə'm'ti.
- ¹⁸Ngannkon'm'gə, kadi memajə lə Burəbe lə'je Jeju Kirisiti in nan'ti sese. Amen.

Epeji'ti

Epeji'ti 1

- ¹M'in Pol ki njekawkulə lə Jeju Kirisiti kigo ndigi'ti lə Luwə ə m'ndangi makitu kin madi'se in de'gi lə Luwə ki nje ra nya ki low'ə'ti me tə Jeju Kirisiti, ki sii me ɓe'ti ki Epeji.
- ²M'dəji kadi Luwə ki Baw'je in ki Burəbe lə'je Jeju Kirisiti adi memaji ki lapiya in dɔ'se'ti.
- ³Piti ki dɔ Luwə'ti ki Baw Burəbe lə'je Jeju Kirisiti, ki adi'je majikur, adi in majikur ki dangi dangi kigo Ndil'ti ki in dɔran'ti, me tə Kirisiti'ti.
- ⁴Be ə, loki Luwə ra dɔran ki dɔnangi ki nya'gi ki me'ti el ɓay, mbəti'je me Kirisiti'ti to ngann koti lə'ne kadi j'ari njay ki kanji ta madi dɔ'je'ti takum'ə'ti. Nya'gi kin tɔji kadi Luwə ndigi'je.
- ⁵Toki Luwə ndigi'n'je kakin ə, ində'n'je kete non dɔkagilo'gi'ti, kadi ji tɔli ngann'a'gi ki takul Jeju Kirisiti, kigo memaji'ti li'ə tado lə'je. Nya kin ə Luwə ge.
- ⁶Adi j'osi pa j'uləi tɔji dɔ Luwə'ti, tado memaji li'ə ki ətɪ ɓol. Memaji kin, adi'je kare ki takul Ngonn'o ki ndig'ə ngayn.
- ⁷Me Kirisiti'ti, ki takul mosi ki anyi dɔ kagidəsi'ti, j'in ki taa k'ilə taa, ningə majel'gi lə'je in ki k'inyə go kə tə. Be ə, Luwə ɔji'n'je memaji lə'ne ki ngayn me nyakingə'ti pəti.
- ⁸Oyo, Luwə adi ramaji li'ə ki to mbar mbar nanyi sə'je, nanyi ki ətɪ ɓol. Be ə, adi'n'je tər ki nyagər ki ngayn.
- ⁹Ningə kigo ra maji'ti lə Luwə ki ngayn, adi ji gəri kɔjitara li'ə ki to lo kiyə'ti. Kɔjitara kin, rago'ə kete kadi n'a ra ki takul Kirisiti.
- ¹⁰Kɔjitara lə Luwə kin, in kadi kaw nya'gi ki dɔran'ti ki nya'gi ki dɔnangi'ti ne pəti, ginn tɔgi'ti lə nje konbe ki kareba ki in Kirisiti. Nya kin, a ra nya dɔkagilo'ti ki Luwə inbe ɔji.
- ¹¹Luwə adi nya'gi pəti rai nya toki inbe ɔji'n eke ndigi'n kete. Be ə, mbəti'n'je kete kigo kɔjitara'ti li'ə, adi ji tɔli de'gi li'ə kigo kində rɔ nan'ti lə'je ki Kirisiti. Ningə adi'je nya ki un'n mindi'ne kadi n'adi'je tə.
- ¹²Luwə ra be kadi j'osi pa j'uləi tɔji dɔ kəti ɓol'ti li'ə, J'ingi ki j'indəi me'je dɔ Kirisiti'ti ki in Mesi De ki Luwə mbət'ə dəkete.
- ¹³In me Kirisiti'ti tə ə, ingi kaa, oyi dɔ ta ki rɔta'ti, ki in Poyta ki maji ki aji'se. Ningə go'ti, uni me'se adi Kirisiti, ə Luwə ində ndunə ki ndaja lə'ne rɔ'se'ti. Ndunə kakin in Ndil Luwə ki un'n ndu'ne dɔ'ti kete nu.

¹⁴Ndil Luwə kin tɔji kadi j'a j'ingəi ndəgi nya nduwə'gi pəti ki Luwə a adi'je. Nya nduwə'gi kin j'a j'ingəi pəti ndo ki Luwə a taa'je ilə'je taa ji majel'ti ratata. Adi j'osi pa j'uləi tɔji do Luwə'ti ki əti bol.

¹⁵In kin ə, m'in ka loki m'oo poy kunme lə'se ki uni adi Burəbe Jeju, ki poy ndigi lə'se ki isi ndigi de'gi lə Luwə pəti,

¹⁶ndo ki m'oo'n ta inbe kin nu, ra adi m'inyə ta ra oyo Luwə tado lə'se el me kelta'gi'ti lə'm ki m'nji m'el si'ə. M'nji m'bar tə'se ta ta.

¹⁷M'dəji kadi Luwə lə Burəbe lə'je Jeju Kirisiti, Baw ki nje tɔji, adi'se ki takul Ndil Luwə, tər, ki gər ginn nya ki to lo kiyə'ti, kadi in gəri'ə'n'ə ar njay.

¹⁸M'dəj'ə kadi ra adi hangal'se to ar njay, kadi in gəri nya kindəmedəti ki adi'se dəkagilo'ti ki bari'n'se. Ta kadi in gəri nya nduwə ki a adi'se ki in nya nduwə ki maji ngayn. In nya nduwə ki ində ta dangi tado lə'se, ki ndəgi de'gi pəti ki in yan'a'gi.

¹⁹Ningə a gəri tɔgi ki əti bol utə tɔgi'gi pəti ki Luwə oji tado lə'je j'in ki j'uni me'je j'adi'ə. Ningə tɔgi kakin, Luwə oji ki taga me tɔgi'ti ki əti bol.

²⁰Tɔgi ki əti bol kin, Luwə tɔji taga, dəkagilo'ti ki adi Jeju Kirisiti ində taa dann njekoy'gi'ti, ə ad'a isi dɔjikəl'ə'ti me dɔran'ti.

²¹Low'ə'ti kin, Jeju onbe ki tɔgi lə nje konbe'gi pəti ki me dɔran'ti, tɔgi ki utə, ta tə'a in do tɔgi'ti pəti tɔ, tɔgi lə nje konbe'gi pəti ki me dɔran'ti, tado dəkagilo ki ngəsi sine kin par el, nan biti dəkagilo'ti ki a re.

²²Oyo, Luwə ulə nya'gi pəti ginn tɔgi'ti lə Kirisiti. Loki ində do nya'gi'ti pəti ningə, mbət'ə ad'a in ki boi do Njekawnan'gi'ti.

²³Njekawnan'gi toi to ngann rə'a'gi be. Kasi nan gaki lə Kirisiti rosi Njekawnan'gi ki dəkagilo'gi pəti. Ningə Kirisiti kaa, kasi nan gaki lə Luwə ros'o tɔ.

Epeji'ti 2

¹Ki ojidə'se, kete in de'gi ki koy tado nyara'gi ki gorow'ə'ti el, tado majel'gi lə'se.

²Majel'gi lə'se kin ra adi mayinu gorow nya ra'se'gi in go hal nyara lə de'gi ki dənangi'ti, uni go ngar lə tɔgi lə ndil'gi ki majel ki me nəl'ti. Ndil ki majel kin ə, isi ra kulə ngəsi sine me de'gi'ti ki nje kəsi ta Luwə.

³J'ingi kaa, ndəki mayinu j'in mbunə de'gi'ti kin tɔ. Adi ji njiyəi kigo ndigi'ti lə nyənn'gi darə, j'isi ta nya ra'ti ki kadi ji tɔli kon ndigi ra lə darə, ki mərta'gi lə'je ki majel yo. Be ə kigo jibəl kisi'je ki dɔ'je taa'ti, ji toi to ndəgi de'gi kin be, adi wongi lə Luwə in dɔ'je'ti tɔ.

⁴Nan Luwə in nje k'oo kumtondoo ki əti bol, adi ndigi'je ngayn.

⁵Be ə, j'ingi ki ndəki j'in de'gi ki koy ki takul majel'gi lə'je kin, təl'je adi j'in nje kisi ki dɔ'je taa ki Kirisiti. Oyo in ki takul memaji ə ingəi kaji.

- ⁶Ki takul kində rə nan'ti lə'je me tə Jeju Kirisiti'ti, Luwə adi j'ində taa si'ə nan'ti dann nje koy'gi'ti, ə adi j'onyibe nan'ti si'ə me dōran'ti tə.
- ⁷Luwə ra be kadi ɔji'n kadi de'gi pəti gəri tado dəkagilo'gi ki a rei, memaji li'ə ki dōboy'o goto, ki ɔji ki takul Jeju Kirisiti ki gorow ramaji li'ə tado lə'je.
- ⁸In takul memaji ki gorow lə kunme ə, ingəi kaji um in kigo kɔji ta ra'ti lə'se el. Nan in Luwə ə adi'se kaji kin kare.
- ⁹Kaji kin in ki takul kulə ra'se madi ki maji el. In be el, kadi de madi ində'n kadi'ne el.
- ¹⁰Oyo, j'in kuləra ji Luwə. Ində'je kigo kində rə nan'ti lə'je me tə Jeju Kirisiti kadi ji rai kulə'gi ki maji me kisikidōtaa'ti. Ningə kulə'gi kakin, inbe ində dō'a nan'ti kete kadi ji rai'de.
- ¹¹Adi me'se olo dō'ti, toki ndəki kete, in Juwipi kɔji'gi el, adi Juwipi'gi ki nje bar rə'de nje kujə mōti'de, ki in nya ki de'gi rai ki ji'de adi awi ki ndunə rə'de'ti, bar'se nje kujə mōti'de'gi el.
- ¹²Kadi me'se olo dō'ti toki dəkagilo'ə'ti kin, in ki gangi nan'ti ki Kirisiti. In mbunə de'gi'ti lə Luwə ki in Isirayel'gi el. Ingi gotoi me kunmind'i'ti ki Luwə un adi de'gi lə'ne kin. Sii dōnangi'ti ne, indəi me'se dō nya madi'ti el num, dō Luwə'ti el num.
- ¹³Nan ngəsiine ki takul kində rə nan'ti lə'se me tə Jeju Kirisiti, ingi ki ndəki mayinu in sanyi, in təli de'gi ki ndəkba ki takul mosi Kirisiti.
- ¹⁴Tado in Kirisiti inbe ə re ki kisi ki nan ki lapiya mbunə'je'ti. In ə ra adi Juwipi'gi ki de'gi ki in Juwipi'gi el təli de'gi ki kareba. Koy'o dō kagidəsi'ti ɔr ban ki to dann'je'ti kete kə.
- ¹⁵Jeju Kirisiti təl ndukun'gi lə Moji nya'gi ki kare'ti, ki row ra kulə'gi. Ningə, un ginn de'gi ki joo kin təl ində'n ginn de'gi ki kare ki sigi ki gorow kində rə nan'ti si'ə lə'de. Be ə, adi lapiya to'n mbunə'de'ti.
- ¹⁶Jeju ndigi kadi ginn de'gi ki joo kin ulə'de noji nan'ti ki Luwə, kadi təli darə ki kareba. Ningə ki takul koy'o dō kagidəsi'ti, tujj'n nya ki ra adi in njeban'gi lə nan kin kə.
- ¹⁷Re iləmbər Poyta ki maji ki ɔjido lapiya adi ingi ki in sanyi, taa tado lə nje'gi ki in ndəkba tə.
- ¹⁸In ki takul Jeju ə j'in pəti ki j'in, Juwipi'gi eke Juwipi'gi el, j'asi kadi ji rei takum Luwə'ti ki takul Ndil ki kareba inbe kin.
- ¹⁹Be ə, ingi ki in Juwipi'gi el, in mbah'gi el, eke nje dər ki nja'de ta el nga. Nan ngəsiine, in ngann nje be ki mbunə de'gi'ti lə Luwə. In ngann'gi ki me Kəy'ti lə Luwə.
- ²⁰Ingi toi to mbal'gi ki Luwə ində'n kəy be. Ningə ngirə kəy kakin in ki kində dō njekawkulə'gi'ti ki njekeltakita Luwə'ti. Ə Kirisiti inbe ə in mbal ki dō kum kəy'ti.

²¹In me kində rə nan'ti lə'je ki Kirisiti'ti ə mbal ra kəy'gi kare kare uwəi nan maji. Ningə kəy kakin aw ki taa mad'a'ti ki kete kete kadi təl kəy ki ar njay me Burəbe'ti.

²²In me kində rə nan'ti ki Jeju Kirisiti ə, ingi ki in Juwipi'gi el ka, indəi rə'se nan'ti ki ndəgi de'gi lə Luwə kadi təli kəy ki Luwə sii me'ti ki takul Ndil'ə.

Epeji'ti 3

¹In ki tado kin ə, m'in Pol, m'in dangay tado Poyta ki maji lə Jeju Kirisiti, tado lə'se in de'gi ki in Juwipi'gi el.

²M'gər maji kadi oyi poy kuləbər ki Luwə, kigo me maji'ti li'ə, ulə ji'm'ti tado maji lə'se.

³Luwə te ki də nya'gi ki to lo kiyə'ti adi'm m'gər. In nya'gi kin ə m'ndangi'de m'ulə'n madi'se.

⁴Loki tudəi makitu ki m'ndangi m'ulə'n madi'se kin ningə, inbe'gi a oyi nyagər ki əjido Kirisiti ki to lo kiyə'ti, ki Luwə te ki də'a adi m'gər ar njay kin.

⁵Toki rəta'ti, nya'gi ki Luwə te ki də'a adi njekawkulə'gi, ki de'gi ki njekeltakita'a'ti ki ində'de ta dangi to nje ra kulə lə'ne, ki takul Ndil Luwə kin, te ki də'a be adi kaw'je'gi ki kete el.

⁶Ningə nya ki to lo kiyə'ti kakin, ki takul kində rə nan'ti lə'de ki Jeju Kirisiti ə, de'gi ki in Juwipi'gi el, a ingəi nya nduwə nan'ti se'je j'in ki j'in Juwipi'gi; in se'je nan'ti me darə'ti ki kare, taa kunndu ki kare inbe kin to tado lə'de me tə Kirisiti'ti, ki takul Poyta ki maji.

⁷M'təl njekuləbər lə Poyta ki maji kin. In kin in kadikare ki Luwə adi'm kigo memaji'ti li'ə ki takul kuləra təg'ə.

⁸M'in ki nda'a'm goto utə njekunme'de kadi Kirisiti pəti tigə. Ningə re in be kaa, Luwə oo maji ngayn kadi m'in ə, ulə kulə kiləmbər Poyta ki maji lə Kirisiti ji'm'ti tado de'gi ki in Juwipi'gi el. In nyakingə kibo ki utə nyagər lə de'gi lə Kirisiti pəti tigə.

⁹Ningə m'ingə kadikare ki kadi m'təji'n de'gi pəti ar njay, ke gorow ki bann ə, Luwə a təl'n ta nya ki un ndu'ne də'ti, ki to lo kiyə'ti kin wa. Luwə ki njera nya'gi pəti, iyə də nya kin ki de'gi ki dəkagilo'ti ki mayinu.

¹⁰Ningə ngəsiine ki takul Njekawnan'gi, nje konbe'gi ki nje təgi'gi ki me nəl'ti taa, asi kadi gəri nyagər lə Luwə. Nyagər kin, Luwə təji ki row'gi ki dangi dangi.

¹¹Nya kin təta'ne kigo kəjitara'ti lə Luwə ki to ki biti ki non'ti ki takul Burəbe lə'je Jeju Kirisiti. Kəjitara kakin, təta'ne ki takul Burəbe lə'je Jeju Kirisiti.

¹²Me kində rə nan'ti lə'je ki Kirisiti ə, j'ingəi tarow ki gorow lə kunme kadi ji ndəti ki rə Luwə'ti ki me ki tinyi kati.

- ¹³In be ə, m'dəji'se kadi adi me'se tuji tado la kon'gi ki m'nji m'ingə tado la'se kin el. Nan kadi in ginn ronel la'se yo taa.
- ¹⁴Tado kin ə, m'nji m'osi məkəsi'm nanga non Baw'je ki dōran'ti,
- ¹⁵ki takul'ə ki kar'ne ba ə, ginn koji'gi ki dōran'ti eke ki dōnangi'ti ne sii ki do'de taa.
- ¹⁶M'dəji Luwə kigo nyakingə'ti li'ə ki ngayn kigo Ndil'ti, kadi adi'se in njekunme'gi tōgi kadi nganyi ki takul Ndil'ə me'se'ti.
- ¹⁷Kadi Kirisiti ra lo kisi la'ne ngarme'se'ti ki takul kunme. Nya dəji la'm in kadi ndiginan ra sese adi nganyi, ningə kadi ginn'se uwə nangi ngan me'ti tō.
- ¹⁸Be ə, a asi kadi in gəri ki ndəgi de'gi la Luwə pəti, kadi ndigi la Kirisiti in ndigi ki əti bol, ki de asi kadi a mbəji ngal'a ge tat'a ge kow'ə ge ki ngal'a ki ta ge el ratata.
- ¹⁹Oyo, a asi kadi in gəri ndigi la Kirisiti ki utə nyagər'gi pəti, ningə kadi Luwə inbe rosi'se ki rosi ki betete la'ne.
- ²⁰Luwə ra nya'gi ki takul tōgi ki isi me'je'ti. Ningə, loki ji dəji'ə nya madi ə, ra utə nya ki ji dəji'ə, eke, in ki j'isi məri to mər bay.
- ²¹Kadi tōji in do'a'ti mbunə Njekawnan'gi'ti ki takul Jeju Kirisiti, tado ginn de'gi'ti pəti, ki dəkagilo'gi ki dəkagilo'gi. Amen!

Epeji'ti 4

- ¹M'ulə dingəm me'se'ti, m'in ki m'in dangay tado la Burəbe, kadi gorow kisikidōtaa la'se asi ta bar ki Luwə bar'se.
- ²Kadi awi ki səl dō, ki hal ki səl ləm ləm, ki koreme, ə kadi sii do'ti ki nan me ndigi nan'ti.
- ³Uwəi rō'se ngan kadi ngəmi go k'in'se kare me Ndil Luwə'ti, ki gorow kisi nan ki lapiya.
- ⁴Darə in kareba, taa Ndil Luwə kaa, in kareba tō. In be tō ə, Luwə bar'se kadi awi ki nya kindəmedōti kareba tō.
- ⁵Burəbe in kareba, kunme in kareba, ta batəm kaa in kareba tō.
- ⁶Luwə in kareba, ningə in ə, in Baw'je pəti, taa in dō nya'gi'ti pəti, ra kulə ki takul de'gi pəti, ningə isi me de'gi'ti pəti tō.
- ⁷Nan, de ki ra ra dann'je'ti, ingə kadikare ra kulə ki sōw do'ne, kigo kadi'ti ki Jeju Kirisiti ndigi kadi'n'je.
- ⁸In be ə, ndangi me makitu'ti la Luwə eyina: «Loki in aw me lo'gi'ti ki taa nu, uwə dangay'gi, Adi aw se'de kum'ne'ti, Ningə adi kadikare de'gi.»
- ⁹Ningə k'el kene: «In aw me lo'gi'ti ki taa», kin, to ar njay kadi kete bay ta kadi aw taa, Kirisiti ur aw ginn dōnangi'ti, me lo'gi'ti ki bo nu tō.

- 10**Nje k'aw nanga inbe kin ə, in nje k'aw lo'gi'ti ki taa gidi dōran'gi'ti tō. Nya kin ra nya be kadi Ndil'ə in me nya'gi'ti pəti. Ta kadi onbe dō nya'gi'ti pəti me lo'gi'ti pəti tō.
- 11**In ə adi kadikare de'gi, nje ki nan'gi adi in njekawkulə'gi, nje ki nan'gi kadi in de'gi ki njekeltakita Luwə'ti, nje ki nan'gi kadi in de'gi ki nje kiləmbər Poyta ki maji, nje nan'gi kadi in de'gi ki njekul Njekawnan'gi, ningə kadi nje ki nan'gi in njendo de'gi tō.
- 12**Ki gorow kin ə, ra adi de'gi lə Luwə a asi kadi rai kulə li'ə, kadi Njekawnan'gi toi to darə Kirisiti ki tōgi ki kete kete be.
- 13**Ki row kin ə, j'in pəti, j'a tei k'in kare me kunme'ti, ki gər Ngonn lə Luwə'ti. Ningə j'a təli Njekawnan'gi ki tōgi gangi, ə j'a tōgi par par biti kadi j'a toi to Kirisiti be.
- 14**Be ə, j'a toi to ngann'gi ki nəl nyando'gi ki ngom isi aw se'de ki yo ge ki ne ge be el, to tokibo ki pung'i mann ba si ra'a be el nga. Ningə de'gi ki nje kədi de'gi ki ta'gi ki ngom'gi lə'de kin, a rai'je kadi ji ndəm row ki takul nyando'gi lə'de ki ngom kin el tō.
- 15**Nan kadi ji ndiginan yo ge ki ne ge me k'el nan ta ki rōta'ti, kadi ji tōgi me nya'gi'ti pəti, biti kadi ji toi to Kirisiti inbe be, in ki in ki boi ki dō Njekawnan'gi'ti.
- 16**Me Kirisiti'ti ə darə ba pəti in ki rōti nan'ti maji ki takul dəkur'gi lə ngirə ki ra. Loki ngonn rō ki ra, ra kulə lə'ne maji ningə, a ra kadi darə ba pəti a tōgi taa taa ningə gəsirə me ndigi nan'ti.
- 17**In be ə, m'el'se ta kin, ə m'təl m're dō'ti bay me tō Burəbe'ti. Ononyi'se kadi row njiyə'se to to nya de'gi ki gəri Luwə el kam be, tadō kulə ra'de in kigo mərta'gi'ti lə'de ki nda'a goto.
- 18**Lo ki ndul onbe dō nyagər'ti lə'de. In sanyi kadi kisikidōtaa'ti ki sigi ki Luwə adi. Toki rōta'ti, gəri el tadō me ngan lə'de.
- 19**In de'gi ki nya ki majel ki a rai ə rō'de a səl'de dō'ti goto. Dəkagilo'gi lə'de pəti in kadi rai nya'gi ki majel. Be ə, nyara'de ki dangi dangi ki to njen kin, degə'gi kin, nanyi ki lo ra'a'ti ki non'de'ti.
- 20**Nan ingi, in kigo row'gi ki be kin ə, ndoi kadi gəri Kirisiti el.
- 21**Toki rōta'ti oyi ta ki sōw dō'a nga, ningə, ingi ki in njekunme'gi, ndoi'se nya'gi ki awi nan'ti ki rōta ki de a ingə rō Jeju'ti.
- 22**Re in be ningə, sōw kadi mbəti nya ra'se'gi ki mayinu kigo lo kəki de'ti, ki ndigi ra'gi li'ə ki majel ki a aw ki de tujj'ti.
- 23**Maji kadi inyəi adi Ndil Luwə yəti mərta lə'se.
- 24**Maji kadi təli de'gi ki sigi ki Luwə ində'de kigo mərta'ti lə'ne, kadi kisikidōtaa lə'se in dana ə ar njay ki row lə rōta.

- ²⁵Tado kin ə, kadi inyəi ta kel ta ki ngom kə, ə kadi de ki ra, elta ki rəta'ti madi'ne, tado j'in pəti j'in ngann rə ki kare.
- ²⁶Re wongi ra'se ə, kadi wongi kin aw sese adi rai majel el. Ononyi'se kadi isi me wongi'ti ba bitə kadi kadi ur də'se'ti.
- ²⁷Adi tarow Su kadi dum də'se el.
- ²⁸Kadi de ki in njebogi kete ə inyə ta bogi lə'ne, ningə kadi ra kulə ki ji'ne kadi ingə'n nya ə ra'n ki de ki nya to rə'a
- ²⁹Kadi ta ki majel ki a tuji me madi'se'gi te ta'se'ti el. Nan kadi ta ki maji ki a ra ki njekunme'gi ki rangi ə te ta'se'ti. Ta ki be kin ə a ra maji ki de'gi ki nje k'oo də ta lə'se.
- ³⁰Ononyi'se kadi adi me Ndil Luwə tuji. Ndil Luwə kin ə Luwə adi'se kadi təji kadi in yan'a'gi. Ningə Ndil kin adi me'je tyni kati toki ndə madi a re non, ki Luwə a taa'je ilə'je taa ki ratata me majel'ti.
- ³¹Ɔri hal'gi ki kati bangi pəti me'se'ti kə. Ngəmi majel madi me'se'ti el, ki wongi, ki kəl nan, ki taji nan. Ningə kadi hal mendul goto me'se'ti to goto.
- ³²Kadi rai maji ki nan ki yo ki ne. Ningə kadi ta on me'se tado lə nan, ə inyəi go majel ki madi'se'gi rai sese kə toki Luwə inyə'n go majel'gi lə'se kə, me tə Kirisiti be tə.

Epeji'ti 5

- ¹Ingi ngann'gi ki Luwə ndigi'se ə, maji kadi ndaji'ə.
- ²Maji kadi isi ki də'se taa me ndigi nan'ti, toki Kirisiti ndigi'je ə adi rə'ne Luwə koy'ti tado lə'je, to kadikare eke nya mosi ki əti Luwə maji be.
- ³Be ə, ta k'in se de'gi'ti lə Luwə, kadi kaya ki ra ki ndəgi nya'gi ki toi njen kaa gotoi dann'se'ti num tə. Elita nya'gi ki be kin dann'se'ti el to k'el el. Taa kadi kumnda goto dann'se'ti tə.
- ⁴In gorow'ə'ti el kadi ta'gi ki to njen ki ta ki minə madi'gi te ta'se'ti. Nan kadi ta ki a te ta'se'ti, in ta ra oyo Luwə yo taa.
- ⁵Maji kadi in gəri nya'gi kin maji: njera kaya'gi num, njera nya'gi ki to njen num, njera kumnda nya'gi ki asi nan ki yo ki ra num kin, a oy Konbe lə Kirisiti eke lə Luwə el.
- ⁶Kadi adi de madi ədi'se ki ta'gi ki nda'de goto el. Tado in ki takul nya'gi ki be kin ə, wongi lə Luwə isi re'n də de'gi'ti ki nje təl rə'de go ta'ti li'ə el.
- ⁷Be ə, maji kadi indəi rə'se nan'ti se'de də nya madi'ti el.
- ⁸Toki rəta'ti, ndəki mayinu sii me lo ki ndul'ti, nan ngəbine, ki takul kində rə nan'ti lə'se ki Burəbe, in de'gi ki lo ki ar njay'ti, ə maji kadi nya ra'se in nyara lə ngann'gi ki lo ki ar njay'ti.

- ⁹Tado kandi kuləra ki maji lə de ki in lo ki ar njay'ti in: nya ra'gi ki maji, ki nya ra'gi ki dana, ki nya ra'gi ki rəta'ti.
- ¹⁰To ngann'gi ki lo ki ar njay'ti, maji kadi indəi təgi də rə'se'ti kadi ər mbunə nya ki nəl Burəbe ki nya ki nəl'ə el nan'ti.
- ¹¹Kadi nya madi ki ore'se nan'ti ki nya ra'gi ki majel ki lo ndul'ti kin goto. Nan tei ki ginn'de taga to te yo taa.
- ¹²Tado nya'gi ki ko de'gi kin isi rai lo kiyə'ti, in nya'gi ki to rəsəl ngayn kadi de elta'a.
- ¹³Ningə loki de ər ginn nya'gi ki isi rai ə, kulə ra'de'gi ki majel to taga ar njay njay.
- ¹⁴Tado nya'gi pəti ki ginn'de te lo kunj'i'ti təli lo kunj'i. In be ə, makitu lə Luwə ene: «Ndəl də bi'ti, in nje to bi, Ində taa dann njekoy'gi'ti, Ə Kirisiti a adi kunj'i lə'ne a unji də'i'ti.»
- ¹⁵Kadi indəi kumkədi də rə'se'ti me ji kisikidətaa'ti lə'se. Kadi nya ra'se in nyara lə de'gi ki nje tər'gi um, nyara lə mbo'gi el.
- ¹⁶Dəkagilo ki j'isi'ti kin in dəkagilo ki majel, ə kadi dəkagilo'gi pəti ki Luwə adi'se ə, rai nya'gi ki maji ta ta um adi dər kare el.
- ¹⁷Tado kin ə, kadi toi to de'gi ki kur də'de goto be el, nan kadi in gəri nya ki in ndigi lə Burəbe.
- ¹⁸Adi yiwi kandi nju ra'se el tado yiwi ki ra a aw ki de kaya ki ra'ti. Nan kadi rosi ki Ndil Luwə ki ar njay yo taa.
- ¹⁹Maji kadi elinan ta me pa'gi'ti, osi pa'gi lə Luwə ki ndəgi pa'gi ki Ndil adi'se. Osi pa'gi kin uləi təji də Burəbe'ti ki ngarme'se ba pəti.
- ²⁰Dəkagilo'gi pəti, kadi rai oyo Luwə ki Baw me nya'gi'ti pəti, me tə Burəbe'ti lə'je Jeju Kirisiti.
- ²¹Uləi də'se ginn təgi'ti lə nan ki yo ki ne, tado koji ki k'ilə də Kirisiti'ti ki awi.
- ²²In dene'gi, kadi nan nan ulə də'ne ginn təgi'ti lə ngaw'ne toki isi uləi də'se ginn təgi'ti lə Burəbe be.
- ²³Tado ngaw in ki boi də dene'ti, toki Kirisiti in ki boi də Njekawnan'gi'ti kin be tə. Kirisiti in Njekaji Njekawnan'gi ki in darə'a'gi.
- ²⁴Be ə, toki Njekawnan'gi uləi də'de ginn təgi'ti lə Kirisiti kakin ə, dene'gi kaa, kadi uləi də'de ginn təgi'ti lə ngaw'de'gi me nya'gi'ti pəti tə.
- ²⁵Ningə in ngaw dene'gi, maji kadi in ndigi ne'se'gi toki Kirisiti ndigi'n Njekawnan'gi ə adi rə'ne koy'ti tado lə'de kin be.

- ²⁶Adi rɔ'ne koy'ti kadi tɛl Njekawnan'gi de'gi ki ar njay ta k'in'de de'gi'ti lɛ Luwɛ, go togi ki togi'de ki mann num ki ta lɛ'ne num tɔ.
- ²⁷Jeju ge kadi n'te ki Njekawnan'gi takum'ne'ti ki kɔsikurɛ ki ɛti bol, ki kanji yoro num, ki ngirɛ rɔ'de'gi ra ju ju el num, kadi nya madi ki asi nan el goto rɔ'de'ti num tɔ. Ge kadi Njekawnan'gi ari njay ki kanji ta madi dɔ'de'ti.
- ²⁸Be tɔ ɛ, maji kadi ngaw dene'gi ndigi ne'de'gi toki isi ndigi darɔ'de in be be. De ki nje ndigi ne'ne, ndigi darɔ'ne inbe.
- ²⁹Toki rɔta'ti, de ki ɔsi rɔ'ne ta nja kare goto. Nan j'in pɛti j'uli'de ki nyakusɔ, ɛ j'indɛi kum'je go'de'ti to kindɔ yo taa. In be ɛ, Kirisiti isi ra'n ki Njekawnan'gi,
- ³⁰tadɔ j'in ngann darɔ'a'gi.
- ³¹Tadɔ kin ɛ, dingɛm a inyɔ'n baw'ne in ki kon'ne, ningɛ tinyɛi nan ki ne'ne, ɛ in joo pɛti tɛli darɔ ki kare.
- ³²Nyando kibo to me ta'ti kin, nan m'el'se kadi in ta ki ɔjido Kirisiti ki Njekawnan'gi.
- ³³Nya ki maji kadi de ra ɛ to kin, kadi ngaw dene ki ra ndigi ne'ne to darɔ'ne inbe be, ɛ kadi dene tɛl rɔ'ne go ta'ti lɛ ngaw'ne tɔ.

Epeji'ti 6

- ¹Ngann'gi, ingi ki ndɛi rɔ'se nan'ti ki Burɛbe, maji kadi tɛli rɔ'se go ta'ti lɛ nje koji'se'gi, tadɔ in kulɛra ki maji.
- ²ɔsi kurɛ baw'i ki kon'i, tadɔ in kin in mbɛrkikindɛ ki dɔkete ki Luwɛ adi ki kunndu dɔ'ti ki ene:
- ³«A isi maji me dɔnangi'ti ningɛ ndɔ'i a in ngayn tɔ.»
- ⁴Ningɛ in baw'gi, kadi ndɛji ndu ngann'se'gi indɛi'de bol'ti el, nan kadi ngɛmi'de me nyando'ti ki maji, ki me kindɛ koji'ti kigo ta'ti lɛ Burɛbe.
- ⁵In bɛr'gi, maji kadi tɛli rɔ'se go ta'ti lɛ be'se'gi ki dɔnangi'ti ne ki kɔsikurɛ ki ngayn, ki bol, ki ngarme ki ar njay toki in Kirisiti inbe ɛ, isi tɛli rɔ'se go ta'ti li'ɛ be.
- ⁶Ononyi'se kadi rai kulɛ lɛ'se dɔkagilo'ti ki de'gi indɛi kum'de go'se'ti par, toki isi rai kulɛ kadi ingɛi maji takum de'gi'ti yo be. Nan maji kadi rai kulɛ to bɛr'gi lɛ Kirisiti ki isi rai ndigi lɛ Luwɛ ki me'de ki kareba be.
- ⁷Maji kadi rai kulɛ ki rɛnel, to nya ki in kulɛ lɛ Burɛbe ɛ isi rai be, um in kulɛ lɛ de'gi el.
- ⁸In gɛri bɛti toki nan nan a ingɛ nyakugɛ goji lɛ'ne rɔ Burɛbe'ti kigo maji'ti ki ra, re in bɛr eke in de dɔrɔ'ne.

- ⁹In be bər'gi, ingi kaa, kadi adi row nya ra'se maji ki rō'de'ti tō. Maji kadi inyōi ta kində'de bōl'ti kō, ə kadi in gəri toki be'de num, be'se num in kareba, ə isi me dōran'ti taa nu, ə kōr kum de dana goto rō'a'ti.
- ¹⁰Kadi ji tōl'n ta ta'gi, maji kadi tōli de'gi ki nje tōgi'gi ki takul kində rō nan'ti lə'se ki Burəbe ki in nje tōgi ki ngayn.
- ¹¹Maji kadi in tulōi nyakati'gi ki Luwə adi'je ba pəti rō'se'ti, kadi rai dingəm non kədinan'gi'ti lə Su.
- ¹²Tadō in de'gi ki awi ki darō ki mosi ə j'a ji rō'i se'de el, nan j'isi rō'i ki ndil'gi ki majel ki nje'gi kibo ki dō'de'ti, ki nje konbe dōnangi'ti ki rōsi ki majel. J'isi rōi ki ndil'gi ki majel ki dangi dangi pəti ki nje konbe me lo'gi'ti ki dōran'ti nu.
- ¹³Tadō kin ə, maji kadi in tulōi nyakati'gi ki Luwə adi'je ba pəti rō'se'ti, kadi loki ndō'gi ki majel rei ningə, rai gərərə ba. Ningə kadi go rō'ti ə, rai taa ba.
- ¹⁴Maji kadi rai taa ba! Ningə kadi ta ki rōta'ti ə dōi bōdi'se'ti to ndar be, ə kadi nyara ki dana to to bar handi ki kadi dōi gu'se'ti be.
- ¹⁵Maji kadi kində kalangi kaw kiləmbər Poyta ki maji ki nje kadi lapiya, to to sa kulə nja'ti lə'se be.
- ¹⁶Me nya'gi'ti pəti, maji kadi uni kunme adi to to dər lə'se be, in ki takul'ə ə a ndəi nyakati'gi lə Su ki sii te to por be tōli kō.
- ¹⁷Kaji ki Luwə aji'je to to jōgi rō ki j'ulōi dō'je'ti be, ə kadi j'uni ta lə Luwə to kiyərō ki Ndil Luwə adi'je be tō.
- ¹⁸Nya'gi kin pəti, dōji Luwə me kel si'ə ta'ti. Eli si'ə ta ki dōkagilo'gi pəti ki takul Ndil Luwə ki ar njay. Rai ki kisi dō nja'ti, ə kadi nanyi ki lo ra'a'ti par par. Elita ki Luwə tadō lə de'gi lə Luwə pəti.
- ¹⁹Elita ki Luwə tadō lə'm tō, kadi loki m'te'n ta'm ningə kadi inbe ində taa ta'm'ti, kadi m'ilō'n mbər Poyta ki maji li'ə ki to lo kiyərō'ti, kanji bōl.
- ²⁰In tadō Poyta ki maji kin ə, m'taa'n tor Kirisiti m'tō'n ki kulə gindi ji'm'ti kəy dangay'ti. Be ə, elita ki Luwə kadi m'elta ki kanji bōl, toki maji kadi m'eli'n.
- ²¹M'ndigi kadi in gəri nya ki sōw dō'm, ki nya m'nji m'ra. In be ə, Tisiki ki in ngonkon'm ki njendigi lə'm, ki in njekuləbər ki nje ra nya ki low'ə'ti me Burəbe'ti, a el'se nya'gi pəti ki ojido'm.
- ²²In tadō kin ə, m'ul'ə rō'se'ti kadi in gəri ji kisi'je, ningə kadi ulə dingəm me'se'ti tō.
- ²³Kadi lapiya, ki ndiginan, ki kunme lə Luwə ki Baw ki Burəbe lə'je Jeju Kirisiti, in dō ngannkon'je'gi'ti.
- ²⁴Kadi, memaji lə Luwə in nan'ti ki de'gi pəti ki nje ndigi Burəbe lə'je Jeju Kirisiti ki ndigi ki to ki dōkagilo'gi pəti.

Pilipì'gì

Pilipì'gì 1

- ¹In m'in Pol, nan'ti ki Timote, j'in njekuløbør'gi læ Jeju Kirisiti ə ji ndangi makitu kin j'adi'se in de'gi læ Luwə ki me kində rə nan'ti me tə Kirisiti'ti, ki sii Pilipì'ti. Makitu kin səw də'se, ingi ki njekørnon'se'gi, ki diyakirə'gi.
- ²Ningə kadi memaji ki kisimaji læ Baw'je Luwə ingi ki Burəbe læ'je Jeju Kirisiti in nan'ti sese.
- ³Dəkagilo'gi pəti ki me'm olo də'se'ti ə, m'ra oyo Luwə.
- ⁴Taa dəkagilo'gi pəti ki kadi m'el'n ta ki Luwə tado læ'se pəti ə, m'el si'ə ki ronel tə.
- ⁵Ronel læ'm in tado ra ki rai sə'm me kulə kiləmbər Poyta'ti ki maji, lo kulə ngirə'ti nu biti bone.
- ⁶M'gər maji kadi Luwə ki ində ngirə kulə ki maji me'se'ti kin, a awi'n biti ta telta'a'ti, ndə təl Jeju Kirisiti'ti.
- ⁷In gorow'ə'ti kadi m'aw ki mərta ki be kin tado læ'se pəti, tado m'ində'se dann me'm'ti. Ingi, indəi rə'se nan'ti sə'm də maji'ti ki Luwə ra sə'm. Indəi rə'se nan'ti sə'm pəti me k'in'm dangay'ti, ki me rə'ti ki m'ro ki təgi'm tado Poyta ki maji.
- ⁸Luwə asi kadi mannaji læ'm toki, ingi pəti m'ndigi'se ndigi læ Jeju Kirisiti, m'ər mann də'ti səti.
- ⁹Nga ningə, nya ki m'dəji Luwə, in kadi ndiginan læ'se in ki də mad'a'ti də mad'a'ti, nan'ti ki nya gər ki rəta'ti ki me kər kum nya ki maji ki nya ki majel nan'ti kadi ar njay.
- ¹⁰Lo kin'ti, a gəri go nya ki nda'a to'ti ki maji ra. Ə a in de'gi ki kar njay, ki ndə təl Kirisiti'ti, de asi kadi aw ki ta madi də'se'ti el.
- ¹¹Ningə a in de'gi ki nyara ki dana, ki in rə Kirisiti'ti a to mbar mbar rə'se'ti, tado təbar ki təji læ Luwə.
- ¹²Ngannkon'm'gi, m'ndigi kadi in gəri toki nya ki te də'm'ti kin ra adi Poyta ki maji aw ki kete to kaw yo.
- ¹³In be ə, de'gi pəti ki nje ra kulə ki nje konbe ki boi, ki ndəgi de'gi, gəri kadi in tado kulə læ Kirisiti ə m'to'n dangay'ti.
- ¹⁴Nga ningə, to'm dangay'ti, ra adi ngannkon'm'gi ngayn, uni me'de adi Burəbe, ə ingəi təgi də mad'a'ti kadi elita læ Luwə ki kanji bol.
- ¹⁵In ki rəta'ti kadi de'gi madi iləimbər tə Kirisiti ki hal ta ki ra, ki hangal n'in, nan de'gi ki nan'gi, iləimbər'ə ki hangal ki maji tə.

- 16**De'gi ki awi ki hangal ki maji kin, rai kulə kin ki ndiginan. Ningə gəri kadi m'in lo kin'ti ne, m'nji m'rə tado Poyta ki maji.
- 17**Nje ki awi ki hal ta ki ra, isi iləimbər tō Kirisiti ki ndigi ra ki sōw dō'de. Ningə nya ki me'de'ti ki ɔsi'de adi isi iləimbər tō Kirisiti kin in nya ki dana el. Sangi kadi n'adi m'in kon dō mad'a'ti, me dangay'ti ki m'in'ti.
- 18**Ningə re in ki me ki maji eke in ki majel ə isi iləimbər tō Kirisiti ə, in kin de aw go'ti el. M'gər kadi isi iləimbər tō Kirisiti, ningə m'ra ronel dō'ti, ə m'nanyi ki lo ra ronel dō'ti.
- 19**Tado m'gər kadi in nya ki isi ra nya kadi ta təl ta'a ə m'ingə'n kaji. M'ingə'n kaji ki takul k'el ki isi elita ki Luwə tado lə'm num, ki takul tōgi ki Ndil Jeju Kirisiti adi'm num.
- 20**Ki ɔji go nya ki m'nji m'ngəm ta'a dele, ki m'nji m'ində me'm dō'ti, nya ki rō'm a səl'm dō'ti goto. M'tinyi me'm kati kadi re in bone eke ndō'gi pəti, m'a m'tōji k'in kibo lə Kirisiti kadi de'gi oyi darō'm'ti. Re in me kisidōtaa'ti lə'm eke me koy'm'ti.
- 21**Ki darō'm'ti, kisikidōtaa lə'm in tado Kirisiti, ə koy'm in maji lə'm tō.
- 22**Ningə, re kisi'm ki dō'm taa bay, a adi'm tarow kadi m'ra kulə madi ki to soti ə, lo kin'ti, m'gər nya ki kadi m'mbəti el, ke in kisikidōtaa eke in koy wa kaa m'gər el.
- 23**Nan nya'gi joo isi ndəri'm'in yanan: m'ndigi kadi m'tusi dōnangi kin m'inyə, ə m'aw m'nji kadi Kirisiti'ti. In kin ə in nya ki to soti ngayn.
- 24**Ningə kisi'm dōnangi'ti ne, maj'a to'ti ngayn tado lə'se.
- 25**Nga ningə, m'gər maji, ujə'm roy kadi m'a m'nji dōnangi'ti ne bay, m'a m'in kadi'se'ti ne pəti bay tado kaw kete lə'se, tado ronel lə'se me kunme'ti.
- 26**Lo kin'ti, loki m'təl m'te dann'se'ti ə, ki takul'm, a gəri row tōji ki isi me tō Kirisiti'ti kin ar njay.
- 27**Nan k'in ə, kadi panjiyə'se in kigo Poyta'ti ki maji lə Kirisiti, kadi re m're dann'se'ti, eke m'in sanyi sese kaa, m'oo ta ki dō'se'ti maji. Kadi m'oo poy'se toki uwəi tōgi'se ba me ndil'ti ki kare, indəi rō'se nan'ti, rəi ki me ki kare kigo me'se'ti ki uni adi dō Poyta'ti ki maji.
- 28**Ningə inyəi tarow adi njeta'gi lə'se uləi bol kare me'se'ti el. Loki inyəi tarow adi uləi bol me'se'ti el, a to taga kadi in de'gi ki uni row ki kaw tuji'ti, ə ingi, uni row kaji tō. Ningə pəti, in ndigi lə Luwə kadi to to be.
- 29**Tado ki ɔjido Kirisiti, Luwə ra sese maji adi uni me'se adi'ə par el, nan adi ingəi kon tado li'ə tō.
- 30**Ningə ki ngəsine kin, ingi uləi rō'se me rō'ti ki kete m'nji m'rə kakin tō. Rə kin, bone ge kin kaa m'nji ta'ti ne m'nji m'rə toki in gəri.

Pilipi'gi 2

- ¹Toki ka ki Kirisiti ulə'n dingəm me'se'ti, toki ingəi tōgi me ndigi nan'ti, toki Ndil dō'n'se nan'ti, toki me'se to'n dō nan'ti, isi ōji k'oo kumtondoo lə'se ki rō nan'ti,
- ²m'dəji'se kadi adi'm'in rōnel me kuwə nan me'se'ti lə'se kin. Adi ndiginan ki kare inbe kin ə uwə me'se, adi me'se in kare, indəi rō'se nan'ti.
- ³Rai nya madi kare ki hal ni ki ra el, taa hal kōji rō el tō. Nan ki dō ki səl lōm, kadi de ki nungī oo madi'ne to kibo dō'ne'ti.
- ⁴Kadi de madi sangi maji lə rō'ne inbe par el, nan kadi sangi maji lə ndəgə'gi to taa.
- ⁵Kadi panjiyə'se ki rō nan'ti in panjiyə de'gi ki nje kində rō'de nan'ti me to Kirisiti.
- ⁶Kirisiti ki, lo kulə ngirə'ti nu, re oo nya'gi ki rō'a'ti pəti ə, in Luwə inbe par, nan sangi kadi n'uwə majirō'ne ki ji kasi ki asi nan ki Luwə kin el.
- ⁷Or tōbar kin dō'ne'ti kō to k'or yo, Ra rō'ne njekuləbər'ti, Təl rō'ne to de'ti, Adi de'gi gəri'ə me nya'gi'ti pəti toki in de.
- ⁸Səl dō'ne, Təl rō'ne go ta'ti bitī oy'n, Koy ki dō kagidəsi'ti.
- ⁹In tado kin ə, Luwə un dō'a taa ad'a ra ngaw, Ad'a to ki in dō tō'gi'ti pəti.
- ¹⁰Tado kunme me to Jeju'ti, Nyakində'gi pəti ki dōran'ti, Dōnangi'ti ki ginn dōnangi'ti Ōsi məkəsi'de nanga non'a'ti,
- ¹¹Ə kadi ta te ta de'gi'ti pəti toki Jeju Kirisiti in Burəbe, Kadi to Luwə ki Baw'je bari'n.
- ¹²Njendigi'm'gi ki maji, to ki ka ki rai go ndu'm'ti ki ndō'gi ndō'gi, dəkagilo ki m'in'n dann'se'ti, kadi rai ki dəkagilo ki oyi m'in dann'se'ti par el, nan dəkagilo ki m'goto'n dann'se'ti ne inbe kin kaa, kadi rai kulə dō kaji'ti lə'se ki bol Luwə, ki dō ki səl.
- ¹³Tado Luwə inbe ə ində ndigira me'se'ti num, əsi'se adi rai num, kigo kōjira'ti li'ə.
- ¹⁴Rai nya'gi pəti ki kanji barta ki kanji kəl,
- ¹⁵kadi ta madi goto dō'se'ti, kadi in de'gi ki kar njay, kadi in ngann'gi lə Luwə ki inyəi adi nya ki majel kare be ka rati rō'je'ti el, dann de'gi'ti ki uri mu sulə ki, de'gi ki ndigi kuləra ki majel par, ki me dōnangi'ti ne. Kadi unji dann'de'ti to por ki unji dō dōnangi'ti,
- ¹⁶loki a iləi'de mbər ta kaji. Lo kin'ti, m'a m'un'se kadi m'ində'n gu'm, ndō təl Kirisiti'ti. Tado m'anyi ngodi ki rō'm to'm ki ndangi kare el.
- ¹⁷Re kadi mosi'm osi nanga dō kulə'ti ki m'ra, kadi ki m'un'n kunme lə'se to kadikare m'adi Luwə ə, m'ra rōnel, ningə kadi rōnel lə'm kin in rōnel lə'se pəti.
- ¹⁸Ningə ingi kaa, kadi rai rōnel tō, ə adi rōnel lə'se in rōnel lə'm tō.

- ¹⁹M'gər dō'm'ti maji kadi me tō Burəbe Jeju'ti, nanyi ngayn el kadi m'a m'ulə ki Timote rō'se'ti non kadi re ki poy'se adi'm kadi m'in kaa m'ingə'n tōgi tō.
- ²⁰Timote ki kar'ne ba ə kanyi sə'm ta ki uwə me'm, adi ta on me'ə ə isi mərta dō'se'ti.
- ²¹Ndəgə'gi pəti, kanyi ngodi tado maji lə rō'de inbe par ə uwə me'de, um ngodi lə Jeju Kirisiti el.
- ²²Nan in, tōji ki taga adi de'gi gəri'ə to ngonn ki nje njiyə nja baw'ne'ti. Ində rō'ne ta kulə kiləmbər Poyta'ti ki maji sə'm.
- ²³M'gər kadi in ə m'a m'ulə ki rō'se'ti loki m'a m'oo ta ki dō'm'ti ar njay.
- ²⁴Taa m'gər dō'm'ti maji, kadi me tō Burəbe'ti, dəkagilo ngayn el ə, darō'm m'inbe, m'a m're kadi m'oo'se.
- ²⁵Ningə ki ngə'sine kin, m'oo maji ngayn kadi m'təl m'ulə ngonnkon'je Epapiroditī, ki in madikulə'm ki madi rō lə'm rō'se'ti gogi. In ki uləi'ə kadi re ki nya'gi ki m'aw ndoo'ə, kadi ra sə'm.
- ²⁶Epapiroditī ndigi ngayn kadi n'oo'se pəti, ningə sangi ki rō tinyi'ne, tado monyi ra'a, adi oyi ta'a.
- ²⁷Monyi ra'a, ki koy'o in ndəkba, nan Luwə oo kumtondoo li'ə. Ningə in kumtondoo li'ə par el, nan in kumtondoo lə'm tō ə Luwə oo, kadi m'ingə metuji ki rangi dō mad'a'ti bay el.
- ²⁸M'sangi kadi m'ulə rō'se'ti gogi kalangi, kadi re oyi'ə ə, ingəi rənel, ə kadi m'in kaa me'm osi'n ki nanga tō.
- ²⁹Lo kin'ti, maji kadi uwəi'ə ki rō'se'ti ki rənel ngayn, me tō Burəbe'ti. Ko de'gi ki to in be kin, maji kadi əsigonn'de.
- ³⁰Tado nanyi nden ba kadi ingə koy tado kulə lə Kirisiti. Un rō'ne ilə kō, kadi re ra sə'm tor'se'ti, me nya'ti ki inbe'gi asi kadi rai adi'm'in el.

Pilipi'gi 3

- ¹Ki ngə'sine kin ngannkon'm'gi, maji kadi rai rənel me kində rō nan'ti ki Burəbe. Nya ki a əgi'm kadi m'təl m'el'se ko ta ki kare ki m'el'se kete nga kin goto. Ningə ki rō'se'ti ə, in nya ki maji sese to maji yo.
- ²Maji kadi indəi kumkədi dō rō'se'ti ki rō de'gi'ti ki rai rō'de to busi'gi be kam, ki rō de'gi'ti ki in nje ra kulə ki me'de ki majel, ki rō de'gi'ti ki nje k'oo mōti ki kujə to nya ki ngayn.
- ³Njekujəmōti'de'gi ki rōta'ti in j'ingi, tado j'isi jī gosi Luwə ki row lə Ndil'ə, rō'je nəl'je ngayn kadi j'ində rō'je nan'ti ki Jeju Kirisiti, ningə j'uwəi kul rō'je el tō.

- ⁴Nan ki rōta'ti, m'aw ki ta ki asi kadi m'uwə'n kul rō'm. Kin ə de madi oo kadi n'asi kuwə kul rō'ne ə, m'in m'asi kuwə kul rō'm m'utə de'ə kin.
- ⁵Ujəi mōti'm ndə ki kon jijoo lə ndə koji'm, m'in ngonn Isirayel, ginn koji'ti lə Benjamen, m'in Ebirə ki me mosi'ti, ningə ki əjidə ndukun, m'in me kuti'ti lə Parisi'gi.
- ⁶Ki əjidə tingəbil, m'in njekində kum njekawnan'gi ndoo, ki əjidə təl rə go ndukun'ti, m'in ki kanji ta madi dō'ti.
- ⁷Nga ningə, nya'gi kin ki kete m'oo'de to nya ki ngayn, ngəsiine m'oo'de to nya ki kə kare tado lə Kirisiti.
- ⁸M'oo'de to nya ki kə kare, loki m'un'de m'əji kadi nyamaji'ti ki əti bol ki in gər ki m'gər Jeju Kirisiti ki Burəbe lə'm. Tado lə Kirisiti, m'inyə nya'gi pəti kə, m'oo'de to nya ki də yiwi be. M'ra be kadi m'in'n nan'ti ki Kirisiti,
- ⁹kadi m'in me ji'ə'ti. Ningə kadi in ki takul ki ra wa m'ra dana me ndukun'ti el, nan kadi in ki takul kuləra Kirisiti. Kadi in ki takul kərtadəti ki Luwə ər ki gorow kunme kadi Kirisiti.
- ¹⁰Nya ki uwə me'm, ində'n ta kadi m'gər Kirisiti, taa kadi m'gər təgi kin ki ində'n taa lo koy'ti. Ningə kadi m'ingə ko kon li'ə kin, ə kadi m'oy ko koy li'ə kin tə.
- ¹¹Be kadi to re to bann ə, m'ində taa lo koy'ti, dann njekoy'gi'ti.
- ¹²Toki rōta'ti, nya ki m'nji m'anyi ngodi tado'a kin, m'ində ji'm dō'ti el bay, taa m'in de ki gəsirə gəsirə el bay tə. M'nanyi ki lo kanyi ngodi'ti kadi m'ində ji'm dō'ti, tado m'inbe ki dō'm, Jeju Kirisiti ində ji'ne dō'm'ti.
- ¹³Ngannkon'm'gi, m'gər kadi m'ində ji'm də nya'ti ki m'nji m'anyi ngod'o kakin el bay, ningə nya kare ki m'ra, me'm oy də nya'gi ki go'm'ti, m'ində təgi də rō'm'ti kadi ji'm ədi nya ki in non'm'ti kin yo.
- ¹⁴M'anyi ngodi səw də nya ki in non'm'ti, kadi m'ingə nya kugəgoji ki Luwə bar'je kadi adi'je dəran'ti ki gorow lə Kirisiti.
- ¹⁵J'in ki ji təgi gangi me ndil'ti, maji kadi mərta lə'je ra nanga də loki m'el ta'ti kin. Nga ningə, kin ə re nya madi to, ə ndu'se asi nan dō'ti el ningə, Luwə a te kum'se dō'ti.
- ¹⁶Re in ri ə ra nya kaa, adi ji njiyəi nan'ti toki j'in nu biti ji tei ne kin.
- ¹⁷Ngannkon'm'gi, maji kadi ndaji'm'in, ə kadi kum'se in go nja de'gi'ti ki isi njiyəi kigo lo njiyə'gi'ti toki in gəri.
- ¹⁸Tado ngayn'gi, njiyə'de əsi ta koy Kirisiti də kagidəsi'ti. Ningə in ta ki m'el'se ki dəkagilo'gi pəti, nan m'təl m'el'se bone bay, ki mann non kum'ti.
- ¹⁹In de'gi ki ta tōlta'de in tuji, tado luwə lə'de in kanda'de, taa təbar lə'de in me nya'ti ki to rəsəl'ti tə, ningə nya ki uwə me'de, in nya ki dənangi'ti ne par.

²⁰Nan j'in ə, j'in ngannjebe'gi ki dōran'ti. Dōran ki in lo ki j'isi ji nginə njekaji'je, Burəbe lə'je Jeju Kirisiti kadi ində'ti to re ingə'je.

²¹Jeju a mbəl darə'je ki tōg'ə goto, ki a oy kin, kadi təl to to darə'a ki aw ki tōji ki əti bol kin be. A ra kulə kin ki tōgi ki awi'n kadi uwə'n nya'gi pəti ginn tōgi'ne'ti.

Pilipi'gi 4

¹Ngannkon'm'gi ki njendigi lə'm, m'ndigi ngayn kadi m'təl m'oo'se. Ingi, in nya rōnel lə'm, in jōgi kōsikurə ki isi dō'm'ti. Lo kin'ti, njendigi lə'm, maji kadi uwəi tōgi'se ba to kin be, njiyəi nan'ti ki Burəbe.

²M'uwə nja Ebodi in ki Sentisi, m'dəji'de kadi adi me'de in kare me kində rə nan'ti ki Burəbe.

³Nga ningə in madikulə'm ki maji, m'dəj'i kadi ra se'de adi ndu'de osi go nan'ti, tado in dene'gi ki indəi rə'de nan'ti sə'm, rəi tado Poyta ki maji. Rəi, nan'ti ki Kileman ge ki ndəgi madikulə'm'gi ki rangi pəti ki Luwə ində tə'de me makitu kaji'ti.

⁴Rai rōnel ki dəkagilo'gi pəti me njiyə nan'ti ki Burəbe. M'təl m'el'se bay, rai rōnel!

⁵Maji kadi de'gi pəti gəri ra maji lə'se. Burəbe a re ngōsine.

⁶Ningə, kadi adi me'se ra sururu dō nya madi'ti el. Me nya'gi pəti ki to rə'se, maji kadi indəi non Luwə'ti, eli si'ə ta, nonyi dō'a'ti, ə rai'ə oyo tə.

⁷Nga ningə, lapiya lə Luwə ki utə nyagər lə de, a ngəm ngarme'se ki mərta'gi lə'se me kində rə nan'ti ki Jeju Kirisiti.

⁸Ki ngōsine kin ngannkon'm'gi, maji kadi nya'gi pəti ki in nya ki rōta'ti, nya ki de'gi piti, nya ki in nya ki dana, nya ki ar njay, nya ki de'gi ndigi, nya ki de'gi əsikurə, nya ki tə'a bar, nya ki de'gi uləi tōji dō'ti, ə kadi uwə me'se.

⁹Nya ki m'ndo'se, nya ki ingəi rə'm'ti, nya ki oyi ta'm'ti, ki nya ki oyi rə'm'ti, maji kadi uni rai kulə. Ningə Luwə ki nje kadi lapiya a in nan'ti sese.

¹⁰Rə'm nəl'm ngayn me kində rə nan'ti ki Burəbe, loki m'oo tōji ki taga bone toki me'se to dō'm'ti. Me'se kin to dō'm'ti be mayinu, nan tarow ki kadi tōji'm'in adi m'gər ə ingəi el.

¹¹Nga ningə, m'elta kin be tado nya ki to rə'm, el jagi. Tado m'in de ki m'gər lo ra rōnel dō nya'ti ki to ji'm'ti.

¹²M'gər kisi me ndoo'ti, taa m'gər kisi me nyakingə'ti tə. Me nya'gi'ti pəti, ki lo'gi pəti, m'gər kisi me ndann'ti ki me bo'ti, me nya tombar'ti ki me nya torə'ti.

¹³M'asi kadi m'dəə me'm me nya'gi'ti pəti ki takul Kirisiti ki nje kadi'm tōgi.

¹⁴Nga ningə, in nya ki maji ə rai kadi indəi rə'se nan'ti sə'm dō kon'ti lə'm.

¹⁵In Pilipi'gi, inbe'gi gəri maji toki, lo kulə ngirə kiləmbər Poyta'ti ki maji, loki m'aw kadi m'inyə dənangi ki Maseduwann'ti, Njekawnan madi ki rangi ki kadi un nya adi'm tor nya ki m'in m'un m'adi kin goto. De'ə, in ingi par.

¹⁶Loki m'in Tesaloniki'ti, uləi ki nya ki m'aw ndoo'ə asi nja joo kare, rai sə'm.

¹⁷Ningə in kadikare ə m'nji m'sangi ji'se'ti el, nan m'nji m'sangi kadi kər ramaji lə'se aw ki dō mad'a'ti dō mad'a'ti.

¹⁸Ki ngəsine kin, nya'gi ki m'aw ndoo'ə ka m'ingə pəti tō nga. M'ingə ki to mbar mbar rə'm'ti, nya ki nal'm goto, loki Epapiroditə adi'm nya ki adi'ə kadi adi'm kin. Nya ki adi'm'in kin to to kadikare ki banyinan əti maji, ki Luwə taa, kadikare ki nəl'ə.

¹⁹Lo kin'ti, Luwə a adi'se nya'gi pəti ki ai ndoo'ə, kigo nyakingə'ti li'ə ki əti bol ki gorow lə Jeju Kirisiti.

²⁰Ningə kadi kəsikurə in ki dō tō Luwə'ti ki Baw'je ki dəkagilo'gi ki dəkagilo'gi. Amen!

²¹Uwəi ji njekunme'gi pəti me tō Jeju Kirisiti'ti adi'm'in. Ngannkon'm'gi ki in sə'm ne uwəi ji'se.

²²Taa njekunme'gi pəti uwəi ji'se tō. Kibo ngayn in nje ki isi rai kulə me kəy'ti lə nje konbe ki boi Sejar.

²³Kadi memaji lə Burəbe Jeju Kirisiti in nan'ti sese pəti. Ta goto nga.

Kolosi'gi

Kolosi'gi 1

- ¹M'in Pol ki njekawkulə lə Jeju Kirisiti kigo ndigi'ti lə Luwə, nan'ti ki ngonkon'je Timote ə ji ndangi makitu kin,
- ²J'adi'se in de'gi lə Luwə ki sii me be'ti ki Kolosi, in ngannkon'je'gi ki nje ra nya ki low'ə'ti me tə Kirisiti'ti. Kadi Luwə ki Baw'je adi'se ramaji ki lapiya.
- ³Ji ra oyo Luwə ki Baw Burəbe lə'je Jeju Kirisiti, dəkagilo'gi pəti ki j'isi j'el si'ə ta tado lə'se.
- ⁴Ji ra'a oyo tado j'oo poy kunme lə'se ki uni adi Jeju Kirisiti, ki ndigi ki in ndigi de'gi pəti ki in de'gi lə Luwə.
- ⁵Kunme ki ndiginan kin, ginn'de in də nya kindəmedəti lə'se ki Luwə isi ngəm me dərən'ti adi'se. In gəri nya kindəmedəti kin ki takul kiləmbər Poyta ki maji ki in ta ki rəta'ti kin.
- ⁶Poyta ki maji kin aw biti te rə'se'ti. Ningə asi dənangi ba pəti, te ki kandi nya, ə aw ki kete kete toki to'n dann'se'ti kin be tə, ulə ngirə me ndə'ti inbe ki oyi poyta ki əjido memaji lə Luwə, taa gəri memaji kin toki nya ki rəta'ti.
- ⁷In Epirasi, ki in madi'je ki ngayn me kulə'ti ə ndə'se nya'gi kin. In de ki nje ra nya ki low'ə'ti me k'in ə njekuləbər lə Kirisiti dann'se'ti.
- ⁸Ningə in ə el'je ta də ndigi nan'ti ki Ndil Luwə adi'se.
- ⁹Be ə, j'in kaa, ndə'ti inbe ki j'oo'n poyta lə'se kin, j'inyə ta kelta ki Luwə tado lə'se el. Ji dəj'ə kadi adi'se gəri ndigi li'ə maji ki takul gosi ki nyagər ki Ndil'ə adi'se.
- ¹⁰Lo kin'ti, panjiyə'se a in panjiyə de'gi lə Burəbe ki nəl'ə me nya'gi'ti pəti, a in panjiyə ki aw ki kete kete me kuləra ki maji'ti, ə a təgi me gər Luwə'ti par par tə.
- ¹¹Ji dəji Luwə kadi adi'se təgi me nya'gi'ti pəti ki takul təg'ə ki əti bəl, kadi uwəi təgi'se ba me nya'gi'ti pəti, ki kisidəti ki koreme tə.
- ¹²Rai oyo Luwə ki Baw'je ki rənəl toki adi'se asi kingə nya nduwə ki isi ngəm me bekon'ti li'ə ki ndolo, tado de'gi ki in yan'a'gi.
- ¹³In ə, ər'je ginn təgi'ti lə lo ki diw, re se'je me Konbe'ti lə Ngonn'o ki njendigi li'ə.
- ¹⁴Ki takul Ngonn'o kin ə, j'in'n ki taa k'ilə taa, ningə majel'gi lə'je in ki k'inyə go kə tə.
- ¹⁵Ngonn kin, in banakum Luwə ki de asi k'oo'ə el. In Ngonn dər nyakində'gi pəti.
- ¹⁶Toki rəta'ti, in ki takul'ə ə Luwə ra'n nya'gi pəti ki me dərən'ti num, ki dənangi'ti ne num tə. Nya'gi ki de oo'de ki kum'ne, ki nya'gi ki de oo'de ki kum'ne el, re in

ngar'gi, eke nje konbe'gi ba pəti kaa, ki tɔgi ki utə, in ki takul'ə ə Luwə ra'n nya'gi kin pəti num, taa in ki tado li'ə num tɔ.

¹⁷Kirisiti in non nyakində'gi'ti pəti. Ningə in ki takul'ə ə, nya'gi pəti ki Luwə ra'de, rai ki dɔ'de taa tɔ.

¹⁸Kirisiti inbe in kibo dɔ Njekawnan'gi'ti, ki in darɔ'a. Inbe ə in kulə ngirə nya, in de ki dɔkete ki te dann nje koy'gi'ti. Be tado me nya'gi'ti pəti, in ki dɔkete.

¹⁹Tado Luwə ge kadi nya'gi pəti ki rɔ'ne'ti asi nan berere rɔ Kirisiti'ti.

²⁰Ningə in ki takul Kirisiti ə Luwə ndigi kadi de'gi pəti ki dɔnangi'ti ne uləi noji nan'ti sə'ne. In ki takul mosi Ngonn'o ki anyi dɔ kagidəsi'ti kin ə, Luwə adi lapiya re'n dɔnangi'ti ne eke dɔran'ti.

²¹Ningə ingi ki kete in mbah'gi takum Luwə'ti, in njeban'gi li'ə tado ta mərta'gi lə'se, ki nya ra'se'gi ki majel.

²²Nan ngɔsine Luwə ulə noji nan'ti sese ki takul darɔ Kirisiti ki gorow koy'o, kadi ra adi tei takum Burəbe'ti to de'gi ki ar njay num, ki kanji yoro num, ta ki kanji ta madi dɔ'se'ti num tɔ.

²³Ningə, maji kadi rai dɔ nja'se'ti me kunme'ti. Kunme kin ə in ginn kəy ki ngan ki rai dɔ'ti, ki kanji kadi nya madi ɔr'se aw sese sanyi ki nya kindəmedɔti lə'se ki Poyta ki maji adi'se kin. Poyta ki maji ki in ki kiləmbər'ə kadi de'gi pəti ki dɔnangi'ti ne kin. Ningə in ə m'in Pol m'in njerakulə.

²⁴Ngɔsine, rɔ'm nəl'm tado kon'gi ki m'nji m'ingə tado lə'se. Toki rɔta'ti, me rɔ'm'ti, ki tado maji lə Njekawnan'gi ki in darɔ Kirisiti, m'tolta kon'gi ki nanyi kadi Kirisiti ingə.

²⁵Ki tado Njekawnan'gi ə m'təl'n njekuləbər lə'de. In Luwə ə ulə kulə kin ji'm'ti kadi m'ra'n sese. Kulə kin in kadi m'iləmbər Poyta ki maji lə Luwə kin ba pəti madi'se.

²⁶In nya ki to lo kiyə'ti ki rɔ ginn de'gi'ti pəti ki dɔkagilo'gi pəti, nan ngɔsine te ki dɔ adi de'gi lə'ne gəri.

²⁷Tado Luwə ndigi kadi gəri nya ki ɔji kadi ra ə in nya ki maji ki ətɔ bol kin. In nya ki k'ində dɔ'a dana tado maji lə de'gi pəti ki in Juwipi'gi el. Nya ki to lo kiyə'ti ki Luwə te ki dɔ'a in Kirisiti ki isi me'se'ti; ki ta kin ə me'se in ki k'ində dɔ tɔji'ti ki ətɔ bol ki a re.

²⁸In Kirisiti kin ə, j'isi j'iləmbər Poyta ki maji li'ə ki row ndər mbi de'gi pəti, ki row ndo'de nya ki takul kumkədi ki Luwə adi'je. Tado kadi ingi pəti təlɔ de'gi ki tɔgi gangi me tɔ Kirisiti'ti.

²⁹Tado kin ə, m'nji m'ra'n kulə num, m'nji rɔ'n num, ki tɔgi Kirisiti ki isi ɔdi rɔ'ne rɔ'm'ti.

Kolosi'gi 2

- ¹Toki rōta'ti m'ndigi ngayn kadi in gəri rō ki ngan ngayn ki m'nji m'ro tado lə'se, tado lə Lawodise'gi, taa tado lə ndəgə'gi pəti ki oyi m'in ki kum'de el kin tō.
- ²Rō kin, m'ro kadi m'ulə'n dingəm me'de'ti, ə kadi indəi rō'de nan'ti kareba me ndigi nan'ti, taa kadi ingəi nyagər ki a adi'de me ki tinyi kati, kadi gəri nya lə Luwə ki to lo kiyə'ti, ki in Kirisiti kin num tō.
- ³In rō Kirisiti'ti kin ə de a ingə gosi'gi ki nyagər'gi'ti.
- ⁴M'elta kin be kadi de madi ədi'se ur'se ki bal ta ki ta'ne'ti el.
- ⁵In ki rōta'ti, kadi darō'm in sanyi sese, nan ndil'm in nan'ti sese. Ningə rō'm nəl'm ngayn kadi m'oo'se, rai dō nja'se'ti, taa uwəi tōgi'se ba me kunme kadi Kirisiti'ti tō.
- ⁶Nga ningə, toki taai Jeju Kirisiti, ki Burəbe me'se'ti, maji kadi njiyəi si'ə nan'ti.
- ⁷Uləi ngirə'se rō'a'ti, ə adi kisikidōtaa lə'se in kəy ki indəi dō'a'ti. Ningə kadi rai dō nja'se'ti me kunme'ti kigo nyando'ti ki ingəi, ə kadi rai oyo Luwə ki dōnan'ti dōnan'ti tō.
- ⁸Indəi kumkədi dō rō'se'ti, kadi de madi ədi'se ki nyagər ki ngom, ki nda'a goto ki in nyagər lə de'gi ki dōnangi'ti ne kin el. In nyagər ki ngirə in dō nyajibəlbə'ti lə de'gi ki dō tōgi ndil'gi'ti ki majel ki dōnangi'ti ne, um in dō Kirisiti'ti el.
- ⁹Tado nya'gi pəti ki rō Luwə'ti, ta'de asi nan berere darō Kirisiti'ti.
- ¹⁰Nga ningə ingi ingəi nya'gi kin pəti asi nan rō Kirisiti'ti, nya ki du'se goto. Kirisiti ki in kibo dō nje konbe'gi'ti pəti, ki tōgi'gi'ti ki utə pəti.
- ¹¹In me kində rō nan'ti ki Kirisiti kin ə təli de'gi ki nje kujə mōti'de. Ningə in kujə mōti ki de ə ujə ki ji'ne el, nan in kujə mōti ki Kirisiti inbe ə ujə, kadi ər'i'n nyənn lə darō ki isi aw sese ki majel'ti kin kō.
- ¹²Ki row lə batəm ki rai, duwi'se nan'ti ki Kirisiti, ningə uni'se nan'ti si'ə taa lo koy'ti tō tado uni me'se dō tōgi'ti lə Luwə ki te si'ə dann njekoy'gi'ti.
- ¹³Ingi ki kete, in de'gi ki koy tado majel'gi lə'se, in de'gi ki in Juwipi'gi el, ujəi mōti'se el tō, nan ngōsine, Luwə təl adi sii kumngayira nan'ti ki Kirisiti. Luwə inyə go majel'gi lə'se pəti kō.
- ¹⁴Luwə buji nyara'je'gi ki to me makitu'ti, ki isi səki dō'je, taa əsi'je taa ki gorow lə ndukun'gi kin tō; Luwə tuji'de kō ki gorow bər'de dō kagidəsi'ti.
- ¹⁵In be ə, Luwə ər'n tōgi ndil'gi ki majel ki tōgi ki isi onyibe kō, ulə rəsəl dō'de'ti takum de'gi'ti, adi me njiyə təti rō'ti lə Ngonn'o, ki in Kirisiti, njiyəi to dangay'gi.
- ¹⁶Lo kin'ti, adi de madi gangi ta dō'se'ti tado nyakusə eke nya kanyi el, taa əjidō ndō ko nanyi eke ndō kərkon lə Juwipi'gi el.
- ¹⁷Nya'gi kin pəti in ndil nya'gi ki a rei, nan nya ki rōta'ti, in darō Kirisiti.

¹⁸Ononyi'se kadi adi de madi təl rə ki tətə lə'se kin yan'ne'ti. Adi in de'gi ki njera rə'de njedə səl, isi əsi də'de nanga non malayka'gi'ti, in de'gi ki nje k'oo nya ki koo me ninn'ti to nya ki ngayn. In de'gi ki mərta lə'de in mərta ki ra də'de'ti inbe par, adi isi indəi gu'de.

¹⁹Degə'gi kin, mbeti kuwə ki Kirisiti ki in kibo, in də kin. Nan toki rəta'ti, in ki takul Kirisiti ki in də kin ə ngann rə'gi pətə ingəi nya ki kadi ra se'de. In ki takul'ə ə dəkur'gi ki ngirə'gi sii tanan'ti isi rai kulə. Ningə in Luwə ə in njera kadi darə kin təgi.

²⁰Ingi ki koy nan'ti ki Kirisiti, adi'se taa k'inyə taa ji təgi ndil'gi'ti ki majel ki me dənangi'ti. Nga ra bann ə, to toki ji kisikidətaa lə'se, sii ginn təgi'ti lə nya'gi kin bay be wa? Tadə ri ə təli rə'se ginn ndu'gi'ti ki ene:

²¹«Un nya kin el! Ɔdi nya kin ta'i'ti el! Adi ji Ɔdi nya kin el! ...» bay wa?

²²Nya'gi kin pətə in nya'gi ki a tuji kə go kulə'ti ki de ra'n. Ningə in mbərkikində'gi ki nyando'gi kigo nya gəri'ti lə de'gi.

²³Toki rəta'ti, kunndu'gi kin, toki oo ə, in nya ki təji gosi, tadə təji row kəsi də nanga lə de ki ra, row səlde ki row kində təgi də darə rə'ti, nan k'in ə in ndukun'gi ki nda'de goto, toi tadə təl nyənn darə par.

Kolosi'gi 3

¹Toki uni'se taa lo koy'ti nan'ti ki Kirisiti, maji kadi sangi nya'gi ki taa dərən'ti, ki in lo ki Kirisiti si'ti, dəjikəl Luwə'ti kin.

²Mərta də nya'gi'ti ki dərən'ti, um də nya'gi'ti ki dənangi'ti ne el.

³Tadə in de'gi ki oyi, ningə kaji lə'se in ki kiyə nan'ti ki Kirisiti rə Luwə'ti.

⁴Dəkagilo ki Kirisiti ki in kisikidətaa lə'se a te ningə, ingi kaa a tei si'ə me təji'ti ki taa lo.

⁵Maji kadi adi nya'gi pətə ki dənangi'ti ne, ki to rə'se'ti oyi: adi in sangi nan ki lo kaya'ti, ki nyara ki to njen, ki nyənn lə darə ki əti bol, ki bo nya'gi ki majel, ki ra ta nyakingə, ki in yo ki ra.

⁶In nya'gi kin ə isi re ki wongə lə Luwə də de'gi'ti ki nje tanrə.

⁷In kin ə, in panjiyə'se'gi ki kete, loki sii me majel'ti bay.

⁸Nan ngəsi, maji kadi mbəti nya'gi kin pətə, adi in wongə ki ra, ki nyara ki də təgi'ti, ki mendul, ki nya taji, ki ta'gi ki gorow'ə'ti el ki isi te ta'se'ti.

⁹Ononyi'se kadi elinan ta ngom. Tadə in de'gi ki Ɔri kəki de rə'se'ti kə, ki kulə ra'a'gi nga.

¹⁰Ningə ngəsi uləi de ki sigi rə'se'ti, de ki Luwə ki njekində nya'gi isi təl'ə ki sigi'ti taa taa, kadi taainan si'ə, kadi te gər'ə'ti ki rəta'ti.

- 11**Me kisikidɔtaa'ti ki sigi kin, kɔr kum nan goto, mbunə de'gi'ti ki in Juwipi'gi eke nje'gi ki in Juwipi'gi el, mbunə njekujəmɔti'de'gi ki njekujəmɔti'de'gi el. K'el k'ene mbah eke de ki kum'ə te el, goto, k'el k'ene bər eke de dɔ rɔ'ne, goto. In Kirisiti par ə in nya'gi pəti me nya'gi'ti pəti.
- 12**In de'gi ki Luwə mbəti'se, in de'gi li'ə ki ndigi'se. In tado kin ə, maji kadi ai ki k'oo kumtondoo lə nan rɔ'se'ti, kadi in nje ramaji, nje sɔl dɔ'de, kadi in de'gi ki sɔl ləm ləm, nje kore me'de.
- 13**Maji kadi sii dɔ'ti ki nan. A re de madi aw ki ta ki to rɔ'a dɔ ngonkon'ne'ti ə, maji kadi inyəi go kɔ yo ki ne adi nan, toki Kirisiti inyə'n go majel'gi lə'se kɔ kin be tɔ.
- 14**Nya ki in dɔ nya'gi'ti pəti, in kadi ndiginan in ku rɔ'se. In ə a ra kadi kində rɔ nan'ti lə'se a in ki rɔta'ti.
- 15**Kadi lapiya lə Kirisiti onbɛ ngarme'se'ti. In tado lapiya kin ə Luwə bari'n'se, kadi in tɔli darɔ ki kare. Ningə kadi in njera oyo Luwə.
- 16**Maji kadi ta lə Kirisiti rosi me'se ki maji li'ə ki ɔti bol. Ningə kadi ndoi nan nya'gi ki ndəji nan'gi ki yo ki ne ki gosi ki ngayn. Nga ningə, kadi osipa, uləi tɔji dɔ Luwə'ti ki oyo ki ra me Pa'gi'ti, ki me pa kulə dingəm me nan'ti, ki me pa'gi'ti ki Ndil Luwə adi'se.
- 17**Nya'gi pəti ki isi rai, ki ta'gi pəti ki isi eli, maji kadi in me tɔ Burəbe Jeju'ti, nga ningə kadi rai oyo Luwə ki Baw ki takul'ə.
- 18**In dene'gi ki nje ngaw, maji kadi uləi dɔ'se ginn tɔgi'ti lə ngaw'se'gi toki maji kadi rai takum Burəbe'ti.
- 19**In ngaw dene'gi, maji kadi in ndigi ne'se'gi. Adi rɔ'se ati'se dɔ'de'ti el.
- 20**In ngann'gi, maji kadi tɔli rɔ'se go ta'ti lə njekoji'se'gi me nya'gi'ti pəti, tado in nya ki nəl Burəbe.
- 21**Ningə in baw ngann'gi, ononyi'se kadi ndəji ndu ngann'se'gi indəi'de bol'ti el, tado re in be ə, me'de a tuji.
- 22**In bər'gi, maji kadi in tɔli rɔ'se go ta'ti lə bə'se'gi'ti ki dɔnangi'ti ne kin. Ningə, ononyi'se kadi rai to kulə kədikum nan taga ne par kadi nəli'de, nan kadi rai ki me ki kare, ki bol Ndil Burəbe.
- 23**Kulə ki to bann ki isi rai ə, kadi rai ki me ki maji to kulə lə Burəbe ə sii rai, um to kulə lə de, el.
- 24**Ningə kadi in gəri toki Burəbe a adi'se nyamaji ki ngəm tado lə de'gi lə'ne kin, to nyakugə go ji'se. Tado Burəbe ki rɔta'ti in Jeju Kirisiti.
- 25**Ki rɔta'ti, de ki ra nya ki low'ə'ti el, a tətəi kandi nya ki low'ə'ti el lə'ne kin, tado kər'de dana goto rɔ Luwə'ti.

Kolosi'gi 4

- ¹Ingi ki awi ki ɓer'gi, maji kadi rai'de maji, ki gorow ki dana. Ningə kadi ingi kaa in gəri toki, awi ki Be'se dɔran'ti non tɔ.
- ²Maji kadi uwəi tɔgi'se ba me kelta'ti ki Luwə, kadi kelta ki Luwə ra adi sii dɔ nja'se'ti, rai oyo Luwə ki dɔnan'ti dɔnan'ti.
- ³Nga ningə, elita ki Luwə ki tado lə'je tɔ, kadi Luwə te tarow non'je'ti kadi j'elɔ li'ə, kadi j'ilə'n mbər nya ki to lo kiyə'ti ɔjido Kirisiti, ki m'to'n dangay'ti kin.
- ⁴Elita ki Luwə kadi m'elɔ lə Kirisiti kin ar njay, toki maji kadi m'el'n.
- ⁵Maji kadi kum'se ədi dɔ panjiyə'se'ti ki rɔ de'gi'ti ki uni me'de adi Kirisiti, el. Ningə kadi dɔkagilo ki Luwə adi'se kin, rai kulə, um adi dər kɔ kare el.
- ⁶Maji kadi ta kel'se in ta kel ki maji ki dɔkagilo'gi pəti, ki kadi de ingə nya ki to si'ə soti me'ti. Kadi in gəri lo kuji yəti ta kadi de'gi'ti ki uni me'de adi Kirisiti, el.
- ⁷Ngonnkon'm ki njendigi lə'm, Tisiki a el'se ta'gi pəti ki dɔ'm'ti adi oyi. Tisikiin njekuləbər ki ra dɔ nja'ne'ti, taa in madikulə'm me kulə'ti lə Burəbe num tɔ.
- ⁸Nga ningə, m'ul'ə rɔ'se'ti be kadi adi'se poy'je adi oyi num, taa kadi ulə dingəm me'se'ti num tɔ.
- ⁹Onejim ki in ngonnkon'je ki nje ra nya ki low'ə'ti, ki ji ndig'ə ngayn kin, a uwə si'ə row. Onejim in de rɔ'se. Ingi ki Tisiki a eli'se nya'gi pəti ki isi rai nya rɔ'je'ti ne adi oyi.
- ¹⁰Madi dangay lə'm Arisitarki uwə ji'se, taa Marki ki ngonnann Barnabasi, ki ingəi takɔji'gi ki ɔjido'a kin kaa uwə ji'se tɔ. Re aw te rɔ'se'ti ə, kadi uwəi'ə ki rɔ'se'ti maji.
- ¹¹Jeju, ki isi ɓari'ə Jusitisi uwə ji'se tɔ. Mbunə Juwipi'gi'ti ki uni me'de adi Kirisiti kin, ingi kin par ə sii rai sə'm kulə ki ɔji dɔ konbe lə Luwə. Ingi kin ə in tɔgi'm ki ngayn.
- ¹²Epapirasi ki in de lə'se uwə ji'se tɔ. Epapirasi in njekulə lə Jeju Kirisiti, ki inyə ta rɔ el ki tado lə'se, me kelta'ti ki Luwə. Elta ki Luwə kadi rai dɔ nja'se'ti, kadi in de'gi ki tɔgi gangi me Ndil'ti, taa kadi rai dɔ nja'se'ti ba kadi rai ndigira'gi lə Luwə pəti tɔ.
- ¹³M'mannaji lə Epapirasi toki adi rɔ'ne kon ngayn tado lə'se, tado lə Njekawnan'gi ki Lawodise'ti num, taa nje ki Iyerapolisi'ti num tɔ.
- ¹⁴Madi'je ki ngayn, Luki, ki in nje ra de'gi monyi ingi ki Dəmasi uwəi ji'se tɔ.
- ¹⁵Uwəi ji ngannkon'je'gi ki Lawodise'ti, nan'ti ki Nimpa ingi ki Njekawnan'gi me kəy'ti li'ə adi'je tɔ.
- ¹⁶Loki tudəi makitu kin ningə, uləi adi Njekawnan'gi ki Lawodise'ti kadi tudəi tɔ. Nga ningə in ki nje ki Lawodise'ti a uləi adi'se kin, in kaa tudəi tɔ.

17Ningə kadi eli Arsipi adi ində kum'ne go kulə'ti lə Burəbe ki ingə kin, kadi ra kul'ə maji.

18Ta kuwəji kin in m'in Pol inbe ə m'ndangi. Kadi me'se oy də'm'ti el, toki m'to dangay'ti ne. Kadi memaji lə Luwə in nan'ti sese. Ta goto nga!

1 tesalonikí'gí

1 tesalonikí'gí 1

¹M'in Pol, nan'ti ki Silasi ingi ki Timote, ə ji ndangi makitu kin j'adi'se in Njekawnan'gi lə Luwə ki Baw'je, ki indəi rə'se nan'ti ki Burəbe Jeju Kirisiti, ki sii Tesalonikí'ti. Kadi memaji ki kisimaji lə Luwə in nan'ti sese.

²Ji ra oyo Luwə ta ta tado lə'se pəti, loki j'isi j'elta ki Luwə ji bar tə'se.

³Takum Luwə'ti ki Baw'je, me'je sii olo də kunme'ti lə'se ki sii kum ba, ki ndiginan lə'se ki tingəbil, ki kuwətəgiba me kindəmedə Burəbe'ti lə'je Jeju Kirisiti.

⁴Tado ji gər kadi Luwə mbəti'se, in ngannkon'je'gi ki ndigi'se.

⁵Toki rəta'ti, Poyta ki maji ki j'iləmbər'ə dann'se'ti, in me ta ki kel'ti par el, nan in ki təgi ki Ndil Luwə adi'je ki me ki tinyi kati ki uwə'je ki ta el. Ingi in gəri panjiyə'je ki ji njiyə'n dann'se'ti tado maji lə'se kin bəti.

⁶Ningə ingi, ndaji'je j'in num, Burəbe num nga, tado taai ta lə Luwə ki rənel ki Ndil'ə adi'se, me kon'gi'ti ki ngayn nga.

⁷Lo kin'ti, in təli nyandaji tado lə njekunme'gi ki dənangi Maseduwann'ti ki dənangi Akay'ti.

⁸Kah ta lə Burəbe bar in rə'se'ti, te dənangi Maseduwann'ti ki dənangi Akay'ti par el, nan poy kun ki uni me'se adi Luwə kin sanan ki lo'gi pəti. Sanan sanan ki j'awi ki ndoo kadi j'elita'a bay taa el.

⁹De'gi kare kare elita ki də'ti əjido kuwə ki uwəi'je ki rə'se'ti, ki təl ki in təli gidi'se adi kagi yo'gi lə'se, ə tur kum'se də Luwə'ti ki rəta'ti, ki nje kisi kumngayira ba, kadi rai bər li'ə kin.

¹⁰Kadi rai bər li'ə, nginəi ngonn'o ki un'ə taa dann njekoy'gi'ti. Ngonn'o Jeju ki nje taa'je ta wongi'ti ki a re.

1 tesalonikí'gí 2

¹Ngannkon'm'gi, inbe'gi in gəri maji kadi in kare ki ndangi ə j'awi'n rə'se'ti el.

²Taa in gəri maji bay tə kadi kete non kaw'je ki rə'se'ti, de'gi adi'je kon ge taji'je ge Pilipi'ti, nan be kaa Luwə adi'je təgi adi j'ilə'n'se mbər Poyta ki maji lə Luwə me rə'gi'ti ki ngayn.

³Toki rəta'ti, ta lə Luwə ki j'isi j'ilə'se mbər'ə, ngirə in də nya ki go'ti el'ti el num, in də row nyara'ti ki ar njay el'ti el num, taa ji sangi row kadi ji to de madi pe pe el num tə.

- ⁴Ningə in Luwə ə oo'je kadi j'asi, ə ulə kiləmbər Poyta ki maji ji'je'ti kadi j'ilə mbər'ə. Nga ningə, j'ilə mbər'ə kilə ki kadi ji nəl'n de el, nan kadi nəl Luwə ki nje k'oo ngarme de maji maji.
- ⁵Inbe'gi in gəri maji kadi ndo kare j'eli'se ta ki ji to'n'se pe pe el jagi, ke ji to'se ki ta'gi kadi j'ingəi'n nya madi ji'se'ti el num to. Lo kin'ti, Luwə asi kadi mannajı lə'je.
- ⁶Ji sangi kadi de piti'je el. Ji sangi piti lə'se el num, ji sangi piti lə de'gi madi ki rangi el num to.
- ⁷Ningə ki rəta'ti, k'in'je njekawkulə'gi lə Kirisiti kin, asi kadi j'a j'ində'n tōgi dō'se'ti, nan loki j'in dann'se'ti, ji təl ji səl ləm ləm. Ji ra rə'je kon ngann'gi'ti ki sii indəi kum'de go ngann'de'gi'ti be.
- ⁸Ji ndigi'se ndigi ki j'isi'n dō nja'je'ti kadi j'adi'se Poyta ki maji lə Luwə par el, nan j'isi'n dō nja'je'ti kadi j'un rə'je inbe j'adi'se. Ingi, in təli nya ki gat'a in ngayn ki rəta'ti.
- ⁹M'gər kadi ngannkon'gi, me'se a olo dō kon'ti ki j'ingəi me kulə ki ra'ti ki dō k'ər rōgi'ti lə'je. Ji ra kulə kondō ge kada ge kadi ji təl nya k'oy dō de madi'ti dann'se'ti el. Ji ra be ə j'ilə'n'se mbər Poyta ki maji lə Luwə.
- ¹⁰Asi kadi in manyinajı lə'je, taa Luwə kaa asi kadi mannajı lə'je to toki, panjiyə'je ki rə'se ingi ki uni me'se adi Kirisiti, in panjiyə ki ar njay, in panjiyə ki dana, ki kanji ta madi dō'ti.
- ¹¹In gəri toki ndōki, kare kare pəti, ji ra'se toki baw ngann'gi a ra'n ki ngann'ne'gi be.
- ¹²Ndōki j'ulə dingəm me'se'ti, j'adi'se tōgi, taa ji dōji'se ki nja nan'ti nan'ti kadi panjiyə'se in panjiyə ki tōji kadi in de'gi lə Luwə. Luwə ki bar'se kadi indəi rə'se nan'ti sə'ne dō Konbe'ti ki dō tōbar'ti lə'ne.
- ¹³Ginn nya ki j'isi ji ra'n oyo Luwə ki ndō'gi ndō'gi ə to kin: loki j'ilə'se mbər Poyta ki maji lə Luwə ə osi mbi'se'ti, taai ta kin to ta lə de par kare el, nan taai'ə toki in ta lə Luwə toki rəta'ti. Ningə ta kin isi ra kulə me'se'ti ingi ki uni me'se adi Kirisiti.
- ¹⁴Ngannkon'm'gi, ingi uni dō nja Njekawnan'gi lə Luwə, me to Kirisiti Jeju'ti, ki sii Jude'ti. Ingi kaa ingəi kon ji ngannkon'se'gi'ti ki bekoji'se'ti, ko kon ki ingi ingəi ji Juwipi'gi'ti.
- ¹⁵Juwipi'gi ki tōli Burəbe Jeju ki de'gi ki njekeltakita Luwə'ti, taa j'in k adi'je kon to. Kulə ra'de nəl Luwə el, in njeban'gi lə de'gi pəti.
- ¹⁶Ōgi'je kadi j'ilə mbər Poyta ki maji de'gi ki in Juwipi'gi el, kadi ingəi kajı. Rai be tōli ta majel'gi lə'de ki rai ki dōkagilo'gi pəti pəti. Nan ta təl ta'a'ti, wongi lə Luwə osi dō'de'ti.
- ¹⁷Ngannkon'm'gi, ki ojidō'je, j'inyəi'se dōkagilo ki nden be, ningə j'in sanyi sese, kum'je ə oo nan el, nan me'je in nan'ti. Ji sangi ki rə tinyi'je kadi ji təl j'oo'se, tado j'aw ki bo'ə ngayn.

¹⁸In tado kin ə, ji sangi kadi j'aw rə'se'ti, ningə m'in Pol inbe ki do'm, m'sangi row nja ngayn, nan Satan ilə kagi non'je'ti.

¹⁹Nya ki in nyakindəmedəti lə'je, nya rənel lə'je, jəgi kəsigon ki j'a j'ində'n gu'je non Burəbe Jeju'ti ndo re'ə'ti, in ingi kin.

²⁰Toki rəta'ti, ingi in nya təbar lə'je ki nya rənel lə'je.

1 tesaloniki'gi 3

¹J'asi kadi j'ore me'je, ji nginə biti el, adi j'un ndu'je kadi j'isi ki kar'je ba Atenn'ti,

²ə j'ulə ki ngonkon'je Timote, ki in madi kulə'je me kulə'ti lə Luwə, əji'n do kiləmbər Poyta ki maji lə Kirisiti, kadi adi'se təgi ə ulə dingəm me'se'ti me kunme'ti lə'se.

³In be kadi de madi dann'se'ti inyə rə'ne adi kon ki ngəsi isi ingəi kin dum do'a el. Tado inbe'gi in gəri maji kadi in nya ki səw do'je kadi a ra'je.

⁴Dəkagilo ki j'in sese bay, j'eli'se kete j'ene de'gi a indəi kum'je ndoo, ningə in nya kakin ə isi ra nya kin, adi in gəri maji.

⁵In tado kin ə, toki ka ki m'asi kadi m'ore me'm, m'nginə biti el, m'ulə Timote ki rə'se'ti kadi dəji ta do kunme'ti lə'se oo. M'bol kadi Su, njenan de'gi, nan'se adi kulə lə'je təl nya ki kare rə'je'ti.

⁶Ningə ki ngəsi kin, Timote təl rə'se'ti re te rə'je'ti ne, ə adi'je poyta ki maji ngayn əjido kunme lə'se ki ndiginan ki to dann'se'ti. Timote el'je toki me'se to do'je'ti maji ngayn ki ndo'gi pəti, taa el'je bay kadi in ndigi ngayn kadi oyi'je toki j'in kaa j'isi sangi ngayn kadi j'oo'n'se kakin be tə.

⁷Lo kin'ti ngannkon'gi, me ndigəro'gi'ti, ki me kon'gi'ti lə'je pəti, j'ingə təgi ki rə'se'ti əjido kunme lə'se.

⁸Ki ngəsi kin, ji təl j'ingə təgi kisi kumngayira, tado uwəi təgi'se ba me kində rə nan'ti ki Burəbe.

⁹Ji gər nya inbe ki kadi ji ra taa kadi ji ra'n oyo Luwə ngayn əji'n do'se, əjido rənel ki adi j'ingə takum Luwə'ti kin el.

¹⁰Kondo ki kada, j'isi ji dəji Luwə ki rə tinyi'je kadi adi'je tarow adi ji təl j'oo'se, ə kadi ji təl'n ta nya ki du'se me kunme'ti lə'se tə.

¹¹Kadi Luwə ki Baw'je, ingi ki Burəbe lə'je Jeju Kirisiti, tei tarow ki kaw rə'se'ti adi'je.

¹²Ningə kadi Burəbe ra adi ndiginan ki to dann'se'ti, ki isi ndigi de'gi pəti kin aw ki kete kete, to to ndigi ki j'in j'isi ji ndigi'se kin be.

¹³Taa kadi adi me'se bol el, kadi ndo ki Burəbe Jeju a re ki malayka'gi lə'ne ə, kadi ari njay, ta goto do'se'ti non'a'ti in Luwə ki Baw'je.

1 tesaloniki'gi 4

- ¹Ngannkon'gi, do ndəgi ta'gi'ti, ji ndo'se panjiyə ki kadi njiyəi kadi nəl Luwə, ningə in panjiyə kakin tə ə isi njiyəi, nan ji təl ji dəji'se bay, taa j'ulə dingəm me'se'ti me kində rə nan'ti ki Burəbe Jeju, kadi rai adi maji ki do mad'a'ti bay.
- ²Ingi, in gəri ndu ki in rə Burəbe Jeju'ti ki j'adi'se kin maji.
- ³Nya ki Luwə ndigi rə'se'ti, in ta kadi ari rə'se njay, əgi rə'se sangi nan kaya'ti.
- ⁴Kadi de ki ra dann'se'ti, gər lo taa dene ki gorow ki ar njay, ki adi kəsigon,
- ⁵ki kanji kadi nyənn darə aw si'ə adi ra toki de'gi ki gəri Luwə el isi rai kin be.
- ⁶Ki əjidə lo kin, kadi de madi ra majel ki ngonnkon'ne eke kadi əd'ə el, tado de'gi ki njera nya ki be kin, ban'a a uwə'de ki rə Luwə'ti, adi j'el'se kete, ə ji təl j'el bay nga.
- ⁷Tado Luwə bar'je kadi j'ar njay, um bar'je kadi ji sangi nan kaya'ti el.
- ⁸In be ə, de ki əsi nyando kin ngərəngi, in de ə əs'ə ngərəngi el, nan in Luwə ə əs'ə ngərəngi. Luwə inbe ki nje kadi'se Ndil'ne kin.
- ⁹Ki əjidə ndigi ki kadi ngannkon nan'gi ndiginan, awi ki ndo kadi ji ndangi makitu do'ti j'adi'se el, tado inbe'gi, Luwə əji'se row ndiginan dann'se'ti yo ki ne adi in gəri.
- ¹⁰Ningə in ka tə ə isi əji ki rə ngannkon'je'gi'ti pəti ki dənangi Maseduwann'ti ki ta'a ba kin, nan ngannkon'm'gi, j'ulə dingəm me'se'ti kadi rai adi maji ki do mad'a'ti bay.
- ¹¹Kadi nya ki uwə me'se ngayn, in kisi ki nan ki lapiya, kadi de ki ra dann'se'ti ore kum'ne do kulə'gi'ti lə'ne, ningə kadi rai kulə ki ji'se inbe'gi ə ingəi nya toki j'ilə'n ndu'je j'adi'se.
- ¹²Lo kin'ti, de'gi ki in njekunme'gi el, a piti'se me kulə ra'se'ti, ningə a awi ki ndoo nya madi ki to rə'se ji de madi'ti el tə.
- ¹³Ngannkon'gi, ji ndigi kadi sii day do ta'ti ki do njekoy'gi'ti el. Kadi sii day el, ndingəi rə'se to ndəgi de'gi ki awi ki nya kindəmedəti el kin el.
- ¹⁴Toki ka ki j'un me'je j'adi Jeju ki oy, ə ində taa lo koy'ti kakin ə, j'un me'je kadi nje ki oyi nan'ti ki Jeju, Luwə a un'de lo koy'ti ki nan'ti ki Jeju.
- ¹⁵Ningə ta ki kadi j'eli'se ə to kin, in ta lə Burəbe. J'in ki j'a j'isi kumngayira ba ndo təl Burəbe'ti, j'a j'aw dərən'ti non nje ki oyi'ti el.
- ¹⁶Tado Burəbe inbe a ində mbər loki ndu njekundo malayka'gi, ki ndu tow lə Luwə a bar ə, Burəbe inbe a ində dərən'ti re, ningə de'gi ki uni me'de me tə Kirisiti ki oyi, a indəi taa lo koy'ti kete,
- ¹⁷nga ningə go'ti, j'ingi ki j'isi ki do'je taa bay, Luwə a əy'je nan'ti se'de me kilndi'ti, kadi j'ingə Burəbe ngaw dann ran'ti. Lo kin'ti, j'a j'isi nan'ti ki Burəbe ki ndo'gi ndo'gi.

¹⁸Maji kadi uləi dingəm me nan'ti yo ge ki ne ge ki ta'gi kin.

1 tesaloniki'gi 5

¹Ngannkon'gi, ki əjido dəkadi ki dəkagilo ki kadi nya'gi kin a rai nya, awi ki ndoo kadi ji ndangi makitu dō'ti j'adi'se el.

²Inbe'gi in gəri maji ngayn kadi ndo lə Burəbe a re to njebogi ki a re bogi kondō'ti kin be.

³Loki de'gi a eli eyina nan: «Lapiya to nga, j'isi maji nga!» kin ningə, in ə tuji a te uwə'de nanga bus, toki to ndo a ra'n dene ki nje sə'm kin be. Ningə de ki a te anyi ta nya'ti kin goto.

⁴Nan in ngannkon'm'gi, sii me lo ki diw'ti ə kadi to nya kin a uwə'se nanga bus to njebogi be el.

⁵Tado pəti, in ngann'gi ki me kunjiti, ngann'gi ki lo ki kad'a. J'in de'gi lə lo ki kondō el num, j'in de'gi lə lo ki diw el num.

⁶Ə adi ji toi bi to ndəgi de'gi be el, adi j'isi dō nja'je'ti, j'adi kum'je ar.

⁷Nje to bi'gi, toi bi kondō, ə nje kanyi yiwi'gi, yiwi ra'de kondō tō.

⁸Nan j'ingi ki j'in de'gi lə lo ki kad'a, maji kadi j'in nje kum kar'gi. Adi j'uləi kunme ki ndiginan to bar handi be gu'je'ti, ə kindəmedō kaji'ti to jōgi taa nya dō'je'ti be.

⁹Tado Luwə bar'je kadi wongi li'ə ində'je el, nan kadi j'ingəi kaji ki gorow lə Burəbe lə'je Jeju Kirisiti.

¹⁰Kirisiti ki oy tado lə'je, kadi re j'isi kumngayira, eke j'oy kaa, ji təl j'ində be nan'ti si'ə.

¹¹In tado kin ə, maji kadi uləi dingəm me nan'ti ge, rai ki nan ki yo ge ki ne ge kadi tōgi me kunme'ti lə'se, toki isi rai kete nga kin be.

¹²Ngannkon'gi, ji dəji'se kadi oyi tor de'gi ki isi rai kulə dann'se'ti, adi in nje ki isi indəi kum'de go'se'ti kigo ndu Burəbe'ti, isi ndəji'se kin.

¹³Maji kadi tōji'de ge ki gei ta lə'de ki taga wangi, ki ndiginan adi'de gəri, tado kulə ki isi rai. Maji kadi sii ki nan ki lapiya dann'se'ti.

¹⁴Ngannkon'gi, ji dəji'se kadi ndəji de'gi ki sii njiyəi ngalala, uləi dingəm me nje ki me'de tuji'ti, əsi ginn nje ki tōgi'de goto, ə sii dō'ti ki de'gi pəti.

¹⁵Kadi oyi maji, kadi de madi ugə kirə majel ki mad'a ra si'ə ki majel el, nan kadi adi kum'se in go maji ki ra'ti ki ndō'gi pəti. Rai maji ki nan dann'se'ti inbe'gi num, ki rō de'gi'ti pəti num.

¹⁶Adi rō'se nəl'se ki ndō'gi pəti,

¹⁷elita ki Luwə ki kanji k'inyə taa,

- ¹⁸rai' oyo Luwə me nya'gi'ti pəti. In kin ə in nya ki Luwə ndigi rə'se'ti, ingi ki indəi rə'se nan'ti me tə Jeju Kirisiti.
- ¹⁹Ningə maji kadi, Ndil Luwə ki isi me'se'ti kin, ɔgi'ə el, kadi ɔr'se tarow,
- ²⁰taa ta ki de'gi ki njekeltakita Luwə'ti eli kaa, kadi kidi el tə.
- ²¹Nan kadi indəi manji nya'gi pəti, ningə uni ki maji dann'ti.
- ²²ɔgi rə'se ra majel'gi ki dangi dangi.
- ²³Maji kadi Luwə inbe ki nje kadi de'gi lapiya, ɔr'se ki ta'a ba, ində'se ta dangi tado li'ə. Ningə kadi ngəm ndil'se, ki rə'se, ki darə'se, kadi ndo təl Burəbe Jeju Kirisiti'ti ə, in ki ta madi də'se'ti el.
- ²⁴Luwə ki bar'se in njera nya ki low'ə'ti, adi inbe bay ə a ra nya'gi kin.
- ²⁵Ngannkon'gi, elita ki Luwə tado lə'je.
- ²⁶Uwəi ji ngannkon'je'gi pəti ki kuwə nan rə'ti rututu.
- ²⁷M'dəji'se me tə Burəbe Jeju Kirisiti'ti, kadi tudəi makitu kin mbi ngannkon'je'gi'ti pəti.
- ²⁸Ningə kadi memaji lə Burəbe Jeju Kirisiti in nan'ti sese pəti.

2 tesaloniki'gi

2 tesaloniki'gi 1

¹M'in Pol, nan'ti ki Silasi ki Timote, ə ji ndangi makitu kin j'adi'se in Njekawnan'gi lə Luwə ki Baw'je, ki Burəbe lə'je Jeju Kirisiti, ki sii Tesaloniki'ti.

²Kadi memaji ki lapiya lə Luwə ki Baw'je ki Burəbe lə'je Jeju Kirisiti in nan'ti sese.

³Ngannkon'gi, maji kadi ji ra oyo Luwə ki dəkagilo'gi pəti tado lə'se. Ningə in gorow'ə'ti kadi ji ra be tado kunme lə'se aw kete ki tōgi'ne ngayn, taa ingi pəti, ndiginan ki dann'se'ti kaa in ki dō mad'a'ti dō mad'a'ti tō.

⁴Ningə in tado kin ə, j'un'se j'isi j'ində'n gu'je ki rō Njekawnan'gi'ti lə Luwə, tado kuwətōgiba ki kunme lə'se me kindəkumndoo'ti ki me kon'ti ki te dō'se'ti.

⁵Kon'gi kin tōji kadi Luwə in njegangi ta ki dana, ningə a tōji kadi in de'gi ki asi ta kadi oyi Konbe lə Luwə ki isi ingəi kon'a kin tō.

⁶Toki rōta'ti, Luwə in de ki dana, adi a adi kon de'gi ki nje kadi'se kon tō,

⁷ningə ingi ki adi'se kon, a ingəi lo kōrkon se'je, loki Burəbe Jeju a te dōran'ti bus to re ki malayka'gi lə'ne ki nje tōgi.

⁸A re me por'ti ki on bilim bilim kadi adi kon de'gi ki gəri Luwə el, ki de'gi ki nje mbəti Poyta ki maji li'ə, in Burəbe lə'je Jeju.

⁹Kon ki a ingə'de, in tūji ki biti ki non'ti. A in sanyi ngayn takum Burəbe'ti, ki gidi tōgi'ti li'ə,

¹⁰loki a re ndō'a'ti kin kadi de'gi li'ə uləi tōji dō'a'ti, kadi de'gi pəti ki a uni me'de adi'ə piti'ə. Nga ningə, ingi kaa a in dann'de'ti non tō, tado ingi taai manaji ki ji man dann'se'ti.

¹¹In tado kin ə, ji isi j'elta ki Luwə ki ndō'gi pəti tado lə'se, kadi Luwə oo'se to de'gi ki asi ta kulə ki bar'se tado'a. Kadi Luwə ra sese ki tōgi'ne kadi ndigi ra maji ki to me'se'ti kin tōlta'ne maji ə kadi kunme lə'se isi kumngayira ba tō.

¹²Lo kin'ti, a uləi tōji dō Burəbe Jeju'ti, ningə in a ulə tōji dō'se'ti tō, kigo memaji'ti lə Luwə lə'je ki, Burəbe Jeju Kirisiti.

2 tesaloniki'gi 2

¹Ngannkon'gi, ki əjido re lə Burəbe Jeju Kirisiti, ki dō'je ki a əsi nan rō'a'ti, nya ki ji dəji'se ə to kin:

²loki de madi a el'se ta ene in ta ki in rō Luwə'ti, eke a el'se ene in ta eke makitu ki in rō'je'ti ene: ndō lə Burəbe re nga ə, adi ta kin yəti dō'se el num, adi ra'se bol el num.

- ³Adi de madi ədi'se ki gorow madi el. Maji kadi tanrə Luwə, ki in tanrə ki dɔboy'ti kin dɔ'a te, ta de ki njeban lə Luwə ki in de ki tuji sɔw dɔ'a kin ka, dɔ'a te taga bay to ta ndɔ kin a re.
- ⁴De ki nje tanrə kin a ində kadi rə ki nya'gi pəti ki tɔ Luwə bar dɔ'ti, eke nya ki de'gi isi ɔsi məkəsi'de nanga non'a'ti. De kin a aw biti kadi isi me Kəy'ti lə Luwə, a ene n'inbe ə n'in Luwə.
- ⁵M'gər kadi me'se a olo dɔ'ti toki ndɔki m'in'n sese nan'ti bay kin, m'el'se ta kin.
- ⁶Nga ningə, ki ngɔsine kin, in gəri nya ki uwə de ki nje tanrə Luwə kakin nanga kadi to dɔkagilo'ə bay taa a te ki dɔ'ne taga.
- ⁷Tadɔ tɔgi ki majel ki nje tanrə Luwə isi ra kulə ne, nan nanyi kadi de ki uwə nje tanrə kin nanga inyə row ad'a bay taa,
- ⁸nje tanrə a te ki dɔ'ne taga. Ningə lo kiyə'ti kin, Burəbe Jeju a to kon ki ta'ne'ti tuji'n'ə kɔ, a təl'ə nya ki kə kare'ti ki tɔgi ki a re'n.
- ⁹Ki ɔjido nje tanrə Luwə, in a re ki tɔgi lə Satan, a te ki tɔgi'gi ki dangi dangi, a ra nyakoji'gi, ki nya mboli'gi ki ngom.
- ¹⁰A ra nya'gi ki gorow'ə'ti el ki dangi dangi tadɔ kədi'n kum de'gi ki kadi a awi tuji'ti. De'gi ki kadi awi tuji'ti tadɔ mbeti ta nya ki rɔta'ti, mbeti ndigi nya ki rɔta'ti ki kadi aji'de.
- ¹¹In tadɔ kin ə, Luwə ulə ki tɔgi ki kadi ur se'de mu, kadi uni me'de adi nyara ki ngom.
- ¹²Lo kin'ti, takigangi a ɔsi dɔ de'gi'ti pəti ki uni me'de dɔ ta ki rɔta'ti, ə oyi maji rɔ'de me nyara ki dana el'ti yo kin.
- ¹³Ngannkon'gi njendigi lə Burəbe, ki ɔjido'je, maji kadi ji nanyi ki lo ra oyo Luwə'ti tadɔ lə'se, tadɔ Luwə mbəti'se lo kulə ngirə'ti nu kadi ingəi kaji ki row lə Ndil ki nje kər majel kɔ num, ki row lə kunme kadi ta ki rɔta'ti num.
- ¹⁴In tadɔ nya kin ə Luwə bari'n'se ki row lə Poyta ki maji ki j'ilə'se mbər'ə, kadi ingəi kəsigon lə Burəbe lə'je Jeju Kirisiti.
- ¹⁵In be ə, ngannkon'gi, maji kadi rai dɔ nja'se'ti, ə kadi uwəi nyando ki ji ndo'se ki ta'gi eke ki makitu ki ji ndangi j'adi'se kin dɔ'se'ti maji.
- ¹⁶Maji kadi Burəbe lə'je Jeju Kirisiti inbe ki Luwə ki Baw'je, ki ndigi'je ə adi'je mesɔl ki kindəmedɔti ki maji ki gorow memaji li'ə kin,
- ¹⁷sɔl me'se ə kadi adi'se tɔgi kadi rai maji me nya'gi'ti pəti ki isi rai ki me ta'gi'ti pəti ki isi eli.

2 tesaloniki'gi 3

- ¹Ngannkon'gi, ki kadi m'tol'n do ta, elita ki Luwə tado lə'je, kadi ta lə Burəbe sanan aw kalangi kalangi ki lo'gi, ə kadi ingə kəsigon toki ingə'n rə'se'ti kin be tə.
- ²Elita ki Luwə bay kadi taa'je ilə'je ta ji de'gi'ti ki nje do majel ki nje mendul kin tə, tado in de'gi pəti ə awi ki kunme, el.
- ³Ningə Burəbe in de ki nje ra nya ki low'ə'ti, adi a adi'se togɪ num, a ngəm Su do'se'ti num.
- ⁴J'in ji ta me'se, me tə Burəbe'ti kadi isi rai nya ki j'ilə'n ndu'je j'adi'se kadi rai, ningə sii ta'ti isi rai ki kete bay.
- ⁵Maji kadi Burəbe adi me'se in ki do ndigi Luwə'ti num ki do kuwətəgiba'ti lə Kirisiti num tə.
- ⁶Ngannkon'gi, j'ilə ndu'je j'adi'se me tə Burəbe Jeju Kirisiti'ti kadi əsi rə'se ngərəngi kə kadi ngannkon'je'gi'ti pəti ki isi njiyəi galala, təli rə'de go nyando'ti ki ji ndo'se kin el.
- ⁷Ingɪ in gəri row ki kadi ndaji'je maji. Ji njiyə dann'se'ti galala to nje daw'gi el.
- ⁸De madi ki ji dəj'ə kadi adi'je nyakusə'gi goto. Kondə ki kada, ji ra kulə me kon'ti ki me kər rəgi'ti, kadi j'in nya ki əy do'de madi'ti el.
- ⁹Toki rəta'ti, in nya ki maji kadi j'ingə rə'se'ti inbe, um səw wa səw do'je el, el. Nan ji ra be kadi j'in nya ndaji ki rə'se'ti.
- ¹⁰Ji gər kadi loki j'in dann'se'ti, j'adi'se ndu kin j'ene re de madi ge ra kulə el ə, kadi sə nya el tə.
- ¹¹Nga ningə j'oo kadi de'gi madi dann'se'ti isi njiyəi galala, mbeti ra kulə, ə rai ta kində rə'de me nya'gi'ti lə madi'de'gi.
- ¹²Ko degə'gi kin, j'ilə ndu'je j'adi'de, ə j'adi'de ta kəji me tə Burəbe Jeju Kirisiti'ti kadi tinyi rə'de kati, rai kulə toki de'gi isi rai, kadi ingəi nyakusə me'ti, səi.
- ¹³Ningə ki əji do'se, ngannkon'gi, kadi ɔri el ta ramaji'ti.
- ¹⁴Re de madi mbəti təl rə'ne go ndu'gi'ti ki j'adi'se kin ningə, maji kadi oyi de'ə kin maji, ə kadi de madi te kad'a'ti el, adi rə'a səl'ə.
- ¹⁵Nga ningə kadi oyi'ə to njeban lə'se el, nan kadi ndəji'ə to ngonnkon'se.
- ¹⁶M'dəji kadi Burəbe ki nje lapiya, inbe adi'se lapiya ki dəkagilo'gi pəti, me nya'gi'ti pəti. Kadi Burəbe in nan'ti sese pəti.
- ¹⁷Ta kuwə ji nan kin, in m'in Pol inbe ə m'ndangi ki ji'm. In be ə m'nji m'ində'n ji'm ginn makitu'gi'ti lə'm pəti; in nya ndangi lə'm m'inbe.
- ¹⁸Ningə kadi memaji lə Burəbe Jeju Kirisiti in nan'ti sese pəti. Ta goto nga.

1 Timote

1 Timote 1

¹M'in Pol ki njekawkulə lə Jeju Kirisiti kigo ndigi'ti lə Luwə ki Njekaji'je kigo ndu'ti lə Jeju Kirisiti ki in nya kindəmedəti lə'je.

²M'ndangi makitu kin m'ulə'n m'ad'i in Timote ki in ngonn'm ki rəta'ti, ki gorow kunme ki un adi Jeju Kirisiti. M'uwə ji'i, ningə kadi memaji ki k'oo kumtondoo ki kisimaji lə Baw'je Luwə ingi ki Burəbe lə'je Jeju Kirisiti in nan'ti sə'i.

³Toki ndəki m'ilə'n ndu'm m'ad'i, loki m'un tarow ki dənangi Maseduwann'ti, isi bebo Epeji'ti non. Isi'ti non kadi ndər mbi de'gi madi ki njendo de'gi nya ki ngom, kadi inyəi ta'a.

⁴Kadi ko de'gi kakin inyəi taa su'gi'ti ki kudə ki kər ginn noji ki ginn'ə gangi el, tado lo təlta nya kin pəti in gakinan par. A ra se'je maji də kulə'ti ki Luwə ulə ji'je'ti ne, ki gorow kunme kin el.

⁵Ndu kin a re ki ndiginan ki ngarme'ti ki ar njay njay, ki me ki maji ki uwə de ki ta el, ki kunme ki rəta'ti tə.

⁶De'gi madi mbeti gorow ta kəji ki maji kin ə təli nanyinan ta ta ki manji'ti ki nda'a goto.

⁷Rai rə'de njendo de'gi ndukun'ti lə Luwə, nan toki rəta'ti, inbe'gi kaa gəri me ta ki isi eli el num, taa gəri ginn nyando ki isi ndoi ki təgi'de kin el num tə.

⁸Ji gər kadi ndukun lə Luwə in ndukun ki maji loki de gər lo ra'n kulə ki gorow'ə'ti.

⁹Maji kadi ji gəri ta kin maji: In de'gi ki njera nya ki dana ə ndukun re'n tado lə'de el, nan re tado lə nje mendul, ki nje tanrə, ki nje mbəti Luwə, ki njeramajel, ki de'gi ki njera nya ki nəl Luwə el, ki nje ki boli nya'gi ki ar njay lə Luwə el, ki njetəl baw'de'gi ki kon'de'gi. Ndukun re tado njetəl de'gi.

¹⁰Nje ra kaya'gi, ki dingəm'gi ki nje sanginan, ki nje ndogi de'gi bər'ti, ki nje ngom'gi, ki de'gi ki njetəti ta'gi. Re tado lə de'gi pəti ki njera nya ki əsi ta nyando ki rəta'ti lə Luwə.

¹¹Nyando kin in kigo Poyta'ti ki maji ki Luwə ulə ji'm'ti. In Poyta ki maji ki təji təbar lə Luwə ki nje maji.

¹²M'ra oyo Burəbe Jeju Kirisiti ki adi'm təgi kadi m'ra'n kulə li'ə. M'ra'a oyo tado k'oo ki oo adi m'in nje ra nya ki low'ə'ti ə ulə kulə kin ji'm'ti.

¹³M'in ki kete m'in njekelta ki mal də tə Luwə'ti, m'in nje kadi kon de'gi li'ə, ki nje taj'a. Nan Luwə, oo kumtondoo lə'm, tado m'ra nya kin pəti kigo gər'ə'ti el, me kunme'ti el.

- ¹⁴Burəbe lə'je, kigo memaji'ti li'ə ki to mbar mbar tado lə'm adi'm kunme ki ndiginan ki gorow kində rə nan'ti ki Jeju Kirisiti.
- ¹⁵Ta kin in ta ki rəta'ti ki maji kadi de'gi pəti taai ki me ki kareba: Jeju Kirisiti re dənangi'ti tado kaji njeramajel'gi. Njeramajel'gi kin, m'in majel lə'm utə'de pəti.
- ¹⁶Nan Luwə oo kumtondoo lə'm. Ra be kadi Jeju Kirisiti toji kisidəti li'ə sə'm, m'in ki majel lə'm utə de'gi pəti. Tado kadi in nya ndaji lə de'gi ki a uni me'de adi'ə kadi ingəi kaji ki to biti ki non'ti.
- ¹⁷Kadi toji ki təbar in lə Ngar ki nje kisi ki dəkagilo'gi ki dəkagilo'gi, Ki njekoy el, Ki dum k'oo ki kum, Ki in kar'ne ba in Luwə. Amen.
- ¹⁸Ngonn'm Timote, ndu ki m'ad'i ə to kin: Kigo ta'gi'ti ki de'gi ki njekeltakita Luwə'ti eli də'i'ti kete, m'ndigi kadi uwə ta'gi kin sə'm, rə'n rə ki maji.
- ¹⁹Rə rə ki maji, ki me ki maji ki uwə de ki ta el. De'gi madi mbeti kadi me'de uwə'de ki ta, adi kunme lə'de tuji.
- ²⁰Dann de'gi'ti kin, Imene ingi ki Alegijandir in'ti non. M'ulə Imene ingi ki Alegijandir ji Satan'ti, kadi ndoi kelta ki mal də Luwə'ti gogi el nga.

1 Timote 2

- ¹Kete non nya'gi'ti pəti, m'dəji kadi de'gi dəji nya Luwə, kadi eli si'ə ta, kadi kəyi'ə nya, kadi rai'ə oyo tado de'gi pəti.
- ²Maji kadi elita ki Luwə tado ngar'gi, ki nje konbe'gi pəti, kadi j'isi maji jəge me be'ti, me dənən'ti ki Luwə, ki buki nan'ti.
- ³In kin ə in nya ki maji ki nəl Luwə lə'je ki Njekaji'je.
- ⁴Tado Luwə lə'je ge kadi de'gi pəti ingəi kaji ə tei me gər ta'ti ki rəta'ti.
- ⁵Toki rəta'ti Luwə in kareba, taa Nje ra mbunə de'gi'ti ki Luwə in kareba tə. In de, in Jeju Kirisiti.
- ⁶In ki re adi rə'ne koy'ti kadi ugə'n də de'gi pəti. In kin ə in mannaji ki Jeju man dəkagilo'ti ki Luwə oji.
- ⁷In ki tado kin ə, Luwə ində'm nje kiləmbər taki njekawkulə. Ta ki m'el kin in ta ki rəta'ti um in ta ngom el. Luwə ində'm kadi m'in njendo ta ki ojido kunme ki ta ki rəta'ti ginn de'gi ki dangi dangi ki in Juwipi'gi el.
- ⁸In be ə, m'ndigi kadi dingəm'gi elita ki Luwə ki lo'gi pəti ki ji ki kəy taa ki me ki ar njay ki wongi goto'ti, ki gaki goto'ti.
- ⁹Be tə ə, maji kadi dene'gi kaa ku kə'de in kigo row'ti ki dana, ki ndəjita el, kadi to low'ə'ti. Ningə kadi parei rə'de ki kuwə bisi də'de nəm nəm ki ər ki gat'a in ngayn, mədi ki gat'a in ngayn, ki ku ki gat'a in ngayn el.

¹⁰Nan kadi uləi kulə ra'gi ki maji ki tɔji maji kadi dene'gi ki eyina n'in njera kuləbər lə Luwə yo taa.

¹¹Dəkagilo nyando'ti me kəykawnan'ti, maji kadi dene isi keke oo dɔ nyando um elta el, ki kulə dɔ ginn tɔgi'ti.

¹²Bay taa, madi tarow dene kadi ndo nya de ki dingəm el num, kadi aw ki tɔgi dɔ'a'ti el num, nan kadi isi keke um elta el.

¹³Tadɔ Adam ə Luwə ra'a kete bay ta ra Ebi.

¹⁴In Adam ə Su əd'ə el, nan in dene ə əd'ə adi aldɔ ndu Luwə.

¹⁵Be kaa, dene a aji ki gorow lə ngonn ki koji, toki re uwə tɔgi'ne ba me kunme'ti, me ndiginan'ti, ki me kar njay'ti, ki hal ki aldɔ maji el.

1 Timote 3

¹Ta ki m'aw to m'el kam in ta ki rɔta'ti: Re de madi sangi kadi n'in njekərnon njekawnan'gi ningə, in kulə ki maji ə ndigi ra.

²Ningə maji kadi de ki njekərnon njekawnan'gi in de ki kanji ta madi dɔ'ne'ti, in ngaw dene ki kareba, in de ki njekuwə rɔ'ne ginn tɔgi'ne'ti, in de ki njegosita, in njera nya ki gorow'ə'ti, in de ki njera mbah, taa maji kadi in de ki asi ndo nya de'gi tɔ.

³Maji kadi in gon kanyi yiwi kandi nju el num, in de ki njetonrɔ el num, nan in de ki sɔl ləm ləm, de ki nje ge kɔl el. Taa kadi in njera ta nar el tɔ.

⁴Maji kadi in de ki asi kində kum'ne go me kəy'ti lə'ne, ningə kadi ra adi ngann'a'gi in nje tɔl rɔ'de go ta'ti, ki njebukinan'ti.

⁵Tadɔ re de asi kində kum'ne go me kəy'ti lə'ne el ə, ra bann ə a ində kum'ne maji go njekawnan'gi'ti lə Luwə wa?

⁶Maji kadi in njekunme ki sigi el, nan to kɔjirɔ aw si'ə adi osi me takigangi'ti toki Su osi'n me'ti be.

⁷Maji kadi de'gi ki njekunme'gi el kaa, elita ki maji dɔ'a'ti, kadi tɔl nya kidi el, taa kadi osi me kuləkikiyə'ti lə Su el tɔ.

⁸Nje kogo nyamaji'gi lə njekawnan'gi kaa, maji kadi in de'gi ki njera nya ki rɔta'ti, maji kadi in de'gi ki njekelta mindi'de joo el. A in gon kanyi yiwi kandi nju el, ke a in njera ta nyakingə ki gorow'ə'ti el, el tɔ.

⁹Maji kadi ngəmi ta lə Luwə ki te ki dɔ'a me kunme'ti kin ki ngarme ki ar njay kanji kuwə de ki ta.

¹⁰Kete non kulə'ti, maji kadi nanyi'de oyi taa. Go nan koo'ti, re in ki kanji ta madi dɔ'ti ningə, asi kadi in nje kogo nyamaji'gi lə njekawnan'gi kare.

¹¹Dene'gi ki nje kogo nyamaji'gi lə njekawnan'gi kaa, maji kadi in njera nya ki asi kadi de'gi buki'de'ti, in nje kel de'gi ta ki majel ndil de'ti el, ta kadi in de'gi ki asi kuwəi rə'de ginn təgi'de'ti tə. A in de'gi ki nje ra nya ki low'ə'ti me kulə ra'de'gi'ti pəti.

¹²Maji kadi de'gi nje kogo nyamaji'gi lə njekawnan'gi in nje dene ki kare, kadi in de'gi ki indəi kum'ne go ngann'de'gi'ti, kigo me kəy'ti lə'de maji.

¹³Tadə nje ki rai kulə kogo nyamaji'gi lə njekawnan'gi maji, ingəi kəsikurə, ta asi kadi elita ki me ki tinyi kati kibo ki ulə ngirə'ne də kun'ti ki, uni me'de me tə Jeju Kirisiti'ti.

¹⁴M'ində me'm də'ti kadi me ndə'gi'ti ki ngayn el ne, m'a m'aw m'ingə'i. Nan m'ndangi makitu kin m'ulə'n m'ad'i,

¹⁵kadi re nja'm nanyi bay kaa, gəri'n row ra kulə lə'i me Kəy'ti lə Luwə. Adi in njekawnan'gi lə Luwə ki nje kisi kumngayira. Toki kagi ngawdann kəy ingi ki ngirə kəy in təgi kəy, be tə ə, njekawnan'gi in təgi nyando ki rəta'ti lə Luwə.

¹⁶Nya ki Luwə te ki də'a adi'je ə j'ində me'je də'ti in nya kibo ngayn ki dum manji, Nya'gi ki in ki te də'a əjidə Jeju Kirisiti ə toi kin: Əji rə'ne to de kigo darə'ti, Ningə, Ndil Luwə bar'a de ki dana, Malayka'gi oyi'ə, De'gi iləimbər ki əjidə'a dann ginn de'gi'ti ki dangi dangi, De'gi uni me'de adi'ə ki lo'gi pəti dənangi'ti. Luwə un'ə aw si'ə dərən'ti me kəsikurə'ti.

1 Timote 4

¹Ndil Luwə elta ar njay ene: Dəkagilo ki dəboy'ti, de'gi madi a inyəi go kunme lə'de kə, kadi dəyinan ki ndil'gi ki nje kədi de'gi. Taa a dəyinan ki nyando ki in rə ndil'gi'ti ki majel.

²Njendo de'gi nya ki ngom ki njekədikum de'gi ki ta ki ndar ta'de'ti ne, ki me'de uwə'de ki ta də majel'ti el, a ədi'de kadi buki'de mu. Njendo de'gi nya ki ngom kakin in de'gi ki me'de ri tonni.

³Ko degə'gi kakin əgi kadi de'gi taai nan, taa əgi kadi de'gi səi nya'gi madi tə. Nan Luwə ində nyakusə'gi pəti kadi de'gi ki uni me'de adi'ə, ki gəri ta ki rəta'ti, səi nya'gi kin ki oyo ki ra.

⁴Ki rəta'ti, nya'gi pəti ki Luwə ra'de maji. Nya ki kadi de mbəti goto. K'in ə kadi kusə'a in ki oyo ki ra Luwə.

⁵Tadə ta lə Luwə, ki kelta ki Luwə təli nya'gi kin pəti ki kar njay'ti.

⁶Loki re ər ginn nya'gi kin ki taga adi ngannkon'i'gi oyi ningə, a in njekuləbər ki maji lə Jeju Kirisiti. A təji kadi in de ki ul rə'i ki ta'gi ki əjidə kunme, ki nyando ki rəta'ti ki ndolo go'ə maji.

⁷Maji kadi ɔsi su'gi ki kudə ki kum'ə goto ngərəngi. In su'gi ki ɔsi ta ta lə Luwə. Ində dɔ rɔ'i'ti kadi isi'n me bol Luwə'ti.

⁸K'ində dɔ rɔ'ti tado k'ingə nya me'ti, to ngodi ki kanyi kin maj'a in non, nan k'in ə, in ngayn el. Nya ra kigo bol Luwə'ti a ra maji ki de me nya'gi'ti pəti. Tado kunndu in səm'ti, adi in kaji ki dɔnangi'ti ne ki in ki dɔran'ti.

⁹Ta kin in ta ki rɔta'ti ki maji kadi de'gi taai ki me ki kare.

¹⁰Rɔ'je ki j'isi j'adi kon, ki rɔ ki j'isi ji rɔi, in tado me'je ki j'ində dɔ Luwə'ti ki nje kisi kumngayira. In ə in Njekaji de'gi pəti ki dɔnangi'ti ne, adi in nje'gi ki uni me'de adi Jeju Kirisiti.

¹¹In kin ə in nya ki kadi ində mbər'ə adi de'gi ə ndo'de tɔ.

¹²Adi de madi kidi tado k'in ki in basa el. Nan kadi in nyandaji tado njekunme'gi, me takel'ti, me panjiyɔ'ti, me ndiginan'ti, me kunme'ti, ki me kar njay'ti.

¹³Biti kadi m'təl'n m're m'ingə'i, m'ndəj'i kadi ində rɔ'i ta tudə Makitu'ti lə Luwə, ta kiləmbər ta'ti, ki ta ndo de'gi ndu Luwə'ti.

¹⁴Ononyi kadi kidi kadikare ki Luwə adi kigo memaji'ti lə'ne. Adi ki gorow lə de'gi ki njekeltakita'a'ti, ki elita dɔ'i'ti, ki gorow lə ngatɔgi'gi ki njekɔrnon njekawnan'gi, ki indəi ji'de dɔ'i'ti.

¹⁵Maji kadi ində rɔ'i ta kulə'ti kin ra ki me ki kareba. Ra be kadi de'gi oyi kaw ki kete lə'i to taga takum'de'ti.

¹⁶M'ndəj'i kadi kum'i ədi dɔ rɔ'i'ti inbe, taa dɔ nyando'ti lə'i num tɔ. Uwə tɔgi ba me'ti. Re ra be ningə, a aji rɔ'i inbe taa a aji de'gi ki nje k'oo dɔ nyando lə'i tɔ.

1 Timote 5

¹Ononyi kadi ndangi de ki bugə, nan kadi ɔj'ɔ ta ki ndu'i ki sɔl to baw'i ə isi el'ə ta be. Basa'gi kaa, maji kadi in ra'de to ngannkon'i'gi ki me darɔ'ti be tɔ.

²In ra ki dene'gi ki bugəi to kon'i'gi ta nganmandi'gi to konnann'i'gi be tɔ. In ra nya kin pəti ki mərta ki ar njay non'de'ti.

³Maji kadi ində kum'i go njengawkoy'gi'ti ki rɔta'ti ki bukinan'ti, ingi ki de ki njera se'de goto.

⁴Re njengawkoy aw ki ngann'ne'gi eke ngannkaw'ne'gi non ningə, maji kadi, ngann'a'gi eke ngannkaw'a'gi ndoi nyara kigo row'ti lə Luwə dɔ njekoji'de'gi'ti. Sɔw dɔ'de kadi oyi go njekoji'de'gi toki njekoji'de'gi oyi go'de kete be tɔ. Tado nyara ki be kin ə nəl Luwə.

⁵Njengawkoy ki rɔta'ti, in in ki de ki njera si'ə goto, ki isi ki kar'ne ba, ində me'ne dɔ Luwə'ti par. Dɔkagilo'gi pəti, kondɔ ki kada, isi elta ki Luwə, dəj'ə kadi ra si'ə.

- ⁶Nan njengawkoy ki isi ta koo majiro'ne'ti me kaya'ti ki ra, re ra'n ki do'ne taa non kaa, in de ki koy me ndil'ti.
- ⁷Nya'gi ki kadi inda'de mber'a e token, kadi sii ki do'de taa ki kanji ta madi do'ti.
- ⁸Re de madi oo go noji'ne'gi el, kibo uta, oo go de'gi ki me kay'ti la'ne el, in de ki ilo kunme la'ne ko. De ki gar Luwa el kaa in soti uta bay.
- ⁹Njengawkoy, kete taa kadi ndangi to'a mbuna nje'gi'ti ki njekawnan'gi isi oyi go'de, maji kadi bal'a asi do mehen k'aw ki kete non, taa kadi in dene nje ra nya ki low'a'ti ki kete in nje ngaw ki kare.
- ¹⁰Maji kadi de'gi gari'a oji go kulera'a ki maji. Maji kadi in de ki kete in nje koti ngann'gi num, njerambah'gi num, nje tog'i nja de'gi ki kar njay la Luwa num, in njera ki de'gi ki nya ki to te do'de'ti num. Taa in nje ra kulog'i ki maji ki gorow'gi ki dangi dangi num to.
- ¹¹Ononyi kadi ndangi to njengawkoy'gi ki ro'de to mbol bay me makitu'ti. Ndangi to'de el tado loki bo ta dingam ra'de ninga, a inyoi k'un ro la'de tado kun go Kirisiti ko, a taai ngaw.
- ¹²Ra'a ki be kin a re ki ta ki gangi do'de'ti, tado manji ta kunme la'de ki kete.
- ¹³Nya ki rangi bay a tali njedaw'gi. Ninga kulera'de kibo ngayn in kulera lo galala ki takay la de'gi par. In njedaw'gi par el, nan indoi taa bar go daw'ti, taa in nje kindo gangi do ta'ti la de'gi to. Nya ki lagi'de el kaa, iloi ta'de sam'ti. Ninga takel'de kaa to biriri to.
- ¹⁴In tado kulera'gi ki be kin e, maji kadi njengawkoy'gi ki ro'de to mbol bay taai dingam ki rangi. Kadi oji ngann'gi e indoi kum'de go me kay'ti la'de to kadi njeban ingo row el'n takimal do'je'ti el.
- ¹⁵M'elta kin be tado njengawkoy'gi ngayn ki ro'de to mbol bay iloi kunme la'de ko e uni go Satan.
- ¹⁶Re njekunme ki dene madi aw ki njengawkoy'gi me kay'ti la'ne non ninga, maji kadi inbe ngam'de. Loki ra be ninga in nya koti ki oy e un do njekawnan'gi'ti, kadi njekawnan'gi rai ki njengawkoy'gi ki rota'ti ki de ki njera se'de goto.
- ¹⁷Maji kadi ngatogi'gi ki nje ra kulera maji dann njekawnan'gi'ti ingoi kosikura ki nyakuga goji ki asi ta kulera la'de nja joo. Kibo uta, in nje'gi ki sii adi ro'de kon tado kojitara, ki ndo de'gi ta la Luwa.
- ¹⁸Tado ndangi me makitu'ti la Luwa eyina: «De a doo ndugidu ta mangi'ti el, dokagilo'ti ki a njiye do ko'ti kadi kand'a te.» Taa makitu la Luwa el bay to ene: «Maji kadi de ki nje ra kulera ingo nyakuga goji ki asi ta kulera ki ra.»
- ¹⁹Re de madi elta ki majel do ngatogi'ti, e de'gi joo eke muta manyinaj'a el ninga, ononyi kadi in ndigi si'e do'ti.

- ²⁰Nje ki rai majel, maji kadi in ndangi'de takum kosi'gi'ti kadi ndage'gi boli.
- ²¹M'ndaj'i takum Luwə'ti ki takum Jeju Kirisiti'ti, taa takum malayka'gi'ti ki Luwə mbəti'de, kadi in təl rə'i go ta'gi'ti ki m'el'i. In təl rə'i go'ti ki kanji kun ki madi'gi ə k'inyə nje ki nungi, ki kanji kər kum de'gi dana.
- ²²Nya ki maji kadi in gər ə to kin: Oti kadi ində ji də de'ti kalangi ba kadi təl nje ra kulə dann njekawnan'gi'ti. Maji kadi ində rə'i nan'ti ki de də majel'ti li'ə el. Ningə, inbe ar rə'i njay də majel'ti.
- ²³Ningə, maji kadi anyi mann ki ndul inbe kareba par el, nan kadi anyi yiwi kandi nju nden be nden be to kinyi tado monyi ki me'i'ti ki ra adi rə'i ta kati el ki dəkagilo'gi pəti kin.
- ²⁴De'gi madi'gi ginn majel lə'de to taga kete bay taa kadi ta ki gangi re də'de'ti. Nan nje ki nungi, majel lə'de to lo kiyə'ti biti kadi ta ki gangi taa a ər ginn'de ndə ki gogi'ti.
- ²⁵Kuləra'gi ki maji kaa to be tə. Nje ki madi to taga wangi. Ningə nje ki nungi, re to taga wangi el kaa, a toi lo kiyə'ti ratata el tə.

1 Timote 6

- ¹De'gi pəti ki uni me'de ki in bər'gi, maji kadi uləi də'de ginn təgi'ti lə be'de'gi. Uləi də'de ginn təgi'ti lə be'de'gi kadi de elta ki mal də tə Luwə'ti el, taa də nyando'ti ki ji ndə'se kin el tə.
- ²In go'ti el kadi bər'gi ki be'de'gi in njekunme'gi, uni girə də k'in ngannkon me ta'ti lə Luwə ə mbeti kadi uləi də'de ginn təgi'ti lə be'de'gi. K'in'de ngannkon nje ndiginan me ta'ti lə Luwə kakin ə maji kadi rai kulə adi'de ki kete non bay, tado in ngannkon de'gi ki njekunme'gi ə sii rai kulə adi'de.
- ³Ta ki m'aw to m'el'i kam, in ta ki maji kadi in ndo de'gi ə ndəji'de kadi rai kul'ə. Re de madi ndo de'gi nya ki rangi, ə inyə gorow ta ki rəta'ti lə Burəbe lə'je Jeju Kirisiti, ki gorow nyando kigo kunme'ti lə'je kin ningə,
- ⁴in de ki k'un də taa təl'ə, taa in de ki isi day tə. Nya ki gər in ta ki manji ki to rə'a'ti to monyi. In nje sangi ta me ta ki manji də ta'gi ki kar'de goto. Ningə lo kin ə, jangi'gi, ki gakanan'gi, ki tajinan'gi, ki ta ki təti dənan'ti tei'ti.
- ⁵Ta ki manji ki ginn'ə gangi el, mbunə de'gi'ti ki kur də'de goto, ki ngonn mərta ki nden ki əjido ta ki rəta'ti goto də'de'ti, te lo kin'ti non. Ningə məri kadi, kunme kadi Luwə in row k'ingə nya.
- ⁶Toki rəta'ti, kunme kadi Luwə in nyakingə kibo ngayn, re de ra rənel də nya ki to me ji'ə'ti.
- ⁷Toki ji re'n me dənangi'ti ki ji'je kare, be tə'a j'a ji təl'n ki ji'je kare.
- ⁸In be ə, re j'ingəi nyakusə'je ki ku rə'je ningə, kadi ji ra rənel də'ti.

- ⁹De'gi ki sangi kadi n'teli njenyakingə ki ngayn ki row'gi ki dangi dangi, osi me kuləkikiyə'ti me nyanan'ti. Osi me kuləkikiyə'ti ki gorow ra ta nya ki to mbo, ki ki majel, ki aw ki de'gi me nya'ti ki majel, ki me tuji'ti.
- ¹⁰Tado ra ta nar in ngirə majel'gi pəti. Nje ki madi uni rə'de ba pəti indəi taa sangi nar'ti, adi ndəmi sanyi gorow kunme'ti. Ningə inbe'gi ki do'de adi kon ndil'de.
- ¹¹Nan in ki in de lə Luwə, anyi rangi kadi nya'gi'ti kin, maji kadi in sangi row nyara ki dana, ki bol Luwə, ki kunme, ki ndiginan, ki koreme, ki sol lom lom.
- ¹²Rə rə ki maji ki ojido kunme, uwə kisikidətaa ki to biti ki non'ti səm, tado Luwə bari kadi ingə kisikidətaa kin, dəkagilo'ti ki un ndu'i taa man'n naji ki maji do'ti non bulə de'gi'ti.
- ¹³M'ndəj'i takum Luwə'ti ki njekində nya'gi pəti, taa ki non Jeju Kirisiti ki un ndu'ne ki taa mannaji ki rəta'ti non Ponsi Pilati'ti,
- ¹⁴kadi in ngəm go mbəkikində ki ingə kin maji, me kar njay'ti ki kanji ta madi do'i'ti biti kadi Burəbe Jeju Kirisiti təl re'n.
- ¹⁵Burəbe Jeju Kirisiti a re dəkagilo'ti ki Luwə oji, Luwə ki nje majikur, ki in ki kar'ne ba aw ki təgi konbe, In Ngar lə ngar'gi ki Burəbe lə burəbe'gi,
- ¹⁶In ki kar'ne ba in Njekoy el, Isi me kunjji'ti ki de asi kadi te kadi'ti el. De kare ki dənangi'ti ne ki oo'ə ki kum'ne goto. De ki asi k'oo'ə goto. Təbar ki togi ki to biti ki non'ti in li'ə! Amen!
- ¹⁷In njenyakingə'gi ki dənangi'ti ilə ndu'i adi'de kadi indəi gu'de el. El'de kadi uwəi kul nyakingə'gi ki a tuji kam el, nan kadi uwəi kul Luwə ki nje kadi'je nya'gi pəti, ji'ə oyi el, kadi j'isi'n me rənel'ti.
- ¹⁸El'de kadi rai maji, kadi ki nyakingə'de in kuləra ki maji. Ningə kadi in de'gi ki ji'de oyi el, kadi lowəi nyakingə'gi lə'de adi de'gi ki rangi.
- ¹⁹Re rai be ningə, isi kawi nyamaji'gi lə'de indəi lo ngəm nya'ti ki maji ki ngan tado ndo ki lo ti'ti, kadi ingəi kaji ki rəta'ti.
- ²⁰In Timote, maji kadi ngəm nya'gi pəti ki Luwə ulə me ji'i'ti kin səm. Osi rə'i ngərəngi kadi ta'gi'ti ki k'el ki nda'a goto, ki oyi ta ta lə Luwə, oyi rə'i ngərəngi kadi ta'gi'ti ki manji kigo nya gər'ti ki ngom ki dənangi'ti ne.
- ²¹De'gi madi uwəi kul nyagər kin, adi ndəmi gorow kunme lə'de. Kadi memaji lə Luwə in sese.

2 Timote

2 Timote 1

- ¹M'in Pol ki njekawkulə lə Jeju Kirisiti kigo ndigi'ti lə Luwə. Kulə ra'm in kadi m'iləmbər ta kaji ki Luwə un ndu'ne adi dɔ'ti ki takul kində rɔ nan'ti me tɔ Jeju Kirisiti.
- ²M'ulə ki makitu kin mad'i in Timote ki in ngonndigi lə'm. M'uwə ji'i ə m'dəji kadi memaji ki k'oo kumtondoo ki kisimaji lə Luwə ki Baw'je ingi ki Burəbe lə'je Jeju Kirisiti in nan'ti sə'i.
- ³M'ra oyo Luwə ki m'nji m'ra kulə mad'a ki ngarme ki ar njay ki uwə'm ki ta toki kaw'm'gi rai kete be tɔ. Kondɔ ki kada loki m'nji m'elta ki Luwə ningə, me'm olo dɔ'i'ti.
- ⁴Loki me'm olo dɔ non'ti lə'i, bo k'oyi ra'm ngayn kadi rɔnel lə'm rosi.
- ⁵Me'm olo dɔ kunme'ti lə'i ki rɔta'ti. Kunme kin in rɔ kawɪ Loyisi'ti kete bay taa to rɔ kon'i Enisi'ti tɔ. M'tadi el kadi kunme kin in ngarme'i'ti tɔ.
- ⁶Tadɔ kin ə, m'olo me'i dɔ ta'ti kin kadi ində kum'i maji go kadikare'ti lə Luwə ki ingə kigo memaji'ti li'ə, loki m'ində ji'm dɔ'i'ti.
- ⁷Toki rɔta'ti, Ndil ki kar njay ki Luwə adi'je, in Ndil bol el, nan in Ndil ki rosi ki tɔgi ki ndiginan. Taa in Ndil kində dɔ rɔ'ti tɔ.
- ⁸Adi rɔ'i sɔl'i tadɔ man naji dɔ Burəbe'ti lə'je el. Taa adi rɔ'i sɔl'i dɔ'm'ti, m'in ki m'in kəy dangay'ti tadɔ li'ə kin el tɔ. Nan kadi ingə kon sə'm tadɔ Poyta ki maji kigo tɔgi'ti ki Luwə adi.
- ⁹Luwə ki aji'je in be'je, kadi kisikidɔtaa lə'je in kisikidɔtaa ki ar njay. Ra nya kin be tadɔ kulə ra'je'gi el, nan in kigo ndigi'ti ki memaji'ti li'ə. Memaji kin Luwə adi'je me tɔ Jeju Kirisiti'ti kete taa kadi ində dɔnangi.
- ¹⁰Memaji kakin j'oyi ki kum'je ngəsine ki takul re lə Njekaji'je Jeju Kirisiti. In ə koy tɔl nya ki kare'ti. Ningə ki takul Poyta ki maji, ra adi ji gəri kaji ki kisi kumngayira ki ar njay njay tɔ.
- ¹¹In tadɔ Poyta ki maji kin ə Luwə ində'm to nje kiləmbər num, njekawkulə num, taa njendo de'gi nya num tɔ.
- ¹²In kin ə, in ginn k'ingə kon lə'm ki ngəsine kin. Nan rɔ'm sɔl'm dɔ'ti el. Toki rɔta'ti, m'gər Luwə ki m'un me'm m'ində dɔ'a'ti kin bəti. M'gər maji kadi tɔgi Luwə asi gaki kadi ində kum'ne go nya'ti ki adi'm biti dɔboy ndɔ'ti.
- ¹³Nyando ki ingə rɔ'm'ti, un to nyandaji me kunme'ti ki me ndigi nan'ti me tɔ Jeju Kirisiti ki adi'je me kində rɔ nan'ti si'ə.
- ¹⁴In ngəm go nyando ki adi'nu ki takul Ndil Luwə ki isi me'je'ti maji.

¹⁵In gər kadi nje ki dɔnangi Aji'ti mbeti m'in. Pijel in ki Hermojenn in mbunə'de'ti tɔ.

¹⁶Ki ɔjido Onejipɔr, kadi ra maji lə Burəbe in dɔ me kəy'ti li'ə. Toki rɔta'ti, ulə dingəm me'm'ti taa taa. Ta rɔ'a sɔl'ɔ dɔ'm'ti me k'in'm kəy dangay'ti kin el tɔ.

¹⁷Dɔkagilo ki te Rɔm'ti, sangi'm ki rɔ ki tinyi kati kadi ingə'm.

¹⁸M'kəy Burəbe Jeju kadi adi Burəbe Luwə oo kumtondoo lə Onejipɔr ndɔ gangi ta'ti. Taa inbe ki dɔ'i, in gər utə ndəgi de'gi pəti, kulə'gi pəti ki Onejipɔr ra adi'm dɔnangi Epeji'ti.

2 Timote 2

¹In ngonn'm Timote, maji kadi uwə tɔgi ba me memaji'ti ki j'ingəi ki takul kində rɔ nan'ti me tɔ Kirisiti kin.

²Ningə nyando ki ingə rɔ'm'ti takum bulə de'gi'ti, maji kadi in ndo de'gi ki nje ra nya ki low'ə'ti ki asi gaki kadi ingi kaa, uni ndoi de'gi ki rangi kete tɔ.

³Ingə kon sə'm to njerɔ ki maji lə Jeju Kirisiti.

⁴Njerɔ madi dann njerɔ'gi'ti ki ge kadi n'nəl kibo ki dɔ'ne'ti, ki ində rɔ'ne ta nya'gi'ti ki rangi yo goto.

⁵Nje kanyi ngodi ki a ingə nya kugə goji'ne loki re anyi ngodi kigo ndukun'ti el goto.

⁶Nje ndɔɔ ki nje ra kulə ki tɔgi'ne ə a ra rɔnel dɔ kandi ko'ti kete.

⁷Maji kadi in mərta dɔ ta'ti ki m'el'i kin maji ningə, Burəbe a adi tər kadi in gər'n ndəgi nya'gi pəti tigə.

⁸Adi me'i olo dɔ Jeju Kirisiti'ti ki in ginn kaw'ti lə Dabidi, Jeju Kirisiti ki ində taa dann nje koy'gi'ti kigo Poyta'ti ki maji ki m'nji m'ilə mbər'ə.

⁹In tado Poyta ki maji inbe kin ə, m'nji m'ingə'n kon. Dɔi m'in ki kulə gindi to de ki nje tɔl de be. Nan ta lə Luwə de ki asi dɔ'a goto.

¹⁰Be ə, m'tugə ta'm njaki dɔ nya'gi'ti pəti tado nje'gi ki Luwə mbəti'de, kadi ingi kaa, ingəi kaji ki in me tɔ Jeju Kirisiti'ti, nan'ti ki kɔsikurə ki ratata tɔ.

¹¹Ta ki m'a m'el kam in ta ki asi kadi de uwə kul'ə: Re j'oyi nan'ti ki Kirisiti ə, J'a j'isi kum ba nan'ti si'ə tɔ.

¹²Re j'uwəi tɔgi'je ba si'ə ə, J'a j'onyibe nan'ti si'ə tɔ. Re j'ene ji gəri'ə el ə, In kaa a ene n'gər'je el tɔ.

¹³Re j'in nje ra nya ki low'ə'ti el ə, In nje ra nya ki low'ə'ti. Tado a manji ta gər rɔ'ne el ratata.

¹⁴Maji kadi nanyi ki lo kolo me'de dɔ ta'gi'ti kin taa taa. Ki non Luwə'ti, el'de ki tɔgi kadi gakinan dɔ ta'gi'ti ki nda'de goto kin el. In kin a ra nya madi el, nan a tujɔ de'gi ki nje ko dɔ'a to tujɔ yo.

- 15**Ində dɔ rɔ'i'ti kadi in te non Luwə'ti to de ki asi, njera kulə ki rɔ'a sɔl'ɔ dɔ kulə'ti li'ə el, iləmbər Poyta ki maji ki rɔta'ti lə Luwə ki gorow'ə'ti.
- 16**Mbətɪ ta ki manji'gi ki nda'de goto ki ɔsi ta kunme. Toki rɔta'ti, nje'gi ki ta'gi ki be kin nəl'de, ndan'de ngal ki Luwə par par.
- 17**Nyando lə'de to to dobya ki aw ki kete kete kin be. Imene ingi ki Piletɪ in mbunə de'gi'ti kin tɔ.
- 18**In sanyi kadi ta'ti ki rɔta'ti. Ningə eli eyina, nje koy'gi indəi taa lo koy'ti nga. In be ə, tuji ki kunme lə nje ki nan'gi.
- 19**Be kaa, ngirə kəy ki ngan ki Luwə ində kin isi lo kisə'ti. Luwə ndangi ta'gi kin dɔ'ti ene: Burəbe gər de'gi lə'ne bətɪ. Maji kadi de ki ra ki bar tɔ Burəbe, kadi anyi sanyi kadi majel'ti.
- 20**Me kəy ki bo'ti, de a ingə ngoo'gi ki ra ki ɔr eke ki ningə kasi par el, nan a ingə nje ki madi'gi ki rai'de ki kagi eke hanji tɔ. Nje ki nan'gi, in tado ra kulə ndɔ madi'gi par. Nje ki nungi, in tado ra kulə ki ndɔ'gi pətɪ tɔ.
- 21**Re de madi ar rɔ'ne njay dɔ majel'gi'ti kin, a to to nyara kulə kɔsigon, ki kində ta dangi, ki nda'a to'ti tado be'ə, ki ra go'ə kete tado kulə'gi pətɪ ki maji.
- 22**Maji kadi ɔr rɔ'i kɔ me nyənn'gi'ti lə darə ki dɔkagilo basa'ti. In sangi row ra nya ki dana, ki kunme, ki ndiginan, ki kisi ki nan ki lapiya, ki nje ki isi elita ki Burəbe ki me ki ar njay.
- 23**Mbətɪ ta ki manji'gi ki pasira ki nda'a goto. Ta ki manji'gi ki be kin a re ki gaki nan.
- 24**Toki rɔta'ti, de ki nje ra kuləbər kadi Burəbe, in de ki a gaki el. Nan in de ki a ɔji ndiginan lə'ne ki rɔ de'gi'ti pətɪ num, de ki asi ndo de'gi nya num. A in de ki a isi dɔ ta'ti ki njeramajel'gi tɔ.
- 25**Ki mindi ki sɔl ləm ə a ilə'n ta de'gi'ti ki nje kɔs'ɔ ta. Dɔmajɪ ə Luwə a ra adi inyəi gorow njiyə'de kadi tei me gər ta ki rɔta'ti, taa a tɔli uni hangal ki maji gogi.
- 26**A tei me kuləkikiyə'gi'ti lə Su ki uwə'de dangay'ti, ginn tɔgi'ne'ti kadi rai ndigi li'ə.

2 Timote 3

- 1**Maji kadi in gər toki me ndɔ'gi ki dɔboy'ti, kagilo'gi ki ngan a rei.
- 2**De'gi a tɔli nje ra ta nya, nje ndigi nar. A in nje kində gu'de, nje kun dɔ'de taa, ki nje kelta ki mal dɔ tɔ Luwə'ti. A in nje təl rɔ'de go ta'ti lə nje koji'de'gi el. Ningə, a asi kadi rai oyo Luwə el tɔ. Taa a iləi koji dɔ nya'gi'ti lə Luwə el tɔ.
- 3**K'oo tor de goto rɔ'de'ti, k'oo kumtondoo goto rɔ'de'ti, elita ki majel ndil de'ti, panjiyə'de a ala mban. In nje ra nya ki to ki de'gi kanji koo kumtondoo, taa a in nje kɔsi ta nyara ki maji tɔ.

⁴A in njekundo nan, nje ra nya ki do togi'ti, kundo ta a tal'de njekumto'gi'ti. A ndigi ronel ki donangi'ti utø Luwø.

⁵A oji gidi ro'de'ti toki n'in nje bol Luwø, nan toki rota'ti, manji ta gær togi læ kunme. Or ro'i ko kadi ko de'gi'ti ki be kin.

⁶Mbunø ko de'gi'ti kin, a ingø nje ki isi uri me kay'ti læ dene'gi ki nje togi goto, uwøi'de me kuløkikiyø'gi'ti læ'de. Dene'gi kakin rosi ki majel, inyøi ro'de adi nyønn'gi ki dangi dangi læ darø.

⁷Si ta ndo nya'gi'ti ki dokagilo'gi pøti, nan lo kadi asi tei me gær ta ki rota'ti goto ratata.

⁸Toki dokagilo'ti ki kete, Janesi ingi ki Jambiresi øsi ta Moji kakin ø, nje'gi kin kaa øsi ta, ta ki rota'ti to. In de'gi ki nya'gi læ'de aw se'de me nyara ki majel'ti yo, ki kunme læ'de kaa, nda'a goto to.

⁹Lo k'aw kete læ'de ki ngayn a goto, tado de'gi a gæri nyara'de'gi ki majel toki ndo'gi'ti ki kete, de'gi gæri nya ra'gi ki majel læ Janesi ingi ki Jambiresi kin be to.

¹⁰Nan in, indø kum'i oo'm me nya'gi'ti pøti: Me nyando'ti læ'm, me panjiyø'm'ti, me køjitara'gi'ti læ'm, me kunme'ti læ'm, me kisidøti læ'm, me ndigi nan'ti læ'm, taa me kuwøtogiba'ti læ'm to.

¹¹In gær row ki de'gi indøi kum ndo tado Poyta ki maji, ki kon'gi ki ngayn ki m'ingø me bebo'ti ki Antiyosi, ki Ikoniyom, taa me be'ti ki Lisitir to. To ki rota'ti m'ingø kon ngayn inbe, nan taa taa, Burøbe isi øri'm me nya'gi'ti kin ko.

¹²To ki rota'ti, de'gi pøti ki gei njiyø me bol Luwø'ti ki takul kindø ro nan'ti læ'de me to Jeju Kirisiti a ingøi kon.

¹³Nan de'gi ki nje mendul, ki njendon te'gi a awi kete kete me majel ki ra'ti par par. Me kuløra'de'gi'ti, a ødi ndøgi de'gi toki inbe'gi kaa de'gi ki rangi ødi'de be to.

¹⁴Nan ki øjido'i, maji kadi uwø go nya'gi pøti ki in ndo ø in ta to nya'gi ki rota'ti kin sø'm. Tado in gær de'gi ki ingø nyando kin ro'de'ti bøti.

¹⁵Dokagilo ki in ki du'i ba bay ø in gær ta'gi ki ndangi ki ar njay læ Luwø kin. Ta'gi kin a asi kadi'nu nyagær ki rota'ti, ki a te sø'i kaji'ti ki takul kunme kadi Jeju Kirisiti'ti.

¹⁶Tado Makitu ki ndangi læ Luwø pøti, Luwø adi Ndil'ne ki ar njay ra ki de'gi adi ndangi. Ningø nda'a to'ti tado ndo nya de, kadi øji'de adi mbøti nyara ki majel, tado ndaji de ad'a ra dana, tado ndo nya de kadi panjiyø in dana non Luwø'ti.

¹⁷In be kadi de læ Luwø in ki kasinan berere me nya'gi'ti, kadi ra'n kulø'gi pøti ki maji.

2 Timote 4

- ¹In be ə, takum Luwə'ti ki takum Jeju Kirisiti'ti ki a gangi ta dɔ de'gi'ti ki sii ki dɔ'de taa ke nje koy'gi, ki tado tɔl re li'ə ki Konbe li'ə:
- ²m'dəj'i kadi iləmbər Ta kin par par, dɔkagilo'ti ki maji eke in ki majel. Ɔr de'gi tarow, ndəji'de dɔ hal'ti ki majel, ulə dingəm me de'gi'ti ki takul nyando lə'i, ki kisidoti ki kanji k'inyə ta.
- ³Tado dɔkagilo a re non, de'gi a mbeti nyando ki rɔta'ti, ə a rai nya'gi kigo me ge'gi'ti lə'de. A sangi njendo de'gi nya ngayn ki a gugi dɔ'de gugi kadi ndoi'de nya'gi ki mbi'de ndigi k'oo.
- ⁴A uti mbi'de dɔ ta'ti ki rɔta'ti, ə tɔli rɔ'de go Su ki kudə'ti yo.
- ⁵Nan in, maji kadi ində dɔ rɔ'i'ti me nya'gi'ti pəti. Uwə rɔ'i ba me kon'gi'ti. Maji kadi in ra kulə kiləmbər Poyta ki maji lə'i kin maji. Ində kum'i go ra kuləbər'ti lə Luwə maji tɔ.
- ⁶Ki ɔjido'm, dɔkagilo re kadi m'ilə rɔ'm kadikare'ti m'adi Luwə nga. Dɔkagilo koy lə'm re nga.
- ⁷M'ɔ rɔ ki maji, m'tɔl ta ngodi lə'm, m'ngəm go kunme lə'm.
- ⁸Ngəsine, nya kugəgoji nje tɔti rɔ'gi, adi in nyara ki dana ki a to ratata isi nginə'm. Burəbe ki in njegangita ki dana, a adi'm ndɔ gangita'ti. A adi'm m'in par el, nan de'gi pəti ki ndigi tɔl'ə, ə sii nginəi ndɔ'a dəle.
- ⁹M'dəj'i kadi ində dɔ rɔ'i'ti, ə re kalangi ingəm.
- ¹⁰Tado Dəmasi inyə'm kɔ, ə aw Tesaloniki'ti, tado nya maji'gi ki dɔnangi'ti, ki dɔkagilo'ti ki bone uwə me'ə. Kiresansi aw dɔnangi Galasi'ti. Ningə Titi aw Dalmasi'ti tɔ.
- ¹¹Luki ki kar'ne ba par ə nanyi sə'm ne. In re ki Marki kum'i'ti adi'm tado a ra sə'm maji ngayn me kuləbər'ti ki in ji'm'ti.
- ¹²M'ulə Tisiki me bebo'ti ki Epeji.
- ¹³Dɔkagilo ki a re ə, un ku kul lə'm ki m'inyə me kəy'ti lə Karpusi, me be'ti ki Tirowasi kin ji'i'ti re'n adi'm. Ɔy makitu'gi lə'm ji'i'ti tɔ. Kibo utə, in makitu ndar'gi kin.
- ¹⁴Alegijandir ki kodi ko nya'gi adi'm kon ngayn, nan Burəbe a ugə kigo kulə ra'a'ti.
- ¹⁵In kaa, maji kadi ində kumkədi dɔ rɔ'i'ti rɔ'a'ti tɔ, tado mbəti ta'gi lə'je ki tɔgi'ne ngayn.
- ¹⁶Ndɔ gangi ta'ti lə'm ki dəkete, de kare ki re ra go'm'ti goto: de'gi pəti inyəi m'in kɔ. Kadi Luwə tudə majel kin dɔ'de'ti el.
- ¹⁷Nan Burəbe in sə'm nan'ti. In ə adi'm tɔgi kadi m'ilə'n mbər Poyta ki maji li'ə m'tɔl'n ta'a, kadi de'gi pəti ki in Juwipi'gi el oyi dɔ'a. In ə ɔri'm kɔ ta bɔl'ti.

¹⁸Burəbe a ɔri'm kɔ ta nya'gi'ti ki majel pəti. Ningə a aji'm tado Konbe li'ə ki dɔran'ti tɔ. Tɔji in li'ə ki dɔkagilo'gi ki dɔkagilo'gi! Amen.

¹⁹Uwə ji Pirisika num, Akilasi num adi'm. Taa uwə ji de'gi ki me kəy'ti lə Onejipər tɔ.

²⁰Erasɪ nanyi bebo Korenti'ti. Tiropim in ki monyi adi m'inyə Mile'ti.

²¹In sangi row kadi re kete non nanyi kul'ti. Ebulu, ki Pudansi, ki Linusi, taa Kilodiya ki ndəgi ngannkon'je'gi pəti uwəi ji'i.

²²Kadi Burəbe in sə'i, ningə kadi memaji li'ə nanyi sese pəti tɔ.

Titì

Titì 1

- ¹M'in Pol ki njekuløber læ Luwə, m'in ki njekawkulə læ Jeju Kirisiti ə m'ndangi makitu kin. M'in njekawkulə kadi de'gi ki Luwə mbəti'de uni me'de. Taa kadi m'oji'de kadi gəri nya ki rəta'ti kigo ndu Luwə'ti tə.
- ²Be kadi indəi me'de də kaji'ti ki biti ki non'ti, ki Luwə ki nje ngom el, un ndu'ne adi'je də'ti kete non nya'gi'ti pəti.
- ³Luwə oji ta lə'ne adi de'gi gəri ki takul kulə ki ulə ji'm'ti kadi m'ilə mbər dəkagilo'ti ki inbe; oji. M'ilə mbər kigo ndu'ti li'ə in ki Njekaji'je.
- ⁴M'ndangi makitu kin m'ad'i in Titì ki in ngonn'm ki rəta'ti. In ngonn'm ki rəta'ti me kunme'ti, ki j'in kareba də'ti. Kadi memaji ki kisimaji læ Luwə ki Baw ingi ki Jeju Kirisiti ki Njekaji'je in nan'ti sə'i.
- ⁵M'inyə'i gogi dənangi'ti ki Kireti kadi to telta kulə'gi ki nanyi. Ningə kadi ində ngatəgi'gi də nje kawnan'gi'ti me bebo'gi'ti kare kare pəti. Ində'de kigo kəji'ti ki ndəki m'oji'i.
- ⁶Ningə maji kadi ngatəgi in de ki kanji ta də'ti, in ngaw dene ki kareba, kadi in de ki ngann'a'gi in njekunme'gi, ki kadi de ində taa də'de'ti ojido hal ki majel eke də ngan el.
- ⁷Maji kadi njekənon njekawnan'gi in de ki kanji ta madi də'ti, tado in njengəm nya læ Luwə. Kadi in nje təji rə'ne el, in nje wongə el, in gon kanyi yiwi kandi nju el, in nje rə el, taa kadi in nje ge nya kigo row'ti ki dana el, el tə.
- ⁸Maji kadi in njera mbah, kadi in nje ndigi nyara ki maji, in nje kelta ki gorow'ə'ti, in de ki dana, in de ki ar njay, in njekuwə rə'ne ginn təgi'ne'ti.
- ⁹Maji kadi uwə rə'ne ngan me ta'ti ki rəta'ti, ki aw nan'ti ki nyando ki ingə. Lo kin'ti, a asi kadi ulə dingəm me ndəgi de'gi'ti ki nyando ki rəta'ti. Taa a asi kadi oji nje'gi ki sii ndoi nya'gi ki rangi kadi gəri toki ndəmi row tə.
- ¹⁰De'gi ngayn dann Juwipi'gi'ti in nje mbəti təl rə'de go ta'ti ki rəta'ti, sii tudəi ta'gi ki biriri, sii ədi de'gi ki ta ki nda'a goto.
- ¹¹Adi uti ta'de də ta'gi'ti lə'de. Tado turi də de'gi me kəy'gi'ti ngayn ki nyando ki kadi de ndo el. Rai be kadi ingəi nyakingə ki gorow'ə'ti el ji de'gi'ti.
- ¹²De kare dann'de'ti, adi in njekeltakita'de'ti inbe'gi ene: «De'gi ki Kireti'ti in nje kelta ki ngom ki ndə'gi pəti, in de'gi ki mann'de majel, in njera ta me'de, ki njedaw'gi.»
- ¹³Ningə ta ki el kin in ta ki rəta'ti, ə maji kadi ndangi'de ki rə tinyi, kadi in njekunme ki rəta'ti.

¹⁴Um kadi tɔli rɔ'de go su'gi ki kudə'ti lə Juwipi'gi kigo mbərkikində'ti lə de'gi ki nje mbəti ta ki rɔta'ti kam el.

¹⁵Ki rɔ de'gi'ti ki ar njay, nya'gi pəti ari njay tɔ, nan ki rɔ de'gi'ti ki ari njay el, ki de'gi ki njekunme'de el, nya ki ar njay goto rɔ'de'ti. Nya ki ar njay goto rɔ'de'ti, tado nyagər lə'de, ki me'de'ti uwə'de ki ta adi tuji.

¹⁶De'gi kin, elita ta'de'ti ne toki n'gəri Luwə, nan kulə ra'de manji ta gər'ə. In njera nya ki to njen, in nje tanrɔ'gi, asi kadi rai nya madi kare ki maji, el.

Titi 2

¹Ningə ki sɔw dɔ'i, maji kadi in ndo nya ki aw nan'ti ki nyando ki rɔta'ti.

²In bugə'gi kadi in de'gi ki njekuwa rɔ'de ginn tɔgi'de'ti, kadi asi ta kɔsikurə, kadi in de'gi ki njera nya ki gorow'ə'ti, kadi awi ki kunme ki tɔg'ɔ to, kadi in de'gi ki awi ki ndiginan me'de'ti, kadi in nje kore me'de.

³El bugə dene'gi kah'a'ti inbe kin be tɔ. El'de kadi panjiyə'de in panjiyə de'gi ki ari njay, kadi in nje kelta ki majel dɔ de'gi'ti el, taa kadi in gon kanyi yiwi kandi nju el tɔ. Ningə, kadi in njendo nya ki maji.

⁴Maji kadi ndoi dene'gi ki dɔ du'gi kadi ndigi ngaw'de'gi ki ngann'de'gi.

⁵Kadi in njera nya ki gorow'ə'ti, in nje ngəm rɔ'de ar njay, in nje kində kum'de go me kəy'gi'ti lə'de maji, in de'gi ki maji, in njekulə dɔ'de ginn tɔgi'ti lə ngaw de'gi. Re rai be ningə, de'gi elita ki mal dɔ ta'ti lə Luwə el.

⁶El ngann basa'gi ki ngann mandi'gi tɔ, kadi awi ki hal ki maji me nya'gi'ti pəti.

⁷Ningə inbe ki dɔ'i, maji kadi in nyandaji me nyara'gi'ti ki maji tado lə'de. Kadi nyando lə'i in nyando ki low'ə'ti ki a re ki bukinan'ti.

⁸Kadi ta keli in ta kel ki ar njay, ki de asi kadi a el yan'ne ɔsi'n kad'a el. Re in ra be ningə, nje kɔsi ta a gəri nya ki kadi rai el, kadi awi ki ta ki majel kare kadi eli dɔ'je'ti el.

⁹El bər'gi kadi uləi dɔ'de ginn tɔgi'ti lə be'de'gi me nya'gi'ti pəti. Kadi be'de'gi ingəi maji rɔ'de'ti. Kadi manji ta be'de'gi'ti el,

¹⁰taa kadi bogi'de el tɔ. Kadi nanyinan ki lo ki ra dann'ti ki asi nan berere, kadi be'de'gi adi'de me'de. Be ə, me nya'gi'ti pəti, a adi de kɔsikurə dɔ nyando'ti lə Luwə ki Njekaji'je.

¹¹Luwə tɔji memaji lə'ne, ki in ginn kaji lə de'gi pəti ki taga wangi.

¹²Memaji lə Luwə kin ndo'je kadi ji tusi nyara kigo bol Luwə'ti el, ki nyənn nya lə dɔnangi j'inyəi kɔ. J'inyəi kɔ kadi j'isi ki dɔ'je taa dɔkagilo'ti ki bone kin me njiyə'ti kigo row'ti ki dana, ki təl rɔ go ndu Luwə'ti.

¹³Ji rai be ta kadi ji nginöi maji ki j'indöi me'je dö'ti, kadi ji nginöi ndö ki Luwö lö'je kibo, ki Njekaji'je Jeju Kirisiti a te'n me töji'ti lö'ne.

¹⁴Kirisiti ki un rö'ne adi tado lö'je, kadi ugö'n dö'je ta nya ra'ti ki majel pöti. Gangi dö'je kadi ji töli de'gi li'ö ki k'ar njay. De'gi ki k'ar njay, ki tingöi bil me nyara'gi'ti ki maji.

¹⁵In kin ö, in nya ki kadi in ndo de'gi, kadi ulö'n dingöm me'de'ti. Tögi kørnon de'gi ki awi'n kin, kadi ndangi'n'de ki rö tinyi kati. In ra adi de madi kid'i el.

Titi 3

¹Olo me njekunme'gi kadi ulöi dö'de ginn tögi'ti lö ngar'gi ki nje konbe'gi. Kadi töli rö'de go ta'ti lö'de, ningö kadi rai dö nja'de'ti ta ra nya'gi'ti ki maji maji pöti.

²El'de kadi elita ki majel dö de madi'ti el, kadi in nje ge köi el, kadi in njekulö de'gi noji nan'ti, kadi de'gi pöti gəri söl löm löm lö'de tö.

³Tado j'inbe kaa, kete dö'je goto, j'in nje töl rö go ta'ti el, ji ndöm row, j'in ginn tögi'ti lö nyönn'gi lö darö, ki k'oo majirö'gi ki dangi dangi. J'isi ta ra me ndul'ti ki ta ndingö nya'ti, de'gi mbeti'je taa j'inbe kaa ji mböti nan tö.

⁴Nan loki Luwö ki Njekaji'je töji maji ki ndigi lö'ne ki taga tado lö de'gi kin ö j'ingöi kaji.

⁵Luwö aji'je ki gorow kulö ra'je'gi ki dana el, nan in kigo k'oo kumtondoo li'ö inbe. Aji'je ki tarow lö mann batöm koji ki sigi, ki tarow lö Ndil Luwö ki töl'je de'gi ki sigi'ti.

⁶Ndil Luwö buki Ndil ki kar njay kin dö'je'ti ki ta'a ba, ki takul Jeju Kirisiti ki Njekaji'je.

⁷Luwö buki Ndil ki k'ar njay dö'je'ti kigo memaji li'ö, kadi töl'je de'gi ki dana takum'ne'ti kadi ji nginö'n kaji ki to biti ki non'ti ki j'indö me'je dö'ti.

⁸Ta kin ö in ta ki asi kadi ra kul'ö. Ningö m'ndigi kadi ra dö'ti ngan, kadi de'gi pöti ki uni me'de adi Luwö, indöi rö'de ta nyara'gi'ti ki maji maji. In kin ö in nya ki maji ki nda'a tö'ti tado lö de'gi pöti.

⁹Ningö, ta ki manji nan'ti ki to mbo, ki k'ör ginn noji'gi, ki gangi nan, ki köi nan dö ndukun'gi'ti kin, in nya ki nda'de goto, ö maji kadi ösi rö'i ngöröngi kö kadi'de'ti.

¹⁰De ki nje re ki gangi nan dann njekawnan'gi'ti, maji kadi ndör mbi'ö nja kare, ndör ki nja joo, a re oo ta lö'i el ningö, maji kadi ös'ö ngöröngi.

¹¹In gər maji kadi de ki be kin, in de ki ndöm row. Ö re nanyi ki lö ra majel'ti ningö, isi gangi ta dö rö'ne'ti inbe.

¹²Ndö ki m'a m'ulö Artemasi eke Tisiki, ö te rö'i'ti ö, kadi in kalangi re ingö'm Nikopolisi'ti. Tado m'un ndu'm kadi nanyi kul ösi dö'm'ti Nikopolisi.

¹³Maji kadi ində kum'i go Jinasi'ti, ki nje gər ndukun'gi ingi ki Apolosi maji. Ra se'de də row mbah'ti lə'de. Ra se'de kadi nya madi du'de el.

¹⁴Maji kadi de'gi ki in de'gi lə'je, ndoi k'aw kete me nyara'gi'ti ki maji. Be ə, a gəri lo ra ki de'gi ki nya to rə'de. Ningə, kisikidəta lə'de a in kare ki ndangi el tə.

¹⁵De'gi pəti ki in sə'm nan'ti ne uwəi ji'i. Uwə ji njendigi'gi madi'je'gi, ki in njekunme'gi. Kadi memaji lə Luwə in nan'ti sese pəti.

Pilemon

Pilemon 1

- ¹M'in Pol ki m'in dangay'ti tado Poyta ki maji læ Jeju Kirisiti, nan'ti ki ngannkon'gi Timote, j'ulæ ki makitu kin j'uwæ'n ji'i in Pilemon. In njendigi ki ngayn ta in madikulæ'je tæ.
- ²J'uwæ ji konnann'je Apiya, taa Arsiþi ki in madi ræ læ'je tado læ Kirisiti kin tæ. Ningæ j'uwæ ji Njekawnan'gi ki sii me kæy'ti læ'i in Pilemon tæ.
- ³Kadi memaji ki kisimaji læ Baw'je Luwæ in ki Buræbe læ'je Jeju Kirisiti in sese.
- ⁴M'ra oyo Luwæ læ'm tado dækagilo'gi pæti ki m'nji m'el si'æ ta ningæ, me'm olo do'i'ti in Pilemon.
- ⁵Tado m'oo poy'i kadi in ndigi ngann'gi læ Luwæ pæti. Kunme ningæ, adi me'i Buræbe Jeju Kirisiti tæ.
- ⁶M'in dæji kadi kindæ ræ nan'ti læ'i se'je do kunme'ti te ki kandi nya ngayn. Kunme kin a tæji kadi de'gi gæri kulæ'gi pæti ki maji ki j'asi ra ki takul kindæ ræ nan'ti læ'je ki Jeju Kirisiti.
- ⁷Ngonnkon'm, m'ingæ rænel ki mesol ngayn tado ndigi læ'i, tado ngann'gi læ Luwæ ingæi mesol ki gorow ndigi læ'i kin.
- ⁸In be æ, re m'ingæ tægi me tæ Kirisiti'ti kadi m'øj'i nya ki maji kadi ra kaa,
- ⁹m'ge kadi, ki takul ndiginan ki to dann'je'ti, m'in dæji nya to dæji yo. Toki oo'n, m'in Pol m'bugæ, ta dækagilo'ti kin m'in me kæy dangay'ti tado læ Jeju Kirisiti,
- ¹⁰m'døj'i nya kare tado ngonn'm ki me Kirisiti'ti Onejim. Ngæsine, m'in tæl baw'a kigo ta'ti læ Jeju me kæy dangay'ti ne.
- ¹¹Kete in de ki nda'a goto takum'i'ti, ningæ ngæsine tæl de ki nda'a to tado læ'je joo pæti.
- ¹²M'tæl m'ulæ ki ræ'i'ti gogi, in ki in de daræ'm.
- ¹³M'ge ngayn kadi m'in ngæm'æ ræ'm'ti ne kadi ra kulæ adi'm tor'i'ti, dækagilo'ti ki m'in'n dangay'ti tado Poyta ki maji læ Jeju.
- ¹⁴Ningæ m'ndigi ra nya madi ki kanji ko yan'i, el. Mæta læ'm in kadi ra maji læ'i in kigo me ndigi'ti læ'i inbe, um in ki tægi ki kindæ do'ti el.
- ¹⁵Domaji æ, Onejim gangi nan sæ'i dækagilo ki nden be, kadi re ingæ gogi ningæ, isi sæ'i biti.
- ¹⁶A ingæ gogi to bæ el nga. A oo'æ to de ki gat'a in ngayn utæ bæ. A oo'æ to ngonnkon'i ki nje ndigi læ'i me Kirisiti'ti. M'ndig'æ ngayn, nan m'in gær kadi ndigi ki in a ndig'æ a utæ yan'm bay, kigo daræ'ti, eke kigo row'ti læ Luwæ.

- ¹⁷In be ə, re oo'm to madikulə'i ningə, uwə rə'i'ti toki in m'inbe ə uwə'm rə'i'ti be.
- ¹⁸Re ra sə'i nya madi ki low'ə'ti el, eke aw ki ɓangi lə'i dɔ'a'ti kaa, ində dɔ'm'ti.
- ¹⁹M'in Pol inbe ə m'in ndangi ta kin ki ji'm. M'a m'ugə'i ɓangi kin. Maji kadi in gər toki m'aw ki ɓangi dɔ'i'ti, adi in darə'i inbe.
- ²⁰Oyo Ngonkon'm, m'dəj'i kadi ra kulə kin adi'm me tɔ Burəbe'ti. In ra adi me'm səl me tɔ Kirisiti'ti.
- ²¹Me'm olo dɔ təl rɔ go ta'ti lə'i dɔkagilo'ti ki m'nji m'ndangi'n makitu kin mad'i. Ningə m'gər kadi a ra toki m'dəj'i. Be el ə, a ra utə in ki m'dəj'i kin ɓay.
- ²²Ningə m'dəj'i kadi ində dɔ kəy madi dana adi'm. Tado m'ində me'm dɔ'ti kadi, takul k'el ki isi elita ki Luwə tado lə'm kin, a ra adi nje konbe'gi a inyəi m'in ta adi'se.
- ²³Epirasi uwə ji'se. In sə'm nan'ti kəy dangay'ti ne tado lə Jeju Kirisiti.
- ²⁴Madi kulə'm'gi, Marki in ki Arisitarki, ta Dəmasi in ki Luki uwəi ji'se tɔ.
- ²⁵Kadi maji lə Burəbe Jeju Kirisiti in nan'ti sese.

Ebirə'gı

Ebirə'gı 1

- ¹Dəkagilo'ti ki kete, Luwə elta ki kaw'je'gi nja banyi banyi, taa ki row'gi ki dangi dangi tō ki takul de'gi ki njekeltakita'a'ti.
- ²Ningə ki ngəsine kin, dəkagilo ki dōboy'ti, Luwə el'je ta ki takul Ngonn'ne. In ki takul'ə ə Luwə ra'n dōran ki dōnangi ki nya'gi pəti ki me'ti, taa ad'a inbe nya'gi pəti tō.
- ³Kunji ki əti bol lə Luwə oji rō'ne ki taga rō Ngonn'on'ti. Ningə taainan ki darə Baw'ne inbe ar njay njay. Kitakul ta li'ə ki aw ki tōgi, ra adi nya'gi toi lo to'de'ti me dōnangi'ti ne. Loki ar rō de'gi njay dō majel'gi'ti lə'de nga ningə, aw isi dōjikəl Luwə'ti ki nje tōgi ki əti bol, me dōran'ti.
- ⁴Be ə, Ngonn Luwə in kibo utə malayka'gi sanyi. Taa Luwə ad'a tō ki in dō'de'ti pəti tō.
- ⁵Malayka madi kare ki Luwə el'ə ta dann mad'a'gi'ti ene: In ngonn'm, Adi m'in m'təl baw'i bone goto. Taa, ta ki ene: M'a m'in baw'a ə in, a in ngonn'm kin, te ta'a'ti ki rō malayka'ti madi el ratata tō.
- ⁶Nan dəkagilo'ti ki Luwə aw kadi ulə Ngonn'ne ki kareba me dōnangi'ti ningə, el ene: Kadi malayka'gi lə'm pəti əsi məkəsi'de nanga non'a'ti.
- ⁷Luwə elta ki ojidə malayka'gi ene: Malayka'gi rai kulə adi m'in to nəl'gi be, taa to ndonn por'gi be tō.
- ⁸Ningə ki ojidə Ngonn'o, Luwə ene: «In Luwə, a onbe ratata. Nya ra ki dana in gəl Konbe ki a on'n be dō de'gi'ti lə'i.
- ⁹In nje ndigi nyara ki dana, ə nje mbəti nyara ki go'ti el tō. Be ə, in ki in Luwə, Luwə lə'i, mbəti dann ngar mad'i'gi'ti, Ur hu rənel dō'i'ti.”
- ¹⁰Ningə təl el bay tō ene: «In in Burəbe ə, lo kulə ngirə nya'gi'ti, ra dōnangi, ningə dōran in nyara ji'i tō.
- ¹¹Nya'gi kin pəti a gotoi, nan in, a isi lo kisi'ti ratata. Dōran ki dōnangi a ngisi to ku be.
- ¹²A ko'de toki de a ko'n tuwə kam be, oyo, a mbəli'de toki de a mbəl'n ku kam be. Nan in, a mbəl el ratata. Ningə a isi ki dō'i taa, ki dō bal'gi, ki dō bal'gi.”
- ¹³Malayka madi kare ki Luwə el'ə ta dann mad'a'gi'ti ene: «Re isi dōjikəl'm'ti, biti kadi m'təl njeban'gi lə'i nyakində nja'i'ti ginn tōg'i'ti goto.”
- ¹⁴Ki ojidə malayka'gi, in ndil'gi ki nje ra kulə kadi Luwə par. Luwə ulə'de kadi rai ki de'gi ki a aji'de.

Ebirə'gi 2

- ¹Be ə, maji kadi nyando'gi ki j'ingəi kin, adi ji rai ji ndami el, re ji rai ji ndami ə, j'a ndəmi row.
- ²Ji gər kadi ta ki ndəki malayka'gi rei eli kaw'je'gi in ta ki rəta'ti. Ningə de'gi pəti ki nje kaldə ndu kin num, nje təl rə'de go'ti el num, Luwə adi'de kindəkəji ki maji kadi ingəi.
- ³Toki rəta'ti, j'inbe'gi kaa j'a n'ali kindəkəji lə Luwə kin el, re j'oyi ta kaji ki əti bol be kin to nya ki kare. Ta kaji kin, Burəbe Jeju inbe ə iləmbər'ə dəkete. Ningə nje'gi ki oyi ta'a'ti, rei manyinaj'a adi'je, toki in ta ki rəta'ti.
- ⁴Luwə inbe ki də'ne mannaji də ta kel'de'ti kadi in ta ki rəta'ti ki takul nyakəji'gi ki əti bol num, nya ra'gi ki de asi ra el num, ki mboli'gi ki ra ki row'gi ki dangi dangi num tə. Taa Luwə təji nya ki rangi bay, adi nje mannaji'gi kakin, kadikare'gi ki dangi dangi kigo Ndil Luwə, kigo ndigi'ti li'ə.
- ⁵J'isi j'elita dəkagilo'ti ki sigi ki a re. Ningə dəkagilo ki sigi kakin, in malayka'gi ə, Luwə a adi təgi də'ti el.
- ⁶Makitu lə Luwə ene: «In Luwə, nda de in ri ə kadi to me'i olo də'a'ti be wa? Eke, ngonn de in ri kadi ində kum'i go'ə'ti wa?»
- ⁷Ra'a adi malayka'gi in də'a'ti me ngonn dəkagilo ki nden be, Ningə ulə jəgi piti ki kəsikurə də'a'ti.
- ⁸Ōsi kurə kadi onbe də nyakində'gi'ti pəti.» Loki Luwə ulə nya'gi pəti ginn təgi'ti lə de, nya madi kare ki inyə taga goto. Ningə ki ngəsine kin, j'oo kadi onbe də nya'gi'ti pəti el bay.
- ⁹Nan j'oo Jeju ki kete, malayka'gi utəi'ə tado dəkagilo nden, kadi ki takul memaji lə Luwə, ki ad'a oy tado lə de'gi pəti. Ningə in tado kon ki koy ki Jeju ingə kin ə, Luwə ulə'n jəgi piti ki kəsikurə də'a'ti.
- ¹⁰Toki rəta'ti, Luwə in njera nya'gi pəti, taa nya'gi pəti in yan'a'gi tə. Luwə təl Jeju de ki asi nan berere'ti ki gorow kon'gi ki ingə, kadi de'gi ngayn ki təli ngann'a'gi, indəi rə'de nan'ti si'ə də təji'ti li'ə tə. Tado Jeju in nje kərnon'de k'aw se'de kaji'ti.
- ¹¹Ningə Jeju ki nje təl de'gi ki kasi nan berere'ti də majel'gi'ti lə'de, taa nje'gi ki təli'de ki kar njay'ti ba pəti, Baw'de in kareba, adi in Luwə. Be ə, rə Jeju səl'ə el kadi bar'de ngannkon'ne'gi.
- ¹²Jeju el Luwə ene: «M'a m'elta ki əjido'i ngannkon'm'gi, Takum bulə de'gi'ti lə'i, m'a m'osi pa m'ulə'n təji də'i'ti.»
- ¹³Ningə el bay: «M'a m'un me'm m'adi Luwə ba pəti, bay taa: m'ra nya ki de'gi pəti ki Luwə adi'm'de, ki toi to ngann'm'gi be.»

¹⁴Toki de'gi kakin awi ki daro ki mosi kakin ə, Jeju inbe kaa, təl rə'ne de'ti ki rəta'ti to in be tə. Nga ra be kadi ki takul koy'o, Su ki aw ki tōgi lə koy ji'ne'ti, təl nya ki kare.

¹⁵Jeju oy kadi taa de'gi ilə'de taa tə. De'gi ki dəkagilo kisikidətaa lə'de pəti, sii to bər'gi me bol koy'ti.

¹⁶Toki rəta'ti, Jeju re kadi ra ki malayka'gi el, nan re kadi ra ki de'gi ki ginn koji'ti lə Abiraham.

¹⁷In be ə, me nya'gi'ti pəti, maji kadi in to to ngannkon'ne'gi be, kadi təl kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi lə'de ki oo kumtondoo lə de'gi, taa in nje ra nya ki low'ə'ti də kulə'ti ki Luwə ad'a tə. In ə, a bər majel lə de'gi num.

¹⁸Oyo, Jeju inbe ki də'ne ingə nya nan num, ingə kon num tə. Be ə, ngə'sine kin, asi kadi a ra ki nje'gi ki nyanan'gi tei də'de'ti.

Ebirə'gi 3

¹Ngannkon'm'gi ki njekunme'gi, ingi ki Luwə bar'se nga kadi uwəi nan də maji'gi'ti li'ə ki in dəran'ti, maji kadi uri kum'se ki də Jeju'ti. In ə, Luwə ulə to njekawkulə adi'je, adi in kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi. In ki takul'ə ə, j'uni'n me'je, ə j'isi j'elita də'ti taga takum de'gi'ti.

²Toki rəta'ti, Luwə mbəti Jeju kadi in kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi. In nje ra nya ki low'ə'ti ki rə Luwə'ti ki nje mbət'ə, kadi ra kulə kin, toki ndəki Moji ra'n də nja'ne'ti me kulə'gi'ti pəti ki ra me Kəy'ti lə Luwə kin be tə.

³Toki rəta'ti, Jeju asi ta piti ki utə nya Moji sanyi toki ji gəri kadi nje kində kəy aw ki kəsikurə utə kəy kin be.

⁴Kəy ki aw ki nje kində ne el goto. Nga ningə njera nya'gi pəti in Luwə.

⁵Moji in nje ra nya ki low'ə'ti me kulə'gi'ti pəti ki ndəki ra me Kəy'ti lə Luwə. Nan k'in ə in ngonn njekulə kare. Kulə li'ə in kadi el de'gi ta ojido nya'gi ki Luwə a el me ndə'ti ki lo ti'ti.

⁶Nan Kirisiti ra də nja'ne'ti, asi kadi j'uwə kul'ə to Ngonn lə Luwə, ki Luwə un'ə ində də kəy'ti lə'ne. J'in ə, j'in kəy'gi li'ə, re j'uwəi tōgi'je ba, taa ji rai rənel də nya kindəmedəti lə'je tə.

⁷Maji kadi uri mbi'se oyi də ta ki Ndil Luwə el: Dəkagilo ki bone kin, re oyi ndu Luwə ningə,

⁸ononyi'se kadi adi me'se ngan toki ndəki kaw'se'gi tanyi m'in rə kin be, dəkagilo'ti ki nanyi m'in me diləlo'ti.

⁹Oyo in dəkagilo'ti ki kaw'se'gi indəi kadi'de sə'm ə nanyi m'in go bal'ti ki dəsə'ti ki m'ra nya'gi m'adi oyi ki kum'de kin.

- ¹⁰In be ə, wongi ra'm ngayn ki ginn koji kin, Adi m'el m'ene, me'de nanyi ki lo ndəm ta row'ti. Lo kadi gəri nya ki m'nji m'nginə rə'de'ti goto.
- ¹¹Be ə, me wongi'ti lə'm, m'un'n mindi'm m'ene: A uri me be kərkon'ti ki m'nji m'ra tado lə'de kam el ratata.
- ¹²Be ə, ngannkon'm'gi, maji kadi indəi kumkədi dō rə'se'ti, kadi de madi kare dann'se'ti aw ki me ki majel eke me ngan ki kadi aw si'ə adi təl gidi'ne adi Luwə ki nje kisi kumngayira el.
- ¹³Toki bone Luwə nanyi ki lo kel'se ta'ti bay kin, maji kadi uləi dingəm me nan'ti ki ndō'gi kare kare pəti, dəkagilo'ti ki isi oyi dō ndō bar bone bay kin. Rai be kadi majel ədi de kare dann'se'ti adi təl nje me ngan el.
- ¹⁴Toki rəta'ti, j'in ki kində rə nan'ti ki Jeju Kirisiti. Nan k'in ə, kunme ki ndōki j'uni me'je j'adi'ə, ji təli njekunme'gi kin, kadi j'uwəi ba biti ta telta nya'gi'ti.
- ¹⁵Makitu lə Luwə ene: Dəkagilo'ti ki bone kin, re oyi ndu Luwə ə, ononyi'se kadi adi me'se ngan toki ndōki kaw'se'gi tanyi'n rə diləlo'ti kin be.
- ¹⁶Ke nan'gi ə, oyi ndu Luwə ə təli tanyi rə diləlo'ti wa? In nje'gi ki Moji ərnon'de ə te se'de me be'ti ki Ejipiti inbe kin.
- ¹⁷Eke nje'gi ki ra tə ə, wongi ra Luwə se'de bal dō sō wa? Wongi ra Luwə ki nje'gi ki rai majel ə ninn'de ra dənan'ti bisiri bisiri diləlo'ti kin.
- ¹⁸Eke nje ki ra tə ə, Luwə iw rə'ne kadi a uri be kərkon'ti el ratata wa? In nje ki mbeti kadi təli rə'de go'ə'ti kin.
- ¹⁹J'oo kadi asi kur me be kərkon'ti lə Luwə el, tado mbeti kadi uni me'de adi'ə.

Ebirə'gi 4

- ¹Be ə, toki dəkagilo kunmindī kur me be kərkon'ti lə Luwə nanyi bay kin ə, maji kadi j'indəi kumkədi dō rə'je'ti kadi de madi kare nja'a nanyi gogi el.
- ²Tado j'in kaa, toki iləimbər Poyta ki maji adi kaw'je'gi inbe kin tə ə, iləimbər kin adi'je tə. Nan k'in ə, Poyta ki maji ki kaw'je'gi oyi kin, to to nya ki kare rə'de'ti, tado taai ki kunme el.
- ³Ningə j'in ki j'uni me'je, j'a j'asi kadi j'uri me be kərkon'ti kin, toki Makitu lə Luwə el'n ene: Me wongi'ti lə'm, m'iw rə'm m'ene: A uri me be kərkon'ti lə'm el ratata. Nga ningə, toki rəta'ti, Luwə telta kulə lə'ne mayinu lo tunginn dənangi'ti.
- ⁴Toki rəta'ti, makitu lə Luwə elta əji'n dō ndō ki nja siri ene: «Luwə ər kon me ndō'ti ki nja siri dō kulə'gi'ti pəti ki ra'de.»
- ⁵Makitu lə Luwə el bay ene: «A uri me be kərkon'ti lə'm ki m'nji m'ra tado lə de kin el ratata.»

⁶Nje'gi ki iləimbər Poyta ki maji adi'de kete, uni me'de dō ta'ti ki Luwə el'de el. Adi lo kadi a uri me be kərkon'ti lə Luwə kin goto. Re to be kaa, tarow to tagira bay kadi nje ki rangi a uri'ti.

⁷In be ə, Luwə ində dō ndō ki rangi dana, bar'a ene: «Ndō ki bone». Luwə el ta'gi kin bal ngayn kete go ta'gi'ti ki kaw'je'gi mbeti ta'a'ti. El ta'gi kakin ki ta Dabidi, me makitu Pa'gi'ti li'ə ki ndangi kete ene: «Bone kin ə, oyi ndu Luwə ə, ononyi'se kadi adi me'se ngan,» toki m'el'n'se kete.

⁸Toki rōta'ti, re Jojuwe ər non Isirayel'gi aw se'de me be kərkon'ti lə Luwə ə, Luwə a elta lə ndō kərkon ki rangi gogi el nga.

⁹Be ə, ndō kərkon ki rangi lə de'gi lə Luwə to non bay. A in ndō kərkon ki tanan ki ndō ki nja siri ki Luwə ər'n kon kin be.

¹⁰Tadō de ki ur lo kərkon'ti lə Luwə ə, a ər kon dō kulə'ti lə'ne, toki Luwə ər'n kon dō kulə'ti lə'ne kin be tō.

¹¹Be ə, maji kadi j'indəi tōgi dō rō'je'ti kadi j'uri me be kərkon'ti kin. Adi j'indəi kumkədi dō rō'je'ti kadi de madi kare dann'je'ti təl nje mbəti ta ki ta Luwə'ti adi osi toki kaw'je'gi osi kete kin be el nga.

¹²Ta lə Luwə in ta kisi kumngayira, aw ki tōgi ngayn tō. Ta'a ati utə kiyəro ki ta kat'a in dow joo. Ta lə Luwə a ur rō'je'ti miriki miriki. A aw ɔdi dann ngarme'je ki ndil'je nu. Ningə ta rō'je'gi ki rōti ta nan, ki mbiti kaa aw ɔdi tō. Kōjitara'gi lə'je ki maji, ki ki majel ki mərta'gi ki dō ngarme'je'ti kaa, ta lə Luwə te ki ginn'ə.

¹³Nya kare ki mbunə nyakində'gi'ti lə Luwə ki iyə rō'ne takum'ə'ti goto. Nya'gi pəti naji rō'de takum'ə'ti ar njay njay. Ningə in non Luwə'ti tō ə nan a ər ginn kulə ra'ne'gi.

¹⁴Adi j'uwəi kunme lə'je ki j'eli ta dō'ti non de'gi'ti taga kin ba, tadō, toki rōta'ti, j'awi ki kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi ki aw ki tōgi, ki ində dōran gangi. Adi in Jeju Kirisiti ki Ngonn lə Luwə.

¹⁵Kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi lə'je kakin, asi gaki kadi ingə kon se'je dō tōgi kasi'gi'ti el lə'je. Toki rōta'ti, inbe kaa, nanyi'ə me nya'gi'ti pəti to j'in be tō. Nan k'in ə, in osi me majel'ti nja kare el.

¹⁶Adi j'əti ndəkba ki non kumbər konbe'ti lə Luwə ki nje memaji, ki me ki tinyi kati. Lo kin'ti ə, Luwə a inyə'n go majel'gi lə'je kō num, taa memaji li'ə kaa a nanyi se'je num, kadi to ra se'je dəkagilo'ti ki me'je ge.

Ebirə'gi 5

¹Toki rōta'ti, kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi, kare kare pəti, Luwə ə mbəti'de dann de'gi'ti. Ningə Luwə ində'de kadi rai kulə lə'ne tadō maji lə de'gi kakin. Kulə lə'de in kadi adi kadikare num, taa ujəi nyamosi kadikare adi Luwə tadō majel'gi lə de'gi ki rai num tō.

- ²Kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi inbe ki dɔ'ne kaa, aw ki kasəl'gi lə'ne ngayn tɔ. Be tɔ ə, a asi kadi oo kumtondoo lə nje ki gəri el ə rai majel ki de'gi ki ndəmi tarow.
- ³In tado kasəl'gi li'ə kakin ə, a ujə mosi kadikare adi Luwə tado majel'gi lə'ne inbe num, taa tado majel'gi lə de'gi num tɔ.
- ⁴Ra kulə to njekujənyamosi kadikare in kəsigon, nan k'in ə de a ində rɔ'ne ki dɔ rɔ'ne tado k'ingə'n kəsigon kin el. De a ingə kəsigon kin ki takul bar ki Luwə bar'a taa. Nya kin ə ra, dəkagilo'ti ki bari'n Aron.
- ⁵Be tɔ ə, yan Kirisiti kaa to be tɔ. In inbe ə adi rɔ'ne tɔbar kadi n'təli'n kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi ki utə ndəgə'gi el. Nan ingə ji Luwə'ti ki el'ə ene: «In ə, in ngonn'm, Ulə ngirə bone, m'in m'təl Baw'i.»
- ⁶Me Makitu'ti lə Luwə, loki rangi'ti, Luwə el bay ene: «In njekujənyamosi kadikare ki a isi ratata, To Melkisedeki be.»
- ⁷Dəkagilo'ti ki Jeju in dənangi'ti ne bay, elta ki Luwə ki row'gi ki dangi dangi, taa el si'ə ta nja banyi banyi ki səl dɔ, ki ndu'ne kibo taa ki mann non kum'ne'ti, Luwə ki asi kadi ta'a ta koy'ti. Ningə Luwə oo dɔ ndu'ə tado kulə ki ulə dɔ'ne ginn tɔg'ɔ'ti.
- ⁸Toki rɔta'ti, In Ngonn Luwə inbe, nan ki gorow kon'gi'ti kin pəti, ndo kadi təl rɔ'ne go Luwə'ti.
- ⁹Loki Jeju tɔlta kulə'gi pəti ki ra kadi ra nga ningə, Jeju təl row kaji ki a to ratata tado de'gi pəti ki nje təl rɔ'de go'ə'ti.
- ¹⁰Toki rɔta'ti, Luwə ində kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi to Melkisedeki be.
- ¹¹Nya'gi toi ngayn kadi j'eli dɔ ta'ti kin, nan k'in ə, lo kadi j'or me'ə kadi ar njay dɔ'se'ti adi gəri goto, tado ngan sese ngayn kadi in gəri me nya'gi kalangi.
- ¹²Toki rɔta'ti, dəkagilo ki rai me ta'ti lə Luwə kin in ngayn nga, adi maji kadi təli njendo de'gi ndu Luwə nga. Nan biti bone kaa, in gei kadi de'gi ki rangi ə ndoi'se nya ɔjido ta lə Luwə ki ndoi lo kulə ngirə'ti nu inbe kin bay. Gei mba to ngann'gi ki kasi be bay um nyakusɔ lə ngatɔgi'gi ki tɔg'ɔ to'ti el.
- ¹³De ki nanyi ki lo kanyi mba kon'ne'ti in ngonn ki kasi. Gər k'elta dɔ nya'ti ki rɔta'ti el.
- ¹⁴Nga ningə, nyakusɔ ki tɔg'ɔ to'ti in tado ngatɔgi'gi. Tado kigo kulə'gi'ti ki isi rai ki ndɔ'gi kare kare pəti me kisikidɔtaa'ti lə'de, asi kadi ɔri mbunə nya ki maji ki nya majel nan'ti.

Ebirə'gi 6

- ¹Tado nya kin ə, maji kadi ji rai dɔ nya'gi'ti ki ndəki ji ndoi'de kete lo kulə ngirə'ti nu ɔjido Kirisiti par el nga. Nan ki ngəsine kin, adi ji turi kum'je dɔ nya'ti lə de'gi ki tɔgi gangi. Adi ji təli ji rei kadi ndoi'je nya'gi ki lo kulə ngirə'ti adi in: tusi kinyəi gorow njiyə'gi ki majel ki a aw se'je koy'ti kɔ,

- ²ki kunme kadi Luwə kin el nga to nyando'gi ki ojido batəm'gi ki dangi dangi, ki kində ji dɔ'ti, ki kində njekoy'gi taa lo koy'ti, ki takigangi ki biti ki non'ti lə Luwə.
- ³J'a ji ndoi nan nya lə de'gi ki tɔgi gangi nga, re Luwə adi'je tarow.
- ⁴Adi j'uni to nyando, ta lə nje'gi ki tɔli osi me panjiyə'de'ti ki kete: kum'de in ki te ki takul kunji lə Luwə. Nanyi kadikare ki dɔran'ti oyi num, taa ingəi Ndil Luwə num tɔ.
- ⁵Ndigi Poyta ki maji lə Luwə kadi in ta ki maji ngayn, taa gəri nya ki ojido tɔgi'gi ki a rei nan'ti ki dɔkagilo ki Luwə a ulə'n ngirə konbe ki a re num tɔ.
- ⁶Nan re in be kaa, tɔli osi me panjiyə'de'ti ki majel ki kete kin gogi. Ko de'gi kakin, lo kadi de a təl re se'de ki nja joo bay kadi inyəi gorow njiyə'de goto. Toki rɔta'ti, bəri Ngonn lə Luwə dɔ kagidəsi'ti toki rangi bay. Ningə uləi rəsəl dɔ'a'ti takum de'gi'ti.
- ⁷Adi j'uni nyando ki dɔ lo ndɔɔ'ti, loki dɔnangi anyi mann ndi ki isi ədi ki dɔkagilo'gi pəti, ə te ki kandi ki maji adi nje'gi ki de'gi ndɔi adi'de tɔ ningə, tɔji ki taga kadi Luwə njangi dɔ lo ndɔɔ kakin.
- ⁸Nan re dɔnangi uwə tone'gi ki konn'gi yo ningə, in dɔnangi ki nda'a goto. Luwə a mann'a tɔlta dɔnangi kin in kadi uləi por dɔ'a'ti par.
- ⁹Ngannkon'je'gi ki njendigi'gi lə'je, re j'elita kin be mindi kaa, ji gər me'je'ti maji kadi in, in dɔ row ki maji'ti. Dɔ row ki a te sese kaji'ti.
- ¹⁰Toki rɔta'ti, Luwə in njera nya ki dana ki dɔkagilo'gi pəti. Adi me'ə a oyi dɔ nya ki maji'ti ki rai el. Rai ki njekunme madi'gi, ningə sii ta ra'a'ti ne bay. Nya ra'gi ki maji ki isi rai kin tɔji kadi in ndigi Luwə.
- ¹¹Nan ndigi lə'je in kadi de ki ra dann'se'ti uwə tɔgi'ne ba, ə nanyi ki lo ra maji'ti toki sii rai kin biti ndɔ ki dɔboy'ti. Ningə a ingəi nya'gi pəti ki indəi me'se dɔ'ti.
- ¹²Ji ndigi kadi tɔli nje yai'gi el. Nan kadi ndaji panjiyə nje'gi ki uni me'de adi Luwə ə ai ki koreme. Nje'gi kin ə, ingəi nya maji'gi ki Luwə un'n ndu'ne kadi n'adi'de.
- ¹³Loki Luwə un ndu'ne adi Abiraham, dann go kunndu lə'ne kakin ki kiw rɔ me tɔ'ne'ti inbe. Toki rɔta'ti, de ki rangi ki utə kadi iw rɔ'ne ki tɔ'a goto.
- ¹⁴Luwə ene: «M'a m'njangi dɔ'i toki rɔta'ti, ə m'a m'adi ginn kawi'gi banyinan.»
- ¹⁵Abiraham ngəm go ndukun lə Luwə ki koreme. Be ə, ingə'n nya ki Luwə un ndu'ne ad'a.
- ¹⁶Loki de'gi iwi rɔ'de ningə, iwi rɔ'de ki tɔ de ki boi utə'de. Kiw rɔ kakin a tɔji kadi ta'gi ki n'eli in ta'gi ki rɔta'ti. Adi a ində gangi ta'gi ki ta'de asi nan dɔ'ti el.
- ¹⁷Ningə Luwə ge tɔji nje'gi ki a ingəi nya maji'gi ki un'n ndu'ne kakin ki taga ar njay bay, kadi ndukun'gi lə'ne a yəti el. Be ə, dann go kun mindi lə'ne ki kiw rɔ bay.

¹⁸Kun mindi in ki kiw rō in nya'gi ki joo ki de a yəti'de el. Be ə me kun mindi'ti eke me kiw rō'gi'ti lə Luwə kin, a in ta'gi ki ngom el ratata, adi ta'gi kin ulə dingəm me'je'ti ngayn, j'ingi ki j'inyəi nya'gi pəti kadi j'uwəi nya kindəmedəti, ki adi'je kin ba.

¹⁹Nyakinə me dō'ti kin ra adi kisikidətaa lə'je to to kəy ki kində dō mbal'ti be. In nya ki de a tadi dō'ti el num, taa in nya ki ngan num tō, ningə ində ku gangi loki me Kəy'ti lə Luwə ki to dōran'ti gangi, ə ur me lo'ti ki ar njay njay njay utə mad'a'gi.

²⁰In lo kin ə, Jeju ur'ti kete non'ti ge to nje te tarow non'ti ge. Jeju təl kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi ki ratata to Melkisedeki be.

Ebirə'gi 7

¹Melkisedeki kakin in ngar ki bebo Salem'ti, taa in njekujənyamosi kadikare lə Luwə ki in dō nya'gi'ti pəti. In ə ingə Abiraham loki təl lo təti rō'ti ki təti ngar'gi, ə njangi dō'a tō.

²In ə, Abiraham ad'a ki kare me nya ki dōgi'ti, me nya'gi'ti pəti ki təl'n ta rō'ti. Ki dōkete, kər me tō ki nan Melkisedeki in «ngar ki njera nya ki dana». Bay taa, Melkisedeki in ngar ki bebo Salem'ti tō, kər me tō kakin nan: «Ngar ki nje lapiya.»

³Makitu lə Luwə elta lə baw Melkisedeki eke ta lə kon'a el, num taa elta lə ginn kaw'gi el num tō. Bay taa, elta dō koj'o'ti eke dō koy'o'ti el ratata num tō. Tanan ki Ngonn lə Luwə, ningə in njekujənyamosi kadikare ki a isi ki dōkagilo'gi pəti.

⁴In gəri maji kadi Melkisedeki in de ki nda'a in ngayn. Be ə, kaw'je Abiraham inbe kaa, ad'a ki kare me ki dōgi'ti, me nya'gi'ti pəti ki təl'n lo rō'ti.

⁵Nan de'gi ki ginn koji'ti lə Lebi, ki sii rai kulə kujənyamosi kadikare, tōgi isi dō'de'ti, kigo ndukun'ti lə Moji, kadi taai ki kare me ki dōgi'ti me nya'gi'ti pəti ki ingəi ji ngann Isirayel'ti adi in ngannkon'de'gi, ki in ginn kaw'ti lə Abiraham.

⁶Melkisedeki in ginn koji'ti lə Lebi el, nan Abiraham ad'a nya kare me ki dōgi'ti me nya'gi pəti ki ingə. Adi Melkisedeki njangi dō Abiraham ki Luwə un ndu'ne ad'a.

⁷Ningə toki rōta'ti, ngatōgi ə a njangi dō ngonn ki du.

⁸Ginn kaw'gi lə Lebi ki nje taa ki kare me ki dōgi'ti, me nya maji'gi'ti ji ndōgi Isirayel'gi'ti, in de'gi ki a oyi. Nan ki əjido Melkisedeki, Makitu lə Luwə el kadi in, isi kumngayira.

⁹Ki dōboy'ti, ta ki kadi j'eli ənn: dōkagilo'ti ki Abiraham adi ki kare me ki dōgi'ti me nyakingə'ne'gi'ti pəti kin, Lebi ki ginn kaw'a'gi in nje taa ki kare me ki dōgi'ti me nya'gi'ti pəti kin kaa, adi tō.

¹⁰Toki rōta'ti, dōkagilo'ti ki Melkisedeki ingə'n Abiraham kin, oji Lebi el bay, nan k'in ə, in mosi kaw'ne Abiraham'ti nga.

- 11**Me ndukun'ti lə ngann Isirayel'gi, in de'gi ki ginn koji'ti lə Lebi ə maji kadi de'gi mbəti'de adi rai kulə kujənyamosi kadikare'gi. In njekujənyamosi kadikare'gi to Aron be. Nan row ra kulə kujənyamosi kadikare lə'de to asi nan berere el. Re in be el ə, de a sangi njekujənyamosi kadikare ki rangi to Melkisedeki be bay el nga.
- 12**Nga ningə, re row ra kulə kujənyamosi kadikare ki ginn kaw'ti lə Lebi yəti ningə, in go'ti kadi ndukun kaa yəti tə.
- 13**Ningə Burəbe lə'je ki ta'gi kin əjido'a, in ginn kaw'ti lə Lebi el, nan in ginn kaw'ti ki rangi. Ningə ginn kaw'ti kin, de madi ki ra kulə to njekujənyamosi kadikare do ringiri lo'ti goto.
- 14**De'gi pəti gəri kadi oji Burəbe lə'je ginn koji'ti lə Juda. Ningə ki əjido ginn koji kin, Moji elta madi do'ti el, loki elta ki əjido njekujənyamosi kadikare'gi.
- 15**Ngə sine nya'gi toi ar njay nga. Njekujənyamosi kadikare ki rangi ki in ginn koji'ti lə Lebi el, ki to to Melkisedeki be re.
- 16**In təl njekujənyamosi kadikare ki gorow lə ndukun kigo koji ki darə'ti el, nan kigo təgi kisikidətaa'ti ki a to ratata.
- 17**Toki rəta'ti, Makitu lə Luwə el ene: «In njekujənyamosi kadikare ki ratata, toki ndo ki Melkisedeki isi'n be.»
- 18**Be ə, kunndu'gi ki kete, in ki buji kə tado təg'ə goto, taa nda'a kaa goto tə.
- 19**Ndukun'gi lə Moji asi kadi rai adi de'gi asi nan berere takum Luwə'ti el. Nga ningə nya kindəmedəti ki maji utə ndukun'gi lə Moji in ki kadi'je. Ningə ki takul'ə j'asi kadi ji re ki rə Luwə'ti.
- 20**Nya ki rangi bay, nya'gi kin pəti rai nya ki takul kiw rə lə Luwə. Nan ndəgə'gi tei njekujənyamosi kadikare ki kanji kun mindi lə Luwə.
- 21**Nan ki əjido Jeju, Luwə iw rə'ne, loki el ene: «M'in Burəbe m'a m'iw rə'm m'a m'yəti mindi'm el, nan m'a m'el m'ene: in njekujənyamosi kadikare ki ratata.»
- 22**Be ə, ki row kiw rə lə Luwə kin, ji tinyi me'je kati kadi j'ingəi kunmindi ki sigi ki maji utə in ki kete kin sanyi ki takul Jeju.
- 23**Nya ki rangi bay, njekujənyamosi kadikare ki ginn koji'ti lə Lebi banyinan. Nan k'in ə, koy təl'de taa taa adi lo kadi rai kulə kujənyamosi kadikare kin ratata goto.
- 24**Nan Jeju in nje kisi ratata, ningə kulə kujənyamosi kadikare li'ə a toki non'ne'ti tə.
- 25**In be ə, Jeju asi kadi kaji ki ratata de'gi ki nje re ki rə Luwə'ti ki takul'ə. Toki rəta'ti, in nje koy el adi a elta ki Luwə ki dəkagilo'gi pəti tado lə'de.
- 26**Jeju in kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi ki maji kadi j'ingəi. In ar njay num, ra nya ki majel nja kare el num, taa Luwə əs'ə ngərəngi kadi njeramajel'gi'ti num tə. Ningə, un'ə ində adi isi ngərəngi dərən'ti nu, do nya'gi'ti pəti.

²⁷Jeju to to ndəgi kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi kam el, adi in nya ki nda'a goto rə'a'ti kadi ujə nya mosi ki ndə'gi kare kare'gi pəti ki kadi Luwə inyə'n go majel'gi lə'ne inbe num, taa kadi inyə'n go majel'gi lə bulə de'gi pəti kə tə. Jeju ujə nya mosi kadikare nja kareba par ə asi naki. Adi in kadikare darə'a inbe ki adi də kagidəsi'ti kin.

²⁸Tadə ndukun lə Moji ində ji'ne də de'gi'ti madi ki kulə ra'de asi nan el, to njekujənyamosi kadikare'gi kibo. Nga ningə kiw rə lə Luwə ki re go ndukun'ti, ində ji'ne də Ngonn'o'ti to kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi, in ki asi nan biti ki non'ti.

Ebirə'gi 8

¹Ta ki bo utə ki kadi j'eli də ta'ti kin ə to kin: J'awi ki kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi ki be kin non, ki isi me dəran'ti, dajikəl lo kisi Konbe'ti lə Luwə, ki nje təgi ki əti bol.

²Isi nje ra kulə lə'ne adi Luwə me lo'ti ki ar njay, ki me kəyku ki rəta'ti ki Burəbe inbe ə ra um in de ə ra el.

³Kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi, kare kare pəti, kulə lə'de in kadi adi nya'gi Luwə num, rei ki kadikare mosi'gi num tə. Be tə ə, in gorow'ə'ti kadi Jeju kaa, aw ki nya kadi adi kadikare'ti tə.

⁴Toki rəta'ti, re Jeju in dənangi'ti ne ningə, a in njekujənyamosi kadikare el, tadə njekujənyamosi kadikare'gi ki isi rai kulə kin kigo ndukun'ti lə Moji, sii dənangi'ti ne ə binəm nga.

⁵Njekujənyamosi kadikare'gi kakin, isi ra kulə me kəyku'ti lə Luwə. Nan kəy kin in ndil nya par ki rəta'ti ki to dəran'ti. Toki rəta'ti, loki Moji ulə ngirə kadi ra kəyku lə Luwə, Luwə el'ə ene: «Ur mbi maji oo'n də ta ki m'a m'el'i kam: maji kadi ra kəyku lə Luwə kin toki ndəki m'əj'i də mbal'ti.»

⁶Nan ngəsine, Jeju aw ki kulə ki nda'a in ngayn utə kulə lə njekujənyamosi kadikare'gi. Adi in ə, in nje ra mbunə lo'ti tadə kunmindi ki maji utə, ki ngirə in ki kində də kunndu'ti ki maji utə tə.

⁷Re kunmindi ki kete asi kadi təta'ne ndaki nga ə, Luwə a aw ki ndoo kində kunmindi ki rangi ki njajoo el nga.

⁸Nan, Luwə kəl ki de'gi lə'ne tadə majel'gi ki rai, ene: Oyi ndə'gi a rei non, ki m'a m'un mindi'm ki sigi, ki de'gi ki Isirayel'ti num, ki de'gi ki Jude'ti num tə.

⁹Kunmindi kin, a to to kunmindi, ki ndəki m'un ki kaw'de'gi el, ndəki m'uwə'n ji'de kadi m'te'n se'de dənangi Ejjipiti'ti ki taga kin. Lo kadi rai də nja'de'ti sə'm me kunmindi'ti kin goto. Be ə, m'in Burəbe, m'a m'təl gidi'm madi'de tə.

¹⁰Burəbe ene: Kunmindi ki m'a m'un madi de'gi ki Isirayel'ti go ndə'gi'ti kin ə to kin: M'a m'adi'de nyagər kadi gəri ndukun'gi lə'm, M'a m'ndangi ndukun'gi kakin ngarme'de'ti. M'a m'in Luwə lə'de, ə a in de'gi lə'm tə.

¹¹De madi kare ki a aw ndo'de ki me be'ti la'ne, eke ngonkon'ne kadi gari'm goto, tado de'gi pæti, ula ngira do de'gi ki togi'ti biti te'n do ngann'gi ki du'ti, a gari m'in.

¹²M'a m'inyo go ra go'ti el'gi la'de ko, me'm a oyi do majel'gi'ti la'de ratata.

¹³Loki Luwa elta do kunmindi ki sigi'ti ninga, in kin oji kadi tol in ki kete to nya ki koko'ti. Ninga j'in pæti ji gari kadi re nya to koki ninga nanyi ngayn el kadi a goto.

Ebiræ'gi 9

¹Kunmindi ki kete kaa, aw ki ndukun'gi ki toji de'gi gorow gosi Luwa, eke aw ki lo kay ki donangi'ti ne to.

²Kayku la Luwa ki gangi me'æ joo in ki ra. Me kay'ti ki dokete, ki bari'æ lo ki ar njay, lo kindæ lambi ki baji'æ in siri isi me'ti. Taa, tabila ki mapa kadikare ki kadi Luwa in do'ti, isi'ti non to.

³Ninga kay ki nja joo ki ku gangi lo ra ta'ti, in lo ki bari'æ Lo ki ar njay njay njay uta ndægi lo'gi.

⁴Lo kin'ti æ buki nduji kagi'ti æ ilai por do'ti adi on ninga bany'a æti mbin in ki k'ila nya'ti ki ra ki or. Sanduki kunmindi ki gidæ in ki ra ki or in'ti. Me sanduki'ti kakin æ, ku madi ki nyakuso ki bari'æ mann rosi me'æ in sam'ti. Ku kakin gidæ in ki ra ki or to. Ø kagi tosi la Aron ki ndaki uwæ mbi'ne in me'ti to. Ninga bar mbal'gi ki ndangi ta'gi ki ojido kunmindi'gi in me'ti to.

⁵Do sanduki'ti kakin æ, toli kagi'gi joo ki toi to Malayka'gi ki bari'de eyina seruben'gi, ki ai ki kosigonn ngayn indai'de do'ti. Malayka'gi kakin naji bag'i'de do lo siyæ mosi kadikare ki oji go k'inyo go majel'gi la de'gi ko. Nan k'in æ, in dokagilo ki kadi de or'n ginn ta'gi kin pæti el bay.

⁶Kayku kakin in ki gangi lo joo. Njekujonyamosi kadikare'gi uri me kay'ti ki dokete ki ndo'gi kare kare pæti tado ra kulæ la'de.

⁷Nan me kay'ti ki nja joo, kibo la njekujonyamosi kadikare'gi ki kar'ne ba par æ, a ur'ti nja kare me bal'ti ki kare. Lo kin'ti æ a re ki mosi da kadi adi kadikare'ti Luwa kadi inyæn go majel'gi la njekujonyamosi kadikare kibo inbe kin ko num, ta nya ndægi bulæ de'gi ki rai kigo me ndigi'ti la'de el num to.

⁸Ndil Luwa ki ndo'je ki takul nya'gi kin kadi dokagilo'gi pæti ki me kayku la Luwa ki dokete kin to'n ba bay ninga, takay kur me lo'ti ki ar njay njay njay uta mad'a'gi kin in ki te el bay.

⁹Nyakoji'gi kin in ndil nya'gi ki dokagilo'ti ki bone. Kor me'æ nan: kadikare'gi ki nya mosi'gi ki j'isi j'adi Luwa kin asi kadi rai adi me de ki nje ra kulæ kadi Luwa ki asi nan berere el.

¹⁰Toki rota'ti, nya'gi kin in ndukun'gi ki ojido nyakuso eke nya kanyi ki kuji nyara'gi ki ojido togi ji ki mann par. Nya'gi kin in kuji nyara la de'gi ki donangi'ti ne. Nda'de

to'ti tado dɔkagilo ki nden be par, biti dɔkagilo'ti ki Luwə a ində'n ginn ndukun'gi ki sigi.

¹¹Nan Kirisiti re to kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi kadi adi'je nya maji'gi ki toi ne nga. Kirisiti ur me kəyku'ti kibo ngayn num, asi nan berere num tɔ. In kəyku ki de'gi ə rai ki ji'de el num, taa in kəy ki goto dɔnangi'ti ne num tɔ.

¹²Kirisiti ur me kəy'ti ki ar njay njay njay utə mad'a'gi kakin nja kareba par. Ur me kəy'ti kakin ki mosi bal binyə eke ki mosi ngann mangi'gi el, nan ki mosi'ne inbe. In ki row kin ə, Kirisiti ugə'n dɔ'je nja kareba par ratata dɔ majel'gi'ti.

¹³Toki rɔta'ti, kigo nyajibəlbe'ti, de'gi a tɔli bal binyə'gi ki ngann mangi'gi, ə a siyəi mosi'de'gi ki bu ngonn kon mangi ki kulə por dɔ'ti dɔ de'gi'ti ki rai majel. Rai nya'gi kin be kadi de'gi kakin tɔli ki kar njay gogi kigo nyajibəlbe'ti.

¹⁴Re nya kin in ki rɔta'ti kadi mosi da'gi awi ki tɔgi ningə, mosi Kirisiti, tɔg'o a utə mosi da'gi sanyi ngayn bay. Nan Kirisiti inbe un rɔ'ne adi Luwə to nya kadikare ki ar njay ki tɔgi lə Ndil Luwə ki nje kisi ratata. Mos'o kakin a tɔgi ngarme'je adi ar njay kadi ji ra nya'gi ki majel ki a aw se'je koy'ti el. Nga ningə, j'a j'asi kadi j'a ra kulə j'adi Luwə ki nje kisi kumngayira ba.

¹⁵Be ə, Kirisiti in nje ra mbunə de'gi'ti ki Luwə ki row kunmindi ki sigi. Tado kadi nje'gi ki Luwə bar'de ingəi nya nduwə ki a to ratata ki Luwə un ndu'ne adi'de. Nya kin a ra nya, tado Kirisiti oy ningə mos'o taa de'gi ilə'de taa ta nya'gi'ti ki majel ki isi rai nya dɔkagilo'ti ki in ginn tɔgi'ti lə ndukun ki kete.

¹⁶J'ingəi kadi re de ra makitu kunmindi ki ɔjido lowə nya nduwə tor'ne'ti ningə, maji kadi de'ə kakin a oy bay taa, noj'o'gi a lowəi nan nya nduwə.

¹⁷Toki rɔta'ti, re de in ki dɔ'ne taa bay ə, nda makitu kunmindi ki ɔjido nya nduwə goto. Loki de'ə kakin oy nga ningə nda'a to.

¹⁸Be tɔ ə, kunmindi ki kete ka, lo kadi aw ki tɔgi ra kulə kete goto non mosi'ti ki anyi.

¹⁹Loki Moji ɔr me ndukun'gi pəti toki ndangi'n me makitu'gi'ti ki mi non bulə de'gi ki Isirayel'ti pəti ningə, un mosi ngann mangi'gi ki mosi bal bat'i'gi ki pote'de ki mann ji'ne'ti. Ningə un baji kagi madi ki ul njuki ki ət'i maji ngayn ki bari'ə nan ijopi. Baji kagi kakin in ki bir ginn'ə ki ku ki rai ki bin bat'i'gi adi səl ləm ləm ə kər njir njir tɔ. Ningə kagi kakin ə, ulə me mosi'ti ə siyə dɔ makitu'gi'ti ki ndangi ndukun'gi me'ti num taa dɔ bulə de'gi'ti num tɔ.

²⁰Dɔkagilo siyə mosi'ti, Moji ene: «In kin in mosi Kunmindi ki Luwə un ndu'ne dɔ'ti adi'se, kadi tɔli rɔ'se go'ti.»

²¹Be tɔ ə, siyə'n mosi kakin dɔ kəyku'ti lə Luwə ki dɔ nyara kulə'gi'ti pəti ki me'ti tɔ.

²²Toki rɔta'ti, kigo ndukun'ti, nya'gi pəti nje ki nanyi in boi el, a tɔli'de ki k'ar njay'ti ki takul mosi par. Ningə ki kanji mosi ki siyə, k'inyə go majel'gi a goto tɔ.

²³Nya'gi ki taainan ki nya'gi ki rōta'ti ki dōran'ti pōti maji kadi in ki təl'de ki k'ar njay'ti ki row kin. Ningə ki ɔjido nya'gi ki rōta'ti ki me dōran'ti inbe kaa, gei nya kadikare mosi ki maji utə mosi da'gi sanyi.

²⁴Toki rōta'ti, Kirisiti ur me kəyku'ti lə Luwə ki de'gi rai ki ji'de el ki in ndil nya ki rōta'ti ki me dōran'ti. Nan in aw me dōran'ti, ɔji rō'ne takum Luwə'ti, isi el si'ə ta tado lə'je.

²⁵Jeju aw me dōran'ti kadi adi rō'ne kadikare'ti Luwə nja banyi banyi el. Nan kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi ur me kəy'ti ki ar njay njay njay utə mad'a'gi kakin ki bal'gi kare kare pōti, ki mosi da'gi.

²⁶Re in be el ə, Kirisiti a ingə kon nja banyi banyi lo kulə ngirə dōran ki dōnangi'ti nu. Nan toki rōta'ti, Kirisiti re nja kareba dəkagilo ki dōboy'ti, kadi bər majel kə, ki takul darə'a ki un adi Luwə nya mosi'ti.

²⁷Ningə in ki kində dō'a dana kete, kadi de ki ra ra a oy nja kare par, ningə go koy'o'ti, Luwə a gangi ta dō'a'ti.

²⁸Be tə a, Kirisiti adi rō'ne nja kareba par, kadi bər majel lə bulə de'gi. Ningə a ɔji rō'ne ki nja joo bay, nan k'in ə, in tado bər majel el nga, nan kadi aji nje'gi ki isi nginəi ndə təl'ə.

Ebirə'gi 10

¹Ndukun'gi lə Moji in ndil nya'gi ki rōta'ti ki a rei, um in darə nya'gi inbe el. Be ə, lo kadi ari de'gi ki isi rei rə Luwə'ti njay goto. Re ujəi nya mosi kadikare ki bal'gi kare kare pōti ka lowə goto.

²Re in be el ə, nje'gi ki isi ujəi nyamosi kadikare adi Luwə gosi'ə kin, Luwə a ar'de njay də majel'gi lə'de kə pōti nja kareba par. Lo kadi me'de a olo də majel'gi'ti lə'de gogi bay a goto. Ningə ginn kujənyamosi kadikare kaa, a gangi tə.

³Nan toki rōta'ti, ki row kujənyamosi inbe kin ə, me de'gi olo'n də majel'gi'ti lə'de bal'gi kare kare pōti.

⁴Tado mosi ngann mangi'gi ki mosi bal binyə'gi asi kadi bər majel'gi kə el.

⁵In be ə, loki Kirisiti isi re me dōnangi'ti, el Luwə ene: «In ge nyamosi el num, kadikare el num tə, nan uwə darə'm.

⁶In ra rōnel də kujənyamosi kadikare'gi ki on row raki el num, taa kujənyamosi kadikare'gi tado bər majel n'eli el num tə.

⁷Ningə m'el m'ene: Oo Luwə m'in ne, m're dōnangi'ti kadi m'ra ndigi lə'i, Toki ndangi me makitu'ti ki kar njay ɔji'n də'm.”

⁸Ta ki dəkete ki Kirisiti el ə to kin: «Ndəki kete in ge kujənyamosi kadikare'gi el num, kadikare'gi el num, kujənyamosi kadikare'gi ki on row raki el num, taa kujənyamosi kadikare'gi tado bər majel'gi el num tə, nya'gi kin pōti nəli nu el». Nga

kin ə, kujənyamosi kadikare'gi kin pəti, in ki ra'de kigo ta'gi'ti ki in ki ndangi kigo ndukun'ti.

⁹Kirisiti təl el bay ene: «Oo, m're dənangi'ti kadi m'ra go ndigi lə'i». Kirisiti buji nya mosi'gi ki kete, ə un rə'ne to nya mosi ki sigi ində tor'ti.

¹⁰Jeju Kirisiti ra nya ki Luwə ndigi. Be ə, adi darə'ne nya mosi'ti, nja kareba par, kadi taa'n'je ilə'je taa də majel'ti.

¹¹Ningə njekujənyamosi kadikare'gi kare kare pəti, awi ki nja'de taa, ndə kare kare pəti tado ra kulə lə'de non Luwə'ti. Adi kadikare nya mosi ki kare inbe kin ki dəkagilo'gi pəti. Nan nya mosi kin asi bər majel'gi lə de'gi el ratata.

¹²Nan Kirisiti, adi rə'ne nya mosi'ti nja kareba par tado bər majel'gi, ə aw isi dəjikəl Luwə'ti ki non'ne'ti.

¹³Ngəsine ki isi dəjikəl Luwə'ti, biti kadi Luwə təl njeban'gi lə'i nyakində nja'i'ti ginn təgi'ti be.

¹⁴Be ə, ki takul nya mosi ki kare inbe kin, təl'n de'gi ki ar'de njay də majel'ti ki kasi nan berere'ti ratata.

¹⁵Ndil Luwə ka mannaj'a ar njay tə, ningə ta ki dəkete ki el ə to kin:

¹⁶«Burəbe ene: Kunmindi ki m'a m'un se'de, Go ndə'gi'ti kin ə to kin: M'a m'ində ndukun'gi lə'm də ngarme'de'ti, M'a m'ndangi'de me'de'ti, me mərta'gi'ti lə'de.»

¹⁷Ningə təl el bay ene: «M'a m'adi me'm olo də majel'gi'ti lə'de el num, taa də kulə ra'de'gi'ti ki gorow'ə'ti el num tə.»

¹⁸Nga ningə loki majel'gi in ki k'inyə go kə, nda'a nya mosi ki kadi de a ra bay taa a bər'n majel goto.

¹⁹Be ə, ngannkon'm'gi, ji gər kadi tarow in ki te non'je'ti kadi j'uri loki ar njay njay njay'ti utə mad'a'gi ki takul mosi Jeju Kirisiti ki anyi.

²⁰Te tarow ki sigi ki a to ratata ki takul ku gangi lo ki ində gangi, adi in darə'a inbe ki adi nya mosi'ti də kagidəsi'ti.

²¹J'awi ki kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi ki in ki kində də Kəy'ti lə Luwə.

²²Adi ji rei ndəkba ki rə Luwə'ti ki me ki rəta'ti, ki kunme, ki tadi el, ki me ki ar njay ki uwə'je ki ta el, ki darə ki togi ki mann ki ar njay.

²³Adi ji nanyi də nya kindəmedəti ki j'isi j'iləi mbər'ə kin ngan, tado nya'gi ki Luwə un ndu'ne kadi n'ra n'adi'je, a ra tado in nje ra nya ki low'ə'ti.

²⁴Adi j'indəi kum'je go nan'ti yo ge ki ne ge, ki gorow kulə dingəm me nan'ti kadi ji ndiginan num, ji rai nya'gi ki maji num tə.

²⁵Adi j'inyəi ta re lo kawnan'gi'ti lə'je el toki nje ki nan'gi isi rai be kin. Nan adi j'uləi dingəm me nan'ti yo ge ki ne ge, tado toki oyi, ndə re lə Burəbe in ndəkba.

- ²⁶Ji gər ta ki rōta'ti ə binəm. Ningə, go gər ta ki rōta'ti kin ə, ji ra majel kigo me ndigi'ti lə'je ə, kadikare mosi ki rangi ki a bər majel'gi lə'je goto nga.
- ²⁷Nya kareba ki nanyi tado lə'je, in nginə ki rō dadi par par takigangi lə Luwə ki por ki əti bol ki a on nje mbət'ə'gi.
- ²⁸Re de madi mbəti kadi təl rō'ne go ndukun'gi'ti ki Moji ndangi ə, a ingə koy ki kanji k'oo kumtondoo, re de'gi joo eke mutə manyinaji dō mbəti təl rō go ndukun'gi'ti li'ə kin.
- ²⁹Toki rōta'ti, de ki kidi Ngonn lə Luwə ə, a ingə kində kōji ki ngan ngayn bay. Nya ki ra kin oji kadi ilə kōji dō mosi kunmindī ki ar'a njay. Taji Ndil Luwə ki ra'je adi ji gər memaji li'ə.
- ³⁰Toki rōta'ti, ji gər Luwə ki ene: «M'in ə, m'in nje dal ban num, taa nje kadi nya de ki ra ra kigo kulə ra'a'ti num tō! «Taa ilə dō'ti bay ene: Burəbe a gangi ta dō de'gi'ti lə'ne.»
- ³¹In nya ki əti bol ngayn kadi de osi me takigangi'ti lə Luwə ki nje koy el.
- ³²Adi me'se olo dō nya'ti ki ra nya kete, dəkagilo'ti ki ingəi lo kunji lə Luwə. Kalangi ba go'ti par ə, ingəi kon ngayn, nan k'in ə uwəi tōgi'se ba ta rō'ti kibo kin.
- ³³Nje ki nan'gi dann'se'ti, de'gi taji'de ge adi'de kon ge takum bulə de'gi'ti. Ningə nje ki nungi in ndəkba kadi osi ginn nje'gi ki isi ingəi ko kon'gi kin.
- ³⁴Toki rōta'ti, ingəi kon ki nje'gi ki in kəy dangay'ti. Taa ndigi ki rōnel kadi de'gi taai nya maji'gi lə'se dō tōgi'ti, tado in gəri kadi awi ki nya'gi ki Luwə un mindi'ne kadi n'ra n'adi'se, ki nya'gi ki nda'de utə nya maji'gi lə'se, taa a toi ratata tō.
- ³⁵Ononyi'se kadi inyəi ta kunme lə'se, tado ki gorow kunme kin, a ingəi nyakugə goji kibo ngayn.
- ³⁶Maji kadi nanyi ki lo kuwətōgiba'ti, kadi rai nya ki Luwə ndigi ə ingəi nya ki un'n ndu'ne kadi n'a n'ra.
- ³⁷Toki rōta'ti, makitu lə Luwə el ene: «Dəkagilo ki goji ngayn'ti, nanyi ngayn el nga, nje re a re toki rōta'ti, a ər ndō awi'n kete el.
- ³⁸Ningə, Luwə ene, de ki njera nya ki dana ta kum'ne'ti, a isi ki dō'ne taa ki takul kunme. Nan re təl gogi me majel'ti ə, rō'm a nəl'm si'ə el».
- ³⁹Nan, j'in dann'de'gi'ti ki nje təl gogi ki tado nanyi kō el. Nan j'in mbunə nje'gi'ti ki uni me'de, ə in dō row kaji'ti kin.

Ebirə'gi 11

- ¹Tado kunme kadi Luwə, in gorow k'ingə nya ki de ində me'ne dō'ti, taa in nya ki ra adi de tinyi me'ne kati dō nya'gi ki rōta'ti ki oo ki kum'ne el.
- ²In ki takul kunme lə'de ə, kaw'je'gi ki kete, me Luwə nəl'ə dō'de'ti.

- ³Ki takul kunme ə, ji gəri'n kadi dōran ki dōnangi ki nya'gi ki me'ti, Luwə ra'de ki ta ki ta'ne'ti. Be ə, Luwə ra nya'gi ki j'oo'de, ki takul nya'gi ki j'oo'de el.
- ⁴Ki takul kunme ə, Abel adi'n kadikare Luwə. Kadikare li'ə maji utə yan Kanyi. Ki takul kunme lə Abel ə, Luwə ndigi'n kadikare'gi li'ə, ə mannaji li'ə kadi in de ki njera nya ki dana. Toki rōta'ti Abel oy inbe, nan ki takul kunme li'ə, nya'gi ki ra'de isi eli'je ta biti bone.
- ⁵Ki takul kunme ə Luwə un'n Enōki ki rō'ne'ti ki kanji kadi oy. Lo kadi de ingə goto, tadō Luwə un'ə aw si'ə rō'ne'ti dōran'ti nu. Makitu lə Luwə ene: «Kete bay taa kadi Luwə un'ə aw si'ə dōran'ti, Enōki nəl Luwə.»
- ⁶De ki a nəl Luwə ki kanji kunme goto. Ningə de ki isi re ndəkba ki rō Luwə'ti, kadi gər me'ne'ti maji toki Luwə isi non toki rōta'ti num, taa isi ugə goji nje'gi ki isi sangi'ə num tō.
- ⁷Ki takul kunme ə, Nuwe ra'n tokibo kadi aji'n rō'ne num, aji'n ginn de'gi ki me kəy'ti lə'ne num. Ra be tadō Luwə ndəj'ə dō nya'gi'ti ki a rai nya, ki de'gi oyi ki kum'de el bay nan Nuwe un me'ne dō ta'ti ki Luwə el'ə. Ki gorow kunme lə Nuwe kin ə, ta ki gangi re'n dō de'gi'ti ki dōnangi'ti. Ningə ki takul kunme li'ə ə, Luwə tel'n'ə de'ti ki njera nya ki dana.
- ⁸Ki takul kunme lə Abiraham ə, loki Luwə bar'a ningə, ndigi ta'a'ti. Abiraham ndigi ta bar'ti lə Luwə ə ində taa osi dō row'ti ə aw me be'ti ki gər nja kare el, ki un ndu'ne kadi n'a n'ad'a nya nduwə'ti.
- ⁹Ki takul kunme ə, in aw isi'n to mbah dōnangi'ti ki Luwə un ndu'ne kadi n'a n'ad'a. Abiraham aw isi ginn kəyku'ti nan'ti ki Isaki in ki Jakobi. Ingi kaa, in nje k'ingə nya nduwə inbe ki kare ki Luwə un'n ndu'ne adi Abiraham kin tō.
- ¹⁰Abiraham nginə kadi n'isi me bebo'ti ki ngirə ngan maji, ki Luwə inbe mərta dō row ra'a'ti kete bay taa, ində bebo kakin ki darō'ne inbe tō.
- ¹¹Ki takul kunme lə Sara ki in kuji dene tō ə, dəkagilo'ti ki bugə yipi ə binəm mindi kaa, Luwə ad'a tōgi ad'a oji ngonn, tadō tadi el toki Luwə in nje ra nya ki low'ə'ti ə un ndu'ne kadi n'a n'ra.
- ¹²In be ə, ki takul de ki kare inbe ki bugə yipi adi ndō'a nanyi ngayn el dōnangi'ti inbe kin ə, ginn koji ki banyinan to mee'gi ki dōran'ti eke nangira ki ta ba'ti ki dum tudə kər'de, tei'ti.
- ¹³De'gi pəti ki uni me'de adi Luwə kakin oyi ki kanji kadi ingəi nya maji'gi ki Luwə un'n ndu'ne kadi n'ra n'adi'de kakin. Nan k'in ə, oyi nya'gi ki ndō ki a rai nya num, rai rōnel dō'ti ngayn num tō. Ningə gəri maji kadi n'in mbah'gi ki nje njiyə ki nja'de taa dōnangi'ti ne.
- ¹⁴Nje bar rō'de mbah'gi ki nje nji'ə mbah'gi dōnangi'ti kin, oji ki taga ar njay kadi isi sangi be ki sōw dō'de toki rōta'ti.

- 15**Məri ta dɔ be'ti ki tei me'ti kin el, tado re mərɪta dɔ'ti ə, nya ki a ɔgi'de kadi tɔli awi me'ti gogi goto.
- 16**Toki rɔta'ti, isi sangi be ki sɔw dɔ'de ki maji utə be ki tei me'ti, adi in be ki dɔran'ti. In be ə, rɔ Luwə sɔl'ɔ el kadi bari'ə Luwə lə'de, be ə, ində dɔ bebo madi dana tado lə'de.
- 17**Ki takul kunme lə Abiraham ə, Luwə ge kadi n'a n'oo nya ki Abiraham a ra, adi dɔj'ə kadi adi Isaki nya mosi'ti. Be ə, Abiraham in ndəkba kadi adi ngonn'o ki kareba inbe kin. Nya'gi kin rai nya go kun'ti ki Luwə un'n ndu'ne ad'a kin.
- 18**Toki rɔta'ti Luwə el'ə ene: «In ki takul Isaki ə, a ingə'n ginn koji lə'i ki m'un mindi'm mad'i.»
- 19**Abiraham el toki Luwə asi gaki kadi a ndəl Isaki lo koy'ti. In be ə, Luwə təl ki ngonn'o ad'a, to nya ki Isaki oy ə ndəl lo koy'ti be.
- 20**Ki takul kunme ə, Isaki njangi'n dɔ Jakobi'ti in ki Esuwa ɔjido ji kisi'de ki lo ti'ti.
- 21**Ki takul kunme ə, Jakobi, loki in ndəkba kadi oy, njangi dɔ ngann'gi lə Jisepi kare kare pəti. Ində tɔgi'ne dɔ kagi tɔsi'ti lə'ne, ɔsi'n məkəsi'ne nanga non Luwə'ti.
- 22**Ki takul kunme ə, loki Jisepi in ndəkba kadi oy, elta te'ti ki ngann Isirayel'gi a tei dɔnangi Ejipiti'ti kɔ. Ningə adi ngann Isirayel'gi ndu'gi ki ɔjido singə ninn'ne.
- 23**Kitakul kunme lə njekoji Moji ə, iyəi'ə nanyi mutə go ndɔ koj'o'ti. Njekoj'o'gi oyi kadi ngonn kakin kurə ngayn. Be ə, boli el kadi mbəti ra go ndukun'ti lə ngar.
- 24**Ki takul kunme lə Moji ə, loki tɔgi gangi nga ningə, mbəti kadi de'gi gəri'ə to ngonn koji Parawon ki dene.
- 25**Moji oo maji ngayn ta kum'ne'ti kadi n'ingə kon nan'ti ki de'gi lə Luwə, utə kadi n'isi me maji'ti dann majel ki ra'ti, tado ngonn dɔkagilo ki nden be.
- 26**Moji oo kadi de'gi kidi'ə to Kirisiti be, in nya ki nda'a to'ti ngayn utə nya maji'gi ki Ejipiti'ti, tado ur kum'ne dɔ nyakugə goji'gi'ti ki a ingə me ndɔ'gi'ti ki a re.
- 27**Ki takul kunme ə, Moji ɔti'n me be ki Ejipiti kɔ, ki kanji kadi bol wongɪ lə ngar. Ningə kum'ə in kete dɔ row'ti li'ə to nya ki oo Luwə ki dum k'oo ki kum kin, ki kum'ne be.
- 28**Ki takul kunme kadi Luwə ə, Moji ində'n ndɔ ki a bari'ə nan Paki, ə adi Isirayel'gi siyəi mosi takəy'gi'ti lə'de, kadi malayka ki nje tuji ngann dər'gi ki Ejipiti'ti, tuji ngann dər'gi lə Isirayel'gi el.
- 29**Ki takul kunme lə Isirayel'gi ə, gangi Babo Kasi to dɔnangi ki tuti kurum be. Ningə, loki de'gi ki Ejipiti nanyi kadi n'rai to Isirayel'gi be ningə, mann ba kakin, tuw dɔ'de penəm.
- 30**Ki takul kunme lə Isirayel'gi ə, loki njiyəi gugi dɔ ndogɪ bər ki dɔ bebo Jeriko'ti ndɔ siri ningə, ndogɪ bər kakin budi nanga mur mur.

- ³¹Ki takul kunme ə, Rahabi ki in kaya dene ingə koy ki nje kəsi ta Luwə el, tado uwə nje kində manji be'gi ki rə'ne'ti maji.
- ³²Ningə ngəsi m'aw ki ndoo kadi m'el nya ki rangi də'ti el nga. M'asi kadi m'el m'aw'n ki kete bay nan dəkagilo asi'm el kadi m'el ta'gi ki əjido Jedyon, Baraki, Samson, Jepite, Dabidi, Samiyel ki de'gi njekeltakita Luwə'ti.
- ³³Ki takul k'un ki de'gi kin uni me'de adi Luwə ə, təti rə ginn de'gi ki rangi'gi, gangi ta ki dana ge, ingəi nya'gi ki Luwə un'n ndu'ne adi de'gi, taa təli bəl'gi nje təgi goto'gi'ti num tə.
- ³⁴Təli por'gi ki kon'de əti bəl adi oyi bəm bəm num, tei ta koy'ti lə kiyərə ki de'gi gei təli'de num tə. Taa me təgi goto'gi'ti lə'de ki ngayn, ingəi təgi ki aldə maji. Dəkagilo rə'gi'ti, təli gon rə'gi ki əti bəl, adi indəi ngodi nja nje rə'gi'ti ki mbah.
- ³⁵Ki takul kunme ki dene'gi madi uni me'de adi Luwə kin ə, ingəi de'gi lə'de ki oyi ə ndəli. Ningə nje ki nan'gi mbeti taa k'ilə taa, adi de'gi adi'de kon biti te'n koy də'de'ti. Rai be kadi ingəi te lo koy'ti ki dəboy'ti ki maji utə in ki tanan'ti ne kin.
- ³⁶Nje ki madi'gi təli nyakogi'gi, tindəi'de ki ndəy'gi. Dəi nje ki nungi ki kulə gindi, ə buki'de kəy dangay'ti.
- ³⁷Tiləi'de ki gəji mbal'gi təli'de ge, tujəi'de gangi'de dana joo ge, təli'de ki kiyərə ge. Nje ki nan'gi uləi lo ta gəngi gəngi, ningə ku kə'de'gi in ngirə binyə'gi eke ngirə bati'gi. Nya'gi pəti nal'de. Adi'de kon ngayn num, taa rai'de majel ki əti bəl num tə.
- ³⁸De'gi kakin in de'gi ki maji ngayn, nan k'in ə de'gi ki dənangi'ti ne oyi'de to de'gi ki nda'de goto be. Adi toi to de'gi ki rə tuwə'de be lə'de be adi njiyəi ki dilələ'gi'ti ki də mbal'gi'ti, awi ki bolo mbal'gi'ti ki bolo be'gi'ti.
- ³⁹Ingi pəti Luwə mannaji lə'de maji ki takul kunme lə'de, nan k'in ə, ingəi nya'gi ki Luwə un'n ndu'ne adi'de kin el bay.
- ⁴⁰Toki rəta'ti, Luwə ində də nya madi dana ki maji utə tado lə'je. In be ə, lo kadi Luwə təl'de ki kasi nan berere'ti ki kanji j'in kete goto.

Ebirə'gi 12

- ¹J'ingi kaa, toki nje mannaji də kunme'ti lə'je gugi gidi'je gugi kakin ə, adi ji mbeti nya'gi pəti ki a əgi'je kaw kete. Kibo utə adi ji mbeti majel ki isi bindi'je bindi bindi kin. Adi j'anyi nan ngodi ki kuwətəgiba me nan k'oo ngodi'ti ki to non'je'ti kin.
- ²Adi j'uri kum'je də Jeju'ti, ki in nje kində ginn kunme lə'je, taa in njera'a kadi asi nan berere tə kin. Ndigi kadi oy də kagidəsi'ti ki kanji kadi gon rəsəl ki ko koy'gi ki be kin ki a rei. Toki rəta'ti, oo rənel ki a ingə kete. Be ə, ngəsi kin isi dəjikəl Luwə'ti ki isi də kumbər ngar'ti lə'ne.
- ³Oyo, adi me'se olo də Jeju'ti, ki de'gi ki njeramajel'gi adi'ə kon ki əti bəl, nan oo to nya ki kare. Jeju ra be kadi inyəi rə'se adi me tujj'gi taai təgi'se el.

- ⁴Me rɔ'ti lə'se ki isi rɔi ki majel ki ra, uwəi tɔgi'se ba me rɔ'ti bitɪ te koy dɔ'se'ti el bay.
- ⁵Me'se oyi dɔ ta kɔji'ti ki Luwə adi'se ki to me makitu'gi'ti ki ar njay, to to ta kɔji ki baw ngonn adi ngonn'o ki ene: «Ngonn'm, ononyi kadi kidi kində kɔji ki Luwə isi indəi ɔji, Ningə, loki kəl sə'i ə, adi ɔr tɔgi el.
- ⁶De ki Luwə ndig'ə, a ɔj'ɔ nya'gi ki ra majel ad'a oo ki kində kɔji, Ningə de'gi pəti ki Luwə gəri'de to ngann'ne'gi, Ində'de ki ndəy tɔ.”
- ⁷In kadi kum'se te dɔ nyara'gi'ti ki majel ki isi rai, ə isi ingəi kon. Luwə ra'se to ngann'ne'gi be. Tado in nya ki gorow'ə'ti kadi baw ngonn ɔji Ngonn'ne nya'gi ki majel ki isi ra.
- ⁸Luwə isi ində ngann'ne'gi pəti ɔji'de, re ində'se ɔji'se el ningə, tɔji kadi in ngann'a'gi ki rɔta'ti el, nan in ngann lə'de ki rangi yo.
- ⁹Adi me'je olo dɔ baw'je'gi kigo darɔ'ti ki dɔnangi'ti ne, ki indəi'je ɔji'je, ə j'isi təli rɔ'je go ta'gi'ti lə'de tado kində ki indəi'je ɔji'je. Be ə, maji kadi ji təli rɔ'je go Baw'je ki dɔran'ti ki utə baw'je'gi ki dɔnangi'ti bay, kadi j'ingəi kaji.
- ¹⁰Baw'je'gi indəi'je ɔji'je tado ngonn dəkagilo ki ndikiri ba par, kigo koo'ti ki oyi maji takum'de'ti. Nan Luwə ində'je ɔji'je tado maji lə'je ki rɔta'ti. Ge kadi ji təli de'gi ki ari njay to in be tɔ.
- ¹¹Toki rɔta'ti, tanan'ti ne, kində kɔji a adi'de rɔnel el, a re ki metuji yo. Nan me ndɔ'gi ki rangi'ti, nje'gi ki nje təl rɔ'de go'ti, a təli de'gi ki njera nya ki dana num, de'gi ki nje kisi ki lapiya num tɔ.
- ¹²In be ə, maji kadi mbəti kadi in de'gi ki nje tɔgi goto'gi, ə kadi təli de'gi ki nje tɔgi'gi.
- ¹³Maji kadi uni gorow ki ra njururu, kadi nje mote'gi tɔi dɔ row'ti el, nan kadi ingəi lapiya.
- ¹⁴Maji kadi indəi tɔgi dɔ rɔ'se'ti kadi sii ki lapiya ki de'gi pəti. Ningə kadi kisikidɔtaa lə'se in me nya ra'ti ki ar njay. Re njiyəi me nya ra'ti ki ar njay el ə, de madi ki a oo Luwə goto.
- ¹⁵Indəi kumkədi dɔ rɔ'se'ti, kadi de madi dann'se'ti tur gidi'ne adi memaji lə Luwə kin el. Kadi de madi kare dann'se'ti təl to to kagi ki ati ki mann'a majel, ki a tɔgi ningə, a tuji de'gi ngayn ki mann'ne ki majel kin be el.
- ¹⁶Kadi de madi kare dann'se'ti in njera kaya el. Taa kadi de madi kare dann'se'ti in nje kidi nya'gi ki kər kində ta dangi tado Luwə el. Ononyi'se kadi rai to Esuwa ki, un k'in ngonn dər lə'ne ndogi'n nyakusə ki nja kare par kin el.
- ¹⁷In gəri bəti ndɔ'gi'ti ki rangi go nya'ti ki ra kin, ge kadi n'ingə njangi dɔ ji baw'ne'ti, nan lowə goto. Esuwa sangi row ki mann non ki kum'ne'ti kadi n'aw ki baw'ne kadi yəti kɔjitara lə'ne, nan lowə goto.

¹⁸In rei ndəkba kadi nya madi'ti ki de asi kodi, to mbal Sinay ki tingə to to por ki on bilim bilim, eke kilndi ki ndul kururu, eke lo ki ndul, eke nəl ki ulə ki tōgi'ne,

¹⁹eke ndu tow, eke ndu ta madi, el. Loki Isirayel'gi oyi dō ndu kin ningə, dōji kadi n'oyi ta ki rangi kare dō mad'a'ti gogi el nga.

²⁰Toki rōta'ti, tōgi Isirayel'gi asi kadi rai go ndukun'ti ki Luwə adi'de ene: «De ki ra ra, de eke da, ki odi mbal ə, a tiləi'ə ki gaji mbal tōli'ə,» kin el.

²¹Nya ki oyi əti bol ngayn adi Moji ene: «Bol ra'm ngayn adi m'dadi.»

²²Nan ingi rei ə, rei ndəkba ki rō mbal Siyon'ti, taa ki rō bebo'ti lə Luwə ki nje kisi kumngayira ba. In Jerujalem ki dōran'ti, loki malayka'gi dər banyi banyi isi rai rōnel'ti.

²³Rei ndəkba ki lo kawnan'ti lə nje'gi ki toi to ngann'gi ki ngatōgi'gi lə Luwə, ki tō'de in ki ndangi me dōran'ti. Rei ndəkba ki rō Luwə'ti ki njegangita dō de'gi'ti pəti. Taa rei ki rō de'gi'ti ki njera nya ki dana ki ndōki kete ki oyi, ki tēli asi nan berere toki Luwə be.

²⁴Rei ndəkba ki rō Jeju'ti ki buki mosi'ne kadi təl'n'je ki k'ar njay'ti. In nje ki ra mbunə de'gi'ti ki Luwə tadō kunmindi ki sigi ki Luwə uləm adi'je. Ningə mos'o ki buki kakin elta ki tōgi'ne utə yan Abel.

²⁵Indəi kumkədi dō rō'se'ti, Ononyi'se kadi mbəti k'oo dō ta lə nje kel'se ta! Isirayel'gi ki dōkagilo'ti ki kete, mbeti k'oo dō ta lə Moji ki nje k'el'de ta dōnangi'ti ne, kində kōji nal'de el. Ningə j'ingi, Luwə ki isi me dōran'ti nu ə isi el'je ta. Re ji tēli gidi'je ta ta'ti li'ə ə, kindəkōji a odi'je kodi ki rōta'ti!

²⁶Luwə ki dōkagilo'ti ki kete ndu'ə yəki dōnangi kakin ə, un ndu'ne dōkagilo'ti ki bone bay ene: «Nja kare bay m'a yəki dōnangi bay, nan k'in ə, a in dōnangi par el, dōran kaa m'a yək'ə tō.»

²⁷Kur ta ki ene: «Nja kare bay» kin tōji kadi nya'gi ki Luwə ində'de kin a tujj'de pəti kə kadi gotoi. Ningə nya'gi ki dum tujj par ə a nanyi.

²⁸Ningə j'ingi, konbe ki j'ingəi in konbe ki de ki a asi tuwə'je me'ti goto, ə adi ji rai oyo Luwə, ə ji rai kulə kunme lə'je j'adi'ə kigo row'ti ki nəl'ə, ki tōji ki kulə dō'a'ti ki bol.

²⁹Toki rōta'ti, Luwə lə'je in por ki nje row nya'gi raki.

Ebirə'gi 13

¹Maji kadi nanyi ki lo ndigi nan'ti ki yo ge ki ne ge to ngannkon nan'gi be.

²Adi me'se oy dō kuwə mbah'gi ki rō'se'ti el. Tadō nje ki madi'gi, lo kuwə mbah'gi'ti kin ə, uwəi malayka'gi ki rō'de'ti kanji kadi gəri go.

- ³Adi me'se olo dɔ de'gi'ti ki toi kəy dangay'ti, to nya ki inbe'gi kaa, in dangay'gi nan'ti se'de be tɔ. Adi me'se olo dɔ nje'gi'ti ki de'gi adi'de kon, to nya ki inbe'gi ə darɔ'se si ingə kon be tɔ.
- ⁴Maji kadi taa nan ingə koji ki k'ilə dɔ'ti rɔ de'gi pəti. Ningə kadi nje taa nan'gi, dingəm ki dene ngəmi rɔ'de tado lə nan. Tado Luwə a gangi ta dɔ njera kaya'gi'ti ki njekuwa marum'gi.
- ⁵Me kisikidɔtaa'ti lə'se, ononyi'se kadi rai ta nar ki aldɔ maji. Rai ronel dɔ nya'ti ki awi ji'se'ti. Tado Luwə inbe, ene: «Jagi, m'a m'inyə'i kɔ el ratata.»
- ⁶In be ə, j'a j'asi kadi j'eli ta ki me ki tinyi kati j'ene: «Burəbe in njera sə'm, nya ki a ra'm bol goto, nya ki de a ra sə'm goto!»
- ⁷Adi me'se olo dɔ nje kər non'se'gi'ti ki eli'se ta lə Luwə kete. Nanyi ki lo mərta dɔ ji kisi'de ki dɔ'de ta'a'ti biti koy'de'ti, ə ndaji kunme lə'de.
- ⁸Jeju Kirisiti isi non be tor'ne'ti ba, kete nu bone ki lo ti, biti ki non'ti.
- ⁹Ononyi'se kadi nyando'gi ki mbah ki dangi dangi ədi'se adi tɔi dɔ row'ti ki maji. Nya ki a maji, in kunme kadi maji lə Luwə ə ulə dingəm me'se'ti um in ndukun'gi ki əjido nyakusɔ, ki a ulə dingəm me'se'ti el kin el. Tado ndukun'gi kin, nje'gi ki isi njiyəi go'ti, nya ki ra se'de maji me'ti non goto.
- ¹⁰J'awi ki ringiri lo kadikare lə'je non. Njekujənyamosi kadikare'gi ki ra rai kulə me Kəyku'ti lə Luwə, awi ki tɔgi kadi sɔi nya ki in ki k'ilə dɔ ringiri'ti lə'je kin el.
- ¹¹Toki rɔta'ti, kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi, re ki mosi da'gi lo'ti ki ar njay njay njay utə ndəgə'gi, kadi adi kadikare k'inyə go majel lə de'gi kɔ. Nan darɔ ninn da'gi in ki k'ilə por dɔ'ti gidi be'ti.
- ¹²Be ə, Jeju kaa, oyi gidi bebo Jerujalem'ti, kadi ar de'gi njay dɔ majel'ti lə'de ki mosi'ne.
- ¹³Adi j'awi j'ingəi'ə gidi be'ti, ə adi ji ndigi kidi'gi lə de'gi to in be.
- ¹⁴Tado dɔnangi'ti ne j'awi ki be lə'je ki kadi j'isi'ti ratata el. Be ə, j'isi sangi kadi j'ingəi in ki a re lo ti'ti.
- ¹⁵Ki row lə Jeju Kirisiti, adi j'uləi tɔji dɔ Luwə'ti ki dəkagilo'gi pəti, to nya mosi be, adi in kadikare pa'gi ki tei ta'je'ti, ə gəri'ə kadi in Burəbe.
- ¹⁶Adi me'se olo dɔ ra nya'gi ki maji'ti taa taa, ə maji kadi kanyi nya maji'gi lə'se ki madi'se'gi tɔ. Tado kadikare'gi ki be kin ə, maji takum Luwə'ti.
- ¹⁷Maji kadi təli rɔ'se go nje kər non'se'gi'ti, ə uləi dɔ'se ginn tɔgi'ti lə'de. Sii indəi kum'de go'se'ti ki dəkagilo'gi pəti, tado Luwə a dəji'de kadi əji'ə go k'ində ki isi indəi kum'de go'se'ti kin kad'a oo. Be ə, re təli rɔ'se go'de'ti ningə, a rai kulə lə'de ki ronel. Re in be el ə, a rai kulə lə'de ki barta, adi nya ki a ra sese maji me'ti non goto.

- ¹⁸Elita ki Luwə tado lə'je. Ji gər ar njay kadi me'je uwə'je ki ta do nya madi'ti el. Toki rəta'ti, ndigi lə'je in kadi panjiyə'je'gi maji ki dəkagilo'gi pəti.
- ¹⁹M'dəji'se ki ngarme'm ba pəti kadi elita ki Luwə ki kadi m'təl m're dann'se'ti gogi kalangi ba.
- ²⁰Luwə ki nje kadi lapiya, adi Jeju Kirisiti ində taa dann njekoy'gi'ti ki gorow mosi kunmindı ki a to ratata. Kirisiti ki in Burəbe lə'je, in ki in njekul ba'gi'ti kibo.
- ²¹Kadi Luwə kakin ra adi asi rai kulə ki maji par par, kadi rai ndigi li'ə. Kadi ində kuləra ki nəl'ə me'je'ti ki takul Jeju Kirisiti. Ningə kadi de'gi piti'ə ki dəkagilo'gi ki dəkagilo'gi! Amen!
- ²²Ngannkon'm'gi, m'dəji'se kadi tai ta kulə dingəm me nan'ti kin ki kisidəti. Toki rəta'ti, makitu lə'm ki m'ndangi m'ulə'n m'adi'se inbe kaa, ngal ngayn el tə.
- ²³M'ge kadi m'el'se madi in gəri toki ngonnkon'je ki me kunme'ti Timote te kəy dangay'ti. Re re kalangi ingəm ə, m'a m'aw si'ə nan'ti kadi m'oo'se.
- ²⁴Rai lapiya njekənon'se'gi ki Njekawnan'gi pəti. Njekawnan'gi ki dənangi Itali'ti kaa uwəi ji'se tə.
- ²⁵Kadi memaji lə Luwə in sese nan'ti pəti.

Jaki

Jaki 1

- ¹M'in Jaki, ki njekuløber læ Luwə ki læ Burəbe Jeju Kirisiti, m'ndangi makitu kin madi ginn kaw læ Isirayel ki dōgi gidə in joo pəti, ki sananyinan me dōnangi'ti ki ta'a ba, m'uwə ji'se.
- ²Ngannkon'm'gi, loki nya'gi ki dangi dangi tei dō'se'ti ningə, maji kadi oy to nya rōnel kibo.
- ³Tadō inbe'gi gəri bəti, loki kunme kadi Luwə læ'se, utə tōgi nyanan'gi kin ningə, a te ki kuwətōgiba.
- ⁴Ningə maji kadi kuwətōgiba læ'se, tōlta'ne maji, kadi in de'gi ki kasinan berere, kadi nya ki majel ilə bal rō'se'ti el, taa kadi nya kare kaa du'se el tō.
- ⁵Re de kare dann'se'ti, tər duw'ə ningə, kadi dōji Luwə, ningə a ad'a. Tadō Luwə in nje kadi de'gi pəti nya kare ki non, ki menda, ki kanji ndər mbi'de.
- ⁶Ningə kadi de'ə kin dōji ki tadi el, nan ki kunme ta. Tadō de ki nje tadi, to to pulum mann, ki nəl un'ə, isi aw si'ə ki yo ge ki ne ge be.
- ⁷Kadi de ki be kin gər me'ne'ti, toki a ingə nya madi kare rō Luwə'ti el.
- ⁸Tadō in nje me joo, gər row nya ra'ne el.
- ⁹Maji kadi in ngonkon'm ki njekunme ki in njendoo, in ra rōnel dō kun'ti ki Luwə un dō'i ki taa.
- ¹⁰Be tō ə, kadi in njekunme ki in njenyakingə, in ra rōnel dō səl'ti ki Luwə səl dō'i tō. Tadō njenyakingə a jōrō to puti kam be.
- ¹¹Loki kadi əsi ki tōgi'ne ningə, kam ndolo, put'ə jōrō adi maji li'ə goto, be tō ə njenyakingə a goto'n, ta nya'gi'ti li'ə ki isi ra.
- ¹²Nje rōnel in de ki uwə tōgi'ne ba me nyanan'ti. Tadō loki dum dō nya'gi pəti ningə, a ingə jōgi kaji ki Luwə un ndu'ne adi de'gi ki ndigi'ə.
- ¹³Loki nyanan te dō de'ti ningə, kadi ene: «In Luwə ə nan'm el, tadō majel asi nan Luwə el, ta Luwə inbe a nan de el tō.»
- ¹⁴Toki nyanan te dō de'ti ningə, in kumnda li'ə inbe ə əd'ə, ər'ə aw si'ə me'ti.
- ¹⁵Nga ningə kumnda in səm toki dene in'n səm be ə oji majel, nga ningə loki majel tōgi gangi ə te koy.
- ¹⁶Ngannkon'm'gi ki njendigi læ'm, kadi ədi rō'se ki ta'gi ki ngom, el.
- ¹⁷Nya kadi ki maji ki kadikare ki asinan berere, in rō Luwə'ti ki njera kunji'gi ki dōran'ti. Luwə mbəl rō'ne el, taa kumndil'ə a yəti rō'ne el, toki kum ndil a yəti'n rō'ne kigo kadi be el tō.

¹⁸In kigo me ndigi li'ə inbe, ə oji'n'je koji ki sigi ki ta ki rōta'ti. Oji'je koji ki sigi kadi j'in nyakində'gi ki dōkete dann nyakində'gi'ti li'ə.

¹⁹Ngannkon'm'gi ki njendigi lə'm, kadi oyi ta ki m'a m'el'se kam maji: kadi de ində kalangi oo dō ta, nan kadi elta kalangi el, taa ra wongi kalangi el tō.

²⁰Tadō wongi lə de a ra nya ki dana non Luwə'ti el.

²¹Ginn nya kin ə, kadi mbəti nyara'gi ki to njen, ki kulə ra'gi ki majel ki aldō maji, ki re kigo mendul. Ningə taai ta lə Luwə ki duw me'se'ti, ki dō ki səl ləm, tadō in ta ki asi kaji'se.

²²Ta lə Luwə kin kadi oyi mbi'se'ti par el, nan kadi oyi ə təli rō'se go'ti taa. Loki sii ta k'oo dō'ti to k'oo par ningə, in kədi ə sii ədi rō'se inbe'gi.

²³Tadō re de oo dō ta, ə ra go'ti el ningə, to to de ki gon ta kum'ne me kətirongi'ti be.

²⁴Loki gon rō'ne ə ətə aw ningə, tanan'ti non par ə me'ə oy dō rō'a'ti ki kete oo.

²⁵Nan de ki ndər ginn ndukun lə Luwə ki asinan berere, ki ta'gi lə'je, taa isi uwə rō'ne ba me'ti um ra rōnel dō k'oo dō'a'ti par, adi me'ə oy dō'ti el, nan ra go'ti, de'ə kin a ingə majikur me kulə'ti pəti ki a ra.

²⁶Loki de madi oo rō'ne to nje kun go Luwə, nan asi kuwə ndonn'ne ginn tōgi'ne'ti el ningə, isi ədi rō'ne to kədi, kun go Luwə li'ə in nya ki kareba.

²⁷M'el'se kadi in gəri toki kun go Luwə ki ar njay ki ki rōta'ti ki Luwə ki Baw'je ndigi, in k'oo go ngann hal'gi ki njengawko'y'gi me kon'gi'ti, ki isi te dō'de'ti, ki k'osi rō ngərangi kadi nya'gi'ti ki to njen ki dōnangi'ti ne.

Jaki 2

¹Ngannkon'm'gi, ingi ki uni me'se adi Burəbe Jeju Kirisiti ki tōji in li'ə, maji kadi kər kum nan goto dann'se'ti, tadō in nya ki uwə nan ki kunme el.

²To kin ə bone, de ki njenyakingə kare, ulə ku ki ndolo maji rō'ne'ti, ki ningə ki ra ki ər ji'ne'ti, re ur lo kawnan'ti lə'se. Ningə de ki njendoo, ki ulə ngisi ku rō'ne'ti, re ur me'ti tō.

³Loki iləi kum'se oyi njekulə ku ki ndolo ningə, buki'ə'ti ə eli'ə eyina: «Re, isi nanga lo ki maji'ti kin». Ningə eli njendoo eyina: «Ra ki taa non» eke «Isi nja'm'ti nanga ne be.»

⁴Toki isi rai be ningə, ke oyi kadi in k'ər ə isi əri kum nan dann'se'ti, ə isi təli nje gangi ta dō de'gi'ti ki kojitara'gi lə'se ki majel el wa?

⁵Ngannkon'm'gi ki njendigi lə'm, uri mbi'se oyi ta kin: Ke oyi kadi Luwə mbəti njendoo'gi ki dōnangi'ti ne kadi təli njenyakingə kigo k'un ki uni me'de adi Jeju Kirisiti, el wa? Mbəti'de kadi ingəi Konbe ki Luwə un ndu'ne adi de'gi ki ndigi'ə.

- ⁶Ningə ingi isi kidi'de. Ke njenyakingə'gi kakin ə isi adi'se kon el wa? Taa isi ai sese non nje gangita'gi'ti tō el wa?
- ⁷In inbe'gi kin ə isi elita ki mal dō tō'ti ki maji ki Luwə ində dō'se'ti el wa?
- ⁸Toki rōta'ti, re tōlita ndukun lə Luwə ki utə ndəgə'gi ki ndangi me Makitu'ti ene: «A in ndigi de mad'i to rō'i inbe be ningə, rai gorow'ə'ti.»
- ⁹Nan re rai kigo kər kum nan dann nan'ti ningə, in majel ə isi rai, ndukun lə Luwə uwə'se ki ta to nje kaldō ta'gi.
- ¹⁰Tadō re de təl rō'ne go ndukun'gi'ti lə Luwə pəti, nan aldō ndukun ki kare ningə, təl nje kaldō ndukun'gi pəti.
- ¹¹Tadō nje k'el k'ene: «A uwə marum el,» kakin ə el ene: «A təl de el tō.» Ə re uwə marum el, nan təl de ningə in təl nje kaldō ndukun.
- ¹²Ginn'ə kin ə, kadi ta kel'se'gi, ki nya ra'se'gi, tōji kadi in de'gi ki maji kadi gangi ta dō'se'ti ki ndukun ki nje taa k'ilə taa.
- ¹³Tadō de ki nje k'oo kumtondoo lə de'gi el, Luwə a oo kumtondoo li'ə ndō gangi ta'ti el tō. Ningə k'oo kumtondoo in nya ki uti dō takigangi.
- ¹⁴Ngannkon'm'gi, loki de madi ene n'in n'aw ki kunme, ningə tōji kunme kadi Luwə lə'ne, ki kuləra'a, el, ke maj'a in ri wa? Maj'a goto. Kunme kadi Luwə ki be kin asi kaj'a el.
- ¹⁵To kin ə bone, ngonnkon ki dingəm eke ki dene awi ki rō'de kare, taa asi kingə nyakusō'de ki ndō'gi pəti el tō.
- ¹⁶Ningə de madi dann'se'ti el'de ene: «Ai ki maj'a, kadi rō'se tingə rututu, ə sōi nya me'se ndann.» Ki kanji kadi adi'de nya ki kadi ra se'de, ke maj'a in ri wa?
- ¹⁷Kunme kadi Luwə kaa to be tō, re tōji rō'ne me kulə ki ra'ti el ningə, in nya ki koy.
- ¹⁸De madi ene: «In aw ki kunme kadi Luwə, m'in m'aw ki kulə'gi ki ra. M'a m'el'ə m'ene: Maji kadi ɔji'm kunme kadi Luwə lə'i ki kanji kulə'gi ki ra adi'm m'oo, ə m'in m'a m'ɔj'i kunme kadi Luwə lə'm ki kulə'gi ki m'ra m'adi oo.»
- ¹⁹Un me'i toki Luwə in kareba el wa? In nya ki maji, ningə kadi gər toki ndil'gi ki majel kaa uni me'de be tō. Bol ra'de adi dadi non'a'ti.
- ²⁰In de ki dō'i goto, in ndigi kadi gər ke in tadō ri ə kunme ki kulə goto a ra nya kare el wa?
- ²¹Ke oo kaw'je Abiraham, Luwə təl'ə de'ti ki dana takum'ne'ti ki takul kulə ra'a'gi, tadō ndigi kadi n'təl ngonn'ne Isaki non ringiri'ti lə Luwə, n'ad'a kadikare'ti el wa?
- ²²Oo, kunme kadi Luwə li'ə ai nan'ti ki kulə ra'a'gi. Kulə ra'a'gi tōlita kunme kadi Luwə li'ə adi asi nan berere.

²³In be ə təl'n ta ta ki ndangi me makitu'ti lə Luwə eyina: «Abiraham un me'ne adi Luwə, loki Luwə oo kunme li'ə ningə tudə to de ki dana.» Adi ɓar'a madi'ne.

²⁴Oyi maji nga, toki Luwə təl'ə de ki dana takum'ne'ti ki takul kulə ra'a'gi, um in ki takul kunme li'ə par kareba el.

²⁵Adi me'se, olo dɔ Rahabi'ti ki in kaya dene. Uwə njekawkita'gi lə Isirayel rə'ne'ti, ningə ra se'de adi tei uni row ki rangi anyinan awi. In tado kuləra'a kin ə Luwə təl'n'ə de'ti ki dana takum'ne'ti.

²⁶Be ə, toki j'oo'n kadi darɔ ki kon goto'ti in ki koy kakin ə, kunme kadi Luwə ki kulə ra'a'gi gotoi kaa in ki koy tɔ.

Jaki 3

¹Ngannkon'm'gi, kadi njendo de'gi nya in ngayn dann'se'ti el, tado in gəri kadi Luwə a gangi ta ki ngan ngayn dɔ'je'ti, j'in njendo de'gi nya, utə ndəgi de'gi.

²J'in pəti ji rai majel ki gorow'gi ki dangi dangi. Re de madi ra majel me ta kel'ne'ti el biti ningə, in de ki asi nan berere, asi kuwə rə'ne ba pəti ginn tɔgi'ne'ti.

³Re j'uləi jam ta sində'gi'ti kadi təli rɔ'de go ndigi'ti lə'je ningə, j'awi ki tɔgi dɔ rɔ'de'ti ba pəti tɔ.

⁴Oyi tokibo'gi, re in tokibo ki bo to ri kaa, ə nəl kibo ɔs'ɔ ki tɔgi'ne to ri kaa, ki ngonn ngaw'a ki nden ki ɓari'ə tole inbe kin ə njekuwə ngaw tokibo, a awi'n ki tokibo lo'ti ki me'ə ndigi kaw'ti si'ə.

⁵In be ə, ndonn de kaa to be tɔ. In ngonn rɔ ki nden ba, nan ɔji rə'ne kadi asi ra nya'gi ki əti ɓol. Toki oy kadi ngonn por ki nden be par asi kadi on ku kibo.

⁶In be tɔ ə, ndonn de kaa to to por be, in lo kisi lə majel dann ngann rɔ'je'gi'ti, isi təl darɔ'je ba pəti nya ki to njen'ti, isi ində por ndɔ kisikidɔtaa'ti lə de, por kin in lo por'ti ki nje kon biti ki non'ti.

⁷De asi kuwə ginn da'gi ki dangi dangi pəti ki me mu'ti, ki ginn yəl'gi, ki ginn da'gi ki nje kagi nanga, ki ginn da'gi ki sii me ba'ti, ginn tɔgi'ne'ti.

⁸Nan ndonn'je, de kare ki asi kuwə ginn tɔgi'ne'ti goto, in nya ki nje tujɔ loki dum kuwə nanga ginn tɔgi'ti. Kəngi ki nje təl de rosi ndonn'je betete.

⁹Ki ndonn'je ə j'isi j'uləi tɔji dɔ Burəbe'ti ki Baw'je, ningə ki ndonn'je ki kare inbe kakin ə j'isi ji manni de'gi ki Luwə ində'de adi taainan si'ə tɔ.

¹⁰Ta'je ki kare inbe kin ə j'isi j'uləi tɔji dɔ Luwə'ti, ningə ta'je ki kare inbe kakin ə isi mann de'gi tɔ. Ngannkon'm'gi, maji kadi rai be el.

¹¹Ke mann ki nəl ingi ki mann ki atɔ a tei nan'ti ta bolo'ti ki kare wa? Jagi a tei ta bolo'ti ki kare el.

¹²Ngannkon'm'gi, ke oyi kadi kagi mati asi kadi andi sinye eke mbaykote asi kadi andi mati wa? Re in be el ningə, in be tə ə ta bolo ki mann ki ati isi te'ti, mann ki nəl asi kadi a te'ti el nga.

¹³Nan dann'se'ti ə in nje kumkədi ki nje nyagər wa? De'ə kin kadi tɔji kulə ra'ne me panjiyə'ti ki maji, ki dɔ ki səl ləm ki kumkədi.

¹⁴Nan kin ə re, ni ki ati kangi ki jangi in me'se'ti ningə, ɔji rə'se kare el, ta kadi elita ki ngom əsi ta, ta ki rəta'ti el tɔ.

¹⁵Ko kumkədi ki be kin, in kumkədi ki dənangi'ti ne, in kumkədi lə de, in lə Su, um in kumkədi ki in rə Luwə'ti el.

¹⁶Tadɔ loki ni ki jangi in'ti ningə, nyara ki gorow'ə'ti el, ki ko nya ra'gi ki majel pəti in'ti non tɔ.

¹⁷Nan ki ɔjido kumkədi ki in rə Luwə'ti, dəkete, in kumkədi ki ar njay, taa in kumkədi tɔgi el, in kumkədi ki səl ləm, in kumkədi kulə noji nan'ti, in kumkədi ki rosi ki k'oo kumtondo, isi te ki kandi ki maji maji, gangi nan goto rə'a'ti, taa kədikum nan ka goto rə'a'ti tɔ.

¹⁸De'gi ki nje sangi row kisimaji, isi duwi ko nya me kisi maji'ti, ningə kandi lə'de ki a ujəi in nyara ki dana.

Jaki 4

¹Nga ingi, rənan'gi, ki kəlnan'gi ki toi dann'se'ti tei ra wa? Loki tei səm'ti, in me nyənn'gi'ti lə darə'se ki toi me rə'se'ti, ə isi rəi nan.

²Sii rai kumnda nya'gi, nan asi kadi ingəi el, ningə isi təli de'gi, isi ndingəi nya, nan lo kadi ingəi goto, lo kin'ti, təli nje kəlnan ki nje rənan. In kəyi nya, ə ingəi el, tadɔ in gəri kəy Luwə el.

³Ə re kəyi nya Luwə kaa, adi'se el, tadɔ nya kəy lə'se in nya kəy ki majel, isi kəyi nya Luwə kadi re ingəi ningə, in tindəi sananyi kɔ dɔ k'oo majirə'ti lə darə.

⁴In njekuwə marum! Gəri kadi ndigi nya'gi ki dənangi'ti in ban lə Luwə el wa? Re de madi isi uwə madi ki nya'gi ki dənangi'ti ningə, isi ra rə'ne njeban'ti lə Luwə.

⁵Oyi kadi ta lə Luwə ki ndangi me Makitu'ti in kare ki ndangi wa? Makitu lə Luwə el ene: «Jangi ra Luwə ngayn dɔ Ndil'ti ki ində me'je'ti.»

⁶Nan memaji ki adi'je, in nya kibo ngayn utə nya'gi pəti. Tadɔ makitu lə Luwə el ene: «Luwə tanrə de'gi ki nje kun dɔ'de taa, ə adi memaji lə'ne de'gi ki nje səl dɔ'de.»

⁷In be ə, kadi səlɔ dɔ'se ginn tɔgi'ti lə Luwə, tanyi rə Su, ə a anyi kɔ sanyi rə'se'ti.

⁸Rei ndəkba rə Luwə'ti, ə Luwə a re ndəkba rə'se'ti tɔ. In njeramajel'gi, togi ji'se adi ar njay; in nje me joo, ɔri majel me'se'ti kɔ.

⁹Maji kadi in gəri toki in nje kumtondoo, uwəi ndoo rə'se ə nonyi ki mann kum'se; kadi ko'gi lə'se təl non, kadi ronel lə'se təl ndoo ki kuwə.

¹⁰Maji kadi sɔli dɔ'se non Luwə'ti ə Luwə a un dɔ'se taa.

¹¹Ngannkon'm'gi, maji kadi elita ki majel dɔnan'ti el, de ki isi elta ki majel dɔ ngonkon'ne'ti, eke isi gangi ta dɔ'a'ti ningə, in ndukun lə Luwə ə isi elta ki majel dɔ'ti num, isi gangi ta dɔ'ti num. Ningə re isi gangi ta dɔ ndukun'ti lə Luwə ə, in nje təl rə'i go ndukun'ti el, nan in njegangita dɔ'ti yo.

¹²Ji gər toki Luwə ki kar'ne ba par ə in nje kadi ndukun ki njegangita. In ki kar'ne ba ə aw ki tɔgi kadi aji'n de num tujj'n de num tɔ. Nga in, in nan kadi in gangi ta dɔ ngonkon'i'ti wa?

¹³Ki ɔji dɔ'se nga, ingi ki nje k'el k'ene: «Bone eke lo ti ə j'a j'awi me bebo'ti ki be, j'a ji ra ɔal kare səm'ti, j'a ji ra gati, j'ingəi'n nar.»

¹⁴Eli be, nga in de'gi ki gəri nya kare ki a ra nya me ndɔ ki lo ti'ti dɔ kisikidɔtaa'ti lə'se el tɔ. Toi to kunjɔ mann ki su luy luy adi oo'ə, ningə njaba par ə goto kin be.

¹⁵Ta ki re a eli ə to kin: «Toki re Luwə ndigi, ə j'isi ki dɔ'je ta ə, j'a ji ra nya ki yo, j'a ji ra nya ki ne.»

¹⁶Nan ngɔsine, isi ɔji rə'se me kɔjitara'ti lə'se ki dɔ'se. Kɔji rɔ ki be kin in kɔji rɔ ki majel.

¹⁷Re de gər row ra maji bəti, nan ra el ningə, in majel ki ra.

Jaki 5

¹Ingi ki in njenyakingə! ki ɔji dɔ'se nga ningə, maji kadi nonyi ə ndingəi rə'se ki ndu'se ki boi, tado kon'gi ki a rei dɔ'se'ti.

²Nyakingə'gi lə'se ndumi kɔ, yon'gi onyi ku'gi lə'se.

³Or'gi ki nar'gi lə'se nonyi niki, ningə non'de a mannaji ɔsi'n'se ta. A on darɔ'se to por be. In mbonyi nyakingə'gi ki dɔnan'ti dɔnan'ti, dɔkagilo ki j'in'ti, ki in dɔkagilo ki dɔboy'ti.

⁴De'gi ki nje ra kulə me ndoo'ti lə'se, ɔgi'de nyakugə goji lə'de, adi nonyi, ndu non'de aw biti ɔsi mbi Burəbe'ti lə njerɔ'gi.

⁵Kisi'se dɔnangi'ti ne, sii me k'oo maji rə'ti, sɔi ge anyinan ge me maji'ti. Boi, mbol'se to to da'gi ki uli'de adi a nginəi ndɔ təl'de be.

⁶De'gi ki rai nya madi el, gangi ta dɔ'de'ti, tɔli'de, ə tanyi'se rɔ el.

⁷Ngannkon'm'gi, maji kadi orei me'se biti, kadi Burəbe re'n. Oyi nje ndoo, a nginə kandi nya ki maji ngayn ki a te dɔnangi'ti, ki koreme dɔ'ti ngan. A ore me'ne biti kadi ndi binə ədi, ndi ki dɔboy'ti ədi, bay ta kadi ujə ko lə'ne.

- ⁸Be tɔ ə, ingi kaa, kadi orei me'se, uwəi tɔgi'se ba, tado Burəbe in ndəkba.
- ⁹Ngannkon'm'gi, ɓarita dɔnan'ti el, kadi Luwə gangi'n ta dɔ'se'ti el. Oyi njegangita ra takəy'ti.
- ¹⁰Ngannkon'gi, maji kadi oyi go nja njekeltakita Luwə'ti ki kete nu ki elita me tɔ Burəbe'ti to nyandaji lə'se, ki ɔjido kon ki koreme.
- ¹¹J'elita dɔ njekuwə tɔgi'de ba me kon'gi'ti j'ene in nje rɔnel. Kadi me'se olo dɔ kuwətɔgiba'ti lə Jobi dann kon'gi'ti pəti ki te dɔ'a'ti. Oyi kadi go'ti gogi Luwə ad'a ingə maji, tado Luwə in nje memaji ki ngayn, ki nje k'oo kumtondoo.
- ¹²Ngannkon'm'gi nya kibo ngayn, ki kadi gəri ə to kin: maji kadi iwi rɔ'se el, ke in ki ndi, ke in gɔji ki kusɔ, ke in kiw rɔ madi ki rangi. Re in oyo ə eyina oyo, re in jagi ə eyina jagi tɔ par, kadi osi me takigangi'ti lə Luwə el.
- ¹³Re, de madi dann'se'ti, ingə kon wa? Kadi non dɔ Luwə'ti. Eke re rɔ'a nəl'ə wa? Kadi osi pa ulə'n tɔji dɔ Luwə'ti.
- ¹⁴Re, de madi dann'se'ti, rɔ'a tɔ'ə ə, kadi ɓar ngatɔgi lə Njekawnan kadi elita ki Luwə tado li'ə ki ɔyi'ə ki hu me tɔ Burəbe'ti.
- ¹⁵Kelta ki Luwə ki kunme a aji de ki nje rɔ to, Burəbe a un'ə taa, ningə re ra majel kaa, Luwə a inyə go majel'gi li'ə kɔ.
- ¹⁶Be ə, kadi tɔri ndu'se dɔ majel'gi'ti lə'se ki rɔ nan'ti. Ningə elita ki Luwə tado lə nan, kadi ingəi lapiya dɔ rɔto'gi'ti lə'se. Kelta ki Luwə lə de ki dana, tɔg'ɔ in ngayn.
- ¹⁷Oy Eli in de to j'in be tɔ, nan elta ki Luwə ki rɔ tinyi'ne kadi ndi ədi el, ningə ndi ədi dɔnangi'ti el ɓal mutə ki nanyi mehen tɔ.
- ¹⁸Ə, təl elta ki Luwə gogi toki sigi, ə Luwə adi ndi təl ədi dɔnangi'ti, adi dɔnangi te ki kandi nya'gi.
- ¹⁹Ngannkon'm'gi, toki re de madi dann'se'ti ndəm gorow ki rɔta'ti, ur mu, ə de madi ki rangi ɔr'ɔ təl re si'ə dɔ row'ti ki dana gogi ningə,
- ²⁰kadi gəri toki de ki təl ki njeramajel dɔ row'ti ki ndəm re si'ə go row'ti ki dana kin, a aji njeramajel ta koy'ti, taa Luwə a inyə go majel'gi li'ə ngayn kɔ.

1 Piyər

1 Piyər 1

¹M'in Piyər ki njekawkulə lə Jeju Kirisiti, m'ndangi makitu kin madi'se in nje ki Luwə mbəti'se, ki sananyinan, adi sii to mbah'gi dənangi'gi'ti ki Pon, ki Galasi, ki Kapadosi, ki Aji, ki Bitini.

²Luwə ki Baw mbəti'se kete, kigo kəjitara'ti li'ə, kadi in de'gi lə'ne ki takul Ndil'ə, kadi təli rə'se go Jeju Kirisiti'ti, ə kadi mos'o togi'se adi ari njay. Kadi memaji ki kisimaji lə Luwə to mbar mbar ki də'se'ti.

³Təji in ki də Luwə'ti ki Baw Burəbe lə'je Jeju Kirisiti, tado memaji li'ə ki ngayn ki oji'n'je k'oji ki sigi, ki gorow k'ində Jeju Kirisiti taa dann nje koy'gi'ti. Lo kin'ti, j'awi ki nya kindəmedəti ki to biti ki non'ti,

⁴tado j'awi ki nya maji'gi ki Luwə ngəm dərən'ti tado lə'je. In nya ki a ndum el num, a uwə yoro el num, taa ndolo'ə a goto el num to.

⁵Nya'gi kin Luwə ngəm'de dərən'ti tado lə'se, ingi ki təg'ə isi ngəm'se ki takul kunme tado kaji, adi in kaji ki in ndəkba kadi də'a a te ndə ki dəboy'ti.

⁶Re dəkagilo'ti ki bone, kadi nyanan'gi ki dangi dangi adi mekon isi ra'se dəkagilo'ti nden be mindi kaa, in kin ə isi adi'se rənel.

⁷Lər ki in nya ki a tuji kaa, nanyi'ə me por'ti kadi oyi'ə ke inbe dərə'a wa. Be tə ə, nyanan'gi kakin isi nanyi kunme kadi Luwə lə'se ki gat'a utə lər, kadi oyi ke in ki rəta'ti inbe wa. Re in ki rəta'ti ningə, a ingəi piti, ki təbar, ki kəsikurə loki Jeju Kirisiti a te busi.

⁸Jeju ki oyi'ə ki kum'se el, nan in ndigi'ə, oyi'ə el bay, nan uni me'se adi'ə. Ningə isi rai rənel, adi in rənel kibo ngayn, ki dum kelta'a.

⁹Tado ingəi nya ki uni me'se adi tado'a, adi in kaji rə'se.

¹⁰Ki əjido kaji kin, de'gi ki njekeltakita Luwə'ti, ndəri ginn'ə, taa dəji ta də'ti ngayn to. Adi in de'gi ki njekeltakita Luwə'ti də kadikare'ti ki Luwə ində də'a dana kete adi'se.

¹¹De'gi ki njekeltakita Luwə'ti sangi kadi n'gəri ke dəkagilo ki ra, ə nya'gi ki bann ə a rai nya dəkagilo'ə'ti ki Ndil Kirisiti əji'de wa? Tado Ndil Kirisiti ki me'de'ti təji'de dəkagilo kin kete, loki elta də kon'gi'ti ki Kirisiti ki in De ki Luwə mbət'ə a ingə ki təji ki a re go kon'ti.

¹²Luwə adi njekeltakita'a'ti gəri toki, mbər ki n'ində ta'de'ti kin in tado maji lə'de inbe'gi el, nan in tado maji lə'se ə iləimbər kin. Ngəsi nje kiləmbər Poyta ki maji iləi'se mbər kin ki takul təgi lə Ndil Luwə ki Luwə ulə'n adi in dərən'ti re. Mbər kin, malayka'gi ki də'de kaa sangi kadi n'gəri ginn'ə to.

¹³Tado kin ə, kadi adi merta'gi la'se isi kum, adi kum'se ar njay kadi ori mbunə nya ki maji ki nya ki majel nan'ti. Kadi kindamedoti la'se ba pəti in do kadikare'ti ki Luwə a adi'se, loki Jeju Kirisiti a te bus.

¹⁴Maji kadi in nje təl rə'se go ta'ti la Luwə, um uni go nyənn la darə ki kete ki isi ndər'se, loki sii day do rə'se'ti bay kin el.

¹⁵Ningə, toki Luwə ki bar'se in nje k'Ar Njay kakin ə, ingi kaa, kadi ari njay me panjiyə'se'gi'ti pəti tə.

¹⁶Tado Makitu la Luwə el ene: «A in de'gi ki k'ar njay, tado m'in ki k'Ar Njay.»

¹⁷Re me kelta'gi'ti la'se ki Luwə, isi bari'ə Baw'se, in ki in Luwə ki njegangita do de'ti ki ra kigo kulə ra'a'ti um, ər kum'de dana el ningə, maji kadi nya ra'se in kigo bol Luwə'ti, dəkagilo'ti ki sii to mbah'gi dənangi'ti ne kin.

¹⁸Ningə in gəri maji toki in ki nar eke lər ki in nya'gi ki a tuji kin, ə Luwə ugə'n do'se me nyara'gi'ti ki majel, ki kaw'se'gi inyəi adi'se kin el.

¹⁹Nan in ki mosi Kirisiti ki gat'a dum ndogi, ə Luwə ugə'n do'se. Kirisiti ki to to ngonn bati ki nya madi ra'a el, ta nya ki majel əd'ə el tə.

²⁰Luwə mbət'ə, ində do'a dana kete non kulə ngirə dənangi'ti nu tado kadikare kin, ningə te ki do'a dəkagilo'ti ki dəboy'ti, tado maji la'se.

²¹Ingi ki takul Kirisiti ə, uni me'se adi Luwə, ki te si'ə dann nje koy'gi'ti, ə ad'a təbar, kadi kunme, ki kindamedoti la'se in ki do Luwə'ti.

²²Toki ari rə'se njay, ki gorow təl rə go ta'ti ki rəta'ti, kadi in ndigi ngannkon'se'gi ki me Kirisiti'ti, ki kanji kədikum nan, maji kadi in ndiginan dann'se'ti, ki yo ki ne, ki me ki k'ar njay.

²³Koji ki oji'se sigi, in ki tarow la baw'se'gi ki njekoy'gi kin el, nan in ki takul nya duw ki a oy el, ki takul ta la Luwə ki isi kumngayira biti ki non'ti.

²⁴Tado Makitu la Luwə el ene: «De'gi pəti toi to mbi mu be, ningə maji'de pəti, to to puti kam be tə: Mu tuti, put'ə jərə,

²⁵Nan ta la Burəbe to lo to'ne'ti biti ki non'ti.» Ta kin in Poyta ki maji ki iləi'se mbər'ə.

1 Piyər 2

¹Maji kadi mbəti nyara'gi ki majel pəti, ki ta'gi ki ngom, ki kədikumnan, ki jangi, ki kel nan ta ndil nan'ti.

²Adi bo ta la Luwə ra'se, toki bo mba a ra'n ngann'gi ki kasi kin be. Ta la Luwə to to mba ki dərə'a ki a ra'se adi təgi, ə tei kajj'ti.

³Toki makitu la Luwə el'n: «Nanyi Burəbe ki rə'se adi oyi maj'a ki ngayn.»

- ⁴Rei ki rɔ Burɔbe'ti ki in mbal ki isi kumngayira, in ki de'gi mbɔti'ɛ to nya ki majel, nan Luwɔ mbɔt'ɛ tado gat'a in ngayn ki rɔ'a'ti.
- ⁵Ingi kaa, in mbal'gi ki sii kumngayira. Kadi ɔsi rɔ'se ki nan'ti kadi in tɔli Kɔy lɔ Luwɔ kigo ndil'ti, kadi in kuti njekujɔnyamosi tado kujɔnyamosi kadikare kigo ndil'ti ki nɔl Luwɔ ki takul Jeju Kirisiti.
- ⁶Tado ndangi me makitu'ti lɔ Luwɔ eyina: «Oyi m'mbɔti mbal ki gat'a in ngayn, m'indɔ bebo Siyon'ti. In mbal ki dɔkum lo'ti. De ki un me'ne ad'a ɛ nya ki rɔsɔl a te dɔ'a'ti el.»
- ⁷Mbal kin in mbal ki gat'a in ngayn rɔ'se'ti ingi ki uni me'se adi'ɛ. Nan ki rɔ de'gi'ti ki uni me'de adi'ɛ el, in mbal ki njera kɔy'gi mbɔti'ɛ, ki tɔl mbal ki dɔkum kɔy'ti. In mbal ki nje tugɔ de jigi'ti ki nje kadi de osi.
- ⁸Tugɔi'ɛ jigi'ti osi tado mbeti kunme'de kadi ta ki rɔta'ti. Ningɔ in nya ki maji kadi a re dɔ'de'ti be.
- ⁹Nan ingi, in ginn de'gi ki mbɔti'se, in njekujɔnyamosi'gi lɔ Ngar, in ginn de'gi ki k'ar njay, in de'gi ki Luwɔ indɔ'se dɔji'ne kadi ilɔimbɔr kul'gi ki ɛti bol ki ra. In ki bar'se lo ki ndul'ti te sese lo ki kunjɔ'ti lɔ'ne ki ar njay.
- ¹⁰Ingi ki kete in de'gi lɔ Luwɔ el, nan ngɔsine in de'gi li'ɛ, ingi ki kete ingɔi k'oo kumtondoo lɔ Luwɔ el, nan ngɔsine ingɔi k'oo kumtondoo li'ɛ.
- ¹¹Ngannkon'm'gi ki njendigi lɔ'm, toki in mbah'gi ki sii dɔnangi'ti to be lɔ'se el, m'ulɔ dingɔm me'se'ti kadi mbɔti nyɔnn nyara lɔ darɔ ki to rɔ'se'ti, isi rɔ ki rɔ'se ki me'ti.
- ¹²Maji kadi awi ki hal ki maji dann de'gi'ti ki uni me'de el, kadi re isi tɔti ta dɔ'se'ti to njeramajel'gi be mindi kaa, oyi kulɔ ra'se'gi ki maji ningɔ ulɔi tɔji dɔ Luwɔ'ti ndɔ'ti ki a re.
- ¹³Tado lɔ Luwɔ, maji kadi ulɔi dɔ'se ginn tɔgi'ti lɔ de'gi pɔti ki sii dɔ konbe'ti, adi in ngar kibo ki isi dɔ konbe'ti pɔti,
- ¹⁴ki nje konbe'gi ki ginn'ɛ'ti, ki indɔ'de kadi indɔi njera nya'gi ki majel ɔji'de, ɛ ɔsikurɔ njera nya'gi ki maji.
- ¹⁵Tado in ndigi lɔ Luwɔ kadi rai nya ki maji uti ta ta ki kel ki dɔ day'ti lɔ de'gi ki mbo.
- ¹⁶Kadi kulɔ ra'se in kulɔra de'gi ki taa k'ilɔ taa, ningɔ kadi taa k'ilɔ taa lɔ'se tɔl nya kuti dɔ majel el, nan kadi kulɔ ra'se in kulɔra njekulɔ'gi lɔ Luwɔ.
- ¹⁷Kadi ɔsikurɔ de'gi pɔti, ndigi ngannkon'se'gi ki njekunme, awi ki bol Luwɔ, ɔsikurɔ ngar.

¹⁸In njekuləbər'gi, kadi uləi dō'se ginn tōgi'ti lə be'se'gi ki bol ki rōta'ti. Kadi uləi dō'se ginn tōgi'ti lə nje ki hal'de maji ki səl ləm ləm par el, nan kadi uləi dō'se ginn tōgi'ti lə nje ki hal'de ngan tō.

¹⁹Tadō in nya ki maji kadi, ki takul bol Luwə, de dōo me'ne ngan me kon'gi'ti ki isi ingə ki kanji kadi ra nya madi ki dana el.

²⁰Loki indəi'se k'ində nyara ki majel, ə dōi me'se ngan, eke tōbar ri ə to'ti non wa? Nan kin ə re in nyara ki maji ki isi rai ə re ki kon dō'se'ti, ə dōi me'se ngan me'ti ningə, in nya ki maji ki non Luwə'ti.

²¹In tadō nya kin ə Luwə bari'n'se, tadō Kirisiti inbe ki dō'ne kaa ingə kon tadō lə'se. Ningə inyə nyakōji kin adi'se kadi to uni dō nja'a.

²²Kirisiti ki ra majel el, taa ta ki ngom te ta'a'ti nja kare el tō.

²³Loki de'gi taji'ə, təl taji'de gogi el; loki de'gi adi'ə kon, təl tan'de rō el. Nan inyə rō'ne ji Luwə'ti ki njegangita ki dana.

²⁴Kirisiti ki oy majel'gi lə'je darō'ne'ti dō kagidəsi'ti kadi j'oyi dō majel'ti ə j'isi ki dō'je taa tadō nyara ki dana. In ki takul ndunə dō'gi li'ə ə ingəi lapiya.

²⁵Tadō kete toi to bati'gi ki ndəmi row be, nan ngōsine, in təli ki rō njekul'se'ti ki njengəm rō'se gogi.

1 Piyər 3

¹Be tō ə, in dene'gi, maji kadi uləi dō'se ginn tōgi'ti lə ngaw'se'gi, kadi re nje ki nan'gi dann'de'ti mbeti kunne kadi ta lə Luwə kaa, ingəi'de adi Luwə ki takul panjiyə'se, ki kanji kadi eli'de ta.

²Tadō isi oyi nya ra'se'gi ki to ar njay ki buki ki isi buki'de'ti.

³Maji kadi mandī ki ra lə'se in ki gidi rō'ti taga ne el. Adi in dō ki kuwə ki ndōji ta, ki ningə'gi ki ra ki ɔr, ki ku'gi ki gati'de in ngayn.

⁴Maji kadi mandī ki ra lə'se in ki ngarme'ti kəy, ki in mandī ki a tujj el ki hal ki səl ləm ləm, ki kisimaji ki in nya ki gat'a in ngayn non Luwə'ti.

⁵In be ə, dene'gi ki k'ar njay ki kete nu, ki indəi me'de dō Luwə'ti rai mandī, uləi dō'de ginn tōgi'ti lə ngaw'de'gi.

⁶J'oo dene kare to Sara ki təl rō'ne go ta'ti lə Abiraham adi bar'a be'ne. Ngōsine in təli ngann'a'gi, toki re rai nyara ki maji, ki kanji kadi nya madi kare ində'se bol'ti.

⁷Be ə, in ngaw dene'gi kaa maji kadi sii ki ne'se'gi, indəi kum'se go'de'ti maji, tadō in de'gi ki tōgi'de goto. Ɔsi kurə'de tadō a ingəi kadikare kisikidōtaa lə Luwə nan'ti sese. Rai be kadi nya madi kare ɔgi'se tarow kelta ki Luwə el.

- ⁸Ta tɔlta'a, maji kadi ingi pɛti, mɛrta lɔ'se in kare, taa kadi ta on me'se tado lɔ nan, kadi in ndiginan to ngannkon'nan'gi, kadi in nje k'oo kumtondoo lɔ nan, ki nje sɔl dɔ'de.
- ⁹Maji kadi ugɛi ɓangi majel ki majel el, ta ɓangi nya taji ki nya taji el tɔ. Maji kadi in nje njangi dɔ yo taa, tado in kin ɔ in nya ki Luwɛ ɓar'se tado'a. Luwɛ ɓar'se kadi ingɛi njangi dɔ ki un mindi'ne kadi n'adi'se.
- ¹⁰Ningɛ nya ki Makitu lɔ Luwɛ el ɔ to kin: «De ki ndigi kadi n'isi ki dɔ'ne taa maji, ɔ n'oo maji ndɔ'ne'gi ki dɔnangi'ti ne ɔ, maji kadi ngɛm ndonn'ne dɔ kelta'ti ki majel, ɔ ngɛm ta'ne dɔ kelta ngom'ti tɔ.
- ¹¹Kadi ɔsi rɔ'ne ngɛrɛngi kadi majel'ti ɔ ra nya ki maji, kadi sangi kisimaji ɔ uwɔ rɔ'ne ba me'ti.
- ¹²Tado kum Burɛbe in dɔ de'gi'ti ki dana, taa mbi'ɔ to tagira kadi oo'n dɔ ta ki isi eli si'ɔ tɔ, nan isi ɔsi ta njera nya ki majel.”
- ¹³Nan ɔ a ra'se majel, loki tingɛi bil me ramaji'ti wa?
- ¹⁴Re de'gi adi'se kon tado nyara ki dana ki rai ningɛ, in nje rɔnel, ɔ kadi ɓoli'de el, taa kadi mɛrta lɔ'se aw ki yo ge ne ge el.
- ¹⁵Nan kadi ɔsikurɛ Kirisiti ki in Burɛbe me'se'ti. Kadi in ndɔkba ki dɔkagilo'gi pɛti kadi de ki ra ki dɔji'se ginn kindɔmedɔti lɔ'se ɔ eli'ɔ.
- ¹⁶Ningɛ kadi eli'de ki mindi ki sɔl lɔm, ki bukinan'ti. Kadi awi ki mekuwɛ me tɔ Kirisiti'ti ki ta ki ar njay, kadi re isi tɛti ta dɔ'se'ti to njeramajel'gi be ka, nje kelta ki majel dɔ nya ra'ti ki maji ki isi rai kin, rɔ'de sɔl'de.
- ¹⁷Re in kin ɔ in ndigi lɔ Luwɛ ningɛ, k'ingɛ kon tado nyara ki maji in soti utɔ nyara ki majel.
- ¹⁸Tado Kirisiti inɓe ingɛ kon nja kareba ki non'ti tado majel'gi lɔ de'gi. In ki in de ki dana, nan ingɛ kon tado lɔ njera nya ki dana el, kadi re se'de rɔ Luwɛ'ti. Tɔli'ɔ me darɔ'a'ti, nan Ndil Luwɛ tɔl tɔs'ɔ ndɔl adi isi ki dɔ'ne taa.
- ¹⁹In ki tɔgi Ndil kakin ɔ awi'n biti ilɔ'n mɓer Poyta ki maji ndil de'gi ki sii dangay'ti koo.
- ²⁰Adi in ndil de'gi ki ndɔki kete tanyi rɔ Luwɛ, loki isi'n se'de dɔ'ti dɔkagilo'ti ki Nuwe isi ra'n tokibo. Me tokibo'ɔ'ti kin, kɔr de'gi nden ba, adi de'gi jijoo par ɔ awi'ti ɔ aji ki takul mann ki un'de ki taa.
- ²¹Mann kin ɔjido batɛm ki isi aji'se ngɔsine. In tado k'ɔr yoro'gi ki rɔ de'ti kɔ el, nan in k'un rɔ kadi Luwɛ ki me kuwɛ ki ta ar njay. Aji'se ki takul kindɔ Jeju Kirisiti taa lo koy'ti.
- ²²Indɔ taa lo koy'ti aw dɔran'ti, isi dɔjikɔl Luwɛ'ti, onɓe dɔ malayka'gi, ki konɓe'gi, ki tɔgi'gi.

1 Piyər 4

- ¹Toki Kirisiti ingə kon me darə'ne'ti, ingi kaa kadi awi ki merta kin me'se'ti to nya kati lə'se. Tado de ki ingə kon me darə'ne'ti in de ki goto me majel'ti ki ra nga.
- ²Goto me'ti kadi ndəgi ndə'gi ki nanyi non'a'ti, kisikidətaa li'ə in kigo ndigi'ti lə Luwə um ki ndigi'ti lə darə el.
- ³Adi asi be, dəkagilo ngayn sii ta nya ra'ti ki majel to de'gi ki gəri Luwə el be. Rai majel me kaya'ti, me nyənn'ti lə darə, me gon yiwi ki kanyi'ti, me kusə nya kədi'ti ki me kanyi nya kədi'ti, ki me yo ki ra'ti ki in nyara el.
- ⁴Nje kunme'de kadi Luwə el, oyi kadi in nya ki go'ti el kadi mbəti buki rə'de me nya ra'ti ki majel ki aldə lo kin se'de, ə isi taji'se.
- ⁵Nan a əri ginn nya ra'de ki majel non Luwə'ti ki in ndəkba kadi a gangi ta də nje kisi ki də'de taa ki nje koy'gi ba pəti.
- ⁶In tado kin ə nje koy'gi kaa iləi'de mbər Poyta ki maji lə Luwə kadi go ta ki gangi'ti ki Luwə gangi də'de'ti to de'gi pəti, kadi sii ki də'de taa ki takul Ndil toki Luwə inbe isi'n ki də'ne taa be.
- ⁷Dəboy nya'gi pəti in ndəkba, ə kadi sii ki kumkədi ki kum ki ar njay kadi elita ki Luwə.
- ⁸Ningə kete non nya'gi'ti pəti, kadi in ndiginan ndigi ki tingəbil dann'se'ti yo ki ne. Tado ndiginan uti də bulə majel'gi.
- ⁹Maji kadi uwəi nan ki rə nan'ti me kəy'ti lə nan ki yo ki ne, ki kanji barta.
- ¹⁰Toki Luwə adi'n de ki ra dann'se'ti kadikare, maji kadi nan nan kaa un kadikare ki Luwə ad'a ra'n kulə tado maji lə ndəgə'gi, to de'gi ki njengəm nya ki maji, adi in njengəm kadikare'gi ki dangi dangi lə Luwə.
- ¹¹Re de isi elta ningə, kadi elta ki ta Luwə'ti, re de isi ra kuləbər ningə, kadi ra ki təgi ki Luwə ad'a, kadi Luwə ingə təbar me nya'gi'ti pəti ki takul Jeju Kirisiti ki təbar ki təgi in li'ə ki dəkagilo'gi ki dəkagilo'gi. Amen.
- ¹²Ngannkon'm'gi ki njendigi lə'm, re nyanan ki ngan ngayn te də'se'ti kaa, kadi əti'se bəl adi oy to nya ki mbah el.
- ¹³Nan kadi rai rənel yo tado kon ki ingə Kirisiti, ə isi ingəi si'ə, kadi to in me rənel'ti kibo ngayn, ndə'ti ki a re me təbar'ti lə'ne.
- ¹⁴Re de'gi taji'se tado lə Kirisiti ningə, in nje rənel, tado Ndil təbar, ki in Ndil Luwə isi də'se'ti.
- ¹⁵Maji kadi de madi dann'se'ti ingə kon ki be kin el, adi in kon təl de, eke kon bəgi, eke kon nyara ki majel, eke kon k'ində rə ta'ti lə de'gi.

¹⁶Nan re ingə kon tado k'in ki in njekunme ningə, kadi rə'a səl'ə el, kadi ulə toji do Luwə'ti to kulə tado tə Kirisiti ki bar də'a'ti.

¹⁷Tado in dəkagilo kadi ta ki gangi ulə ngirə'ne, ningə a ulə ngirə do de'gi'ti lə Luwə. Nga kin ə re a ulə ngirə'ne də'je'ti ningə, de'gi ki nje mbəti təl rə'de go Poyta'ti ki maji lə Luwə kam dəboy'de a to bann wa?

¹⁸Makitu lə Luwə ene: «Re ngan ki de ki dana ngayn bay taa kadi ingə kajj, ningə de ki nje mendul ki njeramajel, ke yan'a a to bann wa?»

¹⁹Be ə, kadi nje ki isi ingəi kon kigo ndigi'ti lə Luwə, inyəi rə'de ji Nje kində nya'gi'ti, ki in nje ra nya ki low'ə'ti ə nanyinan ki memaji ki ra'ti.

1 Piyər 5

¹Ki ngəsine kin, m'ulə dingəm me ngatəgi'gi'ti ki sii dann'se'ti. M'in ki m'in ngatəgi madi'de, ki m'oo lo kon'gi ki ingə Kirisiti ki kum'm, m'in, m'a m'in lo təbar'ti ki də'a a te tə.

²Kadi uli njekawnan'gi to bati'gi ki Luwə ulə'de ji'se'ti. Kadi uli'de kigo kində də'ti el, nan kigo me ndigi'ti toki Luwə ndigi'n. Uli'de tado k'ingə'n nar el, nan kadi in ki kadi rə ki tingəbil.

³Kadi rai ngar do nje'gi'ti ki Luwə ulə'de ginn ji'se'ti kin el, nan kadi in nyandaji tado lə'de yo taa.

⁴Ningə loki Njekul bati'gi kibo a ində lo te bus ningə, a ingəi jəgi təbar ki ndolo'ə a goto el.

⁵Be tə ə, in ngann'gi, maji kadi uləi də'se ginn təgi'ti lə ngatəgi'gi. Ningə ingi pəti, kadi də səl to dann'se'ti ki rə nan'ti. Tado makitu lə Luwə el ene: «Luwə tanrə de'gi ki nje kun də'de taa, ə adi memaji lə'ne de'gi ki nje səl də'de.»

⁶Maji kadi səli də'se ginn təgi ji Luwə'ti ki nje təgi, kadi to un də'se taa dəkagilo'ə'ti ki əji.

⁷Ōri mərta'gi lə'se buki do Luwə'ti, tado in ə isi ində kum'ne go'se'ti.

⁸Maji kadi sii do nja'se'ti ki kum ki k'ar njay, tado njeban lə'se, Su a njiyə ki lo lo, non to bəl ki a sangi de kadi to n'ruwə be.

⁹Rai do nja'se'ti ngan me kunme'ti lə'se, tanyi'ə rə. Tado gəri bəti, ngannkon'se'gi ki njekunme'gi pəti ki dənangi'ti, isi ingəi ko kon ki isi ingəi kin tə.

¹⁰A ingəi kon dəkagilo nden be, nan Luwə ki memaji pəti in li'ə, ki bar'se ki me toji'ti lə'ne ki dəboy'ə goto, ki me tə Kirisiti'ti, a təl ində'se maji gogi, a adi ngirə'se ngan, a adi'se təgi, taa a adi rai do nja'se'ti ba tə.

¹¹Kadi təgi in li'ə ki dəkagilo'gi ki dəkagilo'gi. Amen!

¹²Ngonn makitu ki m'ndangi m'adi'se kin, njera sə'm kadi m'ndangi in Silben, ki m'oo'ə to ngonkon'je ki nje ra nya ki low'ə'ti. M'ndangi m'adi'se kadi m'ulə'n dingəm me'se'ti, ə m'əji'se m'adi in gəri toki dəyinən ki memaji ki rəta'ti lə Luwə.

¹³Njekawnan'gi ki Babilon'ti, ki in nje ki Luwə mbəti'de, uwəi ji'se, taa ngonn'm Marki kaa uwə ji'se to.

¹⁴M'dəji'se kadi uwəi ji nan kuwə ji ki təji ndigi lə ngannkon'nan'gi. Ningə kadi kisimaji lə Luwə in sese nan'ti, pəti me to Kirisiti'ti.

2 Piyər

2 Piyər 1

- ¹M'in Simon Piyər ki nje ra kuləbər, ki njekawkulə lə Jeju Kirisiti ə m'ndangi makitu kin. M'ndangi makitu kin m'ulə'n madi'se in nje'gi, ki gorow nyara ki dana lə Luwə, eke Njekaji'je Kirisiti, ingəi kunme ki maji ngayn to yan'je be.
- ²Kadi memaji ki kisimaji lə Luwə to mbar mbar ki də'se'ti, ki gorow gər ki in gəri Luwə in ki Burəbe lə'je Jeju Kirisiti.
- ³Me tōgi Luwə'ti kin ə Burəbe adi'n'je nya'gi pəti ki j'awi ndoo'ə tado kisikidətaə lə'je me kində rə nan'ti lə'je si'ə. Toki rəta'ti, ra adi ji gər in ki bar'je kadi j'in nan'ti si'ə də kəsikurə'ti li'ə ki kuləra'a ki maji.
- ⁴In be ə, ki takul kəsikurə ki tōgi kin, Luwə adi'je kunmindi'gi ki ojidə nya'gi ki bo bo ki maji'de in ngayn tə. Ningə loki ingəi nya ki Luwə un'n ndu'ne ə, a aji rə'se me nyənn nya'ti ki nje tuji de'gi ki dənangi'ti ne. Ningə a indəi rə'se nan'ti ki Luwə də ji kis'ə'ti.
- ⁵Tado kin ə, uwəi tōgi'se ba pəti də kunme'ti lə'se, iləi panjiyə ki maji də'ti, ningə də panjiyə'ti ki maji, iləi gər Luwə ki rəta'ti də'ti.
- ⁶Də gər Luwə'ti ki rəta'ti, maji kadi iləi kində də rə'se'ti də'ti, də kində də rə'se'ti, iləi kuwətəgiba də'ti, ningə də kuwətəgiba'ti, iləi nyara kigo lo bol Luwə'ti də'ti.
- ⁷Də nyara kigo bol Luwə'ti, maji kadi iləi ra madi ki nan ki ngannkon'gi də'ti, ningə iləi ndiginan də ra madi ki nan ki ngannkon'gi də'ti.
- ⁸Re awi ki hal'gi kin me'se'ti ngayn ningə, a adi'se tōgi me kulə ki ra'ti. Ə a asi kadi awi ki kete kete me gər Burəbe lə'je Jeju Kirisiti'ti.
- ⁹Nan re de madi aw ki hal'gi kin rə'ne'ti el ə, lo kadi a oo lo ar njay goto. Ə a to to de ki njekumtə be. Me'ə oyi də'ti kadi Luwə ar rə'a də majel'gi'ti li'ə ki sii me'ə'ti kete kə.
- ¹⁰In be ə, ngannkon'gi ki dingəm ki nje ki dene, uləi rə'se ki nan'ti ki tōgi'se ba pəti kadi uwəi bar ki Luwə bar'se ki mbəti ki mbəti'se ində'se ta dangi kin ngan. Re rai be ningə, nya ki a ra nya kadi a osi me majel'ti a goto.
- ¹¹Be ə, tarow Konbe ki a to ratata, adi in Konbe lə Burəbe lə'je eke Njekaji'je Jeju Kirisiti a te tati panyi panyi non'se'ti.
- ¹²Tado kin ə, m'ge kadi m'olo me'se də nya'gi'ti kin ta ta. Toki rəta'ti in gəri'de nga adi in nganyi me ta ki rəta'ti ki taai kin ə binəm.
- ¹³Nan m'oo kadi in nya ki gorow'ə'ti kadi m'təsi hangal'se ndəl ki row kolo ki m'nji m'olo me'se də nya'gi'ti kin ki dəkagilo'gi pəti, ki m'nji'n ki də'm taa dənangi'ti ne bay.

- ¹⁴M'gər kadi dɔkagilo koy'm nanyi ndəkba. Burəbe lə'je Jeju Kirisiti adi'm gər.
- ¹⁵M'a m'ində tɔgi dɔ rɔ'm'ti ki row'gi ki dangi dangi kadi re go koy'm'ti kaa, asi kadi oloi me'se dɔ nya'gi'ti kin par par.
- ¹⁶Toki rɔta'ti, loki j'adi in gəri ta lə re me tɔgi'ti lə Burəbe lə'je Jeju Kirisiti, j'ində ngirə'je dɔ su'gi'ti ki kudə ki ngom lə de'gi kam ə j'eli'n'se ta'gi kin el. Nan j'oo ndolo li'ə ki əti bol ki kum'je.
- ¹⁷Oyo, Luwə ki Baw'je ad'a kɔsikurə num, taa ulə tɔji dɔ'a'ti num tɔ, dɔkagilo'ti ki ndu Luwə ki nje tɔgi kin ene: «In kam in Ngonn'm, njendigi lə'm, ki rɔ'm nəl'm dɔ'a'ti ngayn.»
- ¹⁸Ningə ndu ki in dɔran'ti kin, j'inbe j'oo dɔ ndu kin ki mbi'je, loki j'in ki Jeju nan'ti dɔ mbal'ti ki ar njay.
- ¹⁹Bay taa, ji tyni me'je kati dɔ ta'ti lə Luwə ki te ta de'gi ki njekeltakita'a'ti tɔ. Maji kadi uri mbi'se go ta'ti kin maji, tado a adi rai nya'gi ki maji. Toki rɔta'ti, ta kin to to por lambi ki unji lo ki ndul kururu'ti. Unji ratata ta ginn lo'ti ningə kunji lə Kirisiti a unji ngarme'se'gi toki mee ki taginnlo'ti adi lo unji'n dɔ dɔnangi'ti kin be.
- ²⁰Kete non nya'gi'ti pəti, maji kadi in gəri ta kin ar njay: de madi kare ki asi kadi ɔr me ta ki in ki ndangi me Makitu'ti lə Luwə kin dɔrə'ne goto.
- ²¹De'gi ki njekeltakita Luwə'ti ki eli, eli kigo ndigi lə'de madi kare ki elta ki ta Luwə'ti kigo me ndigi lə'ne ki sɔw dɔ'ne goto. Nan in ki takul Ndil Luwə ə de'gi eli ta ki ta Luwə'ti.

2 Piyər 2

- ¹Dɔkagilo'ti ki kete kaa, nje ɓar rɔ'de de'gi ki njekeltakita ki ta Luwə'ti nan ingi el in dann ngann Isirayel'gi'ti non; be tɔ ə, njendo de'gi nya ki ngom a tei dann'se'ti tɔ. A rei ki nyando'gi ki ngom dann de'gi'ti ki kanji kadi gəri, kadi a buki'de kɔ, ningə a mbəti Burəbe ki nje taa'de ilə'de taa ji majel'ti. Lo kin'ti, a ndəri tuji ki a re tanan'ti ne ki dɔ'de'ti.
- ²De'gi ngayn a uni go'de me kaya'gi'ti lə'de, ningə kulə ra'de a ra adi de'gi a indəi nja'de dɔ nya ki rɔta'ti, uwəi nanga.
- ³Ningə toki gəi nyakingə ki ngayn, a ədi'se ki ta'gi ki ta'de'ti kadi ingəi nya ji'se'ti. Nan maji kadi gəri toki ta ki gangi ki dɔ'de'ti, Luwə ində dɔ'a nan'ti mayinu nga, taa isi dɔ nja'ne'ti kadi a tuji'de tɔ.
- ⁴Toki rɔta'ti, malayka'gi ki nje ra majel, Luwə un kum'ne dɔ majel'gi'ti lə'de el, nan buki'de me bolobe'ti ki dɔboy'o goto lo ki diw'ti, dɔɔ'de ki kulə gindi adi toi sii nginəi takigangi.
- ⁵Ningə de'gi ki dɔkagilo'ti ki dɔkete kin kaa, Luwə un kum'ne dɔ majel'gi'ti lə'de kɔ el tɔ. Loki adi mann kon lo kibo ngayn re kadi tuji de'gi ki nje me majel'gi kɔ kin,

Nuwe ki nje kiləmbər nya ki rəta'ti num, de'gi ki me kəy'ti li'ə ki in siri kin num par tə ə ɔr'de kə me tuji'ti.

⁶Luwə gangi ta koy də de'gi'ti ki Sədom ki Gəməɔ, row'de ki por raki kadi de'gi ki in nje bol Luwə el oyi toki in nya ki a ra'de lo ti'ti.

⁷Nan Loti ki in de ki dana, Luwə te si'ə me tuji'ti kin kə. Loti ingə kon me ndil'ne'ti ɔji'n də de'gi ki nje sangi nan kaya'ti, ki kaya'gi ki njera nya ki me'de ndigi.

⁸De'gi ki, in ki in de ki dana isi dann'de'ti, loki oo kulə ra'de'gi ki to kadi rai el ki isi rai, ki ta kel de'gi ki isi eli ə, ki ndə'gi pəti lapiya lə ndil'ə goto.

⁹In be ə, Luwə gər'n lo te ki de'gi ki nje təl rə'de go ndu'ə'ti me kon'ti tə, gər'n lo kuwə de'gi ki njera nya ki dana kadi adi'de kon ndə gangi ta'ti tə.

¹⁰Kibo ngayn, de'gi ki kadi a adi'de kon in nje k'oo maji rə'de'gi ki sii kidi təgi konbe lə Luwə. In de'gi ki njekuwə kul rə'de, ningə nya ində taa ki ngan ta'de'ti, adi bəli el kadi eli ta'gi ki mal də nyakində'gi'ti lə Luwə ki sii dərən'ti to təji'gi li'ə.

¹¹Malayka'gi inbe ki in də nya'gi'ti pəti num, awi ki təgi ngayn num kin kaa eli ta'gi ki mal də'de'ti takum Burəbe'ti el.

¹²Nan ko degə'gi kin rai nya to da'gi ki hangal'de goto, adi awi ki non be par, kadi de uwə'de təl'de kam be. Elita ki mal də nya'gi'ti ki gəri'de el. Ningə a ingəi koy oyi to da'gi ki mu be.

¹³A ujəi kandi kulə ra'de'gi ki dana'ti el. In de'gi ki nəl'de ngayn kadi oyi maji rə'de dann kadi nda'ti. Kisi'de ta nyakusə'gi'ti sese, loki isi ədi'se ki ngann ta'gi ki ta'de'ti kin in nya ki to njen, in nya ki to rəsəl.

¹⁴Re ene gon kum'de ə, bə sangi nan kaya'ti ə rosi me'de. Ningə rai majel pi asi'de el; uwəi de'gi ki təgi'de kigo ndil'ti goto kuləkikiyə'ti lə'de num. Nya ki uwə me'de in ra ta nyakingə ki ngayn. In de'gi ki Luwə mann'de.

¹⁵Loki tusi row ki rəta'ti inyəi kakin ə, uri mu, uni row kigo Balam'ti ki ngonn lə Bewor. Balam ki nəl'ə ngayn kadi ta nar ki gorow'ə'ti el,

¹⁶nan Luwə ndər mbi'ə tadə kaldə ta li'ə. Koro ki in da, elta el, nan eltakita Luwə'ti to de be, gangi'n ta də kulə ra'ti ki majel li'ə.

¹⁷De'gi kin toi to mann ki in kam be, toi to kilndi ki nəl ndər'ə aw si'ə kam be. Luwə ində də lo ki diw kururu dana tadə lə'de.

¹⁸Eli ta'gi ngayn ki kum kar'a goto ki dənən'ti. Uni kulə ra'de'gi kigo k'oo nyənn darə'ti, ədi de'gi ki ngəsine bay, tei pati pati ta kuwə madi'ti ki de'gi ki nje njiyə njiyə ki gorow'ə'ti el.

¹⁹Uni ndu'de toki in row kingə də, nga ningə inbe'gi in bər'gi lə nyara ki nje tuji lo. Tadə de ki ra kaa in bər lə nya ki uwə ginn təgi'ne'ti.

²⁰Ki ɔjido de'gi ki tei kɔ ginn nyara'gi'ti ki to njen ki dɔnangi'ti ne ki gorow gɛr Burɔbe lɔ'je ki in Njekaji'je Jeju Kirisiti kin, re tɔli awi ulɔi dɔ'de ginn nya'gi'ti kin gogi bay, adi onyibe dɔ'de'ti ɔ, ji kisi'de ki gogi ne kin a majel ngayn utɔ in ki kete bay.

²¹Tadɔ in soti ngayn tadɔ lɔ'de kadi gɛri row nyara ki rɔta'ti el, kadi gɛri bay taa tɔli tusi mbɛrkikindɔ ki ar njay ki ingɔi kin inyɔi.

²²Ningɔ in kujita ki rɔta'ti ki ene: «Busi tɔl aw ta tɔmon'ti lɔ'ne gogi,» eke «kɔsongi, te ki lo ndogi mann'ti be par ɔ tɔl aw rogi bɔr'ti gogi.»

2 Piyɛr 3

¹Nje ndigi'gi lɔ'm ki ngayn, in kin in makitu ki nja joo nga ɔ m'ndangi m'adi'se kin. Ningɔ me makitu'gi'ti ki joo ki m'ndangi m'adi'se kin, m'sangi kadi m'olo me'se dɔ mɔrta'ti ki maji ki nyando'gi.

²M'dɔji'se kadi adi me'se olo dɔ ta'gi'ti ki de'gi ki njekeltakita Luwɔ'ti, ki in de'gi ki dana eli kete kin num, taa dɔ mbɛrkikindɔ'ti lɔ Burɔbe lɔ'je, Njekaji'je, ki njekawkulɔ'gi adi'se kin num tɔ.

³Nya ki dɔkete, maji kadi indɔi dɔ'se'ti maji toki me ndɔ'gi'ti ki dɔboy'ti ɔ, a oyi de'gi ki kulɔ ra'de in kulɔ mbo ki nan par ki a tei kadi mboi sese. A rai nya'gi kigo nyɛnn'gi ti lɔ darɔ'de,

⁴ningɔ a eli eyina: «In el ɔ el ene n'a n're wa? Nga ra bann be ɔ j'oo'ɔ el wa? Kaw'je'gi oyi mayinu, nan nya'gi pɔti toi toki toi lo kulɔ ngirɔ'de'ti nu inbe kin ba ɔ toi kin!»

⁵Lo kin'ti, gɛri bɔti, nan mbɔti kadi gɛri toki in Luwɔ ɔ indɔ dɔran ki dɔnangi ki ta ki ta'ne'ti mayinu. Luwɔ gangi dɔnangi nan'ti ki mann, ningɔ adi dɔnangi te ra dangi dann mann'ti.

⁶Ɔ in be tɔ ɔ, ndɔ ki Luwɔ tujj'n de'gi ki kete kɔ ki mann kon kibo ngayn.

⁷Nga ningɔ ki ɔjido dɔran ki dɔnangi ki bɔne kin, ta lɔ Luwɔ ki kare inbe kin el toki Luwɔ indɔ'de adi sii nginɔi por ki kadi a on'de. Toi isi nginɔi ndɔ gangi ta ki kadi Luwɔ a tujj'n de'gi ki nje mbɔti tɔl rɔ'de go ndu'ɔ'ti.

⁸Nga ningɔ nya kare ki kadi in njendigi'gi lɔ'm indɔi dɔ'se'ti maji, in kadi in gɛri toki ki rɔ Burɔbe'ti, ndɔ kare to to bal ki dɛr, ɔ bal ki dɛr to to ndɔ ki kare be tɔ.

⁹Burɔbe ɔy diriri lo tɔlta kunndu'ti lɔ'ne el, toki de'gi madi mɔri kin el. In kisi ɔ isi dɔ'ti sese, tadɔ ndigi kadi de madi kare kaa tujj el, nan kadi de'gi pɔti ingɔi dɔkagilo kadi inyɔi gorow njiyɔ'de'gi ki majel kɔ.

¹⁰Ndɔ lɔ Burɔbe a re toki njebogi a re'n kam be. Ningɔ ndɔ'a'ti kin, dɔran a goto kɔ ki tɔgi ki kah ki ɛti bol ngayn. Nyakindɔ'gi ki dɔran'ti por a row'de kɔ, ningɔ dɔnangi ki nya'gi ki de'gi rai'de me'ti kin, Luwɔ a gangi ta dɔ'de'ti.

- 11**In be ə, toki nya'gi kin pəti a gotoi, eke kadi ingi a in de'gi ki toi bann wa? A in de'gi ki panjiyə'se in dana, de'gi ki nje ɓol Luwə.
- 12**Maji kadi ingi a nginəi ndo lə Luwə, ningə kadi sangi row kadi re kalangi. Ndo'a'ti kin, in ndo ki por a on dōran row'ə raki, ningə nyakində'gi ki dōran'ti a lenyi me por'ti.
- 13**J'ingi ə, toki Luwə un'n ndu'ne adi'je, j'a ji nginəi dōran ki sigi ki dōnangi ki sigi ki kadi nyara ki rōta'ti a onbe me'ti.
- 14**In tado nya kin ə, njendigi'gi lə'm, me nginə ndo re Burəbe'ti kin, maji kadi indəi tōgi dō rō'se'ti kadi in de'gi ki k'ar njay, de'gi ki ta goto dō'de'ti non Luwə'ti, kadi lapiya in dann'se'ti si'ə.
- 15**Maji kadi in gəri toki kisidoti lə Burəbe kin adi'se dəkagilo kadi ingəi kaji. Ningə in ko ta inbe kin tō ə ngonkon'je, njendigi lə'je Pol ndangi'n makitu adi'se ki gosi ki Luwə ad'a.
- 16**Ningə inbe kin tō ə in ta ki ndangi me makitu'gi'ti lə'ne pəti, loki elta ki dō ta'gi'ti ki m'el kin. Ta'gi li'ə ki madi, lo gər me'ə ngan ngayn, adi de'gi ki isi day, de'gi ki rai dō nja'de'ti me kunme'ti el, mbiri me ta li'ə toki mbiri ndəgi ta'gi ki me Makitu'ti lə Luwə kakin be tō. Ra'a ki be kin a re ki tujj dō darō'de'ti inbe'gi.
- 17**Ki ɔji dō'se, in njendigi'gi lə'm ki ngayn, m'ndəji'se nga. Ningə maji kadi adi kum'se ədi dō rō'se'ti, um adi de'gi ki nje mbəti təl rō'de go ndu Luwə'ti, ki uri mu kam, ndori'se go'de'ti, ki ta ngom'gi lə'de, adi inyəi dō row ki maji ki rai'ti kin kō el.
- 18**Nya ki kadi rai, in ta kadi awi ki kete kete me nya ra'ti ki nəl Burəbe lə'je Jeju Kirisiti ki in Njekaji'je, ki me gər'ə'ti. Ningə kadi de'gi uləi tōji dō'a'ti, ɓone ki lo ti, biti ki non'ti! Amen!

1 Jan

1 Jan 1

- ¹Nya ki in lo kulə ngirə nya'gi'ti, nya ki j'oo ki mbi'je, nya ki j'oo ki kum'je, nya ki ji gon maji maji, nya ki ji'je odi, in ta kaji ki biti ki non'ti.
- ²Kaji kin odi rə'ne adi j'oo'ə ki kum'je; ji mannaji li'ə. Ningə in tado kin ə, j'isi j'ilə'se mbər kaji ki kete in rə Baw'je Luwə'ti, ə go'ti, in ki te ki do'a k'adi'je.
- ³Nya ki j'oo ki kum'je num, j'oo ki mbi'je num, ə in kaa j'ilə'se mbər'ə tə. Lo kin'ti, ji rai madi nan'ti se'de do me kasi nan'ti ki j'aw'n ki Baw'je Luwə num, ki Ngonn'o Jeju Kirisiti num kin.
- ⁴Ningə ji ndangi makitu kin j'adi'se kadi ronel lə'je asi nan rerere.
- ⁵Luwə in kunji, ngonn lo ki duw ki nden be ka goto rə'a'ti, ningə in kin ə in ta kiləmbər'ə ki j'ingəi ta Jeju Kirisiti'ti ə j'in j'ilə'se mbər'ə.
- ⁶Kin ə re j'eli j'eyina me'je in nan'ti ki Luwə, ningə j'awi non ji njiyoi me lo ki diw'ti bay ə, j'in nje ngom'gi, nya ki rəta'ti goto rə'je'ti.
- ⁷A re ji njiyoi me kunji'ti toki Luwə inbe in'n me kunji kin be ə, ji rai madi nan ki nan num, taa mosi Jeju ki Ngonn'o ar'je njay do majel'gi'ti lə'je pəti kə tə.
- ⁸Kin ə re j'eli j'eyina ji rai majel el ə, j'isi j'ədi rə'je j'inbe'gi, taa nya ki rəta'ti goto rə'je'ti tə.
- ⁹Nan re ji tər ndu'je do majel'gi'ti lə'je ə, Luwə ki in de ki nje ra nya ki low'ə'ti num, in de ki dana num kin a inyə go majel'gi lə'je kə, taa a ar'je njay do ra go'ti'el'gi lə'je pəti kə tə.
- ¹⁰A kin ə re j'eli j'eyina j'in njeramajel'gi el ə, ji bari Luwə nje ngom, ningə ta li'ə ka goto me'je'ti tə.

1 Jan 2

- ¹Ngann'm'gi, m'ndangi makitu kin m'adi'se kadi osi me majel'ti el. A kin ə re de madi osi me majel'ti ə, j'awi ki njenaji'je ki ta do'je ki isi kadi Baw'je'ti non, adi in Jeju Kirisiti, ki in de ki dana.
- ²Tado in in ə, un rə'ne ilə kə adi koy to kujənyamosi kadikare'ti tado k'ugə do majel'gi lə'je. Ningə in tado majel'gi lə'je par el, nan tado majel'gi lə de'gi pəti ki dənangi'ti.
- ³Re ji təl rə'je go ndukun'gi'ti ə, j'asi kadi j'eli ki me ki tinyi kati toki ji gəri Luwə.
- ⁴De ki el ene: «M'gər Luwə», nan təl rə'ne go mbərkikində'gi'ti li'ə el, de'ə kin in nje ngom, ta ki rəta'ti goto rə'a'ti.

- ⁵Nan re de təl rə'ne go ndu Luwə'ti ə, ndigi Luwə adi asinan rerere ki rəta'ti. Lo kin'ti, j'a ji gəri ki me ki tyni kati kadi me'je in nan'ti ki Luwə.
- ⁶De ki el ene me'ne in nan'ti ki Luwə ə, maji kadi de'ə kin njiyə toki ndo ki Jeju njiyə'n kin be.
- ⁷Madi'm'gi, njendigi'gi lə'm ki ngayn, in mbərkikində ki sigi ə m'ndangi m'adi'se el, nan in mbərkikində ki to mayinu, ki ingəi lo kulə ngirə kində nya'gi'ti nu inbe kin. Mbərkikində ki mayinu kin, in ta inbe ki osi mbi'se'ti kete nu kin.
- ⁸Nan m'təl m'el bay tə m'ene in mbərkikində ki sigi ə m'ndangi m'adi'se. Ningə k'in ə ki rəta'ti, de oo ki rə Kirisiti'ti num ki rə'se'ti num, tado lo ki diw dər kə, adi kunji ki rəta'ti nga ə isi unji.
- ⁹De ki ene n'isi n'njiyə me kunji'ti, nan ra də'ti non isi əsi ngonkon'ne ta ə, de'ə kin in me lo ki diw'ti inbe bay.
- ¹⁰De ki ndigi ngonkon'ne, in me kunji'ti, nya madi kare ki to rə'a'ti ki kadi a ra adi osi goto.
- ¹¹Nan de ki isi əsi ta ngonkon'ne, in me lo ki diw'ti; isi njiyə me lo ki diw'ti, gər loki isi awi'ti el, tado lo ki diw diw kum'ə'ti.
- ¹²Ngann'm'gi, m'ndangi makitu kin m'adi'se tado majel'gi lə'se in ki k'inyə go kə ki takul Jeju Kirisiti.
- ¹³Nje koji'm'gi, m'ndangi makitu kin m'adi'se tado in gəri de ki in kete lo kulə ngirə nya'gi'ti. Ngann basa'gi ki ngann mandig'gi, m'ndangi makitu kin m'adi'se tado təti rə Su.
- ¹⁴Ngann'm'gi, m'ndangi makitu kin m'adi'se tado in gəri de ki in Baw'je. Nje koji'm'gi, m'ndangi makitu m'adi'se tado in gəri de ki in kete lo kulə ngirə nya'gi'ti. Ngann basa'gi ki ngann mandig'gi, m'ndangi makitu m'adi'se tado təgi'se in ngayn, ta lə Luwə uwə lo kisi me'se adi təti rə Su.
- ¹⁵Adi nya ra'gi ki majel ki dənangi'ti ne kin uwə me'se el, taa adi mərta'gi ki dənangi'ti ne uwə me'se el num tə. Kin ə re nya ra'gi ki dənangi'ti ne uwə me de ə, de'ə kin lo kadi a ndigi Luwə goto.
- ¹⁶Tado, nya ra'gi ki majel ki dənangi'ti ki in: nyənn ra ndigi lə darə, ki kumnda, ki kində gu ki nyakingə'gi ki dənangi'ti ne kin, nya'gi kin pəti in rə Baw'je Luwə'ti el, nan in dənangi'ti ne.
- ¹⁷Nga ningə dənangi ki nyənn nya ra'gi ki majel ki me'ti kin pəti a dəri, nan de ki njera go ndigi'ti lə Luwə a isi ki də'ne taa biti ki non'ti.
- ¹⁸Ngann'm'gi, j'in dəboy ndə'ti nga. Ningə eli adi oyi toki njeban lə Kirisiti a re, nga ningə ki ngəsine kin, de'gi ngayn ki in njeban'gi lə Kirisiti a njiyəi ne. Lo kin'ti, ji gər kadi j'in dəboy ndə'ti nga.

¹⁹In de'gi ki tei dann'je'ti ne ə awi, nan k'in ə in de'gi lə'je ki rōta'ti el. Kin ə re in de'gi lə'je ki rōta'ti ə re a sii se'je ne. Nan tusi'je inyəi'je be ə awi, kadi tōji ki taga toki de kare dann'de'ti ki in de lə'je ki rōta'ti goto.

²⁰Ingi ə, ingəi Ndil Luwə ki Kirisiti ur'se, ə ra adi in gəri nya ki rōta'ti.

²¹Nga ningə, kin ə m'ndangi makitu m'adi'se ə, in tado gər ə in gəri nya ki rōta'ti el el, nan in tado gər ki in gəri nya ki rōta'ti kakin ə m'ndangi'n makitu m'adi'se. Ningə in gəri maji kadi nya ki ngom a te me nya ki rōta'ti el tō.

²²Nan ə in nje ngom wa? Nje ngom in de ki nje k'el k'ene: «Jezu in Kirisiti De ki Luwə mbət'ə el» kin. Njeban lə Kirisiti, in de ki mbəti Baw in ki Ngonn.

²³Nga ningə, de ki mbəti Ngonn, de'ə kin uwə Baw Ngonn ki rō'ne'ti el jagi tō.

²⁴Ingi ə, maji kadi ngəmi ta ki osi mbi'se'ti lo kulə ngirə nya'gi'ti nu kin maji. Kin ə re ngəmi ta ki osi mbi'se'ti lo kulə ngirə nya'gi'ti nu kin maji ə, a in nan'ti kareba ki Ngonn num ki Baw'a num.

²⁵Ningə kunndu ki Kirisiti un adi'je in kaji ki biti ki non'ti.

²⁶Nya ki m'ra dō'ti ngayn ə m'ndangi'n makitu kin m'adi'se in ta lə de'gi ki isi sangi kadi n'bukise me mu'ti kin.

²⁷Nga ningə ingi, Ndil Luwə ki Kirisiti ur'se kin isi me'se'ti, adi awi ki ndoo kadi de ndo'se nya el. Ki rōta'ti, Ndil Luwə ndo'se nya'gi pəti, ningə ndo'se nya ki rōta'ti um ndo'se ngom el. In tado kin ə, kadi rai nya ki ndo'se, dōyinən ki Kirisiti.

²⁸Oyo, ngann'm'gi, uni me'se in nan'ti ki Kirisiti, kadi ji tinyi me'je kati loki a te bus, taa kadi j'uləi dō'je nanga ki rōsəl non'a'ti, ndo re'ə'ti el tō.

²⁹Toki in gəri kadi Kirisiti in de ki dana, maji kadi indəi dō'se'ti tō toki de ki njera nya ki dana in ngonn lə Luwə.

1 Jan 3

¹Oyi ndigi ki əti bol ki Baw'je Luwə ndigi'je kin! Ndigi'je ndigi ki bari'n'je ngann'ne'gi. Ningə j'in ngann'a'gi toki rōta'ti inbe kaa tō! Kin ə re de'gi ki gəi nya'gi ki dōnangi'ti ne ngayn gəri'je el, tōji kadi gəri Luwə el.

²Nje ndigi'gi lə'm ki ngayn, ki ngəsine kin j'in ngann'gi lə Luwə, nan nya ki j'a ji təl, to lo kiyə'ti bay. Ningə nya kare, ji gər kadi ndo ki Kirisiti a te bus ə, j'a ji tanan si'ə, tado j'a j'oo darə'a inbe toki rōta'ti.

³Nga ningə, de ki ra ki aw ki kindəmedəti me Kirisiti ki be kin ar njay toki Kirisiti inbe ar njay kin be.

⁴De ki ra ki ra majel, əsi ta ndukun lə Luwə, tado majel ki ra in tanrə ndukun lə Luwə.

⁵In gəri maji kadi Kirisiti re tado k'ər majel'gi lə'je, ningə in, de oo majel rō'a'ti el.

- ⁶Lo kin'ti, de ki ra dɔ Kirisiti'ti, in de ki a nanyi ki lo ra majel'ti el, nan de ki nanyi ki lo ra majel'ti, in de ki oo Kirisiti el num, gər'ə el num tɔ.
- ⁷Ngann'm'gi, indəi kumkədi dɔ rɔ'se'ti, adi de ədi'se el. Kin ə re de ra nya dana ə, in de ki dana tokɪ Kirisiti in de ki dana kin be tɔ.
- ⁸De ki nanyi ki lo ra majel'ti, in de lə Su, tado Su in njeramajel lo kulə ngirə nya'gi'ti nu. Ningə ki re Ngonn lə Luwə in kadi tujɪ kulə ra'a'gi.
- ⁹De ki təl rɔ'ne ngonn Luwə'ti, in de ki a inyə ta majel ki ra, tado tɔgi ki in rɔ Luwə'ti in rɔ'a'ti. Asi kadi a nanyi ki lo ra majel'ti el, tado Luwə in Baw'a.
- ¹⁰Row ki kadi de a gər'n ngann'gi lə Luwə ar njay dann ngann'gi'ti lə Su ə to kin: De ki mbəti ra nya ki dana num, mbəti ndigi ngonnkon'ne num in de lə Luwə el.
- ¹¹Mbər ta ki osi mbi'se'ti lo kulə ngirə nya'gi'ti, in ta kadi in ndiginan ki yo ge ki ne ge.
- ¹²Ningə kadi rai tokɪ Kanyi ra'n kin el. Kanyi in de lə Su ə təl ngonnkon'ne. Ningə in tado ri ə təl ngonnkon'ne wa? Təl'ɔ tado kuləra'a in Kanyi majel, nan kuləra ngonnkon'a in kuləra ki dana.
- ¹³Ngannkon'm'gi, kin ə re de'gi ki nya ki dɔnangi'ti ne nəl'de ngayn ədi ta lə'se el ə, adi əti'se bol el.
- ¹⁴J'in, jɪ gəri kadi jɪ tei me koy'ti j'uri me kajɪ'ti, tado jɪ ndigi ngannkon'je'gi. In be tado de ki ndigi ngonnkon'ne el, in de ki isi ginn tɔgi'ti lə koy.
- ¹⁵De ki me'ə majel ki ngonnkon'a in de ki nje təl de'gi. Nga ningə gəri majɪ kadi de ki nje təl de'gi, kajɪ ki bitɪ ki non'ti goto rɔ'a'ti.
- ¹⁶Nya ki kadi jɪ gər'n nya ki bari'ə ndiginan ə to kin: Jeju Kirisiti un rɔ'ne lə kɔ tado lə'je, in be ə, j'in kaa majɪ kadi j'uni rɔ'je j'iləi kɔ tado lə ngannkon'je'gi tɔ.
- ¹⁷Nya kare, kin ə re de aw ki nyakingə'gi ki dɔnangi'ti ne, ə oo ngonnkon'ne me ndoo'ti, nan uti kum'ne dɔ'a'ti oo kumtondoo li'ə el ningə, ndigi Luwə to ra be rɔ'a'ti wa?
- ¹⁸Ngannkon'm'gi, adi jɪ ndiginan ki bal ta ki ta'gi ki ta'je'ti ne par el, nan adi jɪ ndiginan ki kulə jɪ kadi nan, me nya ra'ti ki rɔta'ti.
- ¹⁹Lo kin'ti, j'a jɪ gəri kadi j'in de'gi lə ta ki rɔta'ti, nga ningə, takum Luwə'ti, j'a j'iləi me'je nanga.
- ²⁰Tokɪ rɔta'ti, re me'je uwə'je ki ta kaa, jɪ gər kadi Luwə utə'je taa, gər nya'gi pəti tɔ.
- ²¹Nje ndigi'gi lə'm ki ngayn, kin ə re me'je gangɪ ta dɔ'je'ti el ə, j'a j'elita ki Luwə ki me ki tinyi kati.
- ²²Nya'gi pəti ki jɪ dəj'ə, j'a j'ingəi rɔ'a'ti, tado jɪ təl rɔ'je go mbərkikində'gi'ti li'ə num, jɪ ra nya'gi ki nəl'ə num.

²³Nga ningə, ndu ki un adi'je ə to kin: in ta kadi j'un me'je j'ad'a ki tɔ Ngonn'o Jeju Kirisiti, taa kadi ji ndiginan ki yo ge ki ne ge toki Kirisiti adi'n'je ndu'ne.

²⁴De ki ngəm mbərkikində'gi kin, in de ki ra dɔ Luwə'ti num, Luwə isi me'ə'ti num tɔ. Nya ki kadi ji gər'n toki Luwə isi me'je'ti, in ki takul Ndil'ə ki adi'je.

1 Jan 4

¹Nje ndigi'gi lə'm, de'gi ki isi eli eyina n'awi ki ndil me'de'ti kin, uni me'se pəti adi'de el, nan kadi nanyi'de oyi bay taa ke ndil ki awi in ndil ki in rɔ Luwə'ti wa. Tado nje ngom'gi ngayn ki nje k'el k'ene n'in njekeltakita Luwə'ti, sananyinan dɔnangi'ti ne.

²De ki ra ki gər kadi Jeju Kirisiti təl rɔ'ne de'ti aw ki Ndil Luwə me'ne'ti, ningə in kin ə in row ki kadi gəri Ndil Luwə.

³Ningə de ki mbəti kadi gər toki Jeju Kirisiti təl rɔ'ne de'ti, aw ki Ndil Luwə me'ne'ti el, nan in ndil njeban lə Kirisiti yo ə awi'n me'ne'ti. Eli adi oyi ki mbi'se toki njeban lə Kirisiti a re, ningə ki ngəsine kin, re in dɔnangi'ti ne nga.

⁴In ngann'm'gi, in de'gi lə Luwə, ningə in təti rɔ de'gi ki nje k'el k'ene n'in njekeltakita Luwə'ti kin, tado Ndil ki awi me'se'ti utə nje ki isi dɔnangi'ti ne.

⁵Nje kakin in lə dɔnangi, nya kin ə, elita to de'gi ki dɔnangi'ti ne be, adi de'gi ki dɔnangi'ti oyi ta lə'de.

⁶Nga ningə, j'in, j'in de'gi lə Luwə adi de ki gər Luwə ə a oo ta lə'je, nan de ki in de lə Luwə el, a oo ta lə'je el. Lo kin'ti, j'a ji gəri Ndil ki rɔta'ti ki ndil ki ngom.

⁷Nje ndigi'gi lə'm ki ngayn, j'in ji ndiginan ki yo ge ki ne ge, tado ndiginan in rɔ Luwə'ti. De ki nje ndigi madi'ne in ngonn lə Luwə, taa in de ki gər Luwə tɔ.

⁸Nan de ki ndigi madi'ne el, gər Luwə el, tado Luwə in de ki nje ndigi de'gi.

⁹Oyi tɔji ki Luwə tɔji'je ndigi ki ndigi'je kin: Luwə ulə Ngonn'o ki kareba be dɔnangi'ti ne kadi toki gorow li'ə ə j'isi'n ki dɔ'je taa.

¹⁰Oo nya ki in ndigi ə tokin: in j'in ə ji ndigi Luwə el, nan in in ə ndigi'je, ə ulə Ngonn'o ki un rɔ'ne ilə kɔ adi koy to nya kujənyamosi kadikare'ti tado kugə'n dɔ majel'gi lə'je.

¹¹Nje ndigi'gi lə'm ki ngayn, kin ə Luwə ndigi'je be ningə, maji kadi j'in kaa ji ndiginan ki yo ge ki ne ge tɔ.

¹²De ki oo Luwə ki kum'ne goto, nan kin ə ji ndiginan ki yo ge ki ne ge ə, Luwə isi me'je'ti, ningə ndigi de'gi li'ə tɔji rɔ'ne ki taga rɔ'je'ti tɔ.

¹³Nya ki a ra kadi ji gəri'n toki j'isi me Luwə'ti num Luwə isi me'je'ti num in Ndil'ə ki adi'je.

¹⁴Nga ningə, j'in j'oo ki kum'je num, ji man naj'a num toki Baw'je Luwə ulə ki Ngonn'o kadi in Njekaji de'gi ki dɔnangi'ti ne.

¹⁵Kin ə re de gər kadi Jeju in Ngonn lə Luwə ə, Luwə isi me'ə'ti num, in isi me Luwə'ti num.

¹⁶Ningə j'in, ji gəri maji num, j'uni me'je j'adi num toki Luwə ndigi'je. Luwə in nje ndigi de'gi, adi de ki njiyə me ndigi nan'ti, Luwə in me'ə'ti num, in in me Luwə'ti num tɔ.

¹⁷Kin ə re ji ndiginan j'adi osi row bal ə, j'a ji tinyi me'je kati ndɔ gangi ta'ti. J'a ji tinyi me'je kati tado ji kisikidɔtaa lə'je dɔnangi'ti ne to to nya Kirisiti be tɔ.

¹⁸Bol goto me ndigi nan'ti, ndiginan ki rɔta'ti ɔr bol kɔ. Bol in nya ki tɔji kində kɔji ki kadi a re, ningə de ki nje bol in de ki ndiginan goto rə'a'ti.

¹⁹J'in ə, ji ndig'ə tado in Luwə ə ndigi'je kete.

²⁰Kin ə re de madi el ene: «M'ndigi Luwə», ningə təl ɔsi ta ngonkon'ne ə, in de ki nje ngom kare. Kin ə re ngonkon'i ki oo'ə ki kum'i ne kin in ndigi'ə el ə, Luwə ki oo'ə ki kum'i el kin asi kadi a in ndigi'ə el tɔ.

²¹Mbərkində ki j'ingəi rə Luwə'ti el ene: «De ki ndigi Luwə ə, maji kadi ndigi ngonkon'ne tɔ.»

1 Jan 5

¹De ki ra un me'ne adi Jeju Kirisiti De ki Luwə mbət'ə in ngonn lə Luwə. Nga ningə, de ki ndigi baw ngonn, ndigi ngonn'o ki oj'o tɔ.

²Kin ə re ji ndigi Luwə, ə ji rai kulə ki mbərkində'gi li'ə ningə, lo kin'ti ə j'a ji gər'n toki ji ndigi ngann'a'gi.

³Tado ndigi Luwə in ta kadi ji ngəmi go mbərkində'gi li'ə. Ningə mbərkində'gi li'ə ɔy el tɔ,

⁴tado ngann'gi lə Luwə pəti təti rə ndigi ra ki dɔnangi'ti ne. Ningə nya ki ji təti'n rə ndigi ra ki dɔnangi'ti ne in kunme lə'je.

⁵Nan ə asi kadi təti rə ndigi ra ki dɔnangi'ti ne wa? De'ə ə in de ki un me'ne adi Jeju in Ngonn lə Luwə kin par.

⁶In Jeju Kirisiti ə re dɔnangi'ti ne ki mann batəm lə'ne num ki mosi koy'ne num. Re ki mann par el, nan re ki mann in ki mosi. Ningə Ndil Luwə ə in nje mannaji, tado Ndil in ta ki rɔta'ti.

⁷Ningə ki ne kin, nje mannaji'gi in mutə,

⁸adi in Ndil Luwə num, mann num, taa mosi num tɔ. Ningə nya'gi ki mutə kin ndu'de in nan'ti.

- ⁹Ji taa mannaji læ de'gi maji, nan mannaji læ Luwə tɔg'ɔ in ngayn inbe bay tɔ; ningə in mannaji ki man dɔ Ngonn'on'ti.
- ¹⁰De ki un me'ne adi Ngonn læ Luwə aw ki mannaji kin me'ne'ti, nan de ki taa ta læ Luwə el, ra'a nje ngom'ti, tado taa naji ki man ki Luwə man dɔ Ngonn'on'ti kin el.
- ¹¹Naji ki man ki kadi ji gəri maji in kaji ki biti ki non'ti ki Luwə adi'je kin. Ningə in kaji ki adi'je ki takul Ngonn'o.
- ¹²De ki in me Ngonn'ti ingə kisikidɔtaa, nan de ki in me Ngonn læ Luwə'ti el, kisikidɔtaa li'ə goto.
- ¹³Nga ningə, ki ne kin, m'ndangi makitu kin m'adi'se, in ki uni me'se adi Ngonn læ Luwə, kadi in gəri toki ingəi kaji ki biti ki non'ti.
- ¹⁴Kin ə re ji dəji Luwə nya kigo ndigi'ti li'ə ə, a oo dɔ ndu'je, ningə lo kin'ti, j'a ji tinyi me'je kati.
- ¹⁵Toki ji gər kadi oo dɔ ndu'je, ji tinyi me'je kati kadi j'a j'ingəi nya ki ji dəj'ə tɔ.
- ¹⁶Kin ə de madi oo ngonkon'ne me majel'ti ki asi kadi te koy ə el, maji kadi elta ki Luwə ə Luwə a aj'a. In de'gi ki majel'gi læ'de a te koy el ə ta kin sɔw dɔ'de. Ta kare, majel madi in non a te koy, ningə in ko majel ki be kin ə m'dəji'se kadi elita ki Luwə dɔ'ti el.
- ¹⁷Nya ra ki gorow'ə'ti el pəti in majel, nan majel pəti ə te koy el.
- ¹⁸Ji gər kadi de'gi ki in ngann'gi læ Luwə, a nanyinan ki lo ra majel'ti el, tado Ngonn Luwə ngəm dɔ'de, Su asi ra se'de nya madi el.
- ¹⁹Ji gər kadi j'in de'gi læ Luwə, nan dɔnangi ba pəti in ginn tɔgi'ti læ Su.
- ²⁰Ji gər bay tɔ kadi Ngonn Luwə re, adi'je nyagər ki kadi ji gər'n Luwə ki rɔta'ti. Ningə j'in, j'ində rɔ'je nan'ti ki Luwə ki rɔta'ti ki takul Ngonn'o Jeju Kirisiti. In ə in Luwə ki rɔta'ti, in ə in kaji ki biti ki non'ti.
- ²¹Ngann'm'gi, ɔgi rɔ'se kun go kagi yo'gi.

2 Jan

2 Jan 1

- ¹M'in Ngatɔgi lə njekawnan'gi, m'ndangi makitu kin mad'i in Dene ki Luwə mbəti, taa madi ngann'i'gi ki in se'de'gi, m'ndigi'se ndigi ki rɔta'ti. Ningə in m'in par ə m'ndigi'se el, nan in de'gi pəti ki gəri nya ki rɔta'ti ə ndigi'se.
- ²Ji ndigi'se tadɔ nya ki rɔta'ti uwə me'je, ningə in nya ki a to me'je'ti bitɔ ki non'ti.
- ³Ningə ji dəji kadi memaji, ki k'oo kumtondoo, ki lapiya lə Baw'je Luwə in ki Ngonn'o Jeju Kirisiti in sese nan'ti kadi isi me nyara ki rɔta'ti ki me ndigi nan'ti.
- ⁴Rəm nəl'm ki dum bitɔ kadi m'oo toki ngann'i'gi madi isi njiyəi dɔ row'ti ki rɔta'ti, toki Baw'je Luwə dəji'n'je.
- ⁵Ningə ki ngəsine kin, Dene ki njendigi lə'm, nya ki m'dəj'i, in ta kadi ji ndiginan ki yo ge ne ge. In mbərkikində ki sigi ə m'ad'i el, nan in ndukun ki j'ingəi lo kulə ngirə'ti nu inbe kin.
- ⁶Ndigi nan in njiyə go mbərkikində'gi'ti lə Luwə. Nga ningə, mbərkikində ki osi mbi'se'ti lo kulə ngirə'ti nu, in ta kadi njiyəi me ndigi nan'ti.
- ⁷Nje kadi de'gi k'ilə'de kə ngayn sananyinan ki lo pəti dənangi'ti ne, ningə mbeti kadi n'eli toki Jeju Kirisiti təl'de toki rɔta'ti. Lo kin'ti a oyi'de ki nje ngom'gi, ki njeban lə Kirisiti.
- ⁸Indəi kumkədi dɔ rɔ'se'ti inbe'gi, kadi kandi kulə ra'se nanyi kə kare el, nan kadi ingəi nyakugə goji'se ki asi low'ə'ti berere.
- ⁹Ningə de ki ra dɔ nja'ne'ti me nyando'ti ki ɔjido Kirisiti el, nan tɔ ra dow kare, in de ki nya madi ki dɔɔ'a nan'ti ki Luwə goto ne. De ki ra dɔ nja'ne'ti me nyando'ti ki ɔjido Kirisiti, in de ki dɔyinan nan'ti ki Luwə ki Baw ki Ngonn'o num.
- ¹⁰Kin ə re de madi re rɔ'se'ti ki nya ki rangi um ki nyando kin el ə, uwəi'ə ki rɔ'se'ti el num, uwəi ji'ə el num.
- ¹¹Tadɔ re uwəi ji'ə ə, rai madi nan si'ə dɔ kulə ra'a'ti ki majel.
- ¹²M'aw ki nya'gi ngayn bay kadi m'el'se, nan m'ndigi kadi m'ndangi ki mann ndangi nya me makitu'ti el. Tadɔ m'ində me'm'ti kadi m'a m'aw rɔ'se'ti kadi m'el'se ta ki ta'm, kadi to rɔnel lə'je osi taga bal.
- ¹³Ngann'gi lə konnann'i ki in njekawnan'gi ki ne, ki in de'gi ki Luwə mbəti'de uwəi ji'i.

3 Jan

3 Jan 1

- ¹M'in Ngatōgi lə Njekawnan'gi, m'ndangi makitu kin mad'i in njendigi lə'm ki ngayn Gayusi, ki m'ndig'i ndigi ki rōta'ti.
- ²Madi'm ki ngayn, m'ndig'i kadi nya'gi pəti ki rō'i'ti awi maji ki kete kete. M'dəji kadi darō'i in ki lapiya toki ndil'i in'n ki lapiya kin be tō.
- ³Toki rōta'ti, rō'm nəl'm ngayn, tado ngannkon'je'gi ki rei tei ne, manyinaji dō nya ki rōta'ti ki oyi rō'i'ti. Elita dō njiyō'ti ki isi njiyō me nya ki rōta'ti.
- ⁴Nya ki adi'm rōnel ngayn in ta kadi m'oo toki ngann'm'gi isi njiyōi dō row'ti ki rōta'ti.
- ⁵Madi'm ki ngayn, isi tōji toki in nje ra nya ki low'ə'ti me k'ində'ti ki isi ində kum'i go ngannkon'je'gi'ti, ki in mbah'gi inbe bay.
- ⁶Ngannkon'je'gi kin, manyinaji ndigi ki in ndigi'de kin ki takum Njekawnan'gi'ti. Kadi nanyi ki lo ra'ti se'de ra ki asi ta tō Luwə kadi uni ta mbah lə'de ki kete.
- ⁷In tado tō Kirisiti ə osi dō row'ti ki kanji taa nya ji de'gi'ti ki gəri Luwə el.
- ⁸J'ingi ə, maji kadi j'osi ginn de'gi ki be kin, kadi j'indəi rō'je nan'ti se'de dō kulə kiləmbər nya ki rōta'ti ki isi rai.
- ⁹M'ndangi ngonn makitu m'adi Njekawnan'gi, nan Diyotirəpi ki in de ki ge kadi n'in taa n'isi dō de'gi'ti ra kulə ki ta lə'm el.
- ¹⁰In kin ə, ndō ki m'a m'te rō'se'ti ə, m'a m'el kuləra'a ki majel kin ki taga, in ki isi ində dō'je lo'ti wor wor ki ta'gi ki majel. Ningə nya kare ki to ngayn, inbe mbəti kuwə ngannkon'je'gi ki mbah ki rō'ne'ti, taa de'gi ki ndigi kadi n'uwəi'de ki rō'de'ti kaa ogi de dō'a tō. De'gi ki uwəi'de ki rō'de'ti ə, in tuwə'de kō dann Njekawnan'gi'ti.
- ¹¹Nje ndigi lə'm ki ngayn, ndaji majel ki ra el, nan kadi ndaji maji ki ra. De ki njera maji in de lə Luwə, nan de ki njeramajel in de ki gər Luwə el.
- ¹²Re in Demetriyusi ə, in de'gi pəti ə manyinaji ki maji dō'a'ti. Nya ra ki rōta'ti ki in rō Luwə'ti, ki isi təl rō'ne go'ti inbe kin kaa mannajji li'ə. Taa j'inbe kaa ji mannajji li'ə tō. Ningə in gər kadi naji ki man lə'je in mannajji ki rōta'ti.
- ¹³M'aw ki nya'gi ngayn kadi to m'el'i, nan m'ndigi kadi m'ndangi ki mann ndangi nya ki kagi ndangi nya el.
- ¹⁴Tado m'ində me'm'ti kadi kagilo ngayn el ə j'a j'oo nan, kadi j'eli nan ta ki ta'je.
- ¹⁵M'dəji kadi isi ki lapiya. Madi'je'gi ki ne uwəi ji'i. Ningə kadi uwə ji madi'je'gi ki non kare kare adi'je tō.

Judi

Judi 1

- ¹M'in Judi, njekuləbər lə Jeju Kirisiti, ki m'in ngonnkon Jaki, ə m'ndangi makitu kin m'adi ingi ki Luwə bar'se, ki Baw'je Luwə ndigi'se, ki Jeju Kirisiti ngəm'se to nya lə'ne kin.
- ²Ningə kadi k'oo kumtondoo, ki lapiya, ki ndiginan lə Luwə to mbar mbar ki də'se'ti.
- ³Nje ndigi'gi lə'm ki ngayn, m'ndingə ngayn kete kadi m'ndangi makitu madi'se əjidə kaji ki j'in kareba də'ti kin. Ningə ki ngəsine kin, in təgi madi ki isi də'm'ti kadi m'ndangi makitu kin m'adi'se, m'ulə'n dingəm me'se'ti kadi rəi də kunme'ti ki Luwə adi de'gi lə'ne nja kareba par go'ə gangi kin.
- ⁴M'el be tado de'gi madi ki takigangi ki də'de'ti in ki ndangi me makitu'ti lə Luwə kete nu kin, turi dann'se'ti, isi mbiri ta memaji lə Luwə kin, təli'ə ta ra kaya'ti lə'de, taa mbeti de ki in kar'ne ba ə in Njekundə'je, ki in Burəbe lə'je Jeju Kirisiti kin tə.
- ⁵M'gər kadi in gəri nya'gi pəti maji, nan m'ndigi kadi m'olo me'se də'ti toki, loki Burəbe te ki de'gi lə'ne be bər'ti Ejjipiti, go'ti, tə ko nje'gi ki rai rə'de to njekunme el.
- ⁶Ningə m'ndigi kadi m'olo me'se də'ti bay toki, malayka'gi ki rai də təgi'ti ki Luwə adi'de kin el, nan mbeti lo kisi'de, Luwə uwə'de dangay'ti lo'ti ki diw, də'de ki kulə gindi ki kadi a toi biti ki non'ti, tado takigangi ki boi ki a re.
- ⁷In be tə ə, Sədom ki Gəmər ki be'gi ki gugı gidi'de, ki uni rə'de uləi me kaya ki ra'ti, kah'a'ti lə malayka'gi inbe kakin tə, adi sangi nan ki lo sangi nan'ti el kin, Luwə uwə'de dangay'ti me por'ti ki biti ki non'ti. Ningə in kin in ndəji nan ki to tado lə de'gi pəti.
- ⁸In be ə, njendo de'gi nya ki ngom kakin, me də majel'ti lə'de, buri ki rə'de, kidi təgi lə Luwə, taji malayka'gi ki eyina təji'gi.
- ⁹Nya kare, Misel ki in kibo lə malayka'gi, loki isi manjınan ta'ti ki Su, isi kəli nan də ninn Moji'ti kin kaa, sangi kadi n'gangi ta madi to nya taji də'a'ti el, nan ta ki el ə, el ene: «Kadi Burəbe indəi oji.»
- ¹⁰Nan de'gi ki njendo de'gi nya ki ngom kin, nya ki gəri'ə el kaa taji'ə, nga ningə, nyagər ki oji'de to yan da'gi be par kin ə, in nya ki kadi tuji'de to tuji yo.
- ¹¹Tuji in də'de'ti, tado uni row lə Kanyi; tado ta lə nar ə uri mu to Balam be; tuji tado tanyi rə to Kore in ki de'gi lə'ne be.
- ¹²Kisi'de sese ta nya kusə'ti lə ngannkon nan'gi, ra adi nyakusə lə'se təl nya ki to njen. Səi ge anyinan ge adi asi'de ki kanji rəsəl, gonyi ta rə'de inbe'gi. Toi to kilndi ki nəl ər'ə aw si'ə adi lo kadi ədi goto kin be, toi to kagi'gi ki nanyi kandi'de'ti kaa andi el, adi loki de ər'de ki ngirə'de ba kə ə, təli oyi koy ki nja joo kin be.

13Manji kulə ra'de'gi ki to rəsəl ki taga to pungı ba ki buki pulum'ne ngangı ba'ti kin be. Taa toi to mee'gi ki gəri lo k'aw'de el, ki lo ki diw kururu to tadə lə'de bitı ki non'ti kin be.

14In ingi ə njekeltakita Luwə'ti Enəki ki in kaw'je ki nje nja siri go Adam'ti elta ki ta Luwə'ti ndon ndil də'de'ti ene: «Oyi, Burəbe a re ki malayka'gi ki ar njay dər dəgi banyi banyi,

15kadi gangı ta kibo də de'gi'ti pəti. A uwə njeramajel'gi pəti dangay'ti əji'n də kulə ra'de'gi ki majel pəti ki rai əsi ta Luwə, taa əji'n də ta'gi ki maji k'el el pəti ki eli də Luwə'ti tə.”

16In de'gi ki rənel lə'de goto, isi barita ki dəkagilo'gi pəti. Rai nya'gi ki me'de ndigi, ta ki isi te ta'de'ti in rə ki kəji, ningə re oo'de isi toi'de pe pe kin ə, in kadi ingəi nya ki to soti ki darə'de rə de'ə'ti kin.

17Nga ningə, ki əji də'se, in njendigi'gi lə'm ki ngayn, m'dəji'se kadi adi me'se olo də ta'ti ki njekawkulə'gi lə Burəbe lə'je Jeju Kirisiti eli'se kete nu kin.

18Eli'se eyina: «Dəkagilo ki dəboy'ti ə a ingəi de'gi ki a uwəi'se kogi num, a njiyəi kigo ndigi ra'ti ki majel ki me'de'ti num tə.”

19Kadi in gəri, in ingi ə in nje re ki gangı nan. Ningə mərta'gi lə'de in mərta kigo darə'ti, um in mərta ki in rə Ndil Luwə'ti el.

20Nan ingi, njendigi'gi lə'm ki ngayn, m'dəji'se kadi adi ngirə kisikidətaə lə'se in də kunme'ti ki rəta'ti lə'se kin. Elita ki Luwə ki təgi Ndil'ə.

21Ningə kadi uwəi təgi'se ba me ndigi'ti ki Luwə ndigi'je. Uwəi təgi'se ba in nginəi re Burəbe lə'je Jeju Kirisiti ki me memaji'ti li'ə, a adi'se kajı ki bitı ki non'ti kin.

22Nje ki me'de isi təsi, maji kadi oyi kumtondoo lə'de.

23Aji'de ki row nagı nan ta por'ti taa. Nje ki rangı bay, maji kadi oyi kumtondoo lə'de, nga ningə oyi rə'se maji kadi rati rə'se ki kulə ra'de'gi ki majel kin el, nan kadi əsi kulə ra'de'gi ki majel ngərəngi. Əsi ngərəngi, bitı kadi ku rə'de ki kulə kigo darə'ti təl'ə nya ki to njen'ti kin kaa kadi əsi ngərəngi bay.

24-25 Kadi kulə təji in ki də Luwə'ti ki in ki kar'ne ba ə in Luwə, in ki əsi kadi ngəm'se adi əsi me majel'ti el, in ki kadi a ra adi tei rei me kunj'ə'ti ki rənel kadi nya madi ra'se el, in ki Njekaji'je ki row lə Burəbe lə'je Jeju Kirisiti kin, kadi təbar, ki k'əti bəl, ki təgi, ki konbe, in li'ə, dəkagilo'ti ki dər, ki dəkagilo ki bəne, ki dəkagilo ki a re bitı ki non'ti! Amen.

Ta nya'gi kikiyø ki tekidɔ'a

Ta nya'gi kikiyø ki tekidɔ'a 1

¹Makitu kin in nya ki to lo kiyø'ti ki Jeju Kirisiti te ki dɔ'a. Ningø in Luwø ə ad'a kadi tɔji kuløbør'gi lə'ne, kadi gəri nya ki a ra nya ndəkba. In be ə, Jeju Kirisiti ulø ki malayka lə'ne kare adi aw te ki dɔ'a adi njekulø li'ə Jan gər.

²Jan mannaji dɔ nya'gi'ti pəti ki oo kin toki in ta lə Luwø, toki in ta ki røta'ti ki Jeju Kirisiti te ki dɔ'a.

³Majikur in dɔ de'ti ki tudø makitu kin, ki dɔ de'gi'ti ki nje koo dɔ ta'gi ki te ta Luwø'ti kin, ə təli rɔ'de go'ti. Tado dəkagilo ki nya'gi kin a rai nya in ndəkba.

⁴M'in Jan, ə m'ndangi makitu m'adi'se in Njekawnan'gi ki Siri ki sii dɔnangi Aji'ti. M'dəji kadi Luwø ki isi non bone, ki isi mayinu, ki in nje re num, kadi ndil'gi ki Siri ki rai non kumbør ngar'ti li'ə num,

⁵taa kadi Jeju Kirisiti ki in nje mannaji ki in nje ra nya ki low'ə'ti, ki in de ki dəkete ki indø taa dann njekoy'gi'ti, ki in Ngar lə ngar'gi ki dɔnangi'ti ne kin num, pəti kadi memaji ki lapiya in sese nan'ti. Jeju Kirisiti ndigi'je, ə taa'je ginn tɔgi'ti lə majel ki mosi'ne,

⁶ør'je indø'je ta dangi to ngar'gi, təl'je njekujənyamosi kadikare'ti kadi ji ra kulø j'adi Luwø ki Baw'a. M'dəji kadi tɔji ki tɔgi in li'ə ki dəkagilo'gi ki dəkagilo'gi, Amen!

⁷Oyi'ə, isi re me kil ndi'ti, de'gi pəti a oyi'ə ki kum'de, nje inbe ki nje kəsi kad'a ki ningø kin ka a oyi'ə ki kum'de, ginn kaw'gi ki dangi dangi ki dɔnangi ne a nonyi ndoo tado li'ə. Oyo, Amen!

⁸Burøbe Luwø ene: «M'in Alpa ki Omega, nje kisi non bone, Nje kisi mayinu, ki nje re, m'in Nje tɔgi pəti.»

⁹M'in ngonkon'se Jan, ki m'in sese nan'ti me kon'ti, m'in dann'se'ti ingi ki Luwø indø'se to ngar'gi, m'in m'uwø tɔgi'm ba sese me kindø rɔ nan'ti ki Kirisiti. De'gi iløi m'in dangay'ti dɔ dor'ti ki Patimosi tado ta lə Luwø ki m'iləmbør'ə, taa tado mannaji ki m'man dɔ ta ki røta'ti ki Jeju Kirisiti te ki dɔ'a.

¹⁰Ndɔ'a'ti kin, in ndø lə Burøbe, ə Ndil Luwø re ur dɔ'm'ti, adi m'oo ndu ta madi te go'm'ti ki tɔgi'ne to ndu tow be,

¹¹el'm ene: «Nya ki oo kin, ndangi me makitu'ti, ə go'ti, ulə'n adi Njekawnan'gi ki Siri, adi in Epeji, ki Simirnə, ki Pergam, ki Tiyatir, ki Sardi, ki Piladelpi, ki Lawodise.»

¹²Lo kin'ti, m'yəti rɔ'm kadi m'oo de inbe ki ra el'm ta kin ə, m'oo lambi'gi ki rai'de ki ør in Siri.

¹³Ningø dann lambi'gi'ti kakin, de madi ki to to Ngonn de be isi'ti non. Ulø ku ngal rɔ'ne'ti, ə dɔ bədi'ne ki kulø ki rai ki ør.

¹⁴Dɔ'a ge, ki bisi dɔ'a ge, ndai bal bal to buy, eke bu wa be. Kandi kum'ə on to por be.

¹⁵Nja'a'gi toi to handi ki ndolo, ki kodi ho kam be, ə ndu'ə ə to to pungɪ ba kam be tɔ.

¹⁶Uwə mee'gi siri ji kol'ne'ti, ningə kiyərɔ ki ta'a ati kol kol, taa ta kat'a in dow joo num, te ta'a'ti. Kum'ə unji to kadi ki dann kada kam be.

¹⁷Loki m'oo'ə ə, m'osi nja'a'ti to de ki oy, m'to. Nan ində ji kol'ne dɔ'm'ti ene: «Bol el, m'in ki dɔkete, ə m'in ki dɔboy'ti tɔ,

¹⁸m'in nje kisi kumngayira ba, m'oy, nan m'təl m'nji kumngayira ba, kadi m'nji biti ki dɔkagilo'gi ki dɔkagilo'gi. M'aw ki lakele lə koy ki lo ki koo ji'm'ti.

¹⁹Ningə, kadi ndangi nya ki oo, nya ki isi ra nya ngɔsine, ki nya ki a ra nya go'ti gogi.

²⁰Nga ningə, ki ɔjido mee'gi ki siri ki oo ji kol'm'ti, ki lambi'gi ki siri ki rai'de ki ɔr, k'ɔr me'de ə to kin: mee'gi ki siri, in malayka'gi lə Njekawnan'gi ki siri, ningə lambi'gi ki siri, in Njekawnan'gi ki siri tɔ.»

Ta nya'gi kikiyɔ ki tekido'a 2

¹Nje kuwə mee'gi ki siri ji kol'ne'ti, nje njiyɔ dann lambi'gi'ti siri ki rai'de ki ɔr el'm m'in Jan ene: «Ndangi makitu kin adi malayka lə Njekawnan'gi ki Epeji'ti, el'ə toki nje kuwə mee'gi ki siri ji kol'ne'ti, nje njiyɔ dann lambi'gi'ti ki siri ki rai'de ki ɔr el ene:

²M'gər nya ra'gi lə'i, m'gər kulə rai, ki kuwətɔgiba lə'i. M'gər kadi in ilə bandi tanan'ti ki nje me majel'gi el. De'gi madi ki isi bari rɔ'de njekawkulə'gi, nan in njekawkulə'gi el kin, nan'de adi gər'de to nje ngom'gi.

³In nje kuwə tɔgi ba, ingə kon tado lə'm, nan be kaa, inyə ta'a el.

⁴Nga ningə, nya kare ki m'aw'n sə'i ki ta dɔ'ti, in ta lə k'inyə ki inyə ta ndigi ki in ndigi'm kete kin kɔ.

⁵Ə adi me'i olo dɔ lo ki osi'ti, tɔr ndu'i ki ngɔsine kin, ə təl re dɔ nja'i'ti ki kete gogi. Re inyə panjiyɔ'i ki ngɔsine kin kɔ el ə, m'a m're kadi m'un lambi lə'i lo kis'ə'ti kin kɔ.

⁶Ningə ki ngɔsine kin, nya kare ki m'oo maji, rɔ'i'ti, mbəti kuləra Nikolayiti'gi, toki m'in m'mbəti'n kulə ra'de kakin be tɔ.

⁷De ki aw ki mbi'ne ə, kadi oo'n dɔ ta ki Ndil Luwə el Njekawnan'gi kin! «De ki nje tɔti rɔ, m'a m'ad'a sə kandi kagi koy el ki ra me Paradisi'ti lə Luwə.»

⁸Makitu kin ndangi adi malayka lə Njekawnan'gi ki Simirnə'ti: Ta ki de ki dɔkete, ki in de ki dɔboy'ti tɔ, de ki oy nan təl isi kumngayira ba, el me'ti ə to kin:

⁹M'gər kon lə'i ki ndoo lə'i, nan ki rəta'ti, in njenyakingə. Taa m'gər ta'gi ki majel ki nje ki bari rə'de eyina n'in Juwipi'gi, nan ki rəta'ti, in Juwipi'gi el, isi eli də'i'ti: in kəykawnan lə Satan.

¹⁰A ingə kon, nan maji kadi in bol el. Su a buki de'gi madi dann'se'ti dangay'ti kadi nan'n təgi'se, a ingəi kon asi ndə dəgi, nan uwəi kul'ə biti koy, ə m'a m'adi'se jəgi tətəi rə, ki in kaji ki biti ki non'ti.

¹¹De ki aw ki mbi'ne ə, kadi oo'n də ta ki Ndil Luwə isi el njekawnan'gi kin maji! De ki nje tətəi rə, koy ki nja joo a te kad'a'ti el.

¹²Makitu kin ndangi adi malayka lə Njekawnan'gi ki Pergam'ti: Ta ki de ki nje kotəi kiyərə ki ta'a ati kol kol, taa ta kat'a in dow joo num tə, el me'ti ə to kin:

¹³M'gər lo ki isi'ti kin; in lo ki Satan onbe səm'ti, nan be kaa, biti bone, in uwə rə'i rə'm'ti adi ngan, tusi kunme lə'i inyə el. Dəkagilo inbe ki ndə ki təli njekuləbər lə'm ki nje ra nya ki low'ə'ti, Antipasi, lo'ti inbe ki Satan isi'ti kin kaa, manji ndu'i el.

¹⁴Ningə, nya kare ki m'aw'n sə'i ki ta də'ti, in ta lə de'gi lə'i ki madi ki uwəi go nyando ki to to yan Balam be ngan kin. Balam ki nje kəji ngar Balaki kadi iyə kulə uwə'n ngann Isirayel'gi ki row kusə da ki iləi kadikare'ti bari yo'gi num, sangi nan kaya'ti num.

¹⁵In be tə ə, in kaa aw ki de'gi ki nje kuwə go nyando lə Nikolayiti'gi non tə.

¹⁶Ə kadi tər ndu'i. A re in be el ə, m'a m're ngəsine kadi m'rə ki degə'gi kin ki kiyərə ki te ta'm'ti kin.

¹⁷De ki aw ki mbi'ne ə, kadi oo'n də ta ki Ndil Luwə isi el Njekawnan'gi kin! De ki nje tətəi rə, m'a m'ad'a mann ki in nyakusə ki kiyə ləki, m'a m'ad'a kəsəi mbal ki nda, ki in ki ndangi tə'ti ki sigi, ki in tə ki de gər el səm'ti. De ki mbal kin ədi ji'ə par ə gər tə kin.

¹⁸Makitu kin ndangi adi malayka lə njekawnan'gi ki Tiyatir'ti: Ta ki Ngonn lə Luwə el ki in de ki kandi kum'ə on to por be, taa nja'a'gi toi to handi ki ndolo, ki kədi ho kam be, el ə to kin:

¹⁹M'gər kulə ra'i'gi, ki ndiginan ki to rə'i'ti, ki kunme lə'i, ki ra kulə kadi de'gi, ki kuwətəgiba lə'i. Nya ra'i'gi ki gogi ne banyinan utə in ki kete'gi.

²⁰Nan nya kare ki m'aw sə'i ki ta də'ti, in k'inyə ki inyə Jejabel, ki ene n'in dene ki njekeltakita Luwə'ti kin, adi isi buki njekulə'gi lə'm mu'ti: isi əsi'de ki me kaya ki ra'ti, ki me kusə da'ti ki iləi kadikare'ti bari yo.

²¹M'inyə dəkagilo m'ad'a kadi inyə'n gorow njiyə'ne kə, nan mbəti k'inyə gorow kaya ki ra.

²²In be ə, m'a m'ilə nanga də tirə rə kon'ti, nan'ti ki nje sangi nan kaya'gi'ti. A re inyəi ta panjiyə'de'gi ki majel kin kə wa taa, to m'inyə ta nya ki m'əji kadi m'ra se'de kin.

²³M'a m'adi ngann'a'gi oyi. Ningə, lo kin'ti, Njekawnan'gi pəti a gəri kadi m'in de ki m'gər mərta'gi, ki ndigi ra'gi lə de'gi. De ki ra dann'se'ti, m'a m'ra'a kigo kulə ra'a'ti.

²⁴Nga ningə, in ndəgi Njekawnan'gi ki Tiyatir'ti, ki uwəi go nyando ki ngom kin, el, taa mbəti taai nyando ki ingi bari'ə «nya kiyə kuruki lə Satan» kin el tə, m'el'se kadi in gəri toki m'a m'ində nya ki k'oy madi ki rangi də'se'ti el nga.

²⁵Nga ningə, nya kare ə, maji kadi, nya ki rai də'ti kin, uwəi ba, biti kadi m're.

²⁶De ki nje tətə rə, de ki uwə go kulə'gi lə'm biti dəboy'ti, m'a m'ad'a təgi konbe də ginn de'gi'ti ki dangi dangi.

²⁷A on'de be ki gəl gindi, a tə'n də'de toki de a tə'n ngoo hanji kin be.

²⁸In be ə, m'inbe kaa m'ingə'n təgi ki rə Bai'ti. Taa m'a m'ad'a mee ki njekuwə ta ginn lo'ti tə.

²⁹De ki aw ki mbi'ne ə, kadi oo'n də ta ki Ndil Luwə si el Njekawnan'gi kin!

Ta nya'gi kikiyə ki tekidə'a 3

¹Makitu kin ndangi adi malayka lə Njekawnan'gi ki Sardī'ti: Ta ki nje ndil'gi ki siri lə Luwə ki mee'gi ki siri el me'ti ə to kin: M'gər kulə ra'i'gi: ra rə'i adi de'gi oyi'nu to de ki isi kumngayira, nan ki rəta'ti ə, in de ki koy.

²Isi də nja'i'ti, adi təgi ndəgə'gi ki isi oyi, tadə m'oo kulə rai kare ki asi nan takum Luwə'ti goto.

³Adi me'i olo də nyando'ti ki oo də'a ge ingə ge kin, ningə kadi ra də nja'i'ti ə tər ndu'i. Kin ə re ndəl də bi'ti el ə, m'a m're m'uwəi nanga bus to njebogə be ki kadi in gər də kad'a el.

⁴Nga ningə, de'gi madi'gi dann'se'ti Sardī'ti non inbe, njenyi ku'gi lə'de ki majel ki ra. A uləi ku ki nda rə'de'ti kadi dani'm'in, tadə in de'gi ki asi.

⁵De'gi ki nje tətə rə, a uləi ku ki nda rə'de'ti, ningə m'a m'buji tə'de kə me makitu kajj'ti el. M'a m'gər'de to de'gi lə'm takum Bai'ti ki takum malayka'gi'ti li'ə.

⁶De ki aw ki mbi'ne ə, kadi oo'n də ta ki Ndil Luwə isi el Njekawnan'gi kin!

⁷Makitu kin ndangi adi malayka lə Njekawnan'gi ki Piladelpi: Ta ki nje k'ar njay, de ki rəta'ti, in ki uwə lakele lə Dabidi ji'ne'ti, in ki uwə te ə de asi kut'ə el, in ki uwə uti ə de asi te el, el me'ti ə to kin:

⁸M'gər kulə rai, m'gər kadi təgi in ngayn el, nan ngəm ta lə'm maji, manji ndu'i el. Nga ningə, ki ne kin, m'te takəy non'i'ti nga, de ki asi kadi uti goto.

⁹Ningə nya ki m'a m'ra ki de'gi ki kəykawnan'ti lə Satan, ki in nje ngom'gi, ki eyina n'in Juwipi'gi, nan in Juwipi'gi ki rəta'ti el ə to kin. M'a m'ində təgi də'de'ti kadi rei əsi də'de nanga non'i'ti. Lo kin'ti, a gəri kadi m'ndig'i.

¹⁰Toki ngəm'n ndu ki m'ad'i kadi uwə'n tɔgi ba, m'in kaa m'a m'ngəm'i dɔkagilo kon'ti ki a re dɔ de'gi'ti ki dɔnangi'ti ne pəti kadi nan'de kin tɔ.

¹¹M'a m're ndəkba, ə uwə nya ki to ji'i'ti kin ngan, kadi de madi taa nyakugə goji lə'i el.

¹²De ki nje tətɪ rɔ, m'a m'ra'a to kagi ngawdann kəy me Kəy'ti lə Luwə lə'm, ningə a te taga el ratata. M'a m'ində tɔ Luwə lə'm num tɔ bebo li'ə ki in Jerujalem ki sigi kin num dɔ'a'ti. Jerujalem ki in dɔran'ti rɔ Luwə'ti lə'm, re ur nanga. Taa m'a m'ində tɔ'm ki sigi dɔ'a'ti tɔ.

¹³De ki aw ki mbi'ne ə, kadi oo'n dɔ ta ki Ndil Luwə isi el Njekawnan'gi kin!

¹⁴Makitu kin ndangi adi malayka lə Njekawnan'gi ki Lawodise'ti: Ta ki de ki in Amen, de ki nje mannaji ki nje ra nya ki low'ə'ti, de ki rɔta'ti ki in dɔ nyakində'gi'ti lə Luwə pəti, el me'ti ə to kin:

¹⁵M'gər kulə rai; m'gər kadi səl el num, in tingə el num. Kin ə re səl el ə, re a tingə!

¹⁶Nan ki ne kin, səl el num, in tingə el num, to hoy hoy, adi m'a m'təmon'i kə.

¹⁷In el ene in njenyakingə, ra gati ingə'n nya ngayn, aw ndoo nya madi el. Nga ningə, in nje kumtondoo, in dangiti, nya lə'i goto, ra ki rɔ'i kare, kum'i oo lo el kin ə, oo el.

¹⁸In be ə, m'ad'i ta kɔji kadi re ndogi sə'm ɔr ki por ndir'ə maji kin kadi ndu'n, kadi ndogi sə'm ku ki nda uti'n dɔ rɔ'i ki to kare kin kadi rɔ'i səl'i el, ə kadi ndogi nya k'ilə kum'ti ilə kum'i'ti kadi kum'i oo lo maji gogi.

¹⁹De'gi pəti ki m'ndigi'de, m'ndangi'de ə m'ində'de m'ɔji'de. Maji kadi in tingəbil, ə tɔr ndu'i.

²⁰Oo maji, m'in m'ra takəy'ti, m'ində takəy. Re de oo dɔ ndu'm ə te takəy ə, m'a m'ur kəy go'ə'ti, m'a m'njɔ si'ə num in a sɔ sə'm num.

²¹De ki nje tətɪ rɔ, m'a m'ad'a isi sə'm dɔ kumbər ngar'ti lə'm, toki m'in m'tətɪ rɔ ə m'aw m'nji ki Bai dɔ kumbər ngar'ti li'ə kin be tɔ.

²²De ki aw ki mbi'ne ə, kadi oo'n dɔ ta ki Ndil Luwə isi el Njekawnan'gi kin!

Ta nya'gi kikiyə ki tekidɔ'a 4

¹Go nya'gi'ti kin ə, m'oo nya ki rangi me ndil'ti bay: m'oo tarow te dɔran'ti, ningə ndu de ki el'm ta kete kakin, təl ɓar to tow be el'm ene: «Re taa ne, ə m'a m'tɔj'i nya ki a ra nya lo ti'ti».

²Tanan'ti non, Ndil Luwə tətɪ'm uwə'm aw sə'm dɔran'ti. Ningə nyi, m'oo kumbər ngar te isi, ə de madi isi dɔ kumbər ngar'ti kakin.

³De'ə ndolo to mbal'gi ki ɓari'de jasipi ki sarduwann be. Ngabirəndi ki kunj'ə to to mbal emerodi be unji gugi kidi kumbər ngar kakin.

⁴Ningə kumbər'gi dɔ joo gidə in sɔ sii gugɪ gidɪ kumbər ngar kakin, ə ngatɔgi'gi dɔ joo gidə in sɔ ki ɔy ku ki nda sii dɔ kumbər'gi'ti ki dɔ joo gidə in sɔ kakin, uləi jɔgi kɔsikurə ki rai ki ɔr dɔ'de'ti.

⁵Kunji'gi, ki ndu de'gi, ki ndangindi'gi tei kumbər ngar'ti. Lambi'gi siri onyi takum Ngar'ti, adi in ndil'gi lə Luwə ki siri.

⁶Non kumbər ngar'ti, nya madɪ ki tanan ki mann ba ki ar njay to bər be ra səm'ti. Nya'gi ki nje kisi kumngayira in sɔ, kum'de rosi rɔ'de ki kete ge ki gogɪ ge, sii dana non kumbər ngar'ti num, gugɪ gid'ə num.

⁷Nya ki nje kisi kumngayira ki dɔkete tanan ki bɔl, in ki nja joo tanan ki ngonn baw mangi, in ki nja mutə, takum'ə to to takum de be, ningə in ki nja sɔ, to to kore ki isi nal be tɔ.

⁸Nya'gi ki nje kisi kumngayira kin, ki kare aw ki bagɪ'ne mehen mehen, ə kum'ə rosi lo dɔ bag'a'ti ge ginn bag'a'ti ge. Kondɔ ge ki kada ge sii ta k'osi pa'ti eyina: Nje k'Ar njay, nje k'Ar njay, nje k'Ar njay in Burəbe Luwə ki nje tɔgi pəti. In ki isi mayinu, isi bone, in ki a re.

⁹Dɔkagilo'gi pəti ki nya'gi ki nje kisi kumngayira ki sɔ kakin osi pa, uləi tɔji dɔ nje kisi dɔ kumbər ngar'ti, dɔkagilo'gi ki dɔkagilo'gi, ɔsikurə, rai'ə oyo,

¹⁰ngatɔgi'gi ki dɔ joo gidə in sɔ ɔsi məkəsi'de nanga non nje kisi dɔ kumbər ngar'ti, ɔsikurə nje kisi ki dɔkagilo'gi ki dɔkagilo'gi, buki jɔgi kɔsikurə'gi lə'de non Ngar'ti ningə eli'ə eyina:

¹¹Burəbe Luwə lə'je, in asi kadi de'gi uləi tɔji dɔ'i'ti, ɔsikurə'i, taa asi k'ingə tɔgi tɔ, tadɔ in ə ra nya'gi pəti, nya'gi ki k'oo ki kum kin toi kigo ndigi'ti lə'i.

Ta nya'gi kikiyə ki tekidɔ'a 5

¹M'oo makitu ki kur gidɪ nan'ti to dala jikɔl nje kisi dɔ kumbər ngar'ti. In makitu ki ndangi nya me'ti ge gidɪ'ti ge, ningə uwəi lo siri ki nya kuwə makitu'gi.

²M'oo malayka ki nje tɔgi kare un ndu'ne ki taa ene: «Nan asi kadi təti nya kuwə makitu'gi ə te makitu kin wa?»

³Nan ki me dɔran'ti, ki dɔnangi'ti eke ginn dɔnangi'ti, de ki asi kadi te makitu kin, eke kadi ilə kum'ne me'ti ə tudə goto ne.

⁴Lo kin'ti, m'non ngayn, tadɔ de asi k'ingə de ki asi kadi te makitu kin ə ilə kum'ne me'ti el.

⁵Ningə de kare dann ngatɔgi'gi'ti el'm ene: «Non el, oo bɔl ki ginn koji'ti lə Juda, de ki te ginn Dabidi'ti, ki təti rɔ, in asi kadi ɔr nya kuwə makitu'gi ki siri ə te makitu kin.»

⁶Lo kin'ti non, m'oo Ngonn bati ra taa dana non kumbər ngar'ti, ningə nya'gi ki nje kisi kumngayira ki sɔ ki ngatɔgi'gi ki dɔ joo gidə in sɔ gugɪ gid'ə. Ngonn bati kakin to

to nya ki de ujə mind'ə be. Gaj'a'gi in siri, taa kum'ə'gi in siri tə, to ndil'gi ki siri lə Luwə ki ulə'de ki dənangi'ti ba pəti.

⁷Ngonn bati isi re ndəkba ki rə nje kisi də kumbər ngar'ti kadi taa makitu ji'ə'ti.

⁸Tanan'ti non, ki nje kisi kumngayira ba ki sə ki ngatəgi'gi ki dəjoo gidə in sə əsi məkəsi'de nanga non Ngonn bati'ti. De ki ra uwə kende ki kəpi'gi ki rai ki ər ki ndujj kagi ki əti maji ji'ne'ti. Nya'gi kin in ta'gi ki de'gi lə Luwə isi eli ki Luwə.

⁹Nje kisi kumngayira ba ki sə ki ngatəgi'gi ki də joo gidə in sə, əsi pa ki sigi eli eyina: «In əsi kadi un makitu, Ə ər nya kuwə'gi. Tado de'gi təli'nu, in ugə də ginn kaw'gi ki dangi dangi, Ndonn ta'gi ki dangi dangi, De'gi ki dangi dangi, Ginn be'gi ki dangi dangi ki mosi, adi Luwə.

¹⁰Ginn de'gi ki dangi dangi kin, Ində'de taa dangi to ngar'gi, Təl'de njekujənyamosi kadikare'ti tado Luwə lə'je, Ningə ingi onyibe dənangi'ti ne.”

¹¹Lo kin'ti, m'gon lo ə, m'oo ndu bulə malayka'gi ngayn, ki in dər banyi banyi dər dəgi bigum, gugi gidi kumbər ngar, ki nya'gi ki nje kisi kumngayira ba, ki ngatəgi'gi.

¹²Ningə uni ndu'de ki taa eli eyina: «Ngonn bati ki de'gi təli'ə, əsi kadi ingə təgi, ki nyakingə, ki gosi, ki ngangi, ki kəsikurə, ki təbar, ki kulə təji!”

¹³Taa m'oo ndu nyakində'gi pəti ki dərən'ti, ki dənangi'ti, ginn dənangi'ti, ki me babo'ti əsi pa eyina: «Kulə təji, ki kəsikurə, ki təbar, ki təgi, in lə nje kisi də kumbər ngar'ti in ki Ngonn bati ki dəkagilo'gi ki dəkagilo'gi!”

¹⁴Lo kin'ti non be, nya'gi ki nje kisi kumngayira ba ki sə eli eyina: «Amen!» Ningə ngatəgi'gi əsi məkəsi'de nanga non nje kisi də kumbər ngar'ti in ki ngonn bati, əsi kurə'de.

Ta nya'gi kikiyə ki tekidə'a 6

¹M'oo Ngonn bati uwə nya kuwə makitu ki dəkete lə nya kuwə makitu'gi ki siri ər, ningə m'oo ndu nya ki nje kisi kumngayira ba ki dəkete dann nya'gi ki nje kisi kumngayira ba ki sə un ndu'ne ki taa, ndu'ə bar to ndangindi be ene: «Re!”

²M'gon lo, ningə m'oo sində kare ki nda. Nje kala uwə kagi kondirə ji'ne'ti, adi'ə jəgi kəsikurə. In de ki tətə rə, nan aw to tətə rə ki rangi bay.

³Loki Ngonn bati uwə nya kuwə makitu ki nja joo ər ningə, m'oo ndu nya ki nje kisi kumngayira ba ki nja joo el ene: «Re!”

⁴Lo kin'ti, sində ki rangi, ki kər to por te re. Nje kala aw ki təgi kadi ər'n lapiya dənangi'ti kə, kadi de'gi təli nan dann'de'ti. Adi'ə kiyərə ki ngal.

⁵Loki Ngonn bati uwə nya kuwə makitu ki nja mutə ər ningə, m'oo ndu nya ki nje kisi kumngayira ba ki nja mutə el ene: «Re!» Ə m'gon lo ningə, m'oo sində kare ki ndul. Nje kala uwə nya mbəji nya ji'ne'ti.

⁶Ningə m'oo ndu ta madi in ki dann nje kisi kumngayira'gi ki so ene: «Geme ngonn ngo mbəji nya kare be par in lo kulə ki ndo kare, ə ɔrji ngonn ngo mbəji nya mutə be par in lo kulə ki ndo kare tɔ; nan ədi hu in ki yiwi kandi nju el.»

⁷Loki Ngonn bati uwə nya kuwə makitu ki nja sɔ ɔr ningə, m'oo ndu nya ki nje kisi kumngayira ba ki nja sɔ el ene: «Re!»

⁸Ə m'gon lo ningə, m'oo sində kare ki bal'a to to mbi kam be. Nje kala tɔ'a nan «Koy», ə lo ki koo isi njiyə go'ə'ti. Adi'de tɔgi dɔ dow dɔnangi'ti ki kare me ki sɔ'ti kadi tuji de'gi ki me'ti ki rɔ'gi ki bo'gi ki monyi ki njetəko de'gi ki da don'gi ki dɔnangi'ti ne.

⁹Go'ti, loki Ngonn bati uwə nya kuwə makitu ki nja mi ɔr ningə nyi, m'oo ndil de'gi ki ndəki tɔli'de ə rai ginn ringiri kadikare'ti lə Luwə. In de'gi ki tɔli'de tadɔ ta lə Luwə ki rai dɔ'ti ngan, manyinaj'a.

¹⁰De'gi kakin uni ndu'de ki taa, elita ki tɔgi'de eyina: «Burəbe, in ki in nje k'Ar njay, in ki in de ki rɔta'ti, a nginə biti dəkagilo'ti ki ra taa a gangi ta dɔ de'gi'ti ki dɔnangi'ti, ɔji'n dɔ mosi'je ki buki kɔ kin wa?»

¹¹Ningə lo kin'ti non, adi de ki ra ku ngal ki nda, ningə dəji'de kadi orei me'de nden bay, biti kadi to ndəgi ngannkon'de'gi, ki madi kulə'de'gi, ki nanyinan non, kadi to a tɔli'de to ingi be kin, kɔr'de re dɔ mad'a'ti, tɔlta'a bay taa.

¹²Ningə m'oo Ngonn bati uwə nya kuwə makitu ki nja mehen ɔr, ə dɔnangi yəki yəki ki əti bol ngayn. Kadi təl ndul kururu to ku soro be, ə nanyi ba pu təl to to mosi be tɔ.

¹³Mee'gi in dɔran'ti tosi ki nanga to kandi mbaykote ki gəsirə el bay, ə nəl gang'a ki nanga kin be.

¹⁴Dɔran a goto kɔ to tuwə ki de a koo gidi nan'ti kin be; ningə mbal'gi, ki dɔ dor'gi a ndui rɔ'de kɔ.

¹⁵Ngar'gi ki dɔnangi'ti ne, ki nje tɔbar'gi, kibo'gi lə njerɔ'gi, ki njenyakingə'gi, ki nje tɔgi'gi, ki ndəgi de'gi pəti, bər'gi ki de'gi ki kare, a anyinan kadi iyəi rɔ'de bolo lo'gi'ti ki gidi mbal'gi'ti ki təti.

¹⁶A eli mbalbo'gi ki mbal'gi ki təti eyina: «Tosi dɔ'je'ti, iyəi'je sanyi takum nje kisi dɔ kumbər ngar'ti, ki ta wongi'ti lə Ngonn bati.

¹⁷Tadɔ ndɔ wongi ki bo re nga, de ki asi kadi ene m'in ə m'ra am goto.»

Ta nya'gi kikiyə ki tekidɔ'a 7

¹Go nya'gi'ti kin, m'oo malayka'gi sɔ rai taa dɔ kum dɔnangi'ti ki sɔ. Malayka'gi kakin uwəi nəl'gi ki sɔ ki dɔnangi'ti ne kadi to uləi dɔnangi'ti el num, dɔ ba'ti el num, taa dɔ kagi'gi'ti el num tɔ.

²M'təl m'oo malayka madi ki rangi bay in ki lo kuwə kadi'ti be, uwə nya kəsidənya lə Luwə ki nje kisi kumngayira ba ji'ne'ti. Ningə un ndu'ne ki taa el malayka'gi ki sə ki ingəi tōgi kadi rai nya ki low'ə'ti el ki nyakində'gi ki dənangi'ti ne ki me ba'ti ene:

³«Ononyi'se kadi rai nya ki low'ə'ti el ki nyakində'gi ki dənangi'ti, eke me ba'ti, eke də kagi'gi'ti, biti kadi j'ində nya kəsidənya to ndunə non njekulə'gi'ti lə Luwə bay taa.»

⁴Adi m'in kər de'gi ki in ki k'ində ndunə lə Luwə non'de'ti in de'gi dər bu ki də sə gidə in sə də'ti, ginn koji'gi'ti lə ngann Isirayel'gi pəti.

⁵Adi in: ginn koji'ti lə Juda, de'gi dər dōgi gidə in joo; ginn koji'ti lə Ruben, de'gi dər dōgi gidə in joo; ginn koji'ti lə Gadi, de'gi dər dōgi gidə in joo;

⁶ginn koji'ti lə Aser, de'gi dər dōgi gidə in joo; ginn koji'ti lə Nepitali, de'gi dər dōgi gidə in joo; ginn koji'ti lə Manasa, de'gi dər dōgi gidə in joo;

⁷ginn koji'ti lə Simeyon, de'gi dər dōgi gidə in joo; ginn koji'ti lə Lebi, de'gi dər dōgi gidə in joo; ginn koji'ti lə Isakar, de'gi dər dōgi gidə in joo;

⁸ginn koji'ti lə Jabulon, de'gi dər dōgi gidə in joo; ginn koji'ti lə Jisepi, de'gi dər dōgi gidə in joo; ginn koji'ti lə Benjamen, de'gi dər dōgi gidə in joo.

⁹Go'ti, m'gon lo ə, m'oo bulə de'gi ki əti bol ngayn ki de asi kadi tudə kər'de el. In de'gi ki ginn be'gi'ti ki dangi dangi, ginn kaw'gi'ti ki dangi dangi, ginn de'gi ki dangi dangi, ki ndonnta'gi ki dangi dangi. De'gi kin rai non kumbər ngar'ti, ki non Ngonn batit'i, rai ki ku ngal ki nda rə'de'ti, taa uwəi bajit tann'gi jid'e'ti tə.

¹⁰Ningə uni ndu'de ki taa eli eyina: «Kajit in rə Luwə'ti lə'je ki in nje kisi də kumbər ngar'ti in ki Ngonn batit'»

¹¹Malayka'gi pəti iləi nan gugit gidit kumbər ngar, ki ngatōgit'gi ki nya'gi ki nje kisi kum ba'gi, osi ki takum'de nanga non kumbər ngar'ti, əsikurə Luwə,

¹²eli eyina: «Amen! Kulə tōji, ki tōbar, ki gosi, ki oyo ki ra, ki kəsikurə, ki tōgi, ki ngangit in lə Luwə lə'je ki dəkagilo ki dəkagilo! Amen!»

¹³Lo kin'ti non, ki kare dann ngatōgit'gi'ti un ta el'm ene: «De'gi ki oyi ku ngal'gi ki nda kin in nan'gi wa? Ə in ra be ə rei wa?»

¹⁴Ə m'ilə'ti m'ene: «Burəbe, in ə gər maji!» Ningə el'm ene: «In de'gi ki tei me kindəkumndoo'ti kibo. Ingit togi ku ngal'gi lə'de, rai adi nda me mosi Ngonn batit'ti.

¹⁵In tadə kin ə, uwəi rə'de rai non kumbər'ti lə Luwə, gosi'ə kondə'ti ge kada ge me Kəy'ti li'ə. Ningə nje kisi də kumbər ngar'ti a dow bagit'ne də'de'ti ginn kəy kisi'ne'ti.

¹⁶Bo a ra'de el ratata, kundə mann a ra'de el ratata, taa por kadi eke kunjit nya madi a ndaw'de el ratata tə,

¹⁷tado Ngonn bati ki nje ra ngawdann lo'ti non kumbər ngar'ti a in nje k'ul'de, kadi a aw se'de lo mann kumngayira'ti kadi anyinan. Luwə a bər mann non kum de'ti mbonyi mbonyi.»

Ta nya'gi kikiyə ki tekidə'a 8

¹Loki Ngonn bati ər nya kuwə makitu ki nja siri, loki dərən'ti təl to ndingi asi ngann kadi dō mutə.

²Ningə m'oo malayka'gi ki siri rai takum Luwə'ti, adi adi'de tow'gi siri.

³Malayka madi kare re ulə rə'ne ra kadi ringiri'ti, uwə bay por ki nduji kagi ki əti maji in me'ti ji'ne'ti. In bay ki rai'ə ki ər, ningə adi'ə nduji kagi'gi ngayn ki əti maji, kadi awi'n ki ta'gi ki de'gi lə Luwə isi eli ki Luwə. Awi'n dō ringiri ər'ti ki ra non kumbər ngar'ti.

⁴Ningə sa nduji kagi ki əti maji su ji malayka'ti takum Luwə'ti aw ki taa ki ta'gi ki de'gi lə Luwə isi eli ki Luwə.

⁵Ningə go'ti, malayka un bay por ki nduji kagi ki əti maji in me'ti kakin, buki kərpor'gi ringiri'ti rosi, ə ugə ilə nanga, par ə tanan'ti non, ndangindi'gi ki ndu de'gi, ki təlndi'gi tei, taa dənangi yəki tə.

⁶Malayka'gi ki siri ki uwəi tow'gi ki siri ji'de'ti indəi dō rə'de dana kadi kəli'de.

⁷Malayka ki dəkete kəl tow lə'ne ə, kəsi ndi, ki por ki pole nan ki mosi ədi ki dənangi'ti. Ningə lo kin'ti non be, dow dənangi ki kare me ki mutə'ti on por, kagi kare me ki mutə'ti on por, taa mbi kam kare me ki mutə'ti on por tə.

⁸Malayka ki nja joo kəl tow lə'ne, nya madi ki boi to mbal ki ra taa be, on por, bingə osi me ba'ti, adi dow ba ki kare me ki mutə'ti təl mosi.

⁹Nyakində'gi kare me ki mutə'ti me ba'ti oy, taa tokibo'gi kare me ki mutə'ti tuji tə.

¹⁰Malayka ki nja mutə kəl tow lə'ne ə, kəkirə mee kare ki on to por be, in dərən'ti osi nanga dō ki kare me ki mutə'ti lə mbo'gi ki wol mann'gi.

¹¹Tə mee kakin nan «nya ki ati.» Ki kare me ki mutə'ti lə mann'gi təli ati kangi, ningə de'gi ngayn ki anyinan mann'gi kin oyi tə, tado təl ki təli ati kangi.

¹²Malayka ki nja sō kəl tow lə'ne, dow kadi ki kare me ki mutə num, dow nanyi ki kare me ki mutə'ti num, taa mee'gi kare me ki mutə'ti ingəi kində adi lo kadi dann'de'ti ki kare me ki mutə'ti unji goto. Dow lo ki kada kare me ki mutə'ti num, dow lo ki kondə kare me ki mutə'ti num, kunji goto dō'de'ti.

¹³M'təl m'gon lo bay ningə, m'oo yəl kore kare ki nal taa sanyi dann nəl'ti un ndu'ne ki taa ki təgi'ne ene: «Kumtondoo! Kumtondoo! Kumtondoo a in dō de'gi'ti ki dənangi'ti ne, loki ndəgi malayka'gi ki nanyinan mutə kin a kəli tow lə'de.»

Ta nya'gi kikiyə ki tekidə'a 9

- ¹Malayka ki nja mi kəl tow lə'ne ə, m'oo mee kare in dōran'ti osi nanga. Adi mee kakin lakele ta bolobe ki dōboy'o goto.
- ²Te ta bolobe ki dōboy'o goto ningə, sa por su'ti te ki taga to sa por ki me pur'ti ki boi be. Sa kakin uti kum kadi ki dōran.
- ³Bəti'gi tei me sa por'ti kakin, sananyinan dōnangi'ti. In bəti'gi ki adi'de tōgi ki to to yan nii be.
- ⁴Ōgi'de kadi rai nya ki low'ə'ti el ki mu ge ki kam ge kagi'gi ge, nan kadi rai nya ki low'ə'ti el ki de'gi ki awi ki nyakōsidōnya to ndunə lə Luwə nati non'de'ti el kin par.
- ⁵Adi'de tarow kadi tōli de'gi kin el, nan kadi adi'de kon ngayn to kadi yo par asi nanyi mi.
- ⁶Dōkagilo'ə'ti kin, de'gi a sangi koy, nan a ingəi koy el. A ndigi kadi n'oyi, nan koy a anyi sanyi kō kadi'de'ti.
- ⁷Bəti'gi kin, toi to sində'gi ki de dō nya rō rō'de'ti, adi in ndəkba lo k'aw rō'ti kin be. Nya'gi ki dō'de'ti toi to jōgi kōsikurə ki rai ki ɔr be, ningə takum'de to to takum de'gi be tō.
- ⁸Bisi dō'de to to bisi dō dene'gi be, ə ngang'i'de to to ngang'i bəl be tō.
- ⁹Ningə toi to nya ki de ulə nya rō ki ra ki gindi non gu'de'ti be, ə kah bag'i'de bar to kah pusi rō'gi ki sində'gi banyi banyi ndōri'de ki ngodi go'de'ti sōw lo rō kin be.
- ¹⁰Ta bōngi'de ati to ta bōngi nii be, ningə in bōngi'de'ti kin ə awi ki tōgi ki kadi rai nya ki to ki de'gi nanyi mi.
- ¹¹Awi ki malayka to ngar dō'de'ti bolobe'ti ki dōboy'o goto. Tō ngar lə'de kakin nan «Abadon» ki ta Ebirə, ə «Apoliyon» ki ta Gireki tō. Kōr me tō kin nan «Nje tuji lo».
- ¹²Kon ki dōkete dər nga, ningə nanyi kon'gi ki rangi joo kadi rei go'ti bay.
- ¹³Malayka ki nja mehen kəl tow lə'ne, ningə m'oo ndu de madi in ringiri'ti ki rai ki ɔr ki isi non Luwə'ti, in dō kum'ə'gi'ti ki sō re.
- ¹⁴Ningə ndu kakin el malayka ki nja mehen ki uwə tow ji'ne'ti ene: «Inyə malayka'gi ki sō ki dōi'de ki kulə gindi dō ba Epirati'ti kin taa.»
- ¹⁵Ningə inyə malayka'gi ki sō kakin taa. In malayka'gi ki sii dō nja'de'ti tadō dō kadi inbe kin, me ndō'ti inbe kin, me nanyi'ti inbe kin, ki me bal'ti inbe kin tō, kadi to tuji de'gi ki kare me ki mutə'ti kō, dōnangi'ti ba pəti.
- ¹⁶Adi m'in kōr njero'gi lə'de ki ai ki sində in dər dōgi bigum bu joo.
- ¹⁷Nga ningə nyi, m'oo sində'gi ki nje kal de'gi me ndil'ti: awi ki nya rō ki dōō non gu'de ki kōr to por be, to to bal dōran be, taa to to bal kədi mann sində be tō. Dō sində'gi kakin to to dō bəl be, ningə por'gi ki sa'gi ki nya'gi ki nje taa por ki tōgi'de'gi.

¹⁸In ki nya tuji lo'gi ki mutə, ki in por'gi ki sa'gi ki nya'gi ki nje taa por ki tɔgi'de'gi, ki tei ta'de'ti kin ə ko de'gi ki kare me ki mutə'ti dɔnangi'ti ne ba pəti a tɔ'n.

¹⁹Tadɔ tɔgi sində'gi in ta'de'ti num bɔngi'de'ti num tɔ. Bɔngi'de to to lii ki rai ki ningə kasi be, ningə ta bɔngi'de to to dɔ be kadi rai nya ki low'ə'ti el ki de'gi.

²⁰Nga ningə, ki ɔjido ndəgi de'gi pəti ki tei ta koy'ti lə nya'gi ki nje tuji lo kin ə, mbeti kadi inyəi kulə ra'gi ki majel. Nanyinan ki lo k'osi məkəsi'de nanga non ndil'gi'ti ki majel, ki non kagi yo'gi'ti ki rai'de ki ɔr ge, ki nar ge, ki ningə kasi ge ki gaji mbal ge eke ki kagi ge ki asi k'oo lo el num, asi k'oo dɔ ta el num, taa asi njiyə el num tɔ kin.

²¹Taa inyəi ta təl de'gi el num, ta ra kumə el num, ta kuwə marum el num, ta bogi el num tɔ.

Ta nya'gi kikiyə ki tekidə'a 10

¹Go'ti, m'oo malayka ki rangi kare ki nje tɔgi in dɔran'ti risi ki nanga. Kilndi tu dɔ'a, taa ngabirəndi isi dɔ'a'ti to jɔgi ngar be, ə takum'ə ɔsi to kadi be, ningə nja'a'gi toi to bar por be.

²Uwə ngonn makitu ji'ne'ti, ində nja kəl'ne dɔ ba'ti, ə ində nja gəl'ne dɔnangi'ti tɔ.

³Un ndu'ne ki taa ki tɔgi'ne, non to bəl be, ningə go ndu'ə'ti, ndangindi siri bar.

⁴Ə loki m'aw kadi m'ndangi ndu'de me makitu'ti ə, m'oo ndu ta madi ki in dɔran'ti el'm ene: «Ngəm ndu ta lə ndangindi'gi kin me'i'ti, um m'ndangi me makitu'ti el.»

⁵Lo kin'ti, malayka ki m'oo'ə, nja'a kare in dɔ ba'ti, ə nja'a kare in dɔnangi'ti kakin, un ji kəl'ne ulə ki dɔran'ti,

⁶ningə un mindi'ne ki tɔ Luwə ki nje kisi ki dɔkagilo'gi ki dɔkagilo'gi, ki nje kində dɔran, ki dɔnangi, ki babo, ki nya'gi ki me'de'ti ene: «Dɔkagilo ki rangi kadi de a inyə adi dər goto nga.

⁷Ndɔ ki malayka ki nja siri a ulə ngirə kadi kəl tow lə'ne kin ə, Luwə a tɔlta ndigi ra lə'ne ki to lo kiyə'ti, toki el'n taa njekuləbər'gi lə'ne ki in njekeltakita'a'ti.»

⁸Ndu de ki kete m'oo in ki dɔran'ti kakin təl el'm ta ki rangi bay ene: «Aw taa ngonn makitu ki te me'ə kin ji malayka'ti ki ində nja'ne kare dɔ ba'ti ə ində ki kare dɔnangi'ti kin.»

⁹M'aw ndəkba ki rə malayka'ti kakin, m'dəj'ə kadi adi'm ngonn makitu ningə, ilə'm'ti ene: «Taa sɔ, a ati kangi kanda'i'ti, nan a nəl ta'i'ti to tɔji be.»

¹⁰M'taa ngonn makitu kakin ji malayka'ti m'njɔ, ningə nəl ta'm'ti to tɔji be, nan loki m'tur me'm'ti ə, ati kanda'm'ti kangi.

¹¹Ningə go'ti eli m'in eyina: «Maji kadi eltakita Luwə'ti ki el ɔji'n dɔ nya'gi ki a ra ginn de'gi ki dangi dangi, ki ginn be'gi'ti ki dangi dangi, ki ndonnta'gi'ti ki dangi dangi, ki ngar'gi, ngayn kin bay.»

Ta nya'gi kikiyə ki tekidə'a 11

¹De ta gakira ki tanan ki kagi mbɔji nya be, ningə el'm ene: «Ində taa mbɔji Kəy lə Luwə num, ringiri num, taa in tudə de'gi ki nje k'ɔsi məkəsi'de nanga non Luwə'ti me kəy'ti kin tɔ.

²Nan tado lo ki taga ne lə Kəy lə Luwə ə, kadi inyə dow kare, mbɔji el, tado in lo ki in ki kadi de'gi ki gəri Luwə el, ki a tuji ki bebo ki ar njay lə Luwə asi nanyi dɔsɔ gidə in joo.

³Ningə m'in m'a m'ulə ki nje mannaji'gi lə'm ki joo ki ku kuwə ndoo rə'de'ti kadi eli de'gi ta ki ta Luwə'ti ndɔ dər ki bu joo ki dɔ mehen (1260).”

⁴Nje mannaji'gi ki joo in kagi buni'gi ki joo, ki lambi'gi ki joo ki rai takum Be nje dɔnangi'ti.

⁵Kin ə re de madi ge kadi n'ra se'de nya ki low'ə'ti el ə, por a te ta'de'ti kadi tuji njeban'gi lə'de kɔ. In be ə, de ki ge kadi n'ra se'de nya ki low'ə'ti el ə a ingə'n koy oyi.

⁶Nje mannaji'gi kin awi ki tɔgi kadi uti ta dɔran kadi ndi ədi el, dɔkagilo ki a eli de'gi ta ki ta Luwə'ti kin. Awi ki tɔgi kadi tɔli mann ki ndul mosi'ti, taa kadi adi kon'gi ki dangi dangi de'gi ki dɔnangi'ti ne, dɔkagilo ki ra ki me'de ndigi tɔ.

⁷Nan loki a manyinaji lə'de ningə, da ki a te bolobe'ti ki dɔboy'o goto a ilə'de rɔ, a tɔti'de rɔ, a tɔl'de.

⁸Ninn'de a ra tambalo'ti me bebo'ti ki a bari'ə ki tɔ ki elita'a ki ta ki ta Luwə'ti dɔ'a'ti eyina Sɔdɔm ki Ejipiti. In bebo ki ndɔki bəri Burəbe kagidəsi'ti gidi be'ti.

⁹De'gi ki dangi dangi, ki ginn kaw ki dangi dangi, ki ndonnta'gi ki dangi dangi, ki ginn be'gi ki dangi dangi a rei kadi gonyi ninn'de ndɔ mutə ki nusi, ningə a ɔgi kadi de duw'de.

¹⁰Rɔ de'gi ki dɔnangi'ti ne a nəl'de ngayn tado koy ki oyi kin. A rai rɔnel ngayn, a mbəli nan kadikare'gi, tado de'gi ki njekeltakita Luwə'ti ki joo kin adi'de kon ki aldo maji.

¹¹Nan go ndɔ'gi'ti ki mutə ki nusi kin ə, kon ki in rɔ Luwə'ti re ur me'de'ti, adi indəi sii taa. Lo kin'ti, de'gi ki kete ra gonyi'de kakin, bol tɔl'de.

¹²Ningə oyi ndu de madi ki bar ki tɔgi'ne ngayn in dɔran'ti ene: «In rei taa ne!» Ningə indəi, awi ki dɔran'ti me kilndi'ti, takum njeban'gi'ti lə'de ki isi gonyi go'de.

¹³Tanan'ti non, dɔnangi yəki yəki ki ətɪ bol, adi dow bebo ki kare me ki dɔgi'ti budi nanga mur mur. Ko de'gi tɔ dər siri me'ti. In de'gi ki sii ki dɔ'de taa, me'de gangi mann adi uləi tɔji dɔ Luwə'ti ki nje kisi dɔran'ti.

¹⁴Tuji ki nja joo dər, ningə in ki nja mutə a re non ndəkba.

¹⁵Malayka ki nja siri kɔl tow lə'ne ningə, ndu de'gi bar ki tɔgi ngayn dɔran'ti ene: «Konbe ki dɔ dɔnangi'ti in yan Burəbe lə'je, in ki Kirisiti ki in De ki Luwə mbət'ə kin nga. A onbe ki dɔkagilo'gi ki dɔkagilo'gi.

¹⁶Ningə ngatɔgi'gi ki dɔjoo gidə in sɔ ki sii dɔ kumbər'ti non Luwə'ti, osi ki ta kum'de nanga non Luwə'ti, uləi tɔji dɔ'a'ti

¹⁷eyina: “Burəbe Luwə ki nje tɔgi pətɪ, In ki isi non bone, in ki isi non mayinu, j'ulə tɔji dɔ'i'ti tadɔ un kulə k'ətɪ bol lə'i ki ji'i'ti, Ində'n ginn konbe lə'i.

¹⁸Ginn be'gi ki dangi dangi indəi ki wongi, Nan ki ngəsine kin, in wongi lə'i nga ə isi tɔji rɔ'ne. Dɔkagilo gangi ta dɔ njekoy'gi'ti re nga, Dɔkagilo ki kadi ugə'n dɔ nja njekuləbər'gi lə'i Ki in njekeltakita'i'ti re nga, Dɔkagilo k'ugə dɔ nja de'gi lə'i, Ki nje k'aw ki boli me'de'ti, Ki du'gi ki ki tɔgi'gi, re nga. In dɔkagilo ki kadi tuji'n de'gi ki nje tuji dɔnangi.”“

¹⁹Go'ti, me dɔran'ti, ta Kəy lə Luwə te, adi sanduki kunmindi isi ki taga. Lo kin'ti, ndi təl ge, ndangi nya ge, ndu de'gi bar ki taa, dɔnangi yəki, taa ndi kəsɪ ki ətɪ bol ədi tɔ.

Ta nya'gi kikiyə ki tekidɔ'a 12

¹Nyakɔji madi ki ətɪ bol te dɔran'ti. Ningə in dene ki kadi uti dɔ rɔ'a to ku, ə nanyi isi ginn nja'a'ti. Mee'gi dɔgi gidə in joo ə indəi rɔ'de nan'ti to jɔgi kəsikurə sii dɔ'a'ti.

²Dene kakin nanyi'a ngayn el kadi oji ngonn, ə loki to ndo ra'a ə, un ndu'ne ki taa non.

³Nyakɔji madi ki rangi bay te dɔran'ti. Ningə in kəkirə da madi ki bari'ə diragon, kər to por be ə te ra. Dɔ'a in siri, ə gaj'a in dɔgi tɔ, ningə jɔgi'gi kəsikurə sii dɔ'a'gi'ti kakin kare kare.

⁴Un bongi'ne ə, utə'n gaji ki kare me ki mutə'ti lə mee'gi dɔran'ti buki'de ki nanga. Re ra ta dene'ti ki aw to oji ngonn kakin kadi to oji ngonn taa ə, n'ruwə ngonn kin n'usə'a.

⁵Dene oji ngonn ki dingəm ki kadi to a isi dɔ ginn be'gi'ti pətɪ ki dɔnangi'ti ne, a on'de be konbe li'ə a ngan to gindi be. In tadɔ kin ə, loki oji ngonn taa par ə, uni ngonn kakin awi si'ə kadi Luwə'ti, kadi kumbər ngar'ti li'ə.

⁶Nga ningə dene taa anyi yan'ne aw diləlo'ti ki in lo ki Luwə ində dɔ lo madi dana səm'ti kadi to isi'ti adi to ngəmi'ə ki nyakusə asi ndɔ dər ki bu joo ki dɔ mehen (1260).

⁷Lo kin'ti, rə in dōran'ti. Misel in ki malayka'gi lə'ne rəi ki da ki bari'ə diragon kakin. Diragon kaa in ki malayka'gi lə'ne indəi se'de ki rə tə,

⁸nan rə tət'ə. Lo lə'de in ki malayka'gi lə'ne goto dōran'ti nga.

⁹Ōsi kəkirə diragon iləi'ə nanga. In ki in bugə lii ki bari'ə Su ge Satan ge, in ki in nje kədi de'gi pəti ki dōnangi'ti ne. Ōsi'ə iləi'ə nanga, nan'ti ki malayka'gi ki go'ə'ti.

¹⁰Lo kin'ti, m'oo ndu'de madi bar ki tōgi'ne ene: «Dəkagilo kaji re nga, dəkagilo kadi Luwə oji tōgi'ne re nga, dəkagilo Konbe li'ə re nga. In dəkagilo ki tōgi in ji Kirisiti'ti ki in De ki Luwə mbət'ə nga. Tado de ki njekində ta dō ngannkon'je'gi'ti kaa ōsi'ə dōran iləi'ə nanga. In ki nje kində ta dō'de'ti kondə'ti ge kada ge non Luwə'ti lə'je.

¹¹Nan ingi tət'i'ə rə kitakul mosi Ngonn bati num, kitakul ta lə Luwə ki manyinaj'a num. Boli rə'de el, in ndəkba ngayn kadi ndigi kaji rə'de el.

¹²In tado kin ə, maji kadi in dōran ra rənel, ə ingi ki sii me dōran'ti kaa rai rənel tə! Nga ningə in dōnangi, in ki babo, tuji in lə'se, tado Su ur nanga ki rə'se'ti non, wongi təl'ə, tado gər kadi dəkagilo lə'ne nanyi ngayn el nga.”

¹³Loki diragon oo kadi ōsi'ne iləi'ne nanga ə, ɔr ngodi kigo dene'ti ki nje k'oji ngonn ki dingəm.

¹⁴Nan adi dene uwə bagi'ne joo to bagi kəkirə kore be, kadi ində aw ōsi lo'ti ki Luwə ində dō'a dana ad'a diləlo'ti, kadi to ngəmi'ə ki nyakusə asi bal mutə ki nusi, sanyi, kadi lii ki rai ki ningə kasi ndəti kad'a el.

¹⁵Lo kin'ti, lii ki rai ki ningə kasi ulə mannta'ne to mann ba be kigo dene'ti non kadi to tōgi mann kakin ində aw si'ə.

¹⁶Nan dōnangi re rə lə dene, te ta'ne tur'n mann ba ki diragon tōmon kakin yiki.

¹⁷Lo kin'ti, wongi təl diragon dō dene'ti, adi aw rə dō ginn koji'ti li'ə, ki in nje təl rə'de go mbərkikində'gi'ti lə Luwə, nje ki ra dana dō nya ki rəta'ti ki Jeju te ki dō'a ki taga.

¹⁸Go'ti, aw ulə rə'ne ra ta babo'ti.

Ta nya'gi kikiyə ki tekidə'a 13

¹M'oo da madi kare ki gaj'a in dōgi, ə dō'a in siri te me babo'ti. Jōgi kəsikurə isi ta gaj'a'gi'ti kare kare, ningə tə kelta ki mal dō Luwə'ti ə isi jam dō'a'gi'ti tə.

²Da ki m'oo'ə kakin tanan ki kaga be, ningə nja'a'gi toi to nja da ki bari'ə ursi kin be, ə ta'a to to ta bəl be tə. Diragon təl ki tōgi'ne, ki kumbər ngar lə'ne, ki tōgi konbe ki əti bəl ad'a.

³Jam dō'a kare to to nya ki ingə do ki asi koy be, nan ngəsine do kakin idi nga. Lo kin'ti, de'gi ki dōnangi'ti ne pəti, kuləra da kin əti'de bəl, adi uni go'ə.

⁴Ɔsi məkəsi'de nanga non diragon'ti, tado təl ki tōgi adi da kakin. Ningə ɔsi məkəsi'de nanga non da'ti tō eyina: «Nan ə asi kōji rō'ne kadi da'ti kin wa? Nan ə asi kadi rō si'ə wa?»

⁵Adi tarow da kadi te ta'ne el'n ta'gi ki ngan ngan ki ta'gi ki mal dō tō Luwə'ti. Ningə ingə tarow kadi ra'n ndigi lə'ne nanyi dōsō gidə in joo (42).

⁶Ulə rō'ne el ta'gi ki mal dō Luwə'ti, taj'a taji, taji lo kis'ə ge, taa taji de'gi pəti ki sii dōran'ti tō.

⁷Adi'ə tarow kadi rō'n ki de'gi lə Luwə kadi təti'de rō, taa adi'ə tōgi dō ginn kaw'gi'ti ki dangi dangi, ki ginn de'gi'ti ki dangi dangi, ki ginn ndonnta'gi'ti ki dangi dangi, ki ginn be'gi'ti ki dangi dangi.

⁸De'gi pəti ki dōnangi'ti ne ɔsi məkəsi'de nanga non'a'ti. Adi in de'gi ki lo kulə ngirə dōran'ti ki dōnangi'ti nu, ə tō'de in ki ndangi me makitu kaji'ti el. De ndangi tō'de me makitu kaji'ti lə Ngonn bati ki de'gi tōli'ə kin el.

⁹«De ki aw ki mbi'ne ə, kadi oo'n dō ta ki m'aw to m'el kin maji:

¹⁰De ki sōwdō dangay ə, a aw dangay'ti; de ki sōwdō tuji ki kiyərə ə, a tuji ki kiyərə tō. Ningə in dō kadi ki kadi de'gi lə Luwə uwəi tōgi'de ba, ə kadi awi ki kunme tō.»

¹¹Go'ti, m'oo da madi ki rangi te nanga. Gaj'a in joo to gaji ngonn bati be, ningə elta to diragon be tō.

¹²Da kakin ra kulə ki tōgi da ki dōkete pəti takum'ə'ti. Ningə ində tōgi dō de'gi'ti adi ɔsi məkəsi'de nanga non da'ti ki dōkete ki ingə do ki asi koy, nan do kakin təl idi kin.

¹³Da ki nja joo kin ra nyakōji'gi ki əti bōl. Aw biti ra adi por in dōran'ti, ur dōnangi'ti, takum de'gi'ti pəti.

¹⁴Ədi de'gi ki dōnangi'ti ne buki'de mu'ti ki nyakōji'gi ki adi'ə kadi ra takum da'ti ki dōkete. Ɔsi'de kadi to tōli kagi yo madi ɔsikurə da ki ingə do kiyərə ə təl aji gogi kin.

¹⁵Da ki nja joo ingə tōgi kadi ra adi kagi yo kōsikurə da ki dōkete kin təl nya ki isi kumngayira, kadi to elta, ə adi tōli de'gi pəti ki a mbeti kōsi məkəsi'de nanga non kagi yo kōsikurə da ki dōkete'ti.

¹⁶Da ki nja joo ində tōgi dō de'gi'ti pəti, ngann'gi ki de'gi ki tōgi, njenyakingə'gi ki njendoo'gi, de'gi ki kare ki bər'gi, kadi taai ndaja ji kōl'de'ti el ə ji gəl'de'ti.

¹⁷Kin ə re de aw ki ndaja tō da kin eke kər nya'gi ki tōji tō'a el ə, a asi kadi ndogi nya el num, gati'n el num tō.

¹⁸In dōkagilo kumkədi. De ki aw ki nyagər, a asi kadi gər me kər nya ki ɔjido da kin, tado in kər nya ki tōji de madi. Kər nya kakin in kər nya ki bu mehen ki dō mehen gidə in mehen (666).

Ta nya'gi kikiyə ki tekidə'a 14

- ¹M'gon lo bay, ə m'oo Ngonn bati ra taa do mbal Siyon'ti, ningə de'gi dər bu ki dɔso gidə in sɔ (144.000) ki awi ki tɔ'a num, tɔ Baw'a Luwə num, ki ndangi nati non'de'ti in si'ə.
- ²M'oo kah nya madi ə in ki dɔran'ti to kah mann ba ki isi lo kam be, ə to kah ndi ki ndangi nya ki tɔgi'ne ngayn kam be. Kah nya ki bar ə m'oo kin, bar to kah kundu'gi ə de'gi ra indəi be.
- ³Ningə bulə de'gi kin pəti osi pa ki sigi non kumbər ngar'ti, ki non nya'gi'ti ki nje kisi kum ki sɔ, ki non ngatɔgi'gi'ti. De ki asi kadi ndo pa kin goto. De'ə, in de'gi ki dər bu ki dɔso gidə in sɔ (144.000), ki in de'gi ki in ki kugə do'de dɔnangi'ti kin par.
- ⁴In de'gi ki njeni ki rɔ'de ki majel el, sangi dene'gi el, tado gəri dene el. Uni go Ngonn bati lo'gi pəti ki aw'ti. In de'gi ki in ki kugə do'de dann de'gi'ti ki dɔnangi'ti ne to kandi nya ki dəkete ki kun kadi Luwə num kadi Ngonn bati num.
- ⁵In de'gi ki de oo ta ki ngom ta'de'ti el. Taa ki kanji ta madi do'ti.
- ⁶Go'ti, m'oo malayka kare ki nal dann nəl'ti taa sanyi ngayn. Poyta ki maji ki biti ki non'ti in ji'ə'ti kadi ilə mbi de'gi'ti ki sii dɔnangi'ti ne, adi in ginn be'gi ki dangi dangi, ki ginn kaw'gi ki dangi dangi, ki ndonnta'gi ki dangi dangi, ki ginn de'gi ki dangi dangi.
- ⁷Malayka kakin un ndu'ne ki taa ene: «Uləi do'se ginn tɔgi'ti lə Luwə, ə uləi tɔji do'a'ti, tado dəkagilo takigangi li'ə re nga. Osi məkəsi'se nanga non njera dɔran ki dɔnangi'ti, njera babo ki lo'gi ki dangi dangi ki mann isi uwə'ti.»
- ⁸Malayka ki rangi bay un go in ki kete kakin ningə el ene: «Osi nga, osi nga, Babilon ki in be ki boi. In ki adi ginn be'gi pəti yiwi kandi nju kaya ki ra lə'ne ki əti bol adi'de anyinan.»
- ⁹Malayka ki rangi bay ki nja mutə un go'de ningə el ene: «De ki osi məkəsi'ne nanga non da'ti, ki non kagi yo'ti li'ə, ə taa ndaja non'ne'ti, eke ji'ne'ti ə,
- ¹⁰in kaa a anyi yiwi kandi nju wongi lə Luwə ki kilə mann'ti el ki Luwə a buki me kəpi wongi'ti lə'ne kin tɔ. Ko de'gi ki be kin a ingəi kon takum malayka'gi'ti ki kar njay ki takum Ngonn bati'ti. A ingəi kon kin me por'ti ki me nya'ti ki on por rigi rigi.
- ¹¹Sa por ki nje kadi'de kon kin a su taa ki dəkagilo'gi ki dəkagilo'gi. Ningə kondə ki kada, lo kadi de'gi ki nje kəsi məkəsi'de nanga non da'ti ki non kagi yo'ti li'ə, ə taai ndaja nati non'de'ti eke ji'de'ti kin a ɔri kon el.
- ¹²In dəkagilo ki kadi de'gi ki in yan Luwə, ki njengəm mbərkikində'gi lə Luwə, ki nje kunme'de kadi Kirisiti, uwəi tɔgi'de ba.»
- ¹³Go'ti m'oo do ndu madi in dɔran'ti el'm ene: «Ndangi ta kin ene: Nje majikur'gi ə in de'gi ki isi oyi me ndo'ti ki bone me kulə'ti lə Burəbe. Ndil Luwə el ene: in nje majikur'gi tado uwəi kər rɔ'de do kon'gi'ti lə'de, ningə kulə ra'de'gi ki maji ki rai a ndolo go'de.»

¹⁴M'gon lo ə m'oo kilndi ki nda, ningə de ki tanan ki Ngonn de isi dɔ'ti. Jɔgi ngar ki ra ki ɔr isi dɔ'a'ti, ningə uwə ngorongi ki ta'a ati ji'ne'ti.

¹⁵Malayka madi ki rangi te me Kəy'ti lə Luwə, ningə un ndu'ne ki taa ki tɔgi'ne el nje kisi dɔ kilndi'ti ene: «Ulə ngorongi lə'i ujə'n ko, tado ko ki dɔnangi'ti gəsirə asi kujə nga.»

¹⁶Ningə lo kin'ti, nje kisi dɔ kilndi'ti ulə ngorongi lə'ne ujə'n ko'gi ki dɔnangi'ti ne.

¹⁷Go'ti, malayka ki rangi bay te me Kəy'ti lə Luwə, dɔran'ti ki ngorongi ki ati ngayn ji'ne'ti tɔ.

¹⁸Go'ti, malayka ki rangi bay ki aw ki tɔgi dɔ por'ti, te ki dɔ ringiri'ti, ə un ndu'ne ki taa ki tɔgi'ne ngayn el nje kuwə ngorongi ji'ne'ti ene: «Ulə ngorongi lə'i ujə'n dɔ nju'gi ki dɔnangi'ti kin, tado kanda'gi gəsirəi nga.»

¹⁹Ə malayka ulə ngorongi lə'ne dɔnangi'ti ujə'n dɔ nju'gi ki dɔnangi'ti, ningə bi ilə me be mbore kandi nju'ti, ki in be ki boi ki wongi lə Luwə in me'ti.

²⁰Mbisəi kandi nju kakin me be mbore kandi nju'ti, gidi bebo'ti gogi, ningə mosi lo te me be mbore kandi nju'ti kakin ki taga, in biti ɔdi ta sində'gi taa, ə ngal'a asi kilometər bu mutə kare.

Ta nya'gi kikiyə ki tekidɔ'a 15

¹M'oo nyakɔji madi ki rangi kibo, to əti bol dɔran'ti. Malayka'gi siri uwəi nya tuji lo'gi siri ji'de'ti tɔ. In dɔboy nya tuji lo'gi, tado in ingi ə wongi lə Luwə a tɔl'n ta'ne.

²Go'ti, m'oo mann ba ki to to nya ki bari'ə kirisital be, pole nan ki por. Ningə dɔ mann'ti kakin, nje tətɔ rɔ da, ki kagi yo li'ə, ki kɔr nya ki tɔji tɔ'a, uwəi kende lə Luwə ji'de'ti.

³Osi pa lə Moji ki njekuləbər lə Luwə, ki pa lə Ngonn batɔ eyina: «Burəbe Luwə ki nje tɔgi pəti, Kulə ra'a'gi bo ngayn, əti bol ki dum! In Ngar dɔ ginn be'gi'ti pəti, Nyara'gi lə'i in nyara ki dana, ki ki rɔta'ti.

⁴In Burəbe, nan ə asi kadi bol ndil'i el wa? Nan ə a mbəti kulə tɔji dɔ'i'ti wa? Tado in ki kar'i ba ə in de ki ar njay, Ginn be'gi pəti a rei kadi ɔsi məkəsi'de nanga non'i'ti. Tado kulə ra'i'gi ki dana toi ki taga takum'de'ti.»

⁵Go'ti, m'oo ta Kəy lə Luwə ki kəyku kulə noji lə Luwə in me'ti, te ta'ne dɔran'ti.

⁶Malayka'gi ki siri ki uwəi nya tuji lo'gi ki siri ji'de'ti tei, me Kəy'ti lə Luwə ki taga. Oyi ku len ki nda ki sigi ba, nda ki əti bol, ningə dɔi rɔ'de ki ndar ɔr.

⁷Ki kare dann nya'gi'ti ki nje kisi kumngayira ki sɔ adi malayka'gi ki siri kɔpi'gi ki rai'de ki ɔr siri, to kɔpi'gi ki wongi lə Luwə ki nje kisi dɔkagilo'gi ki dɔkagilo'gi, rosi.

⁸Sa rosi Kəy lə Luwə to nya ki tɔji tɔbar ki tɔgi lə Luwə. De asi kadi ur me Kəy'ti lə Luwə el biti kadi nya tuji lo'gi ki siri ki malayka'gi ki siri uwəi ji'de'ti kin tɔlita kulə lə'de bay taa.

Ta nya'gi kikiyə ki tekidə'a 16

¹M'oo ndu ta madi ki te ki tɔgi'ne me Kəy'ti lə Luwə, el malayka'gi ki siri ene: «Ai mbəli kəpi wongi lə Luwə ki siri dɔnangi'ti.»

²Malayka ki dəkete aw mbəl kəpi lə'ne dɔnangi'ti. Lo kin'ti non, dobay ki əti ɓol, ki to ngayn osi dɔ de'gi'ti ki nje kaw ki ndaja lə da num, kəsi məkəsi'de nanga non kagi yo'ti li'ə num.

³Malayka ki nja joo mbəl kəpi lə'ne dɔ ba'ti, adi mann təl to to mosi de ki oy be. Lo kin'ti, nya'gi pəti ki ɔdi rɔ'de ki sii me ba'ti oyi.

⁴Malayka ki nja mutə mbəl kəpi lə'ne dɔ mann mbo'gi'ti, ki lo'gi ki dangi dangi ki mann isi uwə'ti, adi təli mosi.

⁵Ningə m'oo ndu malayka ki aw ki tɔgi dɔ mann'gi'ti el ene: «In Nje kar njay, in ki isi ɓone, in ki isi mayinu. In tɔji be toki in njegangita ki dana.

⁶Tadɔ ingi ɓuki mosi de'gi lə'i ki mosi de'gi lə'i ki njekeltakita'i'ti kɔ, ə adi'de mosi inbe kaa tɔ kadi anyinan. Asi ta kadi nya kin ra'de be inbe.»

⁷Ningə go'ti, m'oo ndu ta madi in ki dɔ ringiri'ti el ene: «Oyo, Burəbe Luwə ki nje tɔgi pəti, takigangi lə'i in ta ki gangi ki rɔta'ti num, in ta ki gangi ki dana num.»

⁸Malayka ki nja sɔ mbəl kəpi lə'ne dɔ kadi'ti, ad'a tɔgi kadi ɓuki'n por'ne dɔ de'gi'ti kadi on'de.

⁹Ningə lo kin'ti, kunji kadi ki dum kelta'a on de'gi. De'gi kin elita ki mal dɔ Luwə'ti ki aw ki tɔgi dɔ nya tuji lo'gi'ti kin, ə mbeti kinyə panjiyə'de'gi ki majel kɔ ə kulə tɔji dɔ Luwə'ti.

¹⁰Malayka ki nja mi mbəl kəpi lə'ne dɔ kumbər ngar'ti lə da, adi konbe li'ə təl loki ndul kururu. De'gi ingəi kon ki ngori ngang'i'de mur mur.

¹¹Nan be kaa, mbeti kinyə row kulə ra'de'gi ki majel kɔ, elita ki mal dɔ Luwə'ti ki dɔran'ti, par par, tadɔ kon ki isi ingəi, tadɔ lə dobay ki rɔ'de'ti.

¹²Malayka ki nja mehen mbəl kəpi lə'ne dɔ ba'ti ki ɓari'ə Epirati. Ba kakin ə inyə lo kadi ngar ki nje k'in lo kuwə kadi'ti dər'ti.

¹³Go'ti, m'oo ndil'gi ki majel mutə ki toi to kann'gi be, tei ta diragon'ti num, ta da'ti num, ta nje ɓar rɔ'ne njekeltakita Luwə'ti num tɔ.

¹⁴In ndil'gi ki majel ki njera nyakɔji'gi. Ningə awi rɔ ngar'gi'ti ki dɔnangi'ti ne pəti, kawi'de tadɔ rɔ ki a re ndɔ ki bo'ti lə Luwə ki nje tɔgi pəti.

¹⁵Ningə Burəbe el ene: «Oyi, m'a m're to njobogi be. Nje ronel ə in de ki isi kum, taa ngəm ku'gi lə'ne maji tɔ, kadi to de oo'ə ki rɔ'a kare ə rɔ'a a sɔl'ɔ'n'ə el.»

¹⁶Ndil'gi ki majel kawi ngar'gi kakin lo'ti madi ki bari'ə ki ta Ebirə nan Armagedon.

¹⁷Malayka ki nja siri mbəl kɔpi lə'ne dann nəl'ti, ningə ndu'de bar me Kəy'ti lə Luwə, in ki lo kisi kumbər ngar'ti, el ene: «Ginn nya'gi gangi nga!»

¹⁸Lo kin'ti, nya'gi ɔdi rɔ'de, adi in təlndi'gi, ki ndu de'gi, ki ndangindi'gi, taa dɔnangi yəki yəki ki ətɪ bol ngayn tɔ. Lo kulə ngirə kisikidɔtaa'ti lə de'gi nu kin, de oo ko dɔnangi ki yəki be kin nja kare el bay.

¹⁹Kəkirə bebo gangi rɔ'ne dana mutə, ningə bebo'gi ki me be'gi'ti ki dangi dangi ki dɔnangi'ti ne budi ki nanga. Me Luwə oyi dɔ bebo Babilon'ti el, Luwə ad'a anyi kɔpi, ki yiwi kandi nju wongi li'ə ki ngan ngayn isi olo wunyə wunyə me'ti.

²⁰Dɔ dor'gi pəti anyinan, adi de oo mbal'gi el.

²¹Kəkirə kɔsi'gi ki oyi to mbalbo be indəi taa tosi dɔ de'gi'ti. De'gi elita ki mal dɔ Luwə'ti ɔji'n dɔ kəkirə kɔsi'gi ki nje tuji lo, tado tuji lo tuji ki ətɪ bol ngayn.

Ta nya'gi kikiyə ki tekidɔ'a 17

¹Malayka kare dann malayka'gi'ti ki siri ki uwəi kɔpi'gi ki siri ji'de'ti re el'm ene: «Re, m'a m'toji ta ki gangi ki a re dɔ dene'ti ki nje ra kaya ki dum, ki isi kadi mann ba'gi'ti kin, m'adi oo.

²Ngar'gi ki dɔnangi'ti ne buki rɔ'de ta sanga lo kaya'ti, ningə bulə de'gi ki dɔnangi'ti anyinan yiwi kandi nju kaya li'ə adi ra'de tɔ.»

³Be ə, Ndil Luwə un'm aw sə'm dilələ'ti. Ningə m'oo dene kare isi dɔ da'ti ki kər njir njir, ki tɔgi kelta ki mal dɔ Luwə'ti rosi rɔ'a. Da kakin dɔ'a in siri ə gaja'gi in dɔgi tɔ.

⁴Dene ɔɔ ku'gi ki ndolo, ki kər njir njir, ningə, ningə ɔr'gi, ki ningə ki gat'a in ngayn, ki mədikɔsi'gi, rosi rɔ'a. Uwə kɔpi ki rai ki ɔr, ki nya'gi ki maji koo el, ki nyara kaya'gi li'ə ki to njen rosi me'ə.

⁵Nya ki isi nati non'a'ti, in nya ki ndangi eyina: «Babilon ki boi, kon kaya dene'gi, ki be nya ra'gi ki maji koo el ki dɔnangi'ti ne.»

⁶M'oo kadi dene kakin mosi de'gi lə Luwə ra'a yiwi'ti. Adi in mosi de'gi ki tɔli'de tado k'in'de nje mannaji lə Kirisiti. Loki m'oo'ə, in nya madi ki ətɪ'm bol.

⁷Ə malayka el'm ene: «Ra bann ə ətɪ bol wa? M'a m'ori ginn nya ki to lo kiyə'ti ɔjido dene in ki da ki dɔ'a in siri ə gaj'a'gi in dɔgi, ki otɪ dene gidɪ'ne'ti kin.

⁸Da ki oo'ə kin kete in non, nan ngɔsine goto nga. A te koo kadi aw tuji'ti. Nga ningə, de'gi ki dɔnangi'ti ne ki lo kulə ngirə dɔran ki dɔnangi'ti nu, tɔ'de in ki ndangi me makitu kaji'ti el kin, loki oyi da kin ə, a ətɪ'de bol, tado kete in non, nan ngɔsine goto, ningə a təl to re gogi.

⁹«In dɔkagilo kumte ki dɔkagilo kaw ki gosi. Dɔ da ki siri in mbal'gi ki siri ki dene isi dɔ'ti. Taa in ngar'gi ki siri tɔ.

¹⁰Nje ki mi osi, in ki nja mehen isi dɔ kumbɛr ngar'ti dɔkagilo'ti ki ji ra'n ne kin, ningɔ in ki nja siri re el bay. Ndɔ ki a re ɔ, a isi dɔ kumbɛr ngar'ti dɔkagilo ki nden be par.

¹¹Da ki kete in non, ɔ ngɔsine goto kin, inbe ɔ in ngar ki nja jijoo. In ki kare dann ngar'gi'ti ki siri, ningɔ isi aw ki tuji'ti.

¹²Gaji da ki dɔgi ki oo, in ngar'gi ki dɔgi ki sii dɔ kumbɛr ngar'ti el bay, nan a ingɔi tɔgi kadi onyibe kadi kare be ki da.

¹³Mɛrta lɔ'de ingi ki dɔgi kin pɛti in kareba, adi in ta kadi uni tɔgi'de ki konbe lɔ'de rai kulɔ adi da.

¹⁴A rɔi ki Ngonn bati, nan Ngonn bati a tɛti'de rɔ, tadɔ in Burɔbe lɔ burɔbe'gi, in Ngar lɔ ngar'gi. Nga ningɔ nje ki bari'de, nje ki mbeti'de, ki nje ra nya ki lowɔ'ti, a tɛti rɔ si'ɔ tɔ.”

¹⁵Malayka tɛl el'm bay ene: «Mann'gi ki oo'de loki kaya dene isi'ti kin, in ginn de'gi ki dangi dangi, in bulɔ de'gi ki dangi dangi, in ginn be'gi ki dangi dangi, ki ndonnta'gi ki dangi dangi.

¹⁶Gaji da'gi ki dɔgi ki oo'de, ki darɔ da inbe, a ɔsi ta kaya dene, a tɔri ku'gi ki rɔ'a'ti kadi ra ki rɔ'ne kare. A ɔsi da'a taa a adi por on'a tɔ.

¹⁷Tadɔ Luwɔ indɔ ndigira lɔ'ne me'de'ti kadi rai go'ti. Ta'de a in nan'ti kareba kadi adi tɔgi konbe lɔ'de rai kulɔ adi da, biti kadi ta'gi ki ta Luwɔ'ti tɔlita'de.

¹⁸«Nga ningɔ, dene ki oo'ɔ, in bebo ki boi ki isi dɔ ngar'gi'ti ki dɔnangi'ti ne.»

Ta nya'gi kikiyɔ ki tekidɔ'a 18

¹Go'ti, m'oo malayka madi ki rangi in dɔran'ti isi ur ki nanga. Aw ki tɔgi kibo, ningɔ kunjɔ unji, taa dɔnangi pɛti.

²Malayka kakin un ndu'ne ki taa el ene: «Babilon osi, Babilon osi, Babilon ki boi osi; ningɔ ki ngɔsine kin, tɛl lo kisi ndil'gi lɔ Su, ki lo kiyɛrɔ lɔ ndil'gi ki majel pɛti. In in ɔ yɛl'gi pɛti ki toi njen, ki da'gi ki njera nya ki maji koo el, rai to lo be lɔ'de.

³Tadɔ ginn be'gi pɛti anyinan yiwi kaya ki ra li'ɔ ki dum kin. Ngar'gi ki dɔnangi'ti ne sangi'ɔ kaya'ti, ningɔ njera gati'gi ki dɔnangi'ti ne, ndui ki mandi ki ra li'ɔ ki dum kelta'a kin.”

⁴Go'ti, m'oo ndu ta madi ki in dɔran'ti el ene: «Tei kɔ me bebo'ti kin in de'gi lɔ'm, nan to in indɔi rɔ'se nan'ti si'ɔ dɔ majel ra'a'gi'ti, kadi to tuji ki a re dɔ'a'ti kin ingɔ'se si'ɔ.

- ⁵Tadō majel'gi li'ə oji nan, awi biti tei rō Luwə'ti, adi me Luwə olo dō radanael'gi'ti li'ə.
- ⁶Rai si'ə nya ki ndō ki in ra ki de'gi kin tō. Rai si'ə be nja joo. Me kōpi ki mbəli yiwi'gi'ti adi de'gi anyinan kin ə, buki'ti nja joo adi'ə anyi tō.
- ⁷Kah'a'ti inbe ki rō'a nəl'ə'n'ə me rō ki toji'ti num, oo'n maji rō'ne num kakin ə, maji kadi adi'ə ingə kon ge, ndingə ndoo ge tō. Tadō in el me'ne'ti ene: “M'nji dō kumbər ngar'ti to ngar, ningə m'in njengawkoy el, tadō m'a m'uwə ndoo koy el ratata.”
- ⁸In tadō kin ə, nya tuji lo'gi ki toi isi nginəi'ə kin a buki nan dō'a'ti pəti ndō kareba. Adi in koy, ki kuwə ndoo yo, ki bō bō, ningə por a on'a tō. Tadō Burəbe Luwə ki gangi ta dō'a'ti in Nje tōgi.”
- ⁹Lo kin'ti, ngar'gi ki nje sang'a kaya'ti, ki nje koo maji rō'de si'ə, a nonyi ge, a uwəi ndoo yo'ə, loki a oyi sa por ki on'a su ki taa.
- ¹⁰A rai sanyi, tadō bōli kon ki isi ingə kin, ningə a eli eyina: «Kon ri ə to be ə! kon ri ə to be ə! in Babilon, bebo ki boi, ki nje tōgi! Kadi kadi kareba be par ə ta ki gangi osi dō'i'ti be wa?”
- ¹¹Nje njiyə ra gati dənangi'ti ne, nonyi tadō li'ə num, uwəi ndoo yo'ə num tō, tadō de kare kaa ndogi se'de nya gati'gi lə'de el.
- ¹²Nya gati'gi, ki ɔr'gi, ki nar'gi, ki mbal ki gata in ngayn, ki mədikəsi'gi, ki len'gi, ki ku ki kər njir njir'gi, ki ku'gi ki ndoləi, ki kagi'gi ki banyi'de əti maji'gi ki nya'gi ki rai'de ki ngangi kədi'gi, ki kagi'gi ki gati'de in ngayn, ki ningə kasi'gi, ki gindi'gi, ki nya'gi təli mbal'gi ki ndolo,
- ¹³ki kadi kagi ndir tanyi'gi, ki hu kagi'gi ki əti maji, ki nōm kagi'gi ki əti maji, ki nduji kagi'gi ki əti maji, ki yiwi, ki hu, ki nduji, ki geme'gi, ki mangi'gi, ki bati'gi, ki sində'gi, ki pusi rō'gi, ki bər'gi, ki dangay'gi.
- ¹⁴Kandi kagi ki ndil'i ndigi kusō kaa anyi sanyi kadi'ti. Nyakingə'gi lə'i ki nya koo maji rō'gi lə'i təli nya ki tuji kō, ningə de a ingə'de gogi el ratata.
- ¹⁵Njera gati'gi ki rai gati kete me ɬe'ti kin ingəi nya, əsi rō'de ngərəngi, tadō bōli kon'gi ki isi ingə kin. Nonyi, uwəi ndoo yo'ə,
- ¹⁶ningə eli eyina: «Kon ri ə to be ə! kon ri ə to dō bebo'ti kin be ə! In ki kete ə ku len, ki ku ki kər njir njir, ki kər pir pir, ki ɔr ge, ki ningə ki gat'a in ngayn ge, ki mədikəsi ge, rosi rō'a.
- ¹⁷Nan me kadi ki kare inbe par ə nyakingə'gi kin pəti gotoi kō!» Njekuwəngaw tokibo'gi, ki de'gi ki me to'ti, ki njerakulə dō tokibo'ti, ki njera gati dō ba'ti, əsi rō'de ngərəngi,
- ¹⁸ningə loki oyi sa por ki isi su ə, eli eyina: «De oo bebo ki əti bol to bebo kin be el bay!”

¹⁹Oyi bu ki dɔ'de'ti, ningə nonyi, uwəi ndoo yo'ə, uni ndu'de ki taa eli eyina: «Kon ri ə to be ə! kon ri ə to dɔ bebo'ti kin be ə! In nyakingə'gi li'ə anyi de'gi pəti ki awi ki tokibo'gi dɔ ba'ti isi ingəi. Nan me kadi ki kare inbe par ə nyakingə'gi kin pəti gotoi kɔ!»

²⁰In dɔran, ra rɔnel dɔ tuji'ti ki ingə kin! In de'gi lə Luwə, ki njekawkulə'gi, ki njekeltakita Luwə'ti, rai rɔnel, tado ta ki Luwə gangi dɔ'a'ti kin, in ingi ə Luwə gangi ta adi'se.

²¹Lo kin'ti non, malayka ki nje tɔgi kare un mbal ki to to kəkire mbal kusi ko be, ugə ilə ba, ningə el ene: «In ki tɔgi kakin tɔ ə, a ugəi Babilon, bebo ki boi kin kadi iləi'ə kɔ, kadi de a oo'ə gogi el ratata.

²²De a oo ndu kende'gi, ki de'gi ki nje kosi pa'gi, ki nje kəl nal'gi, ki nje kəl tow'gi, be lə'i gogi el ratata. De a ingə kɔdi ra nya madi, eke a oo ndu mbal kusi ko el ratata.

²³De a oo por lambi onbe lə'i el, taa de a oo ndu nje taa nan sigi el tɔ, tado njera gati'gi lə'i ə in nje tɔbar'gi ki əti bol dɔnangi'ti ne, taa mboli ki ra lə'i ə, buki'n ginn de'gi ki dangi dangi ki dɔnangi'ti ne kɔ.»

²⁴In Babilon'ti ə mosi njekeltakita Luwə'ti, ki mosi de'gi lə Luwə, ki mosi de'gi pəti ki tujəi mindi'de dɔnangi'ti ne, anyi'ti.

Ta nya'gi kikiyə ki tekidɔ'a 19

¹Go nya'gi'ti kin ə, m'oo dɔ ndu ki bar to ndu bulə de'gi ki ngayn be dɔran'ti ene: «Aleluya! Kaji, ki tɔbar, ki tɔgi in yan Luwə lə'je.

²Takigangi li'ə in ta ki gangi ki rɔta'ti, in takigangi ki dana, tado gangi ta dɔ kaya dene'ti ki tuji loki dɔnangi'ti ne ki kaya ki ra lə'ne. Luwə ad'a ugə bangi tɔl ki tɔl njekulə'gi li'ə.»

³Ningə tɔli eli bay eyina: «Aleluya! Tɔji ki dɔ Burəbe'ti! Sa por bebo su ki dɔkagilo'gi ki dɔkagilo'gi!»

⁴Ngatɔgi'gi ki dɔ joo gidə in sɔ, ki nya'gi ki nje kisi kumngayira ki sɔ, əsi məkəsi'de nanga non Luwə'ti ki Nje kisi dɔ kumbər ngar'ti, əsikurə, ningə eli eyina: «Amen! Aleluya! Tɔji ki dɔ Burəbe'ti!»

⁵Go'ti, m'oo ndu ta madi in ki dɔ kumbər ngar'ti be el ene: «Uləi tɔji dɔ Luwə'ti lə'je, ingi pəti ki in njekulə'gi li'ə, ingi ki in nje bolo'gi, in ngann'gi ki de'gi ki tɔgi.»

⁶Ningə m'oo dɔ ndu ki bar to ndu bulə de'gi ki ngayn be. Ndu kakin bar to kah mann ba ki isi lo be, taa bar to kah ndangindi ki bar ki tɔgi'ne ngayn kam be tɔ, ene: «Aleluya! Uləi tɔji dɔ Burəbe'ti, tado Luwə lə'je ki nje tɔgi pəti ində ngirə konbe lə'ne.

⁷Adi ji rai rɔnel, ji turi jagira ə j'uləi tɔji dɔ'a'ti, tado dɔkagilo taa nan lə Ngonn bati re nga, ningə dene li'ə kaa isi dɔ nja'ne'ti tɔ.

⁸Adi'ə ku ki ndolo ngayn ki rai ki kulə len.» Ku len ki nda ki sigi ba ki elita'a, toji kulə ra'gi ki dana lə de'gi lə Luwə.

⁹Malayka kare el'm ene: «Ndangi ta ene: Nje'gi ki bari'de lo taa nan'ti lə Ngonn bati in nje ronel'gi.» Ningə ilə'ti bay ene: «In kin ə in ta'gi ki rəta'ti lə Luwə.»

¹⁰M'osi nanga nja'a'ti kadi m'osi kurə, nan el'm ene: «Ononyi kadi in ra nya kin! M'in njekulə madi to ngannkon'i'gi ki rai də nja'de'ti me nya ki rəta'ti ki Jeju te ki də'a, kin be tə. In Luwə ə maji kadi osikurə!» Tado nya ki rəta'ti ki Jeju te ki də'a kin ə, adi bulə de'gi elita ki ta Luwə'ti.

¹¹Go'ti, m'oo dəran te ta'ne, ningə sində ki nda ə te ra. De ki nje kala, tə'a nan Njeranya ki lowə'ti num, De ki rəta'ti num. In Nje gangi ta, ki Nje rə rə ki dana.

¹²Kandi kum'ə'gi tei por bilim bilim, ningə nya'gi ki ndolo ndolo sii də'a'ti ngayn to jəgi kəsikurə, taa tə ki ndangi də'a'ti in tə ki in ki kar'ne ba par ə gər tə.

¹³Ku ngal ki uləi mosi'ti, ningə tə'a nan «Ta lə Luwə.»

¹⁴Njerə'gi ki dəran'ti uni go'ə, sii də sində'gi'ti ki nda, ningə əyi ku len ki nda ki sigi ba, ki nya ki majel əd'ə el.

¹⁵Kiyərə ki ta'a ati kol kol, ki maji tugə'n ginn be'gi ki dangi dangi te ta'a'ti. Onbe də de'gi'ti ki dənangi'ti ne ki təgi ki ngan to gindi be. Njiyə də nju'ti, tala mbasi mbasi me be mbore kandi nju'ti, ki yiwi wongi lə Luwə ki nje təgi pəti in me'ti.

¹⁶Ndangi tə kare ku'ti li'ə num, nja'a'ti num eyina: «Ngar lə ngar'gi, Burəbe lə burəbe'gi.»

¹⁷Go'ti, m'oo malayka kare ra taa me kadi'ti. Un ndu'ne ki taa ki təgi'ne, el yəl'gi pəti ki isi nali dann nəl'ti sanyi ene: «Rei, kawinan tado nyakusə kibo lə Luwə!»

¹⁸Rei səi da ngar'gi, ki da kibo'gi lə njerə'gi, ki da njerə'gi inbe, ki da sində'gi ki njekal'de'gi, da de'gi pəti, de'gi ki kare'gi, ki bər'gi, ngann'gi, ki de'gi ki təgi'gi.»

¹⁹Go'ti, m'oo da ki m'elta li'ə kete, ki ngar'gi ki dənangi'ti ne, ki njerə'gi lə'de, kawinan kadi rəi ki nje kisi də sində'ti in ki njerə'gi lə'ne.

²⁰Lo kin'ti, uwəi da kakin dangay'ti, nan'ti ki nje ngom ki nje k'el k'ene n'in njekeltakita Luwə'ti. Nje bar rə'ne njekeltakita Luwə'ti ki ra nyakəji'gi lə'ne takum da'ti, buki'n de'gi ki nje kaw ki ndaja lə da rə'de num, əsi məkəsi'de nanga non kagi yo'ti li'ə num, mu'ti. Uwəi'de, buki'de joo pəti kum ba me dilə por'ti, ki in por ki nje kon rigi rigi.

²¹Kiyərə ki te ta nje kisi də sində'ti təl njerə'gi lə'de pəti, adi yəl'gi pəti səi da'de ndanni.

Ta nya'gi kikiyə ki tekidə'a 20

- ¹Go'ti, m'oo malayka kare ki in dōran'ti isi ur ki nanga, uwə lakele ta bolobe ki dōboyo goto num, kulə gindi ki boi ngayn num ji'ne'ti.
- ²Uwə diragon, bugə lii, ki in Su ki bari'ə Satan, dō'a ki kulə gindi kakin kadi to bal dər kare.
- ³Malayka un'ə ilə bolobe'ti ki dōboyo goto, uti ta'a ki lakele, ɔri nya ta'a'ti nalangi, kadi to ingə row buki'n de'gi mu'ti el, biti kadi ginn bal ki dər kare gangi. Go'ti ə, maji kadi inyəi'ə taa ngonn dōkagilo ki nden be.
- ⁴Go'ti, m'oo kumbər ngar'gi sii, ə adi nje kisidoti tōgi kadi gangi ta. Ningə m'oo ndil de'gi ki ndōki gangi dō'de ki kiyə tadō manaji lə Kirisiti, ki manaji ta lə Luwə kin tō, taa nje ki mbeti kōsi məkəsi'de nanga non da'ti num, non kagi yo'ti li'ə el num, adi in de'gi ki taai ndaja lə da nati non'de'ti el num, ji'de'ti el num kin. De'gi kin təli sii ki dō'de taa gogi, ningə a onyibe ki Kirisiti bal dər kare.
- ⁵In njekoy'gi ə, a təli sii ki dō'de taa gogi el, biti kadi bal ki dər kare kin ginn'ə gangi bay taa. Lo kin'ti, in kində taa ki dōkete lə njekoy'gi lo koy'ti.
- ⁶Nje ki me kində taa ki dōkete lo koy'ti kin in nje majikur, in de'gi lə Luwə. Koy ki nja joo aw ki tōgi dō'de'ti el, a in njekujənyamosi kadikare'gi lə Luwə in ki Kirisiti, ningə a onyibe nan'ti ki Kirisiti bal dər kare.
- ⁷Loki bal ki dər kare a asi ə, a ɔri Satan kəy dangay'ti li'ə,
- ⁸ningə a aw kadi ədi ginn be'gi ki dangi dangi ki dōkum dōnangi'ti ki sō, adi in Gogi ki Magogi. A ɔsi nja'de nan'ti kadi aw rō'n. Banyinan to nangira ki ta babo'ti be.
- ⁹Uni lo ki dōnangi'ti ki ta tata, iləi nan gugi gidi lo kisi de'gi lə Luwə ki bebo ki Luwə ndigə, nan por a in dōran'ti kadi osi dō'de'ti on'de.
- ¹⁰Nga ningə, Su ki in nje kədi'de, a uni'ə kadi iləi'ə dilə por'ti, me nya'ti ki nje kon por rigi rigi, go da'ti in ki nje bar rō'ne njekeltakita Luwə'ti. Lo kin'ti, a ingəi kon ki dum kelta'a, kondō'ti ge ki kada ge, ki dōkagilo'gi ki dōkagilo'gi.
- ¹¹Go'ti, m'oo kumbər ngar kibo, nda, ki de ki nje kisi dō'ti. Dōran in ki dōnangi anyinan kō takumə'ti, ki kadi de a oo'de gogi el ratata.
- ¹²Ningə m'oo njekoy'gi, de'gi ki tōgi ki ngann'gi ki du, rai taa non kumbər ngar'ti kakin. Lo kin'ti, makitu'gi in ki te. Makitu madi ki rangi kare in ki te, ningə in makitu kaji. Njekoy'gi ingəi takigangi kigo lo kulə ra'de'gi'ti ki rai. In takigangi kigo lo ta'ti ki ndangi me makitu'ti.
- ¹³Babo təl ki nje koy'gi ki oyi me'ə'ti adi gogi. Koy ki lo ki koo təli ki njekoy'gi ki ngəmi'de adi gogi. Ningə de'gi pəti ingəi takigangi kigo lo kulə ra'de'gi'ti ki rai.
- ¹⁴Oyi koy ki lo ki koo buki'de dilə por'ti. Dilə por kin ə in koy ki nje nja joo.
- ¹⁵Nga ningə de ki tō'a in ki ndangi me makitu kaji'ti el, a iləi'ə dilə por'ti kin tō.

Ta nya'gi kikiyø ki tekidø'a 21

- ¹M'oo døran ki sigi ki dønangi ki sigi, tadø døran ki køkø ki dønangi ki køkø gotoi kø, taa babo kaa de oo'ø el tø.
- ²Ningø m'oo bebo ki ar njay, adi in Jerujalem ki sigi ø in døran'ti rø Luwø'ti, to dene ki ra mandi maji isi'n dø nja'ne'ti isi nginø ngaw'ne kam be.
- ³Ningø m'oo ndu ta madi in ki dø kumbøer ngar'ti, elta ki tøg'i'ne ene: «Oyi lo kisi Luwø ø re isi dann de'gi'ti kin. Luwø a isi dann de'ti, ningø ingi a in de'gi li'ø. A isi dann de'ti to Luwø lø'de.
- ⁴A bør mann non mbonyi mbonyi kum'de'ti. Koy a goto, ndingø ndoo a goto, kuwø ndoo a goto, kon a goto, tadø døran ki dønangi ki køkø ki nya'gi ki me'ti gotoi kø.»
- ⁵Lo kin'ti non be, nje kisi dø kumbøer ngar'ti el ene: «Ki ngøsine kin, m'ra nya'gi pøti toki sigi nga.» Ningø tøl el'm ene: «Ndangi nya'gi kin, tadø ta'gi lø'm in ta'gi ki røta'ti, in kankum ta.»
- ⁶Ningø ilø dø'ti bay ene: «Ginn ta gangi nga! M'in Alpa ki Omega, lo kulø ngirø nya ki lo tølta nya. De ki kundø ra'a ø, m'a m'ad'a mann ki ngirø in dø kaj'i'ti kada anyi kare.
- ⁷Ningø de ki nje tøti rø, m'a m'ada kadikare kin: m'in m'a m'in Luwø li'ø, ø in a in ngonn'm tø.
- ⁸Nga ningø, nje bol'gi, njekunme'gi el, ki nje ra nya ki low'ø'ti el, ki nje tøl de'gi, ki njera kaya'gi ki njera mboli'gi, ki nje kaw non kagi yo'gi'ti, ki nje ngom'gi, pøti, lo lø'de in me dilø por'ti, ki in por ki on rigi rigi. Lo kin ø, in koy ki nja joo.»
- ⁹Malayka kare dann malayka'gi'ti ki siri ki uwøi køpi'gi ki siri ki rosi ki nya tuji lo'gi ki siri ki døboy'ti ji'de'ti, re el'm ta ene: «Re, m'a m'tøj'i njenduwø lø Ngonn bati, adi in ne'ø m'adi oo'ø».
- ¹⁰Ndil Luwø tøti'm uwø'm, ø malayka aw sø'm taa dø mbal'ti ki boi, ngal, ningø tøj'i'm bebo ki ar njay, adi in Jerujalem ki in døran'ti rø Luwø'ti, ur nanga.
- ¹¹Tøbar lø Luwø unji dø'a'ti. Kunjø to to kunjø mbal ki gata in ngayn kin be, ndoloi to kunjø mbal ki bari'ø jasipi kin be, taa de oo lo me'ti to bør be tø.
- ¹²Ndogi bør ki gug'i gidø ndør num, ngal num. Takøy kur me'ti in døg'i gidø in joo. Ningø malayka'gi døg'i gidø in joo ngømi takøy'gi ki døg'i gidø in joo kakin. Ningø ndangi tø ginn koji lø ngann Isirayel'gi ki døg'i gidø in joo, kare kare, takøy'gi'ti ki døg'i gidø in joo kakin.
- ¹³Kaw ki lo kuwø kadi'ti takøy in mutø, lo kurkadi'ti takøy in mutø, manga takøy in mutø, holo takøy in mutø tø.
- ¹⁴Ndogi bør ki gug'i gidi køy, ngirø in ki kindø dø ki mbal'gi'ti døg'i gidø in joo, ki tø njekawkulø'gi ki døg'i gidø in joo lø Ngonn bati in ki ndangi søm'ti, kare kare.

¹⁵Malayka ki nje kel'm ta kakin uwə nya mbəji nya ji'ne'ti, adi in gakira ki rai'ə ki ɔr tadə mbəji'n bebo, ki takəy'ə'gi, ki ndogi bər ki gugɪ gidə.

¹⁶Bebo kin dowə'gi ki sə asi nan, adi ngala asi nan ki tata. Malayka mbəji bebo kakin ki gakira lə'ne, asi kun nja de dər dəgi gidə in joo (12.000). Mbəji ngala num, tata num, kawa ki taa num, asi nan.

¹⁷Mbəji ndogi bər ki gugɪ gidi bebo kakin ə, ɔji ngal ji de te kikil'ə'ti bu ki də sə gidə in sə, ki go nya mbəji nya'ti ki malayka isi mbəji kete kete.

¹⁸Nya'gi ki indəi ndogi bər kakin in mbal ki bari'ə jasipi, ningə bebo inbe in ki kində ki ɔr dərɔ'a, adi ndolo to bər be.

¹⁹Ginn ndogi bər ki gugɪ gidi bebo kakin in ki ra rə'a ki mbal'gi ki dangi dangi ki gati'de in ngayn, kadi ndoloi. Ginnə ki dəkete in ki ra ki mbal ki bari'ə jasipi, ki nja joo in ki ra ki mbal ki bari'ə sapir, ki nja mutə in ki ra ki mbal ki ndolo, ki bari'ə agati, ki nja sə in ki ra ki mbal ki bari'ə emerodi,

²⁰ki nja mi in ki ra ki mbal ki bari'ə onisi, ki nja mehen ki mbal sarduwann, ki nja siri ki mbal kirisoliti, ki nja jijoo ki mbal beril, ki nja jikara ki mbal topaji, ki nja dəgi ki mbal kirijopiraji, ki nja dəgi gidə kare in ki mbal yasenti, ki nja dəgi gidə in joo ki mbal ametisiti.

²¹Takəy'gi ki dəgi gidə in joo lə ndogi bər, in mədikəsi'gi dəgi gidə in joo tə. Ningə ta ndogi ki ra in ki ra ki mədikəsi kare par ki də'ne. Tambalo ki bebo'ti in ki ra ki ɔr ki dərɔ'a, adi de oo lo me'ti to bər be.

²²De oo Kəy lə Luwə me bebo'ti kin el. Kəy ə, in Burəbe Luwə inbe ki nje təgi pəti tə, Ngonn bati tə.

²³Bebo kakin aw ndoo kadi eke nanyi ki kadi oo'n lo el jagi, tadə kunjɪ Luwə unji də'a'ti, ningə Ngonn bati in lambi ki kadi oo'n lo.

²⁴Ginn be'gi ki dangi dangi njiyəi kunjə'ti, ə ngar'gi ki dənangi'ti ne rei ki nyakingə'gi lə'de me'ti tə.

²⁵Takəy'gi ki kur me bebo'ti kin a rai tagira ba ki ndə'gi pəti, de a uti'de el, tadə lo a ndul me be'ti kin el.

²⁶Nga ningə, de'gi a rei ki nyakingə'gi ki nya təbar'gi lə ginn be'gi ki dangi dangi me'ti.

²⁷Nya madi kare ki to njen a ur me'ti el, taa de ki njera nya'gi ki maji koo el, ki nje ngom a ur me'ti el tə. In de'gi ki tə'de in ki ndangi me makitu kaji'ti lə Ngonn bati par ə a uri me'ti.

Ta nya'gi kikiyə ki tekidə'a 22

¹Malayka təji'm mann ba kaji, ki ndolo to bər be ki isi uwə ki təgi'ne lo kisi Luwə'ti in ki Ngonn bati.

- ²Nga ningə, dana ngawdann bebo'ti, ki dann baji mann'ti ki to joo, kagi kaji ki te ki kandi'ne nja dɔgi gidə in joo me bal'ti ki kare ra non. Nanyi kare ə te ki kandi'ne, nanyi kare ə te ki kandi'ne, ə mbi'ə in kin kaji ginn be'gi ki dangi dangi to.
- ³Nya madi ki kadi to Luwə a mann'n'ə goto. Kumbər ngar kisi Luwə in ki Ngonn bati a in me bebo'ti, ningə njekulə'gi lə Luwə a awi non'a'ti kadi to gosi'ə.
- ⁴A oyi takumə, ningə to'a a in ki ndangi nati non'de'ti.
- ⁵Lo ki ndul a goto, de a aw ki ndoo kunji lambi el num, kunji kadi el num, tado Burəbe Luwə a buki kunji'ne dɔ'de'ti, ningə a onyibe ki dɔkagilo'gi ki dɔkagilo'gi.
- ⁶Go'ti, malayka el'm ene: «Ta'gi kin in ta'gi ki rɔta'ti, in kankum ta. Ningə Burəbe Luwə ki nje kadi gosi de'gi ki njekeltakita'a'ti, ulə ki malayka lə'ne kadi toji njekuləbər'gi lə'ne nya'gi ki a rai nya ndəkba adi'de gəri.»
- ⁷Lo kin'ti, Jeju el ene: «Oyi, m'a m're ngəsine, ningə de ki njengəm go ta'gi ki te ta Luwə'ti ki to me makitu'ti kin in nje rɔnel.»
- ⁸M'in Jan, m'oo nya'gi kin ki kum num, ki mbi'm num. Ningə go koo'ə'ti ki m'oo ki kum ge, ki mbi'm ge, m'osi nanga nja malayka'ti ki toji'm nya'gi kakin kadi m'osi kurə.
- ⁹Nan in el'm ene: «Ononyi kadi ra nya kin. M'in njekulə to in be, to ngannkon'i'gi ki in de'gi ki njekeltakita Luwə'ti, ki de'gi pəti ki njengəm go ta'gi ki me makitu'ti kin maji, be to. In Luwə ə maji kadi osikurə.»
- ¹⁰Ningə ilə'ti bay ene: «Ta'gi ki te ta Luwə'ti ki to me makitu'ti kin, ononyi kadi iye adi to, tado dɔkagilo ki kadi nya'gi kin a rai nya in ndəkba nga.»
- ¹¹Nga ningə kadi de ki njera nya ki lowə'ti el, kadi nanyi ki lo ra nya ki lowə'ti el'ti lə'ne, ə de ki nje ra nya'gi ki to njen nanyi ki lo ra'a'ti to. Ningə de ki nje ra nya ki dana kadi nanyi ki lo ra nya ki dana'ti to. De ki nje kar njay nanyi ki lo kar njay'ti to.
- ¹²Lo kin'ti, Jeju el ene: «Oyi, m'a m're ngəsine! M'a m're ki nyakugə goji kadi m'adi de ki ra kigo kulə'ti ki ra.
- ¹³M'in Alpa ki Omega, m'in ki Dəkete ki ki Dəboy'ti, m'in Lo kulə ngirə nya ki Lo toltə nya.»
- ¹⁴Nje rɔnel'gi ə in de'gi ki nje togi ku'gi lə'de kadi to ingəi tarow kusə kandi kagi koy el, ə kadi uri ki takəy me bebo'ti.
- ¹⁵Ningə kadi de'gi ki nje ra kulə lə busi'gi, ai gidi bebo'ti, nan'ti ki de'gi ki nje mboli, ki de'gi ki nje sangi nan kaya'ti, ki de'gi ki njetəlde'gi, ki de'gi ki nje kaw non kagi yo'gi'ti, ki de'gi ki ndigi ngom in njekelta ki ngom to.
- ¹⁶«M'in Jeju, m'ulə ki malayka lə'm kadi manjaji nya'gi ki rɔta'ti kin ki rɔ Njekawnan'gi'ti. M'in de ki ginn koji'ti lə Dabidi, m'in Ngawnden ki njekuwə taginnlo'ti.»

¹⁷Ndil Luwə in ki dene ki nje ngaw eli eyina: «Re!» Ə kadi de ki oo do ndu ta'gi kin ene: «Re!» Kadi de ki kundə mann ra'a, re, ə kadi de ki ge kanyi mann kaji, ingə kare um ndogi el tə.

¹⁸M'in Jan m'ilə ndu'm do ta'gi'ti ki te ta Luwə'ti ki to me makitu'ti kin be: De ki ilə nya madi do'ti, Luwə a buki tuji'gi ki in ki kelta'a me makitu'ti kin do kon'ti li'ə.

¹⁹A re de ɔr nya madi me ta'gi'ti ki te ta Luwə'ti ki to me makitu'ti kin tə ə, Luwə a ɔr nya maji ki sɔw do'a kə me kagi koy el'ti num, me bebo'ti ki ar njay num. Adi in kagi koy el in ki bebo ki ar njay ki in ki kelta lə'de me makitu'ti kin.

²⁰Ningə de ki nje kaw ki ndu do ta'gi'ti kin toki in ta'gi ki rəta'ti el ene: «Oyo, m'a m're ngə sine.» Amen! Re, Burəbe Jeju!

²¹Kadi memaji lə Burəbe Jeju in nan'ti sese pəti.

Esclarecimento

Trata-se de iniciativa particular, com os seguintes objetivos: (i) colaborar para divulgação dos diversos textos bíblicos disponíveis, e, (ii) facilitar o acesso a esses textos, inclusive por meio de download.

Todo esforço em tornar a Palavra de Deus acessível a todos, em quaisquer localidades e falantes das mais diversas línguas, precisa ser um objetivo de todos os que são guiados pelo Espírito Santo. Ele inspirou o profeta Jeremias a dizer “não ensinará jamais cada um ao seu próximo, nem cada um ao seu irmão, dizendo: Conhece ao SENHOR, porque todos me conhecerão, desde o menor até ao maior deles, diz o SENHOR” (Jer. 31:34).

Jesus, também, falou assim: “e será pregado este evangelho do reino por todo o mundo, para testemunho a todas as nações” (Mat. 24:14).

Muitas organizações foram constituídas com o propósito de fazer a Bíblia disponível nas diversas línguas. Não é uma tarefa simples. Anos de trabalho, dedicação e entrega são necessários para esta tão extraordinária missão.

O texto deste trabalho está disponível na internet, em páginas eletrônicas de organizações que produzem ou divulgam bíblias, sem acréscimos de notas ou comentários. Assim, reconhecendo e respeitando os direitos que possuem sobre seus trabalhos, incumbe a todos os que amam a Palavra de Deus, o esforço em contribuir para amplificar sua divulgação.

Se possível, faça download do texto, para que sejamos, também, guardiões da Bíblia, e, com isso, preservando-a para as futuras gerações.

Divulga a Palavra de Deus, ela mostra o Caminho e permite a todos, que se conheça Sua vontade, em todos os lugares e épocas.

Marcel da Glória Pereira
2021, Vitória/ES - Brasil